ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI 1er SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.718 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.718

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի Օգոստոս 26-ի նիստին որ գումարուած էր Բիւրականի մէջ նախագահութեամբ կաթողիկոսական պատուիրակ Ներսէս Արք. Պոզապալեանի եւ ատենապետութեամբ Պոլսոյ Հայոց պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի, որոշուած են կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորներու թիւերը։ Ընտրութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 26 – 29 Ս. Էջմիածնի մէջ. նուիրապետական աթոռները կ'ունենան իրենց չորս պատգամաւորները՝ Ներսէս Արք. Պոզապալեան, Արամ Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքները։ Եպիսկոպոսական դասը կը ներկայացուի 47 անդամով, նուիրապետական միաբանութիւնները՝ 16։

Ս. Էջմիածին կ'ունենայ 3 պատգամաւոր, Կիլիկեան աթոռը 2, Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնները՝ 2-ական։ Ինչ կը վերաբերի պատգամաւորներու աշխարհագրական բաշխումին, ան կը պարզէ հետեւեալ պատկերը.

Հայաստան – 161
ԱՊՀ-ի երկիրներ – 129
Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկա – 59
Եւրոպա – 28
Հեռաւոր արեւելք, Ափրիկէ, Աւստրալիա – 8
Թուրքիա – Կրետէ – 4
Իսրայէլ – Յորդանան – 4

Ընդամէնը 452 պատգամաւոր կը մասնակցին կաթողիկոսական ընտրութեան։

***

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻ ԸՆԹԱՑՔԸ ԸՆԴՀԱՏՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 1-էն 58 օրուան համար կ'ընդհատուի Հայաստանի Մեծամօրի հիւլէակայանին աշխատանքը, որպէսզի վառելանիւթը նորոգուի եւ հարկաւոր խնամքը տարուի։ Կայանը ձմրան շրջանին կարենալ անխափան ուժանիւթ հայթայթելու համար պէտք ունի նման ընդհատումներու։

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 30 / 31)

ԳՆԴԱԿՈԾՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԴԻՐՔԵՐՈՒ

Օգոստոս 30-ին հայեւադրբեջանական սահմանին հիւսիս – արեւելեան հատուածին վրայ, Կրասնոսելսկի պաշտպանական դիրքերը գնդակոծուած են Ադրբեջանի զինեալ ուժերուն կողմէ։ Հայկական զինեալ ուժերու պատասխան գործողութիւններէն ետք կրակը դադրած է։ Վնաս չկայ։

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ՃԱՓՈՆ

Օգոստոս 29-ին Չինաստանէն Ճափոն անցած է Արտաքին Գործերու նախարարին գլխաւորած պատուիրակութիւնը։ Հոն անոնց միացած է գործի մարդոց խումբը։ Նախարարը հանդիպում ունեցած է ճափոնական ձեռնարկութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ, քննելով հայեւճափոն յարաբերութիւնները զարգացնելու հարցեր։ Յաջորդ օրը Վ. Օսկանեան տեսակցած է ճափոնական դրամատուներու ներկայացուցիչներուն հետ։ Նախարարը Թոքիոյէն կ'անցնի Սէուլ։

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Շնորհակալութիւն յայտնելով Ռ. Քոչարեանի կողմէ Ֆրանսայի Ազգային տօնին առթիւ ղրկուած շնորհաւորութեան, նախագահ Շիրաք շնորհակալական ուղերձ մը յղած է անոր։ Շեշտելով երկու երկիրներուն պատմական սերտ կապերը, Ֆրանսայի նախագահը նաեւ ողջունած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի ուղղակի շփումները, իր երկրին պատրաստակամութիւնը յայտնելով խաղաղ ու վերջնական կարգաւորումին օժանդակելու։

***

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

Օգոստոս 27-ին Ազգային ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեան ընդունած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանը։ Անոնց տեսակցութեան նիւթ եղած են ղարաբաղեան հարցին լուծումին, խորհրդարանական գործակցութեան ու այլ խնդիրներու առնչուած հեռանկարներ։ Նոյն օրը Ա. Ղուկասեան հանդիպում ունեցած է վարչապետ Վ. Սարգսեանի հետ ալ, առաւելաբար տնտեսական հարցերու մասին։

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁԵՐԸ ԱՌՈՅԵԱՆ

Իտալիոյ մէջ աւարտած է ծանրաբարձութեան աշխարհի երիտասարդական առաջնութիւնը, Հայաստանցի մարզիկներու փայլուն յաջողութեամբ։ Անոնք շահած են ինը ոսկէ մետալ, նորոգած՝ աշխարհի 6 մրցանիշ եւ խմբային ձեւով գրաւած առաջին տեղը։

***

«ՍԵՒԱՆԻ ՕՐ»Ը

Օգոստոս 29-ին «Սեւանի օր»ը նշուած է շուրջ 70 կամաւորներու մասնակցութեամբ որոնք մաքրած ու բարեկարգած են լիճին հարաւային ափերու որոշ տարածքները։ Ներկայ եղած են Բնապահպանութեան նախարարը, Գեղարքունիքի մարզպետը ու այլ ղեկավարներ։

***

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Վերամուտի սեմին, Երեւանի քաղաքապետարանին կրթութեան վարչութեան պետ Սիլվա Խրիմեան մամուլի ասուլիսի մը ներկայացուցած է կատարուած նախապատրաստական աշխատանքը։ Երեւանի 13 դպրոցներ հիմնովին նորոգուած են. կան դպրոցներ որոնք աւելի քան 10 տարիէ ի վեր չեն նորոգուած, 131 դպրոցներու ալ տանիքները լաւ վիճակի մէջ չեն։ Ինչ կը վերաբերի դասագիրքերու, 11 անուն արդէն բաշխումի դրուած է, մինչեւ Սեպտեմբեր 1 մնացածը կը ղըրկուի։ Երեւանի դպրոցները նաեւ 165 ուսուցիչի պէտք ունին։

***

Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի մէջ բացուած է նկարիչ Յ. Յակոբեանի Գ. ցուցահանդէսը, անոր ծննդեան 75-ամեակին առթիւ, մեծ մասով նոյն քաղաքին նուիրուած գործերով։ Արուեստագէտը 1963-ին ներգաղթելով,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԱՏԱՐԱԾ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, երկրաշարժի աղէտեալներուն օժանդակութեան օդանաւ մը Երեւանէն մեկնած էր Պոլիս։ Օժանդակութեան ընկերացող պատուիրակութիւնը զոր կը գըլխաւորէր Արտակարգ վիճակներու վարչութեան պետ Վ. Յարութիւնեան, օդակայանը դիմաւորուած է Թուրք եւ հայ պաշտօնական դէմքերու, լրատուներու թղթակիցներու կողմէ։

Նոյն առթիւ նախագահ Ս. Տէմիրէլի խորհրդականը խնդրած է Սեւ ծովեան տնտեսական համագործակցութեան մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Ս. Խօզարաբաթէն որ նախագահ Ռ. Քոչարեանի յայտնէ Թուրքիոյ նախագահին շնորհակալութեան զգացումները։ Ան յայտնած է թէ Ս. Տէմիրէլ շնորհակալութեան նամակ մը պատրաստած է Հայաստանի նախագահին ու կառավարութեան ուղղուած որ դիւանագիտական ճամբով պիտի ղըրկուի։

Հայաստանի պատուիրակութիւնը ընդունուած է Պոլսոյ Հայոց պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանէ որ ըսած է թէ Իզմիթի մէջ անօթեւան մնացած են 4 հայ ընտանիքներ, իսկ Եալովայի շրջանը արձակուրդի մեկնած Հայերէ 11 հոգի զոհուած, կամ անյայտացած են։

նախ ապրած է այդ քաղաքը որուն տեսարաններով իր բնապատկերները կը ներկայացնեն միայարկ տուներով, նեղ մայթերով ու հատուկենտ ծառերով փողոցներ։

***

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան հանրային ընկալումին նիւթով գիտաժողովի մը զեկուցումներով հանդէս եկած են մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովէն Վ. Յարութիւնեան եւ ԱԺՄ ներկայացուցիչ Վ. Իշխանեան։ Անոնք նշելով խորհրդային շրջանի կապանքներուն, մտայնութիւններուն բնոյթը, ըսած են թէ ներկայիս այդ մարզին վերաբերեալ սահմանազանցումներ կ'ըլլան գլխաւորաբար ընտրութեան ընթացքին, բանակին, բանտերու մէջ։ Վերջին շրջանին այդ իրաւունքներուն պաշտպանութեան հիմերը դրուած, օրէնքները պատրաստուած եւ միջազգային հռչակագրեր ստորագրուած ըլլալով հանդերձ, մէկ մասը չի կիրարկուիր։ Գաղափար յայտնուած է որ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան դաւընթացքներով, Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեամբ կացութիւնը կրնայ բարելաւուիլ։

***

ՃԱՏՐԱԿ

ԽԱԼԻՖՄԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Աւարտած է ճատրակի աշխարհի ախոյեանութեան աւարտական փուլը որ տեղի կ'ունենար Լաս Վեկասի մէջ։ Տիտղոսը շահած է ռուս խաղացողը Ալ. Խալիֆման 3,5 կէտով, մինչ Վլ. Յակոբեան ունեցած է միայն 2,5 կէտ։ Վերջին խաղին հայաստանցի մարզիկը խաղացած է սեւերով ու անմիջապէս գրոհի անցած, բայց իր մրցակիցը գիտցած է զսպել անոր եռանդը ու զրկել յաղթելու հեռանկարէն։ Խալիֆման հանդիսացած է աշխարհի ախոյեանութեան 14-րդ յաղթականը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը տեղեկացուցած է որ Քարէյ Քավանօհ կը փոխարինէ Տ. Քէյզէրը որպէս Ղարաբաղի եւ Նորանկախ երկիրներու մէջ շրջանային հակամարտութիւններու յատուկ բանագնաց։ Այս հանգամանքով Գ. Քավանօհ կը ստանձնէ նաեւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահութեան պաշտօնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏԻԹ ԳՐԷՍՈՆ, Միթերանի նախկին նախարարապետը, որու պատճառաւ Եւրոպական Յանձնախումբը ստիպուեցաւ հրաժարիլ Մարտ 16-ին, կրկին խնդրոյ առարկայ է եւ այս անգամ աւելի ծանր մեղադրանքներու տակ կը գտնուի։ Ծանօթ է որ խնդրոյ առարկայ եղած էր, որովհետեւ 1995 Սեպտեմբերէն 1997 Դեկ. շինծու աշխատանքի մը պայմանագրութիւն շնորհած էր իր մէկ հին ատամնաբոյժ բարեկամին։ Նախ ամսական 25 հազար ֆրանքի աշխատավարձք մը կը ստանար, որ շուտով 45.000-ի բարձրացած էր եւ ամէնէն հետաքրքրական կէտն այն է որ Գրէսոնի գրասենեակը երբեք չէ կրցած ճշդել թէ ի՛նչ էր այս «գիտական այցելու»ին բուն գործը։ Եւրոպական Միութեան ՕԼԱՖ-ը (խարդախութեան դէմ պայքարի գրասենեակ) որ չէր դադրեցուցած իր քննութիւնը, նոր յայտնութիւններու դէմ յանդիման կը գտնուի։ Կը պարզուի որ Էտիթ Գրէսոն բոլորովին շինծու փաստաթուղթեր պատրաստած է արդարացնելու համար իր բարեկամին (չ)ունեցած աշխատանքը։ Եթէ այս ամբողջը վերջնապէս հաստատուի, Էտիթ Գրէսոն կրնայ պելժիական դատարան քաշուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ աղբահաւաքներու գործադուլը վերջ գտաւ անակնկալօրէն Օգոստոս 30-ի իրիկունը եւ յաջորդ օրն իսկ սկսաւ աղբահաւաքը 13 եւ 14-րդ թաղամասերուն մէջ։ Աղբահաւաքը տանուազն հինգ օր պիտի տեւէ, քանի 3500 թոն աղբ կուտակուած է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դատական քննիչ մը, առաջին անգամ ըլլալով խոստովանեցաւ թէ դրամական դայթակղութեան շուրջ եղած ամբաստանութիւններու 90%-ը ճիշդ է։ Ցարդ Զուիցերիոյ միայն Մապեթեքսի թղթածրարով կը զբաղէր։ Մապեթեքս շինարարութեան զուիցերական ընկերութիւն մըն է որու դէմ կասկածներ կան թէ մեծագումար կաշառքներ տուած է Կրեմլինի բարձրաստիճան անձնաւորութեանց, ներառեալ Ելցինի եւ երկու աղջիկներուն։ Այս հարցը թէեւ, միայն մէկն է Ռուսաստանի դայթակղութեանց։ Ինչ կը վերաբերի 10 միլիառ տոլարի օրինականացման, որու 200 միլիոնը ԷՖ-ԷՄ-Ի-ի գումար էր, նախագահը՝ Գամտըսիւ կը ջանայ արդարացնել իրենց դիրքը «Լիպերասիոն»ի մէջ (Օգոստոս 31)։ Կ'ընդունի որ հարկ եղած բարենորոգումները չեն եղած Ռուսաստան, բայց եւ այնպէս, կ'ըսէ, ամբողջ Ռուսաստան մաֆիական չէ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ մէջ, քուէարկողներու թիւը մեծ համեմատութիւնե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿՈՎԿԱՍ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՂԱՐԱԲԱՂ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԴԻՏՈՒԱԾ

Մոսկուայի քաղաքագէտի մը Երեւան գտնուելու առիթէն օգտուելով, «Իրաւունք»ի խմբագիր Յովհ. Գալաջեան ուզած է գիտնալ թէ ռուսական քաղաքական խոհանոցին քաջածանօթ մը ի՞նչպէս կ'արժեւորէ այդ շրջանակին վերջին անցքերը, հեռանկարները. նաեւ հետաքըրքըրուած է նոյն անձին Հայաստանի ու Ղարաբաղի կացութեան մասին ըրած վերլուծումով ուր կայ հեռուէն ուղղուած ակնարկը:

Քաղաքական այդ մասնագէտը կը կոչուի Արամ Կարապետեան. ունի տոքթորի աստիճան: Ոչ զգայացունց, բայց բաւական հետաքրքրական բաներ ըսած է երկու մարզերուն ալ վերաբերեալ:

Ան նախ պատասխանած է Ռուսաստանի արտաքին ու ապա ներքին քաղաքականութեան առնչուած հարցումներու: Մէկը նիւթ կ'ընէ Չեչէնիոյ ճգճգուող խնդիրը: Անոր եւ Տաղստանի համար կ'ըսէ թէ հասարակ ժողովուրդը համաձայն չէ Ռուսաստանի կազմէն ելլելու: Եղածը, գոնէ Չեչէնիոյ պարագային, ինքնորոշման խնդիր չէ, այլ հրահրումի: Հրահըրողները կը գտնուին Չեչէնիոյ եւ Մոսկուայի մէջ. իրարու միջեւ մեծ գումարներ կը բաժնեն, այդ պատճառով ալ «չեն կրնար» լուծում գտնել: Մոսկուայիններէն ամէնէն ծանօթը կը կոչուի Բերեզովսկի. կան անոր շուրջինները. կան դրամատուներու մեծամեծներ, ինչպէս՝ Մենատեպ, Ինկոմպանք, եւայլն:

Հակառակ յայտնուած կարծիքներու թէ նոր վարչապետը ներկայի նախագահին համար իր յաջորդութեան յարմարագոյն թեկնածուն է, Ա. Կարապետեան այլ բան կ'ըսէ: Ինք շատ թերահաւատ է որ Պուտին կը դառնայ Ռուսաստանի նախագահ: Անվերապահօրէն կ'ըսէ թէ եթէ նախագահական ժողովրդավարական ընտրութիւն կատարուի, **Ելցինին կը յաջորդէ** Պրիմակովը:

Ա. Կարապետեան եւս կը կրկնէ թէ ներկայի նախագահին գլխաւոր մտահոգութիւնը իրմէ ետք իշխանութեան բերել է այնպիսի մէկը որ չխանգարէ եւ պահպանէ իր ընտանիքին գոյութիւնը:

Նոր նշանակուած վարչապետին ծանր պարտականութիւն կը վիճակի Ռուսաստանը գտնուած ճգնաժամէն դուրս բերելու: Ատիկա շատ մեծ մարտահրաւէր կը նկատէ հայ քաղաքագէտը. կ'ըսէ թէ ճգնաժամը յաղթահարելու համար հարկ է յեղափոխութիւն կատարել քաղաքական, տնտեսական, ռազմական, արտաքին – տնտեսական ասպարէզներուն մէջ: Ատոր հարկաւոր է մաքուր ընտրութիւն կատարելու կամքն ու զօրութիւնը:

Մոսկուայէն անցնելով Կովկասի կացութեան, լրագրողը կը հարցնէ թէ ի՞նչպիսի զարգացումներ հաւանական կը նկատուին: Ա. Կարապետեան բաւական լարուած կացութիւն կը նախատեսէ Հիւսիսային Կովկասի մէջ. բայց Անդրկովկասի համար Ռուսաստանէն խզում մը հաւանական չի նկատեր: Կ'աւելցնէ թէեւ որ որոշակի ուժեր կը փորձեն կացութիւնը ապակայունացնել: Այդ ապակայունացումը կը յանգի՞ ՕԹԱՆ-ի ուժերու շրջան մուտքին. հայազգի քաղաքագէտը ատիկա կարելի չի նկատեր մինչեւ որ Ռուսաստանի ընտրութեան արդիւնքները յայտնի ըլլան:

Այս համապատկերին մէջ Քոչարեանի Արեւմուտքին հետ սերտացող շփումները կարելի չէ որ ողջունելի ըլլան Մոսկուայի համար: Ատով հանդերձ, կը հասկնան որ Հայաստան անկախ պետութիւն է եւ Ռուսաստանի անկայուն վիճակին մէջ պէտք է լեզու գտնէ միւսներուն հետ: Հարցը հոն է որ լեզու գտնելու ջանքը չմեկնաբանուի որպէս կեցուածքի փոփոխութիւն: Ա. Կարապետեան չի կարծեր որ Ռ. Քոչարեան կամ ուրիշ մը կը փորձէ փոխել Հայաստանի հիմնական դաշնակիցը: Որպէս ըսածին համոզիչ ապացոյց, կը յիշեցնէ թէ Հայաստանի մէջ ռուսական ռազմակայան կայ, անոր արտաքին սահմանը Ռուսաստանի կողմէն կը պահպանուի, հայկական բանակը ունի ռուսական սպառազինում, զինուորականներու մեծ մասը մօտ է Ռուսաստանի, եւայլն:

Ղարաբաղի խնդիրը ի՞նչպէս կը դիտուի Մոսկուայէն: Հարցումին պատասխանէն դիւրութեամբ յայտնի կ'ըլլայ թէ շատ կարեւոր հարցերու շարքին չէ այդ մէկը: «Ռուսական քաղաքականութիւնը գործնապաշտ է» կ'ըսէ քաղաքագէտը. կ'աւելցնէ թէ Ղարաբաղի հարցին «վերջնական լուծում»ի քան օրինակ արդէն տեսած են: Իր համոզումով միակ կարելի լուծումը ռազմական է. կ'ըսէ, «Եթէ Ադրբէջան ինքնիրեն, կամ ՕԹԱՆ-ի օգնութեամբ յաջողի յաղթել, միայն այդ պարագային Արցախը կը մտնէ Ադրբէջանի կազմին մէջ»: Իսկ ՕԹԱՆ-ի զօրքերուն մուտքը կ'իրականանայ եթէ Ռուսաստանի ներքին կացութիւնը վատթարանայ. Ա. Կարապետեան կը գծէ այդ զօրքերուն մուտքի ընթածիրն ալ. Մոլտովայէն կ'անցնին Աբխազիա, անկէ Ղարաբաղ ու յետոյ Միջին Ասիա:

Ռուսաստանի վերաբերումը ի՞նչ է Վազգէն Սարգսեանի վարչապետութեան ու առաջին քայլերուն նկատմամբ: Լաւ է, կ'ըսէ Ա. Կարապետեան. բայց որոշապէս վերապահ է տնտեսական մարզին մէջ անոր յաջողութեան մասին. «ռազմադաշտը մէկ բան է, տնտեսութիւնը՝ այլ բան» կ'եզրակացնէ: Յետոյ կ'ըսէ թէ լուրջ ընելիքներու դէմ յանդիման է Հայաստանի կառավարութիւնը: Կարեւոր համեմատութեամբ կրճատուած է Ռուսաստանէն գումարներու մուտքը, «իսկայական գումարները գործածուած են անյայտ ուղղութեամբ: Վարչապետը ուզէ կամ ոչ, պէտք է հետաքրքրուի այդ գումարներով»: Վ. Սարգսեանի պարագային կարեւոր խնդիր է այն որ ինք նախկին իշխանութեան ներկայացուցիչ է ու իրեն համար դիւրին չէ նախկիններուն նկատմամբ չեշտակի քայլերու դիմել: Արմատական փոփոխութեան համար հարկաւոր է որ իշխանութեան գան նոր մարդիկ որոնք անցեալին հետ կապ չունին:

Զրոյցին վերջին մասը նիւթ կ'ընէ ԼՂՀ-ի ծանօթ ներքին տագնապը: Ա. Կարապետեան սխալ կը դատէ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի պաշտօնանկութիւնը: Կ'ընդունի որ ան կարծր դիրքորոշումի տէր մէկն է. բայց կը շեշտէ ատոր օգուտը. անոր քով «դուրսի» աչքին միւսները շատ դրական կ'ընկալուին: Այսինքն, Ս. Բաբայեանի որոշ չափով չէզոքացումով Ղարաբաղի դիւանագիտական ճապկումի դաշտը նեղցած է:

Այս բացատրութիւնը կը մղէ քիչ մը տարբեր մօտեցումով դառնալու Ղարաբաղի վերջին տագնապին: Ընդհանուր առմամբ ան ընկալուեցաւ – քաղաքական, նաեւ թերեւս տնտեսական – ներքին մըրցակցութիւններու ազդակով: Բայց երբ որպէս «լաւատեղեակ» ներկայացուած քաղաքագէտ մը քաղաքական ճապկումի դաշտին կ'առնչէ Ս. Բաբայեանի պաշտօնանկութիւնը, առաջին ընկալումը կասկածներու կ'ենթարկուի: Ս. Բաբայեանի որոշ չափով չէզոքացումին մէջ արդեօք իրապէս ա՛յս ազդակը աւելի ծանր կշռած չէ՞. Նկատի առած Քոչարեան – Ալիեւ յաջորդական հանդիպումները որոնք միշտ ալ առատ են մեղի վախեր ներշնչելու, հարցականը լաւատեսութեան չի մղեր: Թէեւ եթէ պէտք է հաւատք ընծայել Ա. Կարապետեանի արժեւորումներուն, անոնց մէջ այս առումով դրական կրնայ նկատուիլ անոր ներքին զգացողութիւնը թէ Ս. Բաբայեանի խնդիրին մէջ կատարեալ վերադարձ մը ապահով է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ, ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ

Օրն ալ, կեանքն ալ: Երկուքն ալ: Երկուքն ալ կը սկսին «Բարիլոյս»ով, ու կը վերջանան «Մնաք Բարով»ով: Մէկը զըւարթ, միւսը տխուր: Մէկը լուսաւոր, միւսը խաւար: Մէկը սկիզբ, միւսը վախճան: Մէկը հորիզոն կը բանայ, միւսը վարագոյր կը գոցէ:

Վերջին Մնաք Բարովէ մը առաջ, մարդ իր կեանքին մէջ քանի՜ անգամ կ'արտասանէ արդեօք սա մեծ կամ փոքրիկ Մնաս Բարով-ները, բարձրաձայն կամ լուռ, բայց միշտ ընդվզումով:

Գիտենք որ ամէն Մնաս Բարով մեզի կը յիշեցնէ Պետրոս Դուրեանը: «Է Մնաք Բարով, Աստուած եւ արեւ»ը: Բայց Պետրոս Դուրեան, երկու մեծագոյն զօրութիւններու, Աստուծոյ եւ Արեւին Մնաք Բարով ըսելէ առաջ, ուրիշ քանի՜ Մնաք Բարովներ ըսաւ իր կարճատեւ, այնքան կարճատեւ կեանքին մէջ: Ահա անոնցմէ մէկը, որ կ'արտասանուի «լուսնի պէս ժպտացող գեղուհիի մը»: Բանաստեղծութեան խորագիրն է «Մնաս բարեաւ»: Քանի մը տողեր հոնկէ.

Աստղ մը դեռ մթնշաղ՝
կը ծաւալէր շող ու շաղ,
ծաղկանց մէջ քեզ տեսայ ես,
կը ժպտէիր լուսնոյ պէս:

Սիրտս թռաւ ոտքիդ տակ,
սիրեցի քեզ, իմս հրեշտակ...
Սիրով եղան ձիւն մազեր,
ըսին կեանքը երազ էր:

Երբ առուակին եզերքը
նստիմ սփոփել իմ վէրքը,
դարձեալ դու կը գտնես զիս,
ալեաց մէջէն կը ժպտիս:

Լուսնի լուսով գիշերը
երբ ցօղեն իմ աչերը,
դարձեալ դու կը գտնես զիս,
աստղերուն մէջ կը ժպտիս:

Իսկ գերեզման երբ մտնեմ,
քեզ հոն պիտի չգտնեմ...
Մնասբարեաւ ... հայուհիս:
Անգո՛ւթ, արցունք մ'ալ չունիս:

Պետրոս Դուրեանի համար մահը մոռցուիլն էր: Իր գլուխ գործոց բանաստեղծութիւնը, որ անմահացաւ, եւ անմահացուց Դուրեանի անունը, մեզի իր այդ պատգամը կը փոխանցէ: «Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ: Նոյնիսկ եթէ տժգոյն մահու հրեշտակը անհոգ ժպիտով իջնէ իմ դէմ: Նոյնիսկ եթէ հնչէ տխուր կոչնակը, նոյնիսկ եթէ սեւեր հագած մարդիկ խունկ ու աղօթք համատիեն, նոյնիսկ եթէ սիրելի մարդիկ հեկեկալով բաժնուին իմ հողակոյտին առջեւէն: Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ: Բայց եթէ աննշան մնայ հողակոյտս, եւ յիշատակս ալ թառամի, օ՛, այն ատեն ես կը մեռնիմ»: Այո՛, Դուրեանի համար իսկական մահը ա՛յդ էր: Հողակոյտը գոնէ աննշան չմնայ ու անոր յիշատակը չթառամի:

Բայց այս տողերը գրելէ երեք տարի առաջ, արցունքի կաթիլ մըն ալ կը փնտռէր իր սիրած աղջկան անգութ աչքերուն մէջ: Մնաս Բարով: Մնաս Բարով սիրելիս: Բայց գոնէ կաթիլ մը արցունք տեսնեմ աչքերուդ մէջ:

Բանաստեղծ Արմէն Սեւան այնքան նշանաւոր անուն մը չէ, գլխաւոր տեղ մը չունի մեր բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ: Գաղթական մարդու երկար ճամբուն վրայ, որ Սոֆիայէն մինչեւ Պուէնոս – Այրէս երկարեցաւ, ան ալ բազմաթիւ անգամներ Մնաք Բարով ըսաւ իր սիրելիներուն, իր գործին, իր նախասիրութիւններուն: Ըսաւ խրոխտ ու արժանավայել կեցուածքով:

Ճամբուն եզրը այս անծիր, ուրկէ
շատերը գացին,
մէկ աչքերնին միշտ ետեւ, մխրճած
միւսն անհունին,
ես խոնարհած ուղեւոր, ա՛լ կը սպասեմ
առանձին:
Վերցուցեր եմ երկաթներս ու
առագաստը պատրաստ
բացուեր է այն քամիին՝ որ տանելու
պիտի գայ
այնտեղ՝ ուրկէ կը փախչինք, ուր
կը դիմենք աներկբայ:
Ա՛լ պատուարներն ինկեր են
մէկը՝ երէ՛կ միւսն՝ այսօր,
պիտի սուրայ նաւն հիմա իր
վախճանին մթաստուեր.
Արցունք չունիմ աչքերուս.
Մնաք բարո՛վ, ընկերնե՛ր:

Յայտնի է թէ բանաստեղծը գիտէ թէ դէպի ո՞ւր առագաստ կը բանայ, երբ Մնաք Բարով կ'ըսէ իր ընկերներուն, առանց կաթիլ մը արցունք հոսեցնելու: Բայց մարդիկ ամէն բանէ յագեցա՞ծ են, իրենց բոլոր ընելիքները ըրա՞ծ են երբ պիտի ըսեն վերջին Մնաք Բարովը: Ականջ տանք Գէորգ Էմինին «Վերջերգ»ին:

Ես Ձեզ կանչել եմ, որ ասեմ,
թէ ուր որ է պիտի գնամ:
վերջին «մնաք բարո՛վ»ն ասեմ,–
չէ՞, ուր որ է պիտի գնամ:
Կանչել եմ որ մի անգամ էլ –
վերջին անգամ – տեսնենք իրար:
Ո՛վ գիտի, էլ կը հանդիպե՞նք –
ինչո՞ւ ձեզնից կարօտ մնամ,
Մի թիզ հող է մեզ մնացել
փոքրիկ մի բուռ՝ ազգից Հայոց:
Գոնէ եղած – մնացածին
«մնաս բարո՛վ» ասեմ – գնամ:

Ես ձեզ կանչել եմ, որ ասեմ...
Բայց սպասէք, Աստուած սիրէք,
մի նոր տող է ծնւում կարծես,
էս էլ գրեմ, յետոյ գնամ:

Գէորգ Էմին տակաւին նոր մեկնեցաւ այս աշխարհէն: Մնաս Բարով ըսելէ առաջ իսկապէս կրցա՞ւ գրել այն նոր տողը որ ամէն վայրկեան ծնունդ կ'առնէ բանաստեղծին մտքին մէջ:

Բ. Հ.

ՈՒՐ ԳԱՑԱԾ ԵՆ ՊՈՍՆԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

«Նիւ – Եորք Թայմզ»ը Օգոստոս 17-ին Ա. էջի յօդուածով մը կը յայտնէր թէ Պոսնիա–Հերձեկովինի երեք գլխաւոր հաւաքականութիւններուն ղեկավարները իւրացուցած են 1 միլիառ տոլարի մօտ գումար մը: Ատիկա մօտ մէկ հինգերորդն է 1995-էն ի վեր կատարուած միջազգային օժանդակութեան: Ճիշդ է որ տրուած թիւը յետագային սրբագրուեցաւ թերթին կողմէ ու ըսուեցաւ թէ իւրացուածը 20 միլիոն տոլարի չափ է միայն. սակայն, կատարուած ամբաստանութիւնները կը պահեն իրենց ծանրակշիռ բնոյթը: Ամերիկեան օրաթերթին համաձայն տեղացի քաղաքապետները դրամը կը գրպանեն, բաշխելու համար իրենց ազգականներուն եւ կողմնակիցներուն: Անցեալ տարի Թուզլայի քաղաքապետութիւնը չորս անգամ ներկել տուած է նոր կառուցուած դպրոցներ, շուկայինէն աւելի բարձր գիներով: Ուրիշ տեղ մը գումարները ծառայած են ձիարձակարան մը շինելու: Իսկ հողամշակութեան համար տրուածները քաղաքապետին եղբօրը ծառայած են դըրամատուն մը բանալու:

Խնդիրը մեծ արձագանգ գտած է պոսնիական անկախ մամուլէն որուն մէկ թերթին հարցազրոյց մը տուած է ընդդիմումներուն տէր ամերիկացի լրագրողը, ըսելով որ կազմակերպուած ոճիրը ամուր արմատներ ունի Պոսնիոյ մէջ: Ատոր խարիսխը կը կազմէ գործածուած ինքնաշարժերու շուկան, իսկ գագաթը՝ նախագահութեան անդամներուն գրասենեակները: Ամերիկացի լրագրողը ակնարկելով Պոսնիոյ նախագահ Իզէթպէկովիչի իրեն ըրած վերագրումներուն թէ կ'ատէ պոսնիացի ժողովուրդը, կ'ըսէ թէ այդ ժողովուրդին կողոպտիչները ոչ թէ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԾՆՈՂՔ, ԸՆՏԱՆԻՔ, ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Արեւմուտքի մէջ, երիտասարդներուն մօտ վայրագութեան երեւոյթը վերադարձած է թերթերու առաջին էջ: Անգործութեան եւ մրցակցութեան պատճառով աստիճանաբար մագլցող ճնշումը կը յանգի ջարդուած փեղկերու, խուժանդումի դէպքերու, գողութիւններու, թմրամոլութեան... Արեւելքի մէջ եւ մասնաւորաբար մեր անմիջական շրջապատին մէջ, նման երեւոյթը նուազ բացայայտ է, սակայն՝ առկայ:

Ծնողներ, ուսուցիչներ եւ դաստիարակներ կրնան վկայել ջղային եւ բիրտ վերաբերում ունեցող պատանիներու եւ երիտասարդներու մասին, որոնց առջեւ չափահասներն ու պատասխանատուները շփոթած կը մնան: Ո՞վ է պատասխանատուն: Ընկերութի՞ւնը, դաստիարակչական դրութի՞ւնը, ծնողնե՞րը, թէ երիտասարդները: Եւ մանաւանդ, ի՞նչ ընել: Նոյնիսկ եթէ կարենանք գտնել «յանցաւոր»ները, հարցը լուծուած չըլլար, որովհետեւ լուծումները, որոնք կը գործադրուին դէպքերէն ետք, հարցին արմատին չեն հասնիր:

Ուրեմն՝ «ի՞նչ ընել» հարց կուտանք, եւ նայուածքները կը դառնան դէպի ընտանիքներ, որովհետեւ ընկերութիւնը կը դժուարանայ ծրագիրներ գտնել: Սակայն ընտանիքը նաեւ, ինչպէս աշխատանքային միջավայրը եւ դպրոցը, փոփոխութիւն կրած են:

Այլեւս գրեթէ գոյութիւն չունին աւանդական ընտանիքներ, ուր հայրը պատժելու եւ տնօրինելու բացարձակ իրաւունքը ունէր: Արդի ընտանիքին մէջ, լաւագոյն պարագային հեղինակութիւնը բաժնուած է. անիկա յաճախ աննկատ է եւ յաճախ՝ անհետացած:

«Երեխաներու իրաւունքները» գաղափարախօսութեան չափազանցուած քարոզչութեան ազդեցութեան տակ, ծնողական պատասխանատուութեան զգացումը վերածուեցաւ յանցանքի զգացումի: Տակաւին 1954-ին, ընկերաբան Հաննա Արենթ կը գրէր. «Հեղինակութիւնը վերցուեցաւ չափահասներուն կողմէ, եւ այս իրողութիւնը մէկ բան կը նշանակէ՝ չափահասները կը մերժեն ստանձնել պատասխանատուութիւնը այն աշխարհին, որուն մէջ տեղադրեցին իրենց երեխաները»:

Հարկ է յիշեցնել, որ միայն տնտեսական կամ ընկերային տագնապներ դիմագրաւող ծնողները չեն, որոնք հարցեր ունին իրենց երեխաներուն հետ: Բոլոր ծնողները յարաբերութեան հարցեր կ'ունենան իրենց երեխաներուն հետ, պարզապէս որովհետեւ տուեալ հանգրուանի մը, երեխան կարիքը ունի մերժելու այն, ինչ որ կը սիրէր եւ կը կապէր մինչ այդ, ինքնին իր անհատականութիւնը հաստատելու համար: Տնտեսական կամ ընկերային տագնապ դիմագրաւող ընտանիքներու մէջ, այս հանգրուանը աւելի մեծ հաւանականութիւն ունի ողբերգական տարողութեան հասնելու:

Դժուար կացութեան մէջ գտնուող ծնողներու մասին այնքան կը լսենք, որ կը հասնինք այն եզրակացութեան, թէ ծնողքի կարգավիճակը պարզ չէ, որ երեխայ մը ունենալը բաւարար չէ իսկապէս ծնողք ըլլալու համար. արդեօ՞ք հարկ է ստեղծել կառոյցներ, հաստատութիւններ, որոնք որոշ ցուցմունքներ տան այն ծնողներուն, որոնք շփոթած են, եւ կամ այն երիտասարդներուն, որոնք կը փափաքին հասկնալ, թէ ի՛նչ կը նշանակէ ծնող ըլլալ:

«Չեմ կարծեր, որ ծնողք ըլլալը արհեստ մըն է, որ կարելի է սորվիլ, կը պատասխանէ հոգեվերլուծող Քարոլին Էլիաչէֆ, _ ինչ որ չի նշանակեր, թէ կարելի չէ օժանդակել ծնողներուն կամ ստեղծել վայրեր, ուր անոնք կրնան հանդիպիլ եւ կարծիք փոխանակել: Եւ կ'աւելցնէ, իրաւամբ – երիտասարդները չեն ուզեր խորհրդածել, թէ ի՛նչ պէտք է ընեն երբ ծնողք դառնան: Անոնք հետաքրքրուած են իրենց ընկերոջմով կամ ընկերուհիով, եւ ոչ՝ ապագայ երեխաներով»:

ՍՈՐՎԻԼ... ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

Ծնողք դառնալու համար – լափալիսեան ճշմարտութիւն – հարկաւոր են զոյգ մը եւ ապա՝ երեխայ մը: Այս մէկը կը նշանակէ, որ ծնողք ըլլալու ձեւը կարելի չէ սորվիլ որեւէ գիտելիքի նման:

Այսուհանդերձ, ծնողք ըլլալու ձեւին որոշ «ընկալում» մը տեղի կ'ունենայ կանուխ տարիքին, վաղ մանկութենէն բալկոնեայ: Անիկա տեղի կ'ունենայ անպաշտօն ձեւով, մայրենի լեզուին իւրացումին նման, առօրեայ կեանքին ընթացքին: Երեխան ծնող ըլլալու ձեւը «կը սորվի» իր ծնողքէն: Այս ուսուցումին ընթացքին, միայն գիտելիքներ չեն, որոնք կը փոխանցուին, այլ նաեւ՝ յարաբերութեան ձեւեր: Եւ շատ յաճախ, զաւակ – ծնողք հարցերը շատ աւելի յարաբերութեան կը վերաբերին, քան՝ գիտելիքներու:

ՎՏԱՆԳԸ

Ծնողներու դերակատարութեան եւ ծնողք – զաւակ յարաբերութիւններուն մասին խօսքերը եւ ճառերը կը ներկայացնեն վտանգ մը. անիկա կը վերակենդանացնէ «լաւ» եւ «վատ» ծնողներու գաղափարները: Այս պատճառով, այս դարու ծնողները շատ մեծ տարողութեամբ ներդրումներ կը կատարեն իրենց զաւակներուն համար: Անոնք նոյնիսկ իրենց բնակավայրը կը ճշդեն, ըստ շրջակայքի դպրոցներու մակարդակին:

Բարդ աշխարհի մը մէջ, ուր ազատութիւն չահիլը կը նշանակէ հարցականներ դնել եւ ընտրանքներ կատարել, ուր նախկին չափանիշները եւ հաւակացողութիւնները անհետացած են, «ծնողները շատ աւելի մտահոգ են», կ'ըսէ Ք. Էլիաչէֆ: «Անոնք կ'ուզեն լաւ ծնողներ ըլլալ, սակայն չեն գիտեր ինչ ընեն», կ'աւելցնէ հոգեբան Մարթին Կրիւյէր:

ՇՓՈԹԱԾ ԵՒ ՈՉ՝ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

«Լաւ ծնողք» գաղափարը ինքնին նոր է: Շուրջ 50 տարի առաջ միայն, գոյութիւն ունէին ծնողներ եւ վատ ծնողներ (որոնց խորհրդանշական կերպարն էր գինեմոլ բանուոր հայրը): Այսօր, երեխաներու հանդէպ բիրտ վերաբերմունքին բացայայտումը կասկածելի դարձուցած է բոլոր ծնողները, – կը նշէ Քարոլին Էլիաչէֆ, – ոեւէ մէկը կրնայ կասկածելի նկատուիլ եւ ամբաստանուիլ իբրեւ «վատ» ծնողք:

Զոյգերու անկայունութիւնը, սեռերու հաւասարութիւնը, անգործութիւնը եւ տնտեսական տագնապը շատ բան խլեցին տղամարդոց (եւ ուրեմն՝ հայրերու) իշխանութենէն: Այս մէկը ամէնէն շատ զգալի է անոր հեղինակութեան գրեթէ կորուստով: Նոյնպէս, «մասնագէտ»ներու (բժիշկներ, մանկաբուժներ, հոգեբաններ, մանկավարժներ եւ այլն) թիւին բարձրացումը նուազեցուց ծնողներուն դերը՝ իրենց զաւակը դաստիարակելու պարտականութեան մէջ: «Ծնողները հրաժարած չեն, այլ՝ շփոթած, արտաքին միջնորդներուն արժեզրկող խօսքով, որ անուղղակիօրէն կարծէք կ'ըսէ անոնց՝ դուք չէք գիտեր, մենք գիտենք, ձգեցէք մենք աշխատինք», կը նշէ Մարթին Կրիւյէր:

Այս կացութեան դարման մը բերելու համար, անհրաժեշտ է ստեղծել զանազան ծառայութիւններ, որոնց ճամբով ծնողները կարենան արտայայտուիլ, հարցումներ հարցնել, փորձառութիւններ փոխանակել:

«Եթէ իսկապէս կ'ուզենք օգնել ծնողներուն, – կ'ըսէ հոգեբանը, _ հարկ է իրբեւ մեկնակէտ ընդունիլ այն իրողութիւնը, որ ծնողք – զաւակ յարաբերութիւնը գոյութիւն ունի բոլոր պարագաներուն, բոլոր պայմաններուն մէջ: Այս պատճառով, ես համաձայն չեմ, որ ծնողներուն օժանդակելու ծրագիրները միացուին երիտասարդներուն մօտ հակաօրինական կեցուածքները կանխարգիլելու ծրագիրներուն: Իւրաքանչիւր ծնողք կարիքը ունի նեցուկի, ինչ որ ալ ըլլայ իր զաւկին հետ իր յարաբերութեան բնոյթը»:

«Եթէ չենք ուզեր խարանել ծնողները, – կ'աւելցնէ հոգեբան Տանիէլ Քում, – նախընտրելի է մէկ կողմ դնել նախապայմանները եւ նախապաշարումները»: Նախընտրելի է, որ ծնողները գիտնան, թէ իրենց պաշտօնը բոլոր պարագաներուն դժուար է, այլապէս անոնցմէ ոմանք կրնան յանցաւոր զգալ եւ փախուստ տալ կազմակերպուած հանդիպումներէն:

Ընտանիքներու մօտ Ֆրանսայի նախաբարական ներկայացուցիչը, իր կարգին, կը չեշտէ, թէ՝ «սխալ է ըսել՝ ընկերային վտանգ մը կայ, հետեւաբար, հարկ է խրանել ծնողները: Հարկ է ճշդել, որ չափանիշները անհրաժեշտ են իւրաքանչիւր անհատի համար եւ աշխատանք տանիլ, որպէսզի ընկերութիւնը վերակառուցէ իր արժէքները»:

***

Ծնողներուն նեցուկ կանգնող եւ անոնց հարցերուն պատասխաններ առաջարկող ծառայութիւններու ստեղծումը անհրաժեշտ է: Եւրոպայի մէջ, անոնք արդէն իսկ գոյութիւն ունին քանի մը տարիէ ի վեր մեծ յաջողութիւն կը գտնեն: Այդ յաջողութիւնը ցոյց կուտայ, որ ընտանիքը տակաւին առաջնահերթ տեղ կը գրաւէ ներկայ ընկերութեան մէջ: Իրենց արտայայտած մտահոգութիւններուն ընդմէջէն, ծնողները ցոյց կուտան նաեւ պատասխանատուութեան իրենց զգացումը եւ զաւակ _ ծնողք յարաբերութեան մէջ իրենց կատարած «դերներդրումը»՝ ժամանակաշրջանի մը մէջ, որ կը նկատուի արժէքներու կորուստի ժամանակաշրջան:

«Կրնայ ըլլալ, որ երիտասարդներուն մօտ վայրագութեան երեւոյթը արժէքներու տագնապէն դուրս գալու կամքին նախանշանն է, – կ'ըսէ ընկերաբան եւ իմաստասէր Պրունօ Ռիպ, եւ կ'աւելցնէ, – արդեօ՞ք կարելի է տագնապէ մը ձերբազատիլ առանց բախումներու»:

Պատրաստեց՝ Թ. Ա.
«Ազդակ»

ԼՐԱՏՈՒ

UN JOURNAL TENU PAR UN ARMENIEN D'ETHIOPIE

«Ֆիկարօ»ի գրական յաւելուածին մէջ (Օգոստոս 26) գրախօսական մը ստորագրած է Էրիք Օլիվիէ, որ կը վերաբերի Ժան _ Քրիսթոֆ Ռուֆէնի նոր լոյս ընծայած հատորին՝ «Կորսուած դատերը»:

Յօդուածագիրը մեծ գովեստով կը խօսի հատորին մասին, զոր կը բնորոշէ որպէս՝ «Մարդասիրականի վէպը» ու կը գրէ. – «Շնորհիւ Ռուֆէնի եւ շնորհիւ իր գլխաւոր դերակատարին՝ նուրբ նկարագրի տէր ծերուկ հայու մը» Եթովպիա ապրեցայ: Նիւթը կը կազմէ այդ Հայուն օրագիրը: Է. Օլիվիէ այնքան գնահատած է գիրքը, որ կ'ըսէ թէ պէտք է դանդաղեցնել անոր ընթերցումը որպէսզի հաճոյքը տեւէ:

...իքը, այլ՝ նոյնինքն նախագահը եւ տղան եղած են: Պոնիխական նոյն թերթը կը նշէ թէ այդ լրագրողը նախագահ Իգէթպէկովիչի կողմէ պոնիխացի ժողովուրդին թշնամի հռչակուած է եւ Խորհրդարանը անոր արտաքսումը պահանջած:

Պոնիխական ուրիշ չաբաթաթերթ մը նիւթ ընելով դումարներու իւրացումը, կ'ըսէ թէ նախագահը իրեն հետ դերեզման պիտի տանի պատասխանը այն հարցումին թէ ո՛ւր գացած են իւրացուած գումարները: Յետոյ կ'աւելցնէ թէ այդ պատասխանը անվիճելի ապացոյցը պիտի տար նախագահին մերձաւորներու շրջանակին վատութեան եւ ընչաքաղցութեան. անոնց որոնք իբրեւ թէ զոհուեցան կրօնքին, Պոսնիոյ եւ Պոսնիացիներուն համար, մինչդեռ պատերազմի մտան որպէս խմմներ, կամ նպարավաճառներ, անկէ դուրս գալու համար մեծ կալուածատէրերու, դրամատէրերու վերածուած: Պոսնիական այս երկու չաբաթաթերթերը մէկ զարմանք արտայայտած են «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի հրապարակումներուն, իրենք ալ ակերցէն ի վեր մատնանշած ըլլալով վարչախումբին չարաշահումները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Դուն ի՞նչ...

– Նախ ես ձեր նիւթական կարողութիւնը չունիմ, յետոյ ինչպէս պատմեցի, այս առտու արդէն բաւական գումար մը տուի:

– Այո՛, տուիր, բայց որո՞ւ, սրիկա, ծոյլ ու անպիտան խաղամոլի մը, որ իր հօրը ամբողջ հարստութիւնը փճացնելէ ետքը հիմակ ալ ազգականներուն վրայ բեռ եղած է... փոխանակ վռնտելու՝ երեր, դրամ ես տուեր իրեն... տալու տեղը հոս է, Բարսեղ աղա, աչքովդ տեսար այս խեղճութիւնը...

– Ինչ որ է, խաթերդ համար պզտիկ բան մը տամ:

– Հազար ոսկիէն պակաս չըլլար:

– Հաւատա, որ չեմ կրնար:

– Կրնաս, կրնաս, ես քու կարողութիւնդ գիտեմ:

– Մի սոսկեր, կ'աղաչեմ:

– Զիս մտիկ ըրէ, – գոչեց Յեսուեան, – եթէ հազար ոսկի տաս ես կրկին հազար ոսկի եւս պիտի տամ, իսկ եթէ պակաս տաս, այդ երկրորդ հազարը չեմ տար, այնպէս որ քու ագահութենէդ երեսէն այս խեղճերը կը տուժեն:

– Հիմա խնդիրը կնճռոտեցաւ, – ըսաւ Բաբիկ խնդալով:

– Ագահութեան խնդիր չկայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – միայն թէ, ինչպէս ըսի, այդ գումարը շատ է ինծի համար, 500 ոսկի տամ լմննայ:

– Այն ատեն հազար ոսկի կորսնցնել պիտի տաս այս մարդոց:

– Տուէք, Բարսեղ աղա, տուէք, – ըսաւ Բաբիկ, – եւ վստահ եղէք, որ ձեր տալիք դրամը խաղարաններու մէջ պիտի չկորսուի:

– Աֆէրիմ, շատ աղէկ խօսեցար, – գոչեց Յեսուեան:

– Ես ձեզի խորհուրդ մը տամ, – միջամտեց Սամուէլ:

– Առողջապահական խորհուրդ մը, – ընդմիջեց Յեսուեան ժպտելով:

Երիտասարդը այս ակնարկութենէն վիրաւորուած՝ չուզեց յայտնել իր խորհուրդը:

Ի վերջոյ Բարսեղ աղա ստիպուեցաւ հազար ոսկի նուէրը վճարել եւ Յեսուեան, իր խօսքին հաւատարիմ, ուրիշ հազար ոսկիինոց մը յանձնեց Բաբիկի:

– Հիմա երթանք, – ըսաւ Յեսուեան գոհունակ դէմքով մը, – քէմփի խեղճերը միայն առողջապահական դասախօսութեամբ կշտացած պիտի չըլլան եւ իրենց ակռային տակ ծամելիք ուրիշ բան մըն ալ պիտի ունենան:

Այս նոր ակնարկութիւնը սպառեց Պ. Սամուէլի համբերութիւնը:

– Բայց վերջապէս, պարոն, իրաւունք չունիք զիս այսպէս դատափետելու իմ խօսածներուս համար, – գոչեց:

– Ինչո՞ւ կը բարկանաք այսպէս, – ըսաւ Յեսուեան:

– Կը բարկանամ, որովհետեւ արժանապատուութիւնս կը վիրաւորէք:

– Իսկ ես կը կրկնեմ, որ այս վիճակին մէջ գտնուող մարդոց առողջապահութիւն, մաքրութիւն եւ սիօր քարոզելը պարզապէս ծիծաղելի է, եւ սակայն կ'ըսեմ, որովհետեւ սիրտս ցաւած է ու կը խորհիմ, որ այս խեղճերը իրենց բնակարաններէն ելած այստեղ պիտի չնետուէին մերկ ու անօթի, եթէ ձեզի նման ճառախօսներ ու քարոզիչներ պակաս ըլլային:

– Չեմ հասկնար, թէ ինչ ըսել կ'ուզէք. մի՞թէ առողջապահական խրատներ մտիկ ըրած ըլլալնուն համա՞ր է, որ այս մարդիկը հոս քշուած են:

– Խնդիրը առողջապահական քարոզութիւններու վրայ չէ, – պատասխանեց Յեսուեան, – խնդիրը այն է, որ 20 – 30 տարիէ ի վեր այս ժողովուրդը շատ լսեց այնպիսի քարոզութիւններ, որոնք ո՛չ իրենց վիճակին, ո՛չ իրենց միջավայրին, ո՛չ իրենց մտայնութեան եւ ոչ ալ իրենց իրական շահերուն համապատասխան էին: Մեր քարոզիչները, ճիշդ ձեզի պէս, առանց նկատողութեան առնելու, առանց տեսնելու իրականութիւնը, տարբեր ձեւերով, թարմ հաւկիթ, կարագ, մեղր ու միս ուտել յանձնարարեցին այնպիսի մարդոց, որոնք միայն չոր հաց ունէին... կրցա՞յ միտքս բացատրել:

– Կարծեմ յեղափոխական գործունէութեան ակնարկել կ'ուզէք, – ըսաւ Սամուէլ:

– Պապանձ բահմէք, – գոչեց Յեսուեան:

– Բայց ես յեղափոխութիւն չքարոզեցի այս մարդոց:

(Շար. 93)

(Շար. Ա. էջէն)

րու հաստ Օգոստոս 30–ին, հակառակ բրտութեան եւ հակա – անկախապաշտնե-րու սպառնալիքներուն: Հանրաքուէն կը վերաբերէր անկախութեան, այ-սինքն թէր կամ դէմ արտայայտուելու: Ա-րեւելեան Թիմոր 1946–էն (հոլանտա-կան մասը) եւ 1976–էն (փորթուկալեան) ի վեր մաս կը կազմէր Ինտոնեզիոյ:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ոստիկանութիւնը ձեր-բակալած է ՔՖՈՐ–ի (Քոսովոյի բազ-մազգեան պաշտպանութեան ուժեր) Նոր-վեկիայի մէկ սպան որ մահացու արկա-ծի մը պատասխանատու էր: Օգոստոս 28–ին, արկած մը պատճառած էր, որու ընթացքին մեռած էին Մակեդոնիոյ մէկ նախարարը, կինն ու աղջիկը: Նորվեկիա-յին հակառակ ուղղութեամբ կ'երթար:

ԳԱՌԸՖՈՒՐ ԵՒ ՓՐՈՄՈՏԷՍ ձուլուե-լան առանց տագնապ ստեղծելու եւ այս ձեւով Գառըֆուր Եւրոպայի թիւ մէկը կը դառնայ մեծ վաճառատուներու շար-քին եւ դէմ կը դնէ ամերիկեան Ուոլ – Մարթի եւրոպական յաւակնութիւննե-րուն: Նոր խմբակցութիւնը 26 երկիրնե-րու մէջ 230 հազար աշխատաւոր ունի:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ զգալի նուազում արձանագրած է Ֆրանսայի մէջ Յուլիսին, ըստ Աշխատանքի նախարարութեան: Նը-ւազումը 1,9% է, այսինքն 40 հազար գործազուրկ:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ ՄԷՋ, տարւոյն սկիզբէն ի վեր 64 հոգի գլխատուած են: Գործադրելով Շարիայի իսլամական օրէն-քը, Սաուտի Արաբիա մահապատիժի կ'ենթարկէ թմրեցուցիչի չահատակու-թեամբ զբաղողները, թմրամոլները, ոճ-րագործները, բռնաբարողները եւ զինեալ գողերը:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ կա-ռախումբերուն մէջ առաջին կարգը ջըն-ջուած է Սեպտեմբեր 1–էն ի վեր: Այլեւս միայն մէկ կարգ կայ բոլորին համար:

ՍՕՍԷ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՒ

ՊՐԻՒՆՕ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ամուսնացած

Մարսէյլ, Օգոստոս 28, 1999

Կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Communiqué

La Croix Bleue des Arméniens de France est profondément touchée par la présence de victimes dans notre communauté et la destruction totale ou partielle des édifices arméniens lors du séisme en Turquie, et exprime sa solidarité envers ses compatriotes.

La Croix Bleue des Arméniens de France fidèle à sa vocation, s'organise pour venir en aide aux sinistrés.

Soyez à l'écoute de son appel à la solidarité.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Les bureaux sont ouverts du lundi au vendredi de 14h00 à 20h00

Tél : 01 48 24 46 57

Fax : 01 48 24 98 97

Adresse :

C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE

Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;

Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյ-լի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսում-նական տարուան մեր դպրոցի դասըն-թացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29՝

Առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ ար-ձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն

Հեռաձայն .– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամու-տը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նա-խակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ու-սուցուին՝

հայերէն լեզու

պատմութիւն

թատրոն

երգ, պար եւ ֆունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրու-թիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան

01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթիւնի

01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհի-ները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 20.30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԷՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN

4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL

— Prendre l'autoroute du Nord (A1)

— Sortie Pierrefitte, Chantilly

— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)

— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).

Continuer dans la même direction

On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.

Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL

Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.

En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse

69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56

Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**

83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS

Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2

JEUDI
2 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.719 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.719

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՃՐԱԳՈՐԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

41 ՎԻՐԱՒՈՐ

Օգոստոս 31-ին, ժամը 19.30-ի շուրջ է որ ռումբ մը պայթած է Մոսկուայի Մանէժ հրապարակի առեւտրական կեդրոնը, Կրեմլինէ 2 քայլ անդին : 41 վիրաւոր կար որոնց մէջ 4 մանուկներ, վիրաւորներէն 5-ը ծանր վիճակի մէջ էին :

Մոսկուայի քաղաքապետը անմիջապէս յայտարարած է լրագրողներուն որ «ահաբեկչական արարք մըն է» : Իսկ Նախկին ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ին, ԷՖ-ԷՍ-ՊԷ-ի մամուլի սպասարկութեան պետը ճշդած է որ ռումբը 300 կրամ ԹԷ-ԷՆ-ԹԷ-ի ուժ ունէր : Կրեմլինի մամուլի սպասարկութիւնն ալ յայտնած է որ Ելցին, այդ պահուն Կրեմլին չէր գտնուեր :

Տիրող կարծիքն այն է որ խլամապաշտ արարք մըն է եւ կապ ունի Տաղստանի իրադարձութիւններուն հետ : Քաղաքապետը, Լուժկով խոստովանելով հանդերձ թէ առայժմ կարելի չէ ճշդել թէ արհեստաւորի՞ գործ է թէ ոչ, անդրադարձած է Տաղստանի ռուսական գործողութիւններուն, ոճրագործն ալ փոխ վրէժի արարք մը նկատելով :

Պայթումը պատահած է առեւտրական կեդրոնին տեսերիզներու սրահը, որուն մուտքը մեթրոյի կայարանէն քանի մը մեթր անդին է : Սեպտեմբեր 1-ի լուրերու համաձայն, պայթումին վայրը թռուցիկ մը գտնուած է արարքը ստանձնողներու կողմէ ստորագրուած՝ «Յեղափոխական գրողներու միութիւն» : Կրեմլինի մօտ, վերջին ոճրագործը գործուած էր Ցունիսին, երբ ռումբ մը պայթած էր Ինթուրիսթ պանդոկը թիրախ ունենալով Իոզեֆ Կոբզոն երեսփոխանը : Կասկած կար որ հաշուեյարդար մըն էր, քանի որ 1998 Հոկտեմբերին ալ իր կառքը պայթեցնել տուած է թռչակառու մը, թռչակը պահանջելով :

ՉԵՐՔԷԶՆԵՐՆ ԱԼ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ

Մոսկուայի գլխացաւերը բազմաթիւ են եւ բազմազան : Տաղստանէն ետք, կարգը եկած է Չերքէզներուն : Ռուսաստանի հարաւը գտնուող Կարաչայեւօ - Չերքէզիստան հիւսիս - կովկասեան հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Չէրքեսկի քաղաքապետը՝ Ստանիսլաւ Դերեւ կը սպառնայ քաղաքացիական պատերազմի մը ձեռնարկել :

Օգոստոս 31-ին, իր 60 կողմնակիցներուն հետ եւ 35 հազար ցուցարարներու զօրակցութեամբ, Դերեւ յայտարարած է որ կը քաշուին երկազգեան Հանրապետութեան բոլոր հիմնարկութիւններէն եւ այս գործողութեան նպատակն էր չէրքէզ ինքնութեան ինքնիշխանութիւնը հռչակել :

Կարաչայեւօ - Չերքէզիստանը կ'ոգեկոչէ, կը գրէ «Ֆիկառօ», Տոլստոյի «Գաղախները» եւ ռուս սպաներու սիրաքանութիւնները չէրքէզ գեղեցիկ կիներու հետ : Բայց, ծանօթ էր որ հոն ալ ազգային կռուախնձոր մը կար եւ 1991-էն արդէն, Կարաչայները (32%) եւ Չերքէզները (10%) դէմ առ դէմ ելած էին, բայց, Մոսկուա յաջողած էր, 1995-ին Կարաչայեւօ - Չերքէզիստանի մէջ իշխանութեան մարմինները եւ Սահմանադրութիւն մը ստեղծել : Բայց, չտեւեց : Եւ շուտով չէրքէզ փոքրամասնութեան շահերը վրտանգուեցան եւ «չէրքէզ նոյնէնկրատութան», ըս Վլատո Թերթին, հարցը միջցեղային հակամարտութեան վերածեց : Հազարաւոր ցուցարարներ բողոքած են Կարաչայ Սեմինովի յաղթանակին դէմ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Նախագահ Շիրաք Օգոստոս 31-ին ընդունած է Թուրքիոյ Արտաքին Գործերու նախարար Ի. Ճէմը ու մօտ մէկ ժամուան զրոյց ունեցած հետը : Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է Թուրքիոյ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութիւնը : Թուրք նախարարը բացատրած է որ իր երկրին միութեան անդամ չըլլալու պարագան խնդիր կը յարուցանէ յատկապէս Ասիոյ, Կովկասի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի հետ իրենց յարաբերութիւններուն մէջ, քանի որ միշտ ժխտական ազդակ մը կ'ըլլայ այդ անդամակցութեան բացակայութիւնը : Նախագահ Շիրաք ալ պատասխանած է որ Ֆրանսա ինչպէս մինչեւ այսօր միշտ զօրավիգ կանգնած է Թուրքիոյ անդամակցութեան, ասկէ ետք եւս պիտի չարունակէ ամէն կարելին ընել : Այդ առումով կարեւոր նկատած է Խօճալանի մահապատիժին ջնջումը : Ան կարեւոր նկատած է նաեւ Եգէականի մէջ յոյնեւթուրք երկխօսութիւնը որ չէշտուեցաւ երկրաշարժին առիթով :

Ի. Ճէմ Նախագահ Շիրաքի յանձնած է Ս. Տէմիրէլի նամակն ալ որով Ֆրանսայի Նախագահը 2000-ին կը հրաւիրուի Թուրքիա :

Թուրք նախարարը նաեւ տեսակցութիւններ ունեցած է Արտաքին Գործերու նախարար Վետրինի, Եւրոպայի գործերու պատասխանատու Մոսկովիչիի հետ :

չէրքէզ Դերեւի վրայ : Նոյն թերթին համար, կասկած չկայ որ Կարաչայեւօ - Չերքէզիստանը վառօդի տակառ մըն է, ինչպէս բոլոր երկազգեան Հանրապետութիւնները զորս Ստալին ստեղծած է, կը գրէ մասնագէտ մը՝ Մալաշէնկօ : Կը խորհի նաեւ որ Չէչէնիոյ մերձաւորութիւնը եւ Կարաչայեւօ - Չերքէզիստանի վիճակը պատրուակ ծառայեն որ Մոսկուա պաշարման վիճակ հռչակէ Ռուսաստանի մէջ, ընտրութիւններու նախօրեակին : Այս ամբողջին վրայ քիչ մը իւղ ալ Բասայեւը լեցուցած է, յայտարարելով . - «Կովկասը մեծ պատերազմի մը սկիզբին է, որ պիտի վերջանայ բոլոր մահմետականներու ամբողջական ազատագրումով, Վոլկայէն մինչեւ Դոն» :

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, նոր երկրաշարժ մը պատահեցաւ Օգոստոս 31-ին վերնակեդրոն ունենալով, կրկին Իզմիթը, 5,4 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ, ցնցումը խուճապ ստեղծեց : Մէկ մեռեալ կայ եւ 167 վիրաւոր : Միւս կողմէ, Օգոստոս 31-ին նոր հաշուեկշիռ մը հրապարակուեցաւ Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին մասին, ըստ որուն մեռեալներու թիւը 14.202 է եւ 27.234 վիրաւոր կայ : Կայ նիւթական վնասներու հաշուեկշիռը : Ամէնէն լաւը գնահատումները 24-էն 60 միլիառ ֆրանք են : Եւրոպական Միութիւնը 240 միլիոն ֆրանք խոստացած է, Համաշխարհային Դրամատունը եւ ԷՖ-ԷՄ-Ի-ն նաեւ 1,3-էն 2 միլիառի վարկ կը նախատեսեն : Կառավարութեան դէմ ծանր քննադատութիւնները չեն դադրիր : Տիւզճէի մէջ ալ ձերբակալուած են շինարարութեան ընկերութիւններու 16 պատասխանատուներ : Ընդհանուր ձեւով, Տիւզճէի դատախազները ձերբակալման 33 հրամանագիր հանած են շինարարութեան ճիւղին մէջ աշխատող անձերու դէմ :

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ օդակայանէն թըռիչք առած պահուն իսկ, Օգոստոս 31-էն Սեպտեմբեր 1 լուսնալիք գիշերը, Պօինկ 737 օդանաւ մը պայթած է : 80 մեռեալ կայ եւ 23 վիրաւոր, ասոնց կարգին օդաչուն : Օդանաւը Պուէնոս - Այրէս Գորտոպա ներքին գիծը կ'ապահովէր :

10-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑՆԵՐ

Նուպարները, Զօհրապները եւ Ուրիշներ

Եւ որովհետեւ տարիները անցան օրերու պէս եւ օրերը՝ ժամերու պէս, չանդրադարձանք թէ արդէն տասը տարիներ անցած են Սեպտեմբերի այն յաջորդական օրերէն, երբ մէկ չարթուան ընթացքին Նուպար նու Զօհրապը ելան գացին :

Նուպար Նիկողոսեան, Զօհրապ Մուրատեան, սերնդակից երկու նուիրեալ անձեր, ամէն մէկը իր շրջանակին մէջ : Անուններ, որոնք, այսօր, շատ բան չեն ըսեր Ֆրանսահայ բազմութիւններուն, քանի անոնք նորոգուեցան, փոխեցին իրենց դիմագիծը ու մոռցուեցան, մանաւա՛նդ այն խոնարհները, որոնք իրենց աշխատանքով, անսակարկ նուիրումով նըշանակալից դեր խաղացին գաղութիս ազգային կեանքին մէջ, յաճախ բարձր թողելով իրենց հանգիստը, ապրուստը, անձնական հաճոյքները :

Դեռ կան, այսօր արդէն միջին սերունդ նկատուած շատեր, որոնք իրենց հայեցի թէ կուսակցական դաստիարակութիւնը, նկարագրի եւ զոհաբերութեան գիտակցութիւնը կը պարտին Նուպարին :

Նախ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի, ապա կուսակցութեան ղեկավար մարմիններուն մէջ, ան ամուր նկարագրի տէր, անշահախնդիր ոգիով ծառայեց հանրային կեանքին, չսակարկելով իր նուիրումը : Բանակումներէն, Շրջանային թէ ընդհանուր ժողովներու որպէս պատգամաւոր, երբեմն նաեւ բեմերէն, ողջամիտ դաշնակցականի տիպարն իսկ էր :

⁂

Զօհրապ Մուրատեան հայերէնը նախ սորված էր, Ալֆորվիլ, Ցովհ. Սիմոնեանէն թէ Էլէն Բիւզանդէն, յետագային իր իսկ ջանքերով, ընթերցումներով, հայկական գրականութեան հանդէպ իր ունեցած հետաքրքրութեամբ, կրցաւ գրիչ շարժել այս թերթին սիւնակներէն, շնորհիւ նաեւ ցուցմունքներուն Շաւարշին, որուն հանդէպ իր յարգանքն ու սէրը պաշտամունքի հասցուցած էր :

Երբ Հայաստանի դուռները բացուեցան, գնաց շնչելու Հայրենիքի օդը ու իր տան դռները բացաւ հոնկէ ժամանող բոլոր մտաւորականներուն : Ամէնօրեայ էին իր այցելութիւնները խմբագրատուն : Կուգար միշտ օգտակար ըլլալու միտումով, հայաստանեան մամուլէն դասական ուղղագրութեան վերածելու յօդուած մը, թերթերը ցրուելու, ամառը, երբ դեռ փարիզեան կրպակներու մէջ «Յառաջ» կը վաճառուէր, կամ փորձերուն հետեւելու երբ բացակայ մը ըլլար խմբագրութեան մէջ :

⁂

Տասը տարի է որ անոնք բացակայ են, ուրիշներու կողքին ու կարելի չէ չզգալ իրենց բացակայութիւնը, նոյնիսկ երբ ժամանակը կ'անցնի : Կը մնայ մեզի անոնց յիշատակը վառ պահել եւ զիրենք ոգեկոչել, գոնէ տարելիցներու առթիւ, որպէսզի շարունակեն ապրիլ առ նուազն մնացորդացին յիշողութեան մէջ :

ԱՐՓԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 31 / Սեպտեմբեր 1)

ՄԱՀ

ԶՕՐ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԻՎԱՆԵԱՆԻ

Արցախեան մարտերու հերոս զօրավար Ք. Իվանեան մահացած է 79 տարեկանին : Ծնած՝ Թիֆլիս, աւարտած է տեղւոյն հրետանային ուսումնարանը, ապա ծառայած հիւսիսկովկասեան զինուորական կեդրոնին մէջ : Մասնակցած է Բ. աշխարհամարտին, արժանացած շքանշաններու, մետալներու : Գերմանիոյ, Ռուսաստանի մէջ վարած է զինուորական զանազան պաշտօններ :

Արցախեան մարտերու սկիզբին 70 տարեկան զինուորականը մասնակցած է հայկական նորաստեղծ բանակին, ըլլալով Հայաստանի եւ ԼՂՀ Պաշտպանութեան փոխ-նախարար : Չէ եղած աշխատասենեակը փակուած պաշտօնատարը, այլ մարտական հարուստ փորձառութիւնը փոխանցած երիտասարդներուն, օրերով մնալով ռազմադաշտին վրայ : Ցուցաբերած արիութեան համար արժանացած է Հայաստանի ու ԼՂՀ-ի «Մարտական խաչ» շքանշաններուն :

⁂

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Օգոստոս 31-ին ժամը 11.01-ին 3 - 4 բալ ուժգնութեամբ երկրաշարժ մը արձանագրուած է . վերնակեդրոնը գտնուած է Մարտունի քաղաքէն 25 քիլոմեթր հարաւ - արեւմուտք :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ
ԲԱՑԱՒ ՆՈՐ ՄԱՐԶԱՇՐՋԱՆԸ

Սեպտ. 1, Չորեքշաբթի, Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի ֆութպոլի ճիւղը բացումը կատարեց 1999 - 2000 մարզաշրջանին : Կէսօրէ ետք ժամը 15.30-ին 19 պատանիները (15 - 17 տարեկան) վերսկսան փորձերուն, այլեւս սովորական դարձած իրենց դաշտին (*) վրայ, մարզիչ Սիմոն Աըրճըի հսկողութեան տակ :

Պատանիները առաջնական առաջին մրցումը պիտի ընեն Սեպտեմբեր 26-ին, Մէօտոնի դէմ : Իսկ մեծերը (ներկայացուցչական եւ պահեստի), թիւով 38, նոյն երեկոյեան Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ զիրար վերագտնելէ ետք ծանօթացան մարզիչ Սահակ Զավուշի նոր շըրջանի յայտագրին . անոնք դաշտ կ'իջնեն այս երեկոյ, ժամը 20.30-ին :Ներկայացուցչականին առաջնական առաջին մըրցումը Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին է Ա. - ՍԷ - ՊԷ - ՊԷ-ի դէմ, անոր դաշտին վրայ . իսկ պահեստիները պիտի հիւրընկալեն Պուռ լա Ռէնը :

Երկու խումբերը Սեպտեմբեր 5-ին իրարու հետ փորձ - մրցում մը պիտի ընեն որպէսզի մարզիչը առիթ ունենայ ճանչնալու իւրաքանչիւր խաղացողի ֆիզիքական ու թէքնիքը :

Ինչ կը վերաբերի պատանիներու ֆութպոլի դպրոցին, պիտի սկսի Սեպտ. 8, Չորեքշաբթի, պատանիներուն մարզումի դաշտին վրայ :

Ճ. Ո.

(*) Parc de Choisy Plaine Sud
Carrefour Pompadour 94000 Créteil

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ

Երէկ էր, կարծես, երբ Համալսարանի հնագոյն շէնքին մէջ բացումը կատարուեցաւ նոր ֆակուլտետի մը՝ Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետ: Եղած էին ճեմարաններ (Գէորգեան, Ներսիսեան, Լազարեան) կամ այսօր վերաբացուած Գէորգեան Ճեմարանը, Սեւանի Վազգենեան դպրանոցը եւ Գիւմրիի դպրանոցը, որոնց մէջ մօտ երկու հարիւր ուսանողներ կը պատրաստուին ծառայելու եկեղեցական ասպարէզին մէջ: 1995 թուի Սեպտեմբերին բացուող ֆակուլտետը բոլորովին տարբեր էր իր բնոյթով, որովհետեւ տարբեր էր նաեւ իր նպատակով:

Այստեղ յաճախող երկսեռ ուսանողութիւնը կը մասնագիտանայ աստուածաբանութեան, իբրեւ գիտութիւն, որուն գիտադաշտն է կրօնը ընդհանրապէս եւ աստուածաբանութեան զանազան բաժինները մասնաւորաբար: Նպատակն է պատրաստել կրօնի եւ աստուածաբանութեան ուսուցիչներ եւ դասախօսներ:

Պետական Համալսարանէն ներս Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետի բացումը պահը պարզեց յուզիչ երեւոյթը Հայաստանի պետութեան եւ ազգային Եկեղեցիի գործակցութեան, մասնաւորաբար նոր սերունդի դաստիարակութեան եւ կրթութեան դաշտին մէջ: Հին շէնքի մուտքին՝ քով քովի կեցած էին Համալսարանի Ռեկտոր Ակադեմիկոս Ռատիկ Մարտիրոսեանը եւ Նորընտիր Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Ա., շրջապատուած, մէկ կողմէն բարձրաստիճան եկեղեցականներով եւ միւս կողմէն՝ պետական աւագանիով՝ փոխ – Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանը, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանը, Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարար Վարդգէս Գնունին, Մատենադարանի տնօրէն Ակադեմիկոս Սէն Արեւշատեանը, ֆակուլտետներու դեկաններ եւ այլ բարձրաստիճան հիւրեր:

Չորս տարիներ ետք, 1999 թուի Յուլիսի 17-ին, Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Դպրատան մէջ, Ֆակուլտետը մեծ հրճուանքով տօնախմբեց իր առաջին հունձքը: Այս տօնախմբութիւնը նոր աւանդութիւն մը կը հաստատէր Համալսարանէն ներս, ուր սովորութիւն է աւարտական վկայականները յանձնել այդ բաժնի պատասխանատուին ձեռքով, իւրաքանչիւր ուսանողի առանձինն եւ ոչ թէ հաւաքաբար եւ պաշտօնական հանդիսութեամբ:

Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետի բերած նոր այս աւանդութիւնը ներշնչուած էր իր իսկ բնոյթէն: Բաղդատած միւս ֆակուլտետներուն, ան բացառութիւն կը կազմէր իր էութեամբ: 70 տարիներ, համայնավարութիւնը պարտադրած էր կրօնական մէկ գաղափարախօսութիւն՝ աթէիզմը, ծնունդ մարքսիզմ – լենինիզմին եւ տիալեկտիկական մատերիալիզմին: Համալսարանի եւ նման բոլոր հաստատութիւններուն մէջ ամբողջապէս տիրած էր անաստուածութիւնը եւ հալածուած էր քրիստոնէութիւնը: Այդ օրը, երբ երկար խորհրդակցութիւններէ ետք, Համալսարանի գիտական ժողովին ներկայացուեցաւ Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեանի պատրաստած ուսումնական ծրագիրը եւ ժողովը, տաք վիճաբանութիւններէ ետք, որոշում տուաւ ստեղծել նոր ֆակուլտետը, կատարուեցաւ հիմնական յեղաշրջում բարձրագոյն ուսման ոլորտին մէջ: Ռեկտորատը յայտարարութիւն տուաւ թերթերուն թէ՝ հիմնուած է Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետը եւ դիմումներ պիտի ընդունի հումանիտար գիտութիւններու միւս ֆակուլտետներու շարքին: Որոշուեցաւ նաեւ Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետը տեղաւորել Երեւանի Համալսարանի հնագոյն շէնքին մէջ: Ռեկտորատի պայմաններէն մին էր, որ տոքթոր փրոֆէսոր Շահէ Արք. Աճէմեանը ստանձնէ դեկանի պաշտօնը եւ ապահովէ շէնքի իրեն յատկացուած մասի վերանորոգութեան եւ անոր յարակից ծախքերը:

Ֆակուլտետի հիմնադրութիւնը եւ բացումը մեծ իրագործումն էր կատարուած Գարեգին Ա. Հայրապետի գահակալութեան առաջին տարին: Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսը շատ խանդավառ էր, որ իր օրով, պետական Համալսարանէն ներս կը վերակենդանանար յիշատակը երկու մեծ եկեղեցականներու, որոնք իրենց գործօն եւ մեծ դերն ունեցած էին Համալսարանի հիմնադրութեան ատեն՝ 1919 թուին: Անոնք էին երջանկայիշատակ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեանց, յետագային Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ Կարապետ Արքեպիսկոպոս Տէր – Մկրտչեան:

Նորահաստատ Ֆակուլտետն իր հաստատութեան օրէն ունեցաւ երկու ամպիոններ՝ մին կրօնի եւ պատմութեան եւ միւսը՝ աստուածաբանութեան: Առաջին երկու տարիներու ուսումնական ծրագիրի հիմնական նիւթերը եղան նախ լեզուները, որոնք կ՚ընդգրկէին երկու հին լեզուներ՝ գրաբար եւ յունարէն, նաեւ արդի լեզուներ՝ անգլերէն, գերմաներէն կամ ֆրանսերէն, առաւել՝ հայերէն եւ ռուսերէն: Նոյն երկու տարիներու ընթացքին, դասաւանդուեցաւ կրօններու պատմութիւն, ընդհանուր եկեղեցւոյ պատմութիւն, Ս. Գրոց Հին եւ Նոր Կտակարաններու ներածութիւն եւ փիլիսոփայութիւն: Երրորդ եւ չորրորդ տարիներուն, ուսուցուեցան աւելի մասնագիտական նիւթեր, ինչպէս Ս. Գրոց մեկնութիւն, վարդապետական աստուածաբանութիւն, հայրաբանութիւն, ծիսագիտութիւն, հայ աստուածաբանական մատենագրութիւն, տօմարագիտութիւն, Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն, մշակոյթի պատմութիւն եւ վարքաբանութիւն:

Առաջին տարին ընդունուած քսանհինգ ուսանողներուն, ամէն տարի աւելցան յիսունէ աւելի նոր ուսանողներ, հակառակ անոր որ դիմողները շատ աւելի էին: 1998 – 1999 ուսումնական տարուան վերջաւորութեան, ուսանողներու թիւը հասաւ 180-ի: Գալիք ուսումնական տարւան համար դիմողներու թիւը անցած է արդէն հարիւրը: Սոյն երեւոյթը հաւաստիքն է Ֆակուլտետի յաջողութեան եւ ապագայ զարգացումին:

Յաջողութեան գեղեցկագոյն արտայայտութիւնը եղան նաեւ աւարտական աշխատանքներու պաշտպանութիւնը եւ վերջին քննութիւնները, որոնք անցան պետական յանձնախումբի դիմաց: Քննիչ յանձնախումբին նախագահեց Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի ակադեմիկոս քարտուղար Վլատիմիր Բարխուդարեանը: Պաքալորէայի արժանացողներուն թիւն է քսանհինգ, նոյն քսանհինգը, որոնք եղան Ֆակուլտետի անդրանիկ սաները: Անոնցմէ եօթը արժանացան գերազանց վկայականներու, միւսները իրենց քննութիւնները եւ աւարտաճառերը անցուցին մեծ յաջողութեամբ եւ ստացան «լաւ» գնահատական:

Ֆակուլտետը կը պարտի իր յաջողութիւնը իր դասախօսական կազմի ժրաջան աշխատանքին: Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը կը կատարէ իր աշխատանքը խղճմտութեամբ եւ, համաձայն դեկանի կարգադրութեան, կը պատրաստէ իր դասախօսութիւնները գրաւոր կերպով, որպէսզի անոնք հաւաքուին համակարգիչի մէջ եւ տրամադրուին ուսանողին:

Ֆակուլտետի հիմնարկութեան օրէն, դեկանը հիմնադրեց աշխատանքի երկու գործօններ.

Ա. – Գրադարան, որուն հիմնական ֆոնտը եղաւ Շահէ Արք.ի Երուսաղէմէն բերած անձնական գրադարանը: Անհրաժեշտ է յիշել այստեղ թէ Երեւանի Պետական Համալսարանի կեդրոնական մեծ գրադարանը իր հոյակապ շէնքին եւ երկու միլիոնի հասնող իր ֆոնտին մէջ չունէր կրօնական գրականութիւն, որ տրամադրուէր աստուածաբանութեան ֆակուլտետի ուսանողներուն: Բոլորովին նոր գրադարան ստեղծելու կարիքը ստիպեց դեկանին, որ դիմէ Եւրոպայի համալսարաններուն եւ եկեղեցական իշխանութիւններուն, որպէսզի Նորահաստատ գրադարանը ճոխանայ նորագոյն աստուածաբանական հրատարակութիւններով: Առաջին նուէրը ստացուեցաւ Անկլիքան Եկեղեցւոյ պետ՝ Քանթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսէն: Անոր հետեւեցան գերմաներէն գրականութիւն բովանդակող ծրարները, ուղարկուած Գերմանիոյ համալսարաններէն: Աստուածաբանական նոյնպիսի ճոխ գրականութիւն ստացուեցաւ նաեւ Ֆրանսայէն՝ «Ֆրանսա – Հայաստան Բողոքական Համերաշխութիւն» կոչուած կազմակերպութենէն, շնորհիւ անոր տնօրէնին՝ Վերապատուելի Սամուէլ Սահակեանի բարեացակամ կարգադրութեան: Նմանօրինակ ամերիկեան հրատարակութիւններ՝ հաւաքածոներ, բառարաններ եւ աստուածաբանական գրականութիւն ստացուեցաւ Վերապատուելի Ահարոն Կայայեանի հոգածութեամբ: Գրադարանը արդէն իսկ ճոխացած է վեց հազարէ աւելի գիրքերով՝ չորս գլխաւոր դասաւորումներով. Ս. Գիրք, Աստուածաբանութիւն, Եկեղեցւոյ պատմութիւն եւ Հայագիտութիւն: Ճոխ է նաեւ հանրագիտարաններու եւ բառարաններու բաժինը:

Բ. – Շահէ Արքեպիսկոպոսի ձեռներէցութեամբ կը գործածուին տասներկու համակարգիչներ, ուսումնական ծրագիրի եւ վարչական գործերու հետ կապուած աշխատանքները կատարելու համար: Երկու տարիներ առաջ հիմնադրուեցաւ արդէն Ֆակուլտետի մատենաշարը, որուն առաջին գործը եղաւ Վարդան Այգեկցիի «Արմատ Հաւատոյ» բնագիրի գիտական հրատարակութիւնը: Մամուլի տակ են Ռուբէն Ղազարեանի «Գրաբար Լեզուի Բառարան»ը եւ Ռաֆիկ Վարդանեանի «Հայ Տօնացոյցը» մասնագիտական աշխատութիւնները:

Աստուածաբանութեան ֆակուլտետին յատուկ երեւոյթ է նաեւ գիտարշաւներու կազմակերպութիւնը: Առաջին տարին, երբ հարց տրուեցաւ Դեկանին թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ աստուածաբանութեան ուսանողներու պրակտիկան, ան պատասխանեց. «Պիտի այցելենք եկեղեցիները, վանքերը, բերդերը եւ ուսանողները պիտի ուխտեն վերականգնել իրենց հոգիին մէջ՝ անցեալի հիմնական արժէքները»: Այդպէս ալ եղաւ: Ամէն տարի, նոր լսարանի ուսանողները Ս. Թարգմանչաց տօնը տօնեցին Օշականի Եկեղեցին, իջան Ս. Մեսրոպի դամբարանը, միաբերան ուխտեցին հաւատարիմ մնալ հայ լեզուին, հայ հողին եւ իրենց հայրերու մաքուր հաւատքին:

Ուսումնական տարուան երկու կիսամեակներու ընթացքին, ամէն լսարան առաջնորդուեցաւ առ նուազն երկու պատմական վայրեր, ուր սորվեցաւ խաչակնքել, աղօթել եւ զգալ տեղւոյն խորհուրդը: Հաղբատի, Սանահինի, Հաղարծինի, Տաթեւի եւ նման վանքերուն մէջ, անոր բացատրուեցաւ վանական կեանքի բնոյթը, վանական մթնոլորտը, ուր աշխարհը ուրացած եւ գիտութեան նուիրուած վարդապետներ, իրենց խուցերուն մէջ առանձնացած, իրենց կեանքը նուիրեցին գիրին եւ գրականութեան:

Անի, Սմբատաբերդի, Ամբերդի նման վայրերու մէջ, ուսանողը զգաց անցեալի փառքը, հողի եւ ժողովուրդի պաշտպանութեան նուիրուած քաջարի զինուորին արիութիւնը եւ, մանաւանդ՝ նուիրումի ոգին: Անոնց հոգիին մէջ զարգացաւ Վարդանանց ոգին եւ հասկցան իրենց կոչումը. կրթուելէ ետք, կրթել հայ երիտասարդը՝ մայր հողին, իր ժողովուրդին, իր մշակոյթին եւ Աստուծոյ սիրով:

Չորս տարիներու կրթական աշխատանքը տուաւ իր առաջին պտուղները: Յուլիսի 17-ին, քսանհինգ հաւատաւոր եւ մտաւորական պատրաստութեամբ հարստացած ուսանողներ՝ աղջիկները սպիտակ հագուստով եւ երիտասարդները սեւ ու սպիտակ հագուստով, ներկայացան նախագահութեան սեղանին, ուր նստած էին Կաթողիկոսական Տեղապահ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պոզապալեան, իր աջին ունենալով Երեւանի Պետական Համալսարանի Ռեկտոր Ակադեմիկոս Ռատիկ Մարտիրոսեանը, իր երեք փրօ – ռեկտորներուն հետ, իր ձախին ունենալով Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետի Դեկան Տոքթոր Փրոֆ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեանը, Արարատեան Թեմի Առաջնորդ Նաւասարդ Արքեպիսկոպոսը: Արարատեան Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանը, Մեսրոպ Արք. Աշճեանը, Տաթեւ Արք. Սարգիսեանը, Հարաւային Ռուսիոյ Թեմակալ Եզնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեանը եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան եկեղեցականներ, տօնական մթնոլորտի մը մէջ, վկայեալներուն յանձնեցին Ֆակուլտետի առաջին վկայականները ծափողջոյններու ուրախ երգի մը խանդավառութեան մէջ:

Փակման իր խօսքին մէջ, Շահէ Արքեպիսկոպոսը շնորհաւորեց իր աշակերտները եւ ըսաւ «Համայնավարութեան փլուզումէն ետք, ամբողջ մարդկութիւնը ընկրկաւ ապրիլ բարոյական մեծ տագնապ մը: Ազատ աշխարհը կարծես չուզած ըլլար թէ ինչ նպատակի պիտի ծառայեցնէ իր ազատութիւնը: Երիտասարդութիւնը, մասնաւորաբար մե՛ր երիտասարդութիւնը, տարուած է կապկելու ուրիշ աշխարհներու անիմաստ եւ աննկարագիր հեշտասիրութիւնները, անհատական շահերու գինովութիւնը, անսանձ բարոյական կեանքը, մէկ բառով՝ ապազգայնացումի ճանապարհը:

«Մեր պարտականութիւնը նկատեցինք չարունակ հնչեցնել ահազանգը մեր պատերէն ներս եւ դաստիարակել մեր երիտասարդութիւնը բարոյական սկզբունքներով, որ մերը եղած են դարերով, այսինքն քրիստոնէական բարոյագիտութեամբ:

«Ինչպէս առաջին օրերուն բերինք ձեզ Օշականի Սուրբին մօտ երդում ընելու թէ պիտի մնաք լաւ Հայեր, հաւատարիմ մեր լեզուին, մեր մշակոյթին եւ մեր հայրերու հաւատքին, այսօր ուզեցինք բերել ձեզ դարձեալ Օշական, որպէսզի, ստանալէ ետք ձեր վկայականները, իջնէք դէպի Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի գերեզմանը եւ կատարէք, ոչ թէ հաւաքական այլ անձնական ձեր ուխտը՝ ծառայելու մեր ժողովուրդին, Հայ ժողովուրդին:

ԳԱՅԵԱՆԷ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Երեւան, Յուլիս 23, 1999

ԽՕՍՔ ԳԱԼԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ներկայիս ունինք՝ հիւլէական, կորիզային, ջերմակորիզային, քիմիական, կենսաբանական զէնքեր, ունինք հեռահաս, ճարպիկ, մարտավարական, միջցամաքամասային հրթիռներ, ունինք անջրպետանաւեր, լրտեսող եւ պատկեր եւ ձայն սփռող արբանեակներ, համակարգիչներ, ունինք օդանաւ, հրասայլ, հեռավար ռումբ, սուզանաւ, զրահաւոր, ունինք ինքնաշարժ, հովի արագութեամբ սուրացող կառաշար, ունինք առկախեալ կամուրջ, ընդոծվեայ փապուղի, ունինք երկնաքերներ, որոնց մէջ միջակ քաղաքի մը բնակիչները կրնան տեղ գտնել, ունինք մեծ վաճառատուներու համալիրներ, արագ սպասարկող ճաշարաններ, եւայլն, եւայլն:

Անցեալն ունէինք, բայց հիմա չունինք եւ ապագային պիտի չունենանք

Հոմերոս, Պիւթագորաս, Պղատոն, Արիստոտել, Արքիմետէս, Էսքիլէս, Վիրգիլիոս, Ովրատիոս, Տանթէ, Փեթրարք, Պոքաչիօ, Գալիլէօ, Կոպերնիկ, Գոլոմպոս, Սերվանթէս, Գամէօնս, Ռապըլէ, Շէյքսփիր, Տեքարթ, Փասքալ, Քանթ, Ռուսօ, Լավուազիէ, Նիւթըն, Փասթէօր, Լամարթին, Պալզաք, Հիւկօ, Պօտլէր, Ֆլօպէր, Պայրըն, Տիքընս, Կէօթէ, Շիլէր, Պուշկին, Դոսթոյեւսկի, Թոլսթոյ, Նարեկացի, Սիամանթօ, Րաֆֆի, Վինչի, Միքէլ_Անճելօ, Ռաֆայէլ, Փուսէն, Ռամպրանթ, Տըլաքրուա, Վելասքէզ, Ռոտէն, Պեթհովէն, Վերտի, Շոփէն, Պիզէ, Ալպենից, եւայլն, եւայլն:

Ու կանգնած դէպի ապագայ տանող ճամբուն սկիզբը, նայելով դէպի վեր, դէպի անհունը եւ անիմանալին, կը կրկնենք մեր միտքը չարչարող հարցումները. Ո՞վ ենք մենք, ո՞ւր ենք մենք, ո՞ւրկէ կուգանք եւ ո՞ւր կ՚երթանք:

Հարկաւ այս հարցումները կը յաճախեն միտքը միայն այն մարդոց, որոնք իմացականութիւն եւ բանականութիւն ունին, իսկ մարդոց մնացեալը, ընենք՝ ա-

[illegible] 99,9999 առ հարիւր, նուազ հետա[illegible] են իրենց ճակատագրով քան [illegible], որ [illegible] կ'որոնայ՝ [illegible] մը վրայ:

Մարդ արարած աշխարհ կուգայ ո՛չ իր կամքով, այլ բնութեան մէկ խաղէն, որ է արուին եւ էգին փոխադարձ գրաւչութիւնը, որ կը կոչուի Սէր:

Ըստ Շոփենհաուէրի՝ [illegible] սիրոյ [illegible] կոչուած [illegible] մէջ: [illegible]

[illegible] Ադամ եւ Եւա, [illegible]

Երբ մանուկը կը դառնայ չափահաս, կը նկատէ, որ կը դառնէ աշխարհի մը մէջ, [illegible] կեանքին [illegible]:

[illegible] Պիէռ Փասքալ, [illegible]

[illegible]

*

Այդ երազը [illegible] Պղատոնին [illegible]:

[illegible]

Վերջինեալ մարդերը բեղմնաւորող եւ լուսաւորող անուններ յիշելու համար օրաթերթի մը չորս էջերը հազիւ թէ բաւէին: Անոնք ալ, վերը յիշուած մարգարէին պէս, կը նախատեսէին աշխարհ մը, ուր պիտի տիրէր եղբայրութիւն, ազատութիւն եւ արդարութիւն:

Բայց, աւա՛ղ, անոնք հաշուի չէին առած մարդ արարածին ընչաքաղցութիւնը, չհամոզուլթիւնը, փառասիրութիւնը եւ մեծամտութիւնը, մակարոյծներուն անյագութիւնը եւ վաշխառուներուն դրամապաշտութիւնը:

Անոնցմէ ոմանք «ութոփիստ» կը նկատուին, որովհետեւ յաջորդ դարը, Քսաներորդ Դարը, չիրականացուց իրենց նախատեսութիւնները եւ հեռանկարները, եւ եղաւ պատմութեան ամէնէն բիրտ, ամէնէն վայրագ, ամէնէն անագորոյն, ամէնէն անմարդկային եւ ամէնէն արիւնարբու ժամանակաշրջանը:

Ֆրանսական Յեղափոխութեան բովէն անցած, Ժան – Ժագ Ռուսոյի եւ Բողեափիլէրի գաղափարներով ներշնչուած՝ եւ մարդկութեան բարիքին համար գործող պայծառ աչքերով մարգարէները եւ տեսաբանները, Սէն – Սիմոն, Փրուտոն, Ֆուրիէ, Լասալ, Պաքունին, Էնկէլս, Մարքս եւ այլեր, ոչնչապաշտներ (նիհիլիսթներ), անիշխանականներ, յեղափոխականներ եւ աշարեկիչներ, որոնք չըղթայազերծեցին գործաւորներու եւ քաղաքացիական ընդհարումներու շղթայ մը, մարդկութեան բարիքին եւ երջանկութեան համար ճիգ չխնայող խոէալապաշտներուն արարքները հաւանաբար շատ աւելի զոհ խլեցին քան այսպէս կոչուած Բ. Աշխարհամարտը:

Աւելին՝ պատմագէտները կը հաստատեն, որ անցեալ յիսուն դարերու արշաւանքները, ճակատամարտերը, ջարդերը եւ նախճիրները, ներառեալ Աստիղասի, Ալարիքի, Ճենկիս Խանի, Տիմուրլենկի, Օսմանի եւ այլ բարբարոս ցեղախումբերու արշաւանքները, նուազ զոհ խլած են քան Ա. Աշխարհամարտը: Եւ այդ լուսաւորութեան եւ քաղաքակրթութեան դարուն է, որ տեղի ունեցած են աշխարհի մեծագոյն երկու նախճիրները՝ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ Հրեաներու ողջակիզումը:

Այո՛, նիւթական գետնի վրայ, մարդկութեան վիճակը շատ աւելի լաւ է քան էր մօտիկ եւ հեռաւոր անցեալին, բայց մարդկութիւնը ո՛չ միայն կորսնցուցած է իր հոգին, այլ նաեւ իր միտքը եւ իմացականութիւնը, որ գինք կը զանազանէր անասունէն, եւ նիւթին գերակայութեան պատճառով, միտքը վերածուած է տեսակ մը բնազդի, որ կը բաւականանայ առօրեայով եւ ստորնագոյն վայելքներով:

Այս էր վիճակը Հռոմէական Կայսրութեան հարստութեան եւ փառքի գագաթնակէտին, երբ յղփացած եւ գռեհկացած ժողովուրդը կը պոռար եւ կը պահանջէր՝ հաց եւ ժամանց (Փանէմ էթ Սիրսէնսէս):

Ներկայ ժամանակներու հնոց միլիառ մարդիկը կամ մարդակերպերը, նոյնպէս կը պահանջեն, ո՛չ թէ մտաւոր եւ հոգեկան սնունդ, այլ հաց, ժամանց, սեռային հաճոյք եւ արքայութիւն:

Մարդը կը զանազանուի կենդանիներէն ո՛չ թէ իր Ֆիզիքական կառոյցով, այլ որովհետեւ օժտուած է նաեւ մտքով եւ հոգիով: Մարդկութիւնը արդէն կորսնցուցած է իր հոգին, եւ, յոգնած արծիւի եթերային ճախրանքներէն, կը հետապնդէ երկրային սնունդներ եւ իջած է տրամաբանող բնազդի մակարդակին:

Այս կացութիւնը կրնայ աւելի վատթարանալ եւ ստիպել մարդը, որ աւելի մօտենայ անասունին, այնքան ատեն որ կառավարութիւնները եւ իշխանութիւնները կը քաջալերեն անոր նիւթապաշտութիւնը եւ ընչաքաղցութիւնը: Այնքան ատեն որ փոքրիկ պաստառներու վրայ ցուցադրուող եւ հոլովուող պատկերները կը վերաբերին դեզօրայքներու, ինքնաշարժներու եւ ուտելիքներու եւ այնքան ատեն որ մտքի արտադրութիւնները կ'անտեսուին եւ արուեստի գործերը կը գնահատուին ո՛չ թէ իրենց ուրոյն արժէքին համար, այլ ապահոված գումարին համար, չեմ կարծեր որ գալիք դարը մերինէն աւելի լաւ ըլլայ մարդկութեան համար:

Ընկերաբանները մարդը որակած են ընկերային կենդանի մը, որ կը փնտռէ մօտիկութիւնը իր նմաններուն:

Դարեր առաջ, չինացի փիլիսոփայ Մենկ Քօ, ըրած է հետեւեալ հաստատումը.

«Տիեզերքին արմատը ազգն է, ազգին արմատը ընտանիքն է, ընտանիքը արմատը մարդը ինքն է»:

Ուրեմն, մեկնելով հիմնականէն, կ'ունենանք հետեւեալ հոլովոյթը. մարդկութեան հիւլէն մարդը ինքն է, բջիջը՝ ընտանիքը, ընտանիքներ միանալով կը կազմեն գերդաստան, տոհմ, ցեղախումբ, ժողովուրդ եւ ազգ:

Սակայն զանազան պատրուակներով՝ անհատի ընտրութեան ազատութիւն, երջանկութեան իրաւունք, կրօնական հաւատալիքներու եւ աւանդութիւններու տկարացում, ամուսնալուծումներու դիւրութիւն, ընտանեկան բջիջը սկսած է երկփեղկուիլ, տարտղնիլ եւ հիւլէանալ:

«Ընտանիք, ձեզ կ'ատեմ» կը յայտարարէր Անտրէ Ժիտ:

Որո՞նք են այս կացութեան պատասխանատուները: Հին օրերուն, Ֆրանսայի մէջ, համայնավարները, ժողովուրդին աղքատութեան իբր պատասխանատու, կը մատնանշէին 200 մեծահարուստ ընտանիքները: Միացեալ – Նահանգներու պարագային այդ թիւը պէտք է բարձրացնել 2000-ի: Երբ երկիր մը նորանկախ է եւ ունի թոյլ կառավարութիւն, անոր անկեալ վիճակը կը վերագրուի Մաֆիային:

Այս վերագրումներուն մէջ մեծ ճըշմարտութիւն մը կայ: Վերոյիշեալ 200 կամ 2000 ընտանիքները պարզ անհատներ չեն միայն, այլ նաեւ ընկերութիւններ, կազմակերպութիւններ, դրամատուներ, զորս իշխանութիւնները ստիպուած են հաշուի առնել: Սակայն յաճախ այդ հաշուի առնելը կը դառնայ մեղսակցութիւն, երբ իշխանութիւնները անոնց շահերը կը գերադասեն ժողովուրդին եւ աշխատող դասակարգի շահերուն:

Այն ատեն, կրնանք հաստատել, որ այս կացութեան պատասխանատուները մեծահարուստ ընտանիքներն են, մեծ ընկերութիւնները, դրամատիրական հաստատութիւնները, վաշխառուները, դրամատուները, ու նաեւ իշխանաւորները:

Վեց հազար տարի պատմութենէն եւ յառաջդիմութենէ ետք, մարդկութիւնը վերադարձած է իր սկիզբներուն, այսինքն հաւաքականութիւն մը, ուր ընտանիքներ տակաւին ձեւ չէին առած եւ ընկերային դրութիւնը մայրատիրութիւն էր, ամուսնական դրութիւնը՝ բազմ-այրութիւն, այնպէս որ ծնող մանուկներուն հայրերը անծանօթ կը մնային: Նոյնն է պարագան մեր օրերուն, երբ տնտեսական պատճառներով ընտանիքները կ'երփեղուին ու կը մասնատուին, եւ կը տիրէ մէկ ծնողքի դրութիւն, որ պիտի կոչենք «մայրատիրութիւն», գոնէ չքաւորներու դասակարգի պարագային:

Իբրեւ այս ընթացքով ԻԱ. դարուն պիտի ունենանք երկու դասակարգ. անոնք որոնք ունին եւ անոնք որոնք չունին, կամ այլ որակումով՝ անոնք որ գիտեն եւ անոնք որ չեն գիտեր: Այսինքն ունեւոր եւ զարգացած ընտրանի մը եւ մարդակերպերու ամբոխ մը: Այն ատեն աշխարհ պիտի վերածուի հսկայ Մետրոպոլիսի մը: Եթէ հարկաւ գալիքի գուշակ Նոսթրատամիւսի մարգարէութիւնը չիրականանայ:

ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՍ կը նշանակէ մեծ քաղաք, վիպասանի մը կողմէ երեւակայուած դրութիւն մը, որ կրնայ դառնալ իրականութիւն:

Այս նիւթին ծանօթ ենք նոյնանուն ժապաւէնէ մը, գերմանական արտադրութիւն մը, որ լոյս տեսաւ 1929-ին: Բեմագիրը՝ Թէա Ֆոն Հարպաու, դէպքը փոխադրած է ԻԱ. դարուն եւ կը նկարագրէ Հսկայական Քաղաք մը, որուն իշխանաւորները կը բնակին դրախտային պարտէզի մը մէջ, իսկ աշխատաւորները եւ անոնց ընտանիքները կը գործեն ու կ'ապրին գետնին տակ, ուր կը գտնուին կոյուղիները, գործարանները եւ արտադրութեան կեդրոնները:

Հակասութիւն մը, զոր կարելի է որակել դժոխային:

Վերջ ի վերջոյ, Մարիա (Մարիամ), որ հերոսուհիին անունն է եւ ունի կրօնական եւ այլաբանական առում, կը լուսաւորէ մարդակերպերուն միտքը, որոնք, անդրադառնալով իրենց արգահատելի կացութեան, կ'ըմբոստանան ընտրեալներու դասակարգին դէմ եւ կը հաստատեն դրութիւն մը, որուն լոզունգն է «իւրաքանչիւրին իր արժանիքներուն համեմատ, եւ իւրաքանչիւրին իր պէտքերուն համեմատ», որ ընկերվարութեան սկզբունքն է:

Ուրեմն երբ գալ դարուն աշխարհը վերածուի հսկայ Մետրոպոլիսի մը, ուր ստրուկներու ամբոխ մը դիչէր եւ ցերեկ գործէ ի շահ 2000 ընտանիքներուն, այսինքն՝ զարգացած ու եսակեդրոն ընտրանիի մը, այն ատեն հոս ու հոն ծուարած մտքի ծառայողները, անոնք որոնք տակաւին երկնային նշոյլ մը ունին իրենց աչքերուն մէջ, պիտի դիտեն Միգամածները, Համաստեղութիւնները եւ Ծիր Կաթինները, եւ պիտի փնտռեն Ներկայութիւն մը, որուն դադրած են հաւատալէ եւ Անոր պիտի հարցնեն.

Ո՞վ ենք մենք, ո՞ւր ենք մենք, ո՞ւրկէ կուգանք եւ ո՞ւր կ'երթանք:

ՆՈՒՊԱՐ ՁԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՍԱՏՏԱՄԻՆ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐԸ

Իրաքի նախագահին գայլիկներու ճամբարներուն վարչութիւնը ժողով գումարած է պատրաստելու համար մարզումներու ութերորդ բանակումը: Ս. Հիւսէյն հրամայած է որ 10 – 17 տարեկան պատանիները 21 օրուան զինուորական եւ քաղաքական գիշերօթիկ վարժընթաց մը անցընեն: Այդ վարժընթացը տեղի կ'ունենայ հասարակաց միակ ծրագիրով մը: Առաւօտեան շեփորը կ'արթնցնէ բոլորը. նախաճաշէն ետք գայլիկները իրենց համազգեստը կը հագուին ու կը տողանցեն ճամբարին պետին առջեւէն: Յետոյ մինչեւ ժամը 8 զանազան մարզանքներ կը կատարեն, անցնելու համար զինուորական աշխատանքի. զէնքի գործածութիւն, խեկական փամփուշտով նշանառութիւն, պայթուցիկներ, մարտարուեստ, եւայլն:

Ճամբարներու ղեկավարութիւնը այդ երեք շաբթուան կեանքին խստութիւնը մեղմացնելու համար մշակութային ու քաղաքական նիւթերով կը պատրաստէ դասախօսութիւններ, մարզական մրցումներ, դաստիարակչական ֆիլմերու ցուցադրութիւն:

Մայրաքաղաքէն 360 քիլոմեթր հարաւը գտնուող շրջանի մը կառավարիչը հրահանգած է որ ճամբարներուն ըմպելի ջուրի ցանցերը, առողջապահական սպասարկութիւնները եւ անոնցմէ հակակշռի ենթարկուին. պատճառը այն է որ պատանիներուն մօտ մեծ է անհանգստութիւններու թիւը: Իրաքեան ամառուան մրկող արեւուն տակ ուր 50 աստիճանէն աւելի տաք կ'ընէ, գայլիկները յաճախ ուշաթափումներ կ'ունենան տկարացումի եւ թերսնանումի հետեւանքով: Կան նաեւ փոխանցիկ հիւանդութիւններ, ընդունդեղէնի թունաւորումներ:

Պատանիներուն ընտանիքները մեծապէս մտահոգ են իրենց զաւակներուն համար որոնք այդ ճամբարները կը ղրկուին իշխանութեան եւ դպրոցական ղեկավարութեան գործակցութեամբ: Դպրոցները հրահանգ ստացած են տարեվերջին վկայական չտալ այն աշակերտներուն որոնք ամառնային ճամբարի պայմանը չեն լրացուցած: Ծնողքները իրաւունք ստացած են այցելելու պատանիներուն, ամէն Ուրբաթ: Իրենց հետ պտուղ ու այլ սննդեղէններ կը տանին, քիչ մը կազդուրելու համար տղաքը: Այս վերջինները մեծ մասով դռնփակ այդ ճամբարներուն մէջ իրենց ընտանիքէն առաջին անգամ բաժնուած կը մնան: Հազիւ տեսած իրենց հարազատները հեկեկանքներու մէջ կը խեղդուին, մատնելով մեկուսացման վախը:

Յետոյ երբ տուն կը վերադառնան, ծնողքները սարսափով կը հաստատեն թէ պատանիները ընտանիքի անդամներուն, կամ դպրոցական ընկերներուն հանդէպ ցոյց կուտան նոյն բիրտ ու խիստ ընթացքը որուն ենթարկուած են ամառնային ճամբարներուն մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՀԱԶԴԱԿԱՆ

Ամեն. Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Հայ Պատրիարք Երուսաղէմի, սրտի կըսկիծով կը ծանուցանէ անակնկալ վախճանումը Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան, անդամ՝

ՀՈԳ. Տ. ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԶՂՋԱՆԵԱՆԻ

1999 Օգոստոս 28–ին, սրտի կաթուածով:

Ծնեալ 1931–ին, ի Հալէպ, ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտ ընդունուած 1944–ին, եւ կուսակրօն քահանայ օծուած 1951–ին:

Ծառայած է իբրեւ ուսուցիչ, քարոզիչ եւ Հոլիւ, Երուսաղէմ, Եաֆա եւ Հայֆա, Ամման եւ Շուէտ:

Գիտակից իր կոչումին, հաւատարմօրէն ծառայած է Սուրբ Տեղեաց մէջ եւ իբրեւ ժամօրհնող պաշտամունքերուն:

Հոգ. Տ. Անուշաւան Ծ. Վրդ. Զղջանեանի Թաղման Կարգը, Ս. Պատարագի մատուցումը եւ Վերջին Օծումը կատարուեցաւ Վերափոխման Մեռելոցի Երկուշաբթի օրը, 1999 Օգոստոս 30–ին:

«ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ»:

ԴԻՒԱՆ Ս. ԱԹՈՌՈՅ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժի Հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անսակարկ զօրակցութիւնը կ՚արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպուի օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն:

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի զօրակցութեան կոչին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ Երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14–էն 20:

Հեռաձայն. –
01 – 48 – 24 – 46 – 57
Հեռապատճէն. –
01 – 48 – 24 – 98 – 97
Հասցէ. –
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

***

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h** : pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h** : pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h** : pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18
ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ՚ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ֆունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարաֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19
կամ՝
Նազելի Ֆուրթիւնի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէտ, Պուա–Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 20.30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : 01 40 51 11 90
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : 01 44 59 23 50
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : 01 39 85 15 56
pour renseignements et réservations.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes; — Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»; — du 4 au 13 Novembre; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian. — le 13 Novembre à 17h; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 6–ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի
օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56

Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ձրի ֆաքալոկ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 SEPTEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.720

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.720

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԽՄԲԱԳԻՐ Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Օգոստոս 31-ին Կեդրոն եւ Նորք – Մարաշ համայնքներու առաջին ատեանը մէկ տարուան բանտարկութեան եւ նուազագոյն աշխատավարձքի 20 անգամը տուգանքի դատապարտած է «Օրագիր» ու «Հայկական ժամանակ» թերթերու խմբագիր Նիկոլ Փաշինեանը, մամուլի ճամբով զրպարտութիւն ընելու մեղադրանքով: Սեպտեմբեր 1-ին մամուլի ասուլիս մը տալով ան ըսած է թէ դատավարութեան ընթացքին ինքը բաւականաչափ փաստ բերած է թէ թերթին հրապարակումներուն մէջ զրպարտութիւն չկար, ատիկա վկաներն ալ հաստատած են, բայց ատեանը այդ բոլորը նկատի չէ առած եւ զինքը դատապարտած է: Ան պնդած է թէ իր դէմ եղածը չարունակութիւնն է Ա. Բլէեանի դէմ յարուցուած գործին: Երիտասարդ (23) խմբագիրը իր պաշտպան փաստաբանին հետ կը քննարկէ վերաքննիչ դատարանին դիմելու խնդիրը:

Սեպտեմբեր 1-ին «Ժողովրդավարական հայրենիք» եւ «Մտաւորական Հայաստան» կուսակցութիւնները դիմումնագիր մը ուղղած են Ազգային Ժողովի նախագահին ու վարչապետին ուր վրդովում կը յայտնուի Փաշինեանի դատապարտութեան ու անարդար կը համարուի վճիռը: Անոնք ըսած են թէ ան հիմնուած է քաղաքական պատուէրի եւ անձնական պատուախնդրութեան վրայ: Աւելցուցած են թէ կ'ակնկալեն Կ. Դեմիրճեանի ու Վ. Սարգսեանի միջամտութիւնը՝ որպէսզի արդարութիւնը վերահաստատուի:

***

Նախորդ օրն ալ, Օգոստոս 31-ին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած էին՝

Բաբգէն Արարքցեան (նախկին ՀՀ ԱԺ նախագահ), Ալեքսանդր Արզումանեան (նախկին ՀՀ արտգործնախարար), Հրանտ Բագրատեան (նախկին ՀՀ վարչապետ, «Ազատութիւն» կուսակցութեան նախագահ), Տէր – Յուսիկ Լազարեան (նախկին ՀՀ ԱԺ պատգամաւոր), Վահագն Խաչատրեան (նախկին ՀՀ ԱԺ պատգամաւոր), Վիգէն Խաչատրեան (նախկին ՀՀ ԱԺ պատգամաւոր, Ազատական դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահ), Դաւիթ Շահնազարեան (նախկին ՀՀ ԱԺ պատգամաւոր, նախկին ՀՀ Ազգային անվտանգութեան նախարար, «21-րդ դար» կուսակցութեան նախագահ), Շահէն Պետրոսեան (նախկին ՀՀ ԱԺ պատգամաւոր), Կարապետ Ռուբինեան (նախկին ՀՀ ԱԺ փոխ նախագահ), Արա Սահակեան (նախկին ՀՀ ԱԺ փոխ-նախագահ), Գէորգի Վանեան («Նոր Ուղի» կուսակցութեան փոխ – նախագահ):

Յայտարարութեան մէջ անոնք կը բողոքէին Նիկոլ Փաշինեանի դատապարտման եւ Աշոտ Բլէեանի բանտարկութեան դէմ, չեշտելով.– «Սեղծելով փոխքօղի եւ ահաբեկման մթնոլորտ, բանտ նետելով «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ Աշոտ Բլէեանին եւ Նիկոլ Փաշինեանին, այժմեան իշխանութիւնները քօղարկելով պետականութեան ամրապնդման, անտեսութեան զարգացման, պետութեան միջազգային հեղինակութեան ապահովման խնդիրները լուծելու իրենց անճարակութիւնը, ուժգնացնում են պետական աճարեկչութիւնը եւ ռեպրեսիաները»:

Կացութեան պատասխանատու նկատելով Ռ. Քոչարեանը, Կ. Դեմիրճեանն ու Վ. Սարգսեանը, ստորագրեալները կը յայտնեն թէ հետեւողականօրէն պիտի պայքարին յանուն ժողովրդավարութեան, իրաւական պետութեան եւ քաղաքացիական հասարակութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 1 / 2)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Սեպտեմբեր 1-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան երկօրեայ պաշտօնական այցով հասած է Աստանա: Այցին ընթացքին տեղի կ'ունենայ Ռ. Քոչարեանի ու Ղազախստանի նախագահ Ն. Նազարբայեւի հանդիպումը, յետոյ ընդլայնուած կազմով հայեւղազախ բանակցութիւններ: Վերջաւորութեան երկու նախագահները մամուլի ասուլիս մը կուտան, ամփոփելով երկու օրուան հանդիպումներուն արդիւնքները:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍԵՈՒԼԻ ՄԷՋ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ու ընկերացող պատուիրակութիւնը Սեպտ. 1-ին ընդունուած են Գորէայի նախագահին կողմէ: Գիմ Տէ Ջուն յոյս յայտնած է որ հայկական պատուիրակութեան այցը կը նպաստէ յարաբերութիւններու խորացումին: Յետոյ կողմերը քննած են միջազգային եւ շրջանային կարգ մը խնդիրներ եւ գործակցութեան հեռանկարներ:

Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է գործչայի իր պաշտօնակիցին հետ, քննարկած՝ տնտեսական կապերը զարգացնելու կարելիութիւնները:

Սեպտեմբեր 2-ին պատուիրակութիւնը վերադարձած է Երեւան:

***

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏ ԲԱՔՈՒԻ ՄՕՏ

Բաքուի մօտակայքը գտնուող հրաբուխ մը 150 տարուան լռութենէ ետք սկսած է ցեխ, կազեր եւ փոշի ամպեր արտանետել: Հրաբուխին աշխուժացումին հետեւանքով Բաքուէն 15 քիլոմեթր հեռու խճուղիին ու երկաթուղիին անմիջապէս քովը գետինը ճեղք մը գոյացած է ու կ'ընդլայնի: Սպառնալիքի ենթակայ են ելեկտրականութեան բարձր ուժգնութեան լարեր, ջրատարներ, հեռաձայնի գիծեր, Բաքու – Շամախ խճուղին եւ երկաթուղին:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ

Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան 8-րդ տարեդարձին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է նախագահ Ա. Ղուկասեանին. անոր մաղթած է քաջառողջութիւն, յաջողութիւն, իսկ Արցախի ժողովուրդին՝ երջանկութիւն, խաղաղութիւն, բարօրութիւն:

***

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9-ԻՆ

Ներքին Գործերու նախկին նախարար Վ. Սիրադեղեանի, Ներքին զօրքերու նախկին պետ Վ. Յարութիւնեանի եւ 10 այլ ամբաստանեալներու դէմ դատը կը սկսի Սեպտեմբեր 9-ին: Ատեանին նախագահ դատաւոր Ռ. Թորոսեան ըսած է որ Վ. Սիրադեղեան ունի հինգ փաստաբան, Վ. Յարութիւնեան մէկ: Բացի Վ. Սիրադեղեանէն, միւս ամբաստանեալները արգելափակուած են: Վ. Սիրադեղեան ամբաստանուած է աւազակութեամբ, սպանութեան մեղսակցութեամբ, պաշտօնական դիրքի չարաշահումով:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ

Քրտական զինեալ կազմակերպութեան ՓՔՔ-ի ղեկավարութիւնը յայտարարած է թէ համաձայն է զէնքերը վար դնելու Ա. Էօճալանի կոչին ու այսուհետեւ կը պայքարի խաղաղութեան, հաշտութեան համար: Սեպտեմբեր 1-ին, համաշխարհային խաղաղութեան օրուան առթիւ կազմակերպութեան նախագահական խորհուրդը յայտարարութիւն մը կատարած է այս մասին, կոչ ուղղելով քիւրտ եւ թուրք ժողովուրդներուն, Թուրքիոյ բոլոր բնակիչներուն որ խրախուսեն այդ ընթացքը:

ՓՔՔ-ի կեդրոնական Կոմիտէէն Մ. Քարասու պատասխանելով քրտական օրաթերթին հարցումներուն, ըսած է թէ երեւուն տարուան պայքարով իրենք ցոյց տուած են թէ Միջին – Արեւելքի շրջանին մէջ կայ քրտական կողմը որ կարող է ազատօրէն մտածելու, տէր կանգնելու իր ընկերային, քաղաքական, մշակութային իրաւունքներուն ու այս ուղղութեամբ կազմակերպուելու ջանքը ցոյց տալու:

Քարասու կը շեշտէ թէ իրենց պատերազմը կարեւոր էր անով որ կը մղուէր ՕԹԱՆ-ի զինուորական մեծագոյն ուժերէն մէկուն դէմ: Ատիկա պատճառ եղաւ որ Միջին – Արեւելքի ուժի յարաբերութիւնները ձեւաւորուին այդ պատերազմին աւեալներուն համաձայն: Նաեւ Թուրքիոյ ընկերային, տնտեսական, մշակութային հիմնարկները կազմակերպուեցան նոյն ձեւով: Այսօր երբ քրտական կողմը սկիզբ դրած է խաղաղութեան ընթացքին, Թուրքիա որպէս յանձնառու կողմ պէտք է յայտնուի: Խաղաղութեան ընթացքին մասնակցելու կարեւոր քայլ մը կրնայ ըլլալ ներումի որոշում մը:

Աշխարհի շատ մը կարեւոր կեդրոններուն մէջ քրտական զանազան կազմակերպութիւններ ցոյցերով իրենց զօրակցութիւնը յայտնած են խաղաղութեան ընթացքին:

***

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՑԸ

Հայաստանի Քիւրտերը արձագանգելով Ա. Էօճալանի պատերազմը կեցնելու կոչին, Սեպտեմբեր 1-ին հաւաքուած են Ազատութեան հրապարակին վրայ ու խաղաղութեան երթով մը հասած է ՄԱԿ-ի Երեւանի գրասենեակը: Էօճալանի պաշտպանութեան Կոմիտէի անդամներէն մէկը աւելի քան 41 հազար ստորագրութեամբ դիմած է կազմակերպութեան, քիւրտ ղեկավարը ազատ արձակելու կոչով: Ըստ նոյն Կոմիտէին անդամներուն, Հայաստան ապրող Քիւրտերու թիւը անցեալ տարի 60 հազար էր, այս տարի մնացած է 50 հազար:

***

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հրազդանի կիրճին «Նոր բերդ» ռազմական ուսումնարանին մէջ տարուած է մանչ ու աղջիկ սկաուտներու հանրապետական 11-րդ բանակումը. մասնակցած են 400 պատանիներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՆՔԹՈՆԻ մէջ (Գանատա) Սեպտեմբեր 3-ին կը բացուէր Ֆրանսախօսութեան ութերորդ վեհաժողովը՝ որու կը մասնակցէին 52 երկիրներ: Երկու տարի է, նախագահն է 77-ամեայ Պուտրոս Պուտրոս Ղալի: Այս վեհաժողովը սակայն մեծ աղմուկ հանեց, որովհետեւ մասնակից երկիրներու մէջ բաւական մենատիրութիւններ կան, ինչ որ ծանր ծաղրանկարի մը առիթ տուած է անգլիագիր գանատական թերթի մը: Ոչ կառավարական կազմակերպութիւններն ալ հակա – համագումար մը կազմակերպած են նուիրուած մարդկային իրաւունքներու: Ֆրանսախօսութեան մասնակից 52 երկիրները 500 միլիոն բնակիչ կը ներկայացնեն, բայց, իսկապէս ֆրանսախօսները քիչ են եւ ընդհանրապէս տարբեր անձեր (Վիէթնամ), իսկ Պուլկարիա աւելի ռուսախօս կայ քան ֆրանսախօս: Ժագ Շիրաք Օթթաուա հասած էր Սեպտեմբեր 1-ին եւ մինչեւ ժողովի բացումը զանազան տեսակցութիւններ կ'ունենար պետական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու հետ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուած է ծայրայեղ շարժումի մը պարագլուխը որպէս պատասխանատու Օգոստոս 31-ի ռմբարձակումին (41 վիրաւոր): Ձերբակալութիւնը կարելի դարձած է շնորհիւ համացանցին ուր իր նկարը կ'երեւար: Արդարեւ, «Յեղափոխական գրողներու միութիւնը» համացանցի միջոցաւ կոչ կ'ընէ զինեալ յեղափոխութեան:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻՆ առթիւ, Կրթական նախարարը կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է, որոնց կարգին պատանիներու ալքոլամոլութեան դէմ պայքարը: Անոնք որոնք կը խմեն, ընդհանրապէս նաեւ թմրեցուցիչ ալ կը գործածեն: 12 – 13 տարեկաններու մօտ գինիի գործածութիւնով կը սկսի եւ չուտով կը փոխարինուի գարեջուրով:

ՅՈՐԴԱՆԱՆ որոշեց արգիլել պաղեստինեան Համաս շարժումին տեղական ճիւղը եւ ձերբակալման հրամանագրեր հանեց հինգ պատասխանատուներու դէմ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ հինգ տարիներու երկայնքին, 138 միլիառ տոլար «արտագաղթած» է: Այս ամբողջը որ նոր յայտնութեան մը բնոյթն առած է գաղտնիք չէր եւ չի զարմացներ, կը գրէ Լօ Մոնտըլի, Մոսկուայէն, ռուսական տնտեսութեան ծանօթ անձերը: Կ'արձագանգէ նաեւ «Վրեմիա» օրաթերթի հանրածանօթ լրագրող՝ Տատիանա Մալկինայի որ գիտել տուած է թէ.– «կաշառակերութիւնը Ռուսաստանի մէջ, այնքան հին է որքան երկիրը եւ ատիկա երբեք արգելք չէ եղած որ գործ տեսնուի Ռուսաստանի հետ»: Այս հարցին առընչութեամբ, Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Եոշքա Ֆիշէր արագ բացատրութիւններ կը պահանջէ ռուս անձնաւորութիւններու եւ Ելցինի դէմ եղած ամբաստանութիւններու մասին.

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎՐԻՊԱԿ

Մեր նախորդ թիւին (Սեպտեմբեր 2) օրը սխալ հրատարակուած է պէտք է ըլլայ՝ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2 եւ ոչ՝ Ուրբաթ:

Notre précédent numéro devait être daté du JEUDI 2 septembre et non VENDREDI. La date et les numéros sont bons.

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ՎԱՐԴԳԷՍ

Մեր ազգային խենթը։

Խենթութիւնը դժուարին արուեստ մըն է, աւելի դժուար՝ քան խելացի ճանչցուելու արուեստը։

– Ես խենթ անունս չինելու համար տասը հազար ոսկի ծախսեր եմ, – կ'ըսէ երբեմն ժամանակին հայ հարուստ մը, որ այդ համբաւին տիրացեր է։

Վարդգէս (1) խեղճը հարուստ չէ, որպէսզի կարենար նիւթական զոհողութիւններով այդ համբաւը չինել իրեն։ Եւ ատոր համար դրամականէն շատ աւելի մեծ զոհողութիւններով կրցած է տէր դառնալ անոր։

Կռիւ, բանտ, չարչարանք, վէրք՝ ամէնուն ալ սիրով կուրծք տուած է իր նպատակին հասնելու համար։

Եւ ահա՛ այսօր ամէնուս չփոթած տղան է։

Ինքզինք սիրցնելու ճարպիկութիւնը ունի, նոյնիսկ՝ իր հակառակորդներուն։

Թո՛ւնդ յեղափոխական եւ Թունդ Դաշնակցական, Վարդգէս կատաղի կռուող մըն է ատիթը ներկայացած ատեն։

Ազգային Ժողովին մէջ յաճախ կը պատահի, որ ընդդիմախօս երեսփոխանին վրայ յարձակի եւ խօսքէ տարբեր ապացոյցներ գործածել ուզէ։

Մանաւանդ երբ ընդդիմախօսը Յարութիւն Ճանկիւլեանն է, Վարդգէս ինքզինք չի կրնար զսպել։ Վարդգէսի համար Ճանկիւլեան այն է, ինչ որ է կարմիր լաթը ցուլին համար։

Բայց հակառակ իր ծայրայեղութիւններուն, իր չարաճճիութիւններուն, ո՛չ ոք ոխ կը պահէ իրեն, որովհետեւ ամէնքս ալ գիտենք, որ Վարդգէս այդ խենթութիւնները կ'ընէ իր համբաւը անաղարտ պահելու համար եւ թէ ներքնապէս չա՜տ բարի ու չա՜տ ալ ազնիւ է։

Ձեռքէն եկած ծառայութիւնը չէ գլացած երբեք իրեն դիմողներուն. եւ այդ դիմողները լեգէոն կը կազմեն։

Անտրտունջ՝ պաշտօնատունէ պաշտօնատուն կը վազէ, կը խօսի, կը բացատրէ, կը բարեխօսէ, կռնակ կը ծեծէ կամ կռիւ կ'ընէ եւ կը յաջողի դիմում ընողը գոհացնել։

Իր այս բարեացակամութիւնը երբեմն չարաչար կը գործածեն։ Խնդրանք մը ունեցողը խրողութիւնը կը խեղաթիւրէ ի նպաստ իրեն, եւ Վարդգէս այդ հիման վրայ կ'երթայ այն ինչ նախարարը կամ պաշտօնեան տեսնելու։ Եւ ահա՛ սուտը երեւան կ'ելլայ, եւ ինք պզտիկ կը մնայ։

Այն ատեն Վարդգէս գինքը խաբողին երեսին կը պոռայ.

– Տօ՛, տղայ, գոնէ ճիշտը պատմէիր ու գիս խայտառակ չընէիր...

Եւ կը շարունակէ դարձեալ անոր համար աշխատիլ։

Իբրեւ մեպուս Վարդգէս միշտ օգտակար եղած է իր ազգին. եւ յառաջիկայ ընտրութեան ալ՝ երբ Օսմանեան խորհրդարանին մէջ իր տեղը գրաւէ, ամէնքս ալ գոհ պիտի մնանք... ի բաց առեալ չյաջողած մեպուսական թեկնածուները։

Թուրքերէն խօսելու վարժութիւն չունի, եւ ատոր համար իր ձայնը շատ չի լսուիր խորհրդարանին բեմէն, ատոր փոխարէն քուլիսին մէջ կ'աշխատի լուիկ մընջիկ։

Երբեմն, սակայն, ընդմիջումներ, հըրթըռի մը պէս կ'արձակէ ժողովին մէջ, որոնք փաթթոցաւոր մեպուսներու յըջութիւնը կը խանգարեն ու զանոնք կը գայթակղեցնեն։

Բայց հոն ալ Վարդգէս կրցած է ինքզինք սիրցնել եւ իր անպատկառութիւնները ներել տալ։

Իսկ Ազգային Ժողովին մէջ յաճախ կը խօսի եւ միշտ ինքզինք մտիկ ընել կուտայ։

Պերճախօս չէ անշուշտ, բայց զուարճալի է, եւ ասիկա, ըստ իս, ազգային երեսփոխանի մը համար հազուագիւտ եւ գնահատելի յատկութիւն մըն է։

Այնքան ձանձրացուցիչ խօսողներու քով մէկ քանի վարդգէսներ անհրաժեշտ են ժողովը անտանելի չդարձնելու համար։

Դաշնակցական Վարդգէսէն ու երեսփոխան Վարդգէսէն զատ կայ նաեւ Ընկերական Վարդգէս. եւ այս վերջինը լաւագոյն է։

Միշտ ժպտուն, միշտ զուարթ, միշտ կատակարան, ընկերական Վարդգէսը առանձնայատկութիւն մը ունի ուրիշ հերոսներուն վրայ որ անփոխարինելի է. = Երբեք իր հերոսութեան վրայ չի խօսիր։

Երբեմն կը պատահի որ հին դէպք մը պատմած ատեն հարկ կ'ըլլայ յիշել իր մէկ յանդգնութիւնը, այն ատեն Վարդգէս ա՛յնքան թեթեւօրէն կ'անցնի անոր վրայէն, որ գրեթէ չես նշմարեր, թէ յեղափոխականի արարք մը կը պատմէ։

Թարթարէն մըն է, որ ի հարկին ինքն իր վրայ կը խնդայ եւ շատ կարեւորութիւն չի ընծայեր իր գործած չահատակութիւններուն։

Թերեւս իր այս չէնչող նկարագրին շնորհիւ է, որ Էրզրումի Նախկին մեպուսը, հակառակ իր կրած տառապանքներուն եւ արկածախնդրական կեանքին, միշտ աշխոյժ, միշտ երիտասարդ մնացած է այն ատենէն որ, երբ Սահմանադրութեան հռչակումէն ետքը Էրզրումի բանտէն ելաւ ու Պոլիս վերադարձաւ, շուտով իրեն համար Տօն Ժուանի համբաւ մը շինեց։ Ձեմ գիտեր թէ ո՛ր ատենէն արժանի էր այդ համբաւին, ամէն պարագային սակայն այս նոր արկածախնդրութիւնը կարճ տեւեց, եւ այժմ Վարդգէս՝ ամուսնացած եւ ընտանիքի հայր մը, գրեթէ պուրժուա մը դարձած է։

Մաղթենք որ վերջին արկածախնդրութիւնը ըլլայ։

Մանանայ, 1913

(1) Յովհաննէս Սէրէնկիւլեան (1871 – 1915) կարնեցի ուսուցիչ, հրապարակախօս, Հ.Յ.Դ. գործիչ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀՈՆԿ ՔՈՆԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ծայրագոյն Արեւելքի հայկական հին եւ փոքրիկ գաղութներէն է Հոնկ Քոնկի գաղթօճախը, ուր Հայեր գացած եւ բնակութիւն հաստատած են նախքան Եւրոպացիներու հոն հաստատումը։

Հայեր կարեւոր ներդրում ունեցան Հոնկ Քոնկի տնտեսութեան եւ առեւտուրի զարգացման մէջ, առեւտրական ընկերութիւններ կազմեցին եւ մանաւանդ՝ հայ մը եղաւ Հոնկ Քոնկի նաւահանգիստին կառուցումը իրագործողը, բան մը, որ մեծապէս նպաստեց շրջանի բարգաւաճման։

ՀՈՆԿ ՔՈՆԿ

Հոնկ Քոնկ Չինաստանի հարաւ – արեւելքը, Չինական ծովու ափին գտնուող շրջան մըն է, 1,067 քառ. քմ. տարածութեամբ. անիկա կ'ընդգրկէ Հոնկ Քոնկ, Լանթօ, Լամմա եւ աւելի փոքր բազմաթիւ կղզիներ եւ չինական մայր ցամաքին վրայ գտնուող Քոուլուն թերակղզին։

Հոնկ Քոնկ առաւելաբար բլրապատ եւ լեռնային է, որոնք մինչեւ 939 մեթր բարձրութիւն ունին. ցածրադիր շրջանները եւ դաշտերը տարածութեան նուազ քան քսան առ հարիւրը կը գրաւեն։ Կըղզիները ժայռոտ են եւ բլրապատ։ Կան արեւադարձային մշտադալար անտառներ։ Քոուլուն թերակղզիի հիւսիսէն կը հոսի Շամ Չուն գետը, որ նախապէս Չինաստանի հետ սահման էր։

Հոնկ Քոնկ 6.5 միլիոն բնակիչ ունի, որուն բացարձակ մեծամասնութիւնը Չինացիներ են (Քանթոնցիներ եւ Հաքքաներ, ինչպէս նաեւ՝ Քուանկթունկ նահանգէն վերաբնակիչներ). կան նաեւ Անգլիացիներ, Ճափոնցիներ, Հնդիկներ, Փաքիստանցիներ, Սինկափուրցիներ, Ամերիկացիներ, Աւստրալիացիներ, Գանատացիներ եւ Նոր Զելանտացիներ։

Քաղաքային բնակչութիւնը՝ 4.5 միլիոն, Հոնկ Քոնկ կղզիի հիւսիսային մասին եւ Քոուլուն թերակղզիին հարաւը՝ Նոր Քոուլունի մէջ կեդրոնացած է։ Խիտ բնակուած ըլլալով՝ բնակարանային մեծ տագնապ կայ, մանաւա՛նդ նաւահանգիստի շրջանի չինական թաղամասերուն մէջ, ուր նեղ ու զառիվայրներու փողոցներու երկայնքին կառուցուած են քանի մը փայտէ, աղիւսէ ու ցեխէ կազմուած խրճիթներ, զուրկ՝ կենցաղային ամէնէն տարրական պայմաններէն։

Նոր Քոուլունի հիւսիսը Նոր Տարածքներն են, ուր կեդրոնացած է գիւղական բնակչութեան ստուար համեմատութիւնը։

Հոնկ Քոնկ ճարտարարուեստական շրջան է, կ'արտադրէ հիւսուածեղէն, կերպաս, ելեկտրական եւ մեքենական գործիքներ, խաղալիքներ, ժամացոյց (մանաւանդ՝ պատի ժամացոյց), սնտղամըթերք, կօշիկ, սիմենթ, ձգախէժ, զարգացած է նաւաշինութիւնը եւ նաւերու նորոգութիւնը։ Անիկա նաեւ աշխարհի առեւտուրի ամէնէն մեծ կեդրոններէն մէկն է։ Զբօսաշրջութիւնը մեծ տեղ կը գրաւէ տնտեսութեան մէջ եւ տարեկան մօտաւորապէս երեք միլիոն զբօսաշրջիկ կ'այցելէ հոն։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀՈՆԿ ՔՈՆԿԻ ՄԷՋ

Հայեր հին դարերէն ի վեր Չինաստանի հետ յարաբերութիւն ունեցած են, հայկական փոքրիկ համայնքներ եղած են չինական տարբեր քաղաքներու մէջ, իսկ Քանթոնի Հայերը 1307–էն առաջ եկեղեցի ունեցած են։

Պատմական տարեգրութիւններ կ'ըսեն, որ նախքան Հոնկ Քոնկի մօտակայ Մաքաոյի մէջ փորթուգալական առաջին նաւուն ցամաք ելլելը՝ 1513–ին, Հայեր եղած են այդ շրջաններուն մէջ։

Դէպի Հոնկ Քոնկ Հայերու գաղթը սկըսաւ, երբ Չինաստանի իշխանութեան տիրացաւ Ցինկ կամ Մանչուրիական հարստութիւնը, որմէ ետք Չինաստանի եւ շրջակայ երկիրներուն միջեւ առեւտրական կապերը աշխուժացան։

Արդարեւ, Հոնկ Քոնկի կարեւորութիւնը չեշտուեցաւ, երբ շրջանի հին բնիկներուն՝ Քանթոցիներուն ու Հաքքաններուն կողքին, ԺԷ. դարու կէսերուն հոն գաղթեցին եւ բնակութիւն հաստատեցին Պոքլոնները։ Այս ժամանակ ալ Հոնկ Քոնկ եւ շրջանները բուռն կռիւներու թատերաբեմ դարձան անկման մէջ գտնուող չինական Մինկ հարստութեան եւ հետըզհետէ զօրացող մանչուրիական Ցինկ տոհմին միջեւ, մինչեւ որ Ցինկեր 1644–ին տիրացան Չինաստանի գահին։

Այս ժամանակ հնդկահայ եւ պարսկահայ վաճառականներ սկսան յարաբերութիւն հաստատել Չինաստանի յատկապէս ծովափնեայ շրջաններուն հետ. անոնք հոն գետնախնձոր, գետնապիստակ, եգիպտացորեն եւ այլ ապրանքներ կը տանէին, եւ այսպէսով, անոնցմէ ոմանք Հոնկ Քոնկի մէջ բնակութիւն հաստատեցին։

Անգլիական Արեւելեան Հնդկական ընկերութեան եւ հնդկահայ վաճառական խոճա Փանոս Քալանթարի միջեւ 1688–ին համաձայնութիւն կնքուեցաւ, որուն հիմամբ Հայեր Անգլիացիներուն հաւասար մաքսով ու պայմաններով Չինաստանի հետ առեւտուր ընելու իրաւունք ձեռք ձգեցին։ Այսպէսով, անգլիական Արեւելեան Հնդկական ընկերութեան նաւերն ու կարելիութիւնները օգտագործելով՝ հայ վաճառականներ սկսան առեւտուր ընել Հոնկ Քոնկի եւ Չինաստանի տարբեր շրջաններու հետ, ինչ որ մեծապէս աշխուժացուց Հոնկ Քոնկի, Քանթոնի, Մաքաոյի, Սինկափուրի եւ Հնդկաստանի միջեւ առեւտրական գիծը։

Հոնկ Քոնկի մէջ հայ համայնք մը արդէն կազմաւորուած էր ԺԸ. դարու կէսերուն. Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոս 1765–ին կազմած «Ջամբռ»ին մէջ, Չինաստանի հայ գաղթօճախներու շարքին յիշած է «Չինու երկիր»ը, որ Հոնկ Քոնկն է, որովհետեւ չինական միւս քաղաքներու հայ համայնքները առանձին – առանձին յիշուած են։

Հոնկ Քոնկ բնակութիւն հաստատող Հայերը ընդհանրապէս Նոր Ջուղայեցի եւ հնդկահայ առեւտրականներ եւ բնտանիքներ էին, որոնք հոն գացին հաստատուելու Նոր շուկաներ նուաճելու նպատակով։

Այս ժամանակ Անգլիացիք, որոնք արդէն բաւական ազդեցիկ էին Չինաստանի մէջ, չինահայ վաճառականներուն մէջ վտանգաւոր մրցակիցներ տեսնելով սկըսան հալածել զանոնք, իսկ 1783–ին Քանթոնի Հայերը կողոպտուեցան։

Այս պայմաններուն տակ, երբ ազատ գործելու հնարաւորութիւնները սկսան դժուարանալ, Քանթոնի եւ չինական այլ քաղաքներու հայութեան մէկ մասը սկըսաւ հեռանալ եւ առեւտրական աւելի ազատ պայմաններ ունեցող Հոնկ Քոնկ, ինչպէս նաեւ փորթուգալական Մաքաօ ու Սինկափուր հաստատուեցաւ։

Հոնկ Քոնկի հայկական այս հին համայնքներու մասին աւելի հաւաստի տեղեկութիւններ չկան. հաւանաբար անոնք այդ ժամանակ փոքրաթիւ եղած են, առանց ազգային հաւաքական կեանք ունենալու։

Այս ժամանակաշրջանին շրջան գտնըւող կաթոլիկ միսիոնար Ժագ Պրաուն, Հոնկ Քոնկի եւ անոր մօտակայ Մաքաոյի վերաբերեալ իր յուշերուն մէջ յիշած է նաեւ Հայերը եւ գրած. «Հայերը ճարտար են, արթնամիտ, յանդուգն եւ ժրաջան»։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Հոնկ Քոնկի բնիկները մինչեւ այս ժամանակները տակաւին ընդհանրապէս ձըկնորսական համայնքներ էին. շրջանը նաեւ ծովահէններու բոյն մըն էր, ուր անոնք անմարդ կղզեակներուն, ժայռերուն ու ծովախորշերուն մէջ կը պահէին իրենց գողօնը, ոսկիներով, համեմներով ու այլատեսակ ապրանքներով լեցուն իրենց սնտուկները, որոշ ժամանակ կը մնային հոն, յետոյ կը հեռանային։

Բրիտանացիք, որոնք իրենց ներկայութիւնը հետզհետէ աւելի սկսած էին զօրացնել Չինաստանի մէջ, նկատի ունենալով Հոնկ Քոնկի բերրի հողերը, լեռներու բարձունքներէն բխող մաքուր ու սառնորակ ջուրերը եւ ծովախորշերը, որոնք ամէն յարմարութիւն կ'ընձեռէին շրջանը իբրեւ խարիսխ գործածելու, որոշեցին Հոնկ Քոնկը իրենց հակակշռին տակ առնել։ Արդարեւ, 1821–էն սկսեալ ափիոն փոխադրող անոնց նաւերը Հոնկ Քոնկի ծովախորշերուն մէջ սկսան խարիսխ նետել։

Այնուհետեւ, արագօրէն Հոնկ Քոնկի առեւտրական եւ ռազմագիտական կարեւորութիւնը չեշտուեցաւ, մանաւանդ, որ անիկա առեւտրական գլխաւոր ճամբաներու մէկ խաչմերուկին վրայ կը գըտնուէր։ Այսպէսով, այդ տարիներէն սկըսեալ Հոնկ Քոնկ Ծայրագոյն Արեւելքի առեւտրական կեդրոններէն մէկը դարձաւ։

Բրիտանիա եւ եւրոպական այլ երկիրներ 1830–ական տարիներուն սկսան Չինաստան թափանցել, 1839–ին Բրիտանիա Չինաստանի դէմ ափիոնի պատերազմին ձեռնարկեց՝ նպատակ ունենալով մենատիրութիւն հաստատել Թմրեցուցիչի առեւտուրին մէջ։

Ափիոնի առաջին պատերազմէն (1839 – 1842) ետք, Հոնկ Քոնկ կղզին Նանքինկի դաշնագիրով անցաւ Բրիտանիոյ։ Այնուհետեւ, ափիոնի երկրորդ պատերազմէն (1856 – 1860) ետք, Քոուլուն թերակղզին եւս Չինաստանէն անջատուեցաւ եւ բրիտանական Հոնկ Քոնկի կցուելով՝ նոր սահմանագծում կատարուեցաւ։

Յետագային, 1898–ի համաձայնութեամբ, Հոնկ Քոնկ կղզին, Քոուլուն թերակղզին եւ անոնց յարակից 235 կղզեակները Բրիտանիա վարձեց 99 տարուան համար, մինչեւ 1997 Յուլիս 1։ Յիշենք, որ 1861–ին Հոնկ Քոնկ 120 հազար բնակիչ ունէր, իսկ դարավերջին այդ թիւը հասաւ 300 հազարի։

Այսպէսով, երբ Հոնկ Քոնկ բրիտանական գաղութի վերածուեցաւ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի առեւտրական մեծ կեդրոն դարձաւ, կարեւոր թիւով Հայեր գացին

հոն հաստատուեցան, ոմանք առեւտրական ընկերութիւններ բացին եւ մեծ գործառնութիւններ սկսան իրագործել:

Հոնկ Քոնկ հաստատուած առեւտրական երեւելի ընտանիքներէն էին եւ ամէնէն աւելի ազդեցիկ էին Սէթեանները, Արքարեանները եւ Ապարէկեանները: Բնիկ Նոր Ջուղայեցի Սէթեան գերդաստանը արդէն նշանաւոր դարձած էր Հնդկաստանի մէջ եւ անոնցմէ երեւելի վաճառականներ կային նաեւ Սինկափուրի մէջ: Նոյնպէս բնիկ Նոր Ջուղայեցի Արքարեանները Կալկաթայի ամէնէն հարուստ ընտանիքներէն էին, պետական մակարդակի վրայ ազդեցութիւն ունէին եւ նաւային ընկերութիւն ունէին, որ հակառակ անգլիական սեղմումներուն իր գոյութիւնը պահեց եւ մնաց Հնդկաց ովկիանոսին եւ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ գործող նաւային ամէնէն մեծ ընկերութիւններէն մէկը: Արքարեաններ կային նաեւ Ճաւայի մէջ, ուր նոյնպէս մեծահարուստ առեւտրականներ ու հողատէրեր էին: Այս ընտանիքները Հոնկ Քոնկի մէջ առեւտրական առանձին ընկերութիւններ կազմեցին. «Սէթեան ընկերութիւն», «Արքարեան ընկերութիւն», «Ապարէկեան ընկերութիւն»:

Հոնկ Քոնկի տնտեսական վերելքը եւ բարգաւաճ վիճակը նկատի ունենալով՝ Չինաստանի տարբեր շրջաններէ Հայեր գացին ու հոն հաստատուեցան:

Այս ժամանակ Հոնկ Քոնկի հայութեան ամէնէն նշանաւոր եւ ազդեցիկ դէմքերէն դարձաւ Խաչիկ-Պօղոս Աստուածատրեան. բնիկ հնդկահայ, ան 1862-ին Հոնկ Քոնկ հաստատուեցաւ, երեւելի առեւտրական դարձաւ եւ ամբողջ Հոնկ Քոնկի ամէնէն հարուստ ու ազդեցիկ դէմքերէն դարձաւ. անոր ջանքերով կառուցուեցաւ Հոնկ Քոնկի նաւահանգիստը:

ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարուն սկիզբը արդէն բաւական Հայեր կային Հոնկ Քոնկի մէջ, որուն ապացոյց կարելի է նկատել այն, որ պարբերաբար Էջմիածինէն նուիրակներ այցելած են հոն:

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱՆՇՔԱՑՈՒՄԸ

Չինաստանի մէջ 1912-ին հանրապետութիւն հռչակուեցաւ, որմէ ետք ազգայնական սկզբունքներով առաջնորդուող իշխանութիւնը ջնջեց արտաքին մենաշնորհները եւ պոյքոթ հռչակեց մանաւանդ Բրիտանացիներուն դէմ, որոնք այնքան ազդեցիկ էին Չինաստանի մէջ: Ազգայնական շարժումը տարածուեցաւ Հոնկ Քոնկի մէջ, ուր 1920-ական տարիներուն բախումներ ծայր առին տեղացի Չինացիներուն եւ Անգլիացիներուն միջեւ. բուռն խռովութիւններ տեղի ունեցան 1922-ին եւ 1925 – 1926 տարիներուն:

Այս պայմաններուն տակ Հայերը սկսան հեռանալ Հոնկ Քոնկէն, եւ արագօրէն գաղութը տկարացաւ: 1924-ին հոն այցելեց Իրանա – Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Սահակ Արք. Այվատեան, որուն վկայութեան համաձայն, տասնըհինգ հայ ընտանիք մնացած էր Հոնկ Քոնկի եւ Մաքաոյի մէջ:

Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն, 1941 Դեկտեմբերին Ճափոնցիք գրաւեցին Հոնկ Քոնկը. արտաքին աշխարհէն մեկուսացած՝ ուտեստեղէնի սուր տագնապ ստեղծուեցաւ եւ շատեր հեռացան ու Չինաստան անցան. Հոնկ Քոնկի 1,6 միլիոն բնակչութենէն 650 հազար հոգի մնաց: Այս ժամանակ ալ անչքացաւ հայ գաղութը, որմէ ետք այլեւս Հայեր չեն յիշուիր Հոնկ Քոնկի մէջ:

Բ. Աշխարհամարտի վերջաւորութեան, 1945 Օգոստոս 30-ին Բրիտանացիք վերադարձան Հոնկ Քոնկ. անիկա, 1898-ի համաձայնութեան հիման, 1997 Յուլիս 1-ին վերադարձուեցաւ Չինաստանի:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Գրիգոր Պզտիկեան, որ 1986-էն ի վեր Պէյրութէն փոխադրուած էր Յունաստան: Ան ծնած է 1923-ին Աքսերա, ուսումը կատարած Պէյրութի Ն. Փալանճեան ճեմարանը Շանթի եւ Ազգալեանի օրով: Անդամ եղած է ճեմարանի շրջանաւարտից միութեան, Համազգայինի Կեդր. վարչութեան: Մաս կազմած է «Ակօս»ի խմբագրութեան, անդամ եղած է նաեւ Անթիլիասի կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 16-ին Աթէնքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐՆԵՐՈՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ

«Ֆիկառօ» (Օգոստոս 30) Արեւելք – Արեւմուտք ժապաւէնին մօտալուտ ցուցադրութեան ակնարկելով Ռ. Լամպրոսքինիի գրիչով կը ներկայացնէ Գաբրիէլեան ընտանիքին ողիսականը որ նոյն ժապաւէնին նիւթ բրած պարագաներէն մէկն է: Այդ պարագաները հասարակաց վայր ունեցած են ստալինեան ճամբարները ուր աքսորուած 30 հազար Ֆրանսացիներու մէկ երրորդը հոն, կամ ճամբան իսկ մահացած, սպաննուած է: Ժագ Գաբրիէլեան որ այսօր տեսագրիչ – մասնագէտ է հեռատեսիլը Բ. կայանին, վերապրող մըն է եթէ ոչ ուղղակի ճամբարներէն, սակայն այդ շրջանէն:

Ծնած է 1938-ին Լիոն, 1946-ին ծնողքին հետ եռամսեայ արձակուրդի մը մեկնած «Մեծն Ստալինի երկիրը», հայրը համոզուած ըլլալով որ միմիայն Կարմիր բանակը փրկած է աշխարհը նացիական սարսափէն. այդ համոզումը ան գոյացուցած է հինգ տարուան գերութենէ մը ետք որ անցած է Գերմանիոյ ճամբարներուն մէջ:

Տղան կը պատմէ որ Մոսկուա հասնելով առաջին յուսախաբութիւն մը կրած են. հայրը չէ հանդուրժած բոպիկ մուրացկաններ տեսնելով ձիւներուն մէջ: Անոնց դրամ տուած է, գոչելով որ այդ երեւոյթը վայել չէ սոցիալիզմի հայրենիքին մէջ, նոյնատեն չքմեղելով իշխանութիւնը, ըսելով թէ անշուշտ Ստալին տեղեակ չէ այդ գայթակղութեան: Այդ չքմեղանքը սակայն վրիպած է մատնիչներու ականջէն ու հայր Գաբրիէլեան ձերբակալուած է լրտեսութեան ամբաստանութեամբ: Գուլագի ճամբուն վրայ բաժնուած է, ծոծրակին մխուած փամփուշտով մը: Այրին իրաւունք չէ տրուած երկրէն մեկնելու: Ան ապարանչիկներու քով ծառայութեան մտնելով յաջողած է վերապրիլ: Տղան խորհրդային վարժարանին գրասեղաններուն վրայ մոռցած է ֆրանսերէնը բայց միշտ մերժած է խորհրդային քաղաքացի նկատուիլ: Իսկ 1951-ին, երբ հազիւ 13 տարեկան է, «հակախորհրդային քարոզչութեան» պատճառով ղրկուած է Սիպերիա աշխատանքի ճամբար մը:

Գաբրիէլեաններու պարագան մէկն է այն 30 հազարէն որոնցմէ ուրուագծուած է Փ. Ռիկուլոյի «Գուլագի Ֆրանսացիները» հատորը: Հեղինակը կ'ըսէ թէ այդ դանգուածին առաջին խումբը կը կազմէին 15 հազար Ալզաս – Լորէնցիները, յետոյ կուգային Հայերը: Այս վերջինները յատկապէս Մարսէյլէն էին, հաւատացած Ստալինի խոստումներուն ու ներգաղթած: Անոնց ամէնէն ազմկարարները իրենք զիրենք գտան բանտերու մէջ:

Ժագ Գաբրիէլեան հակառակ Սիպերիոյ դաժին, չէ լռած ու երբ Ֆրանսայի Արտաքին Գործերու Նախարար Ք. Փինօ այցելած է Հայաստան, զինք դիմաւորող հազար ցուցարարներէն մէկը եղած է. անոնց որոնք պահանջած են Ֆրանսա վերադառնալու իրաւունք:

Վերջապէս խորհրդային իշխանութիւնները արտօնած են անոնց մեկնումը: Ժ. Գաբրիէլեան եւ մայրը 1962-ին վերադարձած են Ֆրանսա, աւարտելով եռամսեայ իրենց արձակուրդը որ տեւած է 16 տարի:

ՈՉ ԷՐ ՌԻԽԹԷՐԸ

Ամէն անգամ որ լրատուները երկրաշարժի մը լուրը կուտան, անոր ուժգնութեան համար կը գործածուի ռիխթէրեան աստիճանաչափը: Ինչպէս նոպէլեան մրցանակը, այս անուանումն ալ կը մատնէ անձ մը որուն անունը տրուած է աստիճանաչափին: Արդարեւ, ան կը կոչուէր Չարլզ Ֆրէնսիս Ռիխթէր. ծնած էր 1894-ին ու 1937-էն սկսեալ դասախօսած Գալիֆորնիայի Թէքնոլոժիի հիմնարկին մէջ: 1935-ին պատրաստած էր երկրաշարժներու ուժգնութեան տախտակը, ցնցումները դասաւորելով 2,5-էն ցած, 8-էն բարձր ուժգնութիւններու միջեւ վեց աստիճանի վրայ: Այդ տախտակը ժամանակի ընթացքին նոյնացաւ անոր անունին ու այդ մարդի չարագոյժ լուրերուն անբաժանելի մէկ եզրը դարձաւ:

Փրոֆ. Ռիխթէր երկրաշարժներէ զատ շատ մը մարդերու նկատմամբ ալ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է. գրած է բանաստեղծութիւն, հաւաքածոներ կազմած գիտա-երեւակայական վէպերու: 1979-ին մահէն ետք այդ բոլորը փոխադրուած են իր աշխատած հիմնարկը ուր կը պահուին:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Ոչ, սակայն ոգին նոյնն է, դուք քաղքեցիք առանց նկատի առնելու ժամանակը, կացութիւնը, միջավայրը, ճիշդ ինչպէս ըրին ուրիշներ տարբեր մարդերու մէջ: Ինչ կ'ըսես, Բարսեղ աղա:

– Շատ ճիշդ, շատ իրաւացի դիտողութիւն, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – ես ալ կատարելապէս ձեզի համակարծիք եմ, այս դժբախտութիւնները մեր գլուխը պիտի չգային, եթէ շրջահայեցութեամբ վարուէինք:

– Իսկ քու կարծի՞քդ, պարոն Բաբիկ:

– Տեսականօրէն իրաւունք ունիք, – ըսաւ այս վերջինը:

– Դուք պարզապէս իմ խօսածս առիթ բռնելով կ'ուզէք յեղափոխութիւնը քննադատել, – դիտել տուաւ Սամուէլ:

– Հետեւաբար բարկանալու պէտք չունիք, – եզրակացուց Յեսուեան:

– Օթօմոպիլը պատրաստ է, երթանք, եթէ կը հաճիք, – ըսաւ Բաբիկ, որ կ'ուզէր վերջ տալ վիճաբանութեան:

Ամէնքը բազմեցան կառքին մէջ ու ճամբայ ելան: Ո՛չ Սամուէլ եւ ո՛չ ալ Յեսուեան փափաք ունէին վիճաբանութիւնը շարունակելու, եւ երկուքն ալ լուռ մնացին, իսկ Բարսեղ աղա խոր մտածումի մէջ ընկղմած էր: Առաւօտէ ի վեր հազար հինգ հարիւր ոսկի ելած էր գրպանէն, եւ այդ գումարը բնաւ հաշիւի առնուած չէր իր օրուան ծախքերուն մէջ:

– Քէմփի համար տուածիս չեմ ցաւիր, – կը մտածէր, – բայց սա Միսաք պէյի տուած դրամս բոլորովին աւելորդ ու անօգուտ էր, Ստեփան էֆէնտի իրաւունք ունի, այդ տեսակ արարածները քաջալերելու չէ, բայց ի՞նչ ընեմ, Սահակ էֆէնտիի խաթրը կար… Եթէ նորէն գայ ու նորէն դրամ ուզէ, չէնք շնորհք ճամբու կը դնեմ զինքը:

Երբ Աթէնք հասան, օթօյէն վար իջան, եւ ամէնքը բաժնուեցան իրարմէ, Բարսեղ աղա ուղղուեցաւ իր օթէլը: Մուտքին առջեւ առտուան բազմութիւնը ցրուած էր, ոստիկաններու ալ հետքը չէր մնացած:

– Իշխանը եւ իր ընկերը բռնուեցա՞ն, – հարցուց Բարսեղ աղա դռնապանին, որ Թրքերէն կը խօսէր:

– Ո՞ւր պիտի բռնուին, – պատասխանեց դռնապանը, – անոնք գացին ու գացին, հիմակ կարելի է Յունաստանի սահմաններէն ալ դուրս ելած են… վա՜յ շունչառորդիներ, շատ խաբեբաներ տեսած էի, բայց այս տեսակին չէի հանդիպած… օթէլին ալ 4 – 5 հազար դրախմի պարտք ձգեր են:

Բարսեղ աղա սանդուխէն վեր ելաւ իր յարկաբաժինը ուղղուելու համար, երբ ձայն մը ետեւէն գոչեց:

– Բարսեղ աղա, Բարսեղ աղա…

Շաւարշ Մոսկենցի ձայնն էր: Դժգոհ ու սրտնեղած եռին դարձաւ.

– Հանեցա՞ր այս եղած խայտառակութեան, – գոչեց երիտասարդը սանդուխէն վեր մագլցելով:

– Ի՞նչ խայտառակութեան մասին կը խօսիս, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Հունգարացի իշխանին եւ իր ռումանացի ընկերոջ մասին, որոնք այս օթէլը իջած էին ու այս առտու մութն ու լուսուն փախեր – գացեր են…

– Ձեր դրամներն ալ կողոպտելէ ետքը, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Իմացա՞ր ուրեմն:

– Այո, այս առտու Միսաք պէյը եկաւ, ան պատմեց:

– Ես հիմա իմացայ… պարզապէս գող աւազակներ են եղեր:

Այսպէս խօսելով մտան հիւրասրահ:

– Զիրենք ձերբակալելո՞ւ եկար, – հարցուց Բարսեղ աղա խնդալով:

– Չէ, աղբար, ըսի ա՛, ես բանէ մը տեղեկութիւն չունէի, ես կը կարծէի, որ իրաւցնէ հարուստ իշխան մըն է, ու եկայ…

– Փոքէրի մէջ կորսնցուցած դրամներդ ետ ուզելո՞ւ, – ընդմիջեց Բարսեղ աղա:

– Կատակիատեն չէ, սիրտս արդէն այրած է… եկայ պահանջքս գանձելու:

– Ի՞նչ պահանջք:

– Գիշերը հինգ չիչ շամբանիա խմեցին, անոր դրամն ալ չտուին…

– Վա՜յ սարսափելի:

– Ես թէեւ իրենց ոչ թէ իբրեւ պարոն ու խաղարանին տէրը, այլ եգիպտացի հարուստ ուղեւոր մը ներկայացայ, բայց հիմա պէտք ունիմ այդ դրամին, մանաւանդ որ շամբանեաները ապառիկ առած եմ, ուստի եկայ իրեն ճշմարտութիւնը խոստովանելու եւ առնելիքս գանձելու…

– Եւ տեսար, որ Թռչունը փախեր էր վանդակէն:

– Այս տեսակ խաղի երբեք չէի եկած:

– Իցիւ թէ սակա դաս մը ըլլար քեզի:

– Ի՜նչ ապուշութիւն ըրինք այդ մարդիկը խաղարան բերելով, հաւատա, Բարսեղ աղա, քովս երկու տարի Աթէնքի մէջ հանգիստ ապրելու չափ դրամ ունէի, երկու ժամուան մէջ կորսնցուցի:

– Իմացայ, իմացայ, Միսաք պէյը ամէն բան պատմեց: Ինչ որ է, դուն նորէն գործ մը ունիս…

– Ի՞նչ գործ:

– Նոր բացուած պառը:

– Ի՞նչպէս կրնամ բանեցնել, երբ դրամագլուխս սպառած է:

– Շահ չի ձգե՞ր կոր:

– Ի՞նչ կ'ըսես, Բարսեղ աղա, դեռ նոր բացուած պառ մը… մինչեւ որ յաճախորդ գտնենք, դրամ շահինք, պէտք է որ մեր գրպանէն ծախսենք:

– Դժուար խնդիր … աշխատէ դրամ ունեցող մէկը գտնել եւ քեզի ընկեր ընել:

– Ճիշդ իմ միտքս ալ այդ է ու ատոր համար ամբողջ յոյսս վրադ դրած եմ:

– Ի՞մ վրաս, – գոչեց Բարսեղ աղա:

– Այո, եթէ կ'ուզես ընկեր ըլլանք, իսկ եթէ չես ուզեր, փոխառութիւն մը ըրէ ինծի, տոկոսով անշուշտ, որպէսզի այդ գործը կարենամ քալեցնել:

– Քեզի վերջնական ու կտրուկ խօսք մը ընե՞մ, – ըսաւ Բարսեղ աղա ոտքի ելլելով, – ո՛չ ընկեր կրնամ ըլլալ եւ ո՛չ ալ դրախմի մը կրնամ փոխ տալ:

– Կ'աղաչեմ, Բարսեղ աղա, ես առաւ – փախաւ մէկը չեմ, դրամդ պիտի չուտեմ:

– Գիտեմ, որ շատ պարկեշտ ու պատուաւոր անձ մըն ես, բայց տասը փարա չեմ կրնար տալ:

– Ուրիշներուն կուտաք սակայն:

– Որո՞ւ տուեր եմ:

– Վստահ եմ, որ այս առտու Միսաք պէյին փոխ դրամ տուիր…

– Ե՞ս, փոխ դրամ… Միսաք պէյին…

– Այո, այո, պարապ տեղը մի՛ ուրանաք:

– Փոխ դրամ չեմ տուած ես անոր, միայն թէ իր վիճակին վրայ խղճացի ու իբրեւ ողորմութիւն քիչ մը դրամ տուի, որ քանի մը օր ապրուի, մինչեւ որ Պոլսէն դրամը գայ… սա ալ ըսեմ, որ տալէս ետքը զղջացի ու երդում ըրի այլեւս մարդու դրամ չտալու:

Շաւարշ քահ քահ խնդաց եւ ըսաւ.

– Կարծեմ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել, որ այդ երդումը ըրիր իմ փոխառութեան առաջարկս լսելէ ետքը:

– Վերջապէս իմ վրաս պէտք չէ, որ յոյս դնես:

(Շար. 94)

(Շար. Ա. էջէն)

սին։ Միւս կողմէ, Միացեալ – Նահանգներու Ելմտական նախարարը յայտարարած է Իւ – Էս – Ա – Թուտէյ թերթին որ ԱՄՆ այլեւս նեցուկ պիտի չըլլան էՖ – էՄ – Ի–ի կողմէ որեւէ գումարի յանձնումին Ռուսաստանի։

Ա. ԿՈՐԺԱԿՈՎ, որ Ելցինի պահակազօրքին նախկին պետն էր, բազմաթիւ ամբաստանութիւններ կ'ընէ, ամէն ուղղութեամբ, «Գոռիէռէ Տելլա Սեռա»յի մէջ։ Ան կ'ըսէ որ Ելցինի աղջիկները բազմաթիւ հաշիւներ ունին արտասահման, աւելին՝ կը յայտնէ թէ Բորիս Բերեզովսկի, ազդեցիկ գործարար ծանօթ անձնաւորութիւնը, իրեն դիմած է որպէսզի սպաննէ Մոսկուայի քաղաքապետը՝ Լուժկովը, բայց, մերժած է։ Կորժակով սովորութիւն ունի զգայացունց յայտարարութիւններ ընելու, պաշտօնազրկուելէն ի վեր (Յունիս 1996) եւ իր այդ պաշտօնազրկումը Բերեզովսկիին կը վերագրէ։ 1997ին հրատարակած իր գիրքին մէջ ալ («Արշալոյսէն վերջալոյս») արդէն, ամբաստանած էր Բերեզովսկին որպէս «ապըսպրողը» Վ. Գուզինսկիի սպանութեան։ Կ'ըսէ նաեւ որ Բերեզովսկի «գնած է» Ելցինի աղջիկը Լատա – Նիվա, ապա Շըվրոլէ կառքեր նուիրելով։

ՏԱՆՈՆ եւ Թրքական Սապանճը խումբը 100% գնած են Պիրթաթ մածուն արտադրող ընկերութիւնը։ Գնումը կատարուած է Տանոնի եւ Սապանճըի հաւասարակաց մասնաճիւղին միջոցաւ։ Պիրթաթ մածունի եւ թանի պարագլուխն է Անգարայի շրջանը եւ տարեկան 150 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն կ'ընէ։ Սապանճը եւ Տանոն 1997–ին գնած էին Հանքային Հայաթ ջուրի աղբիւրը եւ 1998–ին ալ Թիքվեշլի ընկերութիւնը (մածուն)։

ԱԼԷՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ աջ գիստին մկանային անհանգստութիւն մը ունեցած է Սեպտեմբեր 1–ին եւ պիտի չկարենայ խաղալ Ուկրանիոյ դէմ (Սեպտեմբեր 4) Ֆրանսայի Ազգային խումբին մէջ։ Սկզբունքով նախատեսուած էր նաեւ որ խաղայ Հայաստանի դէմ, Սեպտ. 8–ին, Երեւան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. – Երուանդ Օտեանի յաւերժ եւ անթառամ յիշատակին, Ա. Քէչիչեան 100 Ֆր.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի մահուան առթիւ Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

***

Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Փափազեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Արա Յակոբեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին։
(Ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 20.30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : 01 40 51 11 90

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : 01 44 59 23 50

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : 01 39 85 15 56

pour renseignements et réservations.

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56
Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12, Տօն է ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, Մեռելոց ժամը 11–ին հոգեհանգիստ։

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :**
pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :**
pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :**
pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18
ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին։

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ - Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի ժողովավայրը։

Ուրբաթ, Սեպ. 10 եւ 17 ժամը 18–էն 20
Շաբաթ, Սեպ. 11 եւ 18, ժամը 15–էն 17

Դասընթացքները կը սկսին – պարախումբը Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 18–ին։

Հայերէն լեզուի դասերը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 27–ին։

Կը խնդրուի ծնողքներէ նկատի ունենալ։

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաշճեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ֆունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար։

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19
կամ՝
Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT le 25 Septembre à 20 heures 30, animé par *MARTEN YORGANTZ* et son orchestre à l'«Atrium» de Chaville, 3, Parvis Robert Schumann, Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.721 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.721

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2 / 3)

ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆԻՆ

Լրագրող Ն. Փաշինեանի տարուան մը բանտարկութեան դատապարտումին հակազդելու համար անոր պաշտպանութեան խորհուրդը որոշած էր բողոքի ցոյց մը կատարել Սեպտեմբեր 3-ին Նախագահին աշխատավայրին մօտ: Խորհուրդը Սեպտեմբեր 2-ին յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ խօսքի ազատութեան բերուած կաշկանդումը որուն համար իշխանութիւնը գործածած է դատարանը: Ն. Փաշինեանի բանտարկութեան դատապարտումը նկատուած է քաղաքական հետապնդում եւ հաշուեյարդար: Պաշտպանութեան խորհուրդին մաս կը կազմեն Հելսինքիի Կոմիտէի Հայաստանի նախագահ Ա. Իշխանեանը, «Առաւօտ»ի խմբագիր Ա. Աբրահամեանը, «Հայք»ի խմբագիր Ա. Պաղտասարեանը փաստաբան Տ. Զանոյեանը եւ ուրիշներ:

***

Ի պաշտպանութիւն Ն. Փաշինեանի, Սեպտեմբեր 2-ին միջազգային ՓԷՆ ակումբի հայկական կեդրոնն ու Հելսինքեան ընկերակցութիւնն ալ յայտարարութիւն մը հարապարակած են:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՅԹՈՒՄԻՆ ՀԱՅ ՏՂԵԿ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Մոսկուայի Օգոստոս 31-ի պայթումին վիրաւորուած է Դաւիթ Սարգսեան եւս: Ան 13 տարեկան է. տեղափոխուած է հիւանդանոց, առողջութիւնը վտանգուած չէ:

***

ԲԻԼԷԵԱՆԻ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Դատախազութիւնը աւարտած է Ա. Բիլէեանի եւ միւսներուն քրէական գործին նախաքննութիւնը: Նիւթը ամփոփուած է 19 հատորով եւ տրամադրուած ամբաստանեալներուն:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Ռ. Քոչարեան եւ Ղազախստանի Նախագահը Ն. Նազարբայեւ բարեկամութեան եւ գործակցութեան պայմանագիր մը ստորագրած են, ապա միասին մամուլի ասուլիս մը տուած: Նախագահ Ռ. Քոչարեան յայտնած է թէ շատ գոհ է այցէն որուն ընթացքին ճեպուրուած են երկու երկիրներու փոխ - յարաբերութիւններու անհրաժեշտ իրաւական հիմերը:

Ղազախստանի Նախագահը եւս արտայայտուած է Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումին մասին ու խօսելով ղարաբաղեան հակամարտութենէն, ըսած է որ ան թէ՛ շրջանին, թէ՛ ՀԱՊ-ի մէջ կը խոչընդոտէ վստահութեան սկզբունքներուն հիմնաւորումը: Ան ուրախութիւն յայտնած է որ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի Նախագահները անմիջական շփումներ կ'ունենան:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԺԳՈՀՆԵՐԸ

Հայաստանի Առաջդիմական միացեալ համայնավար կուսակցութիւնը Սեպտեմբեր 2-ին ժողով գումարելով ճշդած է յետագայ ընելիքները եւ Համայնավար կուսակցութենէն բաժնուած ուժերու միաւորումի նիւթը օրակարգի բերած: Ժողովին ուր քննադատութիւններ ուղղուած են Համայնավար կուսակցութեան ներկայի ղեկավարութեան, յատկապէս Ս. Բադալեանին որ գլխաւոր պատասխանատուն նկատուած է հեռացողներու, պառակտումներու, իր անհանդուրժողութեան պատճառով: Վերջին բաժնուողները եղած են Վանաձորի, Հրազդանի համայնավարները:

***

Հ. ԱԼԻԵՒ ԴԺԳՈՀ Է ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԷՆ

Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նոր նախագահը Ատրպէյճանի մայրաքաղաքին մէջ Սեպտեմբեր 1-ին հանդիպում ունեցած է Նախագահ Հ. Ալիեւի հետ: Այս վերջինը քննադատած է Մինսկի խումբը, ըսելով որ տարեվերջէն ի վեր գործունէութիւն ցոյց չի տար, ինչ որ կը վրդովէ Բաքուն: Հ. Ալիեւ անընդունելի նկատած է «ընդհանուր պետութեան» սկզբունքին վրայ Մինսկի խումբին նախագահներուն վերջին առաջարկները որոնք իր կարծիքով կը նշանակեն «Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչում»:

***

ԼՂՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 8-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նշելու համար ԼՂՀ անկախութեան ութամեակը, Սեպտեմբեր 2-ին պետական աւագանին, Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն հիւրեր այցելած են նահատակներու յուշարձանը եւ ծաղիկներ զետեղած: Հազարաւոր Ստեփանակերտցիներ ալ ղեկավարութեան հետ փայրկեանի մը լռութեամբ յարգած են քաջերուն յիշատակը: Նոյն օրը տեղի ունեցած են մշակոյթի փառատօն եւ մրցախաղեր:

Անկախութեան ութամեակին առթիւ Նախագահական հրամանագրով պետական պարգեւներ եւ շքանշաններ տրուած են Արցախի ազատագրութեան դէմքերուն. պարգեւատրուած են Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Մոնթէ Մելքոնեան (յետ մահու), ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Օհանեան, Հայաստանի վարչապետ Ս. Սարգսեան եւ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեան:

ԼՂՀ Նախագահ Ա. Ղուկասեան շնորհաւորական ուղերձ յղած է ժողովուրդին եւ ըսած թէ այդ տօնը առիթ է ամէն տարի յետադարձ հայեացքով դառնալու ազգային - ազատագրական յիշարժան պայքարին ու հարկ եղած դասերը քաղելու: Ամենակարեւոր դասը նկատած է ան համազգային գաղափարներու, նպատակներու, եւ հարցերու շուրջ ամբողջ հայութեան միասնութեան անհրաժեշտութիւնը: Ապա երախտիքի տուրք մատուցանած է բոլոր անոնց յիշատակին «ովքեր իրենց կեանքի գնով նուաճել եւ կերտել են Արցախ աշխարհի ազատութիւնն ու անկախ պետականութիւնը, տարիներէ ի վեր ա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ Արտաքին Գործերու նախարարը Փարիզէն անցած է Լոնտոն ուր հանդիպում ունեցած է իր պաշտօնակիցին հետ: Ի. Ճէմ շնորհակալութիւն յայտնած է երկրաշարժին առթիւ Բրիտանիոյ կատարած օժանդակութեան. հանդիպումին նիւթ եղած է Թուրքիոյ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութիւնն ալ: Ըստ Թուրք նախարարին, Ռ. Գուք խոստացած է զօրավիգ կանգնիլ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Հանդիպումէն ետք Ֆայնէնշըլ Թայմզի տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Ի. Ճէմ ըսած է որ իրենց անդամակցութեան համար դրական որոշումի մը կը սպասեն Միութեան Դեկտեմբերի Հելսինքիի վեհաժողովէն: Ի. Ճէմ աւելցուցած է. «Այդ հարցը սկսած է Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը վիրաւորել եւ եթէ Դեկտեմբերին ալ դրական պատասխան չտրուի, կրնանք հրաժարիլ այդ անդամակցութենէն»:

***

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարարութեան բանբերը ըսած է թէ իրենք կը փափաքին տեսնել որ Եւրոպայի Միութեան կողմէ առաւելագոյն նեցուկը կը տրուի Անգարայի: Աւելցուցած է թէ կողմնակից են նաեւ որ մաքսային միութեան առնչուած յատկացումները ամբողջութեամբ ըլլան Թուրքիոյ, ընդունելով հանդերձ թէ ատիկա Եւրոպայի Միութեան ներքին հարցն է:

***

Ըստ Թուրք մամուլին կը սպասուի որ Եւրոպայի Միութեան Արտաքին Գործերու

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (251) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բանաստեղծութիւն — ՄԷՆ

Երէկ, դէմքեր ու դէպքեր — ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հայեացքը՝ բարձր տեղին — ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

մեղի ամրապնդուող եւ կայունացող խաղաղութիւնը»:

***

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Սեպտեմբեր 1-ին ԼՂՀ աւելի քան 150 դպրոցներուն մէջ հնչած է վերամուտի զանգը: Շատ մը դպրոցներ վերանորոգուած են: Կրթութեան եւ գիտութեան փոխ նախարար Ա. Ասրեան ըսած է թէ զոհուած մարտիկներու եւ անապահով ընտանիքներու երախաներուն ձրի կը տրամադրուին դասագիրքերը: Կառավարութեան բոլոր անդամները զանազան դպրոցներու մէջ առաջին դասի արարողութեան մասնակցած են:

Տ'ՕՐՄԷՍՈՆ, ՄԻԹԵՐԱՆ «ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈՊԻ» ԹԵՐԹՕՆԸ

Պարզ է որ Ժան տ'Օրմէսոնի հրապարակ նետած նախադասութիւնը զոր Միթերան արտասանած է 1995 Մայիս 17-ին իրենց նախաճաշին ատեն (տես՝ «Յառաջ», Օգոստոս 28 / 29 եւ Օգոստոս 31) պիտի շարունակէ նիւթ հայթայթել շատերու: Հարցը շուտով պիտի չփակուի: Մազարինէն, Էլի Վիզելէն, Ժան Տանիէլէն, Ժան – Քրիստոֆ Միթերանէն եւ ուրիշներէ ետք, գրութիւններ լոյս տեսած էին նաեւ «Ֆիկարօ»ի եւ «Լիպերասիոն»ի մէջ Սեպտեմբեր 2-ին:

«Լիպերասիոն»ի նամականիի բաժնին մէջ Թիէրի Գոթ կը գրէ. «Ժան – Քրիստոֆ Միթերանը պժգանք կը պատճառէ ինծի» (Նամակագիրը Ֆրանսերէն փըսխել տարազը կը գործածէ): Ծագումով հրեայ, շատ ձախ, 25 տարեկան ինչպէս կը ներկայացնէ ինքզինք, կ'ըսէ թէ եղբայր մը ունի որ Ֆրանսայի Լիքուտը կը վարէ եւ բուռն վէճեր կ'ունենան: Բայց եւ այնպէս չի կրնար մարսել Ժ. – Ք. Միթերանի խօսքերը աջ Հրեաներու նկատմամբ: Ու անոնց պաշտպանութիւնը կ'ընէ եւ Միթերանի տղուն բառերէն զէշ հոտ մը կ'առնէ ու չի վարանիր աւելցնելու որ «Երբ Ժ. Մ. Լը Փէն հրէական լոպիներու մասին կը խօսի, Միթերան ընտանիքը ականջ կը դնէ»:

«Ֆիկարօ»յի «Կարծիքներ» էջին մէջ է որ կ'արտայայտուի Տանիէլ Ամսոն (փաստաբան եւ իրաւաբանութեան դասատու): Ան իր գրութիւնը խորագրած է «Ֆ. Միթերանի իսկական դիմագիծը: Իր կեանքին վերջալոյսին, պետութեան նախկին ղեկավարը չէր փորձեր այլեւս քօղարկել իր անձնաւորութիւնը»: Յօդուածագիրը չի զարմանար Միթերանի վերագրուած խօսքերէն, որովհետեւ, կ'ըսէ, պէտք է միամիտ ըլլալ Միթերանը հրեայ համայնքին բարեկամ նկատելու համար, այն պատճառաբանութեամբ որ Հրեաներով շրջապատուած էր: Իր տեսակէտն այն է որ Հանրապետութեան Նախագահ մը պէտք է հսկէ կրօնական զանազան փոքրամասնութիւններու համարկումին, բայց, հաստատել կամ ցուցադրել իր յատուկ զօրակցութիւնը քաղաքացիներու այս կամ այն դասակարգին, իր պաշտօնէն դուրս կ'իյնայ: Պէտք է չէզոք մնայ: Եւ Միթերան, իր ձեւով, խզեց այդ աւանդութեան հետ, հեռատեսիլէն ընդունելով ողբերգութիւնը զոր ապրած են Վիշիի վարչակարգէն հալածուած Հրեաները եւ արտայայտելով, հաւանաբար, իր խղճի խայթը որ երկար տարիներ անդրադարձած էր: Բայց, իր այս «նախընտրութիւնը» խաբէական էր եւ պէտք է ցաւիլ որ կարգ մը ընտրեալ մտքեր համոզուած ըլլան այդ դետնին վրայ: Զարմանալի չէ, որ իր ասպարէզի վերջալոյսին, հեռու ընտրական որեւէ մտահոգութենէ, Ֆ. Միթերան կրկին ցոյց տուած ըլլայ իր բուն դիմագիծը, դիմագիծը՝ Նախագահի մը որ «Ֆրանսայի հրեայ համայնքը» կը նկատէր որպէս «լոպի» մը որ վնասաբեր ազդեցութիւն կը գործէ:

Ռոժէ Հանէն ալ մէջտեղ ելած է: Միթերանի աջքիկէն, տղայէն ետք, կարգը եկած է քեռայրին: Ան ալ կ'ըսէ որ (Եւրոպա 1, ձայնասփիւռի կայան) .— «գոհէկութեան եւ ամօթի չափը անցած է» եւ «պզտիկ մարդ» կ'որակէ տ'Օրմէսոնը որ, սակայն «հսկայ մըն է ճշմարտութեան եւ վաւերութեան դետնի վրայ»: «Զեմ կրնար ձգել որ ըսուի այդպէս բան մը, կ'աւելցնէ, որովհետեւ հրեայ Ֆրանսացի մըն եմ եւ Միթերան կը սիրէր Հրեաները եւ կը յարգէր հրէութիւնը»:

ԵՐԵՔ ՀԱՐՑ ՁԵՐՕ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Հայաստանի մամուլին ուշագրաւ անուններէն է պատանեկան թերթ «Կանչ»ը: Ուշագրաւ, բայց շատ յաճախ արժանի ուշադրութիւնը չգտած պարբերական մը: Թերեւս սխալ չէ խորհիլ որ չափանիշներու ներկայի վերիվայրումին մէջ, հակառակը անորնական պիտի ըլլար. այնքա՛ն մեծ է «արժէք» նկատուած ոչնչութիւններու եւ մէկդի մողցուած յարգելիներու թիւը: Շատ տարբեր չէ մամուլէն անդին այլ մարզերու կացութիւնն ալ, մինչեւ իսկ մարդոց աշխարհին մէջ: Այնպէս որ այլեւս սովորութիւն եղած է «վաղը լաւ կը լինի»ի տրամադրութեան ապաւինիլ ու պրծիլ այսօրուան մասին սիրտ, միտք մաշեցնելու կացութենէն:

Այսուհանդերձ, «Կանչ»ի պարագան յատուկ կողմ մը ունի, առընչուած ըլլալով նոր սերունդին: Մանաւանդ որ անոր ընթերցողները վարժուած են գրեթէ ամէն շրջանի բաց ու հատու խօսքի, մատնանշումներու բեմ մը տեսնելու զայն: Այդպէս էր մասնաւորաբար նոր ժամանակներու անցքի շրջանը, 1990-ական թուականներու սկիզբը: «Կանչ»ի ընթերցող ըլլալէ ետք խմբագրական աշխատանքին ալ մասնակից մանչեր ու աղջիկներ հետաքրքրական էջեր ստորագրեցին անոր մէջ, ազատմիտ, լայն հորիզոնի տէր մամուլի մը ապացոյցը տալով: Թերթը ունեցաւ դժուարութեան – մանաւանդ նիւթական – շրջաններ, պարտաւորուեցաւ փոփոխութեան ենթարկել հրատարակութեան հերթականութիւնը: Այսօր, աւելի ցանցառ կերպով «Կանչ»ի թիւեր կը հասնին զոնէ հոս: Ուրախալի է հաստատել որ գրեթէ միշտ կան սուր հարցումներու, հասուն անդրադարձներու անկիւններ որոնք անկախ՝ իրենց շօշափած մարզէն, ապացոյցը կուտան սթափ, ուշադիր պատանիներու գոյութեան. պատանիներու որոնց համար փայլունը, աղաղակողը, պոռոտը նախընտրելիները չեն ու անոնք գիտեն մակերեսներէն անդին մնացածին հետաքրքրութիւնը, մտահոգութիւնը, նաեւ գուրգուրանքը ունենալ: Ասիկա չի նշանակեր թէ «Կանչ»ի էջերը լեփ – լեցուն են միշտ անպայման ինքնատիպ, անպայման կարդալու հրաւիրող տողերով: Դաստիարակչականը, պարագայականը, մինչեւ իսկ կը պատահի որ աւելորդ տեղ գրաւած ըլլան հոն, սակայն կարեւորը պատանիներուն առողջ դիտարկումները մատնող հարցումներն ու մատնանշումներն են: Անոնք նաեւ մամուլի մարդու ճիշդ խմոր կը մատնեն:

Այս հաստատումները կրնան մտածել տալ թէ արդեօք մեծեր դեր չե՞ն ունեցած պատանիներու անունով ներկայացուած այդ անկիւններուն մէջ: Սակայն, անոնք որոնք առիթը ունեցած են տեղւոյն վրայ հանդիպելու այդ պատանիներուն, լսելու անոնց հարցումները, դժգոհութիւնները, քննադատութիւնները, չեն կրնար նման մտածումէ տարուիլ: Մնաց որ մեծերու ստորագրութիւնը կրող նման անկիւններ կան հայաստանեան մամուլի անուններէն շատերուն էջերուն մէջ եւ ընդհանրապէս նոյն թելադրականութիւնը չունին:

Այս բոլորին մասին անգամ մը եւս արտայայտուելու մղեց Օգոստոս 18-ի «Կանչ»ը իր երեք պատառիկներով: Առաջինը «Չեմ կարող չասել» խորագրուած անկիւնին մէջ տեղ գտած է, Երմոնիա Գիւլասարեանի ստորագրութեամբ. ան կ'ըսէ. «Այսօր Հայաստանում «ընտանեկան նպաստ» են ստանում այնպիսի մարդիկ, որոնց տեսնելով՝ ոչ թէ կ'ասես ծայրայեղ կարիքի մէջ են, այլ ձեռքդ կը մեկնես նրանցից ողորմութիւն հայցելով: Նրանք ունեն եւ՛ «ձիփ», եւ՛ լողաւազանով առանձնատուն … սակայն, չգիտե՛ս ինչու, աչքը այդ 3000 դրամի (5 – 6 տոլար) վրայ է: Ամօթը եւ ինքնասիրութիւնը գրպանը դրած՝ օրը 10 անգամ կարող է գնալ նպաստի յետեւից»:

Երկրորդ մը՝ Աննա Աւետիսեան ուրիշ անկիւնի մը մէջ ամենայն պարզութեամբ կը խօսի Սեւանի պտոյտին մասին որ լեղի համ մը ձգած է բերանը. ըսելէ ետք թէ ամրան տօթին Սեւանի ափը գտնուելու ցանկութիւնը ամէնուն պէս ինքն ալ ունեցած է, կը շարունակէ. «բայց այն հիասթափութիւնը որն ապրեցի դեռ ափին չհասած, ազդեց ամբողջ օրուայ տրամադրութեանս վրայ: Մեքենան դեռ չէր հասցրել մօտենալ ափին, երբ քնդառաջ եկան «կերած – խմած» մի քանի տղաներ՝ պահանջելով վճարել 3000 դրամ:

Սկիզբից զարմացանք. ինչի՞ համար: Պարզւում է՝ Սեւանում գործում է «էս սարն իմն է, էս ծառն իմն է» կարգախօսը: Հետաքրքիր է. պետութեան կողմի՞ց է սահմանուած այս «աշխատաձեւը», թէ՞ «լաւ տղաները» որոշել են Սեւանն էլ սեփականաշնորհել»:

Երրորդ պատառիկը կրկին պատանուհիի մը հետաքրքրութիւնը կը մատնէ. նախորդ երկու մէջբերումները եզրափակելու յատկանիշն ալ ունի. Թերթին շուրջ կազմուած «Շաւիղ» ակումբէն Անահիտ Երուանդեան որ 8-րդ դասարանի աշակերտ է, հարց կուտայ. «ո՞վ ենք մենք եւ որտեղի՞ց ենք գալիս, բոլորս գիտենք: Բայց թէ ո՞ւր ենք գնում՝ այսօր ոչ մէկը չգիտի»…:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ ՉԵՄ ԸՍԵՐ

Ֆրանսահայ բանաստեղծ Ջուլալ Գազանճեան Սէնի ափերուն վրայ տխուր խոկումներ ունի: Ան ալ կը խօսի ակամայ արտասանուած Մնաս Բարով-ի մը մասին.

Թափուած գինի: Որո՞ւն ինչ հոգ
Թէ տխրութիւնը պէտք ունի
պատրանքներու:
Կ'երթայ Սէնը գորշ ու լռին.
ոչ մէկ ալիք՝
ալ չկանչող սիրոյ նման:
Ալ չարտասուող աչքի նման՝
զուր սեւեռում,
հրապուրող երբ ոչինչ չկայ,
չի թրթռար սիրտը երբեք:
Օ՛ թախծագին, օ՛ ակամա՛յ
մնաս բարով՝
ալ ապրուած կեանքի նման:

Նոյն բանաստեղծը իրեն նման բանաստեղծ ուրիշ հոգիի մը, Յարութ Կատանդեանին, նամակ մը գրած է «բանաստեղծութեամբ»: Մէկ բանաստեղծը միւս բանաստեղծին բանաստեղծ մարդուն ցաւերն ու յուսախաբութիւնները կը պատմէ կեանքին դէմ ասպարէզ կարդալու խրոխտ կեցուածքով մը: Երկար բանաստեղծութեան վերջին տողը դարձեալ Մնաս Բարով մըն է, այս անգամ չարտասանուած Մնաս Բարով մը:

կենացդ, Յարութ, խմենք որ ցաւինք,
ու ցաւին ձեռքէն բռնած, երկնքի
պատշգամին վրայ, Վարպետին նման,
լսենք ոտնաձայնն անոյշ գիշերուան:
Մինչեւ որ, Յարութ, օր մը չէ օր մը
գերագոյն գիշերը գայ ու գրկած
հոգիով մարմնով՝ մեզ տանի
հեռուն…
Ա՛լ անվերադարձ հեռանանք
հեռո՛ւն՝
մնաս բարով իսկ չըսած ոչ մէկուն:

Լիբանանահայ բանաստեղծուհի մը, Էլօ Սարաֆեան, որ միշտ ապրեր է «անշէջ հուր» փնտռելով, ունի «Թիթեռնիկի կեանքով ապրիմ» խորագրեալ բանաստեղծութիւն մը, որուն մէջ ան կը ցանկայ, մնաք բարով մը ըսելէ առաջ, ապրիլ լման ու լեցուն օր մը, թիթեռնիկի մը նման ինքզինք սպառելով իր փնտռած կրակին մէջ: Մէկ օր միայն: Բայց լեցուն ըլլա՛յ այդ օրը: Իմաստալի՛ց: Սպառի՛չ:

Թիթեռնիկի կեանքով ապրիմ
թող օ՛րս այս:
Սպառէ զիս ամբողջովին,
թեւերս ա՛ռ:
Կա՛րճ է պահը, մէ՛կ օր միայն,
վաղը չկամ:

Ես փարուանա քու կրակին՝
շիջիմ քու մէջ:
Թիթեռնիկի կեանքը արդէն
մէ՛կ օր է լոկ:
«Անշէջ հուր»ի փնտռտուքով
ապրեր եմ միշտ:
Տո՛ւր ինծի զէթ, ա՛յս օրը տուր,
օ՛ր մը միակ:
Կեանքիս մէկ օրն ես թո՛ղ ապրիմ.
Մնա՛ս բարով:

Բայց այս բանաստեղծուհին ալ, Պետրոս Դուրեանին նման, Տրտունջքէն վերջ Զղջում արտայայտելու նման, շուտով ետ պիտի առնէ վերի իր Մնաս Բարովը: Ահաւասիկ անկէ ուրիշ բանաստեղծութիւն մը, նոյնքան տաքուկ, բայց այս անգամ փարանոտ: «Մնաք բարով չեմ ըսեր»: Կարդանք հատուած մը.

Կը դանդաղիմ…
Հո՛ս եմ դեռ:
«Մնաք բարով» չեմ ըսեր:
Թախիծ ունիմ, բայց չե՛մ լար,
Աչքերս ամուր կը սեղմեմ.
կը տողանցեն դասագիրք,
գրասեղան, մատիտ, թուղթ,
ապա խաւար,
ապա մո՛ւթ:
Ո՛չ, այլեւս դպրոցիս
այս յարկէն ներս պիտ' չըլլամ:
Հիմա որքան, ա՛հ, որքա՛ն
կարօտն ունիմ մանկութեան:
Կոպերս կրկին կը սեղմեմ,
ականջներս ալ կը փակեմ,
որ չտեսնեմ, չլսեմ…
վերադառնամ, մանկանամ:
Կը դանդաղիմ…
Հո՛ս եմ դեռ:
«Մնաք բարով» չեմ ըսեր:

Մի՛ ըսէք, սիրելիներ: Մի՛ ըսէք: Երանի թէ այս երկու բառերը երբեք քով քովի չգային: Մնաք եւ Բարով: Երանի թէ կեանքի մէջ բնաւ չգործածէինք սա Մնաք Բարովը, որ վերջին հաշուով անպայման տխուր բան մը ունի իր մէջ: Ո՞ր Մնաք Բարովին մէջ բաժանում մը չկայ արդեօք:

Կ'ապրինք Քսաներորդ Դարու վերջին տարին: Միայն սա վերջին հարիւր տարիներու ընթացքին բիւրաւոր մարդիկ իրարմէ բաժնուեցան, իրարմէ հեռու ապրելու դատապարտուեցան, կամ մահուան ճամբով զիրար կորսնցուցին առանց թերեւս «Մնաք Բարով» մը կարենալ ըսելու իրարու: Բաժանումը դժուար է:

Բայց բաժանումը աւելի կը դժուարանա՞յ, երբ Մնաք Բարով մը չենք ըսեր իրարու:

Թէ ոչ բաժանումը մասամբ կը դիւրանայ, երբ Մնաք Բարով մը չենք ըսեր իրարու:

Պատասխան չկայ:

Ռ. Հ.

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

Տնտեսագէտ մը անգամ մը հետեւեալ պարզ սկզբունքը բանաձեւած է. «Եթէ ձեր դրամատան 100 տոլար պարտք ունիք, կը նշանակէ թէ հարց մը ունիք. իսկ եթէ ձեր պարտքը մէկ միլիոն տոլար է, դրամատունն է հարց ունեցողը»: Յետ խորհրդային Ռուսաստանը արդիականացուց այդ տարազը. եթէ հրթիռի 7000-է աւելի հիւլէական գլխանոց ունիք եւ կարգավիճակը նախկին գերհզօր պետութեան մը որուն քաոսային վիճակը սպառնալիք է աշխարհի կայունութեան, դրամատուներու հետ որեւէ հարց չէք ունենար…:

Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր Արեւմուտքը եւ անոր դրամական հիմնարկները Ռուսաստանի հետ երկընտրանքի մը առջեւ գտնուեցան զոր նախընտրեցին լուծել աչք փակելով: Ռուսաստանի անցքի շրջանին առաջին օրէն դրամատան միջազգային բոլոր ներկայացուցիչները, կամ պաշտօնատարները որոնք գործ ունեցան հիւանդ այդ երկրին հետ, գիտցան թէ արտաքին դրամական օժանդակութեան ոչ արհամարհելի մէկ տոկոսը կ'իւրացուի սակաւապետութեան մը կողմէ որ արագօրէն կը ձեւանայ: Սակայն Արեւմուտքցիները նախընտրեցին անդիմանալ այդ տուեալը:

Սեփականաշնորհումներու ընթացքին, 90-ական թուականներու սկիզբէն, միջազգային դրամատուները մասնակցեցան գործողութեան ու կտրոններ բաժնեցին ժողովուրդին. այդ կտրոնները շուտով կեդրոնացան քանի մը ճարպիկներու գրպանին մէջ որոնք պիտի կազմէին Ռուսաստանի մեծ հարուստներու դասը: Ըսուեցաւ որ այդ գնով միայն կարելի էր ապահովել շուկայի պարտադիր ազատականացում մը: Նոյնիսկ գտնուեցան դրամատուներ որոնք մտածեցին ներդրումի հիմնադրամներ ստեղծել Ռուսաստանի մէջ, գրաւելու համար արտասահման փոխադրուած ռուսական դրամագլուխները որոնք յաճախ իւրացուած գումարներէ կը բաղկանային:

Ամէն անգամ որ հարց կը տրուէր այդ մասին, արեւմուտքի պատասխանատուները կը պատասխանէին թէ Ռուսաստանին չօգնել կը նշանակէր հիւլէական ուժ մը քաոսային կացութեան մղել, թէ պէտք չէր նուաստացնել Ռուսերը պայմաններ պարտադրելով, ինչպէս կ'ըլլար Թոկոյի կամ Պանկլատէշի պարագային: Կ'ըսուէր նաեւ թէ ճիշդ է որ մսխումներ կ'ըլլան, բայց շուկան օրէ օր կ'ամրապնդուի, ուստի ժամանակի ընթացքին ամէն բան կարգի կը մտնէ:

Այսօր երբ իւրացումներու մասին ճշմարտութիւնները կը յայտնուին ու կը յատականայ նախապահական ընտանիքին ուղղակի մասնակցութիւնը, ռուս ղեկավարներու սինքը ընթացքը աներեւակայելի չափերու կը հասնի: Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, անոնք յայտարարեցին թէ իրենց երկիրը ի վիճակի չէ արտաքին պարտքին հատուցումի մասնաճարը ընելու, երբ իւրացուած գումարները կը բաւէին այդ վճարումները դիմագրաւելու:

Ռուսաստանեան իւրացումներու ծանօթ հերոսները կը գլխաւորեն Քակալովսկի զոյգը, Պէրլին զոյգը, Ելցինի աղջիկը Տատիանան, Պ. Պորոտին, Ս. Մոկիլեւիչ: Քակալովսկիներուն կը վերագրուի ռուսական մաֆիային պատկանող 4 – 10 միլիառ տոլարը օրինականացնելու գործը: Անոնք կ'ապրին ԱՄՆ ու առնչուած են Պէնք օֆ Նիւ – Եորք»ի միջոցաւ որուն փոխ – նախագահն էր մինչեւ վերջերս կինը, իսկ ամուսինը Ելցինի տնտեսական խորհրդականը: Այս վերջինը նաեւ 1992 – 1995 եղած էր Միջազգային դրամական ֆոնտին մօտ Ռուսաստանի ներկայացուցիչը, յետոյ անցած Մենատեփ դրամատունը որ այսօր սնանկութիւն հռչակած է:

Լիւսի Պէրլին մինչեւ անցեալ օր ճամբուիլը փոխ – նախագահն էր «Պէնք օֆ Նիւ – Եորք»ի Լոնտոնի մասնաճիւղին, իսկ ամուսինը նախագահը՝ ընկերութեան մը որ կապուած էր մաֆիայի ցանցին: Կ'ըսուի թէ ապօրինի գումարները այդ ընկերութեան միջոցով հասած են «Պէնք օֆ Նիւ – Եորք»:

Ելցինի աղջիկը արդէն «Կրեմլինի իշխանուհին» կ'անուանուի. 1997-ին հօրը խորհրդական նշանակուած էր: Պաշտօնապէս վճարում չէր ստանար: Սակայն, իրեն կը վերագրուին արտասահմանի մէջ դրամատան հաշիւներ: Կ'ըսուի թէ գրօսանաւ մը ունի Սպանիոյ մէջ, Ֆրանսա ապարանք մը եւ Զուիցերիոյ մէջ շինել տուած է պերճաշուք բնակարան մը որ արձանագրուած է Կրեմլինի նորոգութիւնը կատարած ընկերութեան մէկ նախագահին անունով: Երբ զուիցերական արդարադատութիւնը խուզարկումներ կատարեց այդ ընկերութեան կեդրոնատեղին, գտնուեցան Տատիանայի, հօրը եւ քրոջը անունով վարկաքարտեր:

Ելցինի մօտ շրջանակին կը պատկանի Պորոտին եւս. Կրեմլինի դրամական վարչութեան պետն է. կը գլխաւորէ Կրեմլինի պատկանող կալուածները եւ Ելցին ընտանիքին կալուածները: Կ'ամբաստանուի որ կաշառք ստացած է զուիցերական նորոգութեան ընկերութենէն, ապա այդ գումարները օրինականացուցած զուիցերական դրամատուներու շնորհիւ:

Ս. Մոկիլեւիչ ուկրանացի է, խարդախ

սեան քաղաքացի դարձած: Կ'ըսուի թէ անձնական հարստութիւնը 100 միլիոն տոլարի կը հասնի եւ ռուսական մաֆիային մեծերէն կը նկատուի: Իր անունը առընչուած է թմրեցուցիչի, զէնքի մաքսանենգութեան, միջազգային պոռնկութեան, չուզուչուոն տարրերու վաճառքին, եւայլն: Հինգ տարիէ ի վեր ՍԷ - Ի - Ա-ն ուշադրութեամբ կը հետեւէր իրեն ու յայտնած է թէ Մոկիլեւիչ սերտ կապեր ունէր նախկին վարչապետ Չերնոմիրտինի, Ֆինանսներու նախկին նախարար Չուբայսի հետ:

Այս խմբակէն գլխաւորուած դասակարգի մը չարաչահումները բացայայտելու առիթ տուած երկու անձերէն մէկն է Խոտորքովսկի. խորհրդանիշը կը նկատուի ռուսական նոր դրամատիրութեան: Սերտ կապեր ունի համայնավար նախկին ապարաչիկներու հետ: Հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտարարած է թէ ռուս պատասխանատուներ կարեւոր չահեր բրած են իրենց բաժնեթուղթերը ծախելով ռուպլիին արժեզրկումէն անմիջապէս առաջ: Իրենց չահերն ալ ղրկած են «Պէնք օֆ Նիւ - Եորք», չինծու ընկերութեան մը միջոցով:

Ելցին ընտանիքին մասին խլրացումներու, ամբաստանութիւն բրած դէմք մըն է Ֆ. Տուրովըր որ Ռուսաստան ծնած է, այսօր ունի խորայէլեան եւ սպանական քաղաքացիութիւն: 1998-ին երկու դատախազերու՝ Սկուրակովի եւ տէլ Փոնթէի հետ չփման մէջ մտած է տալու համար տեղեկութիւններ Կրեմլինի պաշտօնատարներուն կողմէ Զուիցերիոյ մէջ բացուած դրամատան 32 հաշիւներու մասին:

Ռուսական մեծադումար խլրացումներու այս շրջանակին մէջ կան երկու դատախազներ ալ. առաջինը Ռուսաստանի նախկին ընդհանուր դատախազն է որուն իտալական մամուլին կատարած յայտնութիւնները Ելցին ընտանիքին ապօրինի հարստացման առաջին կասկածները ներչնչեցին: Անցեալ Փետրուարին պարտադրուեցաւ հրաժարելու երբ կը հետաքրննէր Պորոտինի գործունէութիւնը: Վերջերս իրեն հանդէպ վարկաբեկումի ճակատ մը բացուած է: Մայիսին ալ զրկուած է իր անցագրէն, մինչ կ'ուզէր Զուիցերիա երթալ հանդիպելու պաշտօնակիցին տէլ Փոնթէի որ Զուիցերիոյ ընդհանուր դատախազն է, մասնագէտ մաֆիայի եւ միջազգային ոճիրներու: Այս կինը որ Սեպտեմբեր 15-ին պաշտօնական միջազգային ատեանին մէջ պաշտօնավարել պիտի սկսի, փոխարինելով Ռուանտայի եւ Եուկոսլաւիոյ բաժնի վարիչ Լուիզ Արպուրը, համոզուած է որ իր երկրին տնտեսութիւնը մեծապէս տուժած է Արեւելեան Եւրոպայի մաֆիաներուն կողմէ. կ'ըսէ թէ Զուիցերիոյ մէջ շուրջ 300 ձեռնարկութիւններ ռուսական մաֆիային հակակշռին տակ են:

Այս բոլորին դէմ Կրեմլին տրամադիր չի թուիր հակահարուածի անցնելու: Նախագահական խմբակը որուն «Ընտանիք» որակումը կը տրուի, գաղտնի ժողով մը գումարած է ճշդելու համար իր յետագայ ընթացքը ու որոշած անդրդուելի մնալ, այն համոզումով որ բարձրացած աղմուկը ի վերջոյ կը խաղղի: Իսկ Բերեզովսկի որ Կրեմլինի մօտ անձնաւորութիւն է, իրեն պատկանող հեռատեսիլի կայանէն «Վերլուծական» յայտագրի մը ընթացքին յայտնած է թէ եղածը Ռուսաստանը վարկաբեկելու, մեկուսացնելու նոր փորձ մըն է...:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿՈՉ

Բոլոր սփիւռքահայ կազմակերպութիւններուն, քաղաքական եւ հասարակական կուսակցութիւններու, հայրենակցական եւ մշակութային միութիւններու, հայ մամուլին եւ հայկական հեռատեսիլներուն եւ իւրաքանչիւր հայու յատկապէս Չէյթունցիին:

Եթէ կը գտնուին Ձեր մօտ Պատմական Չէյթունի եւ Չէյթունցիներու (հերոս, մտաւորական, քաղաքական, կրօնական եւ այլն...) անձերու եւ առաւել հին եւ Նոր սերունդին վկայեալ մասնագէտներու նկարներ, կարճ կենսագրութիւններով միասին հաճեցէք ուղղարկել ստորեւ յիշուած հասցէներուն, ամենաուշ մինչեւ հինգ ամիս:

Հաճեցէք զրկել նաեւ Ձեր հասցէները եւ հեռաձայնի թիւերը որ կարենանք վերադարձնել Ձեզի սպասով:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

Stephane Aghbashian
S.A. LITHO Inc.
3194, DELADNAY, suite 202
Laval, Que. H7L 5E1 CANADA

Tel. 450-973-1023
Fax. 450.973.9011

K. S. Gulvanessian
175 Deguire #412
St. Laurent, P. Q.
H4N 1P1 CANADA

Tel. 514.331-7677
Tel. 514-856.2162

ԽԱՉԻԿ ՊՕՂՈՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ (ՍԸՐ ՓՕԼ ՉԱԹԸՐ)՝ ՀՈՆԿ ՔՈՆԿԻ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ

Հոնկ Քոնկի հայութեան ամէնէն նշանաւոր, ամէնէն մեծահարուստ եւ միջազգային չափանիշով երեւելի առեւտրականն է Խաչիկ Պօղոս Աստուածատրեան, որ արտաքին աշխարհին ծանօթ է Սըր Փօլ Չաթըր անունով: Անոր անունը անմահացած է պատմութեան մէջ՝ իբրեւ Հոնկ Քոնկի նաւահանգիստին հիմնադիրը:

Խաչիկ Պօղոս Աստուածատրեան ծնած է 1846 Սեպտեմբեր 8-ին, Հնդկաստանի Կալկաթա քաղաքը, ուր ան իր ուսումը ստացաւ ծննդավայրին «Լա Մարթինիէր» դպրոցին մէջ: Տակաւին պատանի, գործի ասպարէզ մտնելու հեռանկարով ան 1862-ին Հոնկ Քոնկ գաղթեց, ուր «Հինտուստան» դրամատան մէջ պաշտօնեայ մտաւ. «Հինտուստան» այդ ժամանակ մեծ գործառնութիւններ ունէր Չինաստանի եւ Ճափոնի մէջ:

Կարճ ժամանակուան ընթացքին որոշ փորձառութիւն ձեռք ձգելէ ետք, ինքնավստահ եւ համարձակ՝ ան հրաժարեցաւ պաշտօնէն եւ առեւտրական ասպարէզ նետուեցաւ:

Առեւտրական բնատուր եւ բացառիկ տաղանդով օժտուած այս աղքատ երիտասարդը տարուէ տարի ընդարձակելով գործը մեծահարուստ եւ Հոնկ Քոնկի առեւտրական իշխող դասակարգին ամէնէն ազդեցիկ դէմքերէն դարձաւ՝ «Հոնկ Քոնկի առեւտրական թագաւորը» տիտղոսին արժանանալով: Ան սերտ յարաբերութիւն ունէր բրիտանական իշխող դասակարգին հետ եւ իբրեւ մեծ հեղինակութիւն՝ 1896-էն սկսեալ գործադիր խորհուրդի անդամ դարձաւ: 1897-ին ալ Վիքթորիա թագուհիի յիսնամեայ յոբելենական խորհուրդին ատենապետ նշանակուեցաւ:

Խաչիկ Պօղոս Աստուածատրեանի ամէնէն մեծ իրագործումը եղաւ Հոնկ Քոնկի նաւահանգիստին կառուցումը: Արդարեւ, ան ծրագրեց եւ իր դրամով կառուցել տուաւ Հոնկ Քոնկի մեծ նաւահանգիստը՝ իր տասնմէկ մթերանոցներով: Ան նաեւ նաւահանգիստին մօտակայ ծովը նուաճելու գաղափարը յղացաւ: Այս ծրագիրը պատմութեան մէջ արձանագրուած է իբրեւ «Դարուս մէջ յղացուած ամէնէն յանդուգն, ամէնէն համարձակ, ամէնէն ընդարձակ եւ ամէնէն հանճարեղ ծրագիրներէն մէկը»:

Անոր օժանդակութեամբ կառուցուեցաւ նաեւ Հոնկ Քոնկի համալսարանը, ինչպէս նաեւ՝ բազմաթիւ այլ շէնքեր:

Իր այս մեծ իրագործումներուն ու բարերարութիւններուն համար Բրիտանիոյ արքունիքը «Սըր» պատուակալ տիտղոսը շնորհեց անոր:

Հայկական կեանքէն հեռու ապրելով հանդերձ ,ան չխզուեցաւ իր ժողովուրդէն եւ օգնութեան հասաւ հոն, ուր կարիք կար:

Ան 1924-ին, Սահակ Արքեպիսկոպոս Այվատեանի դիմումին վրայ, նիւթական նեղ կացութենէ փրկեց Կալկաթայի Սուրբ Նազարէթ Եկեղեցին, պատկառելի գումար մը նուիրելով անոր: Այնուհետեւ ան իր հարստութեան եօթանասունհինգ առհարիւրը կտակեց նոյն եկեղեցւոյ, տեւականօրէն պահելով անոր եկամուտներուն գլխաւոր մասը: Ան այլ օժանդակութիւններ եւս կատարեց Կալկաթայի հայութեան եւ «Լա Մարթինիէր» դպրոցին, որոնց բոլորին գումարը երեք միլիոն ռուփիի կը հասնի:

Սըր Փօլ Չաթըր մահացաւ 1926 Մայիս 27-ին եւ թաղուեցաւ Հոնկ Քոնկի գերեզմանատունը: Ի յիշատակ իր բարերարութեան եւ ներդրումին՝ Հոնկ Քոնկի երկու փողոցներ իր անունով կոչուեցան «Աստուածատրեան» եւ «Խաչիկ»:

Ի յիշատակ մեծ բարերարին `Կալկաթայի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բակին մէջ 1953-ին կառուցուեցաւ արդիական եռայարկ շէնք մը՝ իբրեւ ապաստանարան չքաւոր հայ ծերունիներուն:

ՌՈՒՍԻՄ ԽԱՂԱԼԻՔ ՄԸ

Միացեալ - Նահանգներու մէջ հնարուած է նոր խաղալիք մը, շնիկի նմանող մազոտ փլիւշ մը՝ Ֆըրպի անունով...

Բայց ուշադրութի՛ւն, այս շնիկը սովորական խաղալիք մը չէ, այլ՝ «խելացի էակ»: Ձայն հնարողին համաձայն, անիկա կրնայ սորվիլ իր տիրոջ խօսած լեզուն, եթէ համբերութեամբ եւ սիրով ուսուցուի, տեւաբար շոյելով եւ ազնիւ խօսքեր ըսելով անոր... Այլապէս ան կը կատղի եւ անհաճոյ ձայներ կը հանէ:

Հետաքրքրականը այն է, որ այս փոքրիկ հրաշալիքը, որ հնարուած է մանուկներուն համար, մեծերը աւելի կը զուարճացնէ, եւ միմիայն երկու ամսուան ընթացքին արդէն իսկ 3 միլիոն օրինակ ծախուած է:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

- Բայց իմ ուզածս մեծ բան մը չէ, - պնդեց երիտասարդը, - 3 - 4 հազար ոսկիով գործս կը տեսնամ:

- Եւ ոչ իսկ հարիւր ոսկիմի կրնամ տալ... ես ընդհակառակն, այսօր վաղը միտք ունէին քեզի գալ տեսնուելու, որպէսզի սա մեր հին հաշիւը կարգադրենք:

- Ի՞նչ հաշիւ, - գոչեց Շաւարշ զարմացած:

- Պոլսէն մնացած հաշիւը... չե՞ս յիշեր անցագրի համար ինծէ առած դրամներդ:

- Բայց այդ դրամները իմ գրպանս չմըտան, ես զանոնք ծախսեցի:

- Սակայն անցագիր չանցաւ ձեռքս եւ ըստ օրինի պարտական ես այդ դրամները ինծի վերադարձնելու:

- Ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, եթէ այդ օրերուն իսկ զիս սուտ ամբաստանութեամբ մը ձերբակալեցին ու բանտարկեցին:

- Ուրեմն յանցաւորը ե՞ս եմ, - հարցուց Բարսեղ աղա:

- Ո՛չ դուն, ո՛չ ալ ես, այլ պարզապէս պարագաները... Ֆօռս մաժէօռ կ'ըսեն անոր:

- Ինչ կ'ուզեն, թող ան ըսեն, ես այն գիտեմ, որ դրամներս վրայ գացին ու ստիպուեցայ կրկին դրամ ծախսել անցագիրները հանելու համար:

- Հիմա թողունք այդ անցեալ խողութիւնները, որոնց վրայ խօսիլը որեւէ օգուտ չունի եւ դառնանք ներկային, քանի որ դուն կը մերժես փոխատուութիւն ընել, այն ատեն գոնէ միջոց մը ցոյց տուր զիս այս փորձանքէն ազատելու համար:

- Ի՞նչ միջոց կ'ուզես, որ ցոյց տամ:

- Օրինակի համար՝ մէկը ցուցուր, որմէ կարենամ քիչ մը դրամ փոխ առնել:

- Ատանկ մէկը չեմ ճանչնար այստեղ:

- Ընդհակառակն բարեկամ մը ունիս, որ շատ դիւրաւ այդ բարիքը կրնայ ընել ինծի:

- Ո՞վ է այդ բարեկամս, - հարցուց Բարսեղ աղա:

- Ստեփան էֆէնտի Ցեսուեանը, - պատասխանեց Շաւարշ:

- Ձեմ կարծեր, որ այդ մարդը իր ներկայ կացութեան մէջ մարդու դրամ փոխ տայ, այսուհանդերձ անգամ մը գնա տես:

- Միայն տեսնելով չըլլար, պէտք է որ զիս գրաւոր կերպով յանձնարարես իրեն:

- Յանձնարարութեան ի՞նչ պէտք, անիկա քեզի կը ճանչնայ:

- Թերեւս դրամ փոխ տալու համար երաշխաւոր մը ուզէ ինծէ, այդ պարագային անշուշտ կրնամ վստահ ըլլալ, որ պիտի չմերժես երաշխաւոր ըլլալ:

- Բացարձակապէս պիտի մերժեմ, - գոչեց Բարսեղ աղա:

- Ինչո՞ւ համար:

- Որովհետեւ գիտեմ, որ առնելիք դրամդ երբեք պիտի չվերադարձնես:

- Ուրեմն զիս խաբեբայ դրամաշորթի մը տե՞ղ կը դնես:

- Քաւ լիցի...

- Ուրեմն ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

- Բայց վերջապէս, պարոն Շաւարշ, ինչո՞ւ կ'ուզես, որ երաշխաւոր ըլլամ մարդու մը, որ հազիւ կը ճանչնամ, որ միայն անգամ մը տունս եկած է, որուն անցեալը չեմ գիտեր եւ որուն հետ առաջին անգամ որ գործ ունեցայ, խաղրի մը կերայ ... թէեւ ինք ատոր մէջ պատասխանատու չըլլայ ... չէ, պարոն Շաւարշ, կը կրկնեմ, ո՛չ փոխատուութեան եւ ո՛չ ալ երաշխաւորութեան համար իմ վրաս յոյս մի դներ:

- Իրաւունք չունիս այդ կերպ խօսելու պատուաւոր երիտասարդի մը հետ, որ մինչեւ այսօր իր ճակտի քրտինքով ապրած է:

- Կարծեմ վիրաւորիչ բան մը չըսի:

- Տակաւին ի՞նչ պիտի ըսէիր, - գոչեց Շաւարշ ոտքի ելլելով:

Յետոյ գլխու չոր շարժում մը ըրաւ եւ «մնաք բարով» ըսելով դուրս ելաւ սենեակէն:

- Էօ՛ֆ, վերջապէս ազատեցանք, - հառաչեց Բարսեղ աղա՝ սիկառէթ մը վառելով:

Եւ գնաց իր կնոջ մօտ:

Տիկին Մաննիկ նոյն միջոցին առանձին նստած էր ու կարկտուք կ'ընէր՝ քթին տակէն հին երգ մը մռմռալով, որովհետեւ այդ օրը ուրախ տրամադրութեան մէջ էր:

- Աղջիկները ո՞ւր են, - հարցուց Բարսեղ աղա՝ սենեակէն ներս մտնելով:

- Պտոյտի գացին, - պատասխանեց կինը:

- Պտոյտի... որո՞ւ հետ:

- Տիկին Սիրարփիի հետ:

- Տիկին Սիրարփի՞, - գոչեց Բարսեղ աղա, - անո՞նք ալ եկեր են:

- Հապա, երկու օրէ ի վեր հոս են եղեր:

- Էրիկը գործը ձգե՞ր է:

- Չէ, արձակուրդ ստացեր է քանի մը ամսուան համար: Տիկին Սիրարփին Աթէնքը չի ճանչնար կոր, խնդրեց Զապէլէն ու Սօնայէն, որ միասին երթան պտըտին:

- Աղէկ են ըրեր:

- Ուրիշ լուր մըն ալ ունիմ տալիք, - ըսաւ Մաննիկ:

- Ի՞նչ լուր:

- Նուարդէն նամակ առինք, շատ գոհ, շատ երջանիկ է եղեր, աղուոր - աղուոր ժամանակ կ'անցընեն կոր Պէյրութի մէջ, Տիրանն ալ յաջող գործեր կ'ընէ կոր եղեր հօրը հետ:

- Օխ, օխ, շատ աղէկ, - ըսաւ Բարսեղ աղա գոհունակութեամբ:

Յետոյ, պահ մը լուռ մնալէ ետքը աւելցուց.

- Կնիկ, այստեղ կեցուելիք տեղ չէ, ժամ առաջ ձգել փախչելու է...

- Ի՞նչ եղաւ նորէն:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, առտուընէ ի վեր 1500 տրախմիս առին:

Եւ Բարսեղ աղա պատմեց Միսաք պէյի հետ ունեցած տեսակցութիւնը եւ քէմփը ըրած այցելութիւնը: Պատմեց նաեւ քիչ առաջ Շաւարշի հետ ունեցած խօսակցութիւնը:

- Պարզապէս քեզ սօթթեր են, - ըսաւ Մաննիկ:

- Բայց միտքս դրի ասկից ետքը խաղի պիտի չգամ, - պատասխանեց Բարսեղ աղա:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Քանի մը օր ետքը Զապէլի նշանածը՝ Ժօրժ Քանտար, կը հասնէր Աթէնք: Ռումանահայ երիտասարդին զբաղումները չէին ներեր, որ երկար ժամանակ բացակայ մնայ իր քաղաքէն, ուստի անմիջապէս հարսնիքի պատրաստութիւնները տեսան: Երիտասարդին կ'ընկերանար նաեւ իր կրտսեր եղբայրը, որ կնքահայր պիտի ըլլար:

(Շար. 95)

(Շար. Ա. էջէն)

նախարարներու Սեպտեմբեր 4 – 5–ի ժողովին Յունաստան մասամբ վերցնէ իր վէթօն ու կարելի ըլլայ երկրաշարժէն ետք որոշուած 120 միլիոն եւ 15 միլիոն Եւրոյի երկու յատկացումները ընել Թուրքիոյ, որպէսզի գործածէ աղէտեալ շրջանին վերակառուցումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԱՈՒԱՅԻ Խորհրդարանին մէջ, Ժ. Շիրաք եւ Գանատայի նախարարապետը՝ Ժ. Քրեթիէն մամուլի ասուլիս մը տուին, Սեպտեմբեր 2–ին որու ընթացքին Ֆրանսայի նախագահը պաշտպանեց «մշակութային բացառութիւնը» որ Ֆրանսախօսութեան ճակատամարտին լոզունգը պիտի ըլլայ 1999–ին: Ֆրանսա ոչ մէկ զիջում պիտի ընդունի այդ մարզին մէջ, կը կրկնէ Շիրաք (Առեւտուրի Համաշխարհային կազմակերպութեան ժողովին, Նոյեմբերին), մշակութային ինչքերը սովորական ինչքեր չեն:

ԺՈԶԷ ՊՈՎԷ սենտիքալիստ գիւղացին, որ բանտարկուած է Օգոստոս 20–էն ի վեր, որովհետեւ ութ օր առաջ ամբողջովին քակած էր շինութեան մէջ գտնուող Մք. Տոնալտ ճաշարան մը, Միյօ (Ավերոնի նահանգ), մերժեց ազատ արձակուիլ երաշխաւորագինի փոխարէն: Ինք եւ իր կողմնակիցները կը շարունակեն ցոյցերը, բողոքելու համար Ամերիկացիներուն դրած մաքսային պատիժներուն սրունքի եւրոպական ապրանքներուն դէմ: Այս գիւղացիներուն պայքարը «մեծաշրջանառութեան միջազգային տնտեսութեան համաշխարհայնացման» դէմ է: Երաշխաւորագին պահանջեր սենտիքալիստ մը ազատ թողելու համար «սենտիքաներու հալածանքի յատկանշական արարք մը» կը նկատուի:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ խնդիրը սկսած է վնասել Ազրբէջանի, խանգարելով քարիւղի փոխադրութեան անոր ծրագիրները: Չէչէնիայէն ետք այդ շրջանին ալ բախումները անկայուն գօտին մը ստեղծած են քարիւղի փոխադրութեան հեռանկարներուն համար, որպէս այլընտրանք ձգելով ռուսական նախընտրութիւնը:

ՓՔՔ–ի նոր ղեկավարը որ Ա. Օճալանի եղբայրն է, Սեպտեմբեր 1–ին հեռաձայնի կապով քրտական հեռատեսիլին յայտարարութիւններ ըրած է: Ըսած է թէ զէնքերը վար դնելէ ետք վճռած են քաղաքական գործունէութիւն տանիլ, հասնելու համար ժողովրդավար թրքական հանրապետութեան նպատակին: Օ. Օճալան աւելցուցած է թէ թրքական բանակը այլեւս պէտք է զէնքերը ձգէ ու բաց – բրիչ առնէ ձեռքը, կառուցանելու համար երկրին քանդուած շրջանները. աղէտեալ գօտին ու Քիւրտիստանը որ 15 տարուան պատերազմին քարուքանդ եղած է: Քիւրտ պարագլուխը կոչ ուղղած է թուրք իշխանութիւններու որ իրենց առիթ տրուի միասնաբար կատարելու վերակառուցումի գործը:

ՄԱԿ–ը որոշեց Թիմորէն ետ բերել իր բոլոր պաշտօնատարները, անոնցմէ երկուքին սպանութենէն ետք: ՄԱԿ յայտնեց թէ խորապէս մտահոգ է արեւելեան Թիմորի ապահովութեան ընդհ. պայմաններէն: Անկախութեան ընդդիմադիր քաղաքացորքերը սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած են: Ինտոնէզիա, առաջին անգամ ըլլալով, համաձայնեցաւ ՄԱԿ–ի կապոյտ սաղաւարտաւորներու ներկայութեան մը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Արիէլ Շարոն Լիքուտի (աջ) ղեկավար ընտրուեցաւ: 71 տարեկան, Շարոն յաղթեց մրցակիցներուն, որոնք 53 եւ 50 տարեկան էին: Մէկը Երուսաղէմի քաղաքապետ էր:

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՆ հինգ Գորսիքացիներ արտաքսած է դէպի Ֆրանսա: Ասոնցմէ երկուքը անմիջապէս բանտարկուեցան, երբ Րուասի հասան: Ասոնք կը հետապնդուէին քրէական թէ ահաբեկչական արարքներու կապակցութեամբ:

ԱՍԻԱՅԷՆ, ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ եւ Չինաստանէն ներածուած կօշիկներ եւ հողաթափներ խլիրդաբեր են, կաշիի թեքնիք կեդրոնին կատարած մէկ քննութեան համաձայն: Այդ կօշիկները որոշ նիւթեր կը կրեն որոնք վնասակար են:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, Խաչվերաց, տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4–ին կը կատրուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13, տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12, Տօն է ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, Մեռելոց *ժամը 11–ին հոգեհանգիստ:*

⁂

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, Խաչվերաց

Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին,

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13,

Յիշատակ Մեռելոց

Հոգեհանգստեան պաշտօն բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Արարողութեան սկիզբը՝ ժամը 10–ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Ս. Աստուածածնի ծննդեանն Յանմայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽԹՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée,** qui sera célébrée en plein air, **à 11h00,** par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56
Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս, Պուա–Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնումի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 20.30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ ծխական վարժարանի տնօրէնութիւնը, կը ծանուցանէ թէ 1999 – 2000 թթ. Ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22–ին, Չորեքշաբթի, ժամը 9–ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար, դիմել Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին.–

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 66 – 31 – 47

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Կապոյտ խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ - Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի *հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի ժողովավայրը:*

Ուրբաթ, Սեպ. 10 *եւ* 17 *ժամը* 18–*էն* 20

Շաբաթ, Սեպ. 11 *եւ* 18, *ժամը* 15–*էն* 17

Դասընթացքները կը սկսին – պարախումբը Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 18–ին:

Հայերէն լեզուի դասերը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 27–ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէ նկատի ունենալ:

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ քունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթիւնի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE 5 SEPTEMBRE 1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 251

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.722 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.722

ՀԱՅԵԱՑՔԸ՝ ԲԱՐՁՐ ՏԵՂԻՆ

Գրեց՝

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

Դարավերջը հիմնովին տարբեր բնոյթով կը ներկայանայ Արշիլ Կորքիի, քան այն ձեւով որ սկսած էր: Դարասկիզբի ողբերգութիւնները, ընտանեկան, հաւաքական թէ համազգային, որոնցմով թրծուած էր Կորքիի կեանքը, այժմ փոխարինուած են լայն ժպիտով մը: Իր կենսագրութեան նուիրուած նոր հատոր մը, «Բարձր տեղէ մը. Արշիլ Կորքիի կեանքը»(1), Մէթիու Սփէնդըրի կողմէ գրուած, քանի մը ամիս առաջ լոյս տեսաւ, յաջորդելով ուրիշի մը, Նուրիձա Մաթոսեանի գրիչին պատկանող եւ անցեալ տարուան վերջաւորութեան հրատարակուած(2):

Երկու հեղինակներուն չօշափած նիւթը (որ է՝ Կորքի կեանքը) եւ իրենց հեղինակած հրատարակութիւններուն յաջորդականութիւնը, պատճառ կը դառնան անոնց միջեւ անմիջական բաղդատականի մը, թէկուզ ամփոփ: Երկուքին ալ պարագային, հատորներուն խորագիրները կը բաղկանան, ինչպէս կը նկատուի, երկու մասերէ: Սփէնդըրի «Բարձր տեղէ մը»ն Կորքիի նկարած վերջին չարքերէն մէկուն խորագիրն է, մինչ Մաթոսեանի «Սեւ Հրեշտակը»ն մէջբերում մըն է Կորքիի մէկ յիշատակէն, իր մանկութեան վերաբերող: Ասով հեղինակները ձեւով մը կը յայտնեն նաեւ իրենց գիրքին ուղղութիւնը, ընդհանուր շրջանակը՝ Կորքիի կեանքը պարփակող, ինչպէս եւ անոր ենթախորքը, զայն պատող մթնոլորտը: Իսկ եթէ Մաթոսեան հըրայրքով նետուած էր Կորքիի կեանքի ովկիանոսին մէջ, Սփէնդըր աւելի զուսպ է, զգոյշ, դիտող եւ երբեմն վերապահ ու «անորոշ»:

Սփէնդըր, քանդակագործ եւ գրող, Ի. դարու անգլիացի կարեւոր բանաստեղծներէն Սթէֆըն Սփէնդըրի զաւակն է: Վերջին քսան տարիներու ընթացքին այլազան առիթներով Կորքիի մասին գրութիւններով հանդէս եկած է եւ կամ նըպաստած՝ անոր նուիրուած կարգ մը ձեռնարկներու: Ան նաեւ Կորքիի փեսան է, ըլլալով անոր երէց աղջկան, Մարոյի ամուսինը: Ընտանեկան այս կապին բերումով, Սփէնդըր մօտէն ծանօթ է Կորքիի կեանքի ծալքերուն, ինչպէս վարպետօրէն գրուած իր գիրքը կը հաստատէ եւ յաւելեալ մանրամասնութիւններ կու տայ անոր վերաբերեալ:

Քանի մը ամիս տարբերութեամբ հրատարակուած զոյգ հատորներուն ներկայացուցած ընդարձակ տուեալներով (եւ կարգ մը իրողութիւններու տրուած իրարմէ տարբեր մեկնաբանութիւններով հանդերձ), մեր աչքին առջեւ կ'ունենանք հարուստ նկարագիրով Կորքի մը, որ իր նպատակին հասնելու համար՝ մեծ նըկարիչ դառնալու, պատրաստ է ծայրագոյն զոհաբերումներու, ինչպէս եւ որդեգրելու դժուարին եւ սպառող դեր մը, իր ինքնութեան քօղարկումէն մինչեւ «սուտ»ի զանազան աստիճանները: Այսօր, առանք համակրանքով կ'ընդունինք՝ որպէս ուրոյն երեւոյթ, որպէս Կորքիի կողմէ ռոմինհուտեան արարք՝ նկատի առած իր նպատակին ազնուութիւնը, վսեմութիւնն ու իր ձեռք բերած նուաճումը: Այսպէս, իրենց մանրամասնութիւններով զիրար ամբողջացնող զոյգ գիրքերով աւելի ցցուն կերպով կ'ուրուագծուի եզակի խառնուածքով, խիզախ բայց նաեւ տագնապալի, սուր հակասութիւններով բնակուած Կորքի մը, որ ինչպէս ինք յաճախ ըսած է. «Հսկայի մը նման կատաղի է, փոքր մանուկի մը նման քնքոյշ», որ համարձակ է եւ երկչոտ, ինքնաբուխ է եւ զուսպ, բարդ է եւ պարզ, տոկուն է եւ դիւրաբեկ, խոցելի է եւ խոցոտող, եւ դեռ:

Տարուած նկատելի աշխատանքը (վըկայութիւններու վրայ հիմնուած, Կորքիի կեանքին անորոշ կամ ցարդ մութ մնացած կողմերը գծելու), անկասկած աւելի լուսաբանիչ պիտի ըլլար, եթէ Կորքի երկար ապրէր ու իր կարգին ըսած ըլլար բաներ որոնք անտարակոյս իրենց յաւելեալ եւ որոշիչ դերը պիտի ունենային, աւելի ամբողջական եւ ճշգրիտ պատկեր մը կազմելու ուղղութեամբ, անշուշտ եթէ ինք չքօղարկէր կարգ մը իրողութիւններ կամ չխուսափէր հարցումներու եւ հետաքրքրութիւններու ընդառաջելէ, տակաւին նկատի չառած զանոնք չեղելու եւ այլ կէտեր անորոշ ձգելու իր մղումները: Սակայն, միւս կողմէ, Կորքիի բացակայութիւնն ու իր պարագան պատող մշուշն է, որոնք պատճառ դարձած են իր մասին վկայութիւններ հաւաքելու քայլին դիմելու, ամենալայն կերպով նախ իր քեռորդին, Կարլէն Մուրատեանի կողմէ(3) (իր կրտսեր քըրոջը՝ Վարդուշի զաւակը), ապա Սփէնդըրի եւ Մաթոսեանի: Ասոր բերմամբ, կենդանի տիպարներ կը դառնան ոչ միայն Կորքին այլ՝ վկայողներն իսկ եւ այլ անձեր, պարզ մարդոցմէ մինչեւ մեծ արուեստագէտներն ու այլ դերակատարներ, որով նոյն ատեն պատկերը կը գծուի Ամերիկա ստեղծուող արուեստին կարեւոր շրջաններէն մէկուն, եթէ ոչ կարեւորագոյնին: Բովանդակ ժամանակաշրջան մըն է որ մեր աչքին ձեւ եւ մարմին կը ստանայ ու կը խայտայ, որուն շնորհիւ, կորսուած կամ մոռցուած աշխարհներ կը վերակենդանանան, ըլլան անոնք կենցաղային, պատմական, գեղարուեստական, ընկերային թէ քաղաքական:

Սփէնդըր կը նշէ թէ Կորքի արգելք հանդիսացած է որ իր սեփական աշխատանքները իր ըսածները արձանագրեն եւ միշտ խիստ զայրացած է երբ ուրիշներ զանոնք ճիշդ կամ սխալ իւրացուցած են ու հրապարակաւ յայտնած: Ի՜նչ ափսոս, քանի որ այսօր ինչ որ նկատելիօրէն կը պակսի, իր միտքերն են ու գաղափարները, որոնք այնքան պիտի նպաստէին իր արուեստին ընկալման եւ իր գիրքին ամբողջնման: Իր կողմէ ստորագրուած քանի մը գրութիւնները բաւարար չեն այդ բացը գոցելու: Միւս կողմէ, Կորքի կ'անտեսէ այն իւրացումները, զորս իր կարգին ուրիշներէ կատարած է: Ա՛յս ալ իր հակասութիւններէն մէկն է: Բայց նաեւ յայտարարած է. «Մենք բոլորս ալ գողեր ենք: Դուք "Գայէ տ'Ար"ը կը կողոպտէք: Ես ալ: Ես աւելի կը յաջողիմ, որովհետեւ ես փրանսերէն կը կարդամ...»(4):

Կորքի Ֆրանսերէն չէր գիտեր...:

Հարցականներ

Սփէնդըրի հատորին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւեն պատմութեան եւ Կորքիի անձին վերաբերող քանի մը կէտեր, որոնց հանդէպ հեղինակը, իր բարի կամեցողութեան հանդերձ, թերի մօտեցում կը ցուցաբերէ: Սփէնդըր չուրանար Հայոց ցեղասպանութիւնը, բայց կարծէք ուզած է միջին ճամբայ մը բռնել(5): Այսպէս, իր դարաւոր հողերուն վրայ գըտնուող հայ ժողովուրդը, իր պատմական հայրենիքին մէջ, այս պարագային Արեւմտահայաստանը, կը դառնայ Թուրքիոյ մէջ ապրող քրիստոնեայ փոքրամասնութիւն մը: Իր գիրքը կարդացողը, եթէ տեղեակ չըլլայ պատմութեան, չի գիտնար թէ այդ «փոքրամասնութիւն»ը ուրկէ՞ ծագած է եւ ի՞նչ ձեւով կը գըտնուի հողամասի մը վրայ՝ որ ժամանակի ընթացքին Թուրքիա կոչուեցաւ: Իսկ Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու պարագան կը նմանէր Յոյներու, Պալքաններու եւ այլ երկիրներու պարագաներուն, նախքան օսմանեան լուծէն անոնց ազատագրումը, այսինքն՝ տիրապետուած ժողովուրդ մը եւ ոչ թէ պարզ փոքրամասնութիւն մը:

Ասոր առընթեր, Սփէնդըր Աղէտը հետեւանք կը նկատէ այն իրողութեան թէ Թուրքերը, Ա. Մեծ Պատերազմին Գերմանիոյ դաշնակից դառնալով եւ Ռուսիոյ դէմ պատերազմելով արեւելեան ճակատին վրայ (պատմական Հայաստանի տարածքին), որոշած են պատերազմի իրենց գիծէն ներս գտնուող Արեւմտահայաստանի, Անատոլուի, Կիլիկիոյ եւ այլ վայրերու Հայութիւնը բնաջնջել, որովհետեւ տեսած են թէ Ռուսերու կողքին հայ զօրագունդեր կան իրենց դէմ կռուող: Սփէնդըր արդեօ՞ք կը մերժէ Ցեղասպանութեան ծրագրուած ըլլալը, առանց նկատի ունենալու 1909-ի Ատանայի ջարդը իր երեսուն հազար զոհերով, զոր քիչ անդին կը յիշատակէ: Ինքզինքին ալ կը հակասէ, քանի որ այլ տեղ կ'անդրադառնայ Երիտասարդ Թուրքերու փանթուրանական հեռանկարին, որուն իրագործման գլխաւոր խոչընդոտը հայ ժողովուրդին գոյութիւնն էր հողամասի մը վրայ որ, ինչպէս այսօր, երկուքի կը բաժնէր փանթուրանական ծրագիրին ընդգրկած տարածութիւնը: Ցեղասպան ծրագիր մը, որ ինքնաբերականօրէն «արգելք»ին բնաջնջումը կ'ենթադրէ, որեւէ կերպով եւ ստեղծուած առիթին:

Նոյն ձեւով, Սփէնդըր կ'արծարծէ հարցը թէ Հայերը նաեւ բաւականին ըզգոյշ չեն գտնուած Թուրքերը գրգռող իրենց կեցուածքներն ու արարքները ցուցաբերելու մէջ: Այսպէս, զոհը կը մեղադրուի եւ չի դատապարտուիր դահիճը: Իսկ ի՞նչպէս բացատրել Հայերէն առաջ Յոյներուն, Ասորիներուն եւ Քիւրտերուն բաժին ինկածը, երբ այս վերջիններուն կրածը տակաւին մինչեւ այսօր կը շարունակուի: Իր դիտանկիւնը հաստատելու համար, Սփէնդըր մէջբերում մը կ'ընէ Վահան Թոթովենցէն ինչպէս եւ Կորքիի խօսքերէն որ, իր կեանքի «վերջին ամիսներուն յուսալքումի մէջ ընկղմելով», հայ ընկերոջ մը ըսած կ'ըլլայ. «Մենք չէինք գիտեր թէ ինչ ունէինք»: Ըստ Սփէնդըրի, ատիկա կը նշանակէ թէ «մենք արժանի չէինք նման գեղեցկութեան»: Ուրեմն «ճիշդ էր որ ան մեր ձեռքէն խլուէր»: Սփէնդըր ոչ միայն մասնաւոր մեկնաբանութիւն մը կու տայ Կորքիի խօսքին, այլ նաեւ՝ պակասաւոր կերպով զայն կը մէջբերէ: Իսկութեամբ, Կորքիի մանկութեան մտերիմ ընկերներէն եւ Ամերիկայի մէջ ալ նոյնը մնացած քանդակագործ Ենովք Տէր-Յակոբեանին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, 1965-ին(6), Տէր-Յակոբեան կ'ըսէ թէ Կորքի, երբ իր վերջին շրջանին դաշտերուն մէջ կ'երթար եւ բնութեան գիրկը կ'իրագործէր իր գըծանկարները, այն ատեն իրեն յայտնած է. «Ինչ որ ունէինք մեր երկիրը, Վանի մէջ, մենք բաւական հասուն չէինք զայն լիովին գնահատելու: Մենք չէինք կրնար ամէն ինչ հասկնալ: Այժմ գիտեմ թէ ո՛ւր կեցած եմ»: Սփէնդըր, իր հատորին վերջերուն, այս անգամ այս վկայութեան վերջին երեք նախադասութիւնները կը մէջբերէ ու չանդրադառնար նախապէս անկէ իր քաղած մէկ մասին մեկնաբանութեան: Տէր-Յակոբեան կ'աւելցնէ թէ Կորքի «Երբ բնութեան վերադարձաւ... լրիւ անդրադարձաւ այն ինչին զոր կորսնցուցած էինք: Վանի բընաշխարհը եւ ամէն բան որ անոր կապուած էր»:

Կորքիի հայրենաբաղձութեան պարագան, իր վերջին շրջանին չեչտուած, հիմնովին կ'առընչուի նաեւ իր առանձնութեան, հետզհետէ աւելի սաստկացող: Էթըլ Շուապախըր, Կորքիի աշակերտուհին, բարեկամուհին եւ իր առաջին մենագիրը, կը գրէ թէ Կորքի «միշտ կղզիացման ցուրտ զգայնութիւն մը ապրեցաւ քաղաքին մէջ, ուր ինք դարձած էր աքսորեալ մը, օտարականներու մէջ առանձին» եւ թէ իր «բարեկամութիւնները սերտօրէն կապուած էին իր արուեստին»: Շուապախըր կ'աւելցնէ թէ Կորքի արուեստէն «դուրս ընկերներ չունէր, ի բաց առեալ իր ընտանեկան անմիջական պարագաները»(7): Այս կացութեան մէջ Կորքի նման էր այն օտարականներուն որոնք, որքան առանձին զգան անհիւրընկալ հասարակութիւններու կամ շրջապատի մը մէջ, նոյնքան կը կառչին իրենց արմատներուն, իրենք զիրենք սփոփելու համար, երբ հայրենական, պապենական կամ տոհմիկ աշխարհին վերաբերող նոյնիսկ ատենին աննշմար մնացած բաներ կը մեծնան, կ'ընդլայնին ու նոր իմաստ կը ստանան, երբ զօրաւորին իւրաքանչիւր խայծ, անցեալին ձեւացած, կը դառնայ լոյս ու խարոյկ, օտարականին, գաղթականին միտքին ու ներաշխարհին մէջ: Սփէնդըր ինք իսկ կը մատնանշէ թէ 1930-ական Թուականներու երկրորդ կէսին, Բ. Մեծ Պատերազմին նախորդող տարիները «ձեւով մը Կորքիի կեանքին ամէնէն դժնդակները եղան» եւ թէ այն ատեն է որ «Կորքի վերջապէս կը սկսի Խորգոմի յիշատակները իր գործին ներմուծել», իր ծննդավայր Խորգոմ գիւղին, Վանայ Լիճի եզրին գտնուող: Աւելին, Կորքիէն կայ հազուագիւտ վաւերաթուղթ մը, այս պարագան հաստատող: 1945-ի ամրան, Նիւ-Եորքի Արդի Արուեստի Թանգարանէն իրեն ուղղուած հարցարանի կէտերէն մէկուն թէ «Ձեր անցեալին, ազգութեան եւ ենթահողին մէջ ի՞նչ բանը կը խորհիք որ յարմար է ձեր արուեստը հասկնալու գծով», Կորքի կը պատասխանէ. «Թերեւս իրողութիւնը որ ես իմ փոքր գիւղէս խլուած եմ երբ հինգ տարեկան էի մինչ իմ բոլոր կենսական յիշատակներս այս առաջին տարիներէն կու գան: Ասոնք այն օրերն էին երբ ես հացը հոտոտացի, առաջին կարմիր մեկոնս տեսայ, լուսինը, անմեղ տեսարաններ: Այն ատենէն սկսեալ այս յիշատակները պատկերագրական տարրեր դարձան, ձեւակերպեր, մինչեւ իսկ գոյները. աղօրեքար, կարմիր հող, ցորենի դեղին դաշտ, ծիրաններ եւլն.»:

(Շար.ը տես Գ. էջ)

ԵՐԵԿ ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ԴԷՊՔԵՐ

Գրեց՝ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Որոշ անձկութիւն մը կը պատճառէ այն գիտակցութիւնը թէ սերունդ մը կայ, որ կոչուած է վերջին վկան ըլլալու ուրիշ մը որ գոյն ու դիմագիծ տուաւ գաղութի մը սկզբնական կազմաւորման:

Դէմքեր գացին: Անոնք իրենց հետ բերած էին անփոխարինելի բան մը՝ հողին շունչը, նոյնիսկ երբ չէին եկած հարազատ հողէն, ինչպէս անոնք որոնք Պոլիսը կամ գաւառները Փարիզ բերին:

Եկած էին սակայն միջավայրէ մը: Եզակի շրջանակէ մը: Վայրերէ որոնք անուններ էին: Արմաշ, Պարտիզակ, Օվաճըգ, Սկիւտար: Սնած էին հայաշունչ վարժարաններու մթնոլորտին մէջ: Ճանչցած էին Վարուժանը, Մեծարենցը, Զարդարեանը, Ակնունին, Զաւարեանը եւ այնքան ուրիշներ: Անոնց կ՚ըսուէր միշտ թէ պէտք է գրեն իրենց յուշերը: Խօսին այդ դէմքերուն մասին, փոխանցեն իրենց ապրած դէպքերը որպէսզի կապը չխզուի: Չէին գրեր:

Ու այսօր, ինծի կ՚ըսուի նոյն բանը. «յուշեր գրէ»: Կ՚ըսեն. «այնքան դէմքեր ճանչցած ես, պատմէ մեզի անոնց մասին, քանի, դուն ալ այլեւս, վերջին վկայի մը վերածուած ես»:

Ճիշդ է: Ես, շատ կրկնած եմ անոնցմէ շատերուն, Շաւարշին, Հրանտ – Սամուէլին, Բարգէն Գաւէզին որ գրեն, անպայմա՛ն գրեն: Չգրեցին:

Այսօր, երբ նոյն թելադրանքը կ՚ըլլայ ինծի ու կը վարանիմ, կը սորվիմ աւելի լաւ հասկնալու իրենց մերժումը, հետեւանք այն հոգեվիճակին զոր, այսօր, ես կ՚ապրիմ:

Նման թելադրանքներ, անխուսափելի կերպով, ըսել կ՚ուզեն՝ քու ալ մեկնելու ժամդ մօտեցած է, գրէ՛ նախքան կորսուիլդ գերեզմանատան մը փոսին մէջ: Ու թելադրանքին այն յետին միտքն է որ կը խռովէ ենթական որքան ալ իրատես ըլլայ եւ ջանայ սառն մտածել:

Յետոյ կայ տեսակ մը յուսալքում: Ինչո՞ւ գրել: Որո՞ւ համար գրել: Գրագէտը կը գրէ իրե՛ն համար, մինչ լրագրողը՝ ուրիշներուն համար: Պէտք է գրած օրը շարուի, օրը օրին կարդացուի: Կը խորհիմ որ այդ էր պատճառը որ Շաւարշը, գրաւման շրջանի – 1940 – 1944 – չորս տարիներու երկայնքին միայն ցիր ու ցան էջեր մրոտեց, օրագիր մը, կիսկատար յուշեր, ու օրին մէկը գնաց, մնայուն ոչինչ ձգելով, քանի օրաթերթի մը հաւաքածոները, մոցուած, եթէ ոչ կորսուած, գրութիւններու ամէնօրեայ արձանագրութիւններէն անդին չեն անցնիր:

Դառն խորհրդածութիւնները, սակայն, պէտք է մէկդի դրուին եւ երէկը պէտք չէ երբեք արգելք ըլլայ մտածելու թէ կայ՝ վաղը: Եւ կարեւորը վաղն է, այսինքն այն օրը, զոր ոչ ոք պիտի ճանչնայ:

Իմ սերունդս ալ, այսօր, իր կարգին վերջալոյսի սերունդ մը, բախտն ունեցաւ իր մանկութեան անդիտակից օրերուն, ապա պատանեկութեան երանելի շրջանին, հակառակ պատերազմին, հուսկ աւելի հասուն տարիքին, ճանչնալու այն դէմքերը որոնք բան մը բերած էին իրենց հետ ու աւելի քան բան մը տուին մեզի:

Քաղաքական, պետական, գրական, թատերական դէմքեր էին անոնք: Բոլորն ալ եկած հեռուներէն, արեւմտեան թէ արեւելեան Հայաստաններէն, այսինքն բոլորն ալ միջավայրէ մը որ դիրենք կերտած էր իբրեւ մարդ, այլ մանաւա՛նդ հայ մարդ:

Բա՞խտ էր, կամ թերեւս դժբախտութիւն, ճանչցած ըլլալ Սփիւռքի պարագլուխները, գոնէ մեծ մասը: Կրնայ զարմանալի թուիլ որ յստակ չկարենամ ճշդել թէ բա՞խտ էր, թէ դժբախտութիւն: Պատճառն այն է, հաւանաբար, որ սա պահուն, երբ ականատես եմ մեր գաղութին տժգոյն դիմագիծին ու մեզ շրջապատող միջակութեան, պիտի չմղուէի յուսալքող բաղդատութեանց եթէ ճանչցած չըլլայի այդ բացառիկ անձնաւորութիւնները:

Մտածողներ ըլլան եւ իրաւացի կերպով թէ նորութիւն չէ ըսածս: Սերունդէ սերունդ նոյն տպաւորութիւնը կը ծագի, անցեալը միշտ աւելի փայլուն կը թուի, մինչ այսօր ալ կան դէմքեր, որոնք վաղը պիտի փնտռուին, գնահատուին եւ կարօտով յիշուին:

Ամէն պարագայի մէջ, ես անձնապէս համոզուած չեմ թէ այդպէս է: Կան անշուշտ, բարեբախտաբար, արժէքներ, մըշակութային բարձր պաշարի տէր մտաւորականներ, բայց, տեղ մը բան մը կը պակսի, զոր չեմ կրնար ճշգրտօրէն բնորոշել:

***

Որքան դէմքեր կը տողանցեն աչքիս առջեւ՝ Ահարոնեան, Խատիսեան, Խոնդկարեան, Ռուբէն, Սասունիներ, Շանթ, Ս. Վրացեան, Կոմս, Բժ. Տէր–Դաւթեան, Նաւասարդեան, Սարաֆեան, Ահարոն, Հրաչ եւ Ռաֆայէլ Զարդարեան, Գ. Բալյեան, Հայր Սահակ, Նարդունի, Որբունի, Շահնուր, Տէր – Յակոբեան, Էլէն Բիւզանդ, Զօպանեան, Գմբէթեան, Գր. Վահան, Շահխաթունի: Խառնիխուռն, ամէն մէկը կը յիշեմ յաճախ դրուագով մը եւ կը տարուիմ խորհելու, թէ ճիշդ է թերեւս, որ խօսիմ երբեմն իրենց մասին, քանի անոնցմէ շատեր այնքան մոռցուեցան որ իրենց անունը իսկ տեղ պիտի չըլլայ:

***

«Ազդակ»ի վերջին թիւերէն մէկը (Յուլիս 29) հին օրերու պատկերներ դրաւ առջեւս: Հոն լոյս տեսած էր յօդուած մը նուիրուած՝ «Արշաւիր Շահխաթունեանի ծննդեան 110–ամեակին» եւ որու հեղինակն էր փրոֆ. Ռազմիկ Մաթոյեան: Դժբախտաբար, յօդուածին աղբիւրը չէր ճշդուած, թէեւ այն տպաւորութիւնը կուտար որ արտատպում մըն է հայաստանեան մամուլէն: Ընթերցումը բաւական զարմացուց զիս, քանի քիչ թէ շատ ծանօթ ըլլալով Շահխաթունիի Ֆրանսա ապրած շրջանին, բազմաթիւ սխալներու դէմ յանդիման գտնուեցայ: Նախ սա «ծընընդեան 110–ամեակը». որովհետեւ իր մահուան առեն (1957, Ապրիլ 4) թէ մահագրութեան եւ թէ Արտաշէս Գմբէթեանի ձեռնհաս յօդուածով կը ճշդուէր անոր ծննդեան թուականը՝ 1882 եւ ուրեմն 110–ամեակի հարցը շատոնց փակուած էր: Շահխաթունեան ալ տարօրինակ թուեցաւ, քանի, որքան գիտեմ միշտ Շահխաթունի անունով ծանօթ էր, Ֆըրանսա գալէն ալ առաջ Թիֆլիսէն Պոլիս, ուր մայրս յաճախ ներկայ եղած էր «Պոլսահայ տրամաթիք»ի ներկայացումներուն եւ խանդավառութեամբ կը խօսէր անոր մասին, որ երիտասարդ փայլուն դերասան, թատերասէր հասարակութեան, մանաւանդ իգական սեռին պաշտամունքին առարկան էր: Ճիշդ է, որ յետագային ալ, երբ զինք ճանչցայ Փարիզ, միշտ պահած էր իր հմայքը եւ չէր կրնար չտպաւորել իր հրապուրիչ կերպարով: Դեռ աչքիս առջեւն է դերասան Քինի մարմնաւորման մէջ, երբ Միւթիւալիթէի մեծ սրահը ծայրէ ծայր կը լեցուէր թատրոնի կարօտ հասարակութեամբ մը:

Բաւական հետաքրքրական դէպք մըն ալ պատահած էր երբ յիսունական թուականներուն կորսնցուց իր կինը՝ Նինան:

Այդ տարիներուն, «Յառաջ» լոյս կը տեսնէր Յակոբ Տէր – Յակոբեանի տպարանը, Փարիզի 13–րդ թաղամասը, ռիւ Տամէմ:

Օր մը, 1950–ին, երբ հոն էի, հեռաձայնը հնչեց ու խօսողն էր Տիկին Աննա Բուդաղեան, հայ բեմի ուրիշ վաստակաւոր մը, նոյնպէս բոլորովին մոռցուած: «Արփիկ, ըսաւ, Շահխաթունիու կինն է մահացել, Նինան, սա՛ հօրդ, թող մի քանի տող գրի»: Ինչ որ եղաւ յաջորդ առաւօտ իսկ, Ա. էջի վրայ: Մէկ օր ետք, հասաւ մեր պաշտօնակից օրաթերթը «Ազատ խօսք» որու առաջին էջին վրայ կը հաղորդուէր բաւական անճաշակ ձեւով Աշօ Շահխաթունիի մահը եւ լրատուութեան վերջաւորութեան ալ կը քննադատուէր արուեստագէտը որ չէր ներգաղթած, չէր ուզած Հայաստան երթալ ու մնացած էր օտարութեան մէջ ու հոն ալ մեռած: Պահ մը շփոթած, հայրս մտահոգուեցաւ, որ արդեօ՞ք սխալ հասկցած էի եւ մեռնողը իսկապէ՛ս Շահխաթունին էր: Հեռաձայնեցի Տիկին Բուդաղեանին, ճշդելու համար. հաստատեց որ Նինա Շահխաթունին էր մեռնողը, նաեւ զարմանք յայտնեց հարցումիս համար: Երբ բացատրեցի, վրդոված բացագանչեց՝ «դժուել են, հիմա, կը զանգահարեմ»: Ինչ որ ըրաւ եւ յաջորդ օրը, նոյն թերթը ճշդում մը դրաւ ուր կ՚ըսէր. – «Ուրախութեամբ կ՚իմանանք որ մեռնողը Շահխաթունին չէր այլ՝ կինը»...:

Շահխաթունին խաղաց նաեւ ֆրանսական շարժանկարի մէջ, երբ դեռ համր շրջան էր, յիշատակելի էր մանաւանդ Կոմս Փոցցօ տի Պորկոյի դերով Ապէլ Կանսի «Նափոլէոն»ին մէջ: Բայց, երբ շարժանկարը խօսուն դարձաւ, իր այդ ասպարէզը վերջ գտաւ, երբեք չէր կրցած տիրապետել ֆրանսերէնի, բայց, շատ փայլուն կերպով այլ արհեստի մը դիմեց ու դարձաւ ֆրանսացի դերասաններու փնտռուած դիմայարդարը:

***

Բազմաթիւ անեկտոտներ կը խճողեն միտքս: Այդ օրերուն, արձանագրիչ մեքենայ չկար, աւելի ճիշդ մենք չունէինք եւ այդ իսկ պատճառով շատ անոյշ դէպքեր հովը առաւ տարաւ, ոմանք մնացին երբեմն մեր սերունդին յիշողութեան մէկ անկիւնը: Ասոնցմէ մէկն էր Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան մէկ ժողովը որ փոթորկալից բնոյթ առած էր բուռն վիճաբանութեան մը պատճառով Էլէն Բիւզանդի եւ Արշալոյս Թադէոսեանի միջեւ: Այս երկուքէն զատ, Շրջ. Վարչութիւնը ունէր երեք ուրիշ անդամուհիներ՝ Մաննիկ Մեծատուրեան, Ա. Խոնջէկիւլեան եւ Սաթօ Յակոբեան. այս երեքն ալ ամուրի: Վիճաբանութեան պատճառն այն եղած էր որ Արշալոյս Թադէոսեանի ամուսինը՝ Ռուբէն Թադէոսեան ամսական 10 հազար ֆրանք (այսօր՝ 100) կըստանար Կապոյտ Խաչի քարտուղարութիւնը վարելու համար, ինչ որ վրդոված էր ատենապետուհին՝ Էլէն Բիւզանդը եւ այնքան խիստ արտայայտուած էր որ Արշալոյս Թադէոսեան խորապէս յուզուած բացագանչած էր. – «Ի՛նչ ընեմ, դուք ալ ձեր ամուսինները բերէք, թող անոնք ընեն», ու Սաթօ Յակոբեան որ շատ լաւ հիմուր մը ունէր, ժպտելով առարկած էր. – «բա՛հ, մենք ի՞նչ ընենք որ ամուսին չունենք»:

Սաթօ Յակոբեան, միակ կին լինօթիփիսթը այդ շրջանին (յետ պատերազմեան շըրջան) շատ սրամիտ կին մըն էր: Նոյն սուր իմոռով մըն է որ օր մը (1958–ի Շրջ. Ժողովին) արգելք հանդիսացած էր որ Մկրտիչ Պարսամեան Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ ընտրուի հակառակ Գերասիմ Բալայեանի ջանքերուն, որ թեկնածութիւնը առաջարկած էր: Երբ Մ. Պարսամեան եւ այլ թեկնածուներ, ըստ կանոնագրութեան, դուրս ելած էին ժողովասրահէն որպէսզի խօսուի իրենց մասին, Սաթօ Յակոբեան խօսք առած էր իր զարմանքը յայտնելու Մկրտիչ Պարսամեանի թեկնածութեան համար: Շատ պաղ ձեւով կ՚ըսէր. – «Էսքան տարուայ կուսակցական եմ եւ ցարդ ոչինչ չեմ իմացել Մ. Պարսամեանի կուսակցական բեղուն այնպիսի գործունէութեան մասին որ նա արժանի լինի Կեդր. Կոմիտէի անդամ դառնալու: Ասացէ՛ք, ի՞նչ է արել որ մենք էլ իմանանք, էլի, ինչո՞ւ էք գաղտնի պահում»...: Պարզ է, նման հեգնական խօսքերէ ետք, Մ. Պարսամեան ոչ մէկ ձայն կը ստանար, Բալայեանն ալ քուէարկող չըլլալով: Ու երբ, աւելի յետոյ Սաթոյին ըսի՝ «ի՞նչ ըրիր, մարդը սպաննեցիր», ժպտեցաւ ու ըսաւ. – «Դու, դեռ չես իմանում: Բալայեանն ինձ ասաց, Պարսամեանի թեկնածութիւնն եմ դնելու, զօրավիգ եղիր: Ու ես պատասխանեցի, դէ, դիր, մի բան կ՚անենք...»:

***

Այսպէս, դէմքեր ունէինք, համով – հոտով մարդիկ, որոնք գոյն տուած էին մեր հայկական կեանքին: Հետզհետէ մեկնեցան, անոյշ յիշատակներ թողլով անոնց մօտ, որոնք դեռ չեն ստացած մեկնումի իրենց տոմսը ու կրնան ոգեկոչել զիրենք, թուղթ մրոտելով ու պահ մը, իրենց հետ վերապրելով հին օրերու աղուոր ժամերը:

(*) Այս շարքէն նախապէս լոյս տեսած են երեք գրութիւններ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի մէջ, 1982 Մայիս 9–ին, 1982 Հոկտեմբեր 3–ին եւ 1983 Յուլիս 3–ին:

տունկ վախճանի

մահը իջաւ մարմինդ
եւ դարձար ի տէր ·
կը հայիս հիմա,
կը հաւատամ,
պանդխտութեան այս երկրէն ու օրերէն վերջ՝
անմատչելիին –
լո՛յսը,
զոր ես ցանկացիր զգալ ու զարդարել անով գիր, ձայն ·
մարեցաւ ահա արեւը
է՛ն "պատմական" թուականէն առաջ ·

գայ պիտի հսկողը դարձեալ
իբրեւ առասպել,
հոնկէ՝ ուր ես եւ է դեռ նոր ան, որ զիս սերեց,
մինչ, ամէնքը պիտի ըլլան ժողովեալ, անկասկած, այլ՝ մի–ա–սիրտ
ի յեղանել եւ ի մտանել արեգականն ·
գիտէիր,
կը կարծեմ,
որ բժիշկը միտք ունէր հոգեգալուստի դրուագը երուսաղէմի վերնատունէն
ասքանազեան բեթղեհէմի վերնատունը բերել,
այսինքն՝ փոփոխելու քիչ մը հինը,
այսինքն՝ խաղերու սա տեղը յարգելու, պարզապէս –
բարձրէն լեզուներ
պիտի օրօրուին վար
ու հանգչին
սերմերուն վրայ չորրորդ կարգի
եւ եղերահայրերու պտուղները
ընդ միոյ երեսուն,
ընդ միոյ վաթսուն,
ընդ միոյ հարիւր երերան պիտի կախ,
լեզուանի համրութիւնը ճարտար, հիանալիօրէն ճարտար դարձուցած –
չըսե՞ս,
փրկութեան պատմութիւնը կը շարունակուի այսպէս՝ նախանձելի, օրինակելի ·

տե՛ս, դուն, որ գլուխ ունիս մարդու եւ թեւեր
ու ագռաւի իրան եւ ոտքեր,
թէ ինչպէս ոսկորներ իրարու կը մօտենան,
թէ ինչպէս ջիղեր, միսեր, մորթեր կը հագնին
եւ կենդանութիւն կ՚ըլլայ – կղա՛, կղա՛ ·

(պետիկը խունկին մէջ եկաւ երէկ
ու գրեց,
որ աշխարհը ծաղրն է ժամանակին) ·

հայր աղաւնակերպ,
ցտեսութիւն լուսեղէն ·

ՄԷՆ

ՀԱՅԵԱՑՔԸ՝ ԲԱՐՁՐ ՏԵՂԻՆ

(Շար. Ա. էջէն)

Բայց այս յիշատակները իսկապէս իրենց ներկայացումը գտա՞ծ են Կորքիի արուեստին մէջ, ի բաց առեալ կերպարային շարք մը գործերէն, որոնք բացայայտօրէն անոնց կ՚առընչուին:

Բնանիւթ եւ արմատներ

Դժուարագոյն խնդիրը, որուն դէմ յանդիման կը գտնուինք Կորքիի արուեստին պարագային, իր «վերացապաշտ» կարեւորագոյն գործերու բնանիւթերուն ճշգրտման եւ մեկնաբանման կը վերաբերի, «Գիշեր, առեղծուած եւ կարօտ»էն մինչեւ «Սահմանը»ն, «Հոգեվարք»ը եւ ուրիշներ:

Իր նախաբանին վերջաւորութեան, Սփէնտըր կը գրէ թէ Կորքիի նկարներուն մասին իր անձնական կարծիքները նուազագոյնի բերած է: Բայց ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ այդ քայլը չառնէր եւ փոխանակ ամփոփ քանի մը ուրուագծումներու, քիչ մը աւելի կեդրոնանար գէթ կարգ մը բնանիւթերու արծարծման եւ անոնց մեկնաբանման վրայ, ոչ թէ որպէսզի ընթերցողը բնանիւթերուն եւ անոնց պատումին ու առընչութիւններուն կառչի այլ՝ աւելի՛ մօտ ըլլայ Կորքիի ստեղծագործական հոլովոյթին, մտածողութեան եւ ներաշխարհին, աւելի լաւ հասկնալու համար այն ինչ որ կայ պաստառին վրայ եւ անկէ անդին, յետոյ բնանիւթերը ի հարկին մոռնալու կամ ետին թողելու, ամբողջովին կլանուելու համար բուն նկարչական արարումով եւ ասոր ըմբոշխնումով, քանի բնանիւթերէն անդին իր վերջին հասուն շրջանի նկարչական նորարարութեամբ է որ Կորքի իր մեծագոյն նպաստը կը բերէ արուեստի պատմութեան: Ճիշդ է որ իր, Սփէնտըրի հեղինակածը կենսագրութիւն մըն է եւ ոչ թէ մենագրութիւն մը, բայց եւ այնպէս, քիչ մը աւելի տարածուիլը գործերուն ուղղութեամբ, յաւելեալ պատուհաններ կրնար բանալ:

Կորքիի գործը դիտողին եւ քննարկողին համար բնանիւթի ճշգրտման հարցը կը դժուարանայ, 1930–ական տարիներու սկիզբներէն յղացուած կարգ մը հիմնական գործերէն սկսեալ, երբ Կորքի կ՚որդեգրէ փոխաբերութեան, ակնարկութիւններու եւ խորհրդանշաններու լեզուն: Սկիզբը, Կորքի փոխաբերականութեան իր առաջին քայլերը կ՚առնէ, մէկ կողմէ հիմնուելով 1930–ի շուրջ սեղմեալ խորանարդապաշտութեան ոճով իր նկարած քանի մը անշարժ բնութիւններուն վրայ, զանոնք վերածելով կերպար–խորհրդանշաններու, իսկ միւս կողմէ Փաբլօ Փիքասոյի կարգ մը գործերէն մեկնելով համադրումներ կը յղանայ: Տեղեր այս երկու ուղղութիւնները իրարու կը ձուլուին եւ կը բարեփոխուին: Զննումը ցոյց կու տայ որ Կորքիի հիմնական մտահոգութիւնը, 1930–ական տասնամեակի ամբողջ երկայնքին, նկարչական հարցերու լուծումը եղած է, հասարակաց կամ միակ հիմքէ մը մեկնելով այլազան համադրումներ կերտելու ճիգը, քան թէ իր յիշատակներուն պատկերումը:

Օրինակ, «Առեղծուածային ընդհարում»ին գծով, Սփէնտըր շատ դիպուկ կերպով կը մատնանշէ որ «Կորքի շարունակ Խորգամի մասին մտածեց երբ կը նկարէր, բայց այս գործի պարագային, ոչինչ ցոյց կու տայ որ պատկերը իր յիշատակները կ՚արծարծէ: Խորագիրը կ՚առընչուի այն բանին որու մասին կը մտածէր, բայց ոչ անոր զոր կը նկարէր»: Իսկութեամբ, Կորքի այս պաստառը յղացած է մեկնակէտ ունենալով Փիքասոյի 1928–ին նկարած «Նկարիչ եւ բնորդուհի»ին(8) ձախ կէսը, սակայն հորիզոնականացուած: Մինչ նոյն շրջանին նկարուած երեք այլ կարեւոր պաստառներ, «Նկար»(9), «Համադրում»(10) եւ «Կազմակերպում Թիւ 2»(11), իրենց վարի կէսով անմիջականօրէն կ՚առընչուին «Առեղծուածային ընդհարում»ին (իսկ ձախ եզրով, ասոր եւ Փիքասոյի պաստառին նոյնպէս ձախ եզրին, մինչ վերի մասով կրկին կը լծորդուին այս վերջինին): Հաւանօրէն, այս երեք գործերուն բնանիւթ–համադրումը կերտուած է այս շաղախին եւ նոյն թուականներուն իրագործուած «Անխորագիր գծանկար»ին(12) միաձուլումէն, գործարկում մը որ այդ թուականներէն ըսկսեալ կրկնուող երեւոյթ կը դառնայ Կորքիի մօտ:

Այսպէս, յաջորդական եղափոխութիւն մը կայ Կորքիի որդեգրած ընթացքին մէջ: Այս ձեւով նաեւ ծնունդ կ՚առնեն «Կերպար Խորգամի մէջ» եւ «Պարտէզ Սոչիի մէջ» շարքերը, տարիներ առաջ՝ քան անոնց տրուած խորագիրները: Այս հոլովոյթով, «Անշարժ բնութիւն»ին(13) եղափոխումը «Գիշեր, առեղծուած եւ կարօտ»ի ու «Անշարժ» բնութիւն երանգապնակով»(14) պաստառինը «Կերպար Խորգամի մէջ»ի, կը շարունակուի եւ նկարէ նկար անցումներ տեղի կ՚ունենան (ընդգրկելով «Առեղծուածային ընդհարում»ը, «Արեւմուտին մարտ՝ կորեկլի աստուածին հետ»ը եւ «Արկուլա»ն), մինչեւ որ կը յանգին «Պարտէզ Սոչիի մէջ»ին:

Եղափոխման այս ընթացքին մէջ, այլ կարեւոր քայլ մը կ՚առնուի Կորքիի կողմէ, փոխաբերական, երբ երանգապնակի ձեւը, սկիզբը պաստառներու աջին գտնուող եւ կանացի իրանի խորհրդանիշը եղող (իր ուղղահայեաց կամ հորիզոնական դիրքով), հորիզոնականօրէն դէպի կեդրոն կը սահի, ինչպէս «Արկուլա»ի մէջ, յետոյ խնոցիի իմաստ ստանալու կամ անոր խորհրդանիշը դառնալու «Պարտէզ Սոչիի մէջ» շարքի երկայնքին: Նման այլ գործարկումներ ալ տեղի պիտի ունենան(15) ներառեալ Կորքիի վերջին շրջանը, երբ խորհրդանիշ մը, կառոյց մը կամ ձեւակազմ մը, զանազան իմաստներ պիտի ստանան, ըստ իրենց գրաւած դիրքին: Միւս կողմէ, պաստառ մը կայ որուն խորագիրն է «Ամառը Սոչիի մէջ. Սեւ Ծով» եւ որ մեծ հաւանականութեամբ Կորքիի կողմէ տրուած է(16): Այս իւղանկարը եղափոխուած տարբերակներէն է «Արեւմուտին մարտ՝ կորեկլի աստուածին հետ»ին, ինչպէս «Նկար (Ծիրաններ)»ը: Կը տեսնենք թէ ինչպէս իրարմէ տարբեր խորագիրներ նոյն բնանիւթին տրուած են, որոնցմէ ոչ մէկը, խորքին մէջ, ասոր բառացի ներկայացումն է: Անոնք, յղացուած են ըստ Կորքիի տրամադրութիւններուն, ապրումներուն կամ իր մէջ արթնցած յիշատակէ մը ծագած թելադրութեան, երբ իր մանկութեան եւ հայրենական յուշերը սկսած էին իր մօտ բուն կերպով բորբոքիլ:

Սակայն, ի՞նչ ձեւով մեկնաբանել բնանիւթերը, խորհրդանշանները: Պէ՞տք է զանոնք մեկնաբանել եւ ի՞նչ իմաստ կամ պատում կը պարունակեն անոնք, եթէ որոշակի ձեւով ասոնք գոյութիւն ունին:

Մեկնաբանութեան ուղղութեամբ Կորքիի կողմէ ընձեռուած տուեալները սակաւաթիւ են, թելադրական, բայց նաեւ երբեմն անորոշ եւ չեզոք: Եթէ 1930–ական թուականներու իր որմնանկարներուն գծով իր տուած բացատրութիւնները եւ նկարագրութիւնները բացայայտութիւններ կը պարունակեն, նոյնը չէ աւելի ուշ իր կատարած հատ ու կենտ յայտարարութիւններուն պարագային: Սակայն հակառակ որ ասոնք իր տուեալ բնանիւթերը կամ ուրիշներ ուղղակիօրէն չեն նկարագրեր, միւս կողմէ կը հաստատեն թէ իր արուեստը յարացուցական, ներկայացուցչական է, իր ակնոցով իսկ: Կորքի, «Ռիվիէրա» գիշերավայրի իր որմնանկարներուն գծով ի մէջ այլոց կը գրէ թէ անոնք «Բնանիւթի շարունակականութիւն մը ունին: Բնանիւթը՝ երկինքի եւ գետի տեսիլքներ: Գունաւորումն ալ նոյնպէս ասկէ սերած է...»: Յետոյ կ՚աւելցնէ թէ «Հակառակ որ այս բոլոր այլազան ձեւերը ինծի համար յատուկ իմաստներ ունին, դիտողին մենաշնորհն է այստեղ՝ իր սեփական իմաստը գտնելը: Կը խորհիմ թէ անոնք պիտի մօտենան իրենց կամ պիտի զուգահեռին անոր»(17): Ուստի, կարելի չէ Կորքիի արուեստին մէջ բնանիւթերը զանցել (ատիկա պիտի նմանի, օրինակ, դիմանկարի մը մասին արտայայտուիլ առանց ներկայացուած տիպարին անդրադառնալու) եւ մեկնաբանութեան քայլը չառնել, նոյնիսկ «որոգայթ»ներով եւ անելներով լեցուն վարքի մը պարագային, ինչպիսին է Կորքիինը, ինչ որ ցոյց կու տայ բարդութեան այն սահմանաչափը եւ սխալ մեկնաբանելու այն վտանգը, որոնց դէմ յանդիման կը գտնուի Կորքիի արուեստը ուսումնասիրող մը, յատկապէս իր վերջին հասուն շրջանի ստեղծագործութիւնը նկատի առած: Բայց նախընտրելի է երբեմն քայլը առնել, ի գին սայթաքումներու, որովհետեւ ստուգմով հանդերձ, թերեւս կարելի ըլլայ ճշգրտութիւններու յանգիլ կամ գէթ անոնց մէկ մասին:

Այսպէս, երբ այնքան դժուար է Կորքիի գործերուն բնանիւթերը ճշգրտելը, ի մասնաւորի իր վերջին շրջանի, ի՞նչպէս իր յիշատակներուն կամ հայկական աշխարհին լծորդուող անոնց պարունակը հաստատել: Այս գծով, Սփէնտըր բանաստեղծական աղուոր բնորոշում մը կ՚ընէ երբ կը գրէ. «Կորքիի բոլոր նկարները իր բոլոր յուշերը կը յարուցեն: Երբ կ՚աշխատէր, զանոնք կը վերակոչէր, ճգնաւորի մը նման որ լերան վրայ իր աղօթքին հատիկները կ՚արտասանէր: Իր յիշատակները իր նկարներուն բովանդակ մակերեսը կը ծածկեն, ոչ թէ հոն նկարագրուած մանրամասնութիւններով այլ՝ հոգեվիճակով»:

Մայր եւ որդի

Կորքիի մօր, Շուշանիկի մահը, ծայրագոյն չքաւորութեան եւ անտարբերութեան մէջ, 1919–ին, Երեւան, զաւկին կեանքի ամենաողբերգական իրադարձութիւններէն մէկը պէտք է ըլլայ: Մօրը յիշատակը միշտ Կորքիի ընկերացաւ եւ լուսաւոր պահեր բայց նաեւ տուայտանքներ ստեղծեց իր ներաշխարհէն ներս: Սփէնտըր յատկանշական տողեր կը գրէ «Նկարիչն ու իր մայրը»ի զոյգ պաստառներուն կապակցութեամբ, ինչպէս եւ 1937–ի շուրջ Կորքիի նկարած «Ինքնանկար»ին եւ ասոնց միջեւ յարակցութեան: «Նկարիչն ու իր մայրը»ի մասին կը յայտնէ թէ Շուշանիկի կողքին գտնուող պատանին Կորքին է, բայց զաւակը որուն կը նայի մայրը, նկարէն դուրս կը գտնուի, այն սենեակին մէջ ուր նկարիչը կը նկարէ եւ թէ «Ինքնանկար»ը այն պատկերն է զոր Կորքի իր մօրը կը ներկայացնէ՝ որպէս պատասխան անոր հարցադրող հայեացքին: Ապա, երկու տարբերակները արծարծելով, Սփէնտըր կ՚աւելցնէ թէ առաջինին մէջ Շուշանիկի դէմքը աւելի տարեց կը ցուցնէ, «մայր մը՝ որուն նկարիչը յարգանքով կը նայի, թերեւս նոյնիսկ որոշ երկիւղով: Անոր դէմքը խիստ է, գրեթէ բազէատիպ, դիտողէն բան մը սպասող – նկարը կատարողէն: Նկարը ձօն մըն է, հնազանդութեան արարք մը, իբրեւ թէ անձը որ զայն նկարած է այն չափահասը չէ քառասունի մօտեցող» այլ՝ մօր «կողքին կանգնած մանուկը»: Երկրորդ տարբերակին մէջ, Շուշանիկին «պատկերը աւելի տխուր է, աւելի հեռաւոր: Ան նկար մըն է որ մնաք բարեւ կ՚ըսէ»:

Կորքիի ամէնէն իմաստալից յիշատակներէն մէկը, մօրը եւ իր միջեւ կապին մասին, խոր ակնարկութիւններ կը պարունակէ: 1943–ի Փետրուարին, Ֆերնան Լեժէ հիւրը կ՚ըլլայ Կորքիի: Ընթրիքէն ետք, այլ ներկաներուն ներկայութեան, Լեժէ կ՚ուզէ ամէն բան գիտնալ Կորքիի մանկութեան մասին եւ թէ ի՞նչ բանը զինք նկարելու մղած է: Կորքի կը պատմէ. «Կը յիշեմ երբ հինգ տարեկան էի: Տարին երբ առաջին անգամ սկսայ խօսիլ: Մայրս եւ ես եկեղեցի կ՚երթայինք: Հոն ենք: Պահ մը զիս նկարի մը առջեւ թողուց: Ան դժոխային վայրեր կը պատկերէր: Նկարին մէջ հրեշտակներ կային: Ճերմակ հրեշտակներ: Եւ սեւ հրեշտակներ: Բոլոր սեւ հրեշտակները դժոխք կ՚երթային: Ես ինծի նայեցայ: Ես ալ սեւ եմ. կը նշանակէ թէ ինծի համար արքայութիւն չկայ: Մանուկի մը սիրտը ասիկա չընդունիր: Եւ ես հոն եւ այն ատեն որոշեցի աշխարհին ապացուցանել որ սեւ հրեշտակ մը նաեւ կրնայ լաւ ըլլալ, պէտք է լաւ ըլլայ և կ՚ուզէ իր ներքին բարութիւնը բովանդակ աշխարհին տալ, սև և ճերմակ աշխարհին»(18):

Սփէնտըր այս վկայութիւնը կը մէջբերէ, սակայն աւելի անդին կ՚անդրադառնայ անոր հոգեբանական իմաստին, այն ատեն երբ Շուշանիկ կը մահանայ եւ Կորքի ու Վարդուշ կը պատրաստուին Ամերիկա երթալ, իրենց ընտանիքին միւս անդամներուն մօտ: Իրաւացիօրէն կը գրէ. «Կորքի արդէն սկսած էր իր մօրը անզիջողութենէն ձերբազատիլ, նոյնիսկ երբ տակաւին երախայ էր: Ասիկա ներյայտօրէն արտայայտուած էր երբ ան մերժած էր Շուշանիկին պնդումը ընդունիլ, ըստ որուն խսպտեաշ հրեշտակները արքայութիւն կ՚երթան, մինչ սեւերը՝ դժոխք»: Սփէնտըր կ՚աւելցնէ թէ յետհայաստանեան անմիջական հանդրուանին, «Կորքի կռնակ դարձուց իր մօրը օրինակին»: Այսինքն՝ ուզեց ձերբազատիլ: Բայց ի զո՞ւր...:

Մէկդի դրած հարցը թէ Կորքիի յիշատակը որմնանկարի մը, պատէն կախուած պատկերի մը, տպածոյի մը, մանրանկարի մը վերաբերի կամ թէ ան իսկապէս այդ ձեւո՞վ տեղի ունեցած ըլլայ, ան ցոյց կու տայ թէ քառասունի շուրջ անձ մը, իր ընթացիկ առօրեայէն մեկնած, ինչպէ՛ս կը մեկնաբանէ եւ կ՚ապրի գերիշխող յիշատակ մը: Անցեալի այդ դրուագին անդրադառնալով, Կորքի իր ներքին, իր ներաշխարհին և զինք չարչրկող հարցերուն մասին կը խօսի, որով պատումը խորհրդանշական կը դառնայ: Ասոր մէջ չորս դերակատարներ գոյութիւն ունին: Մայրը, Կորքին, բարին ու չարը, կեանքն ու մահը: Իսկ վայրը՝ եկեղեցին, կը հաստատէ եղելութեան հանդիսաւորութիւնը, ամեհութիւնը, ճակատագրականութիւնը: Կորքի չըսեր թէ իր մայրը զինք ինչո՞ւ այդ պատկերին առջեւ թողուց (եւ իսկապէ՞ս), եւ թէ ո՞ւր գնաց, ի՞նչ ընելու: Այսինքն՝ մայրը զաւակը լքած ու զայն առանձին ձգած է չարին ու բարիին, կեանքին ու մահուան դէմ յանդիման (ինչպէս Երեւանի՞ մէջ, երբ մահցաւ ու պատանիներ Արշիլ եւ Վարդուշ առանձին մնացին՝ անյայտին դէմ): Այսպէս, հեռաւորացում մը տեղի ունեցած է զաւկին եւ մօր միջեւ, ճակատագրական ձեւով: Արդեօք ասո՞ր համար է որ Կորքի իր եւ իր մօրը միջեւ հեռաւորութիւն մը ստեղծած է «Նկարիչն ու իր մայրը»ի առաջին տարբերակին մէջ, անոր կերպարը աւելի առանձնացնելով:

Կայ նաեւ խոստովանութիւնը թէ Կորքի ի՞նչ ձեւով ինքզինք կը տեսնէ. մեծ առանձնութիւն ապրող անձ մը, ճակատագիրին դէմ միայնակ. ողբերգական տիպար մը, որ որպէս սեւ հրեշտակ, դժոխք պիտի երթայ (եւ անխուսափելիօրէն պէտք է երթա՞յ –մինչեւ իսկ ինքն իր ձեռքո՞վ– քանի որ այդպէս տնօրինուած է «վերէն»)(19): Իսկ սեւ եւ ճերմակ աշխարհին ապացուցանել որ սեւ հրեշտակ մըն ալ կրնայ լաւ ըլլալ (այսինքն՝ իր պարագային արուեստին նուիրուելով), հինգ տարեկան մանուկի մը մտածածը չէ, այլ չափահաս եւ այդ դրուագը պատմող Կորքիին, որ կ՚ուզէ ըսել թէ իր իտէալը իր մանկութենէն կու գայ եւ թէ ինք, իր ներաշխարհով, բարի անձ մըն է: Իսկ երբ պատկերացնենք որ Կորքի կիներուն մէջ իր մայրը կը փնտռէր (ինչպէս զինք մօտէն ճանչցող անձեր յայտնած են) եւ որ իր առաւելագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ իր «Ինքնանկար երեւակայած կնոջս հետ» փոքրածաւալ իւղանկարին մէջ, կրնանք թերեւս աւելի յստակ գաղափար մը կազմել մայր–որդի այս իւրովի կապին մասին:

«Նկարիչն ու իր մայրը»ն կոթողներէն է Կորքիի արուեստին եւ Ի. դարու դիմանկարչութեան գլուխ գործոցներէն: Իսկ անոր նկարչական բարձր որակն ու կատարելագործումը (նկատի առած ի մասնաւորի Ուիթնի Թանգարանի տարբերակը), ցոյց կու տա՛ն կարեւորութիւնը զոր Կորքի անոր տուած է, իբրեւ թէ գագաթ մը ուզէր նուաճել՝ իր մօրը նուիրած «ձօն»ին համապատասխանող, մայր մը որ, նոյն ատեն, ամէն բանէ վեր էր: Կորքիի հասուն շրջանի կարգ մը կարեւոր գործերուն մէջ «Նկարիչն ու իր մայրը»ին հետքը կը գտնենք, թէ՛ որպէս կառուցական հանգամանք եւ թէ՛ որպէս ուղղահայեաց գերիշխող կշռոյթ, ձեւաչերտերու եւ գունային բիծերու յարաբերումով: Այսպէս, նկարին վերի կեդ-

րոնի մութ բացուածք–պատուհանը որ, որպէս կիզակէտ, մօր գլուխին վրայ կը կեդրոնացնէ դիտողին ուշադրութիւնը, վերստին կ'երեւի «Լեարդը աքլորին կատարն է»ին, «Ծաղկած ջրաղացի ջուր»ին (այս վերջինը, ըստ ներկայ յօդուածագիրին, քիչ մը բարեփոխուած նկարչական ազատ մեկնաբանումն է զինք կանխողին), «Բնապատկերի սեղան»ին, «Ողջագուրում»ին եւ «Անհամբերութիւն»ին մէջ:

«Նկարիչն ու իր մայրը»ն ընկալման տարբեր եղանակներու ենթարկուեցաւ, յատկապէս Հայերու մօտ: Սփէնտըր երկու տարբերակներուն հանդէպ Հայերու ցոյց տուած հետաքրքրութեան կ'անդրադառնայ եւ կը մատնանշէ թէ Սփիւռքի Հայերը, այս գործերուն մէջ կը տեսնեն տանջանքի աստիճաններ, որոնց մասին ոչինչ գիտեն անոնք որոնք Հայ չեն: Հակառակ այն իրողութեան որ մեծամասնութիւնը այն Հայերուն, որոնց հետ Սփէնտըր խօսած է, դժուարութիւն ունին Կորքիի վերացապաշտ աշխատանքը ընկալելու, անոնք «Նկարիչն ու իր մայրը»ի երկու տարբերակներուն հանդէպ անմիջական փարում մը ցուցաբերեն: «Դեռ աւելին. անոնք կը համարին որ ոչ-Հայերը ոչ մէկ ձեւով կրնան իրենցը դարձնել այս պատկերները: Ուրիշ ոչ մէկ հայ արուեստագէտի գործ 1915-ի ցեղասպանութիւնը նոյնքան կ'ոգեկոչէ որքան անոնք»:

Այսպէս, Սփէնտըր կ'անդրադառնայ այն Հայերուն (ոչ միայն Սփիւռքահայեր, ամէն պարագայի), որոնք «Նկարիչն ու իր մայրը»ին մէջ կը տեսնեն այն ինչ որ իրենք կ'ուզեն տեսնել, այսինքն՝ ազգային սրբանկար մը, Եղեռնի յուշարձան մը որ, ըստ իրենց, միայն Հայերը կրնան ընկալել: Այս կեցուածքը կ'երկրորդէ այն մէկը որ ասկէ շուրջ քսան տարի առաջ արտայայտուած էր սփիւռքահայ թերթի մը մէջ: Ասիկա հետեւանք է Կորքիի արուեստին նկատմամբ թիւրիմացութեան բայց միւս կողմէ անոր, Կորքիի իւրացման՝ որպէս մըշակութային հերոս, հասարակութեան ապրումներն ու տենչանքները մարմնաւորող եւ արտայայտող, ինչ որ կ'ենթադրէ իր արուեստին մէջ հայկական մաս մը տեսնել, մինչեւ իսկ դերիշխող եւ՝ ասոր վրայ շեշտել, Կորքիի եւ Հայութեան միջեւ կապը հաստատելու եւ զայն իր արուեստին վրայ տարածելու: Ասիկա իր, հասարակութեան ազգային վերացումը կը սնուցանէ որ, խորքին մէջ, դարաւոր պատմութեան, ողբերգութիւններու եւ ձգտումներու հայելին է, որով Հայ հասարակութիւնը, նման այլոց, իր գոյութիւնը կ'ամրապնդէ եւ իր արժէքը կը ցուցաբերէ՝ յաչս աշխարհին: Այս իմաստով, Կորքիի արուեստն ու ինք խորհրդանիշ մըն են, որուն յաղթանակին հետ կը նոյնանան, ինչպէս ուրիշ հասարակութիւններ եւ ժողովուրդներ, իրենց խորհրդանշաններուն եւ յաղթանակներուն հետ (մշակութայինէն մինչեւ մարզական), որպէս դրսեւորման կուռաններ, որպէս գոյատեւման սիւներ:

Իր վերջաբանին մէջ, գեղարուեստական պատկանելիութեան եւ ինքնութեան հարցով Սփէնտըր կը գրէ թէ «Կորքի հայ նկարիչ մը չէր»: *Բայց չըսեր թէ ի՛նչ էր կամ է:*

Կորքի, ինչպէս իր գոյավիճակէն կը տեսնենք, ազգութեամբ եւ պատկանելիութեամբ հայ մնաց, թէկուզ քօղարկըւած: Սկիզբը՝ օսմանեան հպատակ էր. յետոյ՝ Հայաստանի մէջ գաղթական. ապա, իր կեանքի ամբողջ տեւողութեան, Սփիւռքահայ–Ամերիկահայ, իսկ միայն իր վերջին տասը տարին՝ ամերիկեան քաղաքացի (հակառակ այս վերջին հանգամանքին, ինք տակաւին օտարական կը նկատուէր...): Իսկ եթէ բացարձակ եւ զուտ նկարչական առումով մօտենանք, կա՞յ ամերիկեան, անգլիական, գերմանական, հայկական կամ այլ նկարչութիւն: Ի՞նչպէս որոշել: Ոճայի՞ն տուեալով, անձէ անձ եւ դպրոցէ դըպրոց տարբերող, նոյնինքն տուեալ երկրի մը մէջ. հասարակաց ազգայնութեամբ կամ ազգայութեա՞մբ, որոնք ի բնէ համամարդկային են. բնանիւթո՞վ, ըստ որուն ուրեմն Գլօտ Մոնէի լոնտոնեան տեսարաններ ներկայացնող գործերը՝ Անգլիոյ մէջ նկարուած, պէտք է որպէս անգլիական նկարչութիւն դասել կամ հղէո–պատրան պատկերող նկարները եգիպտական արուեստ համարել: Հողային կամ քաղաքացիութեան, ծննդավայրի կամ բընակուած երկրի ազդա՞կն է ամէնէն որոշիչը. այդ պարագային ի՞նչ նկարիչ նըկատել Հանս Հոլպայն Կրտսերը, Նիքոլա Փուսէնը, Ճէյմս Մ. Ուիսթլըրը, Վէնսան վան Կոկը, Փապլօ Փիքասոն, Մարք Շակալը, Փիէթ Մոնտրիանը, Վասիլի Քանտինսքին և ուրիշներ: Կորքիի գծով Սփէնտըր կը մատնանշէ թէ ան «կը փընտռէր ինքնութիւն մը որ՝ որեւէ մասնաւոր հողէ մը անդին ըլլայ»: *Ասոր վրայ կ'աւելնայ իրողութիւնը, որ ինչպէս ամէն մեծ արուեստագէտ, ան կը ձգտէր նաեւ արուեստի մը՝ որեւէ սահմանէ զերծ, բոլոր մարդոց համար,* «սեւ եւ ճերմակ աշխարհին» *համար:*

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

---

(1) Matthew SPENDER: «From a High Place. A life of Arshile Gorky», *Alfred A. Knorf*, New York, 1999.
Չյղուած մէջբերումները այս հատորէն եղած են:

(2) Nouritza MATOSSIAN: «Black Angel. A Life of Arshile Gorky», *Chatto & Windus*, London, 1998.
Այս հրատարակութեան մասին, տե՛ս. յօդուածագիրին գրութիւնը. «*Յարաճուն վերապրում*», «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», թիւ 247, Ապրիլ 4, 1999:

(3) Karlen MOORADIAN: «The Many Worlds of Arshile Gorky», *Gilgamesh Press Limited*, Chicago, 1980.

(4) Մէջբերուած հետեւեալ յօդուածէն.
Patrick SABATIER: «L'Amérique se mire dans l'art», *Libération*, 28 Juin 1999. p. 37.
Կորքիի այս յայտարարութիւնը կը յիշեցնէ Փիքասոյի մէկ խօսքը. «*Եթէ գողնալիք բան կայ՝ կը գողնամ*»:

(5) 1995-ին լոյս տեսած այլ գրութեան մը մէջ, Սփէնտըր կը գրէ. «*Թուրքերը, մինչեւ այսօր, հայ փոքրամասնութեան բնաջնջումին կ'անդրադառնան որպէս "վերատեղաւորման" ծրագիր: Ասիկա տեղը չէ նման մօտեցումի մը դէմ բողոքելու*»: Տե՛ս.
Matthew SPENDER: «Arshile Gorky's Early Life», in «Arshile Gorky. The Breakthrough Years», *Rizzoli International Publications Inc.*, New York, 1995, p. 30.
Քանի մը ամիս յետոյ լոյս տեսած յօդուածով մը, Փիթըր Պալաքեան կը քննադատէր Սփէնտըրի վինելի կեցուածքը: Տե՛ս.
Peter BALAKIAN: «Arshile Gorky and the Armenian Genocide», *Art in America*, February 1996, p. 61.

(6) MOORADIAN: Op. cit., p. 139.

(7) Ethel K. SCHWABACHER: «Arshile Gorky», published for the Whitney Museum of American Art by *Macmillan Company*, New York, 1957, pp. 93, 109.

(8) Նկարը կը գտնուի Նիւ–Եորքի Արդի Արուեստի Թանգարանը (Սիտնի եւ Հերրիէթ Ճէնիս հաւաքածոյ):

(9) Jim M. JORDAN and Robert GOLDWATER: «The Paintings of Arshile Gorky — A Critical Catalogue», *New York University Press*, New York and London, 1982, N° 173

(10) Ibid., N° 174.

(11) Ibid., N° 175.
Այս երեք պաստառներուն ինչպէս եւ «Առեղծուածային ընդհարում»ին կ'առընչուի «Համադրում»ը (Cat. Rais., N° 215).

(12) Diane WALDMAN : «Arshile Gorky. A Retrospective», *Harry N. Abrams Inc.*, New York, in collaboration with the Solomon R. Guggenheim Museum, New York, 1981, N° 98.

(13) Cat. Rais., N° 86.

(14) Ibid., N° 79.

(15) Տե՛ս. երեք իւղանկարներու մէջ երեւցող «աքցան»ային ձեւերը (Cat. Rais., N° 215, N° 242, N° 243).

(16) Ibid., p. 292.

(17) Malcolm JOHNSON: «Cafe Life in New York», New York, *Sun*, August 22, 1941.
Արտատպուած Շուապախըրի կողմէ (էջ 79):

(18) Mary BURLIUK: «Arshile Gorky», *Color and Rhyme*, v. 19, 1949, pp. 1 - 2.
Նոյնը (էջ 104):

(19) Անձնապաշտութեան հարցը Կորքիի միայն վերջին արարքով չի սահմանուիր: Առաջին փորձ մը բրած էր Ամերիկա գտնուելու իր առաջին շրջանին, նախքան Նիւ–Եորք հաստատուիլը: Իսկ 1930-ական թուականներու վերջաւորութեան, սպառնացած էր անձնասպան ըլլալ, իր սիրուհիին հետ ձախող յարաբերութենէն ետք: Աւելի ուշ, 1935-ին, Կորքիի արուեստանոցին մէջ, իր, իր ընկերուհիին եւ բարեկամներուն մէկուն ընթրիքէն ետք տեղի կ'ունենայ անձնասպանութեան մասին խօսակցութիւն մը: Կորքի երկարօրէն լուռ կը մնայ, մտամոլոր, իբրեւ թէ նիւթը զինք հետաքրքրած չըլլար, երեւելով որպէս «*հեռաւոր պարապով լեցուած անձ մը*», որուն մասին նաեւ Շուապախըր կ'անդրադառնայ, 1948-ին, Կորքիի անձնասպանութենէն քանի մը ամիս առաջ, որուն Կորքի գիտակցօրէն կը պատրաստուէր. օրինակ, երբ իբրեւ «խաղ» իր աղջնակէն՝ Մարոյէն կը պահանջէր որ պարան մը բերէ, որպէսզի անով ինքզինք կախէ: Իր վերջին ողբերգութիւնները (հրդեհ, արուեստանոցի հրդեհ, ինքնաշարժի արկած եւ ընտանեկան բոյնի քայքայում) միայն անձնասպանութեան ժամկէտը մօտեցուցին:

ԿՈՐՔԻ ԵՒ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ ՄԸ)

«*Իրարմէ կը պժգային*», կը գրէ Սփէնտըր:

Նոյն խառնուածքն ու ըմբռնումը չունէին: Արմատներուն հետ իրենց յարաբերութիւնը տարբեր էր եւ իրենց փարումը անոնց՝ նոյնքան բուռն: Կորքիի համար ասպարէզ եւ արմատներ – պատկանելիութիւն իրարմէ տարբեր բաներ էին, Սարոյեանի համար՝ անոնք միասին կը գործէին:

Սփէնտըր կը շարունակէ թէ Սարոյեան, որ մօտիկ բարեկամն էր Կորքիի զարմուհիին, Կէյլ Սարգիսեանին, ասոր բսած է որ Կորքի երբեք իր անունը պէտք չէր փոխէր կամ ինքզինքը ռուս, «կովկասցի» կամ ուրիշ ձեւացնէր այլ՝ Հայ մնար եւ անով հպարտ, որովհետեւ իրեն եւ Կորքիի նման յաջողութիւն գտած արուեստագէտներ, Ամերիկա ապրող բոլոր Հայերուն աւելի կարելիութիւն պիտի տային իրենց գլուխը բարձր բռնելու:

Կորքի ճիշդ հակառակը կը մտածէր: Իրեն համար, Սարոյեանը «ասպարէզ» մը կերտած էր իր Հայ ըլլալը օգտագործելով: «*Ասիկա աւելի դէշ էր քան ինքն իր կեղծ չափանիշերը աշխարհին պարտադրելը: Ասիկա գողութեան նման բան մըն էր*»:

* * *

Դիպուա՞ծ, զուգադիպութի՞ւն թէ նախախնամական փոքր արարք:

1970-ի ամառը Պէյրութ վերադարձած էի, վենետիկ գեղարուեստական դասընթացքներս աւարտելէ եւ Կորքիի մասին աւարտաճառ ներկայացնելէ ետք: Տակաւին խարխափումներու սկզբնական շրջանի մը մէջ գտնուելով հանդերձ, տարի մը ետք որոշած էի Կորքիի մասին հայերէնով գիրք մը գրել (թերեւս բուռի «ի՛նչ համարձակութիւն»...), հիմնուելով նախապէս տարած աշխատանքիս վրայ, ինչպէս եւ երկու վերջնագոյն հրատարակութիւններու. մէկը՝ Կորքիի արուեստավաճառին, Ճուլիըն Լիվիի իրեն նուիրած առատ եւ լաւ տպուած վերատպութիւններով ճոխացած մենագրութիւնը, իսկ միւսը՝ Կարլէն Մուրատեանի կողմէ խմբագրուած «Արարատ»ի յատուկ թիւը: Լիվիի հատորը մաս կազմելով Հայկազեան Գոլէճի գրադարանին, հոն է որ կ'երթայի զայն աչքի տակ ունենալու համար:

1972-ի ամրան սկիզբը, Սարոյեան Հայկազեան Գոլէճին կողմէ Պէյրութ հրաւիրուած էր: «Երիտասարդ Հայ» երկշաբաթաթերթի խմբագրութիւնը որոշած էր հետը հարցազրոյց մը կազմակերպել: Ան տեղի պիտի ունենար յետմիջօրէ մը, Գոլէճի հայկական բաժնի գրադարանին մէջ: Երբ Սարոյեանի ժամանման պահը մօտեցաւ, գրադարանը պարպուեցաւ աշակերտներէն ու մնաց միայն զինք դիմաւորողներու խումբը: Երկար սեղաններէն մէկուն վերի անկիւնին կ'աշխատէի, առանձին, Լիվիի գիրքը աչքիս տակ: Սարոյեան հասաւ: Ներկաները շուրջը հաւաքուեցան: Յանկարծ տեսնելով թէ ես տեղէս չեմ շարժած եւ, գլուխս հակած առանց իր կողմը նայելու կ'աշխատիմ, Սարոյեան (թերեւս մտածելով թէ ո՞վ է այս Դիոգինէսը որ կը յանդգնի...) ըսաւ թէ «ո՞վ է ան» եւ նոյն ատեն քովս եկաւ: Տեսաւ գիրքը ու գաղափարիս մասին տեղեկացաւ (հաւանաբար միտքէն չէր անցըներ որ Պէյրութի մէկ անկիւնը Կորքիի արուեստը աշխատասիրողի մը պիտի հանդիպէր): Իրմէ երկու նախադասութիւն կը յիշեմ. գիրքը թերթատելով, խոր ձայնով եւ զուսպ ու յարգալիր եղանակով ըսաւ թէ Կորքին մեծ նկարիչ է եւ թէ ինք կը ճանչնայ Կարլէն Մուրատեանը: Լուսանկար մը այդ պահը արձանագրեց:

Ի՞նչպէս կրնայի թէ Սարոյեան եւ Կորքի իրարու չէին հանդուրժած ատենին: Կորքի լքած էր աշխարհը թերեւս առանց իր մօտեցումը փոխած ըլլալու Սարոյեանի նկատմամբ: Կ'ենթադրեմ որ նոյնը չէր Սարոյեանի պարագան, որովհետեւ տարիներու երկայնքին տեսած էր որ Կորքի, հակառակ իր անունի փոփոխութեան եւ ինքնութեան քօղարկումին, հայ հասարակութեան յետ մահու կը շնորհէր՝ այն ինչ որ Սարոյեան ատենին փափաքած էր եւ այդ ուղղութեամբ Կորքին քննադատած:

Ա. Պ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·723 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.723

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 4/6)

Գ. ԳԱՎԱՆՕՀ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան այցելած է Մինսկի խումբի ԱՄՆ–ու նոր նախագահը ու հանդիպում ունեցած Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Ան հերքած է որ իր երկիրը քարիւղին վերաբերող հեռանկարներէ դրդուած կը խթանէ Հայաստան – Ադրբէջան ուղղակի բանակցութիւնները: Ըսած է թէ այլ երկիրներ ալ պատրաստ են օգնելու հակամարտութեան քաղաքական կարգաւորումին, թէ ամէնէն արդիւնաւէտ լուծումը կրնան գտնել միայն հակամարտութեան կողմ երկիրներու ղեկավարները:

Մինսկի խումբին ԱՄՆ–ու նոր նախագահը Սեպտեմբեր 3–ին այլ հանդիպում մըն ալ ունենալով վարչապետ Վ. Սարգսեանի հետ, ըսած է որ ըստ Բաքուի մէջ ունեցած շփումներուն, Ադրբէջան պատրաստ է Ղարաբաղը հակամարտութեան կողմ ընդունելու: Ան ըսած է նաեւ թէ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումները դրական քայլեր կը նկատուին լուծումի ճամբուն վրայ: Յաջորդ օրը Գաւանօհ ԼՂՀ Երեւանի ներկայացուցչութեան մէջ ընդունուած է Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեանի կողմէ:

Գ. Գավանօհ ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ ալ:

***

ՑԱՄՐ ՑՈՅՑ Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆԻ

Սեպտեմբեր 3–ին, ինչպէս որոշուած էր, նախագահին աշխատավայրին մօտ բողոքի յամր ցոյց մը կատարուած է, մասնակցութեամբ՝ մամուլի ներկայացուցիչներու: Անոնք իրենց բերանները փակած են սեւ ժապաւէններով ու «Ազատ խօսք», «Մամուլի մասին ՀՀ օրէնք» արձանագրութեամբ պաստառներ պարզած: Ն. Փաշինեանի պաշտպանութեան խորհուրդի անդամ Ալ. Իշխանեան ըսած է թէ նման ցոյցեր կը շարունակուին պարբերաբար: Ապա գիրենք ընդունած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Անոնք դժգոհութիւն, մտահոգութիւն եւ որոշակի կասկած յայտնած են դատարանին անաչառութեան մասին: Նախագահը շեշտած է թէ դատարանը անկախ է ու ոչ ոք, ոչ իսկ Հանրապետութեան նախագահը միջամտելու իրաւունք ունի: Ան ըսած է թէ փոխանակ հարցը քաղաքականացնելու, աւելի լաւ կ՚ըլլայ եթէ լրագրողները փորձեն հաշտութեան եզրեր գտնել կողմերուն միջեւ:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 3–ին միօրեայ այցով Երեւան գտնուած է Ի. Իվանով: Օդակայանին մէջ ան հերքած է լուրերը թէ իր այցին պատճառը Ռուսաստանի մտահոգութիւնն է Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ներկայի զարգացումին մասին, երբ տեղի կ՚ունենան Հայաստան – Ադրբէջան անմիջական բանակցութիւններ եւ ԱՄՆ–ու դիւանագիտական ջանքերը աշխուժացած են: Նախարարը ըսած է թէ իր երկիրը չէ մերժած «ընդհ. պետութեան» սկզբունքը եւ թէ կ՚ողջունէ ուղղակի բանակցութիւնները:

Իվանով ապա հանդիպում ունեցած է Վ. Օսկանեանի հետ: Քննարկուած են երկու երկիրներու փոխյարաբերութիւնները ընդլայնելու վերաբերող հարցերը:

Հայաստանի վարչապետին հետ հանդիպումին ռուս նախարարը յոյս յայտնած է որ Ղարաբաղի հարցին մէջ Մինսկի խումբին վերջին նախաձեռնութիւնները ընդունելի կ՚ըլլան հակամարտութեան բոլոր կողմերուն համար:

Ի. Իվանով ընդունուած է Ռ. Քոչարեանէն ալ որուն յանձնած է նախագահ Ելցինի հրաւէրը: Երկկողմ յարաբերութիւններու հեռանկարներէն զատ նիւթ եղած են շրջանային իրավիճակը, ՀԱՊ–ի շրջանակին գործակցութեան հարցեր:

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտեմբեր 3–ին ընդունած է Մինսկի խումբին նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Ա. Կասպրչիկը: Խօսելով Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումին ընթացքին մասին, զրուցակիցները կարեւոր նկատած են Մինսկի խումբին շրջանակին մէջ բանակցային ընթացքին վերսկսիլը:

***

ՄԵՏԱԼԱԿԻՐ ՔՈՆԵԱԿՆԵՐ

Օգոստոս 28–31–ին Սոչիի «Գինի, օղի եւ ծխախոտ» միջազգային ցուցահանդէս-տօնավաճառին շարք մը եւրոպական երկիրներէ աւելի քան 100 ձեռնարկութիւններ մասնակցած են: Ատոնց կարգին Երեւանի քոնեակի գործատունը իր «Նայիրի» և «Տօնական»ով արժանացած է ոսկէ մետալի. իսկ «Դուին», «Ընտիր», «Վասպուրական» եւ «Ախթամար» քոնեակները ստացած են արծաթէ մետալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԱՒԱՐՏԱԾ ՉԷ

Քրտական զինեալ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ–ի զէնքերը վար դնելու եւ այսուհետեւ քաղաքական պայքարով խաղաղութեան հասնելու որոշումէն անմիջապէս ետք Թուրքիոյ պետական ապահովութեան ատեանին գլխաւոր դատախազութիւնը քաղաքական հալածանքի ձեռնարկած է նոյն կազմակերպութեան քաղաքական դէմքերուն դէմ: Անոնք քրտական աքսորեալ Խորհրդարանին անդամներն են. անոնցմէ 14ին թղթածրարները յանձնուած են Արդարութեան նախարարութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ իրենց յանձնումը պահանջել: Նոյն Խորհրդարանին 33 անդամներուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է: Ըստ Թուրք մամուլին, այդ անձերը Եւրոպայի մէջ շատ յաճախակի տեղ փոխելով կարելի չըլլար իրենց մնայուն հասցէն ճշդել որպէսզի յանձնումի պահանջ ներկայացուի:

***

Նոյն աղբիւրին համաձայն, ՓՔՔ–ի մարտիկները Թրքական տարածքէն հեռանալէ ետք կը հաստատուին Հիւսիսային Իրաքի մէջ ուր երկու բանակատեղի կազմակերպած են:

***

Թուրք կառավարութիւնը 35 էջնոց պաշտպանողականով մը պատասխանած է Մարդկային Իրաւանց Եւրոպայի Ատեանին Ա. Էօճալանի առնչուած պնդումներուն: Ըսուած է որ Գենիան յանձնած է զայն. իսկ Թուրքիա փոխադրութեան ընթացքին եղած թմրեցնող ներարկումին եւ աչքերուն կապին մասին որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ՇԱՐՄ-ԷԼ-ՇԷՅԽԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Երկար բանակցութիւններէ, ձգձգումներէ, խոչընդոտներէ ետք, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 4–ին, կէս գիշերին Շարմ-էլ-Շէյխի մէջ Պարաք եւ Արաֆաթ ստորագրեցին այն համաձայնագիրը, որ կը ճշդէ Ուայ Փլենթէյշընի համաձայնագրին ժամանակացոյցը: Երկու օր առաջ, Աղեքսանդրիոյ մէջ, ստորագրութիւնը անկարելի դարձած էր եւ ի վերջոյ Կարմիր Ծովի ափին է որ կարելի դարձաւ պաղեստինեան նոր զիջումէ մը ետք: Փոփոխութիւններ կան, անշուշտ, համաձայնագրին յօդուածներուն մէջ, բայց եւ այնպէս կը նախատեսէ 350 պաղեստինցի քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը, իսրայէլեան զինուորական ուժերու քաշուիլը Այսըրյորդանանէն 11%–ի համեմատութեամբ, երեք հանգրուաններով, ինչ որ թոյլ պէտք է տայ Պաղեստինցիներուն շրջանին 40%–ի հակակշիռ ունենալ:

Առաջին հանգրուանը պէտք է գործադրուէր Կիրակի, Սեպտեմբեր 5–ին իսկ: Իսրայէլ պէտք է քաշուէր 7% համեմատութեամբ: Սեպտ. 10–ին պէտք է սկսին բանակցութիւններ պաղեստինեան հողամասերու վերջնական իրավիճակին շուրջ: Հոկտ. 1ին անգք մը պէտք է բացուի Գազայի գօտիին եւ Այսըրյորդանանի հարաւային բաժնին միջեւ: Հոկտեմբեր 8–ին պէտք է սկսի բանտարկեալներու ազատ արձակումը: Նոյեմբեր 15–ին, Իսրայէլ 3% եւս պէտք է քաշուի: Նոյեմբերի վերջ Իսրայէլ Պաղեստինցիներու երթեւեկին պէտք է բանայ Շուհարա փողոցը, Հեպրոնի երկայնքին: Դեկտ. 9–ի շուրջ, բանտարկեալներու նոր խումբ մը պէտք է ազատ արձակուի: Դեկտեմբերի վերջ, Իսրայէլ անգք մը պէտք է բանայ Գազայի գօտիին եւ հիւսիսային Այսըրյորդանանի միջեւ: 2000 Յունուար 20–ին Իսրայէլ Այսըրյորդանանի մնացեալ հակակշռին (Իսրայէլ–Պաղեստին) 5,1%ը ամբողջովին պէտք է յանձնէ Պաղեստինցիներուն: Փետրուարին Իսրայէլ եւ Պաղեստինցիները համաձայնագիր մը կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՐՄԱՇՈՒ ՎԱՆՔԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՑԱՐԱՆԻ ՇԷՆՔԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

«Մարմարա» Սեպտ. 2–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը Սեպտ. 2–ին խումբ մը օտար հիւրերու հետ այցելած է երկրաշարժէն տուժած շրջանը: Տեղական պաշտօնատարներու հետ հանդիպում ունենալէ ետք խումբը այցելած է ուրիշ բնակավայրերու կարգին Պարտիզակ գիւղը եւ Աքմէշէ: Այս վերջինը նախկին Արմաշն է ուր կը գտնուէր Ս. Խաչ Դպրեվանքը: 2100 բնակիչ ունի: Ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն Աքմէշէի մէջ 101 բնակարան փուլ եկած, կամ անգործածելի դարձած են: Վնասուած են Արմաշու Դպրեվանքին երբեմնի հանրակացարանի շէնքին ճակատը եւ տանիքը: Հանրակացարանը ներկայիս կը գործածուի որպէս վարժարան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 2-0

Շաբաթ իրիկուն, Սեպտ. 4–ին, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ Եւրօ–2000–ի զտման մրցաշարքի 4–րդ խումբի անդամներէն Ռուսաստանի եւ Հայաստանի հանդիպումը որ վերջ գտաւ Հայաստանի պարտութեամբ 0–ի դէմ 2 կէտով:

Հայաստանի խումբին կազմն էր.– Բեբեզովսկի, Վ. Խաչատրեան, Յովհաննիսեան, Վարդանեան, Մկրտչեան, Յարութիւնեան (55–րդ վայրկեանին՝ Կակոսեան), Ոսկանեան, Խաչատրեան (86–րդ վայրկեանին Պետրոսեան), Միքայէլեան, Շախկելտեան (78–րդ վայրկեանին՝ Տըվանի): Մարզիչն է Սուրէն Բարսեղեան:

Էքիփի թղթակիցը կը նկարագրէ խաղը, նշելով սկիզբը որ Ռուսերը օգտուած են «Մոսկուայի օր»էն, իրենք զիրենք ցուցադրելու համար Հայերու դիմաց, որոնք ստիպողաբար պարտին վերաքննել իրենց պաշտպանողականը:

Ռուսերու կէտերը նշանակած են Բեշաստնիկ եւ Կարպին, ազդարարութիւններ եղած են Վարդանեանի (29–րդ վայրկեան), Յովհաննիսեանի (50–րդ) եւ Ոսկանեանի (83–րդ): Խաղին ներկայ եղած են շուրջ 40 հազար հոգի:

Խաղին սկիզբէն իսկ, կը գրէ թղթակիցը, Ռուսերը նուաճեցին հայկական հողամասը: Ցօղուածին վերջաւորութեան ալ, անդրադառնալով Հայաստան – Ֆրանսա խաղին (Սեպտ. 8), կը գրէ թէ գիտելով մրցումին տեսերիզը, Ֆրանսայի խաղացողները անակնկալի պիտի չըգան: Քիչ են Հայերը որոնք յաջողեցան իրենք զիրենք արժեցնել, ի բաց առեալ, թերեւս, Յարութեանէ որ ճիշդ գնդակներ կը ղրկէ եւ յարձակող Միքայէլեանէ որ գիտէ գանոնք պահել: Նեղ կացութեան մատնուած, հայկական խումբը պաշտպանողականի շուարած նշաններ ցոյց կու տայ որ պէտք է որոշ գաղափարներ տայ Ֆրանսացիներուն:

Խաղին մասին, մարզիչը՝ Սուրէն Բարսեղեան ըսած է.– «Գործ ունէինք ռուսական շատ զօրաւոր խումբի մը հետ: Խաղացողներս փորձեցին բան մը ընել, բայց՝ դիմացինը շատ ուժով էր: Խումբս պաշտպանողական կարգ մը սխալներ գործեց, բայց իրենց դիրքը հանեցայ: Երբեք չհրաժարեցան: Գալով որակումի կարելիութիւններուն այս խումբին մէջ, պիտի ըսէի որ երեք նախընտրուածները ունին, բայց, այս միջոցին Ռուսերն ալ լաւ են»:

***

Այս չորրորդ խումբին մէջ, Ֆրանսա յուսախաբ վերադարձաւ Կիեւէն, միայն 0 – 0 արդիւնքի մը հասնելով Ուկրանիոյ հետ: Նոյն օրը Անտորա 0 – 3 պարտուեցաւ Իսլանտայէն:

Դասաւորումն է.– Ուկրանիա 16 կէտ, Ռուսաստան 15, Ֆրանսա 15, Իսլանտա 15, Հայաստան 5, Անտորա 0:

Եւրոյի կանոնագրին համաձայն, նախ երկու խումբ կայ որ ի պաշտօնէ որակուած են եզրափակիչ մրցաշարքին որպէս կազմակերպիչ (Պելժիա եւ Հոլանտա), միւս ինը խմբակները պիտի նշանակեն 14 խումբերը: Ամէն խումբի առաջինը, լաւագոյն երկրորդը, մնացեալ ութ երկրորդներէն ալ պառաժի չորս յաղթականները:

***

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 1 պարտուեցաւ Գանէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ եւ դասաւորման մէջ 9–րդ տեղը կը գրաւէ 9 կէտով: Գլուխն է Լիլ 19 կէտով, վերջին կը մնայ Այաչիօ 5 կէտով:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆՏՐԵԼ...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին վախճանումէն ասդին, նոյնիսկ անկէ առաջ՝ իր մահացու հիւանդութեան վերջին ամիսներուն, կաթողիկոսական ընտրարշաւը լռելեայն սկսած էր Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Գահին թեկնածու Եկեղեցւոյ իշխաններուն միջեւ: Այսօր, ընտրութեան թուականէն երկու ամիս առաջ, դրօշակները արդէն պարզուած են եթէ ոչ յաւակնորդներու կողմէ բացայայտօրէն, առ նուազն զանոնք հովանաւորողներուն, անոնց զօրակցողներուն եւ ծանուցումը կազմակերպողներուն կողմէ:

Ո՞վ պիտի ըլլայ ապագայ Յաջորդը, եւ ի՞նչ բարեմասնութիւններու տէր պէտք է ըլլայ ան: Ի՞նչ առաքինութիւններու, մտաւորական զարգացումի, վարչական կարողութեան, քրիստոնէական հաւատքի ուժի եւ այլ աստուածատուր շնորհներով օժտուած անձնաւորութիւն մը պէտք է ըլլայ Հայոց հոգեւոր Պետը:

Հարցումը եւ հարցը մենք չէ որ սեղանի վրայ կը դնենք, այլ ան յաճախ մեզի՝ մամլոյ ծառայողներուս կ'ուղղուի կարգ մը նախանձախնդիր ընթերցողներու, ազգային հարցերով մտահոգ ծանօթներու եւ հեռաւորներու կողմէ:

Բարդ եւ փշոտ հարցում, որուն ճիշդ պատասխանը գտնելու համար մենք ալ մեր կողմէ սկսանք հանրախոյզի: Եւ հակառակ ընկալեալ օրէնքին, չդիմեցինք ժողովրդային տարբեր խաւերու եւ ընկերային զանազան մակարդակներու վրայ գտնուող հասարակութեան, այլ կաթողիկոս ընտրողներու նեղ շրջանակին, որոնց կարգին այս անգամ չէր գտնուեր նախկին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Այդ շրջանակներն էին Երեւանի իշխանութիւններուն երեք գլխաւոր դէմքերը, Մոսկուան, Ուաշինկթըն, Փարիզը, Ամերիկահայ այն մէկ մեծահարուստը, ամերիկահայ այն միւս մեծահարուստը, սփիւռքահայ այն երրորդ մեծահարուստը եւ մի քանի ոչ - թեկնածու - կը գտնուին նմոյշներ - սակայն միջնորդ բարձրաստիճան եկեղեցականներ: Այս վերջինները՝ պարզապէս շօշափելու նպատակաւ վերոյիշեալներուն բազկերակը:

***

Գրեթէ բոլոր կողմերը, Հայոց երկիր Նայիրիի թէ միջազգային մայրաքաղաքներու պատասխանատուները մեկին յայտնեցին թէ եկեղեցականներուն անձնական կեանքը զիրենք չէր հետաքրքրեր: Այս կէտը թերեւս քիչ մը զարմանալի թուի գոնէ ամերիկեան կողմին պարագային, ուր երկրին նախագահական թեկնածուին մինչեւ մանկութիւնը մաղէ կ'անցընեն, գիտնալու համար թէ իր կեանքի մէկ հանգրուանին երբեք փորձութիւնը ունեցա՞ծ է թմրեցուցիչ գործածելու, ի՞նչ կարգի թմրեցուցիչի եւ որքա՛ն ժամանակ, քանի՞ աղջիկ համբուրած է հինգ տարեկանէն սկսեալ, ամուսնական անհաւատարմութեամբ մեղանչա՞ծ է, գոնէ անոր փորձութիւնը ունեցա՞ծ է (այդ մասին յիշողութիւններու մէջ դեռ թարմ է Ամերիկայի ամէնէն մաքրամաքուր նախագահ Ճիմի Գարթըրի խոստովանութիւնը «Փլէյպոյ» մակագինին, թէ պատահած է որ ինք մեղանչէ եւ անհաւատարիմ դառնայ... մտածումով: Ո՛վ սրբատուրբն նախագահ): Կաթողիկոսական թեկնածուներուն մտերիմ կեանքի այս երեսին հանդէպ ցոյց տրուած այսքան անտարբերութիւնը, եթէ ոչ արհամարհանքը, կը բացատրուի անով որ, ըստ երեւոյթին՝ քաղաքական շրջանակներուն համար մեր կաթողիկոսական թեկնածուներուն Քրիստոսի Եկեղեցւոյ հետ իրենց ամուսնութեան զուգահեռ հակօրինական կենակցութիւններ նուազ նշանակութիւն ունին քան նախագահի մը, կամ նոյնիսկ՝ նախարարի մը կամ ենթանախարարի մը վարքն ու բարքը:

Թեկնածուներուն մտաւորական պաշարին եւ ընդհանուր զարգացումին մասին հարցումը արժանացաւ նուազագոյն կարեւորութեան: Ընդհանրապէս տիրող կարծիքը այն էր թէ այդ մարզին մէջ բոլոր թեկնածուները վերիվարոյ համարժէք են, եւ թէ չկար իր գիտական եւ իմացական կարողութեամբ լուսաճաճանչ դէմք մը: Ի վերջոյ, ըսին անոնք, կառավարուելիքը Հայոց Եկեղեցին էր, որ արդէն ունէր նաեւ տարբեր կեդրոններ եւ գլուխներ, որոնք անկախ էին եւ ազատ՝ իրենց Տան օրէնքներուն կամ սահմանադրութեան համաձայն, եւ որոնց կարգին կը գտնուէին նաեւ դէմքեր, որոնք արդէն իրենք զիրենք կը նկատէին որպէս Սփիւռքի Ամենայն Հայոց հոգեւոր Պետ:

Թեկնածուներուն տարիքին շուրջ բացի մէկ կամ երկու կողմէ, մնացեալները ընդհանրապէս կողմնակից էին երիտասարդներու: Նոյնիսկ ըսողներ եղան՝ «որքա՛ն երիտասարդ՝ այնքան լաւ», պայմանաւ որ իրենց թեկնածուն ըլլար: Այս ձեւով իրենց կողմէ երկար տասնամեակներ ապահովուած՝ կ'ըլլար Էջմիածնայ Գահակալին վրայ որոշ ազդեցութեան մը բանեցումը: Իրենք նման հում բացատրութիւն չտուին, բայց՝ «բարեկամ եւ բարեացակամ Գահակալ մը կ'ունենանք ի Ս. Էջմիածին»:

Վերջին հարցումը կը վերաբերէր յաջորդ հայրապետին ծննդեան աշխարհամասին, - «ներսէ՞ն» թէ «դուրսէն» պէտք է ըլլար ան: Այս հարցումը արժանացաւ երկու կարգի եւ ձեւի պատասխաններու, բնականաբար չորս լեզուներով, - It depends, Ça dépend, Ներսից, Из нутри (ներսէն): Ֆրանսերէնով պատասխանողը նաեւ իր խօսքին կցեց ասացուածք մը, - կը թուի թէ այս ձեւը ֆրանսական մշակոյթին մաս կը կազմէ. «l'ambition dépend de tout le monde», որ թարգմանի՝ «փառասէրը կախեալ է բոլորէն»: Ծննդավայրի հարցով, սակայն, շատ մը կողմերէն մատնանիշ եղաւ զգայուն կէտ մը: Ըսին թէ «դուրս»էն եկողը դժուար թէ հասկնայ «ներսին»ներու լեզուն, անոնց «լէքսիկոն»ը: Վախ կայ որ ստեղծուի կամ թէ շարունակուի ստեղծուած Բաբելոնի աշտարակը: Եւ որպէս օրինակ տուին վախճանեալ կաթողիկոսին պարագան:

Երկու առթիւ պատահեցաւ որ հարցախոյզի ենթակայ կողմ մը հակադարձէ նոյն կարգի հարցումով: Անակնկալի եկած, տուինք, քիչ մը կմկմալով եւ ակնյայտ վարանումով, մէկ երկու անուններ: Որպէս պատասխան ունեցանք ժպիտ մը, որ բաւական նեղացուցիչ գտանք իր հեգնական երանգով: Տպաւորութիւնը ունեցանք որ եթէ ոչ լուսնաբնակ մը, այլ գոնէ բաւական միամիտ էինք նման հարցի մը դատումի պարագային: Ամէն պարագայի, չուշացաւ մեր պատասխանէն բխող անսպասելի նոր հարցումներու շարքը. - Ձեր թեկնածուները - թէեւ յիշեալները անպայման «մեր» թեկնածուները չէին - մեծ ժողովրդականութիւն ունի՞ն, ո՞ր կողմի թիկունքը կը վայելեն, ո՞ր ծանօթ կամ անծանօթ ուժերու կռթնած են, ի՞նչ դրամագլուխ տրամադրուած է իրենց ընտրապայքարի սնտուկին:

Երբ ճշդեցինք թէ հարցը չէր վերաբերեր Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Ռուսիոյ նախագահներու կամ ծերակուտականներու ընտրութեան, նոյնի՛սկ՝ Հայաստանի Ազգային Ժողովի ընտրութիւններուն մասնակցող «անկախ» ներկայացած գործարար թեկնածուներուն, մեր լաւատեղեակ եւ հզօր խօսակիցներուն ժպիտը այս անգամ այնքան լայնցաւ, որ անոնց շրթները պատկերեցին անսահման կորագիծ մը՝ աջ ականջէն մինչեւ ձախը, ծայրն ալ կորսուելով միջոցին մէջ:

Հոկտեմբերին աշխարհի չորս ցամաքամասերէն Ս. Էջմիածին պիտի հաւաքուին աւելի քան 400 եկեղեցասէր, կրօնասէր եւ ազգասէր պատգամաւորներ ընտրելու համար Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի արժանաւոր յաջորդը՝ 132-րդ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Տէրը իրենց օգնական: Եւ բարի կուարճութիւն:

Պոսթըն

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՆՈՐ ՄԱՖԻԱՆԵՐ

«Աւանդական» նկատուածներէ դուրս նոր մաֆիաներու յայտնութեան նիւթը գլխաւորաբար Ռուսաստանը միտք կը բերէ. միջազգային մամուլը ամէն օր հրապարակում ունի այդ մասին. կը խօսուի դէմքերու, առասպելական գումարներու, մեծղի չարաշահումներու մասին: Սակայն, այդ մէկը միակը չէ որ կը մտահոգէ արեւմտեան քաղաքական ու տնտեսական ոլորտները: Այդ ուղղութեամբ կարեւոր զարգացումներ կ'արձանագրուին նաեւ Եւրոպայի սրտին վրայ, կեդրոն առած ամէնէն փափուկ շրջանը. այն որ արեւելեան Եւրոպայի երկիրները կը խմբէ, շրջանակ ունենալով ցեղային բախումները, չմարսուած ազատութիւնները եւ Եւրոպայի բարօրութեան օր առաջ հասնելու ձգտումը:

Քոսովոյի թերթերէն մէկը մատնացոյց կ'ընէ մաֆիաներու այդ գօտիին մէջ բարգաւաճումի երեւոյթը որ մինչեւ իսկ արգելք կ'ըլլայ ժողովրդավարացումի հոլովոյթին: Ժխտական դեր կը կատարէ միջազգային օժանդակութիւնն ալ որուն նպատակը պատերազմէն աւերուած շրջաններու վերակառուցումը ըլլալով հանդերձ, աւելի կը ծառայէ ոճրային խմբակներու շահուն:

Կազմակերպուած ոճիրները կը ծաղկին անապահովութեան քաոսին մէջ: Կ'օգտուին օրէնքներու բացակայութենէն, ոստիկանութեան տկարութենէն եւ պաշտօնատարներու կաշառակերութենէն: Տկար տնտեսութիւն մը եւ ճարտարարուեստի մարզին պաշտօնեաներուն անձեռնհասութիւնն ալ կը դիւրացնեն անոնց գործը: Այս խնդիրը սուր բնոյթ ունի յատկապէս Պալքանեան շրջանին մէջ ուր ընկերութեան ոճրականացումը արգելք կ'ըլլայ իրաւունքի պետութիւններու ստեղծումին:

Ոճրային հոլովոյթը, մանաւանդ քաղաքական շրջանակին մէջ, կը սպառնայ բարեփոխումներու, կը հրահրէ հակամարտութիւնները, խոչընդոտելով շուկայի տնտեսութեան կազմաւորումը:

Իտալականէն զատ ռուսական, ալպանական, սերպիական մաֆիաները իրենց ազդեցութեան տակ առած են գօտի մը որ Ադրիականէն կ'երկարի մինչեւ Սեւ ծով: Գլխաւոր հարցը կը նկատուի ալպանականը: Ալպանիոյ մէջ ոճիրը եւ քաղաքականութիւնը այնքան սերտ կապեր ունին որ տնտեսութեան ամբողջ ճիւղեր ձգուած են մաֆիային ձեռքը որ քաղաքական մարդէն հզօր հովանաւորութիւն կը վայելէ: Այդ երկիրը պալքանեան ամէն տեսակի մաքսանենգութիւններու կեդրոնն է. ամէն շրջան ունի իր մասնագիտութիւնը. հարաւային շրջանը թմրեցուցիչ կը ղրկէ դէպի Յունաստան, իսկ դէպի Եւրոպայի Միութիւն՝ մաքսանենգուած սիկարէթ: Ադրիականի ափը փախստականներու դէպի Իտալիա անցքը կը կազմակերպէ, կը ստանայ Մերձաւոր-Արեւելքէն ղրկուած թմրեցուցիչը որ հասցէ ունի Եւրոպան. իսկ երկրին հիւսիսը բարգաւաճ է շնորհիւ Եուկոսլաւիոյ դէմ կիրարկուած շրջափակումին:

Ալպանիա նաեւ դրամի օրինականացումի միջազգային կեդրոն է: Ոճրային ընտրանին այնպէս կը թուի թէ աւելի լաւ կազմակերպուած է, քան կառավարութիւնը: Ստուերային տնտեսութիւնն ալ աւելի ծաղկուն է, քան օրինաւորը: Հարկային գեղծարարութիւնը մեծամեծ գումարներ կորսնցնել կուտայ պետութեան: Վերջին շաբաթներուն ընթացքին ալպանական մաֆիան կը ծաւալի դէպի Քոսովօ, փոխարինելու համար սերպականը որ տասնամեակէ մը ի վեր հոն կը գործէր:

Ինչ կը վերաբերի ռուսականին, թափանցած է կեդրոնական եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպա, նպատակ ունենալով Պալքանները ամուր կռուանի մը վերածել: Պելկրատի եւ Սոֆիայի աւանդական կապերը շրջանային ոճրայնութեան համար կամուրջի դեր կատարած են: Սակայն ՕԹԱՆ-ին մաս կազմելու Պուլկարիոյ ձգտումը կը վրդովէ Ռուսաստանը: Նաեւ Միլոսեւիչի իշխանութեան վախճանը եւ անոր փոխարինումը Արեւմուտքի թիկունքին տէր կառավարութեամբ մը, բնաւ գործին չի գար ռուսական շուկային, ատով կը բացատրուի Մոսկուայի մօտեցումը սերպական ընդդիմութեան որուն նպատակը կը համարուի յետմիլոսեւիչեան շրջանի պատրաստութիւնը:

Ի՞նչ լուծում կրնայ ըլլալ այս կացութիւնը դարմանելու համար: Ամէնէն կարելին կը նկատուի այն որ ՕԹԱՆ-ի օգնութեամբ Պալքանեան պետութիւնները ռազմավարութիւն մը մշակեն, հանրային ապահովութեան մարմինները զօրանան: Արդէն կան առնուած քայլեր: Ռումանիա, օրինակ, ձեռնարկած է կազմակերպուած ոճիրներու դէմ միջազգային կեդրոնի մը ստեղծումին: Սակայն, երկար է կտրուելիք ճամբան: Նաեւ դժուար, քանի որ արդէն ապացոյցները կան որ միջազգային հիմնարկներու օժանդակութիւնները, յատկացումները, ներդրումները իջած են քաղաքական դէմքերու գրպանը: Ոճիրին եւ քաղաքական մարդին միաձուլումը միայն կրնայ կասիլ եթէ արդարադատ մարմինները հզօրանան: Իսկ եթէ անկարելի ըլլայ կաշառակերութեան պատուար կանգնել, ամբողջ Եւրոպայի տնտեսական եւ ճարտարարուեստական զարգացումն է որ պիտի վտանգուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Վէն Նայսի Պըրմինկհամ Հայ Սքուլի մարզադաշտին վրայ, Օգոստոս 22-ին, տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Նաւասարդեան 24-րդ մարզախաղերու եզրափակիչ հանդիսութիւնը, հազարաւոր հիւրերու ներկայութեամբ: Բացումը կատարած եւ հանդիսութիւնը վարած է Վիգէն Դաւիթեան: Խօսք առած եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ին հաւաստագրեր յանձնած են Գոնկրէսմէն Պրէտ Շըրմըն, նահանգային ծերակուտական Էտըմ Շիֆ, նահանգային ներկայացուցիչներ Սքաթ Ուայլտմըն եւ Ճէք Սքաթ: Շնորհաւորանքի իր խօսքին մէջ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան Նաւասարդեան մարզախաղերը նկատած է իբրեւ հայրենասիրութեան, ազգային ոգիով դաստիարակման կեդրոն: Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան փողերախումբի հնչեցուցած ազգային մեղեդիներու առընթեր տողանցած են միութեան 17 մասնաճիւղերու սկաուտական եւ մարզական խումբերը, յանձնախումբերն ու վարչական պատասխանատուները:

Ապա, խօսք առած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Մանուէլ Մարգէլեան, շեշտելով Նաւասարդեան մարզախաղերու կազմակերպման բարիքները, որոնց նուաճումներուն արդիւնքն է մեր երիտասարդութեան համախմբուած մնալը: Օրհնութեան եւ գրուատանքի խօսքեր արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Յաղթանակի բաժակներու յանձնումէն ետք հանդէս եկած են երգիչներ Յարութ Փամպուքճեան, Անդրէ Տանիէ, Ներսէս Իսբիրեան եւ Ատիս Հարմանտեան, ճազի, ազգային ու յեղափոխական երգերու մեկնաբանութեամբ:

***

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Օգոստոս 20-ին, տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի յաղթանակի պարահանդէսը, Եունիվըրսալ Հիլթըն պանդոկին մէջ: Բացման խօսք արտասանած է Շանթ Հայթայեան: Ձեռնարկը վարած է Զարե Կալեան: Օրհնութեան իր խօսքին մէջ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան ըսած է թէ յարգելու համար Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակը, յետաձգեցին Նաւասարդեան ձեռնարկները՝ մեծերը յարգելու կենդանի փաստը տալով մեր նոր սերունդին: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Կարպիս Շըխըրտըմեան: Մանուէլ Մարգէլեան ներկայացուցած է տարուան «Տիպար Հ.Մ.Ը.Մ.-ական»ը՝ Կարպիս Էօմէքեան: Ցուցադրուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի պատմութիւնն ու նուաճումները ներկայացընող տեսերիզ մը, զոր պատրաստած է Փեթրոս Մանուկեան: Հուսկ՝ խօսք առած է Կեդր. Վարչութեան անդամ Ստեփան Տէր-Պետրոսեան (Պէյրութէն), գրուա-

տելով Հ.Մ.Ը.Մ.-ի առաքելութիւնը հայկական գաղութներուն մէջ:

***

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԸ «ԱՐԱՐԱՏ» ՏԱՆ ՄԷՋ

Միշըն Հիլլի «Արարատ» հանգստեան տան մէջ, Օգոստոս 13-ին, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ պատարագ մատուցուած եւ խաղողօրհնէք կատարուած է: Պատարագած է Վիգէն Քահանայ Վասիլեան: Քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Պատարագի ընթացքին Տան ծերունիները հաղորդուած են: Ցաւարտ արարողութեանց, խնամակալութիւնը սիրոյ սեղան սարքած է ի պատիւ թեմին հոգեւորական դասուն:

***

Ե. ՕՏԵԱՆԻ «ՍԷՐ ԵՒ ԾԻԾԱՂ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Իսէլ Ռաքի Օքսիտենթըլ Գոլէճի թատերասրահին մէջ, Օգոստոս 15-ին, Համազգայինի Փասատինայի մասնաճիւղի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբը ներկայացուցած է Երուանդ Օտեանի «Սէր եւ ծիծաղ» երկու արարնոց կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Ժան Նշանեանի: Յիշենք որ այս կատակերգութեան խսկական անունն է «Զարշըլը Արթին աղա» կամ «Ֆրանքօ – Թրքական պատերազմը», որ յօրինուած է Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի կողմէ միասնաբար, 1909-ին: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Թագուհի Ցակոբեան, Աւետիս Օհանեան, Յովհաննէս Ղուկասեան:

***

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՐԱՖՖԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 100 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ «ՀՈՐԻԶՈՆ» ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ

1989-ին հիմնուած է «Հորիզոն» հեռատեսիլի յայտագիրը, որ կը սփռուէր շաբաթական մէկ ժամ: Այդ օրերուն, բարերար Վաչէ Մանուկեան 100 հազար տոլար նուիրած էր անհրաժեշտ սարքաւորումներ գնելու համար: Կայանին տասնամեակին առթիւ, այս անգամ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Մանուկեան (Վաչէի եղբայրը) 100 հազար տոլար նուիրած են «Հորիզոն»ին, սարքաւորումներու արդիականացման համար: Ի դէպ նշենք որ «Հորիզոն»ը քանի մը ամիս առաջ տէր դարձած է 24 ժամեայ կայանի մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԿԵԱՆՔԸ ԵՐԱԶ ՄԸ ՉԷ

ՄԱՏԱՄ ՊՈՎԱՐԻՆ ՄԵԶԻ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԷ ԱՊՐԻԼ

Ի՞նչ է տարբերութիւնը Կիւսթաւ Ֆլօպէրի «Մատամ Պովարի» գիրքին եւ արդի սիրային վէպերուն միջեւ: Ի՞նչ կը ներկայացնէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը եւ ի՞նչ պատգամ կը փոխանցէ ընթերցողին: Յաջող վէպ մը միշտ ալ կարդացողը կը փոխադրէ իր իրականութենէն տարբեր աշխարհ մը, միեւնոյն ատեն այնտեղ ներկայացնելով տիպարներ, որոնց հետ ընթերցողը որոշ չափով կը նոյնանայ: Սակայն նոյնինքն այս սեռի գրականութեան մէջ գոյութիւն ունին ենթաբաժանումներ:

Անտրէ Քոնթ – Սփոնվիլ (1) խրայատուկ ձեւով կը վերլուծէ այդ հիմնական տարբերութիւնը: Անոր գրութիւնը միայն Ֆրանսացի ընթերցողին ուղղուած չէ, այլ՝ ընդհանրապէս այն զանգուածին, որ սիրային արդի սպառողական վէպերուն կուտայ բացարձակ նախընտրութիւն:

«Քու մտածելակերպիդ մէջ գիս խանգարող կէտը այն է, որ տարբերութիւն կը դնես «իրականութեան» եւ «երազ»ին կամ «իրականին» եւ «երեւակայականին» միջեւ: Այս պատճառով է, որ դուն չես սիրեր վէպերը: Երազները, ցնորքները եւ երեւակայական ապրումները մաս կը կազմեն մարդկային իրականութեան», կը գրէ փիլիսոփայ բարեկամուհիներէս մէկը: Անշո՛ւշտ: Սակայն մանիկը ամբողջութեան հետ պէտք չէ շփոթել, եւ ոչ ալ՝ վէպը արթուն երազի մը հետ:

Մենք բոլորս ցնորային մտապատկերներ ունինք: Կ'երազենք աւելի գեղեցիկ կամ աւելի հարուստ ըլլալ, երեւակայական հանդիպումներ կ'ունենանք մեր հերոսներուն հետ եւ այլն: Մենք «Մատամ Պովարի»ն ենք, եւ այս պատճառով է, որ կը սիրենք վէպերը (2), որովհետեւ անոնք կ'օգնեն, որ մենք երազենք մեր կեանքը՝ նախքան զայն ապրիլը: Սակայն ի՞նչ է տարբերութիւնը Ֆլօպէրի գիրքին եւ, ըսենք, «Արլըքէն» հաւաքածոյին (3): Հետեւեալը. Ֆլօպէր Մատամ Պովարիին ցնորքները կը ներկայացնէ այնպէս, ինչպէս որ են՝ ինքնասիրական եւ պատրանքային: «Արլըքէն»ի հրատարակութիւնները իրականութիւնը կը ներկայացնեն այնպէս, ինչպէս մենք զայն «կը ցնորենք», այսինքն այնպէս, ինչպէս որ չէ, չի կրնար ըլլալ:

(1) Ա. Քոնթ – Սփոնվիլ իմաստասէր գրող մըն է, որ վերջերս հրատարակեց «Միջ – ժամանակը». ան նաեւ համահեղինակն է «Արդիներուն իմաստութիւնը» գիրքին:

(2) Կիւսթաւ Ֆլօպէրի «Մատամ Պովարի» վէպը կը ներկայացնէ դարասկիզբին ապրող կին մը՝ Մատամ Պովարին, որ իր կեանքը կ'անցընէ երազելով ընկերային աւելի լաւ եւ բարձր դասակարգի պատկանիլ: Այդ պատճառով ան կը նետուի սիրային զանազան արկածախնդրութիւններու մէջ՝ հեռանալով իր կեանքին իրականութենէն. աւարտին, ան կ'անդրադառնայ, որ ի զուր անցուցած է իր կեանքը եւ կորսնցուցած պարզ երջանկութիւններու առիթը:

(3) «Արլըքէն» հաւաքածոն մէկն է այն հրատարակութիւններէն, որոնք լոյս կ'ընծայեն սիրային արդի վէպեր, ուր հերոսները կը տառապին սիրոյ պատճառով, սակայն վէպի աւարտին անպայման կը միանան իրարու:

ԹԻՄՈՐԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՄՓՈՓ ԳԻԾԵՐՈՎ

Վերջին օրերուն միջազգային լրատուփիւններուն մնայուն նիւթը դարձաւ Արեւելեան Թիմորի խնդիրը: Օգոստոս 30-ին կատարուած հանրաքուէն, մասնակցութեան բարձրագոյն տոկոսով մը, յուցաբերեց Ինտոնեզիայէն անկախանալու ձգտում մը: Ձգտում որ միշտ ճնշումի, պատիժի ազդակ եղած է զայն արտայայտողին համար:

Հնդկական ովկէանոսի այս կղզին քառորդ դարէ ի վեր անկախութեան պայքար կը մղէ: ԺԶ. դարէն պատկանած է Փորթուկալի: 1974-ին «Մեխակներու յեղափոխութեան» հետ հզօրացած է Արեւելեան Թիմորի անկախութեան յեղափոխական ճակատը: Բայց նոյն ատեն Թիմորի ժողովրդավար միութիւնը կողմնակից եղած է Լիզպոնի հետ կապերը պահպանելու, իսկ Թիմորի ժողովրդավար եւ ժողովրդական ընկերակցութիւնը՝ կապուելու Ինտոնէզիոյ: Յաջորդ տարին քաղաքացիական պատերազմ մը մէկ ամսուան մէջ երեք հազար զոհ կը պատճառէ: Փորթուկալ կը քաշուի ու անկախականները անկախութիւն կը հռչակեն: Ամիս մը ետք Ինտոնէզիա զօրք կը ղրկէ կղզի: ՄԱԿ-ը կը բողոքէ ու կը պահանջէ որ այդ զօրքը քաշուի. Ճաքարթա կը մերժէ հնազանդիլ ու 60 հազար Թիմորցի կը կոտորէ: 1976-ին ալ կղզին կը կցէ որպէս 27-րդ նահանգ:

1977 – 1981 տարիները սարսափի, մահու շրջան մը կ'ըլլան Թիմորցիներու համար: Ինտոնէզ զօրաբաժիններ կը փճացնեն մշակութիւնները, կը քանդեն գիւղերը եւ կը տարադրեն բնակչութիւնը: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ սովէն կը մահանայ ժողովուրդին մէկ երրորդը, շուրջ 250 հազար հոգի:

1992-ին Թիմորեան դիմադրութեան ազգային Խորհուրդին Նախագահը Քասանանա կը ձերբակալուի ու ցկեանս բանտարկութեան կը դատապարտուի: Միջոց մը ետք պատիժը կը զեղչուի 20 տարի բանտարկութեան: 1996-ին Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը կը տրուի երկու Թիմորցիներու. մէկը անկախականներու ճակատէն Ռամոս Հորթան է որ նոյն կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ ՄԱԿ-ի մօտ, միւսը՝ մայրաքաղաք Տիլիի եպիսկոպոսը Գարլոս Պէլօ:

1998-ին Սուհարթոյի վարչախումբին անկումը Ճաքարթայի մէջ որոշ յոյսեր կը ներշնչէ Թիմորցիներուն: 1999 Յունուարին առաջին անգամ ըլլալով Ինտոնէզիոյ իշխանութիւնները նիւթ կ'ընեն 27-րդ նահանգին համար անկախութեան կարելիութիւն մը եթէ «յատուկ ինքնավարութեան» իրենց առաջարկը մերժուի: Սակայն անկէ ի վեր Ինտոնէզիոյ համակիր քաղաքազօրքը բազմացուցած է բռնութեան արարքները յատկապէս անկախականներուն դէմ ու սպաննած տասնեակ անձեր:

Օգոստոս 30-ի հանրաքուէն որու մասնակցութեան համեմատութիւնը 98,6% եղած է, բացայայտօրէն կը մատնէ ձախողութիւնը Ճաքարթայի վարած համարկումի յամառ քաղաքականութեան:

Թ. Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ի ԼՈՒՐ...
(Բանաստեղծութիւններ)
ՓԱՆՈՍ ՃԵՐԱՆԵԱՆ
Հրատարակութիւն «Գէորգ Մելիտինեցի» գրական մրցանակի թիւ 37

Անթիլիաս, Լիբանան 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Աթէնք հասած իրիկուան իսկ, երբ ճաշէն յետոյ ամէնքը հաւաքուեցան վերջնական կարգադրութիւնները ընելու համար, Ժօրժ ըսաւ՝ խօսքը Մաննիկի ուղղելով.

– Դուք ալ, տիկին, ձեր ճամբու պատրաստութիւնները տեսէք Սօնային հետ:

– Ո՞ւր կ'ենթանք կոր, – հարցուց Մաննիկ ժպտելով:

– Բայց մեզի հետ... Ռումանիա:

– Կատակ կ'ընես, Ժօրժ:

– Չէ, շատ լուրջ կը խօսիմ, այսպէս որոշեցինք ու այսպէս պիտի գործադրենք, եւ կը խնդրեմ, որ առանց դիտողութեան առաջարկութիւնս ընդունիք:

– Անկարելի է, – պատասխանեց Մաննիկ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Բարսեղ աղան բոլորովին առանձի՞ն պիտի թողունք:

– Բարսեղ աղան առանձին պիտի չմնայ, քանի որ մեր մեկնելէն ետքը ինքն ալ Սուրիա պիտի երթայ իր մեծ աղջկան ու փեսին քով:

– Այո, բայց եւ այնպէս...

– Կ'աղաչեմ, որ առարկութիւն չընէք, – պնդեց Ժօրժ, իմ ըսածս շատ օրինաւոր, շատ բնական ու շատ ալ անհրաժեշտ բան մըն է:

– Անհրաժե՞շտ, – հարցուց Մաննիկ:

– Անշուշտ, ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ խեղճ Զապէլը այսպէս յանկարծ իր բոլոր սիրելիներէն բաժնուի եւ բոլորովին օտար միջավայր մը փոխադրուի ամուսինի մը հետ, զոր հազիւ կը ճանչնայ... ես չեմ ուզեր այդ տեսակ անգթութիւն մը գործել, եթէ Զապէլը կը սիրէք, պէտք չէ, որ մերժէք իմ առաջարկս...

Այս խօսքերը քիչ մը վարանեցուցին Տիկին Մաննիկը, որ ամուսնոյն նայեցաւ խորհուրդ ուզելու ձեւով մը:

– Կարծեմ շատ ճիշդ է ըսածս, – աւելցուց Ժօրժ՝ այս անգամ խօսքը Բարսեղ աղային ուղղելով:

– Անշուշտ դժուար է Զապէլին համար այսպէս մէկէն ի մէկ մենէ բաժնուիլը, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – ինչպէս մեզի համար ալ շատ դժուար պիտի ըլլայ, բայց նշանուած ատեն ասոնք ամէնքը նախատեսուած էին:

– Ոչ բոլորովին, – դիտել տուաւ Ժօրժ, – մեր նշանուելէն ետքը շատ անակնկալներ պատահեցան, որոնք մեր ծրագիրները տակն ու վրայ բրին... իսկ դուն, Զապէլ, ի՞նչ կարծիք կը յայտնես, տեսնենք:

– Ինծի համար բնական է, որ մեծ երջանկութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ մայրս եւ քոյրս քովս ըլլային, – պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը:

– Կը տեսնէ՞ք, – գոչեց Ժօրժ յաղթականօրէն:

– Ուրիշ կարգադրութիւն մը ընենք, – առաջարկեց Մաննիկ:

– Ի՞նչ կարգադրութիւն, – հարցուց երիտասարդը:

– Փոխանակ երկուքս միասին գալու, թող միայն Սօնան գայ, այս կերպով Զապէլը բոլորովին մինակ մնացած չըլլար:

– Ես քենէ չեմ բաժնուիր, – յառաջաբերեց իր կարգին Սօնա՝ մօրը փարելով:

– Քուրիկիդ հետ չե՞ս ուզեր երթալ:

– Կ'ուզեմ, բայց եթէ դուն ալ միասին գաս:

– Կը տեսնէ՞ք, որ ուրիշ միջոց չկայ եւ պէտք է իմ ըսածս համակերպիլ, – ըսաւ Ժօրժ:

Վիճաբանութիւնը բաւական երկարեցաւ, բայց երիտասարդը անդրդուելի մնաց:

Ի վերջոյ Բարսեղ աղա ըսաւ իր կնոջ:

– Քանի որ այսչափ կը պնդէ կոր, գացէք:

– Իսկ դո՞ւն:

– Ինծի մի՛ մտածէք, ես տղայ չեմ, ինքզինքս կրնամ կառավարել. անկէ զատ արդէն ես ալ պիտի երթամ Պէյրութ, հոն առանձին պիտի չըլլամ:

– Բայց այսպէսով իրարմէ ալ աւելի պիտի հեռանանք, – դիտել տուաւ Մաննիկ:

– Հիմակուան փոխադրութեան արագ միջոցներով հեռաւորութիւն չէ մնացած, – պատասխանեց Ժօրժ, – Ռումանիայէն ուղղակի Սուրիա շոգենաւ կայ, այնպէս, որ ուզած ատեննիդ դուք կրնաք երթալ Սուրիա կամ Բարսեղ աղա կրնայ Ռումանիա գալ:

– Մեր կեանքը այսպէս երթալ – գալո՞վ պիտի անցընենք:

– Ինչ ընենք, քանի որ ճակատագիրը այդպէս կ'ուզէ:

Վերջապէս որոշումը տրուեցաւ: Մաննիկ եւ Սօնա պիտի ընկերանային Զապէլի եւ ժամանակ մը պիտի մնային Ռումանիա:

Հարսնիքը Նուարդի հարսնիքին պէս շատ մտերմական շրջանակի մը մէջ տեղի ունեցաւ:

Երկու օր ետքը, նորապսակ ամոլը ճամբայ կ'ելլէր դէպի Ռումանիա՝ Տիկին Մաննիկն ու Սօնան միասին տանելով:

Բարսեղ աղա մինչեւ շոգենաւ ընկերացաւ իրենց եւ ճիշդ մեկնելու պահուն ցամաք ելաւ:

Երբ շոգենաւը դանդաղօրէն դուրս ելաւ նաւահանգիստէն ու քիչ յետոյ անհետացաւ, անհուն տխրութիւն մը պատեց Բարսեղ աղայի ոգին ու պահ մը անշարժ մնաց քարափին վրայ՝ խոր մտածումի մէջ ընկղմած:

Գլխահակ սկսաւ քալել դէպի կայարան Աթէնք վերադառնալու համար:

Երբ պանդոկ հասաւ, բոլորովին ընկճուած էր: Ամուսնանալէն ու ընտանիք կազմելէն իվեր առաջին անգամն էր, որ այսպէս առանձին կը մնար օտար երկնքի մը տակ:

– Զաւակս Ֆրանսա, – կը մտածէր, – աղջիկներէս մին Սուրիա, կինս ու երկու աղջիկներս Ռումանիա, ես Աթէնքի մէջ... ինչո՞ւ համար: Տարիներով աշխատէ, աքնէ, դրամ շահէ, ընտանիքի, զաւակներու տէր եղիր, ու օր մըն ալ ամէնքը մեկանց ցիր ու ցան, դուն ալ միս – մինակ, տունէդ _ տեղէդ հեռու, օթէլի մը անկիւնը... ինչո՞ւ համար, ի՞նչ մեղք, ի՞նչ ոճիր գործեցինք այս փորձանքները կրելու համար ... սա՞նկ պիտի ընէի ես իմ աղջիկներուս հարսնիքը...

Մինչ այս սեւ մտածումներուն մէջ ընկղմած էր Բարսեղ աղա, ռումանական Ռէճինա Քառօլ շոգենաւը, որով կը ճամբորդէին նոր հարսն ու փեսան, արագ արագ կը ճեղքէր Արգիպեղագոսի կապոյտը եւ կը յառաջանար դէպի Մարմարա:

(Շար. 96)

(Շար. Ա. էջէն)

ստորագրեն վերջնական կարգադրութեան մը համար:

2000 Սեպտեմբեր 20-ին, խաղաղութեան վերջնական համաձայնագիր մը պէտք է ստորագրուի:

Ինչպէս կը տեսնուի, ամբողջը «պէտք է»ներէ եւ «պիտի»ներէ կախուած է եւ ընդհանրապէս Պաղեստինցիք վստահութիւն չունին որ Իսրայէլ կը գործադրէ իր յանձնառութիւնները: Անցեալի փորձառութիւնն է պատճառը:

***

Արարողութեան ներկայ էին նաեւ Եգիպտոսի նախագահը՝ Մուպարաք, Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարը՝ տիկին Օլպրայթ եւ Յորդանանի Ապաքալահ Թագաւորը: Շնորհաւորական հեռագրեր ղրկեցին անմիջապէս Գլինթըն եւ Շիրաք:

***

Հազիւ 24 ժամ ետք, երկու ռմբափորձեր գործուեցան. մէկը՝ Թապարիէ, միւսը՝ Հայֆա: Կը թուի որ զոհ գացած երեք անձերը ահաբեկիչներն իսկ են, ռումբերը կանխահասօրէն պայթած ըլլալով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է եւ մեռեալներու թիւն ալ ժամէ ժամ մեծ համեմատութիւններու կը հասնի: Միայն չարաթավերջին (Սեպտեմբեր 4/5) աւելի քան 170 հոգի սպաննուած էին անկախութեան ընդդիմադիրներու կողմէ: Հանրաքուէին արդիւնքն էր 78,5% ի նպաստ անկախութեան եւ Ինտոնեզիա յանձնառու եղած էր շնորհել Խորհրդարանին քուէարկութենէն ետք, Հոկտեմբերին կամ Նոյեմբերին: Ճաքարթայի կատարած կցումէն ետք, արդէն 200 հազար հոգի մեռած է: Մայրաքաղաք՝ Տիլիի մէջ անիշխանութիւն եւ սարսափ կը տիրէ: Յարձակումներ գործուած են Կարմիր Խաչի շէնքին եւ եպիսկոպոսարանին դէմ, ուր ապաստան գտած անձեր զէնքի սպառնալիքի տակ դուրս հանուած են:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ պետական խորհուրդը ընդհանուր զօրաշարժ հռչակեց Սեպտեմբեր 5-ին, պայքարելու համար իսլամապաշտներու դէմ: Քուէարկուած բանաձեւը կը շեշտէ.— «Ժողովուրդը վրդովուած է, կրնայ իր հողային ամբողջականութիւնը կորսնցնել»: «Ռուսական յաղթանակ»էն 10 օր ետք, իսլամ ապստամբները յարձակման անցած են նոր ճակատ մը բանալով: Սեպտեմբեր 4-ի իրիկունն ալ ռմբափորձ մը գործուած է Բուինակսկ շէնքի մը դէմ, ուր ռուս զինուորներ կ'ապրին: 30 մեռեալ կար եւ շուրջ 100 վիրաւոր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին նոր հաշուեկշիռ մը հրապարակուած է Սեպտեմբեր 3-ին եւ որու համաձայն մեռեալներու թիւը 14.695 է եւ 24.034 վիրաւոր կայ:

ՇԻՐԱՔ օտար առաջին պետական ղեկավարն է որ Նիւնավիւթ (հիւսիսային Գանատա) կ'այցելէ, այսինքն Ինիւթներու երկիրը: Տեղւոյն կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւնն է յարգել հիներու ուսուցումը, չկորսնցնել հազարամեայ քաղաքակրթութեան հետ կապը, պահել լեզուն (ինիւքթիթիւթ) եւայլն, եւայլն:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ Գորսիքա գնաց Սեպտ. 6-ին, առանձին, այսինքն ոչ մէկ նախարար կ'ընկերանար: Նախորդ օրը, ռմբափորձ մը գործածուած էր Այաչիոյի տուրքերու շէնքին դէմ:

ԻՐԱՆԻ արդարադատութիւնը փակած է «Նեշաթ» («Կենսունակութիւն») թերթը որովհետեւ «հակիսլամական յօդուածներ» տպած էր: Կառավարութեան մօտ թերթը ազատական ընդդիմադիրի մը նամակը հրատարակած էր, ուղղուած Գերագոյն Առաջնորդին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին, Խաչվերացի Տօնի առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ

Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

եւ վարդապետական աստիճան կը շնորհէ՝

Սէն Էթիէնի հոգեւոր հովիւ՝

ՏԱԹԵՒ ԱԲԵՂԱՅ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Պատարագէն ետք տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն «Կարպիս Մանուկեան» հանդիսասրահին մէջ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, խաչվերաց, տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13, տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12, Տօն է ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, Մեռելոց ժամը 11-ին հոգեհանգիստ:

***

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, խաչվերաց

Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին,

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13,

Յիշատակ Մեռելոց

Հոգեհանգստեան պաշտօն բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Արարողութեան սկիզբը՝ ժամը 10-ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Ս. Աստուածածնի ծննդեան Յանայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Կապոյտ խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի ժողովավայրը:

Ուրբաթ, Սեպ. 10 եւ 17 ժամը 18-էն 20

Շաբաթ, Սեպ. 11 եւ 18, ժամը 15-էն 17

Դասընթացքները կը սկսին – պարախումբը Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 18-ին:

Հայերէն լեզուի դասերը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 27-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէ նկատի ունենալ:

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE

Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբալոկ

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX

DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN

4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée**, qui sera célébrée en plein air, **à 11h00**, par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL

— Prendre l'autoroute du Nord (A1)

— Sortie Pierrefitte, Chantilly

— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)

— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).

Continuer dans la même direction

On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.

Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL

Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.

En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse 69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56

Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS

Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.724 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.724

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿՈՐԻԶԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿ. Ա. ՓՈՐՁԱՐԿՈՒՄԸ

Հայաստանի ատոմակայանին մէջ Սեպտեմբեր 6-ին սկսած է կորիզային ծանր արկածի մը նմանակումի փորձարկումը։ «Արկած»ը կը վերաբերի կայանին միակ ռէաքթէօրին շոգի արտադրող մէկ խողովակին խզումին. ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ շողարձակ տարրեր արտանետուին կայանին շրջապատին մէջ։

Նման արկած եթէ իսկապէս պատահի, կրնայ 7 աստիճանով միջազգային աստիճանաչափին 5-րդ մակարդակին չափ վնաս պատճառել, ինչպէս յայտնած է Փարիզի Կորիզային ապահովութեան եւ պաշտպանութեան հիմնարկը։ Այդ աստիճանաչափին բարձրագոյն մակարդակը կը համապատասխանէ Չերնոբիլի կայանին մէջ տեղի ունեցած պայթումին։

Ֆրանսական նոյն հիմնարկը թէքնիք օժանդակութիւն կը բերէ եռօրեայ փորձին։ Կը մասնակցին միջազգային եւ ռուսական մասնագիտական հիմնարկներ։ Փորձին նպատակներէն է ճշդել թէ ժողովուրդին պաշտպանութեան առընչուած հայկական նոր օրէնսդրութիւնն ու կանոնադրութիւնը, յատկապէս երկրաշարժի պարագային որքա՛նով կը պատշաճին կացութեան։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 6/7)

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Սեպտեմբեր 5-ին, Երեւանի մարզահամերգային համալիրին մէջ կատարուած յատուկ հանդիսութեամբ վերջ գտած են Համահայկական Ա. խաղերը։ Հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ եղած են հոծ բազմութիւն մը, կազմակերպիչ մարմինը, մարզիկները եւ հիւրեր։ Կառավարութեան եւ Խաղերու կազմակերպիչ կոմիտէի անունով ելոյթ ունեցած է Տարածքային կառավարման նախարար Խոսրով Յարութիւնեան։ Իրեն յաջորդած է Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարզանքի փոխ-նախարար Իշխան Զաքարեան, որ հրապարակած է մրցական արդիւնքները, որմէ ետք բեմ հրաւիրուած են մրցանակակիր խումբերու ներկայացուցիչները՝ պարգեւատրութեան համար։ Սփիւռքի անունով խօսք առած են Համահայկական խաղերու համաշխարհային կոմիտէի գործադիր կոմիտէի անդամ, ՀԲԸՄ-եան պատասխանատու Ալ. Պօղաճեան (Լոս-Անճըլըս), Պոլսոյ պատուիրակութեան անդամ Վարուժան Արսլանեան, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ մարզիկներ ու մարզուհիներ։ Հետեւած է գեղարուեստական բաժինը, որու մասնակցած են թենոր Գեղամ Գրիգորեան, երգչուհի Սիւզան Մարգարեան եւ աղջիկը, Երեւանի, Վանաձորի, Գիւմրիի երգի-պարի համոյթները, այլ. կրկէսի արուեստագէտները եւլն.։ Հանդէսին վերջին մասը տեղի ունեցած է դահլիճէն դուրս, ուր կատարուած է հրավառութիւն, բազմագոյն լոյսերով։ 2001 թուականի ժամադրութեամբ աւարտած են Համահայկական Ա. խաղերը։

***

ՆՈՐ ԵԴԵՍԻԱ ԱՒԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Արժանթինահայ հանրային գործիչ ու ազգ. բարերար Գէորգ Սարաֆեանի մեկենասութեամբ աւարտած է Նոր Եդեսիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ կառուցումը։ Սեպտ. 5-ին, Արագածոտնի առաջնորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան կատարած է օծման արարողութիւնը, որու ներկայ եղած են բարերարը, Սփիւռքէն հիւրեր և հաւատացեալներու բազմութիւն մը։ Նախագիծին հեղինակն է վաղամեռիկ ճարտարապետ Թելման Գէորգեան, որու գործը շարունակած է Սամուէլ Գիւլնազարեան։

***

ՆՌՆԱԿԻ ՊԱՅԹՈՒՄ ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԷՋ

Սոչիի պանդոկներէն մէկուն մէջ նռնակի մը պայթումի հետեւանքով մէկ հոգի զոհ գացած է, ուրիշ մըն ալ վիրաւորուած։ Պայթումը տեղի ունեցած է սենեակի մը մէջ որ վարձուած էր Հայաստանէն ժամանած Ցակոբեան զոյգին կողմէ։ Կինը մեռած է, իսկ ամուսինը թեթեւ վէրքերով ազատած։ Իրաւապահ մարմինները քննութիւն բացած են։

***

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Հայաստանի Փոքրիկ Երգիչներ» երգչախումբի երեք անդամներ մասնակցած են Չինաստան տեղի ունեցած միջազգային փառատօնին։ Անոնք ունկնդիրներուն ներկայացած են Կոմիտասի ստեղծագործութիւններով։ Երգչախումբի գեղարուեստական ղեկավար՝ Տիգրան Հեքեքեան բացատրած է թէ միջոցներու չըգոյութեան պատճառաւ միայն երեք երախայ կարելի եղած է տանիլ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐ

ՋԱՐԴ, ՍԱՐՍԱՓ ԵՒ ՔԱՈՍ

Աշխարհ կը դիտէ։ Արեւելեան Թիմորի մէջ ահաւոր կացութիւն մը կը տիրէ։ Ցեղային մաքրագործումը, ջարդը, սարսափը քաոս մը ստեղծած են, զոր ըստ երեւոյթին, Ինտոնեզիոյ իշխանութիւնները կը քաջալերեն։ Ծանօթ է որ սարսափի այս մթնոլորտը ստեղծած են Ինտոնեզիոյ կողմնակից եւ անկախութեան դէմ եղող անիշխանական տարրեր։ Ըստ ատոնց, անկախութեան հանրաքուէն ալ, որու արդիւնքը 78,5% անկախութեան ի նպաստ էր, խարդախուած է։ Այլեւս անկախութեան ընդդիմադիր քաղաքապահները եւ Ինտոնեզիոյ բանակին եւ ոստիկանութեան մէկ մասը բացէ ի բաց կը գործեն։ Հարիւրաւորներ սպաննուած են քանի մը օրուան ընթացքին։ Լրագրողները կը հեռապնդուին եւ Սեպտ. 7-ին, միայն Լիպերասիոնի թղթակիցը դեռ մնացած էր շատ վտանգաւոր պայմաններու մէջ։

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը հեռացուց իր անձնակազմը եւ չի նախատեսեր Ինտոնեզիոյ պարտադրել միջազգային ուժի մը ներկայութիւնը։ Տեղւոյն վրայ բնակիչները սպառնալիքի տակ են։ Մայրաքաղաքին՝ Տիլիի մէջ, անոնք բռնի բեռնակառքերու մէջ կը դրուին զօրքերուն կողմէ եւ կը տարուին անծանօթ ուղղութեամբ։ Ցարձակում մը գործուած է Նոպէլեան խաղաղութեան դափնեկիր Պելօ Եպիսկոպոսի բնակարանին վրայ եւ հոն ապաստանած 30 հոգի սպաննուած են։ Կ'ըսուի թէ Ինտոնեզական բանակը Բ. ծրագրի մը գործադրութեան անցած է, որու նպատակն է փորթուկալեան նախկին գաղթավայրին բաժանումը, դիմադրութեան մաքրագործումը եւ բնակչութիւններու զանգուածային տեղափոխումը։

Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը Թիմորի կացութիւնը «անտանելի» որակեց եւ հրաւիրեց Ճաքարթայի կառավարութիւնը որ անմիջական միջոցներ ձեռք առնէ վերջ տալու համար բռութեանց։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարն ալ «խիստ մտահոգիչ» գտաւ կացութիւնը։ Կը խորհի որ Ապահովութեան Խորհուրդի անդամները Ինտոնեզիան սախպողաբար պէտք է դնեն իր պատասխանատուութիւններուն առջեւ։

***

Շաբաթավերջի 170 մեռեալներէն ետք ալ ջարդը կը շարունակուէր։

***

Պելօ Եպիսկոպոսը հրաւիրած է բնակիչները որ հեռանան իրենց տուներէն, ամէն մարդ վտանգուած է։ Ամէն կողմ դիակ կայ, եպիսկոպոսարանը բոցերու մէջ է, քաղաքապահները ամէն կողմ են, միայն զէնքի ձայն կը լսուի, դիակներն իսկ կը գլխատուին։ Տեսարանները անհանդուրժելի են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Մուպարաք մահափորձէ մը ազատեցաւ Սեպտ. 6-ին, երբ Փոր-Սայիտ կ'այցելէր։ Թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ ձեռքէն եւ յարձակողն ալ անմիջապէս սպաննուեցաւ տեղւոյն վրայ։ Շրջանի վաճառորդ մըն էր, ոստիկանութեան ծանօթ՝ իր ոճրային գործունէութեամբ։ Ոչ մէկ կապ ունի իսլամական շրջանակներուն հետ։

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մէջ կռիւները օրէ օր կը սաստկանան եւ Ռուսերը, որոնք ռմբակոծութիւնները կը շարունակեն, բաւական ծանր կորուստներ ունին։ Չէչէնիոյ մայրաքաղաք՝ Գրոզնիի աղբիւրներուն համաձայն, Ռուսերը նաեւ հինգ չէչէն գիւղեր ռմբակոծած են Սեպտ. 5-ին եւ 43 մեռեալ կայ։ Գալով չէչէն պատերազմական պետին՝ Բասայեւի, սպառնացած է Մոսկուայի որ «նոյն ձեւով կը պատասխանէ այն ահաբեկչական պատերազմին զոր կը տանի Տաղստանի եւ Չէչէնիոյ մահմեդականներուն դէմ»։ Ըստ վերջին հաշուեկշիռի մը, Բուինակսկի ոճրափորձին (ռուս զինուորներու բնակած շէնքին դէմ) մեռեալներու թիւը 50 է։

ԻՍՐԱՅԷԼ (Թապարիէ եւ Հայֆա) գործուած ոճրափորձին հեղինակներէն երկուքը իսրայելացի Արաբներ եղած են։ Երեք ահաբեկիչներն ալ իրենց արարքին զոհ գացած էին։

ԹՈՒՐՔԻԱ նոր հաշուեկշիռ մը հրապարակեց Օգոստոս 17-ի երկրաշարժի զոհերուն։ Ըստ այս նոր -եւ միշտ առժամեայ- հաշուեկշիռին մեռեալներու թիւը 15.135 է եւ 23.983 վիրաւոր կայ։ Ոչ մէկ թիւ կը տրուի անհետացածներու մասին։

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԻԹԵՐԱՆ ԵՒ «ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈԲԻ»Ն

ԹԵՐԹՕՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մոնտի Սեպտ. 5/6-ի թիւն ալ լայնօրէն կը զբաղի այս հարցով։ Նամականիի բաժնին մէջ չորս նամակներ կ'արծարծեն խնդիրը։ Մէկը, մօտէն ծանօթ է նախկին նախագահին եւ կը պաշտպանէ անոր յիշատակը։ Կը նկատէ որ «հրէական լոպի»ի մասին կը խօսուի հրեաներու միջեւ, բայց երբ ոչ-հրեայ մը կ'արտասանէ այդ երկու բառերը, դատապարտումը անմիջական է։ Կը յիշէ որ Մենտէս-Ֆրանսի ուզած եւ Միթերանի գործադրած մերձ-արեւելեան քաղաքականութիւնը հրեայ համայնքին պայքարին բախեցաւ։ Սակայն, Միթերան հակահրեայ չէր։ Ուրիշ նամակագիր մը կ'անդրադառնայ այլ կէտի մը։ Միթերանի խօսքերը անձնական խօսակցութեան մը ընթացքին ըսուած են, մինչ տը Կօլ հրապարակաւ արտայայտուեցաւ «ինքնավստահ եւ տիրապետող» հրեայ ժողովուրդին մասին։ Ո՞վ կը համարձակէր ըսել որ տը Կօլ հակահրեայ է։ Ուրիշ մը կը շեշտէ որ Միթերան միայն «հրեայ լոպի»ի մասին չէ խօսած, այլեւ անոր վնասաբեր ազդեցութեան։ Հուսկ, Գերմանիայէն նամակագիր մը նկատել կու տայ որ երբեք չէ տրուած սա հարցումը.- «Ֆրանսայի մէջ, հաւաքական հակահրէութիւն կա՞յ»։

Բայց, նամականիէն անդին, շահեկան յօդուած մը կայ զոր ստորագրած է Նիքոլա Վէյլ «հրէական լոպի»ի խեղաթիւրուած ֆանթազմին մասին, որ մանրամասն վերլուծումն է այդ լոպիին։ Կը մատնանշէ այդ բացատրութեան տարբերութիւնը Միացեալ-Նահանգներու մէջ, ուր գէշ իմաստ չունի, եւ Ֆրանսայի։ Պատմութեան էջերն ալ կը քրքրէ։ Կը խորհի որ ամէն տեղ եւ ամէն անգամ որ գէշ բաներ տեղի ունենան, հրէական դաւ մը կը տեսնուի, այն տպաւորութիւնը թողլով, աջ թէ ձախ, արեւմուտք թէ արեւելք, որ «հրէական դաւը» կամ «հրէական լոպին» առասպելական հետեւութիւնն է ժողովուրդներու անմեղութեան։

***

Ռոժէ Հանէն կրկին արտայայտուեցաւ այս մասին (Սեպտ. 5, Ֆրանս 2) եւ անհրաժեշտ գտաւ Միթերանի անունով խօսիլ տ'Օրմէսոնի մասին։ Այնքան կիրքով հաշուեյարդարի մը դիմեց, որ այլեւս տգեղ ալ բնոյթ առաւ։ Յայտնեց թէ ամէն անգամ որ Միթերան տ'Օրմէսոնի մասին կը խօսէր իր առջեւ, կ'ըսէր.- «Ծիծաղելի անձնաւորութիւն մըն է, ծիծաղելի տխմար մըն է», «այն ատեն, կ'աւելցնէ Հանէն, հարց պիտի տաք, ինչո՞ւ Էլիզէ կը հրաւիրէր ծիծաղելի տխմար մը, որովհետեւ Միթերան կը հրճուէր կարգ մը մարդոց մեծամտութենէն եւ ունայնամտութենէն»։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 5-ի արդիւնքներն են.-

Ֆրանսայի Բաժակ- Բ. Հանգրուան

Փարիզեան Շրջան
Ա. ԷՍ. Պոնտի - ԻՒ. ԺԻ. Ա. Ալֆորվիլ 0-3
Ա. ԷՍ. Լոնեը - Ա. ԷՍ. Օ. Ա. Իսի 0-1

Տրոմ-Արտէշի Շրջան
Հ.Մ.Ը.Մ. Վալանս - Անէյրոն 0-1

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԱՄԵՆԱԶՕՐ ԴՐԱՄԸ ԵՒ ԱՆԶՕՐ ԲԱՌԸ

Տասնամեակներու վէճ մը եղած է Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի...» բանաստեղծութեան առաջին տողին շուրջ՝ Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ ԲԱՌՆ եմ սիրում, զոր որոշ յօդուածագիրներ եւ հրատարակութիններ տպած են իբրեւ – իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ ԲԱՐՆ եմ սիրում:

Չարենցի 1922–ի եւ 1932–ի հրատարակութիւններուն մէջ տպուած է «բառ», 1928–ի ռուսերէն թարգմանութիւնը ունի «սլովօ» («բառ») եւ միայն յետմահու որոշ հրատարակութիւններ «սրբագրած» են առաջին տողը՝ «բար» («պտուղ») գրելով:

Քանի մը տարի առաջ այս հարցին անդրադարձեր էինք («Հորիզոն – Գրական Յաւելուած», Նոյեմբեր 1994), յանգելով այն եզրակացութեան, որ Չարենցի «բառ»ը կարելի չէ «բար»ի վերածել, քանի որ բնագրագիտական հիմք չկայ:

Այս եզրակացութիւնը կառչած է տաւին, կ'ընդունինք, եւ կը մեկնի այն պարզ տրամաբանութենէն, որ հեղինակի կողմէ տպուած բնագիրները փոփոխութիւն չեն կրած: Անոնք յետմահու հրատարակութիւններ չէին, ուր նման աղաւաղումներ կրնային տեղ գտնել, ինչպէս պատահած է, օրինակ, Պետրոս Դուրեանի պարագային:

Կարելի է առարկել, սակայն, որ «բարչար–պար» յաջորդականութիւնը աւելի ճշգրիտ է, կամ որ բանասիրութիւնը մէկ բան է, բանաստեղծութիւնը ուրիշ: Ջենք վիճիր: Բայց կրնանք դիտել տալ, որ գոյութիւն ունի շատ նուրբ «բառ–լար–վառ(ման)–պար» յաջորդականութիւնը, որոշ տեսակ կառոյցով: Օրեր առաջ («Ցառաջ», Օգոստոս 5), «Մարմարա»յի խմբագիր Ռոպէր Հատտէճեան «Ցուշատետր»ի իր հերթական էջով՝ «Արեւահամ» խորագրուած, նորէն կը վերյիշէր հարցը:

«Այս առաջին տողով խիկ անմահացած բանաստեղծութեան մէջ սա «արեւահամ բառ»ը տարիներ առաջ բանավէճի նիւթ դարձաւ: Ոմանք պնդեցին թէ Չարենց գրած էր «Արեւահամ բար», ո՛չ թէ «Արեւահամ բառ»: Առաջինը թերեւս աւելի տրամաբանական է, քանի որ արեւելահայերէնի մէջ «բար» բառը կը գործածուի որպէս նոր տնկուած ծառի պտուղ, երախայրիք: Ուրեմն բա՞ր թէ բառ: Այսօր այլեւս այդ բանավէճը փակուած է: Նուիրագործուած է «Արեւահամ բառ»ը»:

Ցաւօք սրտի, պէտք է յայտնենք, որ Ռ. Հատտէճեան «սխալած» է: Նուիրագործուածը... «արեւահամ բար»ն է: Ահա թէ ինչպէ՞ս: Լուծումը կուգայ Հայաստանէն եւ կայացած է... դրամով: Ո՛չ թէ կաշառքով, կ'ենթադրենք, այլ... անտեսագէտ – գծագրիչ – տպագրիչի համճարեղ դաշինքով:

Արդարեւ, անցեալ Մարտին շրջանառութեան մէջ դրուած են 1000 եւ 5000 դրամի նոր թղթադրամներ Հայաստանի մէջ: Այս անգամ, Ի. դարու հայ մշակոյթի երկու խորհրդանիշներու՝ Եղիշէ Չարենցի եւ Մարտիրոս Սարեանի դէմքերով:

Հազար դրամնոցը մէկ կողմը ունի Չարենցի դիմագիծը, իսկ միւս կողմը 1920–ական թուականներու երեւանեան համապատկերին բնորոշ փայտոնը, որ բանաստեղծի սիրած միջոցն էր քէֆի եւ ուրախութեան պահերուն տեղէ տեղ փոխադրուելու: Չարենցի դիմանկարի կողքին, գրուած է իր բանաստեղծութեան առաջին տողը հետեւեալ տողատումով.

Ես իմ անոյշ Հայաստանի
արեւահամ ԲԱՐՆ եմ սիրում (գլխագրումը մեզմէ)

Ո՞վ գրեց այս տողը, չենք գիտեր: Արդեօք հարց տուա՞ւ մէկուն, թէ ըրածը ճիշդ էր, չենք գիտեր: Բայց գիտենք, որ ցնոր տնօրինութիւն – մինչեւ այս թղթադրամին վերացումը ապարէզէն–, վէճը լուծուած է պետական եղանակով:

Սխալագրուած:

Ճիշդ ու ճիշդ՝ հայաստանեան ուղղագրութեան պէս...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ «ՊԱՐՊԵԼՈՒ» ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՁԵՒԸ

Միացեալ – Նահանգներու ներքին քաղաքականութիւնը կը յատկանշուի բնակչութեան մօտ աշխարհի եւ Ամերիկայի մասին իւրայատուկ եւ միատարր մօտեցում ստեղծելու ճիգով: Այսպէս, ամէն տեղ երեւցող ծանուցումները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հիմնարկներ կը քարոզեն «գաղափարախօսութիւն» մը, որ կը մերժէ հանրային քաղաքականութեան եւ նոյնիսկ հանրային սեփականութեան գաղափարը: Բնակչութիւնը չի ճանչնար աշխարհի մնացեալ երկիրները, ժողովուրդները անոր մօտ զարգացած է իրեն իր մշակոյթով գոհանալու եւ այլ մշակոյթներով չհետաքրքրուելու նմանը չունեցող հակում մը:

Այս բոլորը ծանր տուրք մըն է, զոր կը վճարէ Ամերիկայի բնակչութիւնը՝ առեւտուրի աշխարհին մէջ Միացեալ – Նահանգներու գերակայութիւնը պահպանելու սիրոյն:

Ստորեւ համառօտաբար տրուած յօդուածը լոյս տեսած է «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք» ամսաթերթի Օգոստոս 1999–ի թիւին մէջ: Անիկա կ'արծարծէ Միացեալ – Նահանգներու ժողովուրդին ուսերուն անուղղակի դրուած բեռան, ինչպէս նաեւ՝ անոր մտածելակերպը անդադար կոփելու ճիգին վերաբերող հարցեր: Յօդուածին հեղինակն է Միացեալ – Նահանգներու Սան Տիեկօ համալսարանի (Գալիֆորնիա) հաղորդակցութեան ճիւղերու դասախօս Հըրպըրթ Շիլլըր:

***

Շուրջ կէս դարէ ի վեր միջազգային բեմին վրայ տիրապետող է միակ գերակատար մը՝ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգները: Նոյնիսկ եթէ անոնք այլեւս նոյնքան տիրապետող չեն որքան 25 տարի առաջ, այսուհանդերձ, աշխարհի տնտեսութեան եւ մշակոյթին մէջ Միացեալ – Նահանգներու դերը կը մնայ անխորտակելի: Այս տիրապետութիւնը հետզհետէ աւելի թըշնամական հակազդեցութիւններ կը յառաջացնէ. բրիտանացի դիւանագէտ մը ըսած է՝ «Միայն Միացեալ – Նահանգներու մէջ է, որ կը հանդիպինք գրութիւններու, որոնք կը պնդեն, թէ ամբողջ աշխարհը կը տենչայ ամերիկեան ղեկավարութեան: Մնացեալ բոլոր երկիրներուն մէջ, մարդիկ կը խօսին ամերիկեան ամբարտաւանութեան եւ միակողմանիութեան մասին»:

Սակայն մեր մասին ուրիշներուն ունեցած կարծիքէն աւելի խօսուն է մեր, Ամերիկացիներուս կազմած գաղափարը՝ մեր մասին: Ամբողջ աշխարհին իր օրէնքը պարտադրող այս երկրի բնակիչները իրենց առօրեայ կեանքին ընթացքին կը գիտակցի՞ն, թէ որքա՛ն ծանր բեռեր կը պարտադրեն ուրիշներուն եւ յաճախ՝ իրենք իրենց: Կ'ընդվզի՞ն անոնք այս իրողութեան դէմ կամ կը փորձե՞ն անոր ընդդիմանալ: Կասկածելի է, որովհետեւ համաշխարհային իշխանի կարգավիճակի պահպանումին համար ընդվզում պէտք չէ, այլ ընդհակառակն՝ շուրջ 270 միլիոն Ամերիկացիներուն նեցուկը: Այս նեցուկը, որ երբեք բացակայ չէ եղած, արտադրութիւնն է դրութեան մը, ուր կը միանան տեւական քարոզչութիւնը եւ տեղեկութիւններու զտումը՝ Միացեալ – Նահանգներու միջազգային գերիշխանութիւնը ապահովելու եւ ամրապնդելու համար: Համոզելու, ազդելու անուղղակի բայց եւ հակայական ճիգին զուգահեռ կ'ընթանան այլախոհներու արտաքսումը եւ ազդարարութենէն մինչեւ բանտարկութիւն հասնող պատժական միջոցառումներու կիրարկումը: Ամերիկեան բանտերուն մէջ կան շուրջ 1,8 միլիոն արգելափակուածներ. բնակչութեան թիւին համեմատ, այս մէկը աշխարհի մրցանիշն է:

Այս միջոցներուն շնորհիւ արտադրուեցան եթէ ոչ խանդավառ հաւատացողներ, ապա նուազագոյնը՝ աշխարհի վրայ ամերիկեան հակակշիռի գաղափարի ընդհանուր ընդունումը: Արդարացումի համար, ղեկավարները բնակչութեան եւ ամբողջ աշխարհին անդադար կը յիշեցնեն, թէ Միացեալ – Նահանգներու գոյութիւնը որքա՛ն մեծ օրհնութիւն մըն է բոլորին համար: Բ. Աշխարհամարտէ ասդին ի վեր, Նախագահական ելոյթներուն մէջ տիրական է Ամերիկայի մեծութեան թեման: Ուիլիըմ Գլինթըն նոյնիսկ Միացեալ – Նահանգները կը նկարագրէ իբրեւ «անհրաժեշտ երկիրը»: Ի՞նչպէս ուրեմն իւրաքանչիւր ամերիկացի քաղաքացի չզգայ այնտեղ բնակելուն համար: Տարօրինակօրէն, տակաւին կան Ամերիկացիներ, որոնք կը մերժեն տեսնել իրենց այդ բախտը: Հետեւաբար, պետութիւնը միշտ իր օրակարգին վրայ ունի աւելի ազդու ձեւեր՝ ճշդելու հարցը, որպէսզի յաջորդ զարաշրջանին նաեւ ապահովէ բնակչութեան նեցուկը:

Շարքերուն մէջ կարգապահութիւնը պահպանելու միջոցներէն մէկը միտքերուն վրայ ստրկանական հսկողութիւն բանեցնելն է, ինչ որ կը նշանակէ, որ ղեկավարները իրականութիւնը (տեղական եւ համաշխարհային) կը ներկայացնեն իրենց շահերուն համապատասխանող ձեւով: Այս մէկը ընելու համար կ'օգտագործուին կրթական ամբողջ համակարգը, լրատուական ցանցուածը, հաճոյքի ճարտարարուեստը եւ քաղաքական կառոյցները: Այսպէս, լրատուական ենթակառոյցն է, որ իմաստ եւ գիտակցութիւն (կամ անգիտակցութիւն) կ'արտադրէ: Երբ այս ենթակառոյցը կը գործէ պտոյտի մը նման, ղեկավար շրջանակները թելադրութիւններ ընելու կարիքը չունին: Ամերիկացիները «կը կլլեն» տիրող կարգէն եկող պատկերները եւ պատգամները, որոնք իրենց համար միակ չափանիշերն են: Անոնց մեծամասնութիւնը անկարող է ընկերային որեւէ այլ իրականութիւն երեւակայելու:

ՋԱՆՑԱՌՄԱՆ ՃԱՄԲՈՎ ՍՏԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Առնենք յստակ օրինակ մը՝ «ահաբեկչութիւն» բառին գործածութիւնը: Իսկական ահաբեկչութիւնը, Միացեալ – Նահանգներու մէջ եւ այլուր, դարձած է կառավարութիւններու հիմնական մտահոգութիւններէն մէկը. այս պատճառով է, որ ոստիկանութիւնը եւ բանակը մեծ յատկացումներ կը ստանան:

Բայց իւրաքանչիւր անգամ, որ աշխարհի որեւէ անկիւնի մէջ ծայր կ'առնեն ընդդիմութեան արարքներ (յաճախ բիրտ եւ արիւնալի), որոնք կը պայքարին ճնշումի դէմ, եւ մասնաւորաբար երբ ճնշումը բանեցնողները Ուաշինկթընի բարեկամներ են, նշեալ արարքները Միացեալ – Նահանգներու հանրային կարծիքին կը ներկայացուին իբրեւ «ահաբեկչական» գործողութիւններ: Այսպէս, 1990–ական թուականներուն Իրանցիներուն, Լիբիացիներուն, Պաղեստինցիներուն եւ Քիւրտերուն պայքարները արժեզրկուեցան: Նախապէս նոյնը պատահած էր նաեւ Քենիացիներուն, Մալեզիացիներուն, Անկոլացիներուն եւ Արժանթինցիներուն պարագային: Վերջին հինգ տասնամեակներուն ընթացքին, ամերիկեան բանակը եւ իր յատուկ զօրամասերը Գորէայի, Վիեթնամի, Իրաքի, Նիքարակուայի եւ այլ վայրերու մէջ անխնայ սպաննեցին բազմաթիւ «ահաբեկիչներ»:

Մտքերու ոստիկանութիւնը նաեւ զանցառումի ճամբով ստելու արուեստն է: Օրինակ մըն է երկու տարի առաջ «Թայմ» շաբաթաթերթին հրատարակած «1997–ի ամէնէն ազդեցիկ Ամերիկացիներ»ու ցանկը: Նշուած էին կոլֆ խաղացող մը, երաժիշտ մը, շարժապատկերի արտադրիչ մը. տնտեսագէտ մը եւ այլն, ինչպէս նաեւ Արտաքին Գործոց նախարար Մատըլէն Օլպրայթը եւ ծերակուտական Ճոն Մըք Քէյնը: Իշխանութեան իսկական կեդրոնին հետ կապ ունեցող անհատներէն նշուած էին միայն երկու հոգի, որոնցմէ մէկը կը հովանաւորէ դերպահպանողական կազմակերպութիւններ եւ գաւեր, իսկ երկրորդը օրուան Ելեւմուտքի նախարարն էր: Սակայն երկու անձերն ալ ժամանակէ մը ի վեր հեռացած էին իշխանութեան խակական կեդրոններէն, որոնց շնորհիւ իրենք անձնապէս հարստացած էին:

«Թայմ»ի ցանկը հեղինակութիւն կուտար անհատներու, որոնք պարզապէս կը ծառայեն, մինչ իշխանութեան իսկական լծակները այլ անձերու մօտ կը գտնուին: Իշխանութեան մասին աւելի իրական պատկեր մը կուտարմէկ ամիս ետք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի տնտեսական էջերուն մէջ հրատարակուած Ամերիկայի առաջին տասը բազմաճիւղ ընկերութիւններուն ցանկը: Անոնցմէ առաջինը Ճեներըլ Մոթըրզն է. անոր կը հետեւէին Գոքա – Գոլան, Էքսոնը եւ Մայքրոսոֆթը: «Թայմ»ի ընթերցողները այլապէս լուսաբանուած պիտի ըլլային, եթէ այս ընկերութիւններուն տէրերը ներառնուէին ամէնէն ազդեցիկ Ամերիկացիներուն ցանկին մէջ:

Սակայն միտքերու ոստիկանական հսկողութիւնը կը կանխարգիլէ նման լուսաբանութիւններ: Անոր այս աշխատանքին աշխուժօրէն կ'օժանդակեն մեծ թիւով վերլուծողներ եւ տեղեկութիւն «արտադրող»ներ, որոնց պաշտօնը չփոթ ստեղծել է՝ իշխանութեան իսկական տէրերը հանրութեան ուշադրութենէն հեռու պահելու համար: Խօսքը կը վերաբերի ուսումնասիրական կեդրոններու, որոնք մեծ թիւով աշխատութիւններ կը պատրաստեն իրաւաբանական, ընկերային եւ տնտեսական հարցերու վերաբերեալ, միշտ արդեզրելով գործառնութեան միջավայրին նպաստաւոր մօտեցում մը: Այսպ, այս ուսումնասիրութիւնները կը ներկայացուին բնակչութեան եւ աշխարհին՝ լրատուական տեղական եւ համաշխարհային ցանցուածին միջոցով: «Մտածող տուփ»երու աջակողմեան ուսումնասիրողները շատ դիւրութեամբ մուտք կը գործեն հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի կայաններէն ներս, եւ անոնք յաճախ կը տեսնուին բարձրաստիճան պաշտօնատարներու եւ ընտրեալներու հետ:

Նիւ – Եորքի Մանհաթըն Ինսթիթուտը «չափուած» տեղեկութիւններ արտադրող ընկերութիւններէն մէկն է: Անոր նպատակը, կը բացատրէ ընկերութեան նախագահը, «մտքեր զարգացնել եւ զանոնք հանրութեան մէջ տարածել է»: Ըստ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի, այս հաստատութիւնը մէկն է այն ընկերութիւններէն, «որոնք Նիւ – Եորքի քաղաքական կեդրոնը տեղափոխեցին դէպի աջ»: Նման բազմաթիւ այլ հաստատութիւններ առեւտուրի աշխարհին խօսնակները դարձած են: Այսպէս է, որ հանրութեան հրամցուած տեղեկութիւնը առաջին վայրկեանէն իսկ կը խեղաթիւրուի:

Շուկայի տրամաբանութիւնը աղէտալի ազդեցութիւն ունի Ամերիկայի բնակչութեան վրայ: «Անհրաժեշտ երկիրը» նաեւ այն վայրն է, ուր «շուկայական ուժերը» արդէն կը հանդիսանայ, որ հանրութիւնը ծանօթանայ աշխարհի ստեղծագործութիւններուն: Մինչ Գանատացիներուն ներկայացուող շարժապատկերներուն 96 առ հարիւրը օտար արտադրութիւններ են, Ամերիկացիները հազիւ մէկ կամ երկու առ հարիւր օտար արտադրութիւններ «կը սպառեն»: Գլխաւոր բայց ոչ միակ պատճառը այն է, որ իր ներքին շուկային շնորհիւ, Հոլիվուտ կը ճզմէ իր բոլոր մրցակիցները, որոնք իրեն դէմ դնելու անհրաժեշտ նեցուկը եւ գումարները չունին: Առաւել, ամերիկացի ժողովուրդին ճաշակը արդէն իսկ ձեւաւորուած է ամերիկացի «մեծ»երուն կողմէ:

Նոյնն է պարագան գիրքերու հրատարակութեան: Միացեալ – Նահանգներուն մէջ տարեկան 200 կամ 250 օտար գիրքէ աւելի չի թարգմանուիր, ինչ որ ողբերգական ձեւով կ'առանձնացնէ հանրութիւնը՝ աշխարհի մէջ տիրող մտածողութեան հոսանքներէն: Տակաւին մանրամասնօրէն չենք խօսիր հեռատեսիլի կայաններուն մասին, որոնք երկրագունդի մնացեալ երկիրներով կը հետաքրքրուին միայն, երբ այնտեղ մեծ տագնապներ կը ստեղծուին: Լրատուական ցանցուածին կեդրոնացումը կը բացատրէ այն երեւոյթը, որ Ամերիկացիները շատ խեղճ տեղեկութիւններ ունին աշխարհի եւ անոր հարցերուն մասին:

Նոյնիսկ եթէ տեղեկութիւններու զտումի եւ «ձեւաւորում»ի գործընթացը Միացեալ – Նահանգներուն իւրայատուկ չէ, այսուհանդերձ զարգացած երկիրներուն մէջ անիկա ամէնէն աւելի վտանգաւոր կացութեան մէջ գտնուողն է: Այնքան մը, որ Նորվեկիացի քաղաքագէտ Եոհան Կալթունկ խօսած է հեռատեսիլի կողմէ Ամերիկացիներուն ուղեղներու «պարպում»ին մասին:

Այս անգիտութիւնը աւելի խոր արմատներ ունի: Լրատուական միջոցներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը հովանաւորի պնելու կարողութիւն ունեցող-

ներուն կողմէ, ինչ որ Ռշակութային տեսական աղքատացումի գործընթաց մը հաստատած է, հակառակ փոքրաթիւ բայց տաղանդաւոր անձերու թափած ճիգին՝ ոչ-սպառողական մշակոյթ մը զարգացնելու համար։ Հեռատեսիլի կայաններուն վրայ տարեկան 40 միլիառ տոլարի ծախքը կը ստեղծէ շուկայական մթնոլորտ մը, որ իր կնիքը կը ձգէ ամբողջ երկրին վրայ։

Գրեթէ իր ծնած վայրկեանէն, ամերիկացի անհատը կ՚ենթարկուի այս անդադրում քարոզչութեան, որուն հետեւանքներով ոչ ոք խուսափելու կը մտահոգուի։

Այս սանձարձակ շուկայացումին ազդեցութիւնը բանալի մըն է, հասկնալու համար, որ ի՛նչ կը նշանակէ բնակիլ երկրագունդի առեւտրական կեդրոնին մէջ։ Այնտեղ տիրող մթնոլորտը չօգներ, որ անհատ մը հասկնայ արտաքին աշխարհը կամ հետաքրքրուի անով։ Այս նպաստաւոր հողին վրայ է, որ պահպանողական ծայրայեղ աջակողմեանները կը զարգացնեն իրենց սուր քննադատութիւնները՝ ազգային կամ միջազգային ընկերութեան որեւէ ձեւի կազմակերպումին դէմ։

Բազմաթիւ հաստատութիւններու տէր, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի յայտագիրներուն մէջ միշտ ներկայ այս ծայրայեղականներուն նախընտրած թիրախը կառավարութիւնն է։ Հակառակ այն իրողութեան, որ Ամերիկայի պետութիւնը հաւատարմօրէն կը ծառայէ մեծ ընկերութիւններու տէրերուն, այս վերջինները միշտ եւ ուժգնօրէն զինք կը քննադատեն։ Անոնք կ՚ուզեն, որ երկիրը կառավարուի բացարձակապէս անհատական շահերու հիման վրայ։ Լրատուական հազարաւոր կայաններու ընդմէջէն այս տեսակէտին ամէնօրեայ արտայայտութիւնը անկարելի կը դարձնէ տեղական, ազգային եւ միջազգային մակարդակներու վրայ ընդեծուած հարցերու հասկացողութեան գործընթացին նոյնիսկ սկզբնաւորութիւնը։

Միջազգային ասպարէզին վերաբերեալ, հանրային կարծիքը անդադար դէմ «կը լարուի» նոյնիսկ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան գաղափարին, մասնաւորաբար լրատուական զանգուածին կողմէ, որոնք այլապէս հեռու կը մնան ծայրայեղութենէ։ Տասնամեակներէ ի վեր, ՄԱԿ-ը, ԻՒՆԵՍՔՕ-ն եւ նոյնիսկ Առողջապահութեան Միջազգային Կազմակերպութիւնը թիրախ կը դառնան այս սուր քննադատութիւններուն։ Թերեւս չիտակ է, որ անոնք սխալներ կը գործեն, սակայն Միացեալ-Նահանգներու մէջ սըխալները չեն, որ կը քննադատուին, այլ՝ անոնց նպատակները, որոնք միջազգային գործակցութեան կը միտին։ Այս անիմաստ յարձակումներուն իբրեւ արդիւնք, Ամերիկացիները սկսած են հետաքրքրուիլ նոյնիսկ իրենց աղքատ համաքաղաքացիներով եւ կ՚որդեգրեն ընկերային ապահովութեան ցանցի մը օգտակարութիւնը մերժողներուն տեսակէտը։

Հակառակ գոյութիւն ունեցող ընդդիմութեան, աշխարհի կողմէ ամերիկեան սպառողական տիպարի իւրացումը կ՚ամրապնդէ Միացեալ-Նահանգներու մէջ տիրող մտածելակերպը։

Ազգային եւ միջազգային տնտեսութեան վրայ ազդող մեծ տարողութեամբ դէպքեր միայն կրնան ցնցել Ամերիկացիները եւ փոփոխութեան ենթարկել անոնց մէջ արմատացած արժէքներն ու չափանիշերը։

ՇԻՏԱԿ ՆՍՏԻՆՔ, ՇԻՏԱԿ ԽՕՍԻՆՔ

ԱՉՔ ՋԴՊՆԱՅ...

Ասացուածք մը կայ, որը Հալէպահայերս շատ կը գործածենք՝ «եթէ ամէն բան կատարեալ ըլլայ, աչք կը դպնայ»․ատոր համար ալ, ի՛նչ որ կ՚ընենք, անկատար կ՚ընենք․ բան մը պակաս կը ձգենք, որպէսզի աչք չդպնայ։

Բնաւ Հալէպի մէջ ձեռնարկ տեսա՞ծ էք, ուր ամէն ինչ տեղին ըլլայ, թերութիւն չունենայ, անսայթաք ու սահուն ընթանայ սկիզբէն մինչեւ վերջ։ Ո՛չ։

Կամ ժամադրութիւնը չի յարգուիր (աւելի ճիշդ կ՚ըլլայ ըսել՝ մի՛շտ) կամ աթոռները հանդիստ չեն ըլլար, կամ ջեռուցումն ու զովացուցիչը չեն գործեր, կամ բարձրախօսը յանկարծ կը ճչայ, կամ բացման խօսք ընողը ինքզինք բանախօսին հետ կը շփոթէ, կամ բանախօսը ժամացոյցը տունը մոռցած կ՚ըլլայ, կամ... զորն ասեմ եւ զորը խոստովանիմ։

Այս բոլորը անշուշտ դիտմամբ կ՚ըլլան, գիտակցաբար, որպէսզի ձեռնարկը յանկարծ անթերի ըլլալով աչքի չգայ, քանի որ այս պակասութիւնները կապոյտ հուլունի դեր կը կատարեն եւ չար աչքը կը խափանեն։

Փրոֆէսէօր Տատրեանի դասախօսութիւնն ալ տարբեր չէր կրնար ըլլալ։ Մեծ ու արժէքաւոր մարդ, վաստակաւոր ցեղասպանագէտ, Ամերիկայէն այս կողմերը եկեր է, յանկարծ եթէ աչքի գայ, գիտէ՞ք ինչ կ՚ըլլայ։ Ատոր համար ալ իր առաջին դասախօսութեան, Սուրբ Աստուածածնայ Եկեղեցւոյ մէջ, ոչ զովացուցիչ սարքին աղմուկը դադրեցաւ, ոչ բարձրախօսները նորմալ գործեցին (թէեւ տասը վայրկեանը անգամ մը մէկը կուգար եւ կ՚ուղղէր զանոնք...), ոչ ալ քովի դպրոցի բակին քերմէսը դադար առաւ ու պատարագներէն աւելի բազմութիւն քաշած այս բացառիկ ձեռնարկը, բացառիկ տպաւորութիւն չգործեց, որովհետեւ ներկաները զոհ երթալով այդ «աչք վանող» ազդակներուն, լաւ չկրցան հետեւիլ մարդուն խօսածներուն եւ երբ աւարտեցաւ, հանդիսավարին փակման խօսքին սպասելու քաղաքականութիւնն ալ շրջանցելով, ոտքի կանգնեցան ու վայրկեան առաջ ուզեցին դուրս գալ։

Եւ անշուշտ, աչք չդպաւ...

Ցանցաւոր փնտռելու չելլենք։ Ոչ կազմակերպիչները այպանենք, ոչ ալ եկեղեցւոյ սարքերը։ Կազմակերպողները իրենց սրահին մէջ չէին, որ ամէն ինչէ տեղեակ ըլլային մասնաւորաբար, որ վերջին վայրկեանին, ձեռնարկը վարի սրահէն փոխադրուեցաւ եկեղեցի։

Եկեղեցւոյ սարքերն ալ միշտ բնական գործեր են եկեղեցւոյ համար։

Սրահը դասախօսութեան յարմարութիւն չունէ՞ր, դասախօսի բեմ չունէ՞ր... Ինչ իմանաս... վերջ ի վերջոյ տեղ մը, բան մը սխալ էր։

Մաղթենք, որ մարդուն երկրորդ դասախօսութիւնը այսպէս չըլլայ․ ամէն ինչ այնքան անթերի ըլլայ, որ... աչք դըպնայ։

ԳԱՆԱԿ

«Գանձասար»
Օգոստոս Ա․

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ

Պաշտօնաթերթ Հայ կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Մայիս – Օգոստոս 1999 (Թիւ 5 – 8)

Patriarcat Arménien Catholique
rue Hôpital Libanais. Geyrawi
Beyrouth, Liban.

ԻՐԱՔԻ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաքի իշխանութիւններու մասին լուրերը միշտ առընչուած կ՚ըլլան Ս․ Հիւսէյնի ընտանիքին․ եւ փոխադարձաբար։ Երբ Պաաս կուսակցութիւնը 1968-ին իշխանութեան հասաւ, երկու հոգի կար առաջնային դիրքերու վրայ։ Մէկը Սատտամ Հիւսէյն ալ-Թաքրիթին էր, միւսը՝ անոր զարմիկը Հարտանը։ Այս վերջինը Քուէյթի մէջ կասկածելի մահ մը ունեցաւ, իսկ Թաքրիթիներէն Ս․ Հիւսէյն ընկրաւ բարձրանալ նախագահութեան տանող աստիճաններէն։ Խորհրդաւոր մահ մը ունեցաւ անոր զարմիկն ալ որ Պաշտպանութեան նախագահ էր։ Ս․ Հիւսէյնի եղբայրը բաւական խորհրդաւոր պայմաններու մէջ արտադաղթեց։ Ամբողջ այդ ընթացքին Ս․ Հիւսէյնի որդիները Ուտայ եւ Քուսայ չափահաս եղան։ Յետոյ պատահեցաւ նախագահին երկու փեսաներուն Յորդանան փախուստը, ներումի խոստումով վերադարձը եւ սպանութիւնը։

Այս գլխաւոր գիծերուն քով կան բազմաթիւ երկրորդական պարագաներ ալ։ Սակայն, նոր գլուխը որ բացուած է ներկայիս, կը վերաբերի Ս․ Հիւսէյնի որդիներուն։ Անխուսափելի կը նկատուի եղբայրասպան մրցակցութիւն մը երկուքին միջեւ։ Մրցակցութիւն որ հին է պատմութեան չափ, որուն առաջին օրինակը կը հանդիսանայ Գիրք Ծննդոցի Կայէնի-Աբէլի պարագան։ Յետոյ կայ Եսաւի-Յակոբի մրցակցութիւնը։ Կայ տակաւին Հռոմուլուս – Հռեմուս երկուորեակներու մրցակցութիւնը որմէ առաջինը սպաննած է իր եղբայրը, յետոյ հիմնած Հռոմը ու իր անունով մկրտած զայն։

Պաղտատի մէջ սպասուող մրցակցութենէն նոր ոստան մը ծնունդ պիտի չառնէ, ոչ ալ քաղաքակրթութիւնը նոր զարգացում արձանագրէ։ Ըլլալիքը արդէն դժբախտ մայրաքաղաքը մատնել է խմբակային կռիւի ու արիւնի։ Ս․ Հիւսէյն թերեւս կրնայ տակէ ալ հպարտութեան բաժին մը հանել․ ի վերջոյ Ծննդոց Գիրքն ալ վայր ունէր Միջագետքը...։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ․

Առաջին կարգի ուղեւորները, որոնց մէջն էին Ժօրժ, Զապէլ, իր մայրն ու քոյրը հաճելի վայրկեաններ կ՚անցընէին եւ աժշուութեամբ, զուարթ խօսակցութեամբ ու պարով։ Հակառակ ձմեռուան եղանակին, օդը լաւ էր ու ծովը խաղաղ։ Ճամբորդները շուտով բարեկամացած էին իրարու հետ եւ խօսակցութիւնները տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, ոգեւորուած եւ զուարճալի։

Երկու օր յետոյ կը հասնէին Պոլիս։ Տիկին Մաննիկ կամրջակին վրայ կեցած տխրօրէն կը դիտէր Գալաթիան, ուր իրենց խաղաղ ու հանդարտիկ օրերը անցուցած էին։

Ռէճինա Քառօլ կանգ առաւ Ղալաթիոյ քարափին մօտերը առանց մօտենալու ցամաքին։ Ճամբորդները հետզհետէ նաւակներով սկսան շոգենաւ գալ։ Ընդհանրապէս հայ ընտանիքներ էին, որոնք կը փախչէին Պոլսէն բնագդական երկիւղէ մը տարուած՝ փաստաբան, բժիշկ, վաճառական, ամէն դասակարգէ անձեր, իրենց կիներով ու զաւակներով։ Տիկին Մաննիկ ու Զապէլ հետաքրքիր կը դիտէին եկողները, որոնց մէջ իրենց ծանօթ դէմքեր ալ կային։

– Ահաւասիկ Տիկին Թաթիկեանը, իր ամուսինին հետ, – գոչեց Զապէլ, – ահաւասիկ Գալուստ էֆէնտին, Բարոնեան էֆէնտին ու իր ընտանիքը...

Քիչ ետքը սրահին մէջ արդէն իրար կ՚ողջունէին։

– Տիկին Թաթիկեան, դո՞ւք ալ ստիպուեցաք հեռանալ Պոլսէն, – հարցուց Մաննիկ։

– Մեզի դպչե՛ք ըսող չեղաւ, բայց կ՚երթանք կոր, ա՛լ Պոլիսը կեցուելիք տեղ չէ, կրցողը կ՚երթայ կոր, չգացողներն ալ ակամայ մնացած են... սոսկալի՛, սոսկալի՛ կացութիւն։ Ապտիւլ Համիտին ատենը դրախտի մէջ կ՚ապրինք եղեր տէ՝ լուր չունէինք... օ՜ֆ, շոգենաւին մէջ տաքս դրի նէ՝ գլուխս քի, սանկ ազատ շունչ մը առի...

Շոգենաւը, ուշ ատեն, ճամբայ ելաւ դէպի Սեւ ծով։ Նորեկները, Պոլսոյ ճընշող մթնոլորտէն խուսափած, ազատ համարձակ կ՚արտայայտուէին, իրենց տպաւորութիւնները կ՚ըսէին։

Երիտասարդ փաստաբան մը՝ Արմէն Խնձոյեան, համակրելի դէմքով, խօսուն եւ զարգացած անձ մը, որ ազգային կարճատեւ գործունէութիւն մըն ալ ունեցած էր, Տիկին Մաննիկի մէկ հարցումին առթիւ գրեթէ բանախօսութիւն մը փորձեց ընել․

– Տիկին, բացատրեմ ձեզի ճշգրիտ կացութիւնը, – գոչեց ոտքի ելլելով, – Թուրքիա իր մահու եւ կենաց պայքարն է, որ կը մղէ այս միջոցիս։ Կա՛մ ամէն բան, կա՛մ ոչինչ, այս է իր նշանաբանը։ Իշխանութեան գլուխ գտնուողները նոր մարդիկ չեն։ Իթթիհատն է, որ դոյն եւ անուն փոխած է եւ եղած է Միլլի շարժում․ ձգտումը, նպատակը նոյնն է․ Թուրքիա Թուրքերուն՝ միմիայն Թուրքերով։ Այո՛, այս մարդիկ խորապէս համոզուած են, որ Թուրքիա բնակող քրիստոնեայ տարրն է, որ պատճառ եղած է, հարիւր տարիէ ի վեր, իրենց դէպի կործանում գլորելուն...

– Բայց այդ կարծիքը ճի՞շդ է, – ընդմիջեց ներկաներէն մին։

– Այդ տարբեր հարց, – ըսաւ փաստաբանը, – խնդիրը այն է, որ Թուրքերը համոզուած են, որ եւրոպական միջամտութենէ ազատելու եւ անկախ ապրելու միակ միջոցն է իրենց երկրին մէջ քրիստոնեայ չունենալ... ես, որ Թուրքերու հետ մօտէն շփում ունեցած եմ, շատ լաւ գիտեմ իրենց մտայնութիւնը... իսկ գալով ձեր հարցումին, պարոն, տարկս ապագան պիտի վճռէ, որ ճի՞շդ է, թէ սխալ... եւ քանի որ Թուրքերուն մէջ այս մտայնութիւնը արմատացած է, քանի որ տասը տարիէ ի վեր յամառօրէն այդ կը հետապնդեն, այլեւս քրիստոնեայ տարրը չի կրնար ապրիլ Թուրքիոյ մէջ... ահաւասիկ, Տիկին Մաննիկ, ինչո՞ւ համար գիս այս շոգենաւին մէջ կը տեսնէք։

– Եւրոպան թող պիտի տա՞յ, որ քրիստոնեաները այսպէս բնաջինջ ըլլան Թուրքիոյ մէջ, – ըսաւ մին։

– Տակաւին յո՞յս ունիք Եւրոպայի վըրայ, – գոչեց փաստաբանը, – չէ՞ք տեսներ, որ ամէնքն ալ միմիայն տնտեսական շահեր կը հետապնդեն, եւ քրիստոնեաներուն գոյութեան հարցը իրենց համար որեւէ նշանակութիւն չունի։ Այսօր Անգլիա ազատ թողած է Թուրքը ամէնէն անլուր անիրաւութիւնները գործելու, որովհետեւ Մուսուլի նաւթի հանքերուն խնդիրը կայ, Ֆրանսա նոյնպէս, որովհետեւ տնտեսական շահերով կապուած է Թուրքիոյ, Իտալիա որեւէ պատճառ չունի միջամտելու, Ռուսիա յօժարեալ բոլշեւիք եղաւ, ո՛չ ժամանակ եւ ո՛չ ալ միջոց ունի Թուրքիոյ գործերուն խառնուելու, Գերմանիա պարտուած ու տնտեսական տագնապի ենթարկուած՝ երկար ժամանակ չի կրնար արտաքին քաղաքականութեամբ զբաղիլ...

– Հապա Պարսի՞կը, – ըսաւ ձայն մը։

– Հէ՞, – ըսաւ երիտասարդ փաստաբանը զարմացած։

– Պարսիկը ի՞նչ կ՚ըսէ կոր այս եղածներուն, – կրկնեց ձայնը։

Խօսողը, բժիշկի մը մեծ մայրը՝ ութսունամեայ թոմթրթկած պառաւ մըն էր, ծալապատիկ նստած թիկնաթոռի մը մէջ եւ որ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւէր փաստաբանին խօսքերուն։

– Ամա՜, մեծ մայրիկ, նորէն սա Պարսիկդ մէջ մի՛ խառներ եւ ուրիշներուն խօսքը մտիկ ընելով գոհ եղիր, դուն քաղաքական խնդիրներով զբաղելու տարիքդ անցուցուցած ես, – ըսաւ սրածայր մօրուքով ակնոցաւոր երիտասարդ մը, որ պառաւին թոռն էր։

Յետոյ, փաստաբանին դառնալով, աւելցուց․

– Կարեւորութիւն մի՛ տաք, խնդրեմ, ձեր խօսքը շարունակեցէք։

– Բայց ես իմ տեսութիւնս պարզեցի ու խօսքս աւարտեցի, – պատասխանեց փաստաբանը։

Իրողութիւնը այն էր, որ Պարսիկը պառաւին համար մղձաւանջ մը եղած էր այն օրէն ի վեր, ուր, տարիներ առաջ, Վարդանանց տօնին առթիւ, թատերական ներկայացում մը գացած էր։ Տակաւին իր աչքին առջեւն էին Յազկերտն ու իր սպայակոյտը, Դենպետն ու մոգերը՝ իրենց այլանդակ տարազներով, նիզակներով, ահագին մօրուքներով, սաղաւարտներով, երկար փաթթոցներով։ Այդ թատերական ներկայացումը իրեն այն համոզումը տուած էր, թէ Պարսիկը աշխարհի հզօրագոյն ազգն է, եւ ամէն անգամ որ քաղաքական խօսակցութիւն կը լսէր՝ մտատանջ հետաքրքրութեամբ մը կը հարցնէր․

– Պարսիկը որո՞ն կողմը կը բռնէ կոր...

Պառաւին այս մենամոլութիւնը ընտանեկան շրջանակին մէջ զուարճութեան եւ կատակի անսպառ նիւթ մըն էր։

Փաստաբանը խօսքը աւարտելէ ետքը, իրեն եղած թելադրանքի մը վրայ, մօտեցաւ պառաւին եւ ըսաւ․

– Նեմքար հանըմ, կ՚երեւայ, որ ձեր աչքը շատ վախցեր է Պարսիկէն։

(Շար․ 97)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գնէլ Գեւոնեանի յիշատակին Պ. Նազարէթ Պչտիկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Գերագոյն Ատեանը որոշեց արգիլել չարչարանքի կիրարկումը, ինչ որ խորապէս զարմացուցած է Մարդկային Իրաւանց բուն պաշտպան՝ Անտրէ Ռոզընթալը որ տարիներէ ի վեր այդ ուղղութեամբ կ'աշխատէր:

ՍՈՒՐԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարարը՝ զօր. Մուսթաֆա Թլաս հրաժարեցաւ իր ատենախօսը ներկայացնելէ Փարիզ Ը. (Սէն–Տընի) համալսարանը, Սեպտ. 11-ին (տե՛ս. «Յառաջ», Օգոստոս28/29) իբրեւ հետեւանք ԼԻՔՐԱ-յի (Ցեղապաշտութեան եւ Հակահրէութեան դէմ Լիկա) բողոքին՝ համալսարանի տեսչութեան: ԼԻՔՐԱ-ն կ'առարկէր որ ենթական, անցեալին, հակահրեայ արտայայտութիւններ ունեցած է եւ ամօթ է որ ատենախօս պաշտպանէ ֆրանսական համալսարանի մը մէջ:

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, խաչվերաց, տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4–ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13, տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12, Տօն է ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, Մեռելոց *ժամը 11–ին հոգեհանգիստ:*

⁂

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, Խաչվերաց

Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին,

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹՈՇՃԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13,

Յիշատակ Մեռելոց

Հոգեհանգստեան պաշտօն բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Արարողութեան սկիզբը՝ ժամը 10–ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Ս. Աստուածածնի ծննդեանն Յաննայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽԻԹՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ

Կիրակնօրեայ դպրոց

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին, Մայր Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, ռիւ Ժանկուժոն, Փարիզ 8–րդ):

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու եւ քրիստոնէական ուսմունք:

Զափահասներուն համար դասընթացքներու ժամերն են 9.30–էն 12.30, իսկ փոքրիկներուն համար՝ 10.30–էն 12.30:

Կը հրաւիրենք ծնողները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները՝ աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբին:

ECOLE DU DIMANCHE

Le Comité des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique St Jean-Baptiste de Paris informe les personnes intéressées, que les cours d'arménien et de connaissances religieuses arméniennes reprennent le Dimanche 19 Septembre, de 9h30 à 12h30, dans les salles de la Prélature au 15, rue Jean-Goujon, à Paris 8ème.

Les parents sont invités à encourager leurs enfants à suivre ces enseignements.

Pour toutes informations supplémentaires prière de contacter le Comité des Dames.

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12–ին, Խաչվերացի Տօնի առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

եւ վարդապետական աստիճան կը շնորհէ՝

Սէն Էթիէնի հոգեւոր հովիւ՝
ՏԱԹԵՒ ԱԲԵՂԱՅ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Պատարագէն ետք տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն «Կարպիս Մանուկեան» հանդիսասրահին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ «ԿԱՅԾ» Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան

Բանախօս՝

Լիբանանահայ մտաւորական եւ հանրային գործիչ

ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11, ժամը 20–ին Հ.Բ.Ը.Մ.–ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ

118, rue de Courcelles — Paris 17e
— Métro : Courcelles —

Գեղարուեստական յայտագիր
Հիւրասիրութիւն
— Մուտքը ազատ է —

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée,** qui sera célébrée en plein air, **à 11h00,** par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flêche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56

Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfét de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Quelques places disponibles — Date limite d'inscription : 20 Septembre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·725 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.725

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԹԷՆՔԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

35 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 650 ՎԻՐԱՒՈՐ

Երեքշաբթի, Սեպտ. 7, ժամը 13·56–ին զօրաւոր երկրաշարժ մը ցնցած է Աթէնքի հիւսիսային շրջանը, 5,9 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: Խուճապը մեծ եղած է անշուշտ, մանաւանդ որ 400 ցնցումներ յաջորդած են մինչեւ ուշ գիշեր, ամէնէն զօրաւորը 4,7 ուժգնութեամբ. Փարնէս եւ Փէնթելիքի լեռներու շրջանը եւ այս վերջին ցնցումը արձագանգած է մինչեւ Իզմիր: Նախագահ Տէմիրէլ անմիջապէս իր խոր ցաւակցութիւնները յայտնած է Յունաստանի:

Առժամեայ հաշուեկշիռի մը համաձայն 35 մեռեալ կար (7 մանուկ) եւ 650 վիրաւոր որոնց 15–ը շատ ծանր վիճակի մէջ: Կը կարծուէր որ 40 անհետացած անձեր ալ կան քանդուած գործատուներու եւ շէնքերու տակ: Վնասներ կան Աթէնքի Հնախօսութեան ազգ. Թանգարանը, որ աշխարհի ամէնէն հարուստներէն մէկն է: Պատմական միւս տեղերը ինչպէս Ակրոպոլը չեն վնասուած:

Ֆրանսա օգնութեան փութաց: Այլ երկիրները նոյնը կ'ընեն, իսկ տեղւոյն վրայ դեռ վախ կը տիրէ: Երկու դար է Աթէնք այս ուժգնութեամբ ցնցում չէր ունեցած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ կացութիւնը ահաւոր պատկեր մը կը պարզէ, ինտոնեզեական բանակ եւ քաղաքազօրք անխնայ կը ջարդեն կամ բռնութեամբ տեղահան կ'ընեն մայրաքաղաքին բնակչութիւնը: Աւելի քան 40 հազար հոգի քշուած են արեւմտեան Թիմոր: Միջազգային հանրութիւնն ալ բոլորովին անզօր կը թուի: ՄԱԿ–ը որ պատասխանատու է հանրաքուէին, չի յաջողիր իր դերը կատարել:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արտաքին Նախարարութիւնը խստօրէն հակազդած է ԱՄՆ–ու կովկասեան միջամտութիւններուն: Խընդրոյ առարկան կազի փոխադրութեան ռուսեւթուրք համաձայնութիւն մըն է որուն հակառակ արտայայտութիւններ ունեցած է ԱՄՆ–ու Ուժանիւթի նախարարը Թուրքիա, Ազրպէյճան եւ Թիւրքմէնիստանի շրջապտոյտ մը ետք: Ան առաջարկած է այդ համաձայնութեամբ որոշուած ընդծովեայ խողովակաշարին փոխարէն, Թիւրքմէնիստանէն Թուրքիա հասնող կազմուղ մը կառուցանել: Մոսկուայի հակազդեցութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ ամերիկացի նախարարին ծրագիրը իրականանալու պարագային ռուսական կազի ընկերութիւնը տարեկան 1,5 միլիառ տոլար վնաս կ'ունենայ:

ԵԼՑԻՆ շատ դժգոհ է ռուս զինուորներէն զորս կ'ամբաստանէ «անփութութեամբ» Տաղստանի մէջ իսլամապաշտներու դէմ կռիւներու ընթացքին: Ռուս մայրեր ալ վրդովուած են, երբ Տաղստանէն կը բերուին իրենց տղոց դիակները: Միւս կողմէ, Չեչենիայէն եկած իսլամ ապստամբները (3000) կը յառաջանան դէպի Խասաւիուրտ, զոր կ'ուզեն «իսլամական պետութեան» մը մայրաքաղաքն ընել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 7/8)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ _ ԻՐԱՆ ԵՌԱԿՈՂՄ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստան – Յունաստան – Իրան եռակողմ համագործակցութեան ընթացիկ հանդիպումին համար (Սեպտ. 7–8) Իրանի եւ Յունաստանի Արտաքին նախարարները Երեւան գացած են Սեպտ. 7–ին: Զիրենք դիմաւորած է Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան որ Զուարթնոց օդակայանը յայտարարած է.– «Այս համագործակցութիւնը կամրջող համագործակցութիւն է, որտեղ Հայաստանը եւ Իրանը Յունաստանի միջոցով միանում են Եւրոպային եւ հակառակը՝ Յունաստանը մեր միջոցով Կովկասի եւ Միջին Արեւելքի»: Հիւր նախարարներն ալ ընդգծած են որ այս գործակցութիւնը ռազմական բնոյթ չի կրեր եւ ուղղուած չէ որեւէ պետութեան դէմ:

***

ԳԻՒՄՐԻ _ ԿԱՐՍ ԹԱՓԱՆՑԻԿ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐ

Գիւմրիի եւ Կարսի միջեւ, մեծ հաւանականութեամբ յառաջիկային ոչ միայն կը հաստատուին առեւտրական եւ արդիւնաբերական կապեր, այլ նաեւ մարզական եւ մշակութային: Այս ուղղութեամբ լաւատեսութիւն յայտնած են երկու քաղաքներու քաղաքապետները Սեպտ. 6–ի իրենց հանդիպումին ընթացքին, Գիւմրի: Կարսէն ժամանած պատուիրակութեան մաս կազմած են Կարսի եւ Էրզրումի առեւտրաարդիւնաբերական պալատի եւ առեւտրական սակարանի ներկայացուցիչները: Քննարկուած են հաղորդակցութեան ճամբաներու վերաբացման, սահմանային առեւտուրի կազմակերպման եւ միացեալ գործառութեան ծրագիրներու հարցեր: Գիւմրիի քաղաքապետ Միքայէլ Վարդանեան հաստատած է թէ երկու կողմերը զարմանալիօրէն շատ մօտ են իրարու եւ շատ հեռու: Կարսի իր պաշտօնակիցն ալ իր տեսակէտը արտայայտելով նշած է թէ ճամբաներու փակումէն որքան Գիւմրին, նոյնքան ալ Կարսը տուժած է: Թրքական պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է մարզի ձեռնարկութիւններու ու դրամատուներու տնօրէններու, գործարարներու հետ: Ապա հիւրերը անցած են Երեւան. որոշ շփումներէ ետք անոնք կրկին կ'այցելէին Գիւմրի նախքան Թուրքիա վերադառնալը: Երկու շաբաթէն ալ փոխադարձ այցելութիւն մը կու տայ հայկ. կողմը:

***

«ՌԷՕՅԹԸՐ», ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԱԼԻԵՒ

Այս շաբթուան ընթացքին Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահները իրենց երրորդ հանդիպումը կ'ունենան եւ ըստ «Ռէօյթըր» գործակալութեան այդ տեսակցութեան գաղտնապահութիւնը այնքան խիստ է որ նոյնիսկ երկու նախագահներուն ամենամօտ օգնականները ոչինչ գիտեն այդ մասին: Ազրպէյճանական որոշ շրջանակներու եւ թերթերու մեկնաբանութեամբ, Ալիեւի փոխզիջումներու մասին արտայայտութիւնները ցոյց կու տան թէ ան համակերպած է «ընդհանուր պետութեան» գաղափարին: «Զերկալօ» թերթը կը գրէ նոյնիսկ որ Ալիեւի իշխանութեան օրով իսկ կը ստորագրուի այդ մասին փաստաթուղթը: Անգլիական գործակալութեան համաձայն ազերի նախագահը ստիպուած եղած է վերանայել իր անզիջող կեցուածքը ի տես արտասահմանեան ընկերութիւններու կողմէ նաւթային արդիւնաբերութեան կատարուող ներդրումներու կըրճատումին: «Ռէօյթըր» դեռ կ'աւելցնէ թէ Ալիեւ կը պատրաստուի իր տեղը թողուլ իր զաւկին՝ Իլհամին եւ նախքան փոխանցումը կը փափաքի լուծել ղարաբաղեան կնճիռը:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԳՈՆԿՐԷՍԱԿԱՆԻՆ ԼՂՀ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Գալիֆորնիոյ նահանգէն ամերիկացի գոնկրէսական Ճէյմս Ռոկան եւ նոյն նահանգի խորհրդարանի երեսփոխան Հովըրտ Կալուգեան Ղարաբաղ իրենց այցելութեան, Սեպտ. 6–ին ընդունուած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ: Նախագահը ընդգծած է թէ կարեւոր է պայքարող ժողովուրդին համար գիտակցիլ, որ իր պայքարին մէջ մինակ չէ, որ իր ձգտումները կը հասկցուին եւ կը կիսուին ու ատիկա ոյժ եւ վստահութիւն կու տայ: Ապա խօսած է Ալիեւ–Քոչարեան տեսակցութիւններուն եւ ակնկալութիւններուն մասին: Ճ. Ռոկան եւ իրեն ընկերացողները այցելած են մայրաքաղաք եւ Շուշի, ապա վերադարձած Երեւան: Նախքան Արցախ այցելելը, ամերիկացի գոնկրէսականը Սեպտ. 5–ին ալ այցելած է Մայր Աթոռ ուր ընդունուած է կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պօզապալեանի կողմէ:

***

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Սեպտ. 5–ին նախքան փակման արարողութիւնը, «Դինամօ» մարզադաշտին մէջ հոծ բազմութեան ներկայութեան տեղի ունեցած են մարզական զանազան ճիւղերու եզրափակիչ մրցումները: Պասքէթպոլի մէջ առաջնութիւնը խլած է Վալլէյի խումբը որ 84–79 յաղթած է Թեհրանի: Աղջիկներու պայքարին, Երեւան 74–58 արդիւնքով յաղթած է Լոս-Անճըլըսի: Վոլէյպոլի եզրափակիչին դէմ դիմաց ելած են Երեւանի եւ Նոր–Հաճընի խումբերը եւ երեւանցիներու յաղթանակով վերջ գտած է մրցումը: Ֆութպոլի ախոյեանը պարզուած էր նախորդ օրը՝ գիւմրեցիները 3 – 0 պարտութեան մատնած ըլլալով աշտարակցի ֆութպոլիստները: Թէնիսի աղջիկներու մրցաշարքին անակնկալ չէ պատահած եւ ինչպէս կ'ակնկալուէր զուիցերահայ Մարի-Գայեանէ Միքայէլեան ախոյեան դարձած է յաղթելով Աննա Գասպարեանին՝ 7 – 5 եւ 6 – 1: Աթլէթիզմի մէջ, հեռացատքի մրցաշարքը առիթ եղած է գիւմրեցի մարզիկ Արմէն Մարտիրոսեանի 8,04 մեթր գեղեցիկ ոստումին. իրեն յաջորդած են երեւանցիներ՝ Շիրակ Պօղոսեան (7,65) եւ Կարէն Քարամեան (7,55): Աթլէթիզմի զանազան մարզաձեւերու մէջ հետաքրքրական արդիւնքներ արձանագրուած են ինչպէս 100 մեթր վազքին 10,6 երկվայրկեանի արդիւնքը. այսպէս, մոնրէալցի վազող Ջաւէն Դաւթեան նկատուած է Հայաստանի հաւաքականի թեկնածու: Աղջիկներու 4×100 մեթր վազքի մրցումը շահած են երեւանցիները, երկրորդ տեղը՝ վանաձորցիները, երրորդ՝ գիւմրեցիները: Նոյն մարզաձեւի տղոց վազքը շահած է Վանաձորի քառեակը, կը յաջորդեն, կապանցիները եւ գիւմրեցիները: Իսկ հեռացատքի աղջիկներու մրցումը վերջ գտած է հալէպցի Ռուլա Համբարձումեանի յաղթանակով (5,68 մեթր): Երեւանցիներ Լիանա Յովհաննիսեան (5,59 մեթր) եւ Ագնի Մկրտչեան (5,46) երկրորդ եւ երրորդ դասուած են: Ճատրակի տղոց մրցաշարքի յաղթականը եղած է սփիւռքցի Վարդան Մովսիսեան, երկրորդ՝ Զօրիկ Ամիրեան: Աղջիկներու մրցաշարքին տիրապետած է էջմիածինցի Սիրանոյշ Անդրէասեան որ վեց մրցումներուն բոլորն ալ յաղթանակով աւարտած է: Երկրորդ եւ երրորդ տեղերը գրաւած են Ցողիկ Դանիէլեան եւ Հերմինէ Յարութիւնեան:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»).– ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հայաստան – Ֆրանսա մրցումէն 24 ժամ առաջ արդէն մթնոլորտը ստեղծըւած է:

Ֆրանսայի ազգային խումբի ժամանումը Երեւան, Երեքշաբթի յետմիջօրէին, մամուլէն անդին, բազմութիւններ ըը շարժեց:

Ժամը 16·30–ին, աշխարհի ախոյեանները յատուկ հանրակառքով հասան «Հանրապետութեան Հրապարակը», Արմէնիա պանդոկը: Շուրջ հազար հոգի, մեծ թէ փոքր, երիտասարդ տղաք թէ աղջիկներ, հրմշտկուելով քանի մը կարգի վրայ մուտքին երկու կողմերը պատուոյ երկար անցք մը կազմեցին, ոստիկանութեան հսկողութեան տակ եւ ջերմ ծափահարութիւններով, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով, կեցցէ՛ աշխարհի ախոյեանները ցուցատախտակով ընդունեցան ֆրանսական պատուիրակութիւնը: Բազմութեան մէջ կային նաեւ Ֆրանսայէն ժամանած Հայեր:

Խաղացողները մէկ–մէկ իջան հանրակառքէն եւ հազար ու մէկ դժուարութիւններով, թիկնապահներու օգնութեամբ կրցան պանդոկ մտնել: Խանդավառ ցոյցերու, ծափողջոյններու արժանացաւ Եուրի Ճորքայէֆ: Նոյնպէս, Ալէն Պօղոսեանի հանդէպ համակրութիւնը մեծ եղաւ: Գուցէ առաջին անգամ էր որ Ֆրանսայի ազգ. խումբը հակառակորդի երկրին մէջ կ'ընդունուէր ծափահարութիւններով, ջերմութեամբ եւ ոչ սուլոցներով:

Հապճեպ եւ յանպատրաստից մամլոյ ասուլիս մը տեղի ունեցաւ որու ընթացքին Ֆրանսայի ազգային խումբին մարզիչը՝ Ռոժէ Լըմէռ արտայայտուեցաւ մրցումի կարեւորութեան մասին. յաղթանակը անհրաժեշտ է ըսաւ եւ արձանագրուած կէտերն ալ կարեւոր: Եուրի Ճորքայէֆ յայտնեց իր անսահման ուրախութիւնը. «Թագաւորի պէս մեզ ընդունեցաք» ըսաւ:

Ապա, Ֆրանսայի ազգ. խումբը ժամը 19–էն 21 դռնփակ մարզուեցաւ Հրազդան Սթատիոմը:

Աշխարհի ախոյեանները չէին մոռցած բերել իրենց հետ համաշխարհային բաժակը, ինչ որ առաւել խանդավառութիւն եւ ջերմութիւն ստեղծեց:

Այս դէպքին առընչուած, Հայաստանի

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ

Միութեան գիծ մը շէրիաթ-ճիներուն(1) եւ ազատականներուն միջեւ:

Պօղոս առաքեալի պէս է. Հեթանոսին հետ՝ հեթանոս, Հրեային հետ՝ Հրեայ կ'ըլլայ, ու իր էշը կը քշէ:

Գատը գիւղի չոգենաւին մէջ Դաշնակցականներուն դէմ կ'որոտայ, Ազատամարտի օֆիսը պուրժուաներուն դէմ կը հայհոյէ:

Կեղծաւո՞ր մը ուրեմն, քաւ լիցի: Ընդհակառակն՝ Ներսէս Օհանեան չա՜փ անկեղծ մարդ է: Մոլեռանդութիւն չունի. ահա՛ խրողութիւնը: Ազատականին թերութիւններն ու յատկութիւնները կը տեսնէ ու կը դատապարտէ կամ կը գնահատէ, ինչպէս նաեւ կը տեսնէ պահպանողականին թերութիւններն ու յատկութիւնները եւ զանոնք ալ կը դատապարտէ կամ կը գնահատէ:

Միայն թէ՝ ազատականին կը խօսի իր յատկութիւններուն վրայ եւ թերութիւնները կ'երթայ մատնանիշ կ'ընէ պահպանողականին: Նոյնպէս պահպանողականին քով գտնուած ատեն անոր արժանիքը կը գովէ, իսկ թերութիւններուն վրայ խօսելու համար կը սպասէ, որ ազատականի մը հանդիպի: Այս կերպով ազատականին համար կատարեալ ազատական մը՝ եւ պահպանողականին համար կատարեալ պահպանողական մըն է Ներսէս Օհանեան:

Ներքնապէս ո՛չ մին է, ո՛չ միւսը, այլ ազգասէր մըն է, բառին հինաւուրց, պատուական իմաստովը:

Եթէ գիտնայ, թէ իր սկզբունքները կամ համոզումները զոհելով ազգին շահ մը պիտի ըլլայ, սիրայօժար կը զոհէ: Որովհետեւ իր գերագոյն սկզբունքն է ազգասիրութիւնը, պարզ, անպաճոյճ, անկեղծ եւ առանց փլաթ-ֆորմի ազգասիրութիւնը:

Եւ որովհետեւ մեր ազգը դարաւոր լքուած որբ մըն է, Ներսէս Օհանեան մինեւնոյն ատեն որբասէր է:

Իրեն համար հարազատ հայ մանուկը պէտք է ի հօրէ եւ ի մօրէ որբ ըլլայ, հայր ու մայր ունեցողները շատ կարեւորութիւն չունին. եւ այս պատճառաւ Ներսէս Օհանեան աւելի կը մտատանջուի հիւանդանոցի որբերովը քան իր զաւակներովը:

Իսկ այն մանուկները, որոնք որբ չըլլալէ զատ մէկէ աւելի հայրեր ունին՝ գինքը բնաւ չեն շահագրգռեր, եւ թերեւս անոնց հարազատ հայ ըլլալուն ալ կը կասկածի:

Ազգային Ժողովին մէջ, թէեւ պահպանողականութեան ամրոցին՝ Գատը գիւղի ներկայացուցիչներէն մին է, բայց յաճախ աւելի ծայրայեղ է քան նոյնիսկ ազատականի պիտակը կրողները:

Խօսելու, մանաւանդ ուղիղ ու պերճախօս կերպով խօսելու կարողութիւն չունի. եւ երբ կ'ատենաբանէ՝ հայ լեզուն խոր սուգի մէջ կ'ընկղմի, ու Ս. Մեսրոպ եւ Արսէն Այտընեան սրտնեղած՝ Արքայութեան մէջ կը հայհոյեն եբանեկներու բարբառովը: Բայց հայերէնէն ու քերականութենէն աւելի բան մը կայ իր խօսածներուն մէջ. այն է՝ սիրտը:

Երբ որեւէ վիճաբանութեան առթիւ Օհանեան ձեռքը կը բարձրացնէ եւ

— Խօսք կ'ուզեմ, — կ'ըսէ,

Ու ատենապետն ալ՝

— Խօսքը Ներսէս էֆէնտի Օհանեանինն է, — կը յայտարարէ,

Քովինիս կ'ըսեմ.

— Անպատճառ որբերու կամ հիւանդանոցի խնդիր մը մէջտեղ պիտի նետէ:

Եւ տասնին վրայ ինն անգամ ճիշդ կը գուշակեմ:

Ենթադրեցէ՛ք որ Ազգային Ժողովը կը վիճաբանի երեսփոխանի մը հրաժարականին պատճառաբանեա՞լ թէ ո՛չ պատճառաբանեալ ըլլալուն վրայ: Այս տեսակ կենսական վիճաբանութիւններ շատ անգամ տեղի կ'ունենան մեր երիցս պատկառելի ժողովին մէջ: Խօսք կ'ուզէ Ներսէս Օհանեան:

— Խօսքը ձերն է:

— Տեա՛րք երեսփոխանք, այս հրաժարականը դուրսէն պարզ կ'երեւայ կոր, ամա մէյ մը ներսը նայեցա՞ք... պէլքի մարդը պատճառով կը հրաժարի կոր... իրեն հարցնենք, հասկնանք, անա՛նկ քուէ տանք: Վաղը ես ալ կ'ելլամ Հիւանդանոցի հոգաբարձութենէն կը հրաժարիմ, պա՞րզ է այդ հրաժարականս, ի՞նչ պարզ չէ, բաղդատելին բաղդատելն է... քաշուելիք բան չէ աս, թաղական խորհուրդներէն՝ աղքատ է, անկարող է ըսելով, վրանիս հիւանդներ կը ղրկեն, որոնց ճէպէն եա ճեմէրէն(2) 20-30 ոսկի կ'ելլայ... ասանկ խաղքութիւն կ'ըլլա՞յ:

— Խնդրէն կը շեղիք կոր. — դիտել կու տայ ատենապետը:

— Ի՞նչ կը շեղիմ կոր, — կը պոռայ Օհանեան, — թաղական խորհուրդներն են՝ որ իրենց պարտականութենէն կը շեղին կոր... Թո՛ղ նախ քննեն, հասկնան, ետքը վկայական տան, հիւանդանոցը աղքատներուն համար է...

— Ի կարգ կը հրաւիրեմ:

— Իրաւունք ունիք, ի կարգ հրաւիրելու է այդ թաղական խորհուրդները...

— Ո՛չ, ձեզի՛ ի կարգ կը հրաւիրեմ:

— Ինծի՞, — կը հարցնէ Օհանեան զարմացած, — այդ վկայականներուն երեսէն գիտէ՞ք հիւանդանոցը տարեկան քանի ոսկի կը տուժէ...

— Բո՛ւն խնդրին դարձէ՛ք:

— Ասկէ աւելի ի՞նչ կենսական խնդիր կրնայ ըլլալ...

Ու այսպէս Օհանեան կը շարունակէ որբ ու հիւանդանոց խառնել ամէն վիճաբանութեան մէջ:

Ժողովէն դուրս ալ այնպէս է: Փողոցին մէջ երբ խմբագրի մը հանդիպի՝ իր առաջին խօսքը կ'ըլլայ.

— Սա որբերուն մասին բան մը չգրէ՞ք:

Միշտ յանձնարարութիւն մը ունի թերթերուն Որբանոցի ու Ս. Փրկչի մասին, եւ երբ գինքը տեսնեմ՝ հեռուէն կը պոռամ.

— Պիտի գրեմ, պիտի գրեմ... վաղը պիտի գրեմ:

— Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չգրեցիր, - կը հարցնէ:

— Մոռցայ, վաղը անպատճառ կը գրեմ:

Ի՞նչ է գրելիքս, ես ալ մոռցած եմ, բայց անորոշապէս կը յիշեմ, թէ կա՛մ որբերու եւ կամ հիւանդանոցի վերաբերեալ բան մըն է:

Ներսէս Օհանեան այնչա՜փ պաշարուած է հիւանդանոցով, որ երբեմն Գատը գիւղ իր տունը երթալու համար ճամբայ կ'ելլէ եւ ինքզինքը Ս. Փրկիչ կը գտնէ:

Եթէ Պէզճեան ամիրայ այդ հաստատութիւնը հիմնած չըլլար, թերեւս Օհանեան գոյութիւն պիտի չունենար:

Բարեբախտաբար միլիոնատէր չէ. եթէ Քարնէկի մը ըլլար՝ ամբողջ Պոլիսը հիւանդանոցի ու որբանոցի պիտի վերածէր:

Իբրեւ ընկերական մարդ՝ Ներսէս Օհանեան շատ հաճելի է, երբոր որբերուն ու հիւանդանոցին վրայ չի խօսիր: Կատակասէր է եւ զբօսանքն ու կերուխումը կը սիրէ՝ չափաւորութեան սահմանին մէջ: Իր մեծագոյն հաճոյքն է ընկերներով Պէօյիւքտէրէի ջուրերը երթալ ու տօլմա ուտել... եւ պատրիարք ընտրել կամ վար առնել:

Օրմանեան Սրբազանի ջերմ պաշտպանն է եւ ամբողջ չորս տարի աշխատեցաւ հակառակորդ երեսփոխանները համոզելու եւ անպարտութեան վճիռը ապահովելու համար:

Ազգային Ժողովին մէջ ամէնէն խնամեալ ու երկարաշունչ ճառը խօսեցաւ Օրմանեան Սրբազանի անմեղութիւնը փաստարանելու համար:

Իր ժողովրդականութիւնը մեծ է, եւ ինքն ալ գիտակից է ատոր: Քանի մը օր առաջ կ'ըսէր ինծի.

— Հայկ Խօճասարեանը կ'ըսէ կոր թէ՝ երբոր մեռնիմ՝ փառաւոր թաղում մը պիտի ունենամ:

— Այսպէս է, — պատասխանեցի, — միայն թէ...

Միայն թէ Ներսէս Օհանեան պիտի չմեռնի՝ որչափ ատեն որ Ս. Փրկչի հիւանդանոցը գոյութիւն ունենայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

«Մանանայ», 1913

(1) Մահմետականներու կրօնական օրինագիրքին հետեւող:

(2) Գրպանէն կամ գօտիէն:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՎԵՐԾԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

ԱՒԵՏԻՍ ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ

Մովսէս Պչաքճեանի հետ առաջին ծանօթացումս եղաւ «Միծեռնակներ»ուն միջոցաւ, որոնք այլեւս «պիտի չսարսափին խրտուիլակներէն»...: Ուրեմն, այս ծանօթացումը հեռակայ կարգով էր: Յականէ անուանէ ծանօթացայ իր հետ, երբ 1997-ի վերջաւորութեան Փարիզ կը գտնուէր եւ մեր այցելութեան վերջին օրը՝ Կիրակի մը, պատանեկութեան ընկերս՝ տոքթ. Լեւոն Մոմճեան մեզ առաջնորդեց եկեղեցի: Ինք Առաջնորդարանին դիւանապետն էր եւ է մինչեւ այսօր: Հոդ է որ Մովսէս Պչաքճեան ինծի երկարեց մակագրուած այս հատորը՝ «Անկատար վերծանումներ», զոր կարդալու հաճոյքը ունեցայ միայն երկու տարի ետք:

Եւ ահա, հիմա գիրքը առջեւս է՝ բրած նշումներովս: Առաջին առթիւ, պէտք է ըսեմ, որ գրքին ընթերցումով ի յայտ եկաւ, որ կը գտնուինք քաղաքական - գաղափարական հակոտնեայ բեւեռներու վրայ: Իմ համոզումներով, չէի բաժներ իր տեսակէտները: Սակայն, կարելի չէ չբաժնել մաքուր հայու իր զգացումները, որոնք ի յայտ կու գան ամբողջ հատորին մէջ: Կարելի չէ իր հետ չհրճուիլ՝ ի տես Հայաստանի թէ հայութեան ուրախալի պարագաներով, եւ իր հետ չտրտմիլ բացասական երեւոյթներով, որքան որ ալ չնչին դէպքեր ըլլան անոնք: Պչաքճեան 1992-ին տեսակցութիւն մը ունեցած է օրուան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, որ այդ տեսակցութեան ընթացքին չըշտած է, թէ «մըտաւորականը ժողովուրդին խիղճն է»: Եւ Պչաքճեան հոս կը ներկայանայ մեզի իբրեւ իր ժողովուրդին հանդիսատ խղճով: Ան անկեղծ է իր արտայայտութիւններուն, իր համոզումներուն մէջ եւ իր այդ անկեղծութիւնն է, որ գրաւեց զիս՝ հակառակ մեր հակոտնեայ համոզումներուն:

Պչաքճեանի լեզուն մաքուր հայերէն է, անվթար, անխաթար հայերէն մը, որ միացած իր հաճելի ոճին, անմիջապէս կը գրաւէ ընթերցողը: Եւ գրաւեց զիս: Կարդացի ամբողջ գործը՝ այն տպաւորութեամբ, զոր կ'ունենայ մարդ, երբ համեղ խաղող մը կը ճաշակէ, որուն կորիզներուն կճրտումը ակռաներուն տակ պահ մը կը խաթարէ խաղողին համը, բայց պահ մը միայն, որովհետեւ խաղողը իր քաղցրութեամբ կը դրաւէ ճաշակողը:

Ըսի թէ մենք քաղաքական - գաղափարական հակոտնեայ բեւեռներու վրայ կը գտնուինք: Սակայն, յանկարծ կը միանանք հասարակացին վրայ, երբ Պչաքճեան կը խօսի համամարդկային ցաւերու, տառապանքներու մասին, երբ կը գրէ անիրաւութեամբ եւ անարդարութեամբ կառուցուած ընկերութեան մը մասին: Ֆրանսայի նախորդ նախագահը՝ Ֆրանսուա Միթերան ըսեր է, թէ մարդկային յարաբերութիւնները «պէտք է դնել ոչ թէ հարուստէն աղքատին դըրամական օժանդակութիւն փոխանցելու սկզբունքին վրայ, ոչ թէ աղքատը դարձնել նպաստընկալ, այլ իսկական գործընկեր»: Եւ Պչաքճեան իր կողմէ կ'աւելցնէ. «Ահաւասիկ դեղագիրը, միակը, երբ յատկապէս ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ կը զարգանայ տագնապ մը, երբ պարզ աչքերով կը զատորոշուի արեւմտեան երկիրներու ճիգին անսահմանութեան խարկանքը, երբ "Երրորդ Աշխարհ" կոչուած երկիրները, հակառակ իրենց մարդկային եւ բնական հարստութիւններուն, առաւել կը մխրճուին չքաւորութեան մէջ»: Պարզ է, եւ յստակ այդ գրութեան պատճառը: Որովհետեւ, ճարտարարուեստականացած երկիրներուն տիրականներն են տէրերը «Երրորդ Աշխարհի» այդ հարստութիւններուն: Սակայն, ո՞ր մէկ «ճարտարարուեստականացած» մարդը կ'ընդունի իրեն գործընկեր դարձնել իր աշխատաւորը, երբ անոր «հարստութիւնները» ցմրուր քամելու միջոցները ունի իր ձեռքին:

Սակայն, այդպէս չէ իրական պատկերը մարդկային յարաբերութիւններուն, որոնք հիմնուած են անմարդկային յարաբերութիւններու վրայ: Եւ Պչաքճեան հիանալի պատկեր մը կը ներկայացնէ: Աշխարհի մեծահարուստներէն միոյն կը ներկայանայ՝ ըսելու համար անոր, որ «անիմաստ է հակակշռել նման անսահման հարստութիւն»: Մեծահարուստը կը կանչէ իր հաշուապահը եւ կ'ուզէ գիտնալ իր հարստութեան գումարն ու աշխարհի բնակչութեան թիւը եւ թէ այդ հարստութիւնը անոր բաժնելու պարագային՝ ի՛նչ պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրին բաժինը: Հաշուապահը անմիջապէս կը հանէ հաշիւը. երկու տոլար 78 սենթ: Եւ մեծահարուստը, մեծահոգաբար, կ'ըսէ. «Տուէ՛ք սա մարդուն հարստութենէս իրեն բաժին ինկած գումարը, թող երթայ»...: Ահա, ա՛յդ է մարդկային յարաբերութիւններուն արդարադատութիւնը: Դարմա՞նը... Նախագահ Միթերան առաջարկած է: Անգործադրելի եւ անընդունելի դարման մը... Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր աշխարհի վրայ ամէնուրեք պատերազմներ կան, յեղափոխութիւններ կան, ըմբոստութիւններ կան: Պչաքճեան կու տայ պատասխանը. «...Կը շարունակէի խրախուսել մարդուն տրուած բարիքներն ու անոր նոյն այդ բարիքներուն "պարգեւած" չարաշահութիւնը»:

Գանք հիմա մեր փոքր ածուին: «Պատահարար դիմացս կը բացուի չորս էջնոց հայերէն օրաթերթիս առաջին եւ վերջին էջերը, կողք-կողքի: Մինչ առաջին էջին վրայ կը ծածանի «Աննախընթաց ցոյցեր Երեւանի մէջ»ը, չորրորդին՝ մեր գաղութի պզտիկ կեանքին լուսապատճէնն է՝ շնորհակալիք, հանդէս, վիճաբանական ասուլիս, նուագահանդէս»: Երբ աշխարհ պայքարի ելած է, ներառեալ մեր ածուն, անարդարութիւններու, չարաշահութիւններու դէմ, մենք կը զբաղինք մեր առօրեայ ճղճիմ հոգերով... Աշխարհի ժողովուրդներուն ցաւն է, պայքարն է անարդարութեան սրբագրութիւնը, մեր փոքր ածուին ցաւն է անարդարութիւնը եւ պահանջքը՝ անոր սրբագրութեան: Մեր գաղութներուն ցաւերն են «շնորհակալիք», զոր ենթական կրնա՞յ հրատարակութեան չտալ, երբ այսինչը կամ այնինչը գումար մը նուիրած է մէկուն մահուան առթիւ՝ վասն ցաւակցութեան, միւսին ամուսնութեան առթիւ՝ վասն խնդակցութեան, եւ դիմացը «շնորհակալի՞ք» մըն ալ չտանայ... Մեր ակումբներուն ցաւերն են քանի մը հարիւր հայորդի քով-քովի բերել՝ վասն հայապահպանութեան, բայց այդ ծանուցուած երգահանդէսին, վիճաբանական ասուլիսին ներկայ կ'ըլլայ «ճղճիմ թիւ մը»: Ի՞նչպէս բացատրել կացութիւնը: Որովհետեւ, մէկը այդ օր հիւր պիտի ունենայ՝ ա՛յդ է իրեն համար կարեւորը, մէկը այդ օր հիւանդ է՝ բժի՛շկն է իրեն համար կարեւորը, մէկը այդ օր գործ ունի՝ իր «գործն» է իրեն համար կարեւորը... Ամէն մարդ իր ցաւերով... Ամէն ժողովուրդ ի՛ր ցաւերով... Ա՛յս է աշխարհի դրուածքը: Ոչ ոք կը հասկնայ միւսին ցաւը, տառապանքը: Եւ այս աշխարհին մէջ, մեր ժողովուրդը արդարութիւն կը պահանջէ անարդար մարդկութենէ մը, մեր ակումբները հայապահպանութիւն կը քարոզեն՝ անտարբերութեան մը դիմաց: Եւ պատասխանը հեղինակը ինք՛ կու տայ, հոգ չէ թէ տարբեր առիթով մը, մարդիկ «կ'ուզեն գոհանալ իրենց չնչին կեանքո՞վ միայն, միայն իրենց սին առօրեայո՞վ: Կ'ուզեն կեանքը ապրիլ սեփական հայելիի՞ն դիմաց»: Այո՛, այդ անտարբերութիւնն է, սեփական «ես»ով գոհանալու այդ վիճակն է, որ անարդարութիւններու ծնունդ կու տայ, աշխարհի ծառը ծուռ կը բուսնի: Ռուս հռչակաւոր բերող Մաքսիմ Կորքի կ'ըսէ՝ «Ոչ մէկ բան այնքան չայլանդակեր մարդը, որքան համբերութիւնը, անոր հնազանդութիւնը արտաքին պայմաններու ուժին»: Իսկ կարծէք առածն է որ կու գայ ցոյց կու տայ այս անտարբերութեան, համբերութեան եւ հնազանդութեան պատասխանը. «Փոքր հարուածներ մեծ կաղնիներ կը տապալեն»: Այդ փոքր հարուածները մարդկութեան, ժողովուրդ-

ները, ազգերու անհատներն են, որոնք իրենց «փոքր հարուածներով» անարդարութեան եւ անիրաւութեան «մե՛ծ կառոյցները» կը տապալեն:

Պչաքճեան գիտել կու տայ, թէ «աշխարհի զանազան ցուրտերուն մէջ, զինուորներ ռումբեր կը շպրտեն, ոստիկաններ կը մխեն իրենց գնդացիրներուն փամփուշտները, երբ բոլորն ալ գիտեն, թէ կայ մէ՛կ ճշմարտութիւն, մէ՛կ արդարութիւն»: Այդ զինուորներն ու ոստիկանները գիտնալով հանդերձ, որ «կայ մէ՛կ ճշմարտութիւն, մէ՛կ արդարութիւն», իրենց ռումբերն ու փամփուշտները կ'արձակեն անոնց վրայ, որոնք կը մերժեն հնազանդիլ արտաքին պայմաններու ուժին»: Երբեք կարելի չէ ըմբռնել զինուորներուն եւ ոստիկաններուն հոգեբանութիւնը, որոնք իրենց ազգակից-եղբայրներուն կամ մարդ-եղբայրներուն սպանութեան հրամանին կ'ենթարկուին առանց դոյզն խղճի խայթի, գործադրելով իրենց տէրերուն հրամանը, անոնց ձեռքին դառնալով զէնք՝ ընդդէմ անարդարութիւնն ու անիրաւութիւնը աշխարհէն վերացնելու համար պայքարող մարտիկներուն:

Պչաքճեան բազմիցս այցելած է Հայաստան: Այս ալ այլ սեւ պարագայ մը մեր ժողովուրդին պատմութեան մէջ: Հայը իր հայրենիքը կ'այցելէ, իրաւունք չունի հոն բնակելու, որովհետեւ գրպանը ունի օտար անցագիր մը, եւ հետեւաբար, ինքն ալ օտարական է, Հայ չէ՛: Անիկա է անարդարութեան եւ անիրաւութեան ստեղծած ողբերգութիւնը մեր ժողովուրդին համար: Եւ ուրեմն, Պչաքճեանի վերջինթեր եւ վերջին այցելութիւնները կը զուգադիպին Հայաստանի փոխանցման շրջանին եւ ապա՝ անկախութեան տիրապետման շրջանին:

Այսօր Հայաստան անկախ է եւ այդ իրողութեան առջեւ, Պչաքճեան հարց կու տայ. «Գիտցանք պահել երազը, պիտի գիտնա՞նք պահել իրականութիւնը»: Ճիշդ հա՛ս է հարցը: Դժբախտաբար, Հայաստանէն եկած լուրերը մեզի, հաւաստիքը չեն տար որ մենք պիտի կարողանանք պահպանել իրականութիւնը: Երեք միլիոն բնակչութիւն հաշուող փոքր Հայաստանը այսօր ունի 70-է աւելի կուսակցութիւններ, որոնք զիրար կը բզքտեն, զիրար կը յօշոտեն: Մարդ ակամայ հարց կու տայ, թէ աւելի լաւ չէ՞ր միակ կուսակցութիւն մը իշխէր, փոխանակ Հայը Հայուն ձեռքով սպաննելու, վասն ինչի, «աթոռնե՞րու»: Ի՞նչ պիտի ըլլան այդ աթոռները, եթէ անոնք ծառայեն կուսակցութիւններու շահերուն, եւ ոչ թէ պահպանելու իրականութիւնը:

Անկախութիւն է, բայց երկրաշարժի աղէտի գօտին աւելի քան տասը տարի է, որ չէ վերակառուցուած եւ անոր բնակիչները ամէն տարի կը դիմաւորեն ձմեռը, որ «գալիս է Թուրքի դէմքով»: Տասը տարի է, որ Արփա-Սեւան ջրուղիին մէկ հատուածին առաստաղը փլած է՝ կտրելով դէպի Սեւան տանող կեանքի ուղին, եւ տակաւին չէ վերանորոգուած: Ջե՞ս փնտռեր զանոնք, որոնք կառուցեցին այդ ջրուղին... Պչաքճեան, ինչպէս շատ մը ուրիշներ, 70 տարուան բռնապետութիւնը կը դատապարտէ: Բայց չէ՞ որ այդ բռնապետութեան օրով հա՛յ «բռնապետները» միջոցը գտան զարգացնելու հայկական մշակոյթը, գիտութիւնը, արուեստը, գրականութիւնը: Այս բոլորը անոնք տարին իրենց հետ... Պչաքճեան գրախանութէ մեծ թիւով հայերէն գիրքեր կը գնէ, որոնք այսօր կը զարդարեն իր գրադարանը: Միայն իր գրադարա՞նը. հապա իր հոգի՞ն: Նայա՞ծ է անգամ անոնց հրատարակութեան թուականներուն...: Անցնող ինը տարիներուն ընթացքին ինը անուն գիրք հրատարակուա՞ծ է Հայաստանի մէջ: Կը չափազանցե՞մ արդեօք: «Իրականութիւն»ը պահպանելու միջոցներ չեն, երբ հայ ժողովուրդին ազգային հարստութիւնները չնչին գիներով կը վաճառուին օտարներու, որովհետեւ Հայաստան կարիքը ունի այդ չնչին կանանչ թուղթերուն, որ իրականութեան մէջ եղած է «ազգային» դրամանիշը... Մէկ տոլարը կ'արժէ աւելի քան 500 Դրամ: Աշխատաւորի մը ամսական աշխատավարձքն է: Այսինքն, ընտանիք մը պիտի ապրի ամսական մէկ տոլարով...: Պչաքճեան կ'ըսէ. «Լաւ է պահպանել լաւատեսութիւնը», բայց եւ կը հաստատէ. «Ձմեռը կու գայ Թուրքի դէմքով»... եւ կը շարունակէ Պչաքճեան. «Փոխուած են շատ մը անուանումներ. ներկայիս կայ "Ազատութեան Հրապարակ" ալ: Ազատութիւն, բայց ի՞նչ ազատութիւն: Կա՞յ ազատութիւն չքաւորութեան մէջ: Իսկ ինչի՞ ազատութիւն: Կարելի՞ է նման վիճակ կոչել ազատութիւն»:

Այսօր, Հայաստանէն եկողները լուրեր կը բերեն «առատութեան», թէ հիմա ամէն ինչ կա՛յ Հայաստանի մէջ: Բայց ո՞ւր կայ: «Մայթերու սեղանիկներուն անպէտք տղո՞ց մօտ: Հապա ժողովո՞ւրդը, երբ անգործ են անհամար քաղաքացիներ»: Պչաքճեան, սակայն, կու տայ «ազատութեան» պատկերը. «Ընդարձակ սրահին մէջ, ամերիկեան ճէք-փոթ մեքենաներու առջեւ կայնած՝ երիտասարդներ»: «Պողոտայի մը անցքին, նկատած էի Գազինօ-ի մը լուսաւոր նշանատախտակը»: «Եթէ երկիրը կը պատրաստուէր մտնելու դրամատիրութեան մէջ, պէտք էր սկսէր վարչաձեւին յոռի կողմերուն խուսափումով: Ջէ՞ որ նոր լեզու խօսելու կը նշանակէր տիրապետել անոր հայհոյանքներու դանձարանին»...: Սակայն այս բոլոր պատկերներուն առջեւ, Պչաքճեան, ինչպէս եւ ամէն Հայ, չի կորսնցըներ իր լաւատեսութիւնը. «Դուն կը վերականգնի՛ս, Հայաստան»:

Պչաքճեան ծանօթ եղած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի՝ նախքան որ ան նախագահ ընտրուէր եւ ապա՝ անոր նախագահութեան օրով, հարցազրոյց մը կ'ունենայ անոր հետ, շատ հետաքրքրական, յանդուգն հարցումներով, որոնց կու գան դիմագրելու անկեղծ պատասխաններ, որոնց մասին շատ բան կարելի էր ըսել՝ դրական եւ բացասական, սակայն հիմա այլեւս ժամանակավրէպ է խօսիլ անոր մասին: Պչաքճեան արդեօք անկէ ետք նորէն գնա՞ց Հայաստան: «Գնա՛ կուռնկ ու բարո՛վ դառնաս»:

Ա. Ե.

Աւստրալիա

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Օգոստոս 12-ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն Սանահին մասնաճիւղին, դասախօսութիւն մը տուած է Փարիզի Սփիւռ-Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավարը՝ Կարպիս Ափրիկեան, նիւթ ունենալով՝ Բարսեղ Կանաչեան: Կարպիս Ափրիկեանի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Վարդգէս Տօլապճեան, ապա խօսք առած է Կարպիս Ափրիկեան: Ան թուելէ ետք Կանաչեանի կարեւորագոյն ստեղծագործութիւնները, անդրադարձած է անոնց յատկանշական գիծերուն, յատկապէս թեմայի զարգացման, ոճին եւ կառոյցին: Միաժամանակ կատարուած է կարգ մը գործերու ունկնդրութիւնը, որուն առընթեր եւ աւարտին կ. Ափրիկեան վերլուծումներ կատարած է եւ բացատրութիւններ տուած: Ներկայ եղած է նաեւ Շաքէ Տէր-Մելքոնեան - Մինասեան որ մօտէն ճանչցած ըլլալով Կանաչեանը, չահեկան վկայութիւններ բերած է, արտայայտուած նաեւ անոր մէկ դրեթէ անծանօթ մնացած «Աբեղայ» օփեռային մասին: Կարպիս Ափրիկեան անդրադարձած է նաեւ իր օրաթորիոյին՝ «Սասունցի Դաւիթ»ի: Ներկայ մը հարց տուած է խմբավարին՝ «Ո՞վ պիտի շարունակէ ձեր գործը, պիտի կրնա՞ք ձեր գաւազանը փոխանցել» ու Ափրիկեան ժպտելով պատասխանած է.- «Արդեօք պիտի կրնա՞նք գտնել "խենթ" մը. դժուար գործ է, որ կը կարօտի մեծ նուիրումի, հաւկացողութեան ու զոհաբերութեան»:

***

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ (Լիբանան) Զարեհեան դպրեվանքին մէջ, Օգոստոս 4-ին, յատուկ ընդունելութեան մը ընթացքին, Արամ Ա. «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պարգեւատրած է հայկական ցեղասպանութեան մասնագէտ՝ փրոֆ. Վահագն Տատրեանը: Բացման խօսքը արտասանած է Պարթեւ Աբեղայ Կիւլիմեան որ նշելէ ետք ընդունելութեան նպատակը, ներկայացուցած է փրոֆ. Վ. Տատրեանը, տալով անոր կենսագրական գիծերը եւ տարած աշխատանքը: Խօսք առած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ գնահատած Վ. Տատրեանի գործունէութիւնը: Հուսկ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է պարգեւատրեալը, յիշելով թէ վեց ամիս առաջ ալ Հայաստանի Հանրապետութենէն ստացած էր «Մովսէս Խորենացի» շքանշանը, հարց տալով թէ կարելի՞ է ունենալ աւելի շքեղ փառք, քան Հայ մշակոյթի երկու տիտաններուն շքանշանները: Խօսքը աւարտած է Պոլսոյ մէջ իր մանկութեան սարսափելի աղօթքներուն վերյիշումով:

***

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) քաղաքապետական խորհուրդի կազմը պաշտօնապէս հաստատուած է Օգոստոս 10-ին, Օգոստոս 15-ի նախատեսուած ընտրութիւնները ջնջուած ըլլալով մրցակից ցանկի կամ թեկնածուներու չգոյութեան պատճառով: 21 անդամներէ բաղկացած ցանկը ընտրուած կը նկատուի, գլխաւորութեամբ Անդրանիկ Մսրլեանի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ռատայն 3

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՎՐԷԺ - ԱՐՄԷՆ

Հրատարակութիւն «Հորիզոն»ի,

Մոնրէալ 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՖՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Տղաս, շատ ճանճալար մարդիկ են անոնք, – պատասխանեց պառաւը, – քանի անոնք մեզի թշնամի ըլլան՝ մեր գործը կարգի չմտնար, ես ան գիտեմ...

– Բայց Պարսիկները զօրութիւն չունին, ո՞վ իրենց կարեւորութիւն կու տայ:

– Մի ըսեր ատանկ, տղաս, ես աչքովս տեսած եմ...

Ուրիշ անկիւն մը քաշուած, Տիկին Մաննիկ եւ կերպասեղէնի վաճառական Գամպուրեան էֆէնտիի կինը՝ Տիկին Փայլածու, ցած ձայնով կը խօսակցէին: Խրճիթը Տիկին Թաթիկեանի շուրջը կը դառնար:

– Ալ աւչափ ներելի չէ, կատարեալ խաղքութիւն է, – կ'ըսէր Տիկին Փայլածու, – աշխարհք տակն ու վրայ կը դառնայ կոր, ամէն մարդ տունը, տեղը, գործը կը ձգէ, կը ձգէ, կը փախչի, առանց ուր երթալիքը գիտնալու, այս անամօթ նորէն իր սիրականին հետ է:

– Կարելի է գիպուածով շոգենաւին մէջ իրարու հանդիպեցան, – գիտել տուաւ Մաննիկ:

– Պարապ խօսք, ի՞նչ դիպուած, առաջուընէ կարգադրած են ամէն բան... չե՞ս տեսնար, մինչեւ ետքը քիթ – քիթի, իրարմէ պատուած չունին, մէկտեղ ներս կը մտնան, մէկտեղ դուրս կ'ելլան: Ամօթ Գալուստ էֆէնտիին, դոնէ ինք թող ամըչնայ:

– Անոր ինչ, ամուրի մարդ է, մէկէ մը քաշուելու պէտք չունի: Բայց էրիկը ինչպէս կը հանդուրժէ այս բանին... անտարբեր մը նստեր է, իբր թէ կնիկը իրը չըլլար: Արդեօք կնոջը հաւատարմութեան վրայ վստահութիւն ունի՞:

– Ի՞նչ վստահութիւն, – փսփսաց Փայլածու, – ամէն բան գիտէ, բայց ձայն չի հաներ... աս Գալուստ էֆէնտիէն առաջ Ամբրոսիոս էֆէնտին կար, չե՞ս գիտեր անոր հետ եղած խաղքութիւնները, շաբաթներով Բերայի մէջ խօսուեցաւ: Էրիկը նորէն բերանը կղպեց, նստեցաւ, ամէն բան կուլ տուաւ:

– Կ'երեւայ ,որ ընտանեկան պատիւը պահելու համար գայթակղութիւն հանել չուզեր:

– Այս կերպով ընտանեկան պատիւ կը պահուի՞... պարզապէս խնդրին մէջը ուրիշ բան կայ:

– Ի՞նչ բան կրնայ ըլլայ:

– Ես ի՞նչ գիտնամ, ամէն բան կարելի է, թերեւս իր կնոջը այս ընթացքէն շահ ունի:

– Ի՞նչ, դրա՞մ կ'առնէ կնոջը սիրահարներէն: –

– Զըլլալիք բան չէ, արդէն այնպէս կ'ըսեն կոր, – պատասխանեց Տիկին Փայլածու, որուն չար լեզուն հանրածանօթ էր:

– Բայց Թաթիկեանը դրամական նեղութեան մէջ չէ կարծեմ:

– Խլել բարին աչք չի հաներ, – պատասխանեց Փայլածու:

–Այս եղածէն բան մը կայ, որ չեմ հասկնար կոր, – դիտել տուաւ Մաննիկ:

– Ի՞նչ բան:

– Մեր լսածին նայելով Գալուստ էֆէնտին Տիկին Թաթիկեանը տան մը մէջ կը բռնէ Ամբրոսիոս էֆէնտիին հետ. ասոր վրայ կռիւ մը տեղի կ'ունենայ երեքին միջեւ, եւ ի վերջոյ Գալուստ էֆէնտի ու Տիկին Թաթիկեան իրենց յարաբերութիւնները կը խզեն, եւ Տիկինը կը դառնայ Ամբրոսիոս էֆէնտիի հոմանուհին:

– Լսածդ շատ ճիշդ է, բայց այդ խզումը երկար չի տեւեր, հազիւ երկու շաբաթ, եւ Գալուստ էֆէնտի իր նախկին դիրքը կը գրաւէ, ու այս անգամ Ամբրոսիոս էֆէնտին ճամբու կը դրուի:

– Ատիկա չէի լսած:

– Մենք Բերայի մէջ օր օրին ամէն բան կ'իմանանք, – պատասխանեց Տիկին Փայլածու հպարտ շեշտով մը:

– Հիմա արդեօք ո՞ւր կ'երթար կոր:

– Ո՞վ գիտէ... մենք գիտե՞նք, թէ ուր կ'երթանք:

– Ի՞նչպէս: Ռումանիա չէ՞ք երթար կոր: –

– Ռումանիա հիմա իր դուռները փակած է Պոլսէն գաղթողներուն առջեւ, – բացատրեց Տիկին Փայլածու, – շատ աշխատեցանք, որ արտօնութիւն մը ձեռք ձըգենք՝ անկարելի եղաւ:

– Ուրեմն ո՞ւր պիտի երթանք:

– Հիմակուհիմա մեր անցագիրները Պէրլինի համար առինք եւ Ռումանիայէն անցնելու համար վիզէ ըրինք: Այս կերպով կրնանք եղեր քանի մը օր Պուքրէշ մնալ... այդ միջոցին ամուսինս պիտի աշխատի Ռումանիա մնալու համար արտօնութիւն մը ձեռք բերել. եթէ յաջողինք՝ հոն պիտի մնանք, եթէ ոչ՝ ճամբանիս պիտի շարունակենք:

– Կարելի է միւսիւ Ժօրժը կրնայ ձեզի ծառայութիւն մը մատուցանել այդ մասին:

– Շատ շնորհակալ կ'ըլլանք:

Մինչ այս մինչ այն՝ փոթորիկը ծայր կուտար Սեւ ծովի մէջ ու շոգենաւը կը սկսէր տատանիլ բաւական ուժգին կերպով:

Ուղեւորները կամաց – կամաց քաշուեցան իրենց խցիկները, եւ սրահը դատարկուեցաւ:

Քանի շոգենաւը առաջ կ'երթար, ցուրտը այնքան կը սաստկանար:

Հետեւեալ առտու արշալոյսին, երբ Ռէճինա Քառօլ մտաւ Գոստանցայի նաւահանգիստը, սառուցեալ ձիւնը պատած էր ամէն կողմ:

Անհաճոյ անակնկալ մը եղաւ այս բոլորը անոնց համար, որոնք տակաւին 15 – 16 ժամէ ի վեր բաժնուած էին Պոլսոյ տաքուկ մեղմ կլիմայէն:

Ժօրժ ու եղբայրը Ռումանացիի իրենց հանգամանքով կրցին շուտով դուրս ելլալ շոգենաւէն կլիներն ալ միասին առնելով, մինչդեռ ուրիշ ուղեւորներ ստիպուած էին կարգ մը երկար ձեւակերպութիւններու ենթարկուիլ ոտքերնին ցամաք դնելէ առաջ:

Ժօրժի բնակավայրը Եաշ էր, բայց հոն երթալէ առաջ քանի մը շաբաթ պիտի մընային Պուքրէշ թէ՛ ժամանակ անցընելու եւ թէ անձնական գործեր կարգադրելու համար:

Ժօրժին եղբայրը նոյն իրիկունն իսկ մեկնեցաւ Եաշ, իսկ միւսները իջեւանեցան Աթէնէ Փալաս, Պուքրէշի լաւագոյն օթէլը, ուր եկան նաեւ Թագւոր էֆէնտի Գամպուրեան ու իր կինը, Տէր եւ Տիկին Թաթիկեան եւ Գալուստ էֆէնտի:

(Շար. 98)

(Շար. Ա. էջէն)

Ֆրանսական դեսպանատունը, իր սրահներուն մէջ ընդունելութիւն մը կազմակերպեց Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն եկած պատուիրակութիւնները գլխաւորող անձնաւորութիւններուն համար: Հոն հանդիպեցանք Ալֆորվիլի Երեսփոխան-քաղաքապետ Ռընէ Ռուքէին, Սեւրանի քաղաքապետին, Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան Խտ. Նալպանտեանին, Կաթողիկոսական տեղապահ՝ Ներսէս Արք. Պօզապալեանին, այլ քաղաքական դէմքերու եւ նախկին համբաւաւոր մարզիկներու որոնք հիւրընկալուած են Փրովանս-Արմէնի Միութեան կողմէ (Մարսէյլ), ինչպէս՝ Լօրան Ֆինիոն, Ժան-Գլօտ Պուեթէ, Միշէլ Հիտալկօ, Ռընէ Մէճ, Փիէր Լարթիկ, Մանիւէլ Ամորոս եւլն.:

Կ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR»

«Եւրօ-2000»ի զտման Դ. խմբակի Հայաստան-Ֆրանսա մրցումին առթիւ ֆրանսական մամուլը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի ազգ. հաւաքականի ծագումով հայ երկու մարզիկներուն: Սեպտեմբեր 7-ի «Ֆրանս-Սուար»ը Ճորքայէֆի նուիրած է ամբողջ էջ մը, ճոխացած նաեւ պատկերներով (խաղէ մը տեսարան մը եւ մանկութեան օրերէն ընտանեկան լուսանկար մը): «Եւրիի Հայաստանը» խորագրուած այս էջին վերը նախ եւ առաջ կը շեշտուի թէ ան առաջին անգամն է որ իր ոտքը կը դնէ պապենական իր հողերուն վրայ ու առիթ մըն է վերապրելու մանկական իր յուշերուն մէջ: Ցօղուածագիրը՝ Ժերոմ Ֆաքոնիէ յաջորդող տողերը կը տրամադրէ Ճորքայէֆի խոր արտայայտութիւններուն, ուր ան կ'ըսէ թէ այս մրցումը իրեն համար խորհրդանշական է, տեսակ մը վերադարձ դէպի իր ակունքը ու հպարտ է ֆրանսական խումբին կազմին հետ հոն երթալէ: «Հայկ. հողին վրայ քալելը գեղեցկագոյն բանն է ինծի համար» կ'ըսէ ան: Կ'անդրադառնայ նաեւ ընտանիքին. կը շեշտէ թէ Ֆրանսա ծնած է եւ ամէն բանէ առաջ Ֆրանսացի է. սակայն ծագումով մաս կը կազմէ փոքրամասնութեան մը որ դրոշմած է իր ամբողջ մանկութիւնը: Կը խօսի մօրը հայկական, հօրը քալմուկ ծագումին, մեծ-հօր եւ մեծ-մօր ապրած 1915-ի ջարդին եւլն. մասին: Կը խոստովանի թէ հայերէն խօսիլ չի գիտեր բայց կ'ըսէ այս ժողովուրդին պատմութիւնը կ'առինքնէ զինքը: Իր մեծ-հօր՝ Կարոյի յիշատակը կ'ոգեկոչէ նաեւ անոր արճարանը ուր գաղթական առաջին Հայերը կը յաճախէին դիմելու համար Կարոյին, իրենցմէ աւելի ուսեալ, որպէսզի ինք լեցնէ պաշտօնական թուղթերը: Կը պատմէ թէ անոր մահէն ետք իր մեծ-մօր եւ մօր հոգածութիւնը վայելած է, քանի հայրը՝ ֆութպոլիստ, յաճախ բացակայ էր գործին բերմամբ: Այդ շրջանին մեծ-մայրը յաճախ իրեն խօսած է իրենց պատմութեան մասին ու դարձեալ այդ շրջանին է որ ինք տիրացած է այն արժէքներուն՝ որոնք են՝ բաժնել, հանդուրժել եւ զօրակցիլ: Կ'ըսէ թէ հայկական մշակոյթին մէջ կը սիրէ նաեւ տօնական երեւոյթը իր ճաշերով, պարերով եւլն.: Կ'ըսէ թէ ներկայիս իր կարգին ինք ալ այդ արժէքները կը փորձէ փոխանցել իր զաւակներուն եւ այդ արժէքներուն շնորհիւ է որ ինք հասած է այսօրուան իր դիրքին: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ երբ նոր քաղաք մը կամ նոր երկիր մը երթայ, անմիջապէս ձեռք կ'առնէ հեռաձայնի թիւերու տոմարը հոն փնտռելու համար հայկական անուններ. այդպէս ալ պատահած է արդէն Քայզէրսլաութերն ուր երկու Հայեր եկած են մարզումներուն, ծանօթանալու համար իրեն: Ու կ'եզրափակէ ըսելով թէ իր ակումբէն յատուկ արտօնութիւն ստացած է մինչեւ Ուրբաթ մնալու համար Հայաստան ու պիտի այցելէ Էջմիածին: «Ինքզինքս Հայաստանի դեսպան կը զգամ, կ'ըսէ ան, շնորհիւ մեզի կը խօսուի այդ երկրին մասին: Այդ է զիս ամենէն շատ յուզողը»:

Նոյն էջին տակ քանի մը տող ալ կայ իր մօրմէ՝ Մարիէն որ կ'ըսէ թէ իր երազը եղած է զաւակները օր մը Հայաստան տանիլ եւ անհաւասիկ այդ պահը եկած է, քանի որ իր միւս երկու տղոց՝ Միշայի եւ Տընիի հետ կը մեկնի Հայաստան, վերագտնելու՝ Եուրին:

«L'EQUIPE»

Նոյն օրուան մարզաթերթ՝ «Էքիփ»ն ալ տարբեր էջերու մէջ կ'անդրադառնայ մրցումին եւ Հայկ. ճակատին: Բ. էջին վրայ Ճորքայէֆի եւ Պօղոսեանի կողք կողքի մեծ պատկերին քովի խորագիրն է՝ «Պօղոսեան՝ Երեւանի երախան»: Այս թերթին մէջ ալ Պերնար Լիոն կը ծանրանայ Պօղոսեանի պարագային վրայ, ըսելով թէ հակառակ իր վիրաւոր վիճակին, առաջին անգամն ըլլալով կ'երթայ իր պապերուն հայրենիքը: Կը գրէ թէ ան երկար ժամանակ դիմադրեց հայկական հաւաքականին առաջարկներուն եւ վերջապէս յաջողեցաւ որակուիլ Ֆրանսայի ազգ. խումբէն: Պօղոսեան իր հայրենիքը ճանչցած է գիրքերու եւ ժապաւէններու ընդմէջէն կ'ըսէ Պ. Լիոն: Տառապած ազգի մը զաւակն է ու տառապած է հասնելու համար այսօրուան դիրքին, կը նշէ լրագրողը, որ կ'անդրադառնայ նաեւ ֆրանսական ազգ. խումբի երկու «եղբայրներուն». Պօղոսեան ալ կը հաստատէ թէ ամբողջ հայութիւնը ընտանիք մը կը կազմէ: Պօղոսեան կ'ըսէ նաեւ թէ ի տարբերութիւն միւս ճամբորդութիւններուն, այս անգամ տարբեր աչքերով պիտի դիտէ տեսարաններն ու մարդիկը: Հայ մարզիկը կը շեշտէ թէ նոյնիսկ իր վիրաւոր վիճակին մէջ փափաքած է անպայման երթալ Հայաստան, որովհետեւ իր մեծ-հայրը վեց տարեկանին ականատես ըլլալէ ետք Թուրքերու կողմէ հօրը գլխատումին խոյս տուած է ու այսօր այդ երկիրն է որ կ'ուզէ տեսնել:

Այլ էջի մը մէջ «Էքիփ» դրուատալից տողերով կ'անդրադառնայ Հայաստանի խումբին բերդապահ Բերեզովսկիի, զոր հաւաքականին փրկարարը կը նկատէ: Կ'աւելցնէ նաեւ որ այդ որակով մարզիկի մը համար հեռու չեն կրնար ըլլալ արեւմտեան մեծագոյն ակումբներուն դուռները: Կը նշէ նաեւ թէ հայկական խումբին գործը առաւել դժուարացած է Արթիւր Վարդանեանի Սարգիս Յովհաննիսեանի եւ Արթիւր Ոսկանեանի կախակայումով, որոնք ազդարարութիւններ ստացած էին Մոսկուա: Ջիրենք փոխարինելու համար կանչուած են Սարգսեան, Մինասեան եւ Քոչարեան: Իսկ 50.000 հոգինոց Հրազդան մարզադաշտը, -որու միայն 5.000-ի արտօնութիւն տրուած էր Ի.Է.Ֆ.Ա.-ի կողմէ, պիտի կարենայ քսան հազար հանդիսատես ընդունիլ, հիւրասիրելու համար աշխարհի ախոյեանները:

«LE FIGARO»

Սեպտեմբեր 8-ին, «Ֆիկարօ» հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած էր Եուրի Ճորքայէֆի հետ, զոր ըրած էր, Երեւան, իր թղթակիցներէն մէկը՝ Ֆիլիփ Գարլէն: «Հօս, կը գրէ ան, հարցը հաւաքական յիշողութեան կը պատկանի: Կենդանի յիշատակը կրկնակի կերպով տանջուած ժողովուրդի մը: Ցեղասպանութեամբ մը, դարուս առաջինը եւ ոչ ամէնէն աննշանը, մէկ ու կէս միլիոն մեռեալ, ապա քաղաքական սարսափով խորհրդային մեծ եղբօր տիրապետութեան տակ: «Մեզ մօտ, կը բացատրէ Ճորքայէֆ, կ'ըսենք՝ մոռնալ դաւաճանել է: Երակներուս մէջ բաւական հայկական արիւն կը հոսի եւ շատ հպարտ եմ այսօր ֆրանսահայ գաղութը ներկայացնելով: Սփիւռքի մը կը պատկանիմ: Արդ, ըսփիւռք մը կոչուած է -ամուսնութիւններով, խառնածնութեամբ- անհետանալու: Այդ պատճառով է որ պէտք է շարունակել խօսիլ մեր ծնողքներուն մասին»:

Ճորքայէֆ յուզուած է, առաջին անգամն է որ ոտքը Հայաստան կը դնէ: «Վերջին խօսք մը կ'ուզեմ ըսել, ո՛չ վաղը կ'ըսեմ», բայց յետոյ կը շարունակէ. «Ինչ որ կ'ուզէի ըսել քիչ առաջ, այն է որ այս ճամբորդութիւնը ինծի համար ուխտագնացութիւն մըն է մեծ-ծնողքիս՝ Կարապետին եւ Թէոփիստէի նկատմամբ: Եթէ Ֆրանսա գացին, պատճառն այն էր որ ցեղասպանութենէն փախան, թէ ոչ որեւէ պատճառ չկար, երկիր մը ունէին, հողեր: Հիմա, անոնք թրքական հողամաս են: Ուրեմն, ոչ մէկ ընտանիք ունիմ հո՛ս, Երեւան: Արմատներս աւելի արեւմտեան Հայաստան են»:

Ճորքայէֆ կ'ուզէ օգնել Հայաստանի եւ ձեռնարկած է բարեսիրական գործի մը, մանուկներուն նուիրուած: Կ'ուզէ հիւանդանոց մը, դպրոց մը կամ որբանոց մը կառուցանել. ընկերներէն միայն 25 հազար Ֆր. կրցած է հաւաքել: Նոր հարուստները, կը գրէ թղթակիցը, ամէնէն առատաձեռնները չեն: «Ամէն բան պիտի ընեմ, կ'ըսէ, որպէսզի Ֆրանսա յաղթէ» ու թղթակիցը կ'եզրակացնէ՝ եթէ յաջողի, իր արենակիցները կը ներեն իրեն:

⁂

Սեպտ. 7-ին, ֆրանսական հեռատեսիլն ալ լայնօրէն անդրադարձաւ մրցումին, սփռելով Երեւանէն տեսարաններ եւ հարցազրոյց մը Ճորքայէֆի հետ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, Խաչվերաց, տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13, տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12, Տօն է ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, Մեռելոց ժամը 11-ին հոգեհանգիստ:

⁂

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, Խաչվերաց

Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին,

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13,

Յիշատակ Մեռելոց

Հոգեհանգստեան պաշտօն բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Արարողութեան սկիզբը՝ ժամը 10-ին:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի ֆութպոլի յանձնախումբը նկատի ունենալով խումբերուն թիւին յաւելումը եւ իւրաքանչիւրին տարբեր ախոյենութեան մասնակցութիւնը, պէտք ունի նոր անդամներու:

18 տարեկանէն վեր, ֆութպոլասէր, մրցավար կամ օգնական մրցավար ըլլալ փափաքող ու Կիրակի կէսօրէ վերջերը ազատ ամէն Հայ կրնայ միանալ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի ֆութպոլի յանձնախումբին:

Մի՛ վարանիք, եկէ՛ք շուտով աջակցելու Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի միմիայն Հայերէ բաղկացած ֆութպոլի խումբերուն:

Հեռ. 01 45 08 43 10 կամ 06 60 68 43 10

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին, Խաչվերացի Տօնի առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

եւ վարդապետական աստիճան կը շնորհէ՝

Սէն Թ'էթիէնի հոգեւոր հովիւ՝

ՏԱԹԵՒ ԱԲԵՂԱՅ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Պատարագէն ետք տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն «Կարպիս Մանուկեան» հանդիսասրահին մէջ:

RECHERCHE

Madame Babignian Marie, demeurant 195, rue Caneterie, 84000 Avignon recherche sa maman, épouse Babignian Marguerite, née TORONIAN.

Tél. : 04 90 14 60 85

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ
«ԿԱՅԾ» Նոր Սերունդ
Մշակութային Միութեան

Բանախօս՝
Լիբանանահայ մտաւորական
եւ հանրային գործիչ
ՊԵՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11, ժամը 20-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles — Paris 17e
— Métro : Courcelles —

Գեղարուեստական յայտագիր
Հիւրասիրութիւն
— Մուտքը ազատ է —

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ ծխական վարժարանի տնօրէնութիւնը, կը ծանուցանէ թէ 1999 - 2000 թթ. Ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22-ին, Չորեքշաբթի, ժամը 9-ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար, դիմել Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին.-

Հեռաձայն. -

04 - 91 - 66 - 31 - 47

RENTREE

La rentrée des classes pour l'année 1999/2000 aura lieu le MERCREDI 22 SEPTEMBRE à 9 heures.

Le car de ramassage passera aux heures habituelles :

— Village de la Bégude Haute à 8h40;

— aux Aurenques à 8h45.

Inscriptions :

A PARTIR DU 4 SEPTEMBRE
LES MERCREDI et SAMEDI à 10H

N.B. Les enfants de moins de 4 ans et demi ne sont pas admis en raison de non couverture d'assurance.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.- Պ. Րաֆֆի Արսլանեան 2.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կիւլէր 400 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10

VENDREDI
10 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19.726 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.726

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵԱԼԹԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որուն կ'ընկերանան Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, տնտեսական հարցերու նախագահի խորհրդական Վ. Ներսիսեան եւ Գիտութեան Ակադեմիայի արեւելագիտութեան բաժնի տնօրէնը, Սեպտեմբեր 10-ին կը մեկնէր Եալթա, մասնակցելու «Պալքանեան եւ Սեւ ծովեան համագործակցութիւն-Դէպի ԻԱ. դարու Եւրոպա» միջազգային ժողովին որ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 10-11-ին: Լուրը տալով նախագահի բանբեր Վ. Գաբրիէլեան աւելցուցած է թէ այդ առիթով նախատեսուած չէ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպում մը, բայց հաւանական է որ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները հանդիպում ունենան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/9)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան գացած է Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարի խորհրդական Մ. Ֆուշէի գլխաւորած պատուիրակութիւնը որ Սեպտեմբեր 7-ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Հանդիպումին Նախագահը իր տեսակէտները ներկայացուցած է շրջանի ընթացքներուն, յատկապէս Ղարաբաղի հակամարտութեան վերջին զարգացումներուն մասին: Մ. Ֆուշէ ողջունած է Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն անմիջական երկխօսութիւնը եւ լուծում գտնելու ջանքը:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

Հայաստան – Իրան – Յունաստան եռակողմ գործակցութեան Արտաքին նախարարները որոնք Երեւանի մէջ իրենց երրորդ հանդիպումը կ'ունենային, Սեպտեմբեր 8-ին ընդունուած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան ըսած է թէ երեք երկիրները բնական դաշնակիցներ են եւ ատիկա գործակցութեան յետագայ զարգացման ամէնէն կարեւոր խթանն է:

Նոյն օրը երեք նախարարները գոհունակութիւն արտայայտած են իրենց գործակցութեան եւ տնտեսական զարգացման մակարդակէն: Անոնք պատրաստակամութիւն յայտնած են աւելի գործօն մասնակցութիւն բերելու գործակցութեան կապուած բոլոր ոլորտներուն:

***

«ՆԱՅԻՐԻ»Ն ՄՐՑԱՆԱԿԱԻՈՐ

Երեւանի քոնեակի գործատան «Նայիրի»ն Ս. Պետերսբուրգի միջազգային 8-րդ փառատօնին ոսկէ մետալի արժանացած է: Փառատօնին մասնակցած են ՀԱՊ-ի Պալթեան ափի ու այլ երկիրներ: Երեւանի գործատունն ալ արժանացած է պատուոյ գիրի:

ԵՒՐՕ-2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՖՐԱՆՍԱ 2-3

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ՏԺԳՈՅՆ ԽԱՂ ՄԸ ՑՈՒՑԱԲԵՐԵՑ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Ֆրանսայի համար յաղթելը հրամայական մըն էր: Եականը փրկուած է. հասաւ իր նպատակին սակայն առանց փայլի, ոչ համոզիչ պզտիկ յաղթանակով մը: Աշխարհի ախոյեանները իրենց մակարդակէն, կարողականութենէն, հնարաւորութիւններէն վար խաղացին: Ծաւալեցին տժգոյն խաղարկութիւն մը: Հերոսները յոգնած են:

Հայաստան 45 վայրկեան վարանումի մատնեց իր հակառակորդը: Միքայէլեանի առաջին կոլին, 7-րդ վայրկեանին, Եուրի Ճորքայէֆ պատասխանեց միայն 47-րդ վայրկեանին, շնորհիւ փէնալթիի մը: Կիսախաղին՝ 1 – 1: Հայերը խաղացին ոգեւորութեամբ, կազմակերպուած, եղան յաճախ յարձակողականի դիրքին մէջ եւ որոշ ճնշումի ենթարկեցին ֆրանսական կազմը: Հայերը Փիփքապէս տուին իրենց լաւագոյնը, կատարելով երազային առաջին կիսախաղ մը: Ասիկա կրնայ նաեւ բացատրել Ֆրանսացիներու միջակութիւնը:

Բ. կիսախաղին Ֆրանսացիները Փիփքապէս աւելի աշխոյժ, կրցան դաշտին աւելի տիրապետել եւ արձանագրել երկու կոլ. Ջիտան 67-րդ վայրկեանին եւ Լաւլանտ՝ 74-րդ: Հայաստան գտաւ նոր շունչ մը վերջին տասը վայրկեաններուն եւ նշանակեց երկրորդ կոլ մը փէնալթիով, 94-րդ վայրկեանին, Շախկելտեանի միջոցաւ:

Գնահատելի խաղարկութիւն մը եւ քաջալերական արդիւնք մը Հայաստանի համար որ սակայն միշտ վերջընթեր տեղը կը գրաւէ իր խումբի դասաւորման մէջ:

Հակառակ այս յաղթանակին, Ֆրանսա իր ճակատագրին տէրը չէ, մանաւանդ որ Ուկրանիա յաղթեց Իսլանտայի, հարկ է սպասել ընտրական վերջին հանդիպումին, Հոկտեմբեր 9-ին: Ֆրանսա պէտք է յաղթէ Իսլանտայի եւ սպասէ Ռուսաստան – Ուկրանիա մրցումին արդիւնքին:

Հանդիպումէն ժամեր առաջ եռուզեռը մեծ էր Հրազդան մարզադաշտին շուրջ: Ձեռքէ ձեռք մուտքի տոմսեր կը ծախուէին առաւել գիներով: Սթատիոմի մուտքի կամարներուն տակ ուտելիք ու խմելիք ծախողներու թիւը չէր հաշուըւեր: Ամէն ոք ամէն բան կը ծախէր:

Մրցումին ներկայ եղան քսան հազարէն աւելի դիտողներ: Ֆ.Ի.Ֆ.Ա.ն ապահովութեան խնդիրներու համար հանդիսատեսներու թիւը իջեցուցած էր երկու հազար հինգ հարիւրի: Սակայն, այս առիթով բացառիկ արտօնութիւն մը տուաւ մինչեւ քսան հազարի: Յիշենք որ Հրազդան մարզադաշտը կառուցուած էր ընդունելու համար եօթանասուն երկու հազար հոգի:

Արտասահմանէն եկած Հայերու թիւը հազարէն աւելի էր: Անոնք եկած էին յատկապէս Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն: Լիբանանէն եւս կային Հայեր որոնք պաստառի մը վրայ արձանագրած էին «Լիբանանի Հայերը կ'ողջունեն Պօղոսեանը եւ Ճորքայէֆը»: «Դրսեցի» Հայերը համախմբուեցան հանդիսարեմին կեդրոնը եւ ամբողջ մրցումի ընթացքին «Հայաստան, Հայաստան» բացագանչելով քաջալերեցին կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյնները, շատ աւելի աղմուկ բարձրացնելով տեղացիներէն:

Խումբերը երբ դաշտ իջան, Ճորքայէֆ արժանացաւ ջերմ ծափողջոյններու, սակայն հետզհետէ մոռցուեցաւ: Դժբախտաբար Ալէն Պօղոսեան չկրցաւ խաղալ, վիրաւորուած ըլլալով, սակայն մրցումէն քանի մը վայրկեան առաջ դաշտ իջաւ եւ շատ ջերմօրէն ողջունուեցաւ:

Իրապէս, խաղն ալ օգնելով անշուշտ, մանաւանդ Հայերու ինքնաբուխ, ոգեւորութեամբ լեցուն խաղարկութիւնը նպաստեց խանդավառ մթնոլորտի մը ստեղծումին որ տեւեց մինչեւ մրցումի աւարտը:

Հանդիպումին ներկայ եղան Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Ռ. Քոչարեան եւ ԼՂՀ նախագահ՝ Ա. Ղուկասեան:

Ֆրանսայի խումբը անմիջապէս, յատուկ թռիչքով մը մեկնեցաւ: Մնաց միայն Եուրի Ճորքայէֆ որ ներկայ եղաւ Փրովանս-Արմէնի (Մարսէյլ) Միութեան կազմակերպած երեկոյթին: Մասնակցեցաւ ճաշին եւ ... հայկական պարերուն:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 9, ժամը 11-ին կ'ընդունէր Ե. Ճորքայէֆը:

Հայաստանի «Յոյսեր»ն ալ մրցում մը ունեցան Ֆրանսայի «Յոյսեր»ուն դէմ, Գիւմրի, նոյն օրը, ժամը 11.30-ին: Հանդիպումը աւարտեցաւ Ֆրանսացիներու 4 – 1 յաղթանակով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

***

ՄԵՏԻԱ

Բերանացի թէ գրաւոր մամուլը (ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, թերթ) շատ խիստ է Ֆրանսայի խումբին նկատմամբ, կը քննադատուին ոչ միայն խաղացողները այլեւ մարզիչը՝ Լըմէռ, թէեւ այս վերջինն ալ դժգոհ է իր խաղացողներէն: Առաջին պատիժը կրողը եղաւ Պարթէզ, բերդապահը, որ պիտի չխաղայ Իսլանտայի դէմ, Հոկտ. 9-ին: Պէտք է ըսել որ դասը բաւական ծանր է համաշխարհային ախոյեանին համար որ կը խորհէր թէ Հայաստանի նման տկար խումբի մը յաղթելը շատ դիւրին պատառ մըն է. Հայաստան եօթը մրցում է ոչ մէկ կոլ արձանագրած էր: Նոյն օրը, Անտորա – Ռուսաստան 1 – 2 արդիւնք մը արձանագրեցին, ինչ որ նաեւ բաւական ողբալի երեւոյթ մըն է Ռուսաստանի համար. Իսլանտա – Ուկրանիա ալ 0 – 1 արդիւնքի հասան:

Այժմ, չորրորդ խումբը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.–

Ուկրանիա	19 կէտ
Ռուսաստան	18 կէտ
Ֆրանսա	18 կէտ
Իսլանտա	15 կէտ
Հայաստան	5 կէտ
Անտորա	0 կէտ

Հոկտեմբեր 9-ին Ֆրանսա կը հիւրընկալէ Իսլանտան, Ռուսաստանը՝ Ուկրանիան, Անտորան ալ՝ Հայաստանը:

Յիշենք որ երբ մրցումին Հայաստան 3 – 1 յաղթած էր Անտորայի, 0–0 արդիւնք արձանագրած էր Իսլանտայի հետ, 2–0 պարտուած էր Ուկրանիայէն, 0–3 Ռուսաստանէն, 0–2 Ֆրանսայէն, 0–2 Իսլանտայէն, 0–0 հաւասար արդիւնք ձեռք ձգած էր Ուկրանիոյ հետ եւ Սեպտեմբեր 4-ին, 0–2 պարտուած էր Ռուսաստանէն:

«ԷՔԻՓ»

Մարզական օրաթերթը խիստ է, հեգնական եւ արհամարհական: «Ծայրը ծայրին» կը խորագրէ իր առաջին էջին վրայ եւ՝ «Պոռոտախօսութիւն ընելու տեղը չէ»՝ հինգերորդին: Բոլոր թղթակցութիւններու մէջ ալ նոյն ձեւով կ'արտայայտուին լրագրողները:

Վէնսան Տիւլիւք դիտել կու տայ որ վրիճակագրութիւնները կը ստեն ատամ քաշողի նման: Անոնք կը հաստատէին հայկական յարձակողականին տկարութիւնը, մինչ վեց վայրկեան խաղէ ետք Հայաստան «խորտակեց արկղ մը», որ Կիեւի մէջ անմատչելի դարձած էր: «Անհաւատալի» կ'որակէ Հայաստանի այս առաջին կէտը եւ որու հաւասարութեան կէտը հասաւ շնորհիւ Ճորքայէֆի, «իր նախնեաց հողին վրայ հետք մը ձգելու համար», կը գրէ թղթակիցը:

Կապոյտները չեն կրնար այլեւս այսքան տխուր պատկեր մը պարզել կ'աւելցնէ:

Թերթին մէկ ուրիշ թղթակիցը՝ Ֆապրիս Ժուհօ առանձին կը ծանրանայ Ճորքայէֆի վրայ: Հարց ծագած է թէ Ճորքայէֆի վերջալո՞յսն է ֆրանսական խումբին հետ, որովհետեւ իր խաղը համոզիչ չէ եղած Կիեւ, բայց, Հայաստա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ
ԶՄՄԱՌ, ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենապատիւ եւ Գերերջանիկ Տ. Տ. Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ., Կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց, յետ յայտնելու իր միտքը Հայ Կաթողիկէ Եպիսկոպոսաց Սինոդոսին, 25 Նոյեմբեր 1998 թուակիր նամակով Ն. Ս. Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Սրբազան Պապին ներկայացուց հրաժարականն Կաթողիկոս-Պատրիարքի իր պաշտօնէն, զոր կը վարէր 1982-ի Օգոստոս 5-էն ի վեր:

Սրբազան Քահանայապետը, յետ կարծիքն առնելու Հայ Կաթողիկէ Սինոդոսին որ գումարուած էր 4-էն 6 Մայիս Վատիկանի մէջ, ընդունած է Ամեն. Հոգեւոր Տիրոջ հրաժարականը՝ այս տարուան Յունիս ամսուան ընթացքին եւ Հայ Կաթողիկէ Եպիսկոպոսներու Սինոդոսին յանձնած է պարտականութիւնը՝ որոշելու նոյն հրաժարականին ի զօրու դառնալուն թուականն ու պարագաները:

Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սինոդոսական Հայրերը, հաւաքուած կաթողիկոսական Աթոռի մօտ 1999-ի Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ, ընդառաջելով Ամեն. Հոգեւոր Տիրոջ խնդրանքին, որոշեցին նոյն հրաժարականն ի զօրու դարձնել 1999-ի Սեպտեմբեր 3-ին:

Կաթողիկոսական Աթոռին թափուր ժամանակաշրջանին, Արհի. Տ. Մանուէլ Եպիսկ. Պաթագեան, ըստ Արեւելեան Եկեղեցիներու Կանոնագրի օրէնքներուն, կը դառնայ Տեղապահ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ:

Արհի. Տեղապահը, յետ լսելու Սինոդոսական Հայրերու կարծիքը, որոշեց որ առաջիկայ Եպիսկոպոսաց Սինոդոսը գումարուի Շաբաթ, 2 Հոկտեմբեր 1999-ին, կաթողիկոսական Աթոռին մօտ՝ Զմմառու Տիրամօր Վանքը, ընտրելու համար յաջորդը հրաժարեալ Կաթողիկոս-Պատրիարքին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

8 Սեպտեմբեր 1999
Զմմառ, վանք փոխման Կուսին,
կաթողիկոսական Աթոռ կաթողիկէ Հայոց

ԱՂԱՆԴՆԵՐԷՆ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՈՂ ԱԼ ԿԱՅ...

Գեղարքունիքը Սեւանի շրջանի մարզն է: Բնութեամբ, կլիմայով Հայաստանի ամէնէն քիչ հիւրընկալ անկիւններէն մէկը: Ու այդ պայմաններուն մէջ 90-ական թուականներու սկիզբին պարտաւորուեցաւ ապաստան տալ Ատրբէջանէն խոյս տուած հազարաւոր Հայերու, քանի որ կը գտնուէր սահմանակից գօտիին մէջ: Այսօր մօտ տասնամեակ մը ետք հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ այդ հազարաւորներէն քանի՛ն մնացին հոն ու բնաւորուեցան: Մանաւանդ որ այդ շրջանին արդէն իրենց լուրջ դժգոհութեան պատճառ էր տէր-տիրականի, իրենց մասին մտածողի բացակայութիւնը: Ճիշդ է որ կային մասնակի կազմակերպութիւններ, բայց բնական է որ անոնց ցոյց տուած հոգածութիւնը, օժանդակութիւնը չէր կրնար փոխարինել սպասուածը որ պետականն էր:

Այսօր նոյն շրջանը իրմով, իր բնակիչներով հետաքրքրուելու անուղղակի կոչ կ'ուղղէ, նիւթը դառնալով մամուլի թղթակցութեան մը: Այս անգամ ազդակը ո՛չ անդործութեան համատարած երեւոյթն է, ոչ ապրուստի դժուարութիւնը, եւլն.: Ան կը վերաբերի հոգեւոր մարզին: Թղթակցութիւնը որ ստորագրուած է Խօսրով Խլղաթեանի կողմէ («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Օգոստոս 17), նիւթ կ'ընէ աղանդներու բարգաւաճումի իրականութիւնը որ արդէն քանի՛ քանի անգամներ ներկայութիւն յայտնեց այլեւայլ շրջաններէ:

Օգոստոս 8-ին մարզին Լճաշէն գիւղին մարզադաշտը վայրն է պատմուած երեւոյթին: Լճաշէնը կը գտնուի Սեւանի հիւսիս-արեւմտեան ծայրին: Այդ մարզադաշտին վրայ հաւաքուած բազմութիւնը որ կազմուած է «հաւատաւոր»ներէ, «եղբայր-քոյր»երու ամբողջ բանակէ մը, բաւական կարեւոր պէտք է եղած ըլլայ, ուշադրութիւնը գրաւելու համար լրագրողին: Տեսագրիչը ձեռքը, հոն անոր ներկայութիւնը հասկնալի է որ յայտնի անհանգստութեան մը պատճառ կ'ըլլայ ու «եղբայր Տիգրան» կը խնդրէ իրմէ որ ոչինչ տեսագրէ, քանի որ ատիկա «Աստծուն դէմ է»...:

Նման մեղքէ խուսափելու համար Խ. Խլղաթեան կ'ապաւինի միայն աչքերուն ու ականջներուն: Նախ կը տպաւորուի ախորժալուր մեղեդիէն որ կը տարածուի շրջապատին մէջ, ապա կը խոստովանի որ «սպասուածից վեր» է հովիւներու հռետորական տաղանդը: Իսկ հաւատաւորներու բազմութիւնը ձեռքը տպուած Աւետարաններ, հայեացքը երկինք յառած... եւլն.: Սիրոյ, միութեան, խաղաղութեան երգերը պահ մը կ'ընդմիջուին Զարենցեան ծանօթ պատգամով որ կը վերածուի «Ո՛վ հայ ժողովուրդ, քո փրկութիւնը քո հաւատքի մէջ է»ի:

Պատասխանելով լրագրողին հարցումներուն, եղբայր Տիգրանը կ'ըսէ թէ իրենք կը ներկայացնեն Հայ Աւետարանչական եկեղեցին որուն նպատակն է Աստուծոյ խօսքը ժողովուրդին հասցնել: Երբ Խլղաթեան կը հարցնէ թէ ինչո՛ւ այդ ամէնը եկեղեցիի մէջ չեն կատարուիր, խօսակիցը իր կարգին հարց կու տայ. «Կա՞յ այնպիսի եկեղեցի որ իր կամարների ներքոյ այսքան բազմութիւն տեղաւորի»: Իսկ նիւթական միջոցներու վերաբերող հետաքրքրութիւնը կ'ունենայ շատ ցամաք պատասխան մը. «Գումարները հանգանակւում են մեր միջոցներով»: Առանց պատասխանի կը մնայ լրագրողին հարցումը թէ նման բազմամարդ հաւաքի համար վայր ունենալու արտօնութիւն ստացա՞ծ են աւետարանչականները: Թէեւ ընդհանուրին մէջ անկարեւոր մանրամասնութիւն է այս մէկը:

Խ. Խլղաթեան հեռանալով բարեպաշտներու բազմութենէն կ'ուղղուի Լճաշէնի կիսաւեր եկեղեցին՝ «մոռացուած, անպատմելի մի ամայութիւն, խաչքարերի ու վաւերագրերի լքուած մի կոյտ»: Անոր տարօրինակ գտածը այն կ'ըլլայ որ ոչ միայն մարզին, այլ նաեւ երկրին տարբեր անկիւններէն Լճաշէն ժամանածներու բազմութենէն ոչ մէկը կը մտածէ մտնել այդ եկեղեցին: «Բոլորովին տարբեր էին մեր ու նրանց ճամբաները, ճաւ պատմութեան եւ արժէքների ըմբռնումները» կ'ըսէ ան:

Այդ կիսաւեր, ամայի եկեղեցին մուտք չգործածներու ամէնէն հետաքրքրական տիպարը պէտք է ըլլայ բազմաչարչար այն մայրիկը որ կ'ըսէ. «Էս եկեղեցու ամէն մի քարին ես մոմ վառել եմ: Բայց հիմա, ինչ գնացել եմ հաւատքի, էլ չեմ վառում, մեր հովիւը չի թողնում, ասում է, թէ քարի վրայ մոմ վառելով քարն են պաշտում, ոչ թէ Աստծուն»:

Քանի՞երորդ անգամն է եւ վստահաբար ո՛չ վերջինը որ Հայաստանեան մամուլի էջերուն մէջ տեղ կը գտնէ հաստատումը թէ «ահել ու ջահել, ծեր ու մանուկ, ակամայ յայտնուելով աղանդաւորութեան գիրկը, արդէն կտրւում են ազգային արմատներից եւ ակունքներից, որի հետեւանքները ոչ միայն տխուր, այլեւ կործանարար կարող են լինել եթէ ոչ այսօր, ապա վաղը»: Նոյնքան անգամ մըն ալ գրուած, ըսուած է թէ ատոր մեղաւորներն են օրէնսդրական դաշտը իր թոյլատուութեամբ եւ ընկերային ծանր վիճակը: Առաջինին մասին թղթակցութեան հեղինակը քիչ անդին կը յիշեցնէ թէ «երբ բացուեց աթէիզմի երկաթեայ վարագոյրը, ոգու սովի ազատ տարածքը շատ աւելի արագ գրաւեցին սատանաները քան թէ մեր եկեղեցու հայրերն ու մշակոյթի այրերը: Օրէնք գրող մեր պետական այրերն էլ ոչ միայն "սատանաներ"ի ճանապարհները չգոցեցին, այլ աւելի լայնօրէն բացեցին դռները բոլորի առջեւ, անունը դնելով խղճի ազատութիւն»: Կ'ըսէ տակաւին թէ չէ մոռցած Խ. Սամուէլեանի պայքարը որ Գերագոյն Խորհուրդը ընդունի օրէնագիծ մը որով բանակի ծառայութենէն զերծ պահուին բոլոր հաւատացեալները...:

Կարելի չէ համաձայն չըլլալ Խ. Խլղաթեանի համոզումին հետ թէ Հայաստանի մէջ գործունէութիւն տանող տասնեակ մը աղանդները որոնք ոչ իրարու հետ համերաշխ են, ոչ ալ առաւելապէս հայ Առաքելական եկեղեցիին հետ, կը ծառայեն «դրսի սատանաներին»:

Անշուշտ անկարելի էր էջը փակել առանց արծարծելու 1700-ամեակի նիւթին որ ամենայն հանդիսաւորութեամբ ներկայ է լրատուութեան, քարոզչութեան, տօնախմբութեան գլուխներուն տակ: Թղթակցութեան հեղինակը կ'ուզէ որ աղանդներու խնդիրը լուծելու համար պատրաստուի համապետական ծրագիր մը որպէսզի չխաթարուի 1700ամեայ միասնութիւնը ու հարցականի տակ չդրուի Հայոց պետականութիւնը:

Տարօրինակ է որ աղանդներու խնդիրը ընդհանրապէս հրապարակ բերուած է մամուլի մարդոց կողմէ. իսկ ինչ կը վերաբերի կրօնական իշխանութիւններու, որոնք մեծագոյն բաժինը պէտք է ունենան այդ հարցով ստեղծուած վրդովումին ու դարմանի ջանքին մէջ, «պիտի»ներու, «պէտք է»ներու ծիրէն դուրս չեն հանած խնդիրը: Այդ շրջանակի մեծեր ու փոքրեր պարագայական շրջանակներու մէջ դետեղելով կ'արտայայտուին նիւթին մասին, անխուսափելի կերպով ոգեկոչելով Տրդատ, Լուսաւորիչ ու ամբողջ պաշարը հոգեցունց մեր տարազներուն: Ու յայտնապէս ոչ ոք տարբեր կեցուածքի մը հետամուտ է, տեսնելով հանդերձ թէ քարոզներով ու ճառերով առաջքը չառնուիր աղանդներու բարգաւաճումին:

Խ. Խլղաթեան որոշ չափով նիւթական միջոցներու ալ կ'ակնարկէ իր էջին մէջ երբ կ'ըսէ թէ աղանդաւորական շարժումը անոր յարող ուսուցիչներու միջոցով դպրոց ալ մուտք գործած է եւ թէ հոն հայ եկեղեցւոյ պատմութիւնը հայ սերունդին դասագիրք չի դառնար. իսկ այդ բացը կը լրացնեն շքեղ կազմերով ու թերթերով տպուած աւետարանները:

Ամբողջ հարցը հոն է որ նման հրապարակումներ կը մնան մամուլի էջերուն մէջ, շատ շատ գլխու քանի մը օրօրում, կամ մէկ-երկու պոռթկում պատճառելով ընթերցողներու: Իսկ մնացածը այնպէս գոհ է ու պարտականութիւնը անթերի կատարածի պէս լիացած որ մարդ երբեմն կը տարուի մտածելու թէ հոգեւոր ոլորտի հայկական ամենավսեմ առաքելութիւնը միլիոնաւոր տոլարներու գնով Երեւանի տաճարին կառուցումն է: Առանց նոյնիսկ մտածելու թէ անոր կամարներուն տակ մոմ վառելու գացող պիտի գտնուի՞ մինչեւ անոր աւարտը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՀԵՏ

Պիտի արտօնե՞նք որ տակաւ մոռցուի այս ազնուական ու տարաբախտ բանաստեղծը, Ռուբէն Սեւակը, որուն գործերը այլեւս հազուադէպօրէն կը յիշուին մեր մօտ, որուն գործերը մեր մօտ չեն արտասանուիր բեմերու վրայ: Ան ալ եղաւ տխուր շրջանի մը ժամանակակիցը, շրջանի մը՝ երբ արցունք ու արիւն կը հոսէր իր շուրջ: Բնականաբար գուարթ պիտի չըլլային իր երգերը: Բժիշկ էր, ամէն օր իր ականջը կը դնէր սա կամ նա հիւանդութեան ճիրանին տակ տառապող մարդոց կուրծքին վրայ: Բայց նաեւ բանաստեղծ էր, եւ ամէն օր իր քնարը կը թրթռացնէր իր տառապող ժողովուրդին ցաւերուն համար: Ան ալ, Կոմիտասին նման, խապրիկ մը կը սպասէր հեռուներէն.

Հովերն ի՞նչ ըսին, ո՛վ ճամբորդ
որ հեռուէն կու գաս, հեռուէն
արփաւէտ...

Ո՞վ գիտէ տառապանքի ինչպիսի գիշեր մը հոգիին խորութեան մէջ զգայ երթալու ու հեռանալու, ցաւերու այս հովիտէն հեռու-հեռու երթալու ցանկութիւն մը: Եւ գրեց.

Երթա՛լ, երթա՛լ, երթա՛լ անձայն,
անհանդէս.
երթա՛լ առուին պէս՝ մարգերու տակ
անտես,
կապոյտին մէջ՝ հե՛զ, հողմավար
ամպին պէս:
Երթա՛լ՝ առանց գիտնալու թէ
դէպի ո՞ւր.
երթա՛լ հեռու ոստաններէն այս
տխուր,
երթա՛լ խաւար գիշերին մէջ
թաքթաքուր...
Երթա՛լ, երթա՛լ, երթա՛լ առանց
նրագի,
երթա՛լ, առանց սուգի, լացի,
փափաքի,
երթա՛լ առանց սովի, առանց
պապակի...
Աննիւթանա՛լ, անրջանա՛լ, վսեմ,
վէ՛ս,
երթա՛լ անցա՛յգ, անա՛յգ երթալ
վերջապէս.
աչքերը գոց՝ ցայգաշրջիկ խեղճին
պէս:
Երթա՛լ, երթա՛լ, չճանչնալ Մա՛րդ ու
Աստուած,
Զոյգ երթալ՝ ձեռքդ քո՛յր ձեռքիս մէջ
դրած
Անրջանքին ու Սիրոյն պէս –
աքսորուած:

Յուսահատ մարդու ի՜նչ տխուր ճիչ, յուսահատ մարդ՝ որ կարծես նախզգացումը կ'ունենայ այն տխուր օրուան, երբ ինք ալ աքսորուելով պիտի բաժնէ «Անրջանքին ու Սիրոյն» ճակատագիրը:

Երթա՛լ: Քալե՛լ: Անկարելիօրէն ջանալով ականջները գոցել հեռուներէն եկող տխուր կանչերուն ու հառաչանքներուն: Ահա ուրիշ հատուած մը ուրիշ բանաստեղծութենէ մը:

Կը քալեմ: Քալէ՛ յիմար տարագիր,
ժպիտ մը շուրթիդ՝ կարապի՛ն համար,
ներքնապէս լալով, միտքդ դէպի երկիր,
քալէ դուն քալէ, յիմար տարագիր:
Քալէ՛, դուն քերթող հայրենահալած,
հուր, արիւն երգէ՛ ազատ լեռներու
քնարի զառամած թելի մը փարած:
Քալէ՛: Մինչեւ ե՞րբ: Քալէ կուրօրէն,
քալէ մինչեւ որ Արեւն հրակէզ
իր մարը մտնէ նորէն ու նորէն՝
ու օր մը այլեւս չծագի քեզի...
Բաւէ՛: Կեա՞նքն է այս: Քալէ
կուրօրէն:

Քալե՛լ ու երթալ: Ըլլալ «Գացող մարդը»: Յաճախա՞նք մըն է այս: Այո՛: Մենք այդ յաճախանքը կը գտնենք Ռուբէն Սեւակի էջերը դարձնելով շարունակ: Քալե՛լ ու երթալ: Բայց ինչո՞ւ: Խօ՞ս տալու համար: Թէ ոչ ուրիշներուն միանալու համար: Քալել ու երթալ որպէսզի իր տառապող եղբայրներուն ու քոյրերուն ճակատագի՞րը բաժնէ, թէ ոչ կ'երթայ հէքեաթներու աշխարհի մը նման դէպի իր հեռաւոր սէրն ու սրբութիւնը:

Կ'արժէ որ ամբողջութեամբ կարդանք «Գացող մարդը» խորագրեալ սա հրաշալի բանաստեղծութիւնը.

Չեմ գիտեր ո՛վ, չեմ գիտեր ո՛ւր
կ'երթայ... հի՛ն-հին ասպետ մը լուռ,
կ'ըսեն ձիուն վրայ տխուր
կ'երթայ շուտ-շուտ, չեմ գիտեր ո՞ւր:
Կը տեսնեմ մեծ շուքն իր նիհար
վերջալոյսին, ամպերէն վար,
ան նժոյգին վրայ հոգեվար
սարին կ'երթայ, չեմ գիտեր ո՞ւր:
Կ'երթայ շուտ-շուտ ու չի տեսներ
որ ետեւէն բիւր կմախքներ
ա՛լ վազելէն շատ են յոգներ,
ան կ'երթայ շուտ, չեմ գիտեր ո՞ւր...
Կ'ըսեն՝ դղեակ մ'ունի աղուոր,
կամ ուխտ մը սուրբ, սէր մ'հեռաւոր,
ու հող կ'երթայ...: Եւ գիտեմ որ
տապան մ'ունի, չեմ գիտեր ո՞ւր:

Ո՞վ է արդեօք այդ հին-հին ասպետը, որ կ'երթայ շուտ-շուտ դէպի չես գիտեր ո՞ւր: Ինքը չէ՞, բանաստեղծը: Այն բանաստեղծը, որ, իր աչքերը յառած ճամբաներու վրայ, եկող գացող ճամբորդին հարց կու տար անհամբերութեամբ, թէ «Հովերն ի՞նչ ըսին քեզի, ո՛վ ճամբորդ, ի՞նչ պատմեցին»: Այն բանաստեղծը, որ այնքան կարօտով կը կանչէր.

եկո՛ւր, եկո՛ւր, ճամբաներէն
անուրջիս,
սրտիս ջահերն այրեցի քեզ ի հանդէս,
վերջին անցորդ տառապանքի
կամուրջիս:
Երգի մը պէս, քրոջ մը պէս, մօր մը
պէս
եկո՛ւր, եկո՛ւր ճամբաներէն
անուրջիս:

Ճամբորդին սպասելու, ճամբորդին հարցնելու, կանչելու կամ երթալու, անվերջ երթալու ու անհունին մէջ անէանալու երազ մըն էր զոր մեր բանաստեղծը ապրեցաւ սա քանի մը բանաստեղծութիւններուն մէջ, որոնք կարծես զիրար կ'ամբողջացնեն եւ որոնք շատ բան կը պատմեն մեզի:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԴԱՍՏԱՆ
ՆՈՐԷՋԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԻ

խմբագիր՝ ԱՐՇԱԿԻՐ ՄԿՐՏԻՉ

Նոր էջ թիւ 24

Նոր-Դար, Երեւան, 1999

ԾՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՈ՛Ւ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ ԻՐԱՔԸ

Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ»ը ուշադրութեան կը յանձնէ «անտեսանելի պատերազմ» մը որ զոհեր խլելով հանդերձ, տեղ չի գտներ միջազգային լրատուներու մէջ: Ան Իրաքի վրայ տեղացող անգլիական եւ ամերիկեան ռումբերուն կը վերաբերի: Տարուան սկիզբէն ի վեր աւելի քան 500 օդային յարձակումներ հարիւրէ աւելի զոհ պատճառած են: Բայց եղածը հազիւ կարճ լուրի մը չափ տեղ կը գտնէ արեւմտեան մամուլին մէջ: Ոչ այդ մասին քաղաքական բանավէճ կ'ըլլայ, ոչ ալ որեւէ հարցում:

Տարուան առաջին հինգ ամսուան օդային 70 յարձակումներ Իրաքի աւելի վնաս պատճառած են, քան 1998-ի Դեկտեմբերի Անապատի աղուէսը մկրտուած գործողութիւնը: Նոյնիսկ երբ ամերիկեան եւ բրիտանական ուժերը յարձակումներու շրջանակը ընդլայնելու, Իրաքի զինուորական կէտերն ալ ընդգրկելու հրաման ստացած են, նոյնիսկ առանց այս վերջիններուն կողմէ որեւէ ըսպառնալիք խնդրոյ առարկայ ըլլալու, ռմբակոծումները շարունակուած են ամենայն հանգստութեամբ. ոչ ոք բողոքած, ընդդիմացած է: Իսկ Ս. Հիւսէյն միշտ նոյնքան անխռով կը մնայ նախագահական աթոռին վրայ:

Մարտ 1-ին սաստիկ ռմբակոծութիւն մը թիրախ առած է հաղորդակցութեան կեդրոնները, հակօդային պաշտպանութեան կէտերը, Մուսուլի մօտ: Քարիւղատարներ ռմբակոծուած ըլլալով, գործողութիւնը դատապարտուած է Պենոն Սեւանի կողմէ որ ՄԱԿ-ի «սննդեղէնի դէմ քարիւղ» ծրագրին տնօրէնն է:

Երբ ամերիկեան եւ բրիտանական ռմբակոծումները առաւելաբար ոչ զինուորականներու կը վնասեն ու երկրին նախագահը կը շարունակէ պահել իր դիրքը եւ երբ զինուորական օդային մարզին երկու մեծագոյն թերթերը կ'եզրակացնեն թէ այդ յարձակումներուն մէկ չորրորդը վրիպած է թիրախը, կան լրատուներ որոնք հարց կու տան թէ ինչո՛ւ կը շարունակուի Իրաքի ռմբակոծումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Օգոստոս 20-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի ամառնային ճամբարի աւարտական հանդէսը: Ճամբարի տնօրէնուհին՝ Սիլվա Փայլեան բարի գալուստի խօսք արտասանած է եւ ներկայացուցած ճամբարին եօթը շաբաթներու տեղեկագիրը: Ճամբարը սկսած է Յուլիս 5-ին Վիքթորիա Փարք երկրորդական վարժարանին մէջ, 132 աշակերտներով եւ փակուած է 173 աշակերտով: Անոնք հետեւած են մարզական բազմաթիւ խաղերու, ունենալով նաեւ արուեստի, երգիպարի, հայերէնի, համակարգիչի, մարտարուեստի, լողալու եւ այլ դասընթացքներ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, երգերով, արտասանութիւններով եւ պարերով: Խօսք առած է նաեւ ճամբարի կրթական մարմնի ատենապետ՝ Արմէն Մարտիրոսեան, որ անդրադարձած է աշակերտներուն ըստացած դաստիարակութեան: ՀՕՄ-ի Թորոնթօ մասնաճիւղի ատենապետուհի Բեննա Թարգի վարչութեան անունով իր գոհունակութիւնը յայտնած է ճամբարի եօթը շաբաթներու ընթացքին աշակերտներուն փոխանցուած հայեցի դաստիարակութեան համար:

***

ԿԻՊՐՈՍԻ Փլաթանիայի բանակավայրին մէջ, Յուլիս 7-էն 14 տեղի ունեցած է «Նարեկ» սկաուտական խումբին բանակումը, մասնակցութեամբ 45 անդամներու: Բանակումին ընթացքին տեղի ունեցած են դասախօսութիւններ թեմա ունենալով՝ «Զօրավար Անդրանիկը», ծընողներու յատուկ սեմինար եւ խարոյկահանդէս:

LIVRES REÇUS

LES CAUSES PERDUES
(Le journal d'un Arménien d'Ethiopie)
roman

JEAN-CHRISTOPHE RUFIN

Ed. Gallimard (NRF), Paris 1999.

ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Վարդան Յակոբեան 17-ամեայ ուսանող մըն է որ Փետրուարին պատահած արկածէ մը լրջօրէն վիրաւորուած է գըլխէն ու կը գտնուի անգիտակից վիճակի մէջ: Անոր նստած կառքը Փետր. 2-ին տապալած է Աշտարակի մօտ, երբ Գիւմրի կ'երթար մօրը այցելելու: Իրեն վիճակը ստիպողական դարձուցած է արտասահմանի մէջ բուժումը. ուստի անոր դասախօսներէն երեքը՝ Ե. Բարոյեան, Ա. Աբրահամեան, Ա. Ապոյեան հանդէս եկած են պատանիներու թերթին՝ «Կանչ»ի էջերէն (Օգոստոս 25) օժանդակութեան կոչ ուղղելով որպէսզի փրկուի կեանքը իրենց լաւագոյն ուսանողներէն մէկուն որ կը ներկայացուի՝ «կենսասէր, սրամիտ, օժտուած, համեստ, ուսուցիչների ու ընկերների սիրելին, երկրաշարժին այրիացած իր մօր ու ծերացող տատ ու պապի ապաւէնը»:

Վարդան Յակոբեանի անունին բացուած հաշիւը կը գտնուի Երեւանի «Կրեդիտ Պանք»ի մէջ, որուն հասցէն է.

Ամիրեան փողոց 12,
հեռաձայնը՝ 56. 06. 14:

Հաշիւի թիւերն են՝
187006312008 (դրամով),
187006312024 (տոլարով):

Նամակ խմբագրութեան

ԽՄԲ.- «Երեւանի պետական համալսարանի Աստուածաբանական Ֆակուլտետի առաջին վկայականները» յօդուածին առթիւ, հետեւեալ նամակը ստացանք. -

Յարգելի խմբագիր,

Գայեանէ Սիմոնեանի ստորագրութեամբ թերթիդ 1999 Սեպտ. 2 թուակիր համարում լոյս տեսած Երեւանի պետական համալսարանի Աստուածաբանական ֆակուլտետի առաջին վկայականները յօդուածի մէջ մի սխալ է սպրդել:

Յօդուածի երկրորդ սիւնակի առաջին պարբերութեան մէջ յիշուած Կարապետ արքեպիսկոպոս (պիտի լինի եպիսկոպոս) Տէր-Մկրտիչեանը չէր կարող մեծ դեր ունենալ «Համալսարանի հիմնադրութեան առեն՝ 1919 թուին», որովհետեւ գիտնական այդ հոգեւորականը մահացել էր 1915 թուի Դեկտեմբեր ամսին (նոր տոմարով): (Տե՛ս. Հայկական Սովետական Հանրագիտարան, հատոր 11 էջ 680-681):

Յարգանօք՝
ԳԱԳԻԿ-ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ռայլիփ
1999 Սեպտ. 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

- Ուսուցչուհին դիտողութիւններ ընելէ ետք, կ'ըսէ անքաղաքավար աշակերտին.
- Եթէ ինծի առիթ տային միայն երեք օր մայրդ ըլլալու, տես թէ ինչպէ՛ս կը փոխէի քեզ.
- Լաւ, - կը պատասխանէ տղան, հօրս հարցնեմ, թերեւս համաձայնի...

***

- Քանի ժամ է որ քեզի կը սպասեմ, կնիկ, ո՞ւրտեղէն կու գաս:
- Գրողի ծոցէն:
Զարմացած, - Ո՞ր գրողին, անունը ըսէ՛...

***

- Դուն ո՞վ ես, - կը հարցնէ խենթին մէկը:
- Ես Հռոմի Պապն եմ - կ'ըսէ միւս խենթը:
- Ո՞վ քեզի ըսած է, որ դուն Պապն ես:
- Աստուած ինքը:
- Սուտ կը խօսի, ես երբեւէ այդպիսի բան մը չեմ ըսած իրեն, - միջամտեց ուրիշ խենթ մը:

***

- Գրաւ կու գամ որ վաղուընէ սկսեալ խմելը վերջնականապէս պիտի ձգեմ:
- Համաձայն եմ, ինչի՞ վրայ է գրաւը:
- Ինչպէ՞ս թէ ինչի: Կէս լիթր օղիի:

***

- Տարեդարձիդ առթիւ անակնկալ մը պատրաստած եմ, - ըսաւ քիմխագէնը իր կնոջը:
- Ի՜նչ հրաշալի է, ի՞նչ է այդ անակընկալը, - անհամբեր ըսաւ կինը:
- Նոր գտած միքրոպս պիտի կրէ անունդ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
- 1924 - 1925 -
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Պանդոկին մէջ կային ուրիշ մէկ քանի հայ ընտանիքներ, որոնք մէկ քանի ամիս առաջ մեկնած էին Պոլսէն եւ որոնց ծանօթ էին Նորեկները: Բնականաբար մտերմութիւնը շուտով հաստատուեցաւ ամէնուն միջեւ:

Թադէոս էֆէնտի մասնաւորաբար շատ ուրախ եղաւ հոն գտնելով ծանօթ հայ փաստաբան մը՝ Բառնաբաս էֆէնտին, որուն Պոլսոյ մէջ իր մէկ քանի դատերը յանձնած էր, ու այս առթիւ սերտ բարեկամներ եղած էին իրարու:

Վաճառականը յայտնեց անոր, թէ կը փափաքէր ժամանակ մը Ռումանիա մնալ, բայց կարելի չէր եղած Ռումանիոյ համար անցագիր առնել:

- Այո, հիմա շատ խիստ է օրէնքը, - հաստատեց փաստաբանը, - օտարական չեն ընդունիր կոր երկրին մէջ, մանաւանդ Թուրքիայէն ու Ռուսիայէն եկողները:

- Այս պատճառաւ մենք ալ Պէրլինի համար առինք մեր անցագրերը... բայց կարծեմ քանի մը օր մնալու իրաւունք ունինք այստեղ:

- Այդ մասին բնաւ հոգ մի ընէք, անգամ մը որ ոտքերնիդ Պուքրէշ դրիք, ալ մնացածը դիւրին է կարգադրել... կրնաք մնալ որչափ որ ուզէք:

- Իրա՞ւ կ'ըսէք, - գոչեց Թադէոս էֆէնտի:

- Անշուշտ, բաւ է, որ մէկ քանի հազար լէյ աչքէ հանէք:

- Քանի մը հազար լէյին խօսքը չըլլար, - պատասխանեց վաճառականը անտարբեր ձեւով:

- Այն ատեն ամէն բան կը դիւրանայ:

- Ըսել է հո՞ս ալ կաշառքով գործ կը տեսնուի:

- Մարդիկ ամէն տեղ միեւնոյնն են, - վճռեց փաստաբանը, - նոյնիսկ թերեւս առանց կաշառքի ալ կարենանք գործը կարգադրել:

- Ի՞նչպէս...

- Մեր հիւպատոսին ձեռքով:

- Մեր հիւպատոսը ո՞վ է, Թուրքերը կարծեմ այստեղ տակաւին ո՛չ դեսպան ունին եւ ո՛չ ալ հիւպատոս:

- Ես չըսի Թուրք հիւպատոսին ձեռքով, այլ ըսի մեր հիւպատոսին ձեռքով, - դիտել տուաւ Բառնաբաս էֆէնտի:

- Ո՞րն է ուրեմն մեր հիւպատոսը:

- Բայց ... Հայկական Հանրապետութեան հիւպատոսը:

- Ատանկ բա՞ն կայ այստեղ, - հարցուց վաճառականը զարմացած:

- Անշուշտ:

- Եւ կառավարութենէն օրինաւորապէս ճանչցուա՞ծ է:

- Բնականաբար:

- Բայց ես Թրքական Միլլի կառավարութեան օրինաւոր անցագիրովը կը ճամբորդեմ եւ չեմ կրնար Հայկական Հանրապետութեան հպատակ դառնալ:

- Այդ կարեւորութիւն չունի, քեզ հոս Հանրապետութեան հպատակ կ'ընենք:

- Այդ հիւպատոսը ի՞նչպէս մարդ է:

- Շատ շնորհքով, զարգացած անձ մըն է, հոս ալ գործարանատէր է ու լաւ դիրք ունի, վաղը կ'երթանք զինքը տեսնելու:

Հետեւեալ օրը Բառնաբաս եւ Թադէոս գացին հիւպատոսին այցելութեան եւ շատ սիրալիր կերպով ընդունուեցան:

Հիւպատոսը երկայնահասակ, նիհար ու չոր մարդ մըն էր, դէպի վար կախուած թաւ պեխերով, 50 - 55 տարեկանի մօտ:

Բաց դեղնագոյն տափատ մը հագած էր ու սեւ բլուզ մը, ինչ որ քիչ մը տարօրինակ ու ծիծաղելի երեւոյթ մը կու տար իրեն:

Բառնաբաս ներկայացուց Թադէոս էֆէնտի Գամպուրեանը, որուն անունը արդէն ծանօթ էր հիւպատոսին:

- Մեզի համար մեծ պատիւ մըն է ձեզի նման անձնաւորութեան մը հետ ծանօթանալը, - ըսաւ:

- Քաւ լիցի, պատիւը ինծի համար է, - պատասխանեց Թադէոս էֆէնտի, - կեանքիս մէջ առաջին անգամն է, որ հայ հիւպատոսի մը առջեւ կը գտնուիմ, եւ այս երեւոյթը ինծի համար շատ հաճելի է: Միայն թէ դուք սովետական իշխանութի՞ւնը կը ներկայացնէք...

- Ես Հայկական Հանրապետութիւնը կը ներկայացնեմ, - պատասխանեց հիւպատոսը, - կուսակցութիւնները ինծի համար նշանակութիւն չունին, երէկ Դաշնակցական կուսակցութիւնն էր իշխանութեան գլուխ, այսօր բոլշեւիկ կուսակցութիւնն է, վաղն ալ կրնայ Ռամկավար կամ Հնչակեան կուսակցութիւնը գործի գլուխ անցնիլ... ես միշտ կամ ու կը մընամ իբրեւ Հայկական Հանրապետութեան հիւպատոս:

- Իսկ եթէ Հանրապետութիւնը օր մը Թագաւորութեան վերածուի՞, - հարցուց Բառնաբաս խնդալով:

- Այն ատեն կ'ըլլամ Հայկական Թագաւորութեան հիւպատոսը... քաղաքական որեւէ փոփոխութիւն չեն ազդեր իմ հիւպատոսութեանս վրայ:

- Բայց կարծեմ ռումանական կառավարութիւնը չէ ճանչցած ձեր Հանրապետութիւնները, - դիտել տուաւ Թադէոս էֆէնտի:

- Նշանակութիւն չունի, պատասխանեց հիւպատոսը, ես ալ արդէն հակառակ եմ բոլշեւիկութեան:

- Կը տեսնեմ, որ բաւական տարօրինակ ու անսովոր դիրքի մը մէջ կը գտնուիք:

- Ընդհակառակն, շատ բնական ու տրամաբանական է դիրքս: Զիս Հայկական հիւպատոս նշանակած են, եւ ես ընդունած եմ այս պաշտօնը, մինչեւ այսօր ո՛չ ոք ըսած է, որ դադրած եմ պաշտօնէս, հետեւաբար հիւպատոս կը մնամ:

- Պաշտօնական յարաբերութիւններ ունի՞ք Երեւանի Հանրապետութեան հետ:

- Ո՛չ պաշտօնական եւ ո՛չ ալ անպաշտօն:

- Որո՞ւ հետ է ձեր յարաբերութիւնը:

- Ո՛չ ոքի հետ:

Այս բացատրութիւնները լսելէ ետք երկու այցելուները բացատրեցին, թէ ինչո՛ւ եկած էին տեսնել զինքը:

Հիւպատոսը մխրճուեցաւ կարգ մը վերացական տեսութիւններու մէջ, որոնց եզրակացութիւնը այն եղաւ, որ ինք չէր կրնար բան մը ընել:

(Շար. 99)

(Շար. Ա. էջէն)

նի մէջ ինքզինք գտած է եւ թերեւս պատճառ ըլլայ որ հարցականները վերջ գտնեն:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»

Շատ տեղ չի տար խաղին: Կը խորագրէ.— Ֆրանսա ինքզինք պարտադրեց, առանց փայլելու: Միջակ կիսախաղ մը եւ անբաւարար ուրիշ մը:

Առաջին կիսախաղին, կը գրէ թղթակիցը, Ֆրանսացիները անհանգիստ կացութեան մը մատնուած էին, խաղին մընացեալ շրջանին ալ կոպիտ սխալները դիզեցին:

«ՖԻԿԱՐՕ»

***

Իր առաջին էջին վրայ կը գրէ.— «Կապոյտներու տաժանելի յաղթանակը Հայաստանի դիմաց»:

Թղթակիցը չի տարբերիր ուրիշներէ, հաստատելու համար ֆրանսական խումբին տկար եւ յաճախ ձախաւեր խաղարկութիւնը: Կ'արձագանգէ մարզիչին, Լըմէրի բարկութեան: Ան յայտարարած է խաղին աւարտին.—

«Ամէն բանէ առաջ, կ'ուզեմ իմ անկեղծ հպարտութիւնս արտայայտել Հայաստանի խումբին համար: Գալով մեզի, երբ 3–1 կը յաղթենք, իրաւունք չունինք անտեսելու խաղին օրէնքները: Բնաւ գոհ չեմ: Խաղ մը չի կենար վերջաւորութենէն 12 վայրկեան առաջ: Պէտք է յարգել խաղը: Եթէ առաջին կէտով սկսէինք, կարելի է կը յաղթէինք 4–1, "Ցոյսեր"ուն նման: Բայց, չուզեցինք: Հարց է թէ ինչո՞ւ: Այս իրիկուն, իսկապէս, բարկացած եմ»:

Ֆիլիփ Գարլէն, նախորդ օրուան պէս, ճորքայէֆով կը զբաղի: Ու կը գրէ թէ ճորքայէֆ կարգ մը յաւակնոտ յայտարարութիւններ ըրած էր.—«Հայերուն համար, Ֆրանսացիները հերոսներ են: Մեզի դէմ պարտուիլ, պատիւ կ'ըլլայ իրենց համար» ու նաեւ «Կը խորհիմ որ Ֆրանսա պիտի յաղթէ եւ ամէն ինչ կ'ընեմ այդ նպատակով»: Ու թղթակիցը նըկատել կու տայ, ինչ կը վերաբերի պատիւին, Հայերու խաղը, սկիզբէն իսկ խորհրդածութեան նիւթ կը հայթայթէ գաս տուողներուն:

***

Միւս օրաթերթերն ալ, մանաւանդ Իւմանիթէ շատ խիստ են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ, մանաւանդ մայրաքաղաքին՝ Տիլիի մէջ կացութիւնը աւելի քան ողբերգական է եւ միջազգային հաւաքականութիւնն ալ «կը դիտէ», ժողով կը գումարէ, ազդարարութիւններ կ'ընէ Ինտոնեզիոյ որ ոչ միայն կարեւորութիւն չի տար այլեւ կը յայտարարէ որ ոչ մէկ բազմազգեան ուժի ներկայութեան կը հանդուրժէ ու ժողովուրդ մը կը ջարդուի, սարսափահար կը ջանայ փախիլ...: Հաղուադէպ վկայութիւնները որոնք կը հասնին, աhաւոր պատկեր մը կը պարզեն, ամէն ինչ կրակի եւ թալանի կը տրուի: ՄԱԿ-ի առաքելութիւնն ալ որոշած է հեռանալ երկրէն: Ապահովութեան Խորհուրդ եւ Գլինթըն ալ կը սպառնան Ինտոնեզիոյ տնտեսական պատժամիջոցներու դիմել եթէ...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երկրաշարժին մէկ նոր հաշուեկշռին համաձայն մեռեալներու թիւը 70 է, 1500 վիրաւոր կայ, բայց նաեւ աւերակներու տակ մնացած 60–70 հոգի: Թուրքիայէն ետք, այս երկրաշարժը յոյնեւթուրք յարաբերութիւններու սերտացման ծառայեց:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ գլուխ չելլեր Տաղստանի մէջ 2000 իսլամապաշտներու հետ, ինչ որ կը փաստէ ռուսական բանակին անկազմակերպ եւ ողբալի վիճակը: Կանչուածներու միայն 30%-ն է որ կը պատասխանէ զինուորական ծառայութիւն կատարելու համար եւ այդ պատասխանողներն ալ, ընդհանրապէս, հիւանդներն ու անկարողներն են: Տաղստանի Մոսկուայի ներկայացուցիչը Ռուսաստանի դիմած է որ զէնք հայթայթէ 10–15 հազար տաղստանցի կամաւորներու, որոնք կռուելու պատրաստ են:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը (Քնէսէթ) վաւերացուց Շարմ-էլ-Շէյխի համա-

Այրի Տիկին Ժանէթ Հէքիմեան,
Պ. Էթիէն Հէքիմեան,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Հէքիմեան,
Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Մկրեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հէքիմեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Ունանեան,
Օր. Անթուանէթ Ունանեան
եւ Պօյաճեան ընտանիքներն ու ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԱՆԹՈՒԱՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 8-ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտ. 13, ժամը 11-ին, Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Մայր Եկեղեցին՝
13, rue du Perche — 75003 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գոլոմպի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Հէքիմեանի եւ Ունանեան ընտանիքին:

ճայնագիրը 22-ի դէմ 54 ձայնով եւ երկու ձեռնպահ:

ՄԻՇԸԼԷՆ անիւի մեծ ճարտարարուեստի տնօրէնութիւնը 20% յաւելեալ շահ մը կը յայտարարէ առաջին վեցամսեային համար ու միաժամանակ 7500 աշխատաւորի գործազրկում:

ԻԼ-ՏԸ-ՖՐԱՆՍԻ, բայց նաեւ Լիլի եւ Փերփինեանի շրջանը, աւելի քան 2 միլիոն հոգի երկու ամիս է չեն ստացած հիւանդութեան թէ դեղօրայքի իրենց ծախքերուն հատուցումը Ընկերային Ապահովագրութեան Սնտուկէն: Պատճառն այն է որ Հիւանդութեան Ապահովագրութեան Սնտուկները երկու ամիս է օժտուած են բանկարգչային նոր դըրութեամբ մը որ մկրտուած է «Յառաջդիմութիւն» եւ չի բանիր...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Վալանս 0 – 0 հաւասար մնաց Գաննի հետ եւ դասաւորման մէջ 11-րդ տեղը կը գըրաւէ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

RENTREE DES CLASSES

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **Mardi 21 Septembre.**

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, auront lieu de 19h à 22h à la Maison de la Culture Arménienne, 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de :

— Mme Chaké GUIRAGOSSIAN :
Tél. : 01 46 42 45 25 (après 20h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST JEAN-BAPTISTE

կազմակերպութեամբ
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՍՐԲԱՏԵՂԻՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 4 — Նոյեմբեր 11

Ծախքերու մասնակցութիւն՝

5.800 Ֆրանք (հինգ հազար ութ հարիւր)

(Երթեւեկ՝ Փարիզ / Թէլ Ավիվ / Փարիզ օդային ճամբով, պանդոկ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք, պտոյտներ օթօքարով եւ թարգմանիչի ընկերակցութեամբ):

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել.–
— Մայր Տաճարի քարտուղարութեան՝ 01 43 59 67 03,
— Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանին՝ 01 46 62 01 29
— Տիկին Մարկօ Գոգորեանին՝ 01 47 43 12 66:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով՝ արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Հոկտեմբեր 10:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Պայման է որ անցագիրը (փասփոր) ի զօրու ըլլան գոնէ նուազագոյն վեց ամսուան նախատեսութեամբ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 12, խաչվերաց, տօն է վերացման Սրբոյ խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 13, տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ
«ԿԱՅԾ» Նոր Սերունդ
Մշակութային Միութեան

Բանախօս՝
Լիբանանահայ մտաւորական
եւ հանրային գործիչ
ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11, ժամը 20-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles — Paris 17e
— Métro : Courcelles —

Գեղարուեստական յայտագիր
Հ ի ւ ր ա ս ի ր ո ւ թ ի ւ ն
— Մուտքը ազատ է —

Sortie dominicale

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) organise une sortie le **Dimanche 1[illegible] Septembre.**

— Départ de l'autocar à 9h30 devant la M.C.A.; 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux, avec arrêt à 9h45 devant l'église apostolique arménienne; 6, avenue Bourgain;

— Visite du Château-Musée d'ECOUEN (Musée national de la Renaissance) dans le Val d'Oise;

— Le repas sera pris dans un restaurant à proximité du Château;

— L'après-midi, visite de la Maison de Retraite de Montmorency où une animation est prévue.

Participation : 160 francs.

Prière de se faire inscrire au plus tard le **14 Septembre** auprès des khatchouhies, aux numéros de téléphone suivants :

— 01 46 42 90 68
— 01 40 95 81 33
— 01 46 45 61 61
— 01 46 48 62 87.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լ Ի Վ Ր Ի - Կ Ա Ր Կ Ա Ն

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի Տան մէջ՝
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30-էն սկսեալ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75-ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.727 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.727

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԵՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վճռաբեկ դատարանի շէնքին մէջ, Սեպտեմբեր 9-ին սկսած է Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու նախկին պետ Վահան Յարութիւնեանի, ներքին գործերու աշխատակիցներ Նորայր Թադեւոսեանի, Սահակ Բալեանի, Մուխէս Ներսիսեանի եւ քանի մը ուրիշներու դատավարութիւնը, նախագահութեամբ՝ Մալաթիա - Սեբաստիա համայնքներու Ա. ատեանի դատաւոր Ռազմիկ Թորոսեանի: Նախ 12 ամբաստանեալները ներկայացուած են իրենց գիրենք ինչպէս նաեւ իրենց պաշտօնները: Ապա փաստաբանները ներկայացուած են իրենց պաշտպանողականները: Վ. Սիրադեղեան ալ յայտնելով թէ իր պարագային հարկ է յաւելեալ փաստաբան մը, 10-15 օր ժամանակ խնդրած է դատարանէն որ դատավարութեան յաջորդ նիստը յետաձգած է Սեպտեմբեր 17-ի: Դատական այս առաջին նիստը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած է եւ սրահը լեփլեցուն եղած է, նոյնիսկ մամուլի որոշ ներկայացուցիչներ չեն կրցած մուտք գործել: Ներկայ եղած են ՀՀՇ վարչութեան բազմաթիւ անդամներ, ինչպէս նաեւ գրող Հրանտ Մաթեւոսեան:

***

ԺՈՐՔԱՅԷՖ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հայաստան - Ֆրանսա մրցումին յաջորդ օրը Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է Ե. Ժորքայէֆը. զրոյցին մասնակցած են նաեւ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան եւ Ժորքայէֆ ընտանիքին անդամները: Ռ. Քոչարեան ըսած է որ հայ մարզիկներու յաջողութիւնները, անոնք որ երկրին ալ պատկանին, մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծեն Հայաստանի մէջ: Ան նորանոր յաջողութիւններ մաղթելով մարզիկին հրաւիրած է զինք աւելի յաճախ այցելել Հայաստան, ըսելով «Հայաստանը ձեր երկիրն է»:

Նախագահին հրամանագրով Ե. Ժորքայէֆի շնորհուած է կացութեան յատուկ կարգավիճակ: Հանդիպումին ընթացքին նախագահը անձամբ յանձնած է անոր անձնագիրը: Նախորդ օրը Ռ. Քոչարեան նոյն անձնագրէն յանձնած է նաեւ Ալէն Պօղոսեանի:

***

ԳԵՂԱՐՈՒՍՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԹԱՏՐՈՆԻ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻՆ

Սեպտ. 9-ին, Ալ. Սպենդիարեան օփերա-թատրոնին սրահին մէջ, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ մարզանքի նախարար Ռոլան Շառոյեանը եւ Տարածքային կառավարման նախարար Խոսրով Յարութիւնեանը թատրոնի անձնակազմին ներկայացուցած են թատրոնի գեղարուեստական նոր ղեկավար նշանակուած ծանօթ երգիչ Գեղամ Գրիգորեանը: Ըստ որոշ լուրերու, անձնակազմին ուրիշ մէկ մասն ալ, Տիգրան Լեւոնեանի առաջնորդութեամբ գացած էր ցոյց կատարելու վարչապետին դրան առջեւ: Երկու նախարարներն ալ չէ-

ՏԻՐԱՆ ԱՐՔ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմին առաջնորդ Տիրան Արք. Կիւրեղեանի դէմ հեղինակի իրաւունքի ոտնակոխման նիւթով դատ բացուած է Մոսկուայի մէջ: Յայտնուած է որ արքեպիսկոպոսին կողմէ Մոսկուայի Հայաստանի դեսպանութեան նուիրուած «Հայոց Թագաւորութեան պատմութեան շարադրման փորձ» հնօրեայ գիրքին 500 օրինակները անօրինական ձեւով հրատարակուած են:

Ինչպէս կը տեղեկացնէ «Ազգ»ը (Օգոստոս 27), հատորը պատմաբան Յարութիւնովի կողմէ թարգմանուած է հին ալանուներէնէն, որ նաեւ գրած է ներածութիւն, վերջաբան ու գործը հրատարակութեան պատրաստուած. բայց հրապարակման իրաւունք չէ տուած «Վահան» հրատարակչականին: Յարութիւնովի աշխատութիւնը առանց կնքուած պայմանագրութեան տարածելու յանցանքով օտար հրատարակիչները դատարան ներկայացնել դժուար ըլլալով, Ռուսաստանի հեղինակի իրաւունքի ընկերութիւնը որոշած է դատի տալ թեմին առաջնորդը, այն տրամաբանութեամբ որ ապօրինի տպաքանակի մը տարածումը նոյնքան յանցանք է որքան հեղինակի իրաւունքին անտեսումը:

տած են թէ Գ. Գրիգորեանի նշանակումով փորձուած է լուծել բարոյահոգեբանական այն ծանր վիճակը, որ ստեղծուած էր թատրոնէն ներս: Ռ. Շառոյեան աւելցուցած է որ նախարարութեան կողմէ Սեպտ. 7-ի նիստին ալ չեղեալ յայտարարուած է Տ. Լեւոնեանի եւ նախարարութեան միջեւ 1999 Մարտ 19-ին կնքուած պայմանագիրը:

***

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Լինսի հիմնադրամի 15 միլիոն տոլար նուիրատուութեան շնորհիւ ամերիկեան կարմիր խաչը ընդլայնած է աղէտի գօտիի շինարարական իր ծրագիրը: Կազմակերպութեան Հայաստանի ներկայացուցչութեան ղեկավար Գ. Հովըրտ խօսելով ընթացքի մէջ գտնուող ծրագրին մասին, ըսած է թէ ան կ՚ընդգրկէ Սպիտակի կեդրոնը 4,7 հեկտար տարածութեամբ հրապարակներու ստեղծում, 3,5 միլիոն տոլար արժողութեամբ 160-180 բնականներու շինութիւն: Գիւմրիի եւ Վանաձորի մէջ ալ 14 շէնք (232 յարկաբաժին) եւ 2 շէնք (44 յարկաբաժին) շինութեան ընթացքի մէջ են:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԴԻՏՈՂՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ԱՄՆ Միջազգային հարցերու ազգ. ժողովրդավարական հիմնարկը մէկը եղած է Հայաստանի Մայիս 30-ի ընտրութիւններու դէտ կազմակերպութիւններէն: Հիմնարկը այժմ յետընտրական դիտումներու եզրակացութիւնն ալ կատարելով հրապարակած է իր վերջնական տեղեկատուութիւնը: Հոն ընտրական գործընթացի շատ մը թերութիւններուն քով արձանագրուած է նաեւ որ ընտրական նոր օրէնսգիրքը բարելաւած է ընտրական դաշտը եւ Հայաստանի իշխանութիւնները, Խորհրդարանը, քաղաքական կուսակցութիւնները եւ քաղաքացիական կազմակերպութիւնները զօրեղ քայլեր կատարած են այն բարելաւելու ուղղութեամբ: Տեղեկագրին եզրակացութիւնն այն է որ Հայաստան ունի ազատ եւ արդար ընտրութիւններ կազմակերպելու կարողութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հարաւ - արեւելեան մէկ արուարձանին մէջ, Սեպտ. 8-էն 9 լուսնալիք գիշերը զօրաւոր պայթումի մը պատճառով ինը յարկանի շէնք մը քարուքանդ եղած է, որուն հետեւանքով արդէն 66 դիակներ յայտնաբերուած էին 48 ժամ ետք, բայց հարիւր հոգիներ ալ կը մնային փլատակներու տակ: Հաւանական կը նկատուէր որ ահաբեկչական արարք մը ըլլայ եւ այդ պարագային խլամական շարժումներու վրայ կասկած կայ, Տաղստանի պատճառով: Սկիզբը, կը կարծուէր որ պայթումը կրնայ կազի արկած մը ըլլալ, բայց, շուտով կը հաստատուէր որ ահաբեկչական արարք է: Սեպտ. 9-ին, կովկասեան շեշտով անծանօթ մը հեռաձայնած էր ԻնԹէրֆաքս գործակալութեան, ըսելու համար որ ոճրափորձը պատասխան մըն էր Չեչէնիոյ եւ Տաղստանի ռուսական ռմբակոծութիւններուն: Զի բացատրուիր սակայն, որ նման արարքի մը համար ընտրուի բանուորական հանդարտ թաղամաս մը որ խորհրդանշական ոչինչ կը ներկայացնէ:

ԻՍՐԱՅԷԼ 199 Պաղեստինցի բանտարկեալներ ազատ արձակեց, գործադրելով Շարմ-էլ-Շէյխի համաձայնութեան առաջին մասը: Ասոնցմէ մէկը 26 տարի է որ արգելափակուած է: Մէկը մերժած է ստորագրել գրաւոր խոստումը որ այլեւս կը դադրեցնէ ահաբեկչական գործունէութիւնը: 150 բանտարկեալներ ալ ազատ պէտք է արձակուին Հոկտ. 8-ին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երկրաշարժին հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ: Սեպտ. 10-ին, մեռեալներու թիւը 83 էր, 370 վիրաւորներ ալ կային հիւանդանոցներուն մէջ: Կան նաեւ քանի մը տասնեակ անհետացածներ: Սեպտ. 9-ին, նոր ցնցումներ պատահած են 4,9 ուժգնութեամբ:

ԺՈՍՓԷՆ ԵՒ ԳՈՀՆ-ՊԷՆՏԻԹ գլուխ - գլուխ ճաշած են, Սեպտ. 8-ի իրիկունը նախարարապետին ունւ տեւ Ոըկարի բընակարանը: Գոհն-Պէնտիթ գոհ է, կ՚ըսէ թէ Ժոսփէն սկիզբէն առաջարկած է որ եզակի խօսին որովհետեւ ձախին աւանդութիւնն է եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ծեծած են բոլոր հարցերը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ մէջ անխնայ ջարդը կը շարունակուի եւ հալածանք կայ մանաւանդ կաթողիկէ եկեղեցւոյ դէմ: Քաղաքազօրքի յարձակումի մը հետեւանքով 100 հոգի սպաննուած է եկեղեցիի մը մէջ: 200 հազար հոգի բռնի տեղահանուած է եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ եղած է անոնց ճակատագիրը: ՄԱԿ-ը պարպեց իր գրասենեակը 1500 հոգի ձգելով քաղաքազօրքին դէմ, ինչ որ պատճառ եղած է սրտաճմլիկ տեսարաններու: ՄԱԿ-ի պաշտօնատար մը յուզումով ըսած է.- «Ձեզի հետ կը մընամ ինչ որ ալ պատահի: Հոսկէ դուրս կ՚ելլեմ միայն եթէ Ինտոնեզիացի զինուորները բռնութեամբ դուրս հանեն զիս»: Ինտոնեզիոյ նախագահը անգամ մը եւս մերժեց միջազգային որեւէ ուժի ներկայութիւնը:

ԶՕՐ. Ա. ԼԵԲԵԴ նախագահական իր թեկնածութիւնը յայտնեց Սեպտ. 9-ին: «Այլեւս զզուեցայ այս խառնակ վիճակէն» ըսած է Կրասնոյարսկի կառավարի-

"Rally-Show" ԵՐԵՒԱՆ - ԵՐԵՒԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). -

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Հայաստան - Ֆրանսա հանդիպումին օրը սկըսաւ «Rally Show»ով մը, նախաձեռնութեամբ Փրովանս - Արմէնի Միութեան (Մարսէյլ), գործակցաբար Հայաստանի Աւտոմոպիլայի Դաշնակցութեան

Ժամը 10-ին, Հանրապետութեան հրապարակը բացառիկ եռուզեռի մէջ է: Բազմահարիւր հոգիներ, յատկապէս երիտասարդներ, համախմբուած են հաշւառոր հրապարակը, ուր Լենինի հսկայ արձանէն ոչ մէկ հետք մնացած է: Երթեւեկը մասամբ փակուած է: Ոստիկանութիւնը կը հսկէ անցուդարձին: Կազմակերպիչները, երկու կողմերէն, խօսք առնելով կը բացատրեն հայերէն եւ ֆրանսերէն, «Rally»ին կազմակերպութեան ընթացքը եւ նպատակը:

Հրապարակին կեդրոնը կանգնած Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարութեան նուագախումբը նուագեց Ֆրանսական եւ հայկական քայլերգները եւ պարզուեցան ազգային դրօշակները:

Հանդիսաւոր այս արարողութենէն յետոյ ութ մրցակառքերը (Լատա-Նիվա) յաջորդաբար ներկայացան մեկնումի գիծը եւ սուլոցումներէ ետք ճամբայ ելան բազմութեան խանդավառ ծափահարութիւններուն տակ:

«Rally»ին ուղեգիծը հետեւեալն էր՝ Երեւան - Աշտարակ - Յովհաննաւան - Արտաշաւան - Բիւրական - Աշտարակ - Ջուարթնոց - Զարթօնք - Մակարա - Մասիս - Երեւան: Ընդհանուրը՝ 193,7 քիլոմեթր:

Մասնակցեցան Rally-ի ծանօթ եւ միջազգային համբաւի տիրացած նախկին վարորդներ (փիլոթ) Ռընէ Մէճ, Փիէր Լարթիկ, Էթիէն Սմիւլովիչի, բայց նաեւ մարզանքի այլ ճիւղերու պատկանող անուններ՝ Ժան-Գլօտ Պուլթիէ, Լօրան Ֆինիոն, Միշէլ Հիտալկօ, Մանուէլ Ամորոս, Էրիք Նիքոլէթա եւ ուրիշներ:

Այս «Rally»ն իր ցուցական կողմերով, իր ստեղծած հետաքրքրութեամբ և խանդավառութեամբ կատարեալ տօնախմբութիւն մը եղաւ: Կազմակերպիչներուն համար Ցակոբիկ Խաչատուրեան (Փրովանս-Արմէնի) եւ Մկրտիչ Փիլթոյեան (Հայաստանի Աւտոմոպիլայի Դաշնակցութիւն) այս ձեռնարկը կը ծառայէ զբօսաշրջութեան զարգացման, հայեւ-ֆրանսական կապերու ամրապնդման: Աւելցնենք որ Փրովանս - Արմէնիի այս նախաձեռնութենէն գոյացած գումարը կը յատկացուի հանրապետական մարզադաշտի կառուցումին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

չը Շ. Փաւքուայի որ իր շրջանը կ՚այցելէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՖՐԱՆՍԱ հանդիպումէն ետք, Ֆրանսայի ֆութպոլի շրջանակներուն մէջ, բանավէճերը չեն դադրած եւ խօսք կայ նաեւ որ այժմէն իսկ յաջորդ մը գտնուի մարզիչ՝ Ռոժէ Լըմէրի: Ֆրանսայի «յաղթանակը» որ Մոնտի խորագրել կու տար «Ֆրանսայի խեղճուկրակ յաջողութիւնը Հայաստանի մէջ» առատ մելան հոսեցնել կու տայ:

ՖՆԱՔ-ի մեծահարուստ սեփականատէրը՝ Ֆր. Փինօ բաւական տագնապած է, որովհետեւ առջի շաբթու 5,1 միլիոն ֆրանքի Սեսօստրիս Գ. փարաւոնին արձանը գնած է, որ 3800 տարեկան է, մինչ Libération կը գրէ որ հաւանաբար կեղծ է եւ շինուած 19-րդ կամ 20-րդ դարերուն: Ֆր. Փինօ Ֆրանսայի մեծագոյն հարստութեան տէրն է Տիկին տը Պէթանքուրէն (Օրէալ) ետք:

ՈՉ ԻՆՉ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՉ ԻՆՉ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբերին կայանալիք Հայաստան-Սփիւռք համագումարի շեմին, Հայաստանի մէջ, պետական բարձրագոյն մակարդակին, գայթակղեցուցիչ, ազգային արժանապատուութիւնը ոտնակոխող իրադարձութիւններ տեղի կ'ունենան, որոնք ուշ կամ կանուխ իրենց ծանր հետեւանքները կ'ունենան սփիւռքահայութեան ալ վրայ:

Երկրաշարժը, Հայաստանի պետականութեան հաստատումը, նոր բանակի կազմաւորումը, Ղարաբաղեան պատերազմը, բոլորն ալ լուրջ հրատապ հարցեր էին, որոնց համար առանց այլեւայլի Հայաստանի զօրակցութիւն ցոյց պէտք է տրուէր: Իսկ Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքը, Հայաստանի քաղաքացիներուն խնդիրն էր: Թէեւ, Սփիւռքի պատմական երեք կուսակցութիւններն ալ Հայաստանի մէջ իրենց մասնաճիւղերը ստեղծեցին, սակայն, շուտով անոնց ինքնիշխան գործունէութեան հարց ծագեցաւ: Պատերազմական յաղթանակները, հրադադարը, Ղարաբաղի Հանրապետութեան հռչակումը ոգեւորող երեւոյթներ էին, որոնք մոռցնել կու տային ներքին տագնապները:

Սակայն արդէն հինգ տարի է, որ հրադադար հաստատուած է ու բնականաբար, այս ընթացքին պետութեան հիմնական հետաքրքրութիւնն ու գործը պիտի ըլլար երկրին բարօրութեան հասնիլ, քաղաքացիական օրէնքները ամրապնդել, երկրին կենսամակարդակը բարձրացնել: Սակայն, ներքին ճակատի վրայ, պատկերը սեւ է. յուսախաբութիւնը մեծ է եւ առաջին հերթին, Հայաստանի քաղաքացինը, որուն միակ յոյսը արտագաղթն է, որ մեծ թափ ստացած է: Անվստահութիւնը երկրին ղեկավարութեան, իշխանութեան դիրքի վրայ գտնուողներուն հանդէպ, շատ մեծ է: Ընդհանուր առմամբ անվստահութիւնն ու յուսալքութիւնը այն աստիճան յառաջացած են, որ նոյնիսկ հաւատք չկայ քաղաքական ընդդիմութեան հանդէպ: Ժողովուրդը իր ընդվզումը կ'արտայայտէ հանդէպ կաշառակերութեան, ստուերային տնտեսութեան եւ պետական դիրքերու վրայ գտնուող անձերու մեղսակցութեան: Իսկ գործուած անարդարութիւնները կը մնան անպատիժ:

Այս ներքին քաղաքական պատկերը աւելի եւս յոռի կը դառնայ, երբ պետական վարչամեքենան կը սկսի իրմէ դուրս մեղաւորներ ու զոհեր փնտռել ժողովուրդին ցասումը հանդարտեցնելու իբր միակ եղանակ: Խորհրդանշական է այս առումով, Հայաստանի Նախկին Կրթութեան Նախարար Աշոտ Բլէեանի դէմ յարուցուած քրէական հետապնդումը: Չորս մեղադրանքներով ամբաստանուած է ան, որոնցմէ առաջինը կը վերաբերի 1995-ի, Կրթական նախարարի պաշտօնավարութեան, իսկ միւս երեքը՝ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական հաստատութեան տնօրէնի դիրքին: Ինչ խօսք որ դատավարութիւնը պէտք է որ տեղի ունենայ: Սակայն, չկայ դատավարութիւն, այլ միա՛յն՝ կանխագուշական արգելափակում: Կայ միա՛յն ամբաստանութիւն ու վարկաբեկում: Այո՛, ահաւասիկ Մայիս 14-էն, չորս ամիսներէ ի վեր, անցեալին պետական բարձրագոյն դիրք վարած անձնաւորութիւնը, նախանձ շարժող եզակի դպրոց հիմնած մշակը, այսօր՝ 3000 աշակերտ ընդգրկող դպրոցին տնօրէնը, առանց դատավարութեան արգելափակուած է, կանխագուշական պատժական միջոցառում մը, որ առ հասարակ, ամէնէն վտանգաւոր յանցագործներուն կամ ոճրագործներուն վերապահուած կ'ըլլայ:

Իսկ աւելի ահաւորը, Կրթական նախարարի մը բանտին մէջ, գլխաւոր դատախազի՝ Արմէն Թամազեանի ներկայութեան, բանտապահներուն կողմէ ծեծի ենթարկուիլն է, պատրուակ բռնելով «Առաւօտ» թերթին մէջ անոր գրած յօդուածները, իր գաղափարախօսութիւնն ու քաղաքական անցեալը եւ յատկապէս՝ 1992-ին, անոր Բաքու այցելութիւնը ու 1995-ին, երբ Կրթութեան նախարար, մանկավարժական նկատառումներով, հասուն տարիքի չհասած աշակերտներուն ցեղասպանութեան դասաւանդութեան արգիլման հրամանագիրը:

Կը սպասուէր, որ պետական ղեկավարներ բողոքէին, հակազդէին ու պետութեան արժանապատուութիւնն ու արդարադատութեան օրէնքները անարգողները պատժուէին կամ գէթ՝ ազդարարութիւն ստանային, սակայն՝ ոչինչ, բացի՝ Բլէեանի Պաշտպանութեան Հասարակական Կազմակերպութեան բողոքէն: Իսկ նախագահին առընթեր Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը, որուն պարտականութիւնն է օրինազանցումները քննել ու ի հարկին, ահազանգ հնչեցնել, սրբագրութիւններ պահանջել, որոշած է լուռ մնալ այն պատճառաբանութեամբ որ իր դիրքորոշումը կրնայ դատարանին որոշումին վրայ ազդեցութիւն բանեցնել: Եւ վերջապէս հարց կու տանք թէ ինչի կը ծառայէ նման մարդկային իրաւանց յանձնախումբ, պետութեան իրաւական ոտնձգութիւննե՞րը պաշտպանելու թէ մարդկային իրաւունքները:

Տեղին է նկատել որ բանտին մէջ ծեծուելու դրդապատճառը ոչ մէկ առընչութիւն ունի անոր դէմ եղած դատական ամբաստանութեան հետ: Եւ պէտք է այնքան պարզամի՞տ ըլլալ կարծելու որ, 1992-ին Բլէեան թոյլտուութիւն կրնար ստացած ըլլալ ղարաբաղեան պատերազմի ամէնէն տաք շրջանին Բաքու երթալու, առանց երկրին նախագահին, ի դէպ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հաւանութեան, երբ պատերազմը կասեցնելու զանազան ուղիներ շօշափելու միջոց: Մէկ խօսքով կատարածը պետական ու ազգային ծառայութիւն մըն էր: Իսկ, ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան դասաւանդութեան հարցին, ան պարզապէս պատեհապաշտ շահագործման նպատակով թերըմբռնուած է. և այսօր՝ բոլոր անոնք որոնք կը տեղեկանան այդ հրամանագրին դրդապատճառին, անոր մանկավարժական տարողութեան, իրենց բացարձակ համաձայնութիւնը կ'արտայայտեն այս կէտին շուրջ:

Դեռ, չենք խօսիր դատական օրէնսդրութեամբ սահմանուած յօգուտ մեղադրեալին՝ «անմեղութեան կանխավարկած»ին մասին, իրաւապահ մարմիններու «նախնական հետաքննութեան գաղտնապահութեան» պարտաւորութիւններուն մասին: Պետութիւնը ինքզինք կը նսեմացնէ, իր պաշտօնեաներուն ձեռքով, անոնց մեղսակցութեամբ: Բլէեանի ծեծին ետին, բացայայտ է քաղաքական հալածանքը որ անողոք կերպով կը սպառնայ նոյնիսկ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի ուսուցչական անձնակազմին, ծնողներուն, աշակերտներուն, շրջանաւարտներուն: Անոնց վրայ ոստիկանական ճնշում կը բանեցուի ու դատական հետաքննութիւն կը տարուի, դպրոցին տնօրէնին հանդէպ թշնամական վկայութիւն մը փրցնելու համար:

Իսկ երբ մամուլը կը յանդգնի քօղազերծել պետական մարդոց պաշտօնի չարաշահման պարագաները, հակազդեցութիւնը անմիջական կ'ըլլայ ու պատիժը նոյնքան ահռելի: Ինչ որ պարագան է, ներկայիս, Նիկոլ Փաշինեանի, նախ «Օրագիր», ապա «Հայկական Ժամանակ» թերթերու խմբագրին, որ մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Ազգ. Ապահովութեան Նախարարին ու Միքա-Արմենիա ընկերութեան միջեւ առեւտրական մենաշնորհեալ կապերու գոյութեան մասին գրելուն համար:

Այս խրախճանքը ինքնին խօսուն արժէչափ է երկրին բարոյականի անկման ու ընկերային արժանիքներու խախտումին, ապագայի հանդէպ հաւատքի անկացման: Եւ երիտասարդութեան միակ սպասումը՝ երկրէն փախուստն է:

Արտասահմանի մէջ Հայաստանի վարկը դեռ չէ ընկրկած: Ան թեկնածու է Եւրոպական Խորհուրդի անդամ դառնալու: Թէեւ ընտրութիւններու ընթացքին նկատուած օրինազանցումները, օտար երկիրներու ու միջազգային քննիչ յանձնախումբերու կողմէ քննադատուեցան, սակայն միջազգային հանրային կարծիքը դեռ դրական կեցուածք ունի անոր նկատմամբ, որուն մէջ մեծ դեր ունի Սփիւռքահայութիւնը: Սակայն, ուշ կամ կանուխ մարդկային ու քաղաքացիական տարրական իրաւունքներու խախտումները կրնան հիմնապէս յեղաշրջել անոր բարեացակամ, դրական դիրքորոշումը:

Արդէն, Հայաստանի Հելսինքիի մասնաճիւղը քննադատած է մամուլին վերաբերեալ պետութեան բռնի կեցուածքը: Իսկ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ, 1998 – 99-ի իր տեղեկագրին մէջ անդրադարձած է Հայաստանի մէջ, յատկապէս բանակին մէջ կայացած սպանութիւններուն, բանտի մէջ իրաւապահ մարմիններու անմարդկային վերաբերումին եւ գաղափարախօսական հալածանքին:

Միջազգային գետնի վրայ Հայաստանի վարկաբեկումը իր ժխտական հետեւանքը կ'ունենայ նաեւ Սփիւռքահայութեան վրայ: Անհանդուրժելի է անպատասխանատուութիւնը որ Հայաստանի ղեկավար դասէն կրնայ հասնիլ Սփիւռքի գլխուն: Սփիւռք-Հայաստան գործակցութեան ամէնէն կարեւոր ազդակը վստահութիւնն է: Վստահութեան խախտումը վնասաբեր հետեւանքներ կ'ունենայ, որմէ տուժողը պիտի ըլլայ Հայութիւնը, իր ամբողջութեամբ, Հայաստան ու Սփիւռք ներառեալ:

Հայկական Հիմնադրամի ստեղծումը նպատակ ունէր Հայաստան – Սփիւռք միասնական գործակցութեան հիմնաքարը դառնալու, հայկական ազգային գիտակցութեան նոր մեկնակէտը հանդիսանալու: Այս կէտին վրայ նորէն Հայաստանէն կու գայ ամէնէն մեծ անակընկալը, ուր Հիմնադրամի գործադիր մարմնի տնօրէն՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան կ'արտայայտէ իր ընդվզումն ու բողոքը ուղղուած մասնաւորապէս Խորհրդարանի անդամներուն եւ Հայաստանի գործարարներուն, ի տես անոնց նուիրատուութիւններուն աննախադէպ չքացումին, ոչ մէկ կոպէկ դրամատան հաշիւը մտած ըլլալով:

Հայաստան – Սփիւռք համագումարը Հայաստանի պետական երկրորդ կարեւոր նախաձեռնութիւնն է, որ համահայկական տարողութիւն ունի: Միշտ թոյլ անկազմակերպ օղակը Սփիւռքը նկատուած է, ինչ որ ճիշդ է, սակայն դիմացը՝ կազմակերպիչ գլխաւոր դերակատարն ալ բարոյապէս սնանկացած կ'երեւայ: Սփիւռքահայութեան լաւատեղեակ ղեկավարներ գիտակից են այս իրողութեանց: Անոնց լռութիւնը հասկնալի է մինչեւ որոշ սահման:

Երբ այսօր, ղարաբաղեան կնճիռը դրական ելք մը գտնելու ընթացքի մէջ է, արտաքին ճակատի վրայ ձեռքբերուած յաղթանակը պէտք չէ որ վերածուի ներքին ճակատին վրայ կայացած այլապէս անսպասելի մեծ պարտութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՋՈԼԱՔԵԱՆ

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ 99»

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆԵՐՈՒՄԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ 1998-Ի ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, միջազգային այս կազմակերպութիւնը ստուար, աւելի քան 400 էջնոց հատորով մը, ամփոփած է աշխարհի մօտ 150 երկիրներու իրեն մըտահոգութիւն պատճառող անցքերը, երեւոյթները: Նախաբանի էջերուն գլխաւոր նիւթը կը հանդիսանայ մահապատիժի ջնջումի ջանքը, այն առաջնային պատճառաբանութեամբ որ ատիկա չարիքներու համար լուծում մը չէ: Յիշուած են զանազան երկիրներէ շատ մը պարագաներ, ապա ըսուած է որ այդ պատիժը ամբողջ աշխարհէն ջնջելու ջանքը նոր յաջողութիւններ արձանագրած է 1998-ի ընթացքին, քանի որ եղած են այդ որոշումին յարող նոր երկիրներ: Այսուհանդերձ, արհամարհելի չէ յամառողներու թիւը:

Լայն տեղ տրուած է նաեւ մարդկային իրաւունքներու նիւթին, անոր համար տարուած պայքարին, անոր մարտիկներուն: Այդ շրջագիծին մէջ առնուած են գաղթականներու հարցեր, թեբացումներ: Եւ անցնելէ առաջ դատ գըլուխներու տակ ամէն մէկ երկրի կացութեան ներկայացումին, տրուած է Միջազգային Ներումի կազմակերպութեան մղած պայքարը միջազգային զանազան կազմաւորումներու մօտ:

Համաշխարհային մեղքերու այս հատորին մէջ Հայաստան մօտ երկու էջ գըրաւած է (էջ 78–80): Նախ տրուած են 1998-ի սկիզբի իշխանութեան փոփոխութեան պարագաները, ՀՅԴ-ի արտօնուիլը եւ «Դրօ»յի եւ Վ. Յովհաննիսեանի դատավարութիւններով ամբաստանուած «բազմաթիւ» բանտարկեալներու ազատ արձակուիլը: Յետոյ Ռ. Քոչարեանի նախագահ ընտրուիլը: Այս տողերուն մէջ զարմանալի է որ խօսք չկայ այդ զոյգ դատերու դատապարտեալներէն մինչեւ այսօր բանտը մնացածներու մասին: Ապա բաւական լայն տեղ տրուած է ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւունքներու Կոմիտէին յղուած Հայաստանեան առաջին տեղեկագրին որ կը վերաբերի քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքներու: Կոմիտէն կը մատնանշէ բանտերու դէշ պայմանները, չարչարանքի պնդումները, գործի շրջանակներու մէջ կիներու կիրարկուած խտրականութիւնը և իրենց հաւատքին պատճառով զինուորական պարտականութեան ընդդիմացողներու համար ոչ զինուորական ծառայութեան այլընտրանքի չգոյութիւնը: Կ'ըսուի տակաւին թէ Հայաստան մինչեւ 1998-ի աւարտը չէր ընդունած միասեռական յարաբերութիւնները պատիժէ զերծ կացուցանելու մասին օրէնքը:

Անջատ պարբերութեամբ մը նիւթ եղած են բանակին մէջ գործուած բռնութիւնները: Յիշուած է այն զինուորը որ սպաննելէ ետք իր վեց ընկերները անձնասպան եղած էր: Ըսուած է թէ զինքը այդ արարքներուն մղած է ենթարկուած բռնութիւնը եւ որուն դէմ վերադասները տեղեակ ըլլալով հանդերձ, ոչինչ ըրած են:

Ինչ կը վերաբերի մահապարտ յանցաւորներու, անոնց թիւը կ'ըսուի որ առնուազն 25 է: Կը սպասեն պատժական նոր օրէնսգրքին որ մահավճիռը պիտի փոխարինէ ցկեանս բանտարկութեամբ:

«Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ» դիմած է Հայաստանի իշխանութիւններուն որպէսզի ապահովէ իրենց հաւատքին պատճառով զինուորական ծառայութիւն ընել մերժող երիտասարդներու անյապաղ ազատ արձակումը, ինչպէս նաեւ միասեռական յարաբերութիւններու պատճառով արգելափակուած կիներու եւ այրերու: Պահանջած է տակաւին որ անկողմնակալ ու ամբողջական հետաքննութիւն բացուի դէշ վերաբերումի պնդումներուն մասին ու յանցաւորները յանձնուին արդարութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

8113 ՄԱՅԻՍ 28-ԻՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱՆ ՄԸ ՈՒՆԻ՞Ք

Ամերիկեան վերջին նորոյթներէն է ներկայէն հետքեր ձգելու գործը, վաղուան, միւս օրուան սերունդներուն համար: Մետաղէ գլանաձեւ տուփի մը մէջ ամէն մարդ կրնայ զետեղել ուզածը –անձնական իրեր, մօտաւոր կամ հեռաւոր շառաւիղներու ուղղուած խօսք մը, եւլն.–. վրան պէտք է արձանագրուի բացուելու փափաքելի թուականը ու թաղել զայն:

Նոր հազարամեակի մը շեմին, ապրուած ներկայէն նման հետքեր ձգելու գաղափարը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ԱՄՆ–ու մէջ: Ատոր համար ամէն չափի ու գինի տուփեր կը ծախուին յատուկ վաճառատուներու մէջ: Արքանսասի նահանգապետութիւնը կոչ ըրած է բոլոր Ամերիկացիներուն որ իրեն ղրկեն նման տուփեր ամէնուն վրայ նշելով այն թուականը երբ կը փափաքին որ բացուին անոնք: Տուփերը պիտի կնքուին 2001 Յուլիս 4–ին, այդ նպատակին համար յատկապէս պատրաստուած շէնքի մը մէջ:

Նիւ–Եորքի մէջ ալ կազմակերպիչներ կը խրախուսեն որ մարդիկ յաջորդ տասնամեակներու, դարերու, հազարամեակներու իրենց շառաւիղներուն համար պատրաստուած տուփեր տանին քաղաքին ծանօթ Թայմզ Հրապարակը որուն տակ պիտի թաղուին բոլոր տուփերը:

Աթլանթայի համալսարանը 1940–ին սկսած է ներկայի քաղաքակրթութեան մասին ապացոյցներ կնքել ու պահել: Գետնայարկի մը մէջ պահ դրուած են մանրաժապաւէնի վրայ առնուած 640 հազար էջեր, գիրքեր, լսատեսողական արձանագրութիւններ, որոնք պէտք է պատմեն Ի. դարու վերջաւորութեան քաղաքակրթութեան մասին: Հոն պահուած են նախագահ Լինքըլնի պատկանած իրեր, շիշ մը գարեջուր, խաղալիք Տոնալտ մը որոնք եւս ձեռնարկողներու կողմէ նմոյշներ կը նկատուին ներկայի քաղաքակրթութեան...: Գետնափոր այդ թողօնը պէտք է բացուի 8113 թուականի Մայիս 28–ին: 1940–ին այդ գործին ձեռնարկողները հաշուած են որ 1940 ճիշդ կէս ճամբան կը նշէ պատմութեան ծանօթ առաջին թուականին որ կու գայ եգիպտական օրացոյցէ մը եւ 8113–ին միջեւ:

Նոյն մտահոգութեամբ կազմուած միջազգային ընկերութեան մը համաձայն այսօր աւելի քան 10 հազար նման տուփեր պահուած են հողին մէջ: Բայց անոնց մեծ մասը կորսուած է, թաղուած վայրերուն նշումը անյայտացած, կամ բնաւ կատարուած չըլլալով: 1953ին Ուաշինկթընի նահանգը իր հարիւրամեակը նշելու համար երկու թոննոց «տուփ» մը թաղած է, բայց որովհետեւ անոր վայրը նշելու համար հարկաւոր գումարները տրամադրուած չեն, այսօր մարդ չի յիշեր թէ ո՛ւր թաղուած է ան:

Բնական է որ ամերիկեանին նման ընկերութեան մը մէջ նման կոչեր անպատասխան պիտի չմնային: Բազմաթիւ ընտանիքներ արդէն տեսերիզներ, առձեռն համակարգիչներ, մանր սկաւառակներ, բանակարգիչներ թաղած են, որպէս վկայութիւն իրենց տէր եղած թեքնիք կատարելութեան: Սակայն, շատեր չեն իսկ մտածած տեսակ մը յաւերժացումի այս ձգումին ու պահ տրուածներու շատ սահմանափակ տարողութեան սպեղծած հակասութեան մասին: Արդարեւ, թեքնոլոժին մինչեւ այսօր երբեք արձանագրութեան այնքան լայն ու դիւրին, բայց փխրուն միջոցներ չէ տուած մարդուն: Մագնիսական երիզ մը, կամ մանր սկաւառակ մը առաւելագոյն քանի մը տասնամեակի կեանք ունին: Ցետոյ ոչ ոք կրնայ վստահ ըլլալ որ յաջորդ սերունդները կարող պիտի ըլլան ձգուած թողօնները վերծանելու, նոյնիսկ երբ անոնց բանալիներն ալ կը ձգուին մետաղէ տուփերուն մէջ...:

ՔԱՂՀԱՆ

1500 ՀՈԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԻՆ

Յուլիս 29–էն Օգոստոս 1 Մոնրէալ եղաւ ժամադրավայրը եգիպտահայ վարժարաններու նախկին շուրջ 1500 աշակերտներու, որոնք հաւաքուեցան աշխարհի չորս ծագերէն: Հեռաւոր Աւստրալիայէն եկած էին 60 հոգի, Եւրոպայէն՝ 31, Եգիպտոսէն՝ 20, Միացեալ–Նահանգներէն եւ Հարաւային Ամերիկայէն՝ 453 եւ մնացեալը Մոնրէալէն եւ Գանատայի այլ քաղաքներէն: Հաւաքը նախաձեռնուած էր Մոնրէալի Եգիպտահայերու Ընկերակցութեան կողմէ, նախագահութեամբ Եգիպտահայոց Առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Չինչինեանի:

Հաւաքէն ամիսներ առաջ բոլոր ձեռնարկներու տեղերը սպառած էին: Կազմակերպիչ Մարմինը կը ցաւի որ հարիւրաւոր դիմումներ պարտադրաբար մերժուեցան, տեղի չգոյութեան պատճառով:

Հաւաքին չորս օր տեւող պաշտօնական յայտագիրներուն կեդրոնավայրը հանդիսացաւ Մոնրէալի Շէրաթոն Սէնթըր պանդոկը, ուր առաջին օրուան երեկոյեան կայացած բարիգալստեան քոքթէյլ ընդունելութեան ներկայ էին 1450 մասնակիցներ: Յաջորդ օրը Մոնրէալի Գլօտ Շամփանեը համերգասրահին մէջ տեղի ունեցաւ մշակութային յայտագիր, գլխաւոր ղեկավարութեամբ Նորա Արմանի եւ Միհրայր Բաբազեան արուեստագէտ զոյգին, ինչպէս նաեւ հայկական պար եւ նուագ՝ մասնակցութեամբ «Գառնի» պարախումբին: Հանդիսութեան ներկայ եղան 1100 հոգի, որ կը համապատասխանէ սրահի աթոռներուն առաւելագոյն թիւին: Շաբաթ օր, յետ միջօրէին, նոյն պանդոկին մէջ կազմակերպուած էր եգիպտահայ 21 ժամանակակից արուեստագէտներու ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէս, իսկ երեկոյեան 1200 հոգի (տրամադրելի տեղերուն առաւելագոյն թիւը) մասնակցեցան հանդիսաւոր ճաշ – պարահանդէսին: Կազմակերպիչ Մարմնի ատենապետ Կարօ Նշանեան, բարի գալուստի խօսքերէ ետք կարդաց Հայաստանի Կրթական նախարարին ողջոյնի գիրը, ուր շնորհակալութիւն կը յայտնուէր, որ հաւաքէն գոյացած հասոյթը պիտի տրամադրուի Հայաստանի կրթական ծրագիրներու:

Յաջորդաբար պաշտօնական հրաւիրեալներէն հակիրճ ելոյթներ ունեցան հաւաքին նախագահ՝ Եգիպտահայոց առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, Եգիպտոսի դեսպան Համտի Նատա, զոր արաբերէն լեզուով ներկայացուց տոքթ. Անդրանիկ Պէնօհանեան, Հայաստանի դեսպանատան հաւատարմատար Վալերի Մկրտումեան եւ Մոնրէալի քաղաքապետ Փիէր Պուրք: Հրաւիրեալներուն մէջ էին նաեւ Գանատայի Հայոց առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, Կիլիկեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Խաժակ Եպիսկ. Յակոբեան, Գանատայի Ծերակոյտի անդամ Պ. Մարսէլ Փրիւտոմ, Մոնրէալի քաղաքապետարանի խորհուրդի նախագահ Պ. Ժան Ֆորթիէ եւ հայ անդամներ՝ տիկիններ Նուշիկ Էլոյեան եւ Մարի Տէրոս: Կատարուեցաւ աւելի քան 60 ներկայ ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու պատուագրերու յանձնում եւ երախտիքի հաւաքական արտայայտութիւն:

Կիրակի առաւօտ, Ս.Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցեց եւ քարոզեց Զաւէն Արք. Չինչինեան եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ եգիպտահայ վարժարաններու բարերարներու, անդարձ բաժնուած ուսուցիչներու եւ աշակերտներու հոգիներու խաղաղութեան: Եկեղեցւոյ արարողութեան աւարտին, Գանատայի Հայոց առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան առաջնորդարանի դահլիճին մէջ ընդունելութիւն մը տուաւ ի պատիւ Զաւէն Արք. Չինչինեանի: Ապա Մոնրէալի կեդրոնը դիտող լերան բարձունքին վրայ կատարուեցաւ հրաժեշտի խրախճանքը, որուն մասնակցեցան աւելի քան 1500 հոգի, վայելելով Մոնրէալի քաղաքի եւ Սէն Լօրան գետի գեղեցիկ համայնապատկերը:

Հաւաքի չորս օրերուն եւ անոր յաջորդող երկու օրերու ընթացքին կազմակերպուեցան խմբային շրջապտոյտներ դէպի մայրաքաղաք Օթաուա եւ այցելութիւն Հայաստանի դեսպանատուն, դէպի Քէպէք քաղաքը, դէպի հիւսիսային լեռնային Մոն–Թրամպլան շրջանը եւ Մոնրէալ քաղաքի տեսարժան վայրերը:

Հաւաքին առիթով հրատարակուեցաւ յուշամատեան մը, ուր հաւաքուած են ողջոյնի պաշտօնական խօսքերէն զատ՝ պատմականը Եգիպտոսի Հայ վարժարաններու, յուշագրութիւններ, լուսանկարներ, բարեմաղթութիւններ եւ աւելի քան 2500 նախկին ուսանող–ուսանողուհիներու եւ իրենց կողակիցներուն անուանացանկը:

Հաւաքին յաջորդող օրերուն, Կազմակերպիչ Մարմինը ստացաւ գնահատական եւ շնորհակալական բազմաթիւ նամակներ, որոնք կը վկայեն Հաւաքին աննախընթաց յաջողութիւնը, ուր կը տիրապետէր միասնութեան եւ գործակցութեան ոգին, անկախաբար, յարանուանական եւ այլ տարբերութիւններէ:

Կազմակերպիչ Մարմինը իր ջերմագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ութ յանձնախումբերու մէջ աշխատող աւելի քան 100 գործակիցներու եւ բոլոր անոնց՝ որոնք գործնապէս, նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարեցին Հաւաքին յաջողութեան:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԱՍԱՏՈՒՐ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Գալիֆորնիա, 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Բայց մէկ քանի հոգիներու համար կարծեմ հոս մնալու արտօնութիւն առած էք, ըսաւ Բառնաբաս:

– Այո՛, բայց անոնք առաջին օրերուն էին, երբ կառավարութիւնը օտարներու հանդէպ այսքան խիստ օրէնքներ չէր դրած... քանի մը ամիսէ ի վեր կացութիւնը բոլորովին փոխուած է:

– Կը կարծէք, որ անկարելի՞ է այս տեսակ արտօնութիւն մը ձեռք ձգելը:

– Բացարձակապէս անկարելի է, գոչեց հիւպատոսը:

– Նոյնիսկ դրամո՞վ:

– Նոյնիսկ դրամով:

– Կարծեմ թէ քիչ մը կը չափազանցէք... ինչ որ է, ներեցէք, որ ձեզի անհանգիստ ըրինք:

– Ինչ կ՛ըսէք, Բառնաբաս էֆէնտի, ինծի համար մեծ բարեբախտութիւն մըն է, որ ձեր շնորհիւ ծանօթացայ Թաղւոր էֆէնտի Գամպուրեանի նման անձնաւորութեան մը հետ, որուն համբաւը լսած էի արդէն:

Շատ շնորհակալ եմ, – ըսաւ վաճառականը:

Եւ երկու բարեկամները «մնաք բարով» ըսելով մեկնեցան հիւպատոսարանէն:

Երբ դուրս ելան, Բառնաբաս ըսաւ.

– Արդէն բացարձակապէս վստահ էի, որ մեր հիւպատոսը որեւէ օգտակարութիւն պիտի չունենար:

– Այն ատեն ինչո՞ւ ըրինք այս այցելութիւնը, – հարցուց վաճառականը:

– Պարզապէս որպէսզի գաղափար մը ունենաս, թէ ինչպէս կ՛ըլլայ հայկական հիւպատոս մը:

– Ամէնքն ալ ասո՞ր կը նմանին:

– Ամէնքը չեմ տեսած, բայց իմ տեսածներս ասորմէ մեծ տարբերութիւն մը չունին:

– Իսկ գալով իմ հոս մնալու խնդրիս...

– Այդ վաղը կրնանք կարգադրել, դուն անհոգ եղիր:

Իրաւ ալ հետեւեալ օրը, յոյն գաղտնի ոստիկան մը, որ մասնաւորաբար պաշտօն ունէր Թուրքիայէն եկողներուն վրայ հսկողութիւն կատարելու, խկոյն յաջողեցաւ արտօնութիւն ձեռք բերել, որով վաճառականն ու իր կինը պիտի կրնային երեք ամիս Պուքրէշ մնալ:

– Երեք ամիս յետոյ կրնանք վերանորոգել ձեր արտօնութիւնը, – ըսաւ լրտեսը:

Իր մատուցած այս ծառայութիւնը երեք հազար լէյի նստաւ Գամպուրեանի, ինչ որ շատ չնչին գումար մը թուեցաւ վաճառականին:

– Հիմա որ ազատօրէն կրնաս շրջիլ Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, – ըսաւ Բառնաբաս իր բարեկամին, երթանք պտոյտ մը ընել Գալէա Վիքթորիայի վրայ:

– Ամենայն սիրով, – պատասխանեց վաճառականը:

Դուրս ելան օթէլէն եւ բաւական քալելէ ետքը հասան արեւելեան գորգերու վաճառատան մը առջեւ:

– Կարագեան եղբայրներու վաճառատունն է այստեղ, – բացատրեց Բառնաբաս, – շատ ազնիւ երիտասարդներ են, գործունեայ եւ ազգասէր, ու իրենց վաճառատունն ալ այստեղի ծանօթ Հայերուն ժամադրավայրն է:

Ներս մտան վաճառատունէն, ու փաստաբանը ներկայացուց Գամպուրեանը գորգի երկու երիտասարդ վաճառականներուն:

Քաղաքավարական մէկ քանի բանաձեւերէն ետքը Կարապետ Միհրան՝ երկու եղբայրներու անդրանիկը, ըսաւ.

– Գօստանցայէն հեռագիր առի, որբերը հասեր են:

– Ամէնուս աչքը լոյս...

խանեց Բառնաբաս:

– Ամէնուս աչքը լոյս...

Այս որբերու խնդիրը Պուքրէշի հայութեան օրուան գրաւումն էր այդ միջոցին:

Ռումանիոյ մէջ հայկական որբանոցի մը բացումը ամիսներէ ի վեր զբաղեցուցած էր ամէնքը: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած էին, շատեր անիրականանալի գտած էին այսպիսի ձեռնարկ մը, ուրիշներ ընդհակառակն՝ ջերմօրէն պաշտպանած էին զայն: Գլխաւոր առարկութիւնը այն էր, թէ կառավարութիւնը պիտի մերժէր արտօնել այդպիսի որբանոցի մը հաստատութիւնը, ուրիշներ վախ կը յայտնէին, թէ Ռումանիոյ հայութիւնը պիտի չկրնար պահել երկու հարիւր որբ: Բայց երբ բաւական դժուարութենէ ետքը կարելի եղաւ արտօնութիւնը ձեռք բերել, ընդդիմադիրները լռեցին ու ամէն մարդ սիրով փարեցաւ որբանոցի հաստատման գաղափարին: Արդէն իսկ բաւական գումար մը հաւաքուած էր եւ որբանոցի շէնքը վարձուած ու կահաւորուած: Յատուկ պատգամաւոր մը ղրկուած էր Պոլիս երկու հարիւր անչափահաս որբեր ու որբուհիներ զատելու եւ Ռումանիա բերելու համար:

– Որբերը ուղղակի Սթրունկայի որբանո՞ցը պիտի երթան, – հարցուց փաստաբանը:

– Ոչ, որբանոցը տակաւին պատրաստ չէ զիրենք ընդունելու, անկողինները նոր պիտի ղրկուին, տղոց կէսը Գօստանցա պիտի մնայ, հայ ընտանիքներու քով եւ միւս կէսն ալ, հարիւրի չափ, հոս պիտի գան... հազիւ 8–10 օրէն պիտի կրնան Սթրունկա երթալ:

(Շար. 100)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեան իրենց եղբօր՝

Զօհրապ Մուրատեանի

մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ 2·000 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Patrick Sève
Député-maire de L'Hay-les-Roses
Jean-Bernard Battesti
Maire adjoint
délégué aux affaires culturelles

ont le plaisir de vous inviter à découvrir

Figures de femmes

œuvres de ELLA MELIK

sculpture
terres cuites accompagnées de «Chansons de toile», poèmes de Rouben Melik

Exposition ouverte
du **15 septembre** au **6 octobre**
du lundi au jeudi de 14h à 18h
vendredi et samedi de 14h à 19h
dimanche de 15h à 19h
Galerie des expositions
Espace culturel Dispan de Floran
11, rue des Jardins, L'Hay-les-Roses

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԼԻՎՐԻ-ԿԱՐԿԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի Տան մէջ՝
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30-էն սկսեալ :

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ քունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար :

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նաղելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

23ème RENTREE
le Mercredi 6 Octobre 1999

Portes ouvertes et inscriptions
Mardis 21 et 28 septembre
de 17h à 19h
Mercredis 22 et 29 septembre
de 14h30 à 19h

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au language - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 2000 et 2001
Conversations adultes
EVEIL à L'IDENTITE et à la CULTURE ARMENIENNES
Cours (enfants, adolescents)
Heure du conte
MUSIQUES
Eveil musical - Solfège
Piano - Violon
Guitare (liste d'attente)
Musique d'ensemble
DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe de garçons
Académique (sur audition)
Danse d'ensemble
ARTS
Atelier dessin - Arts plastiques
ARTS MARTIAUX - Kung Fu
en association avec l'ABBA
LECTURES
Bibliothèque - Diffusion

REPRISE DES EMISSIONS
SUR RADIO AYP FM
LE 29 SEPTEMBRE à 10h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հ·Մ·Ը·Մ·-Ֆրանսի ֆութպոլի յանձնախումբը նկատի ունենալով խումբերուն թիւին յաւելումը եւ իւրաքանչիւրին տարբեր ախոյենութեան մասնակցութիւնը, պէտք ունի նոր անդամներու :

18 տարեկանէն վեր, ֆութպոլասէր, մրցավար կամ օգնական մրցավար ըլլալ փափաքող ու Կիրակի կէսօրէ վերջերը ազատ ամէն Հայ կրնայ միանալ Հ·Մ·Ը·Մ·-Ֆրանսի ֆութպոլի յանձնախումբին :

Մի՛ վարանիք, եկէ՛ք շուտով աջակցելու Հ·Մ·Ը·Մ·-Ֆրանսի միմիայն Հայերէ բաղկացած ֆութպոլի խումբերուն :

Հեռ· 01 45 08 43 10 կամ 06 60 68 43 10

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

RENTREE DES CLASSES

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **Mardi 21 Septembre.**

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, auront lieu de 19h à 22h à la Maison de la Culture Arménienne, 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Mme Chaké GUIRAGOSSIAN : Tél. : 01 46 42 45 25 (après 20h).

Sortie dominicale

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) organise une sortie le **Dimanche 19 Septembre.**

— Départ de l'autocar à 9h30 devant la M.C.A.; 45, rue de la Défense à Issy-les Moulineaux, avec arrêt à 9h45 devant l'église apostolique arménienne; 6, avenue Bourgain;

— Visite du Château-Musée d'ECOUEN (Musée national de la Renaissance) dans le Val d'Oise;

— Le repas sera pris dans un restaurant à proximité du Château;

— L'après-midi, visite de la Maison de Retraite de Montmorency où une animation est prévue.

Participation : 160 francs.

Prière de se faire inscrire au plus tard le **14 Septembre** auprès des khatchouhies, aux numéros de téléphone suivants :

— 01 46 42 90 68
— 01 40 95 81 33
— 01 46 45 61 61
— 01 46 48 62 87.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կիրակնօրեայ դպրոց

Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին, Մայր Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, ռիւ Ժանկուժոն, Փարիզ 8-րդ) :

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու եւ քրիստոնէական ուսմունք :

Չափահասներուն համար դասընթացքներու ժամերն են 9·30-էն 12·30, իսկ փոքրիկներուն համար՝ 10·30-էն 12·30 :

Կը հրաւիրենք ծնողները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները՝ աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն :

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբին :

ECOLE DU DIMANCHE

Le Comité des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique St Jean-Baptiste de Paris informe les personnes intéressées, que les cours d'arménien et de connaissances religieuses arméniennes reprennent le Dimanche 19 Septembre, de 9h30 à 12h30, dans les salles de la Prélature au 15, rue Jean-Goujon, à Paris 8ème.

Les parents sont invités à encourager leurs enfants à suivre ces enseignements.

Pour toutes informations supplémentaires prière de contacter le Comité des Dames.

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux
Renseignements :
Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին :

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն·– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ ծխական վարժարանի տնօրէնութիւնը, կը ծանուցանէ թէ 1999 – 2000 թթ· Ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22-ին, Չորեքշաբթի, ժամը 9-ին :

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար, դիմել Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին.–

Հեռաձայն· –
04 – 91 – 66 – 31 – 47

RENTREE

La rentrée des classes pour l'année 1999/2000 aura lieu le MERCREDI 22 SEPTEMBRE à 9 heures.

Le car de ramassage passera aux heures habituelles :
— Village de la Bégude Haute à 8h40;
— aux Aurenques à 8h45.
Inscriptions :
A PARTIR DU 4 SEPTEMBRE
LES MERCREDI et SAMEDI à 10H

N.B. Les enfants de moins de 4 ans et demi ne sont pas admis en raison de non couverture d'assurance.

VOYAGE A VENISE

DU 18 AU 21 NOVEMBRE

Voyage par avion : Paris / Venise / Paris (Nouvelles Frontières)
Hébergement en hôtel***, demi-pension

Programme prévu :

Visite de VENISE : Place St Marc, Palais des Doges, Basilique St Marc, Campanile, Anciennes prisons, «Pont des Soupirs».
Croisière dans les îles Murano, Burano, Torcello.
Visite de l'île San Lazzaro, des Pères Mekhitaristes.

Participation : **2.650 F (Supplément ch. seule : 680 F.).**

INSCRIPTIONS :
Association Sainte-Croix de Paris : 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris; Tél. : 01 40 51 11 90;
ou *Paroisse de Paris*, 13, rue du Perche, 75003 Paris; Tél. : 01 44 59 23 50.
N.B.- Les inscriptions seront closes le 30 septembre.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.728 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.728

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/13)

ՑՈՅՑ Ի ՆՊԱՍՏ ՆԻԿՈԼ ՓԱՇԻՆԵԱՆԻ ԵՒ ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ

Նախագահական շէնքին դիմաց կը շարունակուին Ն. Փաշինեանի ի նպաստ ցոյցերը, ամէն անգամ նորութիւն մը բերելով: Սեպտ. 9-ին, չէին կապած իրենց բերանները, բայց կրկին լուռ էին եւ երբեմն կը զարնէին պղպատէ կըտորներ: Պահանջներէն մէկը գոհացում տրուած էր եւ «Հայկական ժամանակ» թերթը կրկին լոյս կը տեսնէր Սեպտ. 11-ին: Խմբագիրը եւ «Տիգրան Մեծ» հրատարակչութեան տնօրէնը համաձայնութեան եկած էին այս կապակցութեամբ:

Արդարադատութեան նախարարութեան դիմաց ալ հաւաքուած են Աշոտ Բլէեանի պաշտպան «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի ուսուցիչներն ու աշակերտները:

Կառավարական շէնքի դիմաց ալ բողոքի ցոյց ըրած են մուտքի քննութիւններէն դժգոհ դիմողներու ծնողքներ:

ԱՅԼ ՑՈՅՑԵՐ

Օփերայի շէնքի առջեւ ալ հաւաքուած են Օփերայի երգիչներն ու երգչուհիները գլխաւորութեամբ Տիգրան Լեւոնեանի: Անոնք ալ կը պահանջեն որ կառավարութիւնը լսէ իրենց կարծիքները եւ թատրոնի շուրջ ծագած հարցերը քննարկուին:

Գոհար Գասպարեան, բողոքելով Տիգրան Լեւոնեանի Օփերայի տնօրէնութենէն հեռացման դէմ, որոշած է հեռանալ Հայաստանէն, ետ տալով իր ստացած բոլոր մրցանակներն ու պարգեւները:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՒ ՎՐԱՑԻ ԵՒ ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ

Հինգշաբթի, Սեպտ. 9-ին, Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է «Աջակցութիւն Անդրկովկասի զանգուածային լրատուական միջոցներ»ու ծրագրին շրջանակներուն Հայաստան այցելող խումբ մը վրացի լրագրողներ եւ Հայաստանի անոնց պաշտօնակիցները: Այս վերջինները նոյն օրը վերադարձած էին Վրաստանէն, ուր հանդիպում ունեցած էին նախագահ Շեւարնածէի հետ, գացած էին նաեւ Ջաւախք: Ռ. Քոչարեան դիտել տուած է որ Ջաւախքի մէջ տիրող ընկերա-տնտեսական հարցերու լուծումը կրնայ զգալապէս նպաստել տեղւոյն լարուածութեան մեղմացումին: Այդ առումով Հայաստան կրնայ իր աջակցութիւնը բերել: Նախագահին համաձայն երկու երկիրներու տնտեսական համագործակցութիւնը չի համապատասխաներ գոյութիւն ունեցող կարելիութիւններուն: Ընդառաջ երթալով լրագրողներու խնդրանքին, Ռ. Քոչարեան խօսած է նաեւ շրջանի հարցերու մասին եւ յայտնած որ կարեւոր կը նկատէ երեք Պետութիւններու վարչապետներու նախատեսուած հանդիպումը, Թիֆլիս:

ՃԱՏՐԱԿ

Յունաստանի Լէքի քաղաքին մէջ տեղի ունեցող ճատրակի Եւրոպայի պատանիներու ախոյեանութեան, վեց խաղերէ յետոյ 5-ական միաւոր շահած են Վ. Ցակոբեան եւ Ա. Փաշիկեան, Զ. Անդրէասեան ալ ունի 4,5 միաւոր: Անոնք մաս կը կազմեն առաջատարներու շարքին: Աղջիկներէն ալ Ն. Հայրապետեան եւ Մ. Գասպարեան համապատասխանաբար շահած են 3,5 եւ 3 միաւոր եւ առայժմ կը գտնուին դասաւորման միջին դիրքերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ ԶԻՋՈՒՄ ՄԸ Կ'ԸՆԷ

Մինչ ջարդը աւեր գործեց արեւելեան Թիմոր քաղաքազօրքերու միջոցաւ, որոնք կը վայելէին Ինտոնեզիոյ բանակին եւ իշխանութեան մեղսակցութիւնը, Սեպտեմբեր 12-ին, Ինտոնեզիոյ նախագահը՝ Հապիպիէ ելոյթ ունեցաւ եւ հաւանութիւն տուաւ որ ՄԱԿ-ի զինեալ ուժեր Թիմոր երթան եւ հսկեն խաղաղութեան:

Նախագահը ցաւ կը յայտնէ որ խռովութեանց ծագումէն ի վեր, անհամար զոհեր եւ կորուստներ եղած են, եթէ այդ կացութիւնը տեւէ, աւելի կը վատթարանայ, ուրեմն որոշած է անմիջապէս ընդունիլ խաղաղապահ ուժերու ներկայութիւնը ՄԱԿ-ի միջոցաւ: Հապիպիէ կ'աւելցնէ որ այն օրէն երբ պաշտօնի գլուխ անցած է, իր կարելին ըրած է նըպաստելու համար Թիմորի ժողովրդավարացման, տնտեսութեան կայունութեան եւ մարդկային իրաւանց յարգանքին: Արեւելեան Թիմորի նկատմամբ մեր դիրքը, կ'ըսէ նախագահը, այս սկզբունքներուն վրայ հիմնուած է: Սեպտեմբեր 7-էն ի վեր, ինտոնեզիական զինեալ ուժերը զանազան միջոցներ ձեռք առած են կայունացնելու համար կացութիւնը: Բայց, դէմ յանդիման են զինուորականէն աւելի հոգեբանական բնոյթ ունեցող հարցերու: ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերու հետ գործակցութիւնը պէտք է առաջնորդէ կացութեան բարելման:

Ինչ որ ալ ըլլայ ներկայ կացութիւնը եւ յետագայ բարելաւման յոյսերը, եղածը եղած է եւ անգամ մը եւս ՄԱԿ-ը ուշ կը հասնի: Արդէն այս խաղաղապահ ուժերն ալ, նախ եւ առաջ գլխաւորաբար աւստրալիական, շաբաթէ մը միայն պիտի երթան, մինչ այդ նոր զոհեր անխուսափելի են: Արդէն, Ինտոնեզիա պայման կը դնէ որ այդ ուժերը բաղկացած ըլլան միայն «բարեկամ երկիրներու» ուժերէն: Անմիջականօրէն արդէն 15 հազար զինուոր անհրաժեշտ է:

Ներկայիս 200 հազար Թիմորցի տեղահան եղած են, մայրաքաղաքը՝ Տիլի աւերակներու տակ թաղուած է, տարիներ եւ միլիառներ հարկաւոր են ամէն ինչ վերականգնելու համար: Եւ ըսել որ արեւելեան Թիմորի անկախութեան հանրաքուէն ՄԱԿ-ի նախաձեռնութիւնն էր, որ ապահովութիւն տուած էր նաեւ որ յարգել պիտի տայ Թիմորցիներու քուէն: Բայց, անցեալն ալ կը փաստէ որ (Սոմալի, Ռուանտա) նախընտրելի է ՄԱԿ-ի հոգատարութիւնը չվայելել որեւէ պարագայի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Սեպտ. 13-ի առաւօտեան ժամը 5-ին նոր ոճրափորձ մը գործուած է, կրկին բնակութեան շէնքի մը դէմ: Եօթը յարկանի շէնքը քարուքանդ եղած է, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 34 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ անհետացածներ: Կասկած կայ որ Տաղստանի կռիւներուն հետ կապ ունենայ: Նախորդ ոճրափորձին մեռեալներու թիւն ալ 95-ի բարձրացած էր եւ մօտ 250 վիրաւոր կար: Երկու կասկածելիներ ձերբակալուած էին: Ազգային սուգի օր հռչակուած էր Սեպտ. 13-ին: Երկու ռումբեր ալ յայտնաբերուած են նոյն օրը, նոյն թաղամասին մէջ, մէկը՝ դըպրոցի մը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը անգամ մը եւս ձախողութիւն մը արձանագրեց շրջանային եւ թաղապետական ընտրութիւններու մէջ: Սեպտ. 12-ին նախ Թիւրինկէնի մէջ, իր կուսակցութիւնը -Սոսիալ Դեմոկրատ- կորսնցուց շրջանային ընտրութիւնները, ապա՝ թաղապետական ընտրութիւնները հիւսիսային Վեսթֆալիոյ մէջ: Շրէօտէր նախապէս ալ երեք պարտութիւն կրած էր: Փետրուարին՝ Հէսէ, Սեպտ. 5-ին՝ Պրանտըպուրկ եւ Սառ: Թիւրինկէնի մէջ քրիստոնեայ - դեմոկրատները (նախկին վարչապետ՝ Քոհլի կուսակցութիւնը) բացարձակ մեծամասնութիւն ձեռք ձգեցին (51%) եւ առանձին պիտի կառավարեն շրջանային Խորհրդարանը: Շրէօտէր կը վճարէ տնտեսական իր քաղաքականութեան ձախողութիւնը:

ՇԻՇԼԻԻ (Պոլիս) թաղամասին մէջ, Սեպտեմբեր 10-ին ժամը 19-ի շուրջ ոճրափորձ մը գործուած է Պետական Գանձին ենթանախարարութեան շէնքին դէմ: 23 վիրաւոր կար: Արարքին տէր եղած է ծայրայեղ-ձախ կազմակերպութիւն մը:

ԿՈՎԿԱՍԻ կացութիւնը (Տաղստան, Չէչէնիա) օրէ օր կը վատթարանայ եւ Ասլան Մասխադով, Չէչէնիոյ նախագահը, շատ մտահոգ է եւ ընդհանուր զօրակոչ հռչակած է: Պատերազմը Չէչէնիա հասած է, կ'ըսէ, եւ հարկ է ամէն մէկ գիւղ բերդի վերածել: Ռուսերը սաստկացուցած են իրենց ռմբակոծութիւնները եւ կ'ըսուի թէ վերագրաւած են Տաղստանի երեք գիւղեր:

ՉԻԼԻԻ մէջ երկու հոգի մեռած է եւ հինգ հոգի ալ վիրաւորուած են Սեպտ. 11-էն 12 լուսնալիք գիշերը, երբ կ'ոգեկոչուէր Փինոշէի պետական հարուածի 26-րդ տարեդարձը (Ալյէնտէի անձնասպանութեամբ): Կ'ըսուի թէ երկուքն ալ սպաննուած են դնդակ ստանալով իրենց ծոծրակին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երկրաշարժին մեռեալներու թիւը 116-ի հասաւ եւ դեռ 20-է աւելի անձեր կան անհետացած:

ԹՈՒՐՔԻԱ երկրաշարժին նիւթական վնասներուն առաջին հաշուեկշիռ մը կատարած է, զոր կը գնահատէ 9-էն 13 միլիառ տոլար: Որպէս վնասաբեր հետեւանքներ ալ նախատեսուած են ազգ. եկամուտին նուազումը, դրամահոսութեան աճը, ապահովագրութեան համակարգին մէջ վճարումներու դժուարութիւն, դրամատուներու համակարգին վրայ բացասական ազդեցութիւն եւ պետական պիւտճէի աւելի մեծ բաց:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական սպայակոյտի նախագահութիւնը զօրավարի մը կարգ մը արտայայտութիւններուն սխալ մեկնաբանութեան առթիւ յայտարարութիւն մը ըրած է շեշտելու համար թէ ՓՔՔ-ն որպէս խօսակից չեն ընդունիր, ինչպէս նաեւ քրտերէնով հաղորդումները բացարձակապէս ապօրինի են:

ՊԱՊԸ Նոյեմբեր 5-էն 9 պիտի այցելէ Հնդկաստան եւ Վրաստան: Նոր-Տելհիի մէջ պիտի յայտնէ 1998-ի գարնան Վատիկան կայացած Ասիոյ եպիսկոպոսներու սինոդոսին եզրակացութիւնները: Իր նախորդ այցելութիւնը կատարած էր 1986 Փետրուարին: Նոյեմբեր 8-ին Թիֆլիս պիտի երթայ եւ Հռոմ վերադառնայ յաջորդ օրը: Յովհ.-Պօղոս Բ.-ի երկրորդ այցելութիւնը կ'ըլլայ օրթոտոքս երկիր մը Ռումանիայէն ետք եւ այս այցելութիւնը կը կատարէ իբրեւ հետեւանք Իլիա Բ. Պատրիարքին եւ Շեւարնածէի հրաւէրին:

ԻՒՄԱՆԻԹԷ-ի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Գուրնէօվ, Սեպտ. 11-12-ին: Ներկայ եղաւ նոյնիսկ ՄէՏէՖ-ի (Գործատիրութեան Ազգ. Կազմակերպութիւն) ընկերային խորհրդականը որ սուլոցներու արժանացաւ երբ յայտարարեց թէ գործատիրութիւնը նիւթական օժանդակութիւն չուզեր Պետութենէն: Փակման ճառը արտասանեց Ռ. Հիւ որ կոչ ըրաւ ձախ ուժերու մեծ ցոյցի մը՝ գործազրկութեան դէմ: Իւմանիթէի տօնը 500 հազար այցելու ունեցած է:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ: չորս ուսանողներ որոնք մասնակցած էին Թեհրանի ցոյցերուն, անցեալ Յուլիսին, մահուան դատապարտուեցան, դռնփակ դատավարութեան մը ընթացքին:

ՃԵԼՖԱՅԻ մէջ (Ալժերիա) մէկ ընտանիքի եօթը անդամները մորթուած են, Սեպտ. 10-ին: Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր զինեալ խումբերու կողմէ սպաննուածներու թիւը 200-ի հասած է:

ԼՈՒՍԱՔԱՅԻ (Զամպիա) մէջ, Սեպտ. 12-ին, բացուեցաւ ԺԱ. Միջազգային համագումարը նուիրուած Ափրիկէի մէջ սիտային: Ափրիկեան պետական ոչ մէկ ղեկավար եկած է, արեւմտեան ալ ոչ մէկ ներկայացուցիչ, ոչ իսկ Զամպիայի նախագահը բարեհաճած է ներկայ ըլլալ բացման արարողութեան: Եւ սակայն, կացութիւնը շատ ծանր է: Մէկ տարուան մէջ երկու միլիոնի հասած է սիտայէն մեռնողներու թիւը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՆԻՍ

ԱՂԱՍԻ ԿՐԿԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Փարիզ, Ռոլան Կառոսի փառաւոր յաղթանակէն ետք, այս անգամ Նիւ-Եորքի ԵՈՒ-ԷՍ Օփըն (Ֆլըշինկ Մետօ) մրցումին է որ 29-ամեայ Անտրէ Աղասի յաղթեց Կիրակի օր, Սեպտ. 12-ին, երեք ժամ 23 վայրկեան տեւող խաղէ մը ետք: Իր մրցակիցն էր ամերիկացի Թոտ Մարթին: Խաղի արդիւնքն էր.- 6-4, 6-7, 6-7, 6-3, 6-2:

Այժմ Աղասի թէնիսի համաշխարհային թիւ մէկն է:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չորրքին Վալանսի Հայ Մարզականը 1 - 2 պարտուեցաւ Գրեթէյլէն: Իր կէտը նշանակեց Ասատուրեան: Դասաւորման մէջ 12-րդ դիրքի վրայ է 10 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 25 կէտով, 20-րդ եւ վերջին է Շաթօռու:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ի արդիւնքներն են. –

Փարիզեան Շրջան
Ա. Սէ. Պուլոնեը Պիյանքուր – Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս 1 – 3
Ա. ԷՍ. Օ. Արմէնիէն (Իսի) – Վիլմոմպլը 0 – 4
Ա. ԷՍ Պրէվան – Ի.Ժ.Ա. Ալֆորվիլ 1 – 1

Լիոնի Շրջան
Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն-Տէսին – Վորէփ 0 – 0

Իզէրի Շրջան
Հ.Մ.Ը.Մ. Վիէն – Վիլ. Ա. ԷՍ. Սէ. Է. ԷՄ 2 – 2

Տրոմ-Արտէշի Շրջան
Վալտէն – Հ.Մ.Ը.Մ. Վալանս 6 – 3

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան
Սէն Կապրիէլ – Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ 0 – 0

ՇՈՒՇԻԻ ՄԱՍԻՆ

Արցախեան պատերազմին ամէնէն սիրտ մաշեցնող պարագաներէն մէկը Շուշիի գերուած վիճակն էր։ Անոր ազատագրումը ոչ միայն կենսական էր ամբողջացնելու համար Արցախի քարտէսը, այլ նաեւ որպէսզի դադրէր անկէ մայրաքաղաք Ստեփանակերտի վրայ տեղացող կրակը։

1992 Մայիսին դադրեցաւ կրակը երբ հայ մարտիկներու խումբը Քարինտակ գիւղէն ի վերջոյ յաջողեցաւ մուտք գործել Շուշի ու տիրանալ անոր։ Տասնամեակներու երազ մը կ'իրականանար այդ յաղթանակով ու նոյն ատեն կը բացուէր տքնաջան աշխատանքի դժուարին շրջան մը։ Քաղաքը գրեթէ աւերուած էր թէ՛ պատերազմին, թէ անոր բնակիչներուն բարբարոսութիւններուն պատճառով։ Նաեւ կը պարզէր լման ամայութիւն մը, բնակիչ Ազրպէյճանցիները հայկական ուժերու մուտքէն առաջ զայն լքած ըլլալով։

Ո՞ւրկէ պէտք էր սկսիլ գործի, հասնելու համար Շուշիի վերահայացման։ Բնականաբար անոր վերաբնակեցումով։ Քաղաքը պէտք է վերադտնէր իր հարազատ բնակիչները որոնք պիտի ապրէին, գործէին ու ապրեցնէին զայն։ Մինչեւ որ Շուշին վերադառնար մշակութային, արուեստի կեդրոնի իր երբեմնի ինքնութեան։

Այսօր աւելի քան եօթը տարի անցած է այնքա՜ն զոհերու, զոհողութիւններու գնով արձանագրուած յաջողութենէն։ Շուշիի մասին եթէ ոչ միակ, ամէնէն աւելի տրուած, լսուած լուրերը կը վերաբերին անոր ծանօթ տաճարին նորոգութեան աշխատանքին, վերաբացումին։ Բնական է որ նման հանդիսաւոր առիթներ ներկաներու բազմութեամբ լեցնեն տաճարն ալ, քաղաքն ալ, սակայն ատիկա չի նշանակեր որ ազատագրուած ոստանը չէն քաղաքի վերածուելու չափ բնակիչ ու բոլոր մնացեալը ունեցած է արդէն։

Դաւիթ Միքայէլեան «Հայաստանի Հանրապետութեան» Արցախի թղթակիցն է։ Շուշիի ներկային ու ապագային մասին նոյն մտահոգութիւններով դիմած է քաղաքին շրջանային վարչակազմի ղեկավար Վլադիմիր Կասեանին։ Այս վերջինը որպէս արցախեան բանակին զինուոր մասնակցած է Շուշիի ազատագրական մարտերուն։ Այսօր ալ շատ տարբեր չի գտներ իր դիրքը երբ կը մղուի տնտեսական պատերազմ մը։

Հակառակ որ Վ. Կասեան ուրախութեամբ կը յայտնէ թէ աւերուած ոստանը օրէ օր իր մոխիրներէն կը յառնէ, շօշափելի տուեալներու յենած իր տեղեկատուութիւնը այլ բան կ'ըսէ։ ԼՂՀ իշխանութիւնները մտահոգող խնդիրներու շարքին առաջին տեղը կը դրաւէ այսօր Շուշիի վերաբնակեցումը։ Բան մը որ աւելորդ է չեշտել թէ ռազմավարական մեծ նշանակութիւն ունի։ Մշակուած ըլլալով հանդերձ անոր ծրագիրը, նախատեսուած քայլերը չեն յաջորդած իրարու, ուստի ծրագիրը մնացած է անկատար։

Այս ընդհանուր մտանանչումէն ետք Վ. Կասեան յստակօրէն կ'ամբաստանէ նախորդ կառավարութիւնը որ արագ մոռցած է խոստումները, կատարուած անճշան յատկացումները կարելի չեն րրած շօշափելի ձեռնարկումներ, մարդիկ չեն շահագրգռուած, քանի որ աշխատանքի տեղեր չեն բացուած, եւլն.։ Հետեւանքը այն եղած է որ բնակչութիւնը աճելու տեղ նախորդ տարիներու համեմատութեամբ վերջին տարուան ընթացքին զգալի կերպով նուազած է։ Այս ոուեալը հաղորդելէ ետք ղեկավարը կ'ըսէ թէ անյապաղ արմատական լուծումներ պէտք է կիրարկուին ու այդ մարզին մէջ ինք չի ժխտեր նաեւ Սփիւռքի որոշիչ դերը։

Ինչ կը վերաբերի շօշափելի կատարուածներու, Վ. Կասեանի թուածները գործի աշխարհին պատկանող տուեալներ են։ Երեւանի ոսկերչական գործատան հետ համաձայնութիւն գոյացած է Շուշիի մէջ մասնաճիւղ բանալու ինչ որ գործ կը հայթայթէ 300 երիտասարդի։ Շէնքը տրամադրուած է եւ նորոգութիւնը սկսած։ Ուրիշ հեռանկար մը կը վերաբերի դեղագործարան մը բանալու ծրագրի մը։ ԱՄՆ-էն խումբ մը Հայեր նըկատի ունենալով Արցախի հարուստ բընաշխարհը, որոշած են Շուշիի մէջ եզակի դեղաբոյսերու մշակումի հաստատութիւն հիմնել։ Մինչեւ այսօր 850 հազար տոլարի ներդրում կատարած են։ Ատիկա եւս կ'օգնէ աշխատանքի հարցը թեթեւցնելու։

Ասոնց քով կան մշակութային մարզին մէջ առնուած քայլեր ալ. անցեալ տարուընէ ի վեր Շուշի համալսարան ունի. կան երկու միջնակարգ վարժարաններ, գեղարուեստի երաժշտանոց, մշակոյթի տուն, խամաճիկներու թատրոն, «Վարանդա» երգչախումբը։

Քաղաքին վերակառուցումի գլխաւոր յատակագիծը որ վերջերս կառավարութեան քննարկումին ու հաւանութեան արժանացած է, պահպանած է Շուշիի համայնապատկերը։ Կը շինուին մէկ, երկու յարկով բնակելի տուներ. անոնց կրթական կառոյցներու համար կը պահպանուին հայկական ճարտարապետութեան աւանդութիւնները։ Պէտք է փոխել, նորոգել քաղաքի ջրատար ցանցը եւ կոյուղին։

Շուշիի գիւղերը այնպէս կը թուի որ աւելի լաւ պայմաններ ունին, քան բուն քաղաքը։ Գիւղական բնակավայրերու մէջ բոլոր ընտանիքներն ալ նորոգուած, յարմարաւէտ տուներ ունին, կը գործեն դպրոցներն ու մշակութային տուները։ Գրեթէ բոլորին խմելու ջուրի խնդիրը լուծուած է։ Այս վերջինին մէջ Վ. Կասեան կը շեշտէ «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն կարեւոր դերը։

Շուշիի շրջանը ուր վերջերս իր առաջին այցը կատարած է ԼՂՀ նոր վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան, մշակելի մեծ հողերու տէր չէ։ Ատոր փոխարէն ունի հազարաւոր հեկտար արօտավայր, ինչ որ մեծ կարելիութիւն կու տայ անասնապահութիւնը զարգացնելու։ Տեղական տարածուն աւանդութիւն է մեղուաբուծութիւնն ալ որուն համար պարարտ հող են առատօրէն ծաղկող դաշտերն ու անտառները։

Շուշիի վերջին բարիքը որ կը նշուի զրոյցին ընթացքին, անոր բուժիչ լայն կարելիութիւններն են։ Վ. Կասեան կ'ըսէ թէ յատկապէս աշնան ու գարնան ամիսներուն քաղաքին բնակչութիւնը կը կրկնապատկուէր բուժումի համար հոն գացողներով։ Այդ առողջարաններն ալ պատերազմէն ամբողջովին աւերուած են։ Մեծ գումարներու պէտք կայ քաղաքին ետ տալու համար առողջարանի համբաւը։

Այս ամբողջէն ետք երբ կը հասնի եզրակացութեան պահը, Վ. Կասեան կ'ըսէ թէ շուրջ երկու տասնամեակ ետք Շուշին ճարտարապետական գողարիկ, ինքնատիպ լուծումներով Անդրկովկասի գեղեցիկ քաղաքներէն մէկը կ'ըլլայ։ Այն ատեն, այսօրուանին հակառակ, ինք կը հաւատայ թէ վերաբնակեցման դիմողները այնքան կը բազմանան որ Շուշին կը հռչակուի «փակ» քաղաք։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ - ԱՅՆՃԱՐԻ 60-ԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ. – Օգոստոս 28-էն Սեպտեմբեր 12, Այնճար (Լիբանան) տօնեց իր հիմնադրութեան 60-ամեակը։ Ծանօթ է որ 1939 Յուլիսին Ֆրանսա պարպեց Ալեքսանտրէթի սանճաքը զայն յանձնելով Թուրքիոյ։ Իբրեւ հետեւանք, Մուսատաղի Հայութիւնը գաղթեց Լիբանան ուր հիմնեց Այնճար աւանը։ Ստորեւ հակիրճ պատմականը զոր կ'արտատպենք «Ազդակ»ի Օգոստոս 26-ի թիւէն։ Ինչ կը վերաբերի այն նախադասութեան ուր կ'ըսուի. – «Ազգային ղեկավար Շաւարշ Միսաքեանի ջանքերով կը հիմնուի "Յառաջ" վարժարանը», պատմութեան համար, աւելորդ չէ, կը խորհինք տալ հետեւեալ մանրամասնութիւնները։ Շ. Միսաքեան, 1939 Յուլիս 19-ին եւ Յուլիս 20-ին երկու յաջորդական խմբագրականներով՝ «Չթողունք որ փոշիանան», «Եւ ծիծեռնակ գար ու երթար» խորագրուած հանգանակութիւն մը բացած է «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ՝ «Նոր բոյն Մուսատաղի արծիւներուն» այդ բուականէն իսկ։ Հանգանակութիւնը փակուած է 1939, Դեկտեմբեր 15-ին, 130 հազար 115 ֆրանքով։ Այնճարի պատկան մարմինները են որ որոշած են այդ գումարով դպրոց մը կառուցանել եւ զայն մկրտել «Յառաջ վարժարան»։ Դպրոցը, ցայսօր գոյութիւն ունի։

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1939 թուականին Ալեքսանտրէթի Սանճաքի շրջանի (այժմ՝ Թուրքիոյ իշխանութեան տակ) Մուսա Լերան եօթը գիւղերու հայութիւնը, ստիպուած (Ֆրանսա այդ շրջանը կը զիջէր Թուրքիոյ) կը լքէր իր հայրենի օճախը եւ կու գար հաստատուիլ Պէքաայի հովիտին սուրիական սահմանին մօտիկ կիսանապատային Այնճար շրջանին մէջ, վրաններու տակ։

Հսկայ հողամասը գնուած էր Ուրճափ Պէկէն, Ֆրանսական կառավարութեան ջանքերով, եւ որոշուած էր հոն հաստատել մուսալեռցի ժողովուրդը։

Կլիմայական խիստ պայմանները պատճառ դարձան բազմահարիւր մահերու, յատկապէս մալարիան աւեր գործեց եւ առաջին տարիները եղան իսկական տառապանքի տարիներ։

Հակառակ ատոր, սակայն, մուսալեռցիք որոշած էին ապրիլ եւ պայքարիլ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս 40 օր կռիւ մղեցին Մուսա Լերան վրայ եւ ստեղծեցին «Մուսա Լերան 40 օրերը» համաշխարհային ճանաչում գտած դիւցազնավէպը։

Տակաւին վրաններու տակ, անոնք հիմը դրին վրան-դպրոցին եւ վրան-եկեղեցիին, անգամ մը եւս արտայայտելով իրենց հաւատքն ու դաստիարակութեան ոգին։

Ժողովուրդէն մաս մը տեղաւորուեցաւ շրջակայ գիւղերուն մէջ՝ Մէժտէլ, Քապէլիաս, Ռայաք, Զահլէ... եւ սկսաւ հողամասերու չափագրութիւնը։

Ծնունդ առաւ արծուաթեւ Այնճարը իր փողոցներով եւ մայր պողոտայով առաջին գիւղը Պեքաայի մէջ, որուն նախ քարտէսները պատրաստուած են եւ ապա միայն կառուցուած։

Շուտով սկսան շինարարական աշխատանքները «ֆրանսական տուն»երու, յարակից լուացարանով մը եւ գիւղը բաժնուեցաւ վեց շրջաններու, Մուսա Լերան գիւղերու անուանակոչումով։

Այնճարը ծնած էր արդէն Վաքըֆ, Խտըրպէկ, Հաճիհապիպլի, Քէպուսիէ, Եօղուն-Օլուք եւ Պիթիաս թաղախումբերով, ուր հետզհետէ պիտի տեղաւորուէին տարբեր գիւղերու բնակիչները։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐ

Ժամանակի ընթացքին առաջին տարիներու դժուար եւ դառն տարիները անցան, եւ Այնճարը ապրեցաւ կազմակերպումի շրջան մը՝ իր քաղաքապետութեամբ, կրօնական եւ կրթական հաստատութիւններով։

Ոտքի կանգնեցաւ գիւղը իր ենթակառոյցներով, ջուրի աղբիւրներ (ճաւբալ) կառուցուեցան բոլոր շրջաններու մէջ եւ ջուրը մատչելի դարձաւ թաղերուն (պէտք չէ մոռնալ, որ նախապէս ջուրը աղբիւրէն կը բերուէր ուսի վրայ շալկըւած կուժերով եւ դոյլերով)։

1947-ին Այնճարի ժողովուրդին մօտաւորապէս կէսը կը ներգաղթէ Հայաստան՝ մնայուն կերպով հոն հաստատուելու համար։ Այնճար մնացողները կը փարին իրենց հողերուն եւ կը ստեղծեն պըտուղի պարտէզներ, գլխաւորաբար խնձորի, եւ իրենց գլխաւոր աշխատանքը կ'ըլլայ պարտիզամշակութիւնը։ Նարինջի փոխարէն (Մուսա Լերան շրջանին մէջ), խնձորը կը դառնայ գլխաւոր արտադրութիւնը։

Հաստատ քայլերով ծնունդ կ'առնեն գիւղին կրթական հաստատութիւնները։ Իւրաքանչիւր համայնք կը կառուցէ իր եկեղեցին, որուն կողքին նաեւ՝ դըպրոցը։

Ազգային ղեկավար Շաւարշ Միսաքեանի ջանքերով կը հիմնուի «Յառաջ» վարժարանը, որուն կողքին յետագային կը բարձրանայ Ս. Պօղոս եկեղեցին (Այնճարի բարձրագոյն կէտին վրայ)։ Ապա աւելի եւս կազմակերպուելով՝ կրթական այս հաստատութիւնը կը վերածուի երեք կառոյցներու՝ մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական վարժարաններով (Գ. Կիւլպէնկեան գոլէճ)։

Նոյն ձեւով Այնճարի Հայ կաթողիկէ համայնքը կը հիմնէ իր եկեղեցին եւ դպրոցը եւ յետագային նաեւ հսկայ շէնք մը՝ Աղաճանեան Սանուց Տունը (որբանոց)։

Հայ աւետարանական համայնքն ալ կը հիմնէ իր եկեղեցին եւ դպրոցը, որ ժամանակ մը ետք կ'օժտուի նաեւ գիշերօթիկի բաժիններով (Հիլֆոնտ միսիոնարութեան օժանդակութեամբ)։

Համայնքային եւ կրթական եկեղեցիներով եւ դպրոցներով գիւղը կը մտնէ զարգացման նոր փուլ մը, որ պիտի յատկանշուի նոր սերունդի դաստիարակութեամբ, ինչ որ աւելիով պիտի արագացնէ գիւղին զարգացումը եւ յառաջդիմութիւնը։

1950-էն ետք ի յայտ կու գան նաեւ Այնճարի պատմական բերդին աւերակները, եզակի աւերակներ՝ Օմայաններու շրջանէն։ Պեղումներու աշխատանքները ամբողջութեամբ ի յայտ կը բերեն բերդը եւ յետ վերականգնումի (փրոֆ. Յարութիւն Գալայճեան), կը դառնայ Լիբանանի հնագիտական մեծագոյն կեդրոններէն մէկը Պաալպէքի, Սուրի եւ Պիպլոսի կողքին։

Պատմական բերդը կը դառնայ զբօսաշրջութեան կեդրոն մը, որ կ'ունենայ մեծաթիւ այցելուներ։

ԿԵՆՑԱՂԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ

Ժամանակին հետ Այնճարը կը կրէ հիմնական փոփոխութիւններ։ Գիւղը կը դառնայ կանաչապատ եւ ծառաստանները կը ծածկեն հսկայ հողամասեր։ Կարելի չէ հաւատալ նոյնիսկ, որ կիսանապատային այս շրջանը կարելի է այս արագութեամբ վերածել պտղատաններու եւ կանաչազարդել զայն այնպէս, որ հեռուէն միայն կանաչ անտառներ երեւին, որոնց մէջ թաղուած են բնակարանները։

Քոյր Հետուիկի առողջապահական դարմանատունը, «Հարըլտ Գարակէօզեան» մանկախնամ հաստատութիւնն ու ԼՕԽ-ի «Աղթաբար» մասնաճիւղը իրենց բարերար ազդեցութեամբ, գրեթէ չեզոքացուցին առողջապահական դժուարութիւնները։ Առողջ եւ կայտառ սերունդ

մը մէջտեղ եկաւ. աշխուժացաւ մարզական – մշակութային եւ ընկերային կեանքը՝ համապատասխան միութիւններու ստեղծումով (Համազգային եւ Հ.Մ.Ը.Մ.)։

Կազմակերպական այս բեղուն աշխատանքներու ետին միշտ կարելի է նըկատել տիրական ներկայութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Կարմիր Լեռ» Կոմիտէին, որ առաջին օրէն մինչեւ այսօր ստանձնած է Այնճարի բոլոր «հոգերը» եւ ոգի ի բռին աշխատած է ի խնդիր Այնճարի ծաղկումին։

1960-ական թուականներուն ըմպելի ջուրը մուտք գործեց բոլոր բնակարանները՝ ցանցի բարելաւումով, ինչպէս նաեւ գիւղը լուսաւորուեցաւ ելեկտրական ցանցերու հաստատման շնորհիւ։

1970-ական թուականներու սկիզբը Այնճար մեղուի փեթակի երանգ մը ստացած էր իր բազմաթիւ կառոյցներով։ Գիւղատնտեսական մարզին մէջ արդիւնաբեր դարձած էին համագործակցականները (կաթի, սպառողական, մետաքսի, ցանքերու, ձուկի) եւ Այնճարը դարձած էր արտադրութեանց կարեւոր կեդրոն մը, զարգանալու մեծ հնարաւորութիւններով։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐ

Պէտք է ըսել, որ Այնճարը զարգացման իր վերելքին մէջ կը գտնուէր, երբ ծագեցաւ Լիբանանի քաղաքացիական երկարամեայ պատերազմը (1975 – 1991), որ իր ժխտական անդրադարձը ունեցաւ հայաւանի կեանքին վրայ։

Պատերազմի տարիներուն Այնճարը հարկադրաբար սեղմուեցաւ իր պատեանին մէջ, եւ բազմաթիւ աշխատանքներ բնականաբար ընդհատուեցան։ Այս տարիներուն Այնճարը Լիբանանի հայութեան համար եղաւ ապահով ապաստան մը, որ քանի մը առիթներով (1978–1990) իր յարկին տակ ընդունեցաւ պէյրութահայ գաղթականներ (մօտաւորապէս 10.000 անձ)։

Հակառակ 15 տարիներու պատերազմական վիճակին, Այնճար եղաւ Լիբանանի ամէնէն ապահով անկիւններէն մէկը եւ շատ քիչ առիթներով միայն (1982) պատերազմական գործողութիւններ պատահեցան գիւղին մօտակայ շրջաններուն մէջ։

Շնորհիւ գիւղի մարմիններուն աչալրջութեան եւ ի գործ դրած ճիգերուն, կարելի եղաւ Այնճարը պահել միշտ խաղաղ, ապահով եւ հայաշունչ։

ԱՅՆՃԱՐԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԵՒ Ս. ՊՕՂՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

1991-ին վերջ գտաւ քաղաքացիական երկարատեւ պատերազմը եւ ինչպէս Լիբանանի բոլոր գիւղերը, Այնճար եւս մուտք գործեց յետպատերազմեան վերականգնումի շրջանին մէջ։

Դանդաղ, բայց հաստատ քայլերով վերաշխուժացան գիւղին բոլոր մարմինները (յատկապէս քաղաքապետութիւնը) եւ սկսաւ եռանդուն գործունէութիւն մը բոլոր մարզերէն ներս։

Աշխուժացաւ միութենական կեանքը մարզական, մշակութային, ընկերային եւ կրօնական ճակատներուն վրայ, եւ վերականգնումի շինարարական աշխատանքներ ծայր տուին (ըմպելի ջուր, կոյուղիի ծրագիր, մայր պողոտայի բարեզարդում, գիւղի լուսաւորում...)։

Վերականգնումի այս մթնոլորտին մէջ, անկախ այն իրողութենէն, որ գիւղի ենթակառոյցը հիմնապէս փոփոխութեան կ'ենթարկուի, այս շարժումին կարեւոր իրագործումներէն մէկը դարձաւ Մուսա Լերան հերոսամարտին նուիրուած յուշարձան – համալիրի կառուցումը գիւղի գագաթին, որ կոչուած է յաւերժացնելու մուսալեռցի ժողովուրդի պայքարի ոգին։

ՓԱՐԻԶԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Ի՞ՆՉ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՇԱ ԿԻԹՐԻ

Սաշա Կիթրի առաւելաբար սրամիտ թատերագրի մը համբաւն ունի, աւելի քան փիլիսոփայական վերլուծումներու հեղինակի մը։ Բայց եւ այնպէս, յաճախ դիպուկ նկատողութիւններ ունէր սահմանելու կամ որակելու համար դէմքեր կամ վայրեր։ Այսպէս, Վատիկանի Սիքստինեան մատրան համար կ'ըսէր՝ «ծունկի պէտք է գալ», երբ մէկը դիտել տար՝ «Ձեզ կը գտնեմ ձեր պատասխաններէն», կ'առարկէր՝ «Կը խորհի՞ք որ ձեզ չեմ գտներ ձեր հարցումներէն»։ Այս շարքին մէջ, կը սիրէր կրկնել՝ «Ի՞նչ նորութիւն, Մոլիէռ»։ Եւ այսօր, ի տես փարիզեան թատերական վերամուտին, կարելի է ըսել՝ ի՞նչ նորութիւն՝ Սաշա Կիթրի։ Արդարեւ, մէկէ աւելի թատրոններ Սաշա Կիթրիի գործերը կը ներկայացնեն, ծանօթ եւ երբեմն ալ գրեթէ անծանօթ։

Այս վերջիններու կարգին, Փալէ-Ռուայալի թատրոնը բեմադրած է հեղինակին մէկ հին (1923) գործը՝ «Un sujet de roman», բոլորովին տարբեր իր սովորական թատերգութիւններէն, որոնք աւելի թեթեւ, այր ու կնոջ խաբէութեան եւ նման հարցեր կը ծեծեն, հաճելի երկխօսութիւններով։ Այս անգամ, Սաշա Կիթրի աւելի լուրջ խորհրդածութիւններու մէջ մխրճուած է, որոնք այլապէս շահեկան բնոյթ ունին։

Ցայտագրէն կ'իմանանք որ խոր բարեկամութիւն կար իր եւ Օքթաւ Միրպոյի միջեւ։ Այս վերջինը կը մեռնի պատերազմին, 1917-ին, ֆիզիքական եւ մտային երկար անկումէ մը ետք։ Այրին հրատարակել կու տայ ինչ որ կը ներկայացնէ որպէս «Քաղաքական եւ բարոյական կտակը» իր ամուսնոյն, ազգայնամոլ եւ պատերազմասէր յօդուած մը բոլորովին հակոտնեայ Միրպոյի ազատամիտ եւ խաղաղասէր ըմբռնումներուն եւ զոր գրել տուած էր լրագրողի մը։ Այս ձեւով, Ալիս Միրպօ կը դաւաճանէր իր ամուսնոյն գաղափարականներուն։

Ասկէ ներշնչուած է Կիթրի, երբ կը գրէ «Վէպի մը նիւթը», զոր կը ձօնէ Սարա Պերնարի։

Հոս ալ գրագէտ մըն է որուն գրութիւնները հաճոյ չեն իր կնոջ, չի հետաքրքրուիր, չի հաւնիր։ Կը սիրէ պատիւները, կ'ուզէ որ ամուսինը պատուոյ լեգէոնի արժանանայ, Ակադեմիայի անդամ ըլլայ, մատչելի, «առեւտրական» հատորներ գրէ, այսինքն ինչ որ Թէոֆիլ Լըվայէ կ'ատէ։ Կաթուած մը, լուռ ու անշարժ կը դարձնէ ամուսինը ու կինը կ'օգտուի անոր անունով ընելու համար ինչ որ ան չէր ուզեր։ Պատեհապաշտ գրող մը յանձն կ'առնէ «գրել» հիւանդին (իբրեւ թէ) ձգած վերջին ձեռագիրը։ Բայց, վերջին արարին, ամէնէն տըկարը, հիւանդը կ'ապաքինի, կինը զըղջում կը յայտնէ, կը սկսի կարդալ ամուսնոյն գործերը ու ցաւիլ իր անցեալի վերաբերումին համար։

Հետաքրքրական գործ մը, որուն լաւագոյնս կը ծառայեն երկու տաղանդաւոր դերասաններ՝ Ժընըվիէվ Գազիլ եւ Միշէլ Օմոն։ Անկասկած երկու առաջին արարները աւելի յաջող են, մինչ վերջինը այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ հեղինակը տեղ մը հասած է ու անկէ ետք չէ կրցած եզրակացութեան մը յանգիլ որ նոյն մակարդակի վրայ ըլլար։

Բայց եւ այնպէս, ի՞նչ նորութիւն՝ Սաշա Կիթրի։

Ա. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«21-ՐԴ ԴԱՐ»ՈՒՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«21-րդ Դար» կուսակցութիւնը Սեպտեմբեր 8-ին հանդէս եկած է յայտարարութեամբ մը ուր «իրաւական քաոսի եւ բռնատիրութեան վտանգ» կը նշմարուի Հայաստանի համար։ Կ'ըսուի թէ ատիկա հետեւանք է Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու կոպիտ բռնաբարումներու, քաղաքական հետապնդումներու։ Քաղաքական մնայուն ճգնաժամու հետեւանք կը նկատուին օրէ օր խորացող տնտեսական եւ ընկերային տագնապը, աճելի չափերու հասած արտագաղթը։ Ըստ նոյն կուսակցութեան, կացութիւնը կրնայ շտկուիլ քաղաքական մարզին բարեփոխումներով. այսինքն՝ յատկապէս նախագահին հրաժարումով ու օրինաւոր արտակարգ ընտրութիւններով։

***

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Որոշուած է շարունակել Սիսիանի շըրջանին պեղումները որոնք հեռանկարային նկատուած են։ Գիտութեան Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Սիսիանի արշաւախումբին անցեալ տարուան պեղումներուն յայտնաբերուած էին Ք.Ա. ԺԷ.-ԺԶ. դարերու տուեալներ. այդ կարգին պեղուած են քանի մը դամբարաններ որոնցմէ մէկուն մէջ թաղուած կին մը գտնուած է։ Անոր զգեստը եւ իրերը կը վկայեն թէ ան քրմուհի մը եղած է։ Ներկայիս մանրամասն կ'ուսումնասիրուի Սիսիանի արեւելեան հատուածի դամբարանաշարը որ միջին պրոնզի դարէն (Ք.Ա. ԻԱ.-ԺԹ.) է։

***

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանի Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան «Արմէնփրէս»ի տուած տեղեկութեան համաձայն, 1999 – 2000 դպրոցական տարեշրջանին համար Հանրապետութեան դպրոցներուն մէջ առաջին դասարանի շուրջ 65.000 աշակերտներ իրենց ուսումը սկսած են։ Անոնց 16.000-ը Երեւանի, մնացեալը՝ մարզերուն մէջ։

***

ՇՐՋԱՊԱՏԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԼՈՒ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՋԱՆՔԵՐԸ

Վանաձորի քաղաքապետարանը կը շարունակէ քաղաքին թաղամասերէն հանրային վայրերէն տնակներու, առժամեայ կայարաններու մաքրագործման աշխատանքները։ 1997-էն ի վեր Լոռիի կեդրոնէն անհետացած են արդէն 3000 տնակ։ Իւրաքանչիւր տնակի վերցուելու գործողութիւնը կ'արժէ 11.724 դրամ եւ այդ նպատակով համայնքի պիւտճէէն 35 միլիոնէն աւելի դրամ տրամադրուած է։ Այդ տարածքներուն վրայ քաղաքապետարանը կը նախատեսէ կառուցել 14 խաղի հրապարակ եւ հանրապարտէզ մը։ Ծրագիրը 100 հազար տոլարի կը կարօտի։

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Հոս ալ ընտանիքներ կա՞ն զիրենք հիւրընկալող։

– Անշուշտ, – գոչեց Կարագեան, – արդէն ամէնուն տեղը պատրաստ է, եթէ հինգ հարիւր ալ ըլլային, նորէն կըրնայինք տեղ գտնել. այնքան փափաք կայ որբերը ընդունելու...

Նոյն միջոցին վաճառատուն մտաւ զանգուածային մարմնով, 55–56 տարեկան խոշոր մարդ մը։ Պոլսեցի տխրահամբաւ ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր եւ Ալպէր էֆէնտի կը կոչուէր։ Սուլթան Համիտի օրով ու Օրմանեան Պատրիարքի շրջանին խառնուած էր ազգային գործերու եւ նկատուած էր Եըլտըզի Պալատի լրտեսներէն մէկը։ Սահմանադրութեան վերահաստատութենէն յետոյ ստիպուած էր հեռանալ Պոլսէն ու բաւական ժամանակ հոս ու հոն թափառելէ ետքը, եկած հաստատուած էր Պուքրէշ, ուր կ'ապրէր իրեն յատուկ թաքուն միջոցներով։

Նախկին լրտեսը այժմ դարձած էր թունդ ազգասէր եւ թրքատեաց։

Հազիւ թէ ներս մտած՝ ինքն ալ խառնուեցաւ խօսակցութեան։

– Մեղք որ ընտանիք չունիմ եւ առանձին եմ, – ըսաւ, – եթէ ոչ, քանի մը որբ ալ ես քովս կ'առնէի։

– Դուք ալ ի փոխարէն նիւթական օժանդակութիւն մը ըրէք որբանոցին, – առաջարկեց Կարագեան։

– Անշուշտ պիտի ընեմ, պարտականութիւնս է։

– Ամսական քանի՞ լէյ արձանագրենք քեզի համար։

– Թող ժամանակը գայ եւ ես քեզի կ'ըսեմ, թէ ինչ կրնամ տալ։

– Ժամանակը եկած է արդէն ու արձանագրուողներ եղան։

– Ես ալ կու տամ, ես ալ կու տամ, անհոգ եղէք, ես իմ պարտքս ճանչցող մարդ եմ։

Յետոյ, որպէսզի այդ անհաճոյ խօսքին վերջ տայ, գոչեց.

– Եղբայր, այս ինչ սարսափելի կացութիւն է Պոլսոյ կացութիւնը։

– Ի՞նչ, նոր լուր մը ունի՞ք, – հարցուց փաստաբանը հետաքրքիր։

– Փախստական Հայերու գոյքերուն գրաւման խնդիրը, ո՞ւր տեսնուած է այս տեսակ հրէշային անիրաւութիւն։

– Այդ տեսակ խօսք մը կայ, բայց դեռ գործադրութեան չէ դրուած։

– Ի՞նչպէս, արդէն սկսե՞ր են գրաւել։

– Ես Պոլսէն նոր կու գամ, – միջամըտեց Գամպուրեան, – եւ կրնամ հաստատել, որ մինչեւ այսօր ոչ ոքի գոյքը գրաւուած է, թէեւ խօսք կայ, թէ պիտի գրաւուի։

– Այսօր չեն գրաւած, բայց վաղը կը գրաւեն, այս մարդիկը ամէն բան ընելու կարող են, – պատասխանեց Ալպէր էֆէնտի։

– Ես կը կարծեմ, որ եղածը պարզ ըսպառնալիք մըն է, – դիտել տուաւ փաստաբանը։

– Կը տեսնաք, որ պիտի ընեն, – գոչեց Ալպէր, – քանի որ Եւրոպա լուռ կեցած է, ամէն դէշութիւն կրնան ընել ու պիտի ընեն... ասոնց խոյէն միայն յեղափոխականները կրնան գալ, անոնք ալ, չեմ գիտեր ինչու, բան մը ըրած չունին։

– Ըսել է՝ յեղափոխական գործունէութեան կուսակից էք, – ըսաւ վաճառականը հեգնական ժպիտով մը։

– Բնական է, – գոչեց Ալպէր էֆէնտի։

– Երբէ՞ն ի վեր...

– Միշտ կուսակից եղած եմ յեղափոխութեան, իմ խառնուածքս այդպէս է... ես ի ծնէ յեղափոխական եմ։

Նոր անձ մը ներս մտաւ վաճառատունէն։ Ալպէր էֆէնտիէն աւելի գէր, բայց աւելի կարճահասակ, տակառաձեւ մարդ մըն էր։

Սամի Մօլլան էր եկողը, զոր մեր ընթերցողները կը ճանչնան արդէն։ Պուքրէշ հաստատուելէն ի վեր ան Միլլի կառավարութեան ընդդիմադիր շրջանակ մը ստեղծած էր իր շուրջը, որ ընդհանրապէս Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու հետ յարաբերութիւն հաստատած ու այս կերպով ինքզինքնին վտանգած Թուրքերէ կը բաղկանար, որոնց միացած էին նաեւ մէկ քանի բախտախնդիր Հայեր, պարզապէս շահագործելու համար Սամի Մօլլան, որուն համար կ'ըսուէր թէ շատ դրամ ունէր։ Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուէր Ալպէր էֆէնտին։

Սամի Մօլլայի ամբողջ գործունէութիւնը կը կայանար անուանարկելու Միլլի կառավարութեան Պուքրէշ գտնուող ներկայացուցիչները եւ անոնց կուսակիցները։ Ասոր համար, այլանդակ ֆրանսերէնով մը խմբագրուած եւ իբր թէ Պուլկարիա տպուած շրջաբերականներ կը բաժնէր հոս ու հոն։ Այդ շրջաբերականներուն մէջ միլլիճիները ներկայացուած էին թրքական ամենադաժան որակականներով ու անլուր հայհոյանքներով։

Սամի Մօլլա կը կարծէր այս կերպով կործանել Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութիւնը։ Պուքրէշի մէջ հաստատուելէ ի վեր սերտ մտերմութիւն ցոյց կու տար Հայերուն, զորս «մեր սիրելի եղբայրները» կը կոչէր ու մասնաւոր փափաք մը ունէր մօտէն յարաբերութեան մէջ մտնելու հայ կուսակցականներու հետ, բայց այս վերջինները կասկածոտ վերաբերմունք մը ցոյց կու տային իրեն հանդէպ։

Կարագեան եղբայրներու վաճառատունէն ներս մտնելէ ու թիկնաթոռի մը մէջ բազմելէ ետք Սամի Մօլլա ուրախ դէմքով մը ըսաւ.

– Իշալլահ քիչ օրէն ամէնքս տեղերնիս կը դառնանք, շատ աղէկ լուրեր ունիմ Պոլսէն։

(Շար. 101)

Գարակէօզեան Նախկին Սանուց Միութիւնը
խոր ցաւով կը ծանուցանէ
Ազգային բարերարուհի

ՔՈՅՐ ՕՐ. ԼԷՅԼԱ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6ին, Նիւ-Եորք, 98 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց քեռայրին՝ Ֆրից Ֆայլի (Գերմանիա) մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պըլտեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Իվէթ Մուրատեանի եւ ընտանիքին իրենց մօր եւ ազգականին՝ վեթերան խաչուհի Քնար Մուրատեանի մահուան առթիւ, որ երկար տարիներ ծառայած է կազմակերպութեան:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի միջին տարիքի կին մը, ֆրանսահպատակ, աշխատանք կը փնտռէ: Պատրաստ է ընկերութիւն ընելու, պահելու, խնամելու տարեց անձ մը, կին թէ այր կամ երախայ, բնակութեան հնարաւորութեամբ:

Հեռաձայնել Յասմիկ Պաղտասարեանի՝ 01. 39. 85. 16. 25:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ - Կոնէս - Վիլիէ լը Պէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Սողոմոնեանց ընտանիքէն Հուրիկ Դատաւորեանի մահուան քառասունքին առթիւ, ի նպաստ Նորքի որբանոցին (Հայաստան):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կիրակնօրեայ դպրոց

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին, Մայր Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, ռիւ ժանկուժոն, Փարիզ 8-րդ):

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու եւ քրիստոնէական ուսմունք:

Չափահասներուն համար դասընթացքներու ժամերն են 9.30-էն 12.30, իսկ փոքրիկներուն համար՝ 10.30-էն 12.30:

Կը հրաւիրենք ծնողները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները՝ աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբին:

ECOLE DU DIMANCHE

Le Comité des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique St Jean-Baptiste de Paris informe les personnes intéressées, que les cours d'arménien et de connaissances réligieuses arméniennes reprennent le Dimanche 19 Septembre, de 9h30 à 12h30, dans les salles de la Prélature au 15, rue Jean-Goujon, à Paris 8ème.

Les parents sont invités à encourager leurs enfants à suivre ces enseignements.

Pour toutes informations supplémentaires prière de contacter le Comité des Dames.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԼԻՎՐԻ-ԿԱՐԿԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի Տան մէջ՝

17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30-էն սկսեալ:

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաշճեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ֆունկ փու

— Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

— Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 _ 39 - 83 - 71 - 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթիւնի
01 _ 45 _ 84 _ 57 - 18

RENTREE DES CLASSES

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **Mardi 21 Septembre.**

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, auront lieu de 19h à 22h à la Maison de la Culture Arménienne, 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de :

— Mme Chaké GUIRAGOSSIAN : Tél. : 01 46 42 45 25 (après 20h).

Fondation Léa et Napoléon Bullukian

Subvention 1999

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer un dossier avant le 10 Octobre 1999

Le dossier doit comporter : un RIB — les statuts de l'Association, les comptes de l'exercice précédent — la composition du CA et du Bureau.

Tout dossier incomplet sera refusé.

à Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
18, rue Louis Tourte, 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

Sortie dominicale

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) organise une sortie le **Dimanche 19 Septembre.**

— Départ de l'autocar à 9h30 devant la M.C.A.; 45, rue de la Défense à Issy-les Moulineaux, avec arrêt à 9h45 devant l'église apostolique arménienne; 6, avenue Bourgain;

— Visite du Château-Musée d'ECOUEN (Musée national de la Renaissance) dans le Val d'Oise;

— Le repas sera pris dans un restaurant à proximité du Château;

— L'après-midi, visite de la Maison de Retraite de Montmorency où une animation est prévue.

Participation : 160 francs.

Prière de se faire inscrire au plus tard le **14 Septembre** auprès des khatchouhies, aux numéros de téléphone suivants :

— 01 46 42 90 68
— 01 40 95 81 33
— 01 46 45 61 61
— 01 46 48 62 87.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

23ème RENTREE
le Mercredi 6 Octobre 1999

Portes ouvertes et inscriptions
Mardis 21 et 28 septembre de 17h à 19h
Mercredis 22 et 29 septembre de 14h30 à 19h

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au language - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 2000 et 2001
Conversations adultes

EVEIL à L'IDENTITE et à la CULTURE ARMENIENNES
Cours (enfants, adolescents)
Heure du conte

MUSIQUES
Eveil musical - Solfège
Piano - Violon
Guitare (liste d'attente)
Musique d'ensemble

DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe de garçons
Académique (sur audition)
Danse d'ensemble

ARTS
Atelier dessin - Arts plastiques

ARTS MARTIAUX - Kung Fu
en association avec l'ABBA

LECTURES
Bibliothèque - Diffusion

REPRISE DES EMISSIONS
SUR RADIO AYP FM
LE 29 SEPTEMBRE à 10h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST JEAN-BAPTISTE

կազմակերպութեամբ
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՍՐԲԱՏԵՂԻՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 4 — Նոյեմբեր 11

Ծախսերու մասնակցութիւն՝

5.800 Ֆրանք (հինգ հազար ութ հարիւր)

(Երթեւեկ՝ Փարիզ / Թէլ Ավիվ / Փարիզ օդային ճամբով, պանդոկ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք, պտոյտներ օթօքարով եւ թարգմանիչի ընկերակցութեամբ):

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. -

— Մայր Տաճարի քարտուղարութեան՝ 01 43 59 67 03,
— Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանին՝ 01 46 62 01 29
— Տիկին Մարկօ Գօզօրեանին՝ 01 47 43 12 66:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով՝ արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Հոկտեմբեր 10:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. - Պայման է որ անցագրերը (փասփոր) ի զօրու ըլլան գոնէ նուազագոյն վեց ամսուան նախատեսութեամբ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·729 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.729

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 13/14)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵԱԼԹԱՅԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Սեպտեմբեր 11-ին, Եալթայէն Երեւան վերադարձած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ «Զուարթնոց» օդակայանը հաւաքուած լրագրողներուն յայտարարած է. – «Խորհրդաժողովը բաւական լաւ էր կազմակերպուած, Արեւելեան Եւրոպայի երկրներից փաստօրէն բոլորը մասնակցում էին: Երկու օրուան ակտիւ շփումները շատ կարեւոր էին բոլորի համար: Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ մեր հանդիպման թեման նոյնն էր՝ ԼՂՀ հարցի կարգաւորումը: Մինչ այդ եալթայում հանդիպեցին նաեւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի արտգործնախարարները, եւ նրանց բաւականին դրական են գնահատում այդ հանդիպումը, կարծես բանակցութիւնների վերսկսման շուրջ լուծումներ են գտնում: Արտգործնախարարները կը հանդիպեն նաեւ Նիւ-Եորքում՝ ՄԱԿ-ի վեհաժողովի նստաշրջանի ընթացքում, իսկ ես Ալիեւի հետ հնարաւորութիւն կ'ունենամ հանդիպել Հոկտեմբերի սկզբներին՝ ՀԱՊ երկրների գագաթնաժողովի ժամանակ»:

Ի մոտայ, Հայաստան կ'այցելէ Վրաստանի նախագահը՝ Է. Շեւարնաձէ եւ այդ առթիւ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Եալթայի մէջ, միասնաբար քննարկած են այդ այցելութեան մանրամասնութիւնները:

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Սեպտեմբեր 13-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովի նախագահը՝ Լորտ Ճոնսթըն եւ այդ առթիւ խօսակցութեան նիւթ եղած են Հայաստանի անդամակցութեան եւ շրջանին համագործակցութեան հարցերը: Նախագահ Քոչարեան շեշտած է թէ Հայաստան կը ձգտի դէպի եւրոպական արժէքներ եւ նպատակ ունի լիիրաւ անդամ դառնալու եւրոպական ընտանիքին: Ճոնսթըն ըսած է որ Հայաստանի անդամակցութեան հարցը կազմակերպութեան ուշադրութեան նիւթ է. յիշեցնելով թէ Մարտին, Սթրազպուրկ տեղի ունեցած հանդիպումին ընթացքին համաձայնութիւն գոյացած էր երեք երկիրներու միջեւ սեմինարներ կազմակերպելու եւ որու առաջինը տեղի պիտի ունենայ այս ամիս, Թիֆլիս, ողջունած է Հայաստանի պատրաստակամութիւնը՝ երկրորդը Հայաստան գումարելու:

Նոյն օրը, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան ալ հանդիպում ունեցած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովի նախագահին հետ: Հոս ալ քննարկուած են Եւրոպայի Խորհուրդի եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները եւ գլխաւորաբար Հայաստանի անդամակցութեան հարցը: Ճոնսթըն ողջունելով հանդերձ Հայաստանի ձգտումը, նշած է որ Հայաստան դեռ ընելիքներ ունի ժողովրդավարութեան յետագայ զարգացման եւ խորացման ու մանաւորաբար մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան, ազատ ընտրութիւններու կազմակերպման ուղղութեամբ:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

Սեպտեմբեր 13-ին, նորընտիր Ազգ. Ժողովը սկսած է իր առաջին նստաշրջանը: Փառերգէն ետք, ելոյթ ունեցած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական Ժողովի Նախագահ՝ Ճոնսթըն եւ ներկայացուցած Եւրոպայի Խորհուրդի դիրքորոշումները Հայաստանի գործընթացին վերաբերեալ: Շեշտած է թէ առանց Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ փոխադարձ նուազագոյն վստահութեան, կարելի չէ լուծել առկախ հարցերը եւ ատոր համար պէտք է ժողովրդավարութիւն հաստատել եւ տնտեսութիւնը զարգացնել:

Ապա, Խորհրդարանը հաստատած է եօրեայ նիւթերու օրակարգը:

***

Ռ. ՃՈՆՍԹԸՆԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովի նախագահը՝ Ռասէլ Ճոնսթըն յայտնած է, ասուլիսի մը ընթացքին, որ Հայաստանի անդամակցութեան հարցը դեռ կը բախի քանի մը խոչընդոտներու, որոնց կարգին յիշած է իրաւական համակարգի եւ ընտրական հիմնարկի թերութիւնները, կրօնքի եւ մամուլի վիճակը՝ ազատութիւններու գետնի վրայ: Նշած է սակայն որ նախորդ տարիներու բաղդատմամբ յառաջդիմութիւն կայ: Ճոնսթըն համաձայն չէ որ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը կրնայ խոչընդոտել Հայաստանի անդամակցութիւնը, այլ երկիրներ ալ, ըսած է, նման ներքին հարցեր ունին: Իր կարծիքով, Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպումները շատ աւելի արդիւնաւէտ կ'ընթանան քան Մինսկի խումբի միջնորդական առաքելութիւնը:

***

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Սեպտեմբեր 11-ի գիշերը չարագործներ յաջողած են մուտք գործել Վանաձորի կեդրոնական գրադարանին երրորդ յարկը, ուր կը գործէ ԱԻԼԹԱ հանրապետական կեդրոնի Լոռիի մարզի մասնաճիւղի համացանցը եւ տարած են սարքաւորումները, ինչպէս նաեւ մանկական արժէքաւոր գիրքեր: Վնասը կը գնահատուի 667 հազար Դրամ:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԱՐԱԾՔԻ ՕԾՈՒՄԸ

Գիւմրիի «Անի» նորակառոյց թաղամասին մէջ, ուր երկրաշարժէն տուժած շուրջ 25 հազար հոգի բնակութիւն հաստատած է, կը կառուցուի Ս. Յակոբ եկեղեցին: Ան պիտի բարձրանայ Խաչ հրապարակին վրայ: Սեպտ. 10-ին, կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պոզապալեան Էջմիածնի հոգեւոր հայրերու մասնակցութեամբ օծած է եկեղեցւոյ տարածքը: Կառուցումը կը սկսի ընթացիկ տարուան վերջաւորութենէն առաջ: Բարերարն է Անի-Արաքս Յակոբեան:

ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԿԸ ՀԵՐՔԷ

Գոհար Գասպարեան բոլորովին հերքած է (Սեպտ. 13) երկրէն հեռանալու եւ պարգեւները վերադարձնելու լուրը զոր հաղորդած էին հայաստանեան կարգ մը թերթեր (եւ որոնց արձագանգած էինք մեր նախորդ թիւով):

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ԵՒՍ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, տեղական ժամով 15-ին, բաւական զօրաւոր նոր երկրաշարժ մը պատահած է Թուրքիա, վերնակեդրոն ունենալով կըրկին նոյն, Իզմիթի շրջանը, Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափի վրայ 5,8 ուժգնութեամբ: Բնական խուճապ մը ստեղծուած է եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 6 մեռեալ եւ 400 վիրաւոր կար: Գլխաւորաբար փախուստի, պատուհաններէն նետուելու հետեւանքով է որ զոհեր կան: Իզմիթի մէջ, փլած է ինչ որ դեռ կանգուն կը մնար Օգոստոս 17-ի երկրաշարժէն ետք:

Որոշուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն փակել եօթը քաղաքներու –Էսկիշէհիր, Պուրճա, Եալովա, Պոլու, Քոճաէլի, Սաքարիա, Պոլիս– նախակրթարաններն ու միջնակարգ դպրոցները: Պոլսոյ մէջ մեծ վնասներ չկային Սեպտ. 13-ին, բայց մթնոլորտը ծանր է, որովհետեւ կը կրկնուի որ ինչ որ ցարդ պատահած է, Պոլսոյ նախատեսուած երկրաշարժը չէ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ «ԴՐԱԿԱՆ» ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Երկու տարի քէն ընելէ ետք, Թուրքիա ընդունեցաւ Եւրոպայի 15-երու հրաւէրը: Արտաքին նախարար՝ Իսմայիլ Ճէմ անոնց ճաշի հիւրը եղաւ Պրիւսէլի մէջ, Սեպտեմբեր 13-ին, վերսկսելու համար շփումները: Թուրքիոյ անդամակցութեան դիմումը եղած է 1987-ին եւ անկէ ի վեր ոչ մէկ արդիւնք տուած է, նաեւ Յունաստանի անզիջող դիրքին հետեւանքով: Իրաց ներկայ կացութեան մէջ, Գերմանիոյ նոր կառավարութիւնը աւելի նպաստաւոր է Թուրքիոյ, Աթէնքի մէջ ալ ժորժ Փափանտրէու, իր նախորդին՝ Փանկալոսի թշնամական դիրքը չունի Անգարայի նկատմամբ: Այս ամբողջին հետեւանքն այն է որ 15-երը –ի բացակայութեան Յունաստանի– որոշեցին վերցնել 195 միլիոն Եւրոյի օժանդակութեան արգելքը ու նաեւ փոխատուութիւն մը կատարել Ներդրումի Եւրոպական Դրամատան կողմէ մինչեւ 600 միլիոն, սպասելով որ Աթէնք այլեւս չառարկէ այլ օժանդակութիւններու համար:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Սեպտեմբեր 13-ի ոճրափորձին (ությարկանի շէնքին) մեռեալներու թիւը 116-ի հասած էր Սեպտ. 14-ին եւ քաղաքին մէջ խուճապ կը տիրէ: Երկու շաբաթներու ընթացքին մեռեալներու թիւը 200-ը անցած է: Տագնապի բջիջ մը հաստատուած էր գլխաւորութեամբ Ելցինի, բայց, գրեթէ անկարելի բան է բոլոր բնակութեան շէնքերը պաշտպանել: Սեպտ. 13-ի ռումբը 200 քիլօ կը կշռէր եւ հարց է թէ ի՛նչպէս կարելի եղած է նման ռումբ մը զետեղել: Որքան ալ այս ահաբեկչութիւնը կապուի Տաղստանի կացութեան, այնքան ալ հաստատ չէ: Ոչ ոք ստանձնած է արարքները եւ անկարելի չէ նաեւ ռուսական քաղաքականութեան ներքին հարցու փարկածը: Ելցին 24 ժամ տուած էր (Սեպտ. 13) իր երդուեալ թշնամիին՝ Մոսկուայի քաղաքապետ Լուժկովի որ վճռական որոշումներ տայ: Յայտարարած է նաեւ «Ահաբեկչութիւնը պատերազմ յայտարարեց Ռուսաստանի: Ոճրագործները չարաչուք կերպով ասպարէզ կը կարդան մեզի»: Ինչ որ ալ ըլլայ, կացութիւնը շատ մտահոգիչ է:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ իր յետագայ ծրագիրները պարզեց Սեպտ. 13-ին, Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանէն եւ կարգ մը խորհրդածութիւններ ըրաւ ներկայ կացութեան մասին: Վրդոված է Միշըլէնի որոշումէն (7·500 գործազրկում) զոր սակայն վերջնական չի նկատեր: Ընդհանուր ձեւով դրական կը գտնէ ցարդ իր վարած քաղաքականութիւնը, կը ջանայ արդարացնել եկամուտի տուրքերու անհամեմատ յաւելումները: Ապագային համար ալ լաւատես է, առաջնահերթ կը նկատէ աշխատանքը:

87-ԱՄԵԱՅ ԱՆԳԼՈՒՀԻ ՄԸ՝ Մելիթա Նորվուտ 40 տարի խորհրդային ՔԸ. – Կէ – Պէ-ի լրտեսը եղած է եւ միայն հիմա յայտնաբերուած է: 1937-էն, օրինակելի պաշտօնեան եղած է անգլիական տարրալուծարանի մը որ հետազօտութիւն կ'ընէր ռումբի շուրջ: Ամէն օր, կ'ընդօրինակէր ձեռքը անցած բոլոր փաստաթուղթերը: Ինք, կ'արդարացնէ իր գործունէութիւնը յայտարարելով թէ կ'ուզէր արգելք հանդիսանալ պարտութեան նոր վարչակարգի մը որ «սուղ գին վճարած էր կրթութիւն, սնունդ եւ առողջապահութեան դրութիւն շնորհելու համար աշխարհին»:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետին կինը՝ Կզաւիէռ Թիպէրի որ Հոկտ. 18-ին դատարան պէտք է ներկայանայ շինծու իր աշխատանքին եւ աշխատավարձքին համար (ամսական 20 հազար Ֆր. ամբողջ տարի մը, աւելորդ տեղեկագրի մը համար), ծիծաղելի ինքնապաշտպանութիւն մը ըրաւ, Սեպտ. 12-ին, ԹԷ – ԷՖ 1 կայանէն, հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ողբերգական պատկեր մը պարզեց: Գրեթէ յունական ողբերգութիւն մըն է զոյգին կեանքը, հալածանքի ենթակայ, որովհետեւ ազնուական բարձր խաւերէ չեն եկած, այլ՝ ժողովուրդի ծոցէն: Գալով ամուսնոյն, անմեղ մըն է, սուրբ մը, որ օր մը պիտի սրբացուի (իր հարազատ բառերն են):

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ Վենետիկի փառատօնը վերջ գտաւ Սեպտ. 11-ին: «Ոսկէ առիւծ»ին (լաւագոյն ֆիլմը) արժանացաւ Չինացի՝ Ցանկ Իիմուի Նոթ ուան լէս ժապուէնը: Դատակազմի մրցանակը շնորհուեցաւ «Հովը մեզ պիտի տանի» Քիարոսթամքի (Պարսկաստան), լաւագոյն դերասանը նկատուեցաւ (Վոլֆի բաժակ) Ճիմ Պրոատպէնթ, լաւագոյն դերասանուհին՝ Նաթալի Պայ («Պոռնկագրական յարաբերութիւն մը»), Մարչելլօ Մասթրոյանի մրցանակը (այր թէ կին լաւագոյն «յոյսը») ստացաւ Նինա Փրոլ (Աւստրալիա):

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

«Յառաջ»ի խմբագիր՝ Արփի Թոթոյեան, Սեպտեմբեր 13-ին Հայաստան մեկնեցաւ երեք շաբթուան համար: Սեպտ. 22-23-ին, «Յառաջ»ի կողմէ կը հետեւի Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸԼԼԱԼՈՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

Լիբանանահայ երիտասարդութեան մօտ վերջերս կատարուած հարցախոյզ – ուսումնասիրութիւն մը հետաքրքրական արդիւնքներ տուած է լիբանահայ երիտասարդին մօտ հայկական պատկանելիութեան ապրումին մասին: Թէեւ ուսումնասիրութեան նիւթը տարբեր է, սակայն տեղի ունեցած հարցախոյզին մէկ մասը յատկացուած էր լիբանահայ երիտասարդութեան մօտ հայկական պատկանելիութեան ըմբռնումին: Տուեալները կ'ըդգծեն, որ այսօրուան հայ երիտասարդութիւնը հոգեկան երկուութիւն կ'ապրի՝ ազգային պատկանելիութեան իմաստով: Այս նիւթը նաեւ յաճախ գրոյցի առարկայ կը դառնայ հայ երիտասարդներուն միջեւ: Մէկ խօսքով, հարց մը գոյութիւն ունի: Հայ երիտասարդը այսօր դժուարութիւն ունի իբրեւ հայ եւ իբրեւ «պարզ» մարդ (բառը փոխ առած ենք վերոյիշեալ հարցախոյզին տրուած պատասխաններէն) ապրելու ձգտումները հաշտեցնելու: Հարցախոյզին պատասխանող երիտասարդներուն ջախջախիչ մեծամասնութեան համար, ճեղք մը գոյութիւն ունի հայ ինքնութեան եւ մարդկային ինքնութեան միջեւ. կարծէք, թէ անոնք ընտրանքի մը առջեւ կը գտնուին. Հա՞յ ըլլալ, թէ «պարզ» մարդ:

ԻՆՉՈ՞Ւ

Լիբանահայ երիտասարդութեան մօտ այս երկուութեան ապրումը զանազան պատճառներ ունի:

Առաջինը իւրայատուկ չէ միայն լիբանահայ երիտասարդութեան, այլ ընդունելի է ընդհանրապէս Սփիւռքահայութեան համար: 1915-ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը բացայայտօրէն ուղղուած էր հայ ինքնութեան դէմ: Մէկ ու կէս միլիոն մարդիկ ջարդուեցան, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Շառլ Ազնաւուր, «Հայաստանի զաւակներն էին»: Հետեւաբար, ուղղակի ազգային ինքնութիւնը հարուածող այդքան մեծ ոճիր մը չէր կրնար ազդեցութիւն չունենալ հայ ազգի իրերայաջորդ սերունդներուն վրայ: Թուրքին գործած ոճիրին ստորերկրեայ պատգամը յստակօրէն «լսելի» է Հայութեան համար. «Հայ ես, ուրեմն ապրելու իրաւունք չունիս»: Այսպէս, Մեծ Եղեռնը հայկական պատկանելիութիւնը կապած է մահուան գաղափարին: 1915-էն ետք, Հայութիւնը աւելի եւս կառչեցաւ իր ազգային պատկանելիութեան՝ իր ապրելու իրաւունքը պահպանելու եւ պահանջելու համար: Հայ ինքնութիւնը հարուածող սարսափին հակազդելով, Հայութիւնը իր ազգային ինքնութեան տուաւ իւրայատուկ բնոյթ, զայն տարբերեց որեւէ այլ պատկանելիութենէ եւ հրամայականի վերածեց զայն պահպանելու ճիգը: «Հայ եմ» ըսելը տարբեր է «Ֆրանսացի եմ» կամ «Չինացի եմ» ըսելէ. «Հայ եմ»ը կ'արձագանգէ՝ «ազգային դատ ունիմ»: Հայը ազգային դատ ունի, եւ այդ իրողութիւնը անփոփոխ պիտի մնայ, մինչեւ որ Ցեղասպանութիւնը գործադրողը ընդունի իր արարքը եւ Հայութեան անցեալը իր իրական տեղը գտնէ: Եւ մինչեւ այդ ճանաչումը, հայ ազգի զաւակ ըլլալը տարբեր պիտի ըլլայ որեւէ ազգային այլ պատկանելիութենէ:

Երկրորդ պատճառը, որ սերտօրէն կապուած է առաջինին, սփիւռքահայու, հայրենիքէն դուրս ապրող անհատի իւրայատուկ կարգավիճակն է: Իր հայրենիքէն բռնի կերպով արտաքսուած Հայութիւնը, բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր ապաստան գտաւ, բնականաբար համախմբուեցաւ՝ պահպանելու համար իր ինքնութիւնը՝ օր մը հայրենիք վերադառնալու երազով: Այսպէս, հայապահպանումը դարձաւ առաջնահերթ նպատակ եւ մանաւանդ Սփիւռքի կազմութեան առաջին տարիներուն, ազգային կեանքը կարգաւորուեցաւ ըստ այդ նպատակին: Այս կացութիւնը նաեւ իւրայատուկ բնոյթ կու տայ հայկական պատկանելիութեան, որովհետեւ հայապահպանումի անուղղակի պատգամներէն է՝ զգոյշ ըլլալ ու Հայերու հետ յարաբերութիւն հաստատելու ընթացքին: Տրուած ըլլալով Սփիւռքի ծնունդին առանձնայատուկ պայմանները, ինչպէս նաեւ Ցեղասպանութեան Հայու ինքնութիւնը հարուածող բնոյթը, հասկնալի է, որ «օտար»ը ըսպառնալիք մը ներկայացնէր Հայութեան համար: Տագնապին ամբողջ առանցքը հայ ինքնութիւնը պահպանելու եւ զայն ոչնչացնելու միտող ոճիրին հակազդելու ճիգն է:

Երրորդ տուեալ մը, որուն մասին անդադար կը խօսուի վերջերս, համաշխարհայնացումի գործընթացն է: Անիկա շատ աւելի մեծ ազդեցութիւն ունի երիտասարդ սերունդին վրայ, որովհետեւ այս վերջինը գրեթէ ամէնօրեայ շփումի մէջ է աշխարհին եւ անոր յառաջխաղացքին հետ՝ հաղորդակցութեան բազմաթիւ միջոցներուն եւ մասնաւորաբար էնթէրնէթին ճամբով: Երիտասարդութիւնը շատ աւելի կ'ազդուի այս գործընթացէն, որովհետեւ անիկա ժողովուրդին այն հատուածն է, որ ամէնէն աւելի հետամուտ է նորութիւններու եւ փոփոխութիւններու:

Արդ, ո՞ւր կը տանի համաշխարհայնացումը: Հաղորդակցութեան արագընթաց զարգացման միջոցով, անիկա հետզհետէ կը ստեղծէ համաշխարհային մշակոյթ մը, որ կը պատկանի երկրագունդի բոլոր բնակիչներուն. բաւարար է տեսնել, որ էնթէրնէթի ճամբով հաղորդակցող անհատները, ինչ ազգի որ պատկանին, իրարու հետ «կը խօսին» նոյն լեզուով, կը գործածեն նոյն դարձուածքները, նոյն կրճատումները եւայլն:

Համաշխարհայնացումի գործընթացը, իւրայատուկ արժէքներու փոխանակման ճամբով կը ստեղծէ նոր, բոլորին պատկանող արժէքներ, որոնց մէջ կը միաձուլուին ազգային իւրայատուկ արժէքները: Եւ այս երեւոյթը անսանձելի կերպով կը թափանցէ նաեւ լիբանահայ երիտասարդութեան կեանքին մէջ, անոր մօտ ծաղկեցնելով այլ մշակոյթներու հետ յարաբերելու, փոխանակումներ կատարելու (ազդելու եւ ազդուելու) ձգտումը: Նշենք, որ կարելի չէ այս գործընթացը պիտակել իբրեւ՝ բացարձակօրէն ժխտական, որովհետեւ մշակոյթներու արժէքներու հետ յարաբերութիւնը անպայման հարստացնող է:

Սակայն հարցը այլ մակարդակի վրայ է եւ թերեւս յատուկ է հայ եւ այս պարագային՝ լիբանահայ երիտասարդութեան: Վերը նշեցինք, որ հայապահպանումի ճիգը հիմնականօրէն դրսեւորուած է ոչ-հայ աշխարհին հետ յարաբերութիւններու պայմանաւորումով, սահմաններու ճշդումով: Հետեւաբար ակնյայտ է, որ «արտաքին աշխարհ»ին հետզհետէ աւելի բացուող երիտասարդութեան մօտ կրնայ ստեղծուիլ հակասական զգացում մը. հայկական պատկանելիութիւնը իրեն կը թելադրէ զգոյշ ըլլալ, մինչ առօրեայ կեանքը զինք այլ կեցուածքի կը մղէ: Այս հակասութեան ապրումն է, որ կը դրսեւորուի իբրեւ հայ երիտասարդ ըլլալու երկուութեան զգացում: Եւ եթէ ուշադրութեամբ դիտենք լիբանահայ երիտասարդութիւնը պիտի տեսնենք, որ անիկա բաժնուած է հիմնական երկու խումբերու՝ անոնք, որոնք հեռացած են հայ ազգային կեանքէն, եւ անոնք, որոնց շրջանակը գրեթէ բացարձակօրէն հայկական է. կան նաեւ այն երիտասարդները, որոնք չփոթի մատնուած են եւ չեն յաջողիր ելք մը գտնել վերը յիշուած երկընտրանքէն:

ԱՐԴԵՕ՞Ք ԱԶԱՏ ԸՆՏՐԱՆՔ ՄԸ ԿԱՑ

Ցատակ է, որ ազատ ընտրանքի կացութեան մը մէջ գտնուելու ապրումը, զգացումը գոյութիւն ունին լիբանահայ երիտասարդութեան մօտ: Սակայն արդեօ՞ք այդ կացութիւնը իսկապէս իրողութիւն է եւ ոչ խաբկանք:

Խորքին մէջ, ազգային պատկանելիութիւնը ընտրանքի հարց չէ: Անհատ մը կը ծնի եւ այդ պահէն սկսեալ (եւ նոյնիսկ անկէ առաջ) ունի իր տեղը իր ընտանիքին եւ անոր ճամբով իր ազգին, ժողովուրդին մէջ: Հայ անհատը նոյնպէս կը ծնի Հայ, իրն են Հայոց պատմութիւնը, հայերէնը, իր հայրենիքն է Հայաստանը եւ այս՝ ինչ որ ալ ըլլայ իր ընտրած ճամբան: Նոյնիսկ հայութենէն հեռու ապրող անհատ մը չի կրնար փոխել իր արմատները եւ անցեալը: Այս դիտանկիւնէն է, որ կրնանք պնդել, թէ ազգային պատկանելիութիւնը ազատ ընտրանքի առարկայ չի կրնար դառնալ:

Բայց հարցը աւելի լուրջ է. արդեօ՞ք հայկական պատկանելիութիւնը կը հակասէ մարդկութեան պատկանելու զգացումին: Այստեղ նաեւ ազատ ընտրանքի առջեւ գտնուելու տպաւորութիւնը խաբկանք մըն է: Ի՞նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ կամ «պարզ» մարդ: Եւ առաւել, ի՞նչ կը նշանակէ «պարզ» մարդ: Ցօդուածին սկիզբը նշուած հարցախոյզին մասնակցող երիտասարդներուն համաձայն, «պարզ» մարդ կը նշանակէ անհատ մը, «որ ստիպուած չէ իր ազգային հարցերով զբաղիլ եւ իր ազգային դատը հետապնդել» (կը մէջբերենք երիտասարդներուն արտայայտութիւնը): Եթէ այդպէս է, ճիշդ է, կարելի չէ «պարզ» մարդ ըլլալ եւ Հայ. Հայը ազգային դատ ունի եւ չի կրնար ձեւացնել, որ իր անցեալին մէջ չէ պատահած Ցեղասպանութիւն կոչուած ոճիր մը, որ իր կնիքը դրած է Հայոց պատմութեան վերջին տասնամեակներուն վրայ: Չի կրնար ձերբազատիլ ոչ թէ որովհետեւ ստիպուած է, այլ որովհետեւ իրականութիւնը այդ է: Գործուած է Ցեղասպանութիւն եւ գոյութիւն ունի Հայ Դատ:

Այսուհանդերձ, կը թուի, որ լիբանահայ երիտասարդութեան ապրումը տարբեր է: Անոր համար գոյութիւն ունի պարտադրանք մը, որ զինք կը տանի ընտրելու: Ուրեմն այստե՛ղ է իսկական հարցը:

Լիբանահայ երիտասարդին համար իր ազգային պատկանելիութիւնը եւ Հայ Դատին համար աշխատելու անհրաժեշտութիւնը կը կաշկանդեն իր զարգացումը՝ իբրեւ մարդ անհատ: Եւ իբրեւ հակազդեցութիւն, ան կը հեռանայ այդ «կաշկանդող» կացութենէն: Ան կ'ուզէ հեռանալ այն միջավայրէն, ուր ստիպուած է ընդունիլ Դատի տէր ազգի մը զաւակը ըլլալու իրողութիւնը եւ կը նախընտրէ ապրիլ իբրեւ «պարզ» մարդ, որուն քով չի զարգանար անիրաւուած ազգի մը պատկանելու բարդոյթը:

Այլ երիտասարդներ, տարբեր հակազդեցութեամբ, ամբողջովին կը նետուին ազգային կեանքին մէջ: Անոնց մէկ մասին մօտ տիրող է ազգին հանդէպ պարտական ըլլալու զգացումը, որմէ հեռանալը կը ստեղծէ յանցաւոր ըլլալու անհանդուրժելի տպաւորութիւնը: Վերջապէս, կան նաեւ լիբանահայ երիտասարդներ, որոնց մօտ զարգացած է գաղափարական գիտակցութիւնը եւ անիկա է, որ զիրենք կը մղէ մասնակից դառնալու ազգային կեանքին:

Երեք ձեւի հակազդեցութիւնները կախեալ են երիտասարդին ստացած դաստիարակութենէն, որուն մէջ մեծ դեր կը խաղան ընտանիքը եւ դպրոցը, ինչպէս նաեւ անոր անհատական, ենթակայական առանձնայատկութիւնները:

ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԻ ԵՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑ

Լիբանահայ երիտասարդութեան մօտ երկուութեան ապրումը թիւրիմացութեան մը արդիւնք է: Թիւրիմացութիւն մը, որ հետզհետէ աւելի աւերներ կը գործէ: Անոր պատճառը սերունդէ սերունդ կատարուած փոխանցումին ձեւն է, եւ ոչ՝ փոխանցուածը:

Այստեղ կը վերադառնանք հարցի մը, հիմնական է՝ դաստիարակութիւնը եւ փոխանցումը: Հայկական Ցեղասպանութենէն վերապրողները բնականաբար կառչեցան իրենց պատկանելիութեան՝ չանհետանալու համար: Այդ մէկը եղաւ բնականօրէն եւ իրենց յաջորդ երկու կամ երեք սերունդներուն համար, հայապահպանումը իւրաքանչիւր անհատի ներաշխարհէն բխող հրամայական մըն էր, ապրելու, գոյատեւելու անշրջանցելի ճամբայ մը: Սակայն վերջին տասնամեակներուն, հայապահպանումը նոր սերունդներուն կը փոխանցուի իբրեւ պարզապէս հրամայական, արտաքին հայ ընկերութենէն եկող հրահանգ մը՝ հայ անհատին: Ինչո՞ւ. արդեօ՞ք այս նաեւ հակազդեցութիւն մըն է՝ ժամանակի թաւալումին եւ ձուլուելու սպառնալիքին ի տես: Թերեւս: Սակայն յստակ է, որ փոխանցումի եւ դաստիարակութեան այս ձեւը սպասուած արդիւնքը չի տար: Եթէ ազգային պատկանելիութիւնը ընտրանքի հարց չէ, անիկա նաեւ չի կրնար պարտադրանքի ձեւով փոխանցուիլ: Այս պարագան պէտք է նկատի ունենան նոր սերունդը դաստիարակող անհատները, ըլլան անոնք ծնողներ, ուսուցիչներ թէ այլ պատասխանատուներ: Հայ երախային, պատանիին եւ երիտասարդին մօտ պէտք է զարգանայ իր էութիւնը ապրելու կարողութիւնը՝ բացատրութիւններով, հայութեան իւրայատուկ կացութեան ներկայացումով եւ ապա միայն՝ պարտականութեան գիտակցութեան անուղղակի «ներարկում»ով: Իւրաքանչիւր հայ երիտասարդ արդէն իսկ Հայ է. այս էութեան ընդունման է, որ նախանձախնդիր պէտք է ըլլալ՝ ձգելով, որ ան իբրեւ հայ անհատ ի՛ր իւրայատկութիւններուն ճամբով օգտակար դառնայ Հայ Դատի պայքարին՝ միութենական աշխատանքի թէ անհատական յաջողութեան ճամբով:

Թ. Ս.

«Ազդակ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԵՐ

Այս տարուան անցած ութ ամիսներու ընթացքին Երեւանի մէջ յանցագործութեան 2483 պարագաներ արձանագրուած են, որոնցմէ 519-ը՝ ծանր: Ասոնց մեծամասնութիւնը կը վերաբերի գողութեան եւ պետական գոյքի յափշտակութեան: Մայրաքաղաքի ներքին գործերու վարչութեան պետ, գնդապետ Աշոտ Ղահրամանեան նախորդ տարուան բաղդատմամբ այս թիւին աճը բացատրած է անով որ ներկայիս կ'արձանագրուին բոլոր յանցագործութիւնները: Ան աւելցուցած է նաեւ որ նկատուած են որոշ ոստիկաններու կողմէ յանցագործութեան դէպքեր քօղարկելու փորձեր եւ համակարգի եօթը ոստիկան կարգապահական պատիժի ենթարկուած են:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՓՈՔՐԻԿ ՏՈՄՍԻ

ՏԱՌԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

Օրէ՛նքը միայն կը շնորհէ ազատութիւնը մեզի:

(Գերման մեծ բանաստեղծ մը)

Ոչ մէկ ցեղ կրնայ պարծիլ մեր վայելած ազատութեամբ: Մանաւանդ՝ տառադարձութեան մէջ:

Եթէ նայիս, եւրոպացիները պարզապէս սարուկ են: Հունգարները s *գիրը* Շ *կը կարդան, իսկ* Ս *ձայնը հանելու համար ստիպուած են* sz *գրել: Եւ ահա լատին գիրը գործածող բոլոր ազգերը Հունգարներու եւեւէն* Liszt*–ը Լիսթ կը կարդան:*

Թող կարդան, մեղի՞ ինչ, կրնաք ըսել: Իրաւո՛նք ունիք: Սակայն ուշադրութիւն ըրէ՞ք· Լիսթ *գրեցի: Կրնայի նաեւ Լիստ գրել կամ նոյնիսկ՝ Լիստ: վերջին ձեւը աւելի հարազատ է մեր լեզուի գրային աւանդութեան· ունինք* ստորոտ, աստ, պատրաստ, զիստ, հանգիստ *եւ այլք, որոնց դիմաց՝ միայնակ* սթափիլ *մը:*

Գերմանական Stuttgart *քաղաքին անունը հայերէնով կրնամ Շթութկարթ գրել, կրնամ նաեւ Շդուդկարդ: Կ'ենթադրեմ, որ Սթութկարթ կամ Սդուդկարդ գրողներ ալ գտնուին: Մարդու իրաւանց դրօշակիր* Pinochet*–ին անունը երբեմն ըստ ֆրանսական հնչման* Փինոշէ *կը գրեն, մինչդեռ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար* փինոչէթ:

Եւ վերջապէս, ո՞ր մէկը նախընտրելի է· Գլինթըն, Քլինթըն, թէ՝ Գլինդոն: Ինչո՞ւ մեր աչքը աւելի սովոր է Գ–ով Գանատային եւ Ք–ով Քալիֆոռնիոյ:

Երկու տարբերակներ կրնան առաջարկուիլ որոշ միաձեւութեան ի նպաստ,
— կամ C*–ին դիմաց Ք–ն գրել, իսկ* K*–ին դիմաց՝ Գ–ը*
կամ ալ՝
— Միշտ Ք–ն գրել՝ արեւմտահայ — արեւելահայ հնչական տարբերութիւնը մեղմելու համար, այսինքն ամէնուր նախապատուութիւնը տալ Փ–ին, Ք–ին եւ Թ–ին, որոնք զոյգ աշխարհաբարներու մէջ նոյն հնչումը ունին:

Ձայնեղներու պարագային ճար չունինք· արեւմտահայերէնի ձայնեղները Պ–ն, Կ–ը, Տ–ը, Ծ–ն ու Ճ–ն են: Տասնամեակէ մը ի վեր Գորբաչեւ եւ Ղարաբաղ կը գրենք՝ կա՛մ կարդալու համար Քորփաչեւ եւ Ղարափաղ, կա՛մ մարզելու համար յիշողութիւնը: Աւելի չիտակ չէ՞ գրել Կորպաչով *եւ* Ղարապաղ, *ինչպէս միշտ վարուած է Պոլսոյ «Մարմարա»ն:*

Ձայնաւորներու տառադարձութիւնը քակուիլ չուզող թնճուկ մըն է, երբ անգլերէն է աղբիւրը: Ուէյլզ գրես՝ անգլիական հնչումը յարգած, սակայն հայերէնը բռնադատած կ'ըլլաս: Անգլիացիի մը John *անունը Ճո՞ն գրես, իսկ ամերիկացիինը՝ Ճա՞ն: Նաեւ՝* Քլինթըն, Ուաշինկթըն, Պոսթըն, Մորկըն, Օքսֆըրտ, Նորթըն *և նման անուններու վերջին ձայնաւորը Ը–ով արտայայտելը քիչ մը մաքսանենգութիւն չէ՞ արդեօք: Թերեւս առա՞նց Ը–ի փորձենք·* Քլինթն, Ուաշինկթն, Պոսթն, Մորկն, Օքսֆրտ *եւ* Նորթն: *Մեր նախնիները կը գրէին* ոտն, եզն, հարսն, մատն *եւ չէին մոռնար գաղտնավանկը հնչել:*

Կրնաք առարկել, թէ Օքսֆրտ–ին մէջ հի՛նգ բաղաձայն կը քալեն թեւանցուկ: Համեցէք դիտել· մկրտչական բառին մէջ ուրիշ հինգը քոչարի կը պարեն: Գիտեմ· պիտի ժպտիք հեգնաբար· – Լանտն *կամ* Լոնտն *հիմա գրենք ըստ առաջարկիդ:*

– Ոչ, բարեկամներ մի՛ գրէք այդպէս· աւանդութիւնը աւանդութիւն է վերջապէս, առկէ զատ ամէն մէկս ազատ է: Կը ներէք միայն, որ ընտրած բնաբանիս տակ հեղինակին անունը չկայ:

Խօսքին բայց· չուարեր–մնացեր էի· անունին վերջընթեր գիրը Դ՞ ընեմ, թէ Թ, մէջտեղի ձայնաւորը Էօ *գրեմ, թէ* Եո:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ՊՈՒՐՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Սեպտեմբեր 3–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ «Եւրասիոյ ցեղագրական վաքըֆի հրատարակչական»էն լոյս տեսած է Պուրսայի բնակչութեան փոխանակումի պատմութիւնը: Գիրքին հեղինակն է Ռաիֆ Գափլանօղլու: Ան կ'ըսէ թէ Պուրսան գաղթականներու հարցերով ամենամեծ ցաւը զգացած քաղաքներէն մէկն է: Ինք շրջանի 47 գիւղերուն մէջ կենդանի պատմութեան հետազօտութիւն կատարած է այդ շրջանը ապրած բնակիչներու վրայ որոնց թիւը օրէ օր կը պակսի: Փոխանակումը կը բացատրուի Լօզանի դաշնագրին սարրագրութենէն եւք Յունաստանի մահմետական բնակչութեան գաղթի պարտադրանքով:

Ասոր հետ գիրքը փոխանակումին նախորդած շրջանին յատկացուած բաժինին մէջ նիւթ կ'ընէ Պուրսայի հայ եւ յոյն բնակչութեան կեանքը: Ինչ կը վերաբերի Հայերուն, անոնց մասին կ'ըսուի թէ «հայկական գիւղերը ընդհանրապէս լեռնային շրջաններու, յատկապէս լեռնանցքներու, կիրճերու մօտը կը գտնուէին: Պատճառը այն էր որ բիւզանդական ժամանակներէ իսկ Հայերը այդ գօտիներուն մէջ բնակեցուած էին: 1903–*ին Պուրսայի հայկական 42 վարժարանները 5·508 հայ աշակերտ ունէին: 1908–ին հայ բնակչութեան թիւը քաղաքին կեդրոնին մէջ 6·529 էր, ամբողջ նահանգին մէջ՝ 32·849: Պուրսայի Հայութեան մեծ մասը 1915–ի տեղահանութենէն ետք հոն չվերադարձաւ»:*

Գիրքը որուն բուն նիւթը փոխանակումէն ետք գաղթականներու կեանքն է, ամփոփած է այդ շրջանը ապրած անձերու պատմածները· անոնցմէ մէկը կ'ըսէ· «մանկութեանս կարեւոր մէկ մասը անցաւ Նոր–գիւղի մէջ որ փոխանակումով Պուրսայի շրջանը հաստատուած գաղթականներու մեծագոյն բնակավայրն էր: Յաճախ մտածած եմ թէ ի՛նչ էր պատճառը որ Սելանիկի երկու գաւառակէն եկող գաղթականները եւ տեղացիները ու Պօշնակները տարիներով թշնամական վերաբերում ունէին իրարու հանդէպ: Ապա յիշած եմ մեծ հօրս պատմածները այն մասին թէ ինչպէ՛ս Հայերու հետ սերտ յարաբերութիւններ ունէին փոխանակումէն առաջ· մինչդեռ յետոյ իրենց "կեավուր" որակած Հայերն ու Յոյները մեկնած էին ու անոնց տեղ եկած "մահմետական եղբայրները" որպէս դրացի: Ի՞նչ էր ուրեմն իրենց բախումներուն, խտրականութեան պատճառը»:

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ 99»

ԱԴՐԲԵՋԱՆ

Բնական է որ Միջազգային ներումի կազմակերպութեան տեղեկագիրը ձեռք անցընող Հայը կարդալէ ետք Հայաստանի մասին գրուածները, պիտի փնտռէ անոր դրացիները: Թուրքիան, Ադրբեջանը, Վրաստանը ի՛նչ ծաւալով, ի՛նչ նշումներով տեղ գտած են հոն: Կա՞յ անոնց մէջ մէկը որ աւելի ժողովրդավար, աւելի ընդունելի յատկանիշներով ներկայացուած ըլլայ, քան Հայաստանը:

Այս դրացիներէն Ադրբեջան եւս երկու էջ գրաւած է (86–87): Առաջին նշուածը այն է որ Խորհրդարանը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը թեր քուէարկած է մահապատիժը ջնջելու Հ· Ալիեւի առաջարկած բանաձեւին: Նախագահը նաեւ հրամանագրով մը մարդկային հիմնական իրաւունքներու պահովութեան ուղղութեամբ առաջարկներ յղած է Խորհրդարան:

Կը յիշուի 1994–ին հաստատուած հրադադարը որ կը շարունակուի: Ասոր հետ կը յիշուին նաեւ իրենց ցեղային պատկանելիութեան պատճառով պատանդ առնուած Հայերու պարագաներ: Հայեր որոնք բանտարկուած կը պահուին առանց զիրենք ամբաստանող ապացոյցներու եւ մեղադրանքի: Անոնցմէ են 17 տարեկան Արթիւր Պապայեան, Ժորա Օհաննէսեան, Արմինէ Խուրտոյեան որոնք կը կարծուի թէ բանտարկեալներու փոխանակումով ազատ արձակուած են:

Հոս եւս կայ դէշ վերաբերումի, չարչարանքի պարագան: Կիներ ալ ենթակայ եղած են բռնաբարումի ու այլ խժդժութիւններու, որպէսզի խոստովանին իրենց վերագրուած մեղքը:

Մահապատիժին ջնջումով 128 դատապարտեալներու պատիժը բանտարկութեան փոխարկուած է:

Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ Բաքուի մօտ եւս շփումներով ջանացած է առանց յըստակ մեղադրանքի որպէս պատանդ պահուած անձերու եւ իրենց ցեղային պատկանելիութեան պատճառով արգելափակուածներու ազատ արձակումը ապահովել: Կազմակերպութիւնը յամառօրէն պահանջած է նաեւ որ անաչառ հետաքննութեամբ մը ճշդուին չարչարանքներու պատասխանատուները եւ արդարադատութեան ներկայացուին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ·

– Ի՞նչ լուր Մօլլա էֆէնտի, հետաքըրքըրուեցաւ Ալպէր:

– Այսօր – վաղը խռովութիւն կը ծագի կոր միլլիճիներուն դէմ: Մուսթաֆա Քէմալ արդէն պատրաստութիւն տեսեր է փախչելու համար… բայց պիտի չկրնայ փախչիլ… իշալլահ, *անիկա կամուրջին գլուխը պիտի կախուի… եւ մահուան վճիռն ալ ես պիտի տամ…* իշալլահ…

– Թերթերուն մէջ այդ տեսակ բան չըկայ, – դիտել տուաւ փաստաբանը:

– Թերթերուն ի՞նչ կը նայիք, – պատասխանեց Մօլլան, – անոնց գրածներուն հաւատք ընծայելու չէ· ես իմ մասնաւոր աղբիւրներս ունիմ, անոնցմէ լուր կ'առնեմ… Կացութիւնը շատ դէշ է Էնկիւրիի մէջ: Մեղք, որ մեր հայ եղբայրները օգուտ չեն քաղեր կոր…

– Հայերը ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեն, – հարցուց Կարապետեան:

– Ճիշդ առենն է Պոլսոյ մէջ խռովութիւն մը հանելու:

– Շատ իրաւացի է պէյին ըսածը, – հաստատեց Ալպէր էֆէնտի, – բուն գործ տեսնելու ժամանակը հիմակ է:

– Մենք մեր բերնին համը առինք, – պատասխանեց փաստաբանը, – քիչ մըն ալ դուք ձեր սեփական ուժերովը կռուեցէք եւ ըրէք ինչ որ պէտք է:

– Ախ, եթէ մէկ քանի մահափորձ կատարուի այս միջոցին, ինչ հիանալի բան կ'ըլլայ, – ըսաւ Մօլլան, – երկու–երեք հատը սատկեցնեն՝ բաւական է, ամէն բան կարգին կը մտնէ ու մենք ալ տեղերնիս կը դառնանք, մեր ստացուածքին տէր կը դառնանք, փոխանակ ասանկ օտար երկիրներ թափառելու…

– Շատ ճիշդ է պէյին ըսածը, – կրկնեց Ալպէր էֆէնտի:

– Ձեր մէջը հայրենասէրներ, անձնազոհներ չկա՞ն, որ այդ տեսակ գործեր կատարեն ու իրենց հայրենիքը փրկեն, – հարցուց վաճառականը:

– Մենք դժբախտաբար զինուորական ազգ մըն ենք, – պատասխանեց Մօլլան, – հաւաքար կը կռուինք ու կը մեռնինք, բայց անհատապէս բան մը չենք կրնար ընել· կարելի չէ գտնել Թուրք մը, որ ինքնաբերաբար եւ յանուն հայրենասիրութեան մահափորձ մը կատարէ:

– Հապա քիչ մը առաջ ներքին յեղափոխութեան խօսք կ'ընէիք:

– Անշուշտ, դժգոհութիւնը օրէ օր կը սաստկանայ, մանաւանդ տնտեսական տագնապը, ապրուստի սղութիւնը եւ բնական է, որ վայրկեան մը պիտի հասնի, ուր ժողովուրդը պիտի չկրնայ դիմանալ, եւ պայթումը տեղի պիտի ունենայ… միայն թէ Հայերն ալ պէտք է օգնեն մեզի:

– Հայերու վրայ յոյս դնելու չէ, – ըսաւ փաստաբանը, անոնք իրենց դասը առին:

– Ես կը ճանչնամ Հայեր, որոնք պատրաստ են գործելու, – ըսաւ Մօլլան:

– Ի՞նչ գործելու, հարցուց փաստաբանը:

– Օրինակի համար՝ մահափորձ մը ընելու:

– Ես այդպէս մարդ չեմ գիտեր այստեղ:

– Իսկ ես գիտեմ:

– Ո՞վ է տեսնենք, ձեր այդ հերոսը:

– Շնորհքով մարդ մըն է, զոր Պոլսէն եկած առենս շոգենաւին մէջ ճանչցայ… հոս ալ քանի մը անգամ առիթ ունեցայ հետը տեսնուելու:

– Այդ մարդուն գործը ի՞նչ է, – հետաքրքրուեցաւ Կարապետեան:

– Խեղճը գործ չունի, – պատասխանեց Մօլլան, – եւ նիւթական անձկութեան մէջ է·· քանի մը անգամ ես իրեն օգնեցի ձեռքէս եկածին չափ:

– Անունը ի՞նչ է:

– Սաքօ Թաթուլ:

– Առաջին անգամն է, որ կը լսեմ այդ անունը:

– Ես ալ այնպէս, – ըսաւ փաստաբանը, – բայց չիտակը՝ անունին ըսելիք չկայ, հերոսի անուն է:

– Կովկասի ճակատին վրայ շատ կըռիւներու մէջ գտնուեր է, – աւելցուց Մօլլան:

– Հերոս ըլլալու առաջին պայմանը այդ է արդէն:

– Անդրանիկ զօրավարին հետ ալ գործակցեր է:

– Հերոսութեան երկրորդ պայմանն ալ այդ է:

– Վերջերս ալ իբրեւ կամաւոր յունական բանակին մէջ է եղեր, յետոյ Պոլիս եկեր է, հոն զինքը ճանչցեր են եւ ստիպուեր է հեռանալ:

– Այդ մարդը հետաքրքրական մէկը կ'երեւայ կոր, – ըսաւ իր կարգին Ալպէն էֆէնտի:

– Շատ հետաքրքրական, – հաստատեց Մօլլան, – եւ շատ ալ յանդուգն… այսօր եթէ պէտք ըլլայ, պատրաստ է ծածկաբար Պոլիս վերադառնալու: Վերջապէս մարդ մըն է, որմէ կարելի է օգտուիլ, զարմանալի բան, որ ձեր ազգակիցը ըլլալով հանդերձ, զինքը չէք ճանչնար կոր:

– Թերեւս տեսած եմ բայց չեմ յիշեր կոր:

– Այս առտու կրկին եկած էր զիս տեսնելու, – շարունակեց Մօլլան, – բաւական խօսակցեցանք, շատ մը ծրագիրներ պարզեց մէկը միւսէն յանդուգն… կ'երեւայ, որ պուլկար յեղափոխականներու հետ ալ յարաբերութիւն ունի, իր խօսքերէն այնպէս հասկցայ…

Մինչ Կարապետեաններու վաճառատան մէջ այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար, Սաքօ Թաթուլ, Քալէտ Մօչիլորի վրայ, հայկական սրճարան–գինետան մը մէջ բազմած էր մէկ քանի բարեկամներով, որոնց ցուիքա կը հրամցնէր առատօրէն:

– Նորէն տեղէ մը դրամ զարկեր ես, – ըսաւ իր բարեկամը՝ Տրդատ խնդալով:

– Գիտես որ ես առանց դրամի չեմ մընար, – պատասխանեց Թաթուլ՝ թաւ պեխերը ոլորելով:

– Մեզի ալ դրամ ճարելու ճամբան սորվեցուր գոնէ, – ըսաւ նիհար երիտասարդ մը, որուն դէմքն ու կերպարանքը չքաւորութիւն կը մատնէին:

Թաթուլ առանց պատասխանելու գաւաթը պարպեց: Երիտասարդը շարունակեց·

– Այս առտու եկեղեցի գացի, թաղականներուն ներկայացայ, վիճակս բացատրեցի, դրամ ուզեցի, պարզապէս զիս վռնտեցին…

– Թաղականները մարդու փարա՞ կուտան, – գոչեց Տրդատ, պարապ տեղը յոգներ, գացեր բերան ծռեր ես:

(Շար· 102)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Սոնա Պուտաքեան, Տէր եւ Տիկին Սեպասթիէն եւ Մանէ Պլանչար, Տիկին Արմինէ Աւագեան եւ զաւակը՝ Հայկ (Գաճիրէ) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ծնողաց, մեծ–ծնողաց, ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՆԳԻՆԷ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ,

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԵՒ ՎԱՀԱԳՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

ԵՒ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 19, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Մելիք Ամիրայեանի իր կնոջ՝ Անժէլ Ամիրայեանի *մահուան առթիւ:*

UGAB-Paris IDF

Activités pédagogiques 1999-2000

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile de France organise dans son Centre culturel des cours d'**arménien:**

- pour enfants (à partir de 6 ans) le samedi à 14h30;
- pour adolescents, le samedi à 16h30;
- préparation BAC (arménien occidental et oriental), le vendredi de 19h à 20h30 et le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;
- pour adultes, les lundi et mardi soirs, de 19h30 à 22h. Méthode active basée sur conversation, textes littéraires, revues de presse, etc...
- Chorale d'enfants le samedi à 14h30;
- Chorale d'adultes le jeudi 20h30;
- Musique traditionnelle (shevi);
- Danse arménienne le samedi à 16h30;
- Théâtre enfants le samedi, adultes le vendredi;

Nouveau:

Ateliers d'enfants, à partir de 4 ans, les mercredis de 14h30 à 17h:

- Travaux manuels;
- Initiation au solfège sur des instruments de base;
- Cours de piano.

Inscriptions
le samedi 18 septembre à 14h
Rentrée
le samedi 25 septembre à 14h30.

Centre culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles) Tél. 01 42 27 12 26

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ–ԿՐԱՄԻԷՆ. – Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գուէզեան 1.250 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ռընէ Աթոյեան 250 Ֆր.:

***

Պերճ Վարժապետեան 250 Ֆր.:

***

ԳԼԱՄԱՐ. – Միքայէլ Փափազեան 250 Ֆր.:

***

ՓԱՆԹԷՆ. – Քրիստափոր Խարբութլեան 200 Ֆր.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կիրակնօրեայ դպրոց

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին, Մայր Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, ռիւ Ժանկուժոն, Փարիզ 8–րդ):

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու եւ քրիստոնէական ուսմունք:

Զափահասներուն համար դասընթացքներու ժամերն են 9.30–էն 12.30, իսկ փոքրիկներուն համար՝ 10.30–էն 12.30:

Կը հրաւիրենք ծնողները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները՝ աշակերտելու սոյն դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբին:

ECOLE DU DIMANCHE

Le Comité des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique St Jean-Baptiste de Paris informe les personnes intéressées, que les cours d'arménien et de connaissances réligieuses arméniennes reprennent le Dimanche 19 Septembre, de 9h30 à 12h30, dans les salles de la Prélature au 15, rue Jean-Goujon, à Paris 8ème.

Les parents sont invités à encourager leurs enfants à suivre ces enseignements.

Pour toutes informations supplémentaires prière de contacter le Comité des Dames.

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ ծխական վարժարանի տնօրէնութիւնը, կը ծանուցանէ թէ 1999 – 2000 թթ. Ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22–ին, Չորեքշաբթի, ժամը 9–ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար, դիմել Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին.–

Հեռաձայն. –

04 – 91 – 66 – 31 – 47

RENTREE

La rentrée des classes pour l'année 1999/2000 aura lieu le MERCREDI 22 SEPTEMBRE à 9 heures.

Le car de ramassage passera aux heures habituelles :

— Village de la Bégude Haute à 8h40;

— aux Aurenques à 8h45.

Inscriptions :

A PARTIR DU 4 SEPTEMBRE
LES MERCREDI et SAMEDI à 10H

N.B. Les enfants de moins de 4 ans et demi ne sont pas admis en raison de non couverture d'assurance.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

Լ Ի Վ Ր Ի – Կ Ա Ր Կ Ա Ն

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան – Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» *մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի Տան մէջ՝*

17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30–էն սկսեալ:

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ քունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթինի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

RENTREE DES CLASSES

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **Mardi 21 Septembre.**

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, auront lieu de 19h à 22h à la Maison de la Culture Arménienne, 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de :

— Mme Chaké GUIRAGOSSIAN :
Tél. : 01 46 42 45 25 (après 20h).

Dîner dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պիէվրի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — Section *«Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» · Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :

Tél : 04. 94. 32. 11. 87

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VOYAGE A VENISE

DU 18 AU 21 NOVEMBRE

Voyage par avion : Paris / Venise / Paris (Nouvelles Frontières)

Hébergement en hôtel***, demi-pension

Programme prévu :

Visite de VENISE : Place St Marc, Palais des Doges, Basilique St Marc, Campanile, Anciennes prisons, «Pont des Soupirs».

Croisière dans les îles Murano, Burano, Torcello.

Visite de l'île San Lazzaro, des Pères Mekhitaristes.

Participation : **2.650 F** (Supplément ch. seule : **680 F.**).

I N S C R I P T I O N S :

Association Sainte-Croix de Paris : 10 bis, rue Thouin, (75005 Paris; Tél. : 01 40 51 11 90;

ou *Paroisse de Paris*, 13, rue du Perche, 75003 Paris; Tél. : 01 44 59 23 50.

N.B.- Les inscriptions seront closes le 30 septembre.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.730 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.730

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/15)

ԵՈՒՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 13-ի նիստին, «Միասնութիւն» խմբակցութեան ներկայացուցիչ, պետական-իրաւական հարցերու յանձնախումբի նախագահ՝ Եուրի Բախշեան գաղտնի քուէարկութեամբ, Ազգ. ժողովի փոխ-նախագահ ընտրուած է 91 ձայնով:

Ե. Բախշեան ծնած է 1947-ին Գորիս: 1970-ին աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանի բնագիտութեան ճիւղը: 1970-72 ծառայած է խորհրդային բանակին մէջ որպէս սպայ: Ցետագային աշխատած է համալսարանը, հոսանքի աղբիւրներու համամիութենական հիմնարկի հայկ. բաժանմունքը: Հեղինակ է բազմաթիւ յօդուածներու եւ գիւտերու: 1995-ին երեսփոխան ընտրուած է Հայաստանի Հանրապետական կուսակցութենէն (ՀՀԿ), 1998 Փետրուարին ընտրուած է Ազգ. ժողովի նախագահի տեղակալ: Ամուսնացած է, ունի երեք զաւակ:

***

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆԻԿՈԼ ՓԱՇԻՆԵԱՆԻ

Գիտութեան Ակադեմիայի մէջ, Սեպտեմբեր 14-ին, Ն. Փաշինեանի պաշտպանութեան խորհուրդը քննարկում մը կազմակերպած էր՝ «Լրատուամիջոցներ-իշխանութիւններ յարաբերութիւնները Հայաստանում» թեմայով: Մասնակցած են զանազան կուսակցութիւններու անդամներ, իրաւաբաններ: Հարցը կը վերաբերէր անշուշտ՝ «Օրագիր»ի գլխաւոր խմբագիր՝ Ն. Փաշինեանի մէկ տարի ազատազրկման դատապարտումին:

Ըստ ելոյթ ունեցողներուն, իշխանութիւնները անհանդուրժող կեցուածք ցուցաբերած են ընդդիմադիր մամուլի նկատմամբ: Հաւաքոյթի ընթացքին յայտարարութիւն մը ստորագրուած է ուր կ'ըսուի թէ վերջին շրջանին մամուլին հանդէպ ձեռք առնուած կարգ մը քայլեր կը վկայեն որ «Հայաստանում լրջօրէն վտանգուած է խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը»: Կոչ կ'ըլլայ իշխանութիւններուն՝ պաշտպանել մամուլը պետական առանձին օղակներու ոտնձգութիւններէն:

***

Վ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Վահէ Գաբրիէլեան, Սեպտեմբեր 14-ին տուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կարեւոր քայլ մը նկատած է «Հայաստան – Սփիւռք» խորհրդաժողովը որու պիտի մասնակցին 54 երկիրներու պատուիրակութիւններ եւ ուր պիտի քննարկուին համայն Հայութիւնը շահագրգռող հարցեր: Վ. Գաբրիէլեան կարեւոր համարած է նաեւ Շիվարնաձէի այցելութիւնը որու Թուականը դեռ չէ ճշդուած: Մամուլի քարտուղարը համաձայն չէ որ Ղարաբաղը դուրս մնացած է բանակցութեան գործընթացէն: Երբ Մինսկի խումբի բանակցութիւնները սկսին, ըսած է Գաբրիէլեան, Ղարաբաղ կողմերէն մէկը պիտի ըլլայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿ-Ը

Սեպտեմբեր 28-ին, Նիւ-Եորք կը մեկնի Հայաստանի պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ Արտաքին նախարար՝ Վարդան Օսկանեանի, մասնակցելու համար Ազգաժողովին որ բացուեցաւ Սեպտեմբեր 14-ին: Նախապէս այցելութիւն մը կը տրուի Գանատա:

Խաղաղապահ գործողութիւններու գետնի վրայ Հայաստան 1.032.016 տոլար կը պարտի, յայտարարած է Արտաքին նախարարութեան միջազգային կազմակերպութիւններու վարչութեան պետը՝ Վահրամ Կաժոյեան, ասուլիսի մը ընթացքին, Սեպտ. 14-ին: Նոյն ատեն, ան նշած է որ կանոնաւոր պիւտճէի տեսակէտով Հայաստան պարտք չունի, այս տարուան 114.300 տոլարը վճարած է: Գալ տարուան անդամավճարը նախատեսուած է 75.000 տոլար, խաղաղապահ գործողութիւններու իր բաժինը՝ 25.000, իսկ ընդհանուր ձեւով Հայաստանէն կ'ակընկալուի 600-700 հազար տոլար ներառեալ պարտքի մէկ մասը: Վ. Կաժոյեան ճըշդած է Արմէնփրէսի թղթակիցին, որ այս կացութիւնը ստեղծուած է որովհետեւ 1992-ին, երբ Հայաստան անդամակցած է ՄԱԿ-ի, հաշիւը կը կատարուէր նախորդ տասնամեակի ազգային եկամուտի հիման վրայ: Այժմ կը կատարուի նախորդ երկու տարիներու ցուցանիշներու հիման վրայ:

***

ԼՈՌԻԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

Համաշխարհային Դրամատան մէկ միլիոն 840 միլիոն Դրամի յատկացումով Լոռիի մարզի հանրապետական եւ մարզային նշանակութեան ճամբաներու նորոգութեան ծրագիրը կը վերջանայ ամսոյս վերջ, յայտարարած է աշխատանքները կատարող «Լոռի» ճանապարհաշինութեան ձեռնարկութեան տնօրէն՝ Սամուէլ Դարբինեան: Ընդհանուր երկարութիւնը 62,5 քմ. պիտի ըլլայ:

Սեպտեմբեր 13-ին, տնտեսական նախարար՝ Արմէն Դարբինեան եւ Գերմանիոյ ՀԱՊ-ի երկիրներու եւ Միջին Ասիոյ Եւրոպայի ֆինանսական աջակցութեան հերթական ծրագրի (գործողութեան պայմանաժամը՝ 1999-2000) շըրջանակներուն միջեւ, պայմանագիր ստորագրուած է որով 37 միլիոն գերմանական մարք վարկ կը տրամադրուի Հայաստանի, որու 35-ը վարկի ձեւով կը յատկացուի ներդրումի ծրագիրներու իրականացման, իսկ երկուքը՝ կը տրամադրուի կառավարութեան՝ տարբեր ծրագիրներու իրականացման համար:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏԸ

Հայաստանի բնակչութեան դրամական եկամուտները այս տարուան առաջին վեցամսեային կազմած են 302 միլիառ 842 միլիոն 700 հազար Դրամ: Բաղդատմամբ նախորդ տարուան 14,87% յաւելում արձանագրուած է:

***

«ԵՐԱՍԽ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Մամուլի աջակցութեան ծրագրի շըրջագիծին մէջ, «Երասխ» հիմնադրամը դասընթացքներ կազմակերպած է Հայաստանի 21 թերթերու էջադրողներու համար: Այդ նպատակով, Քաֆէսճեան ընտանիքը (ԱՄՆ) Հիմնադրամին տրամադրած է 88.750 տոլար:

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Երեւանի պետական համալսարանին մէջ, Սեպտեմբեր 13-ին, բացուած է երիտասարդ գիտնականներու հանրապետական առաջին գիտաժողովը «Ֆիզիկա 99» խորագրով, որու նախաձեռնած են պետական համալսարանը, ֆիզիկոսներու հայկ. ընկերութիւնը, Գիտութեան Ակադեմիայի ֆիզիքական հետազօտութիւններու հիմնարկը եւ Երեւանի ֆիզիկայի հիմնարկը: Չորս օրերու ընթացքին կը ներկայացուին 40 զեկուցում, որոնց լաւագոյնները կը հրատարակուին:

***

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սեպտեմբեր 14-ին, Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիային մէջ, սկսած է յոբելենական գիտաժողովը նուիրուած հայ գրականութեան եւ արուեստի նուիրեալ՝ Ռուբէն Զարեանի: Կը տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր 17: Բացումը կատարած է Ակադեմիայի նախագահը՝ Ֆադէյ Սարգըսեան: Ելոյթ ունեցած են ակադեմական, արուեստի հիմնարկի տնօրէն՝ Լեւոն Հախվերդեան, գրող Պերճ Զէյթունցեան, բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ խուճապի մթնոլորտ մը կը տիրէ: Սեպտեմբեր 13-ի ոճրափորձին մեռեալներու թիւը 118-ի բարձրացաւ, բայց, ոստիկանական թէ զինուորական ուժերը չեն կրնար պաշտպանութեան տակ առնել բոլոր բնակելի շէնքերը, մինչ աւելի դիւրին է երբ հարցը միայն հանրային եւ պետական հաստատութեանց մասին է: Հետապնդումները կը վերաբերին գլխաւորաբար, եթէ ոչ միայն, Կովկասցիներուն եւ. ով որ կովկասեան դիմագիծ ունի Մոսկուայի մէջ, վտանգուած է: Արդէն, առանց այս ոճրափորձին ալ Կովկասցիները շատ սիրելի չեն եղած Մոսկուա: Ներքին նախարարութեան համար ահաբեկիչները Չէչէններն են եւ հեռատեսիլէն ալ Ներքին նախարարը ամբաստանած է չէչէն պատերազմիկը՝ Շամիլ Բասայեւ եւ անոր աջ բազուկը՝ «հրամանատար Քաթապ» որպէս պատասխանատուները Մոսկուայի երկու ոճրափորձներուն: Վարչապետ Պուտին ալ աւելի խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է եւ սպառնացած: Վերջնագիր մը տուած է չէչէն ղեկավարներուն որ անմիջապէս յանձնեն խլամապաշտ պետերը: Մամուլն ալ կը քննադատէ իշխանութիւնները: Ընդդիմադիր օրաթերթը՝ Սեգոդնիա «Խուճապէն եռք» խորագրին տակ կը գրէ. – «Ըստ փորձագէտներու, խուճապը երկու սենարիօ կրնայ յառաջացնել: Առաջինը՝ հակակովկասեան պոգրոմներ: Մոսկուայի Կովկասցիները կը վըռընտուին կամ ֆիզիքական հալածանքի կ'ենթարկուին: Երկրորդ սենարիօ՝ զանգուածային ցոյցեր իշխանութեան դէմ, որ անկարող է ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու: Այս երկու պարագաներն ալ նպաստաւոր են ահաբեկիչներուն եւ վնասաբեր Պետութեան»: Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց ժողովրդական օրաթերթը (քաղաքապետ՝ Լուժկովի կողմնակից) կը շեշտէ թէ Պետութիւնը պէտք է երաշխաւորէ քաղաքացիներու ապահովութիւնը:

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ տեղի տալով Ժագ Շիրաքի (որ սկզբունքով չի խառնուիր ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի ներքին հարցերուն) ճընշումներուն, հրաժարեցաւ իր թեկնածութիւնը ներկայացնելէ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահութեան աթոռին: Հոկտ. 4-ին պիտի հրաժարի նաեւ ընդհ. քարտուղարի իր պաշտօնէն: Նէօյիի քաղաքապետը կը վճարէ եւրոպական ընտրութիւններու իր ձախողութիւնը: Սեպտ. 14-ին 45 վայրկեան տեւող տեսակցութիւն մը ունեցաւ Շիրաքի հետ, որ ինչպէս ըսինք, չի խառնուիր այս հարցերուն, Հանրապետութեան նախագահի իր պաշտօնին բերմամբ: Սարքոզի յայտարարեց թէ բեռ մը դացած է վրայէն, այլեւս պարզ շարքային կը մնայ: ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահութեան աթոռին կը մընան երեք թեկնածուներ, որոնց մէջ էլիզէի նախընտրածն է Փա-տը-Գալէի ծերակուտական՝ Ժան-Փօլ Տըլըվուա: ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի բանբերը՝ Փաթրիք Տէվէճեան յայտարարած է թէ Սարքոզիի հրաժարականը անխուսափելի էր:

ԹՈԹԱԼՖԻՆԱՅԻ եւ ԷԼՖԻ ճակատումը վերջ գտաւ, Սեպտ. 13-ին, երկու ընկերութիւններու միաձուլումով: Այս ձեւով նոր խումբը քարիւղային չորրորդ ընկերութիւնը կը դառնայ աշխարհի մէջ: Այս առթիւ, Էլֆի նախագահ – տընօրէնը՝ Ֆիլիփ Ժաֆրէ հրաժարեցաւ: Գոյացած համաձայնութեան պայմաններու շուրջ բանակցութիւններ վարած են չորս վարչականներ, Թոթալֆինայի համար՝ Սերժ Չիւրիւք եւ Ժերոմ Մոնօ, Էլֆի համար՝ Միշէլ Փէպէրօ եւ Պերթրան Գոլոմպ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը՝ Պութեֆլիքա մերժեց ԷՌ-Ֆրանս ընկերութեան պահանջները, վերսկսելու համար իր թըռիչքները դէպի Ալժերիա: Օդանաւային ֆրանսական ընկերութիւնը կ'ուզէր որ ապահովութեան ֆրանսացի պաշտօնեաներ ըլլան ալժերական օդակայաններուն մէջ, ճամբորդներու ստուգումի համար:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ ողբերգական վիճակին մասին առաջին պաշտօնական գնահատում մը հրապարակուած է ՄԱԿ-ի մէկ ճիւղին կողմէ (ՖԱՕ): Ըստ այս տեղեկագրին 7000 հոգի սպաննուած են, 300-էն 400 հազար հոգի տեղահանուած եւ 900 հազար բնակիչներուն մէկ քառորդը ոչ ուտելիք ունի, ոչ ալ խմելիք ջուր, այլ խօսքով սովի սպառնալիքի տակ է:

«ՄԻՏՐՈԽԻՆԴԻՒԱՆ» հաստատոր հատորին համաձայն, եւրոպական երկիրներէն ամէնէն աւելի Ֆրանսան է ուր թափանցած է ՔԱ-Կէ-Պէ-ն, որ առնըւազն 50 գործակալ ունէր, հոս հոն տեղաւորուած: Ասոնք կը գտնուէին գաղտնի սպասարկութեանց, Արտաքին, Պաշտպանութեան եւ Ծովային նախարարութիւններու մէջ, նաեւ ճարտարարուեստի եւ մամուլի: Միտրոխինի նոթագրութեանց համաձայն, ՔԱ-Կէ-Պէ-ն առնըւազն ազդեցիկ երկու ընկերվարական գործակալ ունէր, մէկը՝ Ֆ. Միթերանի մտերիմ մը: Ըստ հատորին, ֆրանսական մամուլն ալ համայնավար գաղտնի լրտեսներու բոյն մը եղած է 70-ական թուականներուն, սաոնց կարգին՝ Լը Մոնտ

(Շար. ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ԵՒ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ղարաբաղի Ներքին քաղաքական վերջին զարգացումները որոնք յանգեցան վարչապետին ու Պաշտպանութեան նախարարին փոփոխութեան, լուրջ մտահոգութիւն պատճառեցին հայկական գաղութներու: Շատեր որոնք Հայաստանէն կրուած յուսախաբութիւնները ղարաբաղեան ճակատին վրայ դարմանելու ակնկալութիւններ ունէին, լրջօրէն վրդովուած կարծեցին այդ հեռանկարն ալ: Մանաւանդ երբ լսուեցաւ, գրուեցաւ թէ ԼՂՀ իշխանութեան բարձրագոյն դիրքին վրայ յայտնուած հակադրութիւնը զոյգ պաշտօնազրկումներով աւարտած նկատել կարելի չէ ու անպայման կը պատրաստուի, կը հասնի փոխադարձ քայլը: Նման սպասում առանց այլեւայլի կը նշանակէր վտանգումը բոլոր ձեռքբերումներուն ու լուրջ սպառնալիք հակամարտութեան լուծումի յետագայ ընթացքին համար:

Բարեբախտաբար, մինչեւ այսօր այս կարգի վախեր չիրականացան: Խուլիչ լուրեր չեն հասնիր Ստեփանակերտէն ու հող կը շահի համոզումը թէ քաղաքական ալեկոծումը հանդարտած է: Այս մասին հաստատական արտայայտութիւններ ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան ալ, «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Սեպտեմբեր 4) տրուած հարցազրոյցով մը: «Ներքաղաքական վիճակը կայուն է: Ամէն մարդ զբաղւում է իր գործով» կ'ըսէ ան: Եղածն ալ կ'ամփոփէ առանձին անհատներու, բանակէն դէմքերու կապուած խնդիրներով, մերժելով՝ քաղաքացիական իշխանութեան ու բանակին հակադրութեան երեւոյթ մը:

Զրուցավար Գոհար Սարդարեանի յաջորդ հարցումը անմիջապէս նիւթ կ'ընէ տնտեսական անառողջ մթնոլորտը, չարաշահումները: Բաներ որոնք բաւական երկար ատեն կը կարծէինք թէ Հայաստանի յատուկ են եւ թէ ԼՂՀ յաջողած է զերծ մնալ անոնցմէ, պատերազմը ճանչցած, անոր գինը վճարածի իմաստութեամբ: Նախագահ Ա. Ղուկասեան չի ժխտեր, դնելով միայն համեմատականի նրբերանգ մը Հայաստանի ու Ադրբէջանի կացութեան հետ. կ'ըսէ թէ «Կաշառակերութիւնը, նման բացասական երեւոյթներ Արցախում աւելի քիչ են տարածուած, քան Հայաստանում ու Ադրբեջանում»: Ապա անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ անպայման հարկ է լուծուին այդ կարգի խնդիրներ որպէսզի կարելի ըլլայ առաւել դիւրացնել անկախութեան պայքարը, միջազգային ասպարէզին մէջ:

Զրոյցին շարունակութիւնը քիչ մը զարմացնող հանգրուանի մը կը հասնի երբ կաշառակերութեան ու նման բացասական երեւոյթներու ներկայութիւնը խոստովանելէ ետք Ա. Ղուկասեան շատ հարցերու լուծումին բանալին կը տեսնէ նիւթական հնարաւորութիւններու մէջ: Արդէն մոռցուած է չարաշահումներու տուեալը: Կ'ըսէ թէ հարկատուները, ձեւաւորուած գործող ընկերութիւնները, տնտեսական կառոյցները շատ քիչ են: Այս կացութիւնը տնտեսութիւնը զարգացնելու երեք ուղի նշմարել կու տայ իրենց. առաջինը ներքին կարելիութիւններու օգտագործումն է, երկրորդը Հայաստանի օգնութիւնը ոչ միայն պետական վարկերու իմաստով, այլ նաեւ անհատներու ներդրումներով: Իսկ երրորդը Սփիւռքին վիճակած բաժինն է:

Ա. Ղուկասեանի խօսքերով բաւական ցնցող պատկեր մը կը ներկայանայ սահմանամերձ գիւղերէն. հոն մարդիկ չափազանց ծանր պայմաններու մէջ կ'ապրին ու «այսօր առկայ է այդ գիւղերի դատարկման վտանգը»: Կացութիւնը յատկապէս ծանր է այն գիւղերուն մէջ որոնք ժամանակին Ադրբէջանի պատկանած են: Չէ լուծուած բնակարանի հարցը ու նախագահը կ'ըսէ թէ մարդիկ կան որոնք գոմերու մէջ կ'ապրին:

Զրոյցը ասկէ ետք կ'առընչուի Ղարաբաղի հակամարտութեան նիւթին: Ա. Ղուկասեան դրական զարգացում կը նկատէ այն որ Արցախը այսօր կ'ընդունուի որպէս հակամարտութեան կողմ. թէ՛ առանձին երկիրներ, թէ՛ միջազգային հանրութիւնը կ'ընդունին որ առանց անոր որեւէ լուրջ հարց չի լուծուիր: Իսկ բանակցութիւններու ընթացքին մէջ արձանագրուած յաջողութիւնը այն է որ այլեւս շատ չի խօսուիր ինքնավարութեան մասին, ոչ իսկ Ադրբէջանի կողմէ: Նախագահը կը կրկնէ թէ Ղարաբաղի անկախութիւնը տէ ֆաքթօ կայացած է, իսկ Բաքուի հետ յարաբերութիւններու ձեւը կը մշակուի բանակցութեան սեղանին վրայ:

Զրոյցին ընթացքին նիւթը կը կապուի ներքին քաղաքականութեան ալ. Ա. Ղուկասեան կ'անդրադառնայ Ղարաբաղը «ծախել»ու թեմային որ «տասը օր մէկ օրախնդիր է դառնում»: Կ'աւելցնէ թէ ծախելու մասին խօսող քաղաքական գործիչները, ուժերը անոնք են որ «այնքան էլ կապ չունեն Ղարաբաղի հետ: Նրանք դրանով փորձում են լուծել սեփական խնդիրները»: Հետաքրքրական է որ ան յիշեցնելէ ետք թէ նման երեւոյթներ Ադրբէջանի մէջ ալ կան, «հաւասարակշռուած քաղաքականութիւն» կը նկատէ Ալիեւի վարածը:

Մտատանջութիւնները թօթափած ղեկավարի մը ոճը ունի Ա. Ղուկասեան. զանազան նիւթերու մէջ ցոյց կու տայ միջազգային հանրութեան կողմէ իր ճակատին տեսակէտները ի վերջոյ ընդունուած քաղաքական դէմքի մը կեցուածքը. մէկը Ադրբէջանի այն ջանքն է որ հակամարտութիւնը իր եւ Հայաստանի միջեւ կ'ուզէ ցոյց տալ, սակայն աշխարհ արդէն տեղեակ է ճշմարտութեան: Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ նաեւ. «Մեզ համար Ղարաբաղի փաստացի անկախութիւնը քննարկելու թեմա չէ: Ադրբեջանի ղեկավարները հրաշալի հասկանում են այդ հանգամանքը, գիտեն որ իրենք ի վիճակի չեն լինելու ղեկավարել Ղարաբաղը: Բայց դժուարանում են խոստովանել»: Նոյնն է պարագան ԼՂՀ – Ադրբէջան հորիզոնական յարաբերութիւններուն որոնց մասին Ստեփանակերտ կը խօսէր 7–8 տարի առաջ եւ աշխարհը լուրջ բան չէր նկատեր ատիկա. «այսօր դրա մէջ իմաստ են տեսնում»:

Վերջին խօսքերով Ա. Ղուկասեան կ'ամփոփէ յետագայ բանակցութիւններու իրենց ուղղութիւնը. «մենք անպայման պէտք է լինենք միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ: Գուցէ որոշ սահմանափակումներով: Բայց սահմանափակումների չափը որոշելու ենք նաեւ մենք: Հակառակ դէպքում, եթէ չլինենք միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ, բնականաբար, կազմելու ենք Ադրբեջանի մասը: Նման պարագայում չի կարելի խօսել տարածաշրջանի կայունութեան մասին»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Քանի մը օրէն Երեւանի մէջ պիտի կայանայ Հայաստան–Սփիւռք համահայկական համաժողովը, որուն պատրաստութեան տենդագին լծուած էր մասնաւորաբար Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան, համանախագահը եւ գործադիր-պատասխանատուն նշեալ համագումարին: Այս առընչութեամբ, արդէն հետաքրքրական տեղաշարժ մը կը նշմարուի դերակատարներու շարքին մէջ:

Անցեալ տարուան Դեկտեմբեր 24-ին է որ նախագահ Քոչարեան կը ստորագրէր հրամանագիրը խորհրդաժողովին, զոր նշած էր իր նախընտրական յայտագրին մէջ: Նպատակն էր համազգային խնդիրներու լուծումը համաձայնեցնել ներկայի պահանջներուն, եւ կառոյցներ ստեղծել՝ արդիւնաւոր կերպով իրագործելու ազգային միասնութեան գաղափարը: Ծրագրին իրականացումին համար ստեղծուած էր կառավարական յանձնաժողով մը, համանախագահութեամբ Ազգային պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի եւ Վարդան Օսկանեանի, որոնք յայտարարութեամբ մը աւելի կը յստակացնէին ծրագրին հետապնդումը. – Հայաստանի անկախութենէն ի վեր պետութեան, ինչպէս տարբեր կազմակերպութիւններու կատարածը բաւարար եւ կազմակերպուած չէ եւ չի համապատասխաներ ազգային խնդիրներու լուծումի պահանջներուն, ոչ ալ մեր կարողութիւններուն: Հայութեան բոլոր հատուածներուն մօտ տիրապետող է բոլոր ուժերը միաւորելու համոզումը: Հայոց պետութիւնը աւելի քան երբեք կարիքը ունի Սփիւռքի հայրենակիցներուն օժանդակութեան, իսկ ամէն սփիւռքահայ պէտք է զգայ հայրենի պետութեան պաշտպանութիւնը:

Այդ ատեն Սփիւռքի մէջ ձայներ բարձրացած էին թէ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու կազմակերպութեան հարցով ի՛նչ գործ ունէր երկրին Պաշտպանութեան նախարարը, որուն ազդեցութիւնը գերզգալի էր Հանրապետութեան կեանքին բոլոր ոլորտներուն մէջ: Վարդան Օսկանեանի այդ հարցով բացատրութիւնը որքան ալ տրամաբանական եւ հասկնալի թուէր, չէր յաջողեր ամբողջովին փարատել թերահաւատութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, անկէ ի վեր Պաշտպանութեան նախարարին ներկայութիւնը տեսանելի չէ եղած, նոյնիսկ այսօր ան չարտայայտուիր համաժողովին մասին երբ Հայաստանի վարչապետն է: Այս ձեւով աւելի յստակօրէն կ'ուրուագծուի պատկերը. համաժողովը հոգեզաւակն է նախագահ Քոչարեանի, որ անկէ կ'ակնկալէ համազգային բարիք: Յաջողութեան պարագային՝ նախագահը անձնապէս նաեւ պիտի նպաստաւորուի բարիքէն, որուն քաղաքականօրէն պէտքը ունի եւ աւելի եւս պիտի ունենայ յետագայ օրերուն՝ ներքին ճակատի վրայ: Թերեւս ատիկա կրնայ նաեւ մասամբ բացատրութիւնը ըլլալ այս քիչ մը փութկոտ կերպով կազմակերպուած համաժողովին թուականը յետաձգելու առաջարկներու անտեսումին, թող որ ինքնին կասկածելի է յետաձգումի մը նպաստը, մանաւանդ գաղութներու մէջ այնքան տենդագին յառաջ տարուած հոգեբանական պատրաստութեան աշխատանքներէ ետք:

* * *

Աշխարհի չորս կողմերէն եւ Հայաստանէն շուրջ 600 անձեր, – կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, ուսումնականներ, մասնագէտներ, գործարարներ, անհատ հրաւիրեալներ, խմբագիրներ Սեպտեմբեր 22 եւ 23-ին պիտի հանդիպին հայրենի նոյն ընդարձակ ծածքին տակ, երկօրեայ կարծիքներու եւ ծրագիրներու փոխանակում եւ մշակում ունենալու համար: Այս առումով պատմական եզակի իրադարձութեան մը առջեւ է որ կը գտնուի համայն հայութիւնը: Այսուհանդերձ՝ որքան ալ նպատակը համահայկական իղձի մը հարազատ արտայայտութիւնը նկատուի, անոր իրագործումը բարդ, մաշեցնող եւ ժամանակի կարօտ հարց մըն է: Ու ատիկա բարեբախտաբար գաղտնիք չէ ոչ ոքի համար, սկսեալ կազմակերպիչ հայրենի իշխանութիւններէն: Համաժողովին ընտրուած թուականը նաեւ իմաստալից է, քանի ան կը խորհրդանշէ Հայաստանի վերածնունդը որպէս անկախ հանրապետութիւն:

Համահայկական միութեան եւ միասնութեան նշանաբանով, նոյնիսկ «մէկ ազգ, մէկ հայրենիք» մտածումով յառաջ տարուած համաժողովը նախ, եւ աւելի քան երբեք, երեւան պիտի հանէ մեր ժողովուրդին հոգեբանական, կրթական-մշակութային, եւ քաղաքակրթական երկուութեան դարաւոր իրողութիւնը, անոր հոգե-լեզուամտածողութեան չէշտեալ տարբերութիւնները: Առաւել եւս Սփիւռք կոչուած անտարազելի եւ աշխարհացրիւ զանգուածներուն ձեւաւոր կառոյցներուն առընթեր՝ անոր աւելի զանգուածեղ լոյծ, անկերպարան եւ յարափոփոխ երեսը, որ կը խուսափի ամէն կաղապարումէ, եւ հետեւաբար կարելի չէ պարփակել միայն մէկ պարունակի մէջ: Հաւանաբար սկզբնաւորութեան օգտակար ալ է այդ տարբերութիւններուն դրսեւորումը, որպէսզի յառաջադրուած ամէն ծրագիր մեկնակէտ ունենայ չոր իրականութիւնը, որ քաղաքականութեան մէջ ծանօթ է որպէս ռէալփոլիթիք:

Համաժողովին հիմնական նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ Սփիւռքի այդ հում, ենթահողի բնական հսկայ ուժին օգտագործումը ծանօթ կառոյցներու միջոցով, առանց անոնց եւ նոր կառոյցներու ստեղծումով: Ու ատիկա կ'արծարծէ հիմնական հարցը, որ վերադարձ մը կը պարտադրէ օրուան նիւթին, հարցի մեկնակէտին– բոլոր նշանաբանները մէկդի՝ գործնապէս ի՞նչ կը հետապնդէ Սեպտեմբերեան համաժողովը եւ ուրկէ՞ սկսիլ:

Հայաստանի ներկայ պայմաններով, առայժմ հայրենիքը շօշափելի քիչ բան ունի տալիք Սփիւռքին: Բնական օրէնք է որ ունեցողը միայն կրնայ տալ: Մինչ Հայաստան շատ բաներու պէտքը ունի, – ամէն բանի: Երկիր մը՝ որ իր անկախութեան նախօրեակէն ի վեր «աչքերը բանալու» առիթը չունեցաւ բազմաթիւ պատճառներով. երկրաշարժ, Արցախի պատերազմ եւ անլոյծ հակամարտութիւն, Հայաստանի շրջափակում, գաղթականութիւն, տնտեսական դրամատիրական համակարգի սխալ կամ հապճեպ որդեգրում, քաղաքական ղեկավարութեան բարոյական խախտում, եւայլն: Պէտք է ընդունիլ նաեւ թէ նոյնիսկ ճիշդ ընդգրկուած եւ լաւագոյն ձեւով գործադրուած շուկայական իրաւակարգ մը իր սկզբնական անխուսափելի ժխտական անդրադարձները պիտի ունենար երկրին տնտեսութեան վրայ: Կարելի չէ ամբողջովին նոր ենթակառոյց մը հիմնել առանց իր տեսակի երկրաշարժային վնասներու, – նիւթական, հոգեկան, բարոյական:

Համաժողովին օրակարգի կարկինը շատ լայն բացուած է: Չկայ հարց մը, ազգային մտահոգութիւն մը, որ նշումի, ի հարկին՝ նկատառման պիտի չարժանանայ: Այսուհանդերձ, նկատի առնելով ժամանակի սղութիւնը եւ օրակարգի խճողումը՝ անոնց քննարկումը պիտի յանձնուի յանձնախումբերու եւ ենթայանձնախումբերու խնամքին, անորոշ ելքով, երբ մանաւանդ ի մտի ունենանք ժամանակ տուեալին քմայքը:

Երեւանի հետապնդած նպատակը ըՍփիւռքի մէջ ամպհովանի մարմնի մը կամ նման մի քանի շրջանային մարմիններու գոյառումն է, գլխաւորաբար տնտեսական առաջադրանքներով, եւ նաեւ՝ գիտական կալուածի մէջ միասնականութեան եւ մշակութային մարզի մէջ լրացուցիչ գործակցութեան հետապնդումով: Ներկայիս անկարելի պէտք է նկատել մօտալուտ «ամպհովանի»ի մը գոյառումը, որ իր թեւերուն ներքեւ պիտի ամփոփէր կամ համակարգէր ըսփիւռքահայ ուժերը: Անոր լուծումը պիտի տայ ժամանակը, որ լաւատես մօտեցումով կրնայ մէկ կամ երկու տասնամեակ պահանջել: Կարեւորը եւ կարելին պիտի ըլլար իրերհաղորդ լայնարագ ցանցերու ստեղծումը, որ ծառայէ որպէս կապերու միջոց հաւասարապէս բոլոր անհատներու, պզտիկ թէ մեծ խումբերու եւ խմբաւորումներու, ինչպէս նաեւ կազմակերպութիւններու համար:

Նպատակայարմար է արհեստագիտական ընկերակցութիւններու ստեղծումը, որ համընթաց է համազգային ուժերու համախմբումի նպատակին: Մօտակայ օրերուն Հայաստանի մէջ պիտի գումարուի Հայ Ատամնաբոյժներու Միջազգային Ընկերակցութեան համաժողովը: Երկար շրջանէ ի վեր գոյութիւն ունի արդէն Հայ Բժիշկներու Միջազգային Ընկերակցութիւնը, որուն տարեկան համաժողովներուն կը մասնակցին Հայաստանի առողջապահական մարզի ներկայացուցիչները: Նման արհեստագիտական եւ մասնագիտական միջազգային ընկերակցութիւններու ստեղծումը, որոնք կուսակցական եւ հատուածական բոլոր նկատումներէ վեր ինքնութիւններ են, ի վիճակի են Հայաստանի համապատասխան մարմիններու հետ իրագործելու ցանկալի բարենորոգումները եւ մշակելու զարգացման ծրագիրները իրենց ուրոյն կալուածներուն մէջ: Վերոգրեալ հարցով՝ աշխատանքի բաւական լայն դաշտ մը կը բացուի մեր առջեւ: Խօսելով ըն-

րազդական մարզի մասին, օրինակ, ցաւալի երեւոյթ մըն է որ սփիւռքահայ մամուլի ներկայացուցիչները եւ պատասխանատուները, սկսեալ խմբագիրներէն, տեղեակ չեն Հայաստանի իրենց պաշտօնակիցներու հարցերուն, անոնց առօրեայ դժուարութիւններուն, ինչպէս ընդհանրապէս Հայրենի մամուլին առնչուող հարցերուն: Ինչո՞ւ նաեւ չստեղծել հայ մամուլին ծառայողներու համազգային ընկերակցութիւն մը: Նման համազգային ընկերակցութիւններու եւ միութիւններու ստեղծումով խարխուլները հաստատուած կ'ըլլան ընդհանուր եւ երկուղի յարաբերութիւններու նպատակադրուած կամուրջին:

Պէտք է սկսիլ առաջին համեստ քայլերով, միշտ աչքի առաջ ունենալով հեռանկարը, վախճանակէտը: Ջանց չտանել առանձին ծառերը, որոնց ամբողջութիւնը պիտի կազմէ ցանկացուած անտառը:

Վստահ ենք թէ համաժողովին նախագահող կամ ատենավարող դէմքերը ժողովները պիտի առաջնորդեն, — անշուշտ անհրաժեշտ ճկունութեամբ եւ նրբավարութեամբ—, տիրաբար եւ ներգործաբար, առանց որոնց շատ դիւրաւ պիտի ստեղծուէր խառնիճաղանճը բազմադէմ, բազմամշակոյթ եւ տարբեր մակարդակներու եւ ասպարէզներու կրթութեան տէր ներկաներուն կողմէ, որոնց բոլորին համար բազմաբնոյթ հարցերը նոյն առաջնահերթութիւնը չունին բնականաբար: Ամէն պարագայի մէջ, ակնկալելի է որ դժգոհներու, արդար թէ ոչ, հոսանք մը յառաջանայ ժողովի ընթացքին կամ անկէ ետք:

Հայաստան—Սփիւռք յարաբերութիւնները նոր դիտանկիւնով եւ տրամաչափով ներկայացնող այս համաժողովը իւրաքանչիւր մասնակիցէ կը պահանջէ մտքի, սրտի, հոգիի լիովին դրապաշտ մերձեցում մը, ազգանուէր ոգիի հարազատ դրսեւորումով: Ինչ որ ալ ըլլան առաջին օրերու մտածումները, որքան ալ ջերմ հանդիսանան խանդավառութիւնները կամ տխրեցնող՝ յուսախաբութիւնները, համագումարին պէտք է տալ իր բարձր արժեւորումը որպէս ազգային աննախընթաց եւ բացառիկ երեւոյթ մը, որ ապագային մեր առաջ պիտի բանայ խրախուսիչ նոր հեռանկարներ, պիտի սերմանէ նոր մտայնութիւններու հունտեր ի խնդիր հպարտաւէթ վաղորդայններու: Մեզի նման ազգ մը, որուն Հայրենիքին բնակչութիւնը նուազ կը հաշուէ քան Սփիւռքինը, պէտքը ունի իր ամբողջական ուժերուն միացումին, անոնց համակարգումին եւ լարումին: Այս համապատկերին մէջ նկատի պէտք է առնել նաեւ թէ Սփիւռքահայը, անոր բուն ներկայացուցիչ՝ Արեւմտահայը, վաղը նուազ կամ տարբեր Հայ պիտի ըլլայ՝ քան է այսօր, ինչպէս որ այսօր նուազ կամ տարբեր է՝ քան էր երէկ: Ֆրանսահայը եւ Ամերիկահայը քիչ մը նուազ պիտի կարդան հայերէնը եթէ նոյնիսկ սորվին հայերէն արտասանել: Այլ խօսքով՝ տակաւ պիտի նահանջէ եւ աստիճանաբար նուաղի մեր լեզուն, մեր ըսքանչելի արեւմտահայերէնը, թերեւս բացի մի քանի ցանցառ ովասիներէ:

Այս մռայլ հեռապատկերը հաւանաբար քիչ մը պայծառանայ եթէ մինչ այդ Հայրենիքը այնքան մը զօրանայ եւ բարգաւաճի, որ ինք ալ սկսի իր բարերար դերը կատարել Սփիւռքին վրայ, ուղղակի թէ անուղղակի նպաստելով ցեղապահպանութեան մնացորդացին՝ Արեւմտահային եւ իր լեզուին վերապրումի ճիգերուն: Չէ՞ որ ժամանակը պիտի գայ դարձեալ, երբ որպէս Հայ կարենալ ապրելու եւ գոյատեւելու համար մենք պէտք պիտի ունենանք, Թէքէեանի բառերով, «Հպարտութեան», «օդի, ջուրի, հացի նման»:

Գ. Ք.

Պոսթըն

ԲԵՐԱՆՓՈԽ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Մարմարայի շրջանի երկրաշարժը իրաւամբ շշմեցուց ամբողջ ժողովուրդը: Աներեւակայելի բաներ կը պատահին, անհաւատալի բաներ կը պատմուին: Մարդ կը շուարի կը մնայ՝ ո՞ր մէկուն հաւատայ, իսկ որո՞ւն ականջ չդնէ: Մամուլին էջերը լեցուն են իսկապէս ամէն օր տեսակ-տեսակ զրոյցներով կամ պնդումներով, ոմանք յաճախ ամէնէն հեղինակաւոր անձերուն բերնէն ելած, ամէնէն արժանահաւատ աղբիւրներէն բխած: Նկատելով որ սուտը իրաւին խառնուած է այս օրերուն, մենք պիտի պատմենք այնպիսի պարագայ մը, որ կը յիշեցնէ այսօրուան անհեթեթութիւնները, բայց իբրեւ ճշմարտութիւն պատահած է եւ պատմութեան անցած:

Թուրք իրաւաբանութեան պատմութիւնը կը խօսի օսմանեան շրջաններու դատաւորի մը մասին, այսինքն՝ «դատը»ի մը, որ իբրեւ թէ «արդարութիւն կը բաժնէ» եղեր իր դատումով եւ իր տրամաբանութեամբ: Կ'ըսուի թէ, յանուն Պետութեան՝ արդարադատութեան մեքենան գործած է նման մարդոց տրամաբանութեան համաձայն եւ բազմաթիւ անարդարութիւններ գործուած են իբրեւ «Գարագուշեան վճիռներ»՝ շատերը մահացու եւ անսրբագրելի, որոնք կը նշուին իբրեւ դաս եւ օրինակ, օրինագրերու պատմութեան մէջ:

Այս Գարագուշ դատաւորին օրով, անգամ մը դիմում կը կատարուի իրեն, պահանջելով որ դատաստան տեսնէ եւ պատժէ պատասխանատուն այն մահացու պատահարին, որուն ընթացքին հայրենակից մը տուն մը շինել տուած է հիւսնի մը, բայց այդ տունը առաջին օրն իսկ փուլ եկած է՝ մահուան պատճառ դառնալով տիրոջը եւ զաւակներուն:

Դատը Գարագաշ իսկոյն հրաման կ'արձակէ իր մօտ բերել հիւսնը, որպէսզի անյապաղ պատուհասէ զայն՝ գործած ծանր յանցանքին համար: Կ'երթան ու կը բերեն մարդը, որ հարցաքննութեան ընթացքին կ'ընէ իր պաշտպանողականը, յայտնելով որ ինքը յանցաւոր չէ այս գործին մէջ, որովհետեւ թաղին նպարավաճառն է բուն պատասխանատուն՝ իրեն կարճ գամ տուած ըլլալուն համար:

Գարագուշ «տրամաբանական» կը գտնէ մարդուն տուած բացատրութիւնը եւ ազատ կը թողու զայն, հրամայելով որ նպարավաճառը բերեն իր մօտ: Նոյն արագութեամբ կը գործադրուի այս հրամանն ալ ու կը բերուի նպարավաճառը, որ յանուն արդարութեան կ'ընէ իր պաշտպանողականը, պնդելով որ ինքը ըսած է թէ գամերը կարճ են, բայց հիւսնը պատասխանած է թէ անոնցմով ալ կը տեսնէ իր գործը եւ կարճ գամերը առնելով գացած:

Դատաւորը գոհացուցիչ չի գտներ սակայն այդ բացատրութիւնը եւ կը հրամայէ տանիլ ու զայն կախել փլած տունին դրան մէջ, քանի որ, ինչպէս ծանօթ է, եթէ շէնք մը փուլ գալու ըլլայ, առնուազն դուռը կանգուն կը մնայ:

Իրիկունը, սակայն, լուր կը բերեն որ նպարավաճառը այդպէս կեցած է տան դրան մէջ եւ անօթի է, կը պահանջէ որ ուտելիք տան իրեն:

— Ի՞նչ, կ'ըսէ դատաւոր Գարագուշ օձէ խայթուածի պէս տեղէն ցատքելով, օրը իրիկուն կ'ըլլայ եւ տակաւին արդարութիւնը տեղը չէ՞ գտած:

Կը բացատրեն իրեն, թէ տունին դուռը ցած է, նպարավաճառն ալ բարձրահասակ ըլլալուն՝ պարանը չի պրկուիր, այդ պատճառով ալ մարդը ոտքի կեցած կը սպասէ:

Գարագուշ շատ կը նեղուի տեսնելով արդարութեան յապաղումը, երբ արդէն օրը իրիկուն կ'ըլլայ եւ կը հրամայէ.

— Ասիկա մեծ ամօթ մըն է կայսրութեան արդարութեան համար: Շո՛ւտ, մութը չիջած՝ գացէ՛ք ետեւի փողոցի նպարավաճառը բերէք ու կախեցէք անոր տեղ, որովհետեւ ան կարճահասակ է եւ շուտով արդարութիւնը տեղը պիտի գտնէ:

Ասիկա՝ պատահած դէպք մըն է եւ տեղ ունի Արդարութեան Պատմութեան գրքին մէջ, եթէ նոյնիսկ այսօր պատմուածներէն ոմանք անհաւատալի թուին մեզմէ շատերուն:

«Ակօս»

ԹՐՔԱԳԱՏՈՒՄ

«ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԷԿ ՀԱՏ ԻՍԿ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՉԿԱՑ» ԵՂԵՐ

ԽՄԲ. — Ֆրանսացին պիտի ըսէր՝ Եթէ ծիծաղելին սպաննէր...: Արդարեւ, Սեպտեմբեր 2-ի «Մարմարա»յի հաղորդած այս ապշեցուցիչ տեղեկատուութենէն կ'իմանանք որ երկրաշարժները իրենց զոհերը «կ'ընտրեն» ըստ կրօնքի...:

* * *

Մամուլը կը հաղորդէ թէ շէրիաթական թերթերն ու շրջանակները կը շարունակեն իրենց յետադիմական գաղափարախօսութեան ծառայեցնել երկրաշարժի տխուր նիւթը: Հաղորդուած էր արդէն թէ երկրաշարժի առաջին ժամերէն վերջ, արմատական կրօնամոլներ պնդած էին թէ այս աղէտը պատահած էր անոր համար որ երկրին մէջ առած քալած էր անբարոյականութիւնը, թէ կիները մերկ կը պտըտէին, մարդիկ գեղխ կեանք կ'ապրէին եւլն.: Այսպիսի պնդումներ կը շարունակեն տեղ գտնել շէրիաթապաշտ թերթերու մէջ: «Ագիթ» թերթին մէջ հրատարակուած մեկնաբանութեան մը մէջ կ'ըսուի հետեւեալը.— «Կը կարծէ՞ք որ դիպո՞ւած մըն է որ փլուզումի ենթարկուեցան պանդոկներ, ուր սեռային ապօրէն կենակցութիւններ կը կատարուէին, փուլ եկան կեղտոտ դրամագլուխի հաստատութիւնները: Ո՛վ դուք, որ կը շարունակէք գեղխ կեանք մը ապրիլ, շատ մի ուրախանաք, օր մը դուք ալ, ինչպէս ըսած է մեր Մարգարէն, նոյնիսկ եթէ որպէս խոզ չարթննաք ձեր անկողիններուն մէջ, անպայման պիտի արժանանաք Գաբրիէլ Հրեշտակապետին այցելութեան»:

Կիւնկէօրէն թաղամասի մէջ բաժնուեցան յայտարարագիրներ, որոնցմով նոյն շրջանակները կը պնդեն «թէ անցեալ Ուրբաթէն մինչեւ այս Ուրբաթ 16 հազար հոգի մեռաւ, բայց ասոնց մէջ մէկ հատ իսկ մահմետական չկայ»:

Աղէտեալներու մասին կատարուած այս տարօրինակ պնդումը մեծ ընդվզում յառաջացուցած է հանրային կարծիքին մօտ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— 1924 - 1925 —

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

— Կու տան, բայց ուզելուն կերպը գիտնալու է, — ըսաւ Թաթուլ, — ես երթամ դրամ ուզեմ եւ թող գլխ դուրս ընեն, տեսնենք, իրա՛ւ որ եկեղեցին ալ, դըպրոցն ալ, խորհրդարանն ալ իրենց գլուխը կ'անցընեմ... Բայց, փա՛ռք Աստուծոյ, պէտք չունիմ իրենց դրամին... այսչափ ատեն է հոս եմ, դեռ իրենց քովը չեմ գացած, ո՛չ դէմքերնին տեսած եմ, ո՛չ ալ անուննին գիտեմ: Փոխանակ աղաչելու՝ թող սանկ սպառնալիքով խօսէիր, տեսնայիր՝ ինչպէս պիտի տային այն ատեն:

— Այդ ալ ըրի, —ըսաւ երիտասարդը, — պոռացի, կանչեցի, բայց օգուտ չըրաւ:

— Հարկաւ պոռալը օգուտ չըներ. անոնց սանկ րէվոլվէրին ծայրը ցուցնելու էիր:

— Րէվոլվէր չունիմ, — խոստովանեցաւ երիտասարդը:

— Այն ատեն այդպէս կը վռնտուիս, — եզրակացուց Սաքօ Թաթուլ:

— Հիմակ ալ դրամ չտալու համար որբերը իրենց գործերը կ'ընեն կոր, — ըսաւ Տրդատ, — երկու հարիւր որբ կու գայ կոր, որբերը հասան, որբանոց պիտի բանանք, որբերը չենք կրնար երեսի վրայ ձգել եւ ուրիշներուն դրամ տալ, եւլն. ուզածիդ չափ մակ ըրէ՛... իբր թէ միայն որբերը հոգի ունին ու մենք մարդ չենք... բայց շատ աղէկ կ'ընեն, մեզի պէս մարդոց հետ այս կերպ կը վարուին անշուշտ... եթէ քանի մը մաուզէրիստ ըլլար այնտեղ, այդ թաղականները իրենց պօյը կը տեսնէին:

Նոյն միջոցին նորեկ մը մօտեցաւ սեղանին: Քառասուն տարեկանի մօտ յաղթանդամ եւ երկայնահասակ մարդ մըն էր, գլուխը ռումանական փափախ մը դրած: Այս ալ Պոլսէն եկող փախստական մըն էր եւ Սեւ Կարօ կը կոչուէր:

— Ի՞նչ է այս, նորէն սեղանը շակեր էք, — գոչեց խօսքը ամէնուն ուղղելով:

— Մեր Թաթուլ բարեկամը մեզի կը խմցնէ կոր, — պատասխանեց Տրդատ:

— Նո՞րէն Թաթուլն է խմցնողը, Աստուած տայ, — ըսաւ նորեկը, — կ'երեւայ, որ Պուքրէշի մէջ ոսկիի հանք մը գտեր դուն:

— Շատ մի՛ խօսիր, նստէ ու ցուիքադ խմէ, — գոչեց Թաթուլ:

— Հարկաւ պիտի խմեմ, — ըսաւ Սեւ Կարօ աթոռ մը առնելով ու սեղանին քով տեղաւորուելով, ճիշդ Թաթուլի քովիկը:

Ցուիքայի գաւաթը պարպելէ ետքը աւելցուց հեգնական դէմքով մը՝ խօսքը Թաթուլին ուղղելով:

— Աստուած քանիին պէրէքէթ տայ... սա ոսկեհանքին տեղը մեզի ալ սորվեցուր, ինչ կ'ըլլայ:

— Փնտռէ՝ դուն ալ գտիր, — պատասխանեց Թաթուլ:

— Կը կարծես որ չե՞մ գիտեր արդէն:

— Եթէ գիտես, ալ ի՞նչ ինծի կը հարցնես:

— Ինչ որ է... իմացայ, այս առտու նորէն զարկեր ես:

— Ի՞նչ զարկեր եմ, — գոչեց Թաթուլ անհամբեր սրտնեղած:

— Ծառունին տեսայ, ան պատմեց, — շարունակեց Սեւ Կարօ անտարբեր:

— Ի՞նչ պատմեց, տեսնանք:

— Այս առտու նորէն Սամի Մօլլան տեսնելու գացեր ես, ինքն ալ հոն է եղեր:

— Էյ, հա, ի՞նչ կ'ըլլայ ատկէց:

— Ոչինչ... շատ աղէկ ըրեր ես:

— Մարդուն հետ շոգենաւին մէջ ծանօթացանք, ատեն-ատեն կ'երթամ, կը տեսնուինք, տեղեկութիւն կ'առնեմ իրմէ քաղաքականութեան վրայ:

— Կ'երեւայ, որ այդ մարդը շատ հարուստ է եղեր:

— Կրնայ ըլլալ... իր ապրելու կերպէն այնպէս կ'երեւայ:

— Ծառունիին խօսքին նայելով՝ բաւական դրամ քաշեր ես իրմէ:

— Խալթ է ըրեր այդ Ծառունին... դուն ալ այդ տեսակ զէվզէկներու խօսքին կարեւորութիւն կու տաս, Սամի Մօլլան ինչո՞ւ ինծի դրամ պիտի տայ:

— Ո՞վ գիտէ, թերեւս իրարու հետ գործ ունիք:

— Ի՞նչ գործ կ'ուզես, որ ունենամ ես այդ մարդուն հետ. արդէն ինք հոս գործ մը չունի, պատրաստ դրամ ունի, կ'ուտէ կոր:

— Առեւտրական գործի համար չէ՛ իմ ըսածս, — պատասխանեց Կարօ, — ուրիշ տեսակ գործ...

— Չեմ հասկնար՝ ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Երբ որ առանձին մնանք, միտքս կը բացատրեմ:

— Մենք ալ պէտք է իմանանք, — գոչեց Տրդատ, — եթէ տեսնուելիք գործ մը կայ ու դրամ ալ կայ, ինչո՞ւ մենք ալ մեր բաժինը չունենանք:

— Ո՛չ գործ կայ եւ ո՛չ ալ դրամ, — գոչեց Թաթուլ սրտնեղած, — Սեւ Կարոյին ու Ծառունիին պարապ խօսքերը... յետոյ ի՞նչ կը նշանակէ այս, իմ ետեւէս լրտեսութի՞ւն կ'ընէք, իրաւունք չունի՞մ ուզած մարդուս հետ տեսնուելու, դուք ի՞նչ կը խառնուիք, ես ձեր գործերուն կը խառնուի՞մ կոր:

— Բայց ինչո՞ւ այսչափ կը բարկանաս, — դիտել տուաւ Կարօ:

— Իրաւունք ունիմ բարկանալու, — շարունակեց Թաթուլ, որ հետզհետէ կը բորբոքէր, — ձեզի կը հրաւիրեմ, բան կը խմցնեմ եւ դուք փոխանակ շնորհակալ ըլլալու, կ'ուզէք հասկնալ, թէ դրամը ուրկէ կը գտնեմ ծախսելու համար:

— Ես այդ տեսակ հետաքրքրութիւններ չունիմ, — ըսաւ Սեւ կարօ:

— Ոչ ալ ես, — աւելցուց Տրդատ:

— Ուրեմն ի՞նչ էր այդ Սամի Մօլլայի մասին ըսած խօսքերդ:

— Պարզապէս Ծառունիէն իմացածս պատմեցի:

— Կարծեմ օր մը պիտի ստիպուիմ այդ Ծառունիին ականջէն քաշելու եւ լաւ դաս մը տալու:

— Չարժեր այդ տեսակ մարդոց հետ իյնալ, — խորհուրդ տուաւ Տրդատ:

(Շար. 103)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ Ա. Լ. Փ. առաջինը խմբագրական երկու պատասխանատուներ ունեցած է, մամուլի գործակալութիւնն ալ վեց գործակալ, 1956–էն 80:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին փոխ–նախարարը՝ Եանոս Քրանեոտոթիս մեռած է, Սեպտ. 14–ին, օդանաւային արկածի մը ընթացքին: Օդանաւը կը պատրաստուէր էջք կատարել Պուքրէշի օդակայանը, երբ յանկարծ անկում մը ունեցած է 24.000 ոտքէն 5.000–ի իջնելով: 13 ճամբորդ կար, վեցը մեռած են, երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երկրաշարժին մեռեալներու –ոչ վերջնական– թիւն է 127:

ՄԱԿ–ի անդամներու թիւը 188–ի հասաւ երեք նորերու շնորհիւ: Ասոնք են Հարաւային Խաղաղականի երեք փոքր պետութիւններ՝ Քիրիպաթի, Նօրու եւ եւ Թոնկայի միապետութիւն:

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ կինը Ռայսա որ արեան սուր խլիրդէ կը տառապէր եւ փոխադրուած էր Միւնսթէրի (Գերմանիա) հիւանդանոցը, շատ ծանր վիճակի մէջ է: Սեպտ. 12–ին արեան շրջանի արկած մը ունեցած է եւ այդ պատճառով առկախուած է ոսկրային ծուծի պատուաստը որ նախատեսուած էր: Ըստ բժիշկին, Ռ. Գորբաչովի կեանքը վտանգուած է: 67 տարեկան է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին, Խաղողօրհնէքի համար Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ խաղող նուիրած են հետեւեալ անձերը.– ՊՊ. Նուրհան Իփէքճի, Կարօ Սանթիքեան, Սարգիս Թաս, Էմիլ Նալլար, Հրաչ Գումրու, Արման Հիլէրէզօ, Մուրատ Գօչու, Արամ Պէնլիօղլու, Յակոբ Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Շիւքրի Տաղլի, Տիկիններ Ատրուշան, Լուսին Տուրմազկիւլէր, Մարի Տիւզեան, Մարի Թագւորեան, Էլէն Լաֆազանեան, Սիրուն Ճամուզօղլու, Անահիտ Պալ, Մարի Հիլէրէզօ, Մարիճա Պետիկեան, Մարի Տէր–Յակոբեան, Սիրանոյշ Սինանեան, Մարի Գէպէլեան, Օր. Անի Օզեան:

UGAB-Paris IDF

Activités pédagogiques 1999-2000

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile de France organise dans son Centre culturel des cours d'**arménien:**

- pour enfants (à partir de 6 ans) le samedi à 14h30;
- pour adolescents, le samedi à 16h30;
- préparation BAC (arménien occidental et oriental), le vendredi de 19h à 20h30 et le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;
- pour adultes, les lundi et mardi soirs, de 19h30 à 22h. Méthode active basée sur conversation, textes littéraires, revues de presse, etc...
- Chorale d'enfants le samedi à 14h30;
- Chorale d'adultes le jeudi 20h30;
- Musique traditionnelle (shevi);
- Danse arménienne le samedi à 16h30;
- Théâtre enfants le samedi, adultes le vendredi;

Nouveau:

Ateliers d'enfants, à partir de 4 ans, les mercredis de 14h30 à 17h:

- Travaux manuels;
- Initiation au solfège sur des instruments de base;
- Cours de piano.

Inscriptions
le samedi 18 septembre à 14h
Rentrée
le samedi 25 septembre à 14h30.

Centre culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles) Tél. 01 42 27 12 26

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անթուանի Հէքիմեանի թարմ յիշատակին, Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՃՇԳՈՒՄ

Լէյլա Գարակէօզեանի մահազդին մէջ, յուղարկաւորութեան թուականը պէտք է ըլլար Սեպտեմբեր 11 (եւ ոչ 1) ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է ինքնաբերաբար ճշդած ըլլան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MUSARM PRODUCTIONS

présentent

Liz Sarian

AU CASINO DE PARIS
LE 13 MAI 2000

Réservations:
01 49 95 99 99

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22, ժամը 14–ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար կը խնդրուի դիմել եկեղեցիին՝
Հեռ. – 01 – 43 – 78 – 92 – 91
01 – 46 – 56 – 14 – 53:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ ծխական վարժարանի տնօրէնութիւնը, կը ծանուցանէ թէ 1999 – 2000 թթ. Ուսումնական տարուան դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22–ին, Չորեքշաբթի, ժամը 9–ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար, դիմել Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին.–

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 66 – 31 – 47

RENTREE

La rentrée des classes pour l'année 1999/2000 aura lieu le MERCREDI 22 SEPTEMBRE à 9 heures.

Le car de ramassage passera aux heures habituelles :
— Village de la Bégude Haute à 8h40;
— aux Aurenques à 8h45.

Inscriptions :
A PARTIR DU 4 SEPTEMBRE
LES MERCREDI et SAMEDI à 10H

N.B. Les enfants de moins de 4 ans et demi ne sont pas admis en raison de non couverture d'assurance.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR AYP FM (99.5)
Samedi 18 Septembre à 12 heures
EMISSION CONSACREE AU SEISME QUI A EU LIEU EN TURQUIE

Soyez à l'écoute.

Section *Naïri*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE —
CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97

Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F.-Beaumont.

Dîner dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT le 25 Septembre à 20 heures 30, animé par MARTEN YORGANTZ *et son orchestre* à l'«Atrium» de Chaville, 3, Parvis Robert Schumann, Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՅՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պիէվրի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — Section «*Lola Sassouni*»
Bd-Oddo
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» · Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST JEAN-BAPTISTE

կազմակերպութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՍՐԲԱՏԵՂԻՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 4 — Նոյեմբեր 11

Ծախքերու մասնակցութիւն՝

5.800 Ֆրանք (հինգ հազար ութ հարիւր)

(*Երթեւեկ՝ Փարիզ / Թէլ Ավիվ / Փարիզ օդային ճամբով, պանդոկ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք, պտոյտներ օթօքարով եւ թարգմանիչի ընկերակցութեամբ*):

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. –
— *Մայր Տաճարի քարտուղարութեան*՝ 01 43 59 67 03,
— *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանին*՝ 01 46 62 01 29
— *Տիկին Մարկօ Գոզոբեանին*՝ 01 47 43 12 66:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով՝ արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Հոկտեմբեր 10:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. – Պայման է որ անցագրերը (*փասփոր*) ի զօրու ըլլան գոնէ նուազագոյն վեց ամսուան նախատեսութեամբ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·731 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.731

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 15/16)

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ԹԻՖԼԻՍ ՄԵԿՆԱԾ

Սեպտեմբեր 15–ին, Թիֆլիս մեկնած է Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Կարէն Դեմիրճեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, մասնակցելու համար Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրբէջանի Խորհրդարաններու նախագահներու հանդիպումին: Ժողովը կը բացուէր նոյն օրը Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովի նախագահ՝ Ռասըլ Ճոնսթընի հովանաւորութեան ներքեւ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

54 տարբեր երկիրներէ համաժողովին կը մասնակցին, ներկայ կացութեամբ, 650 Հայեր որոնք արդէն իրենց համաձայնութիւնը տուած են: Կը մասնակցին նաեւ Հայաստանի եւ Արցախի պետական եւ քաղաքական մարմինները ներկայացնող 250 անձեր: Պատուիրակներու ընդհանուր թիւը հաւանաբար կ'ըլլայ 900:

Ժողովին մասին, Վ. Օսկանեան, հեռատեսիլէն Սեպտեմբեր 14–ին յայտնած է թէ ան պիտի աշխատի վեց հիմնական թեմաներու շուրջ. – տնտեսական, քաղաքական, մշակութային, մարդասիրական, տեղեկատուական, Սփիւռք–Հայաստան կապի ներկայ վիճակը:

Խորհրդաժողովը, ըսած է Արտաքին նախարարը, մէկ հաւաքով չի կրնար լուծել Հայութիւնը յուզող բոլոր հարցերը, այլ միայն սկիզբ մը կը դնէ: 2000–ին, Երեւանի մէջ կրկին տեղի կ'ունենայ խորհրդաժողով մը որու ընթացքին կարելի կ'ըլլայ նախորդ տարուան նիւթերը մշակելէ եւ քննարկելէ ետք աւելի պատրաստ ըլլալ՝ բանաձեւեր ընդունելու:

***

ՀԱՅ – ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայ – ազրբեջանական հակամարտութեան գօտիի հրադադարի դրութեան ամրապնդման առնչուող հարցերը քննարկած են Հայաստանի եւ Ազրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարները՝ Վաղարշակ Յարութիւնեան եւ Սաֆար Աբիեւ, Սեպտ. 14–ին: Հանդիպումը տեղի ունեցած է Ազրբեջանի Ղազախի շրջանի սահմանապահ կէտերէն մէկուն մէջ, նախագահներ Ալիեւի եւ Քոչարեանի միջեւ գոյացած կարգադրութեան համաձայն:

***

ԳԱԳԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՆՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի որոշումով ստեղծուած է կառավարութեան աշխատակազմի կառոյցին մէջ վարկերու, դրամաշնորհումներու, մարդասիրական օգնութեան համակարգումի եւ վերահսկումի վարչութիւն, որու պարտականութիւնները դրուած են վարչապետի խորհրդական՝ Գագիկ Մարտիրոսեանի ուսերուն: Կառավարութիւնը մտադիր է լրջօրէն զբաղելու վերոյիշեալ հարցերու հակողութեամբ, ըսած է վարչապետը Սեպտ. 15–ին, Ազգ. Ժողովի նիստին, կառավարութեան հետ հարց ու պատասխանի օրակարգի ատեն:

***

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽ–ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Սեպտ. 15 թուակիր հրամանագրով գեներալ–մայոր Գարլոս Ղազարեան նշանակուած է Ներքին գործերու նախարարի տեղակալ:

Գ. Ղազարեան ծնած է 1940–ին Բաքու, աւարտած է Ռուսաստանի Կիրով զինուորական ուսումնարանը, Մոսկուայի Մ. Ֆրունզէ զինուորական ակադեմիան եւ Խորհ. Միութեան Ներքին գործերու նախարարութեան ակադեմիան: Երկար տարիներ աշխատած է նոյն նախարարութեան համակարգին մէջ: 1990–91 արդէն եղած է Հայաստանի Ներքին գործերու նախարար, իսկ 1993–էն ի վեր կը վարէր ՀՀ զինուած ուժերու գլխաւոր տեսուչի տեղակալի պաշտօնը:

***

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՄԱՐՄԻՆ

Հայաստանի Սոցիալ–Դեմոկրատական Հնչակեան Կուսակցութիւնը (ՍԴՀԿ) եւ Հայաստանի Յառաջդիմական Միացեալ Կոմունիստական Կուսակցութիւնը փափաք յայտնած են միջկուսակցական խորհրդակցական մարմին մը ստեղծելու: Ան կը համակարգէ եւ կողմնորոշէ զոյգ կուսակցութիւններուն ջանքերը Հանրապետութեան քաղաքական կեանքին մասնակցելու առումով: Այս մասին համաձայնութիւն գոյացած է ՍԴՀԿ Կեդր. Վարչութեան առժամեայ նստավայրին մէջ օրերս տեղի ունեցած հանդիպումի ընթացքին:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ 118·000 հաշմանդամ կայ, որոնցմէ 8·000–ը երախաներ են: Կառավարութեան որոշումով հաշմանդամներու «Փիւնիկ» միութեան տրամադրուած է Ծիծեռնակաբերդի խճուղիի շէնքերէն մէկը, որու ընդհ. մակերեսն է 5·000 քառ. մեթր: Նախատեսուած է հոն ստեղծել հաշմանդամներու համար կրթա–մշակութային կեդրոն, որու ի նպաստ զանազան երկիրներու մէջ հանգանակութիւն կը կատարուի:

***

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Վիճակագրութեան պետական Հիմնարկի և Վերլուծութեան նախարարութեան տուեալներով, այս տարուան առաջին կիսամեակին որպէս մարդասիրական օժանդակութիւն Հայաստան մուտք գործած է 13·243,4 թոն ապրանք, 38 միլիոն 100 հազար տոլար արժողութեամբ: Ղրկողներն են 32 երկիրներ, որոնց մէջ առաջնահերթ տեղերը կը գրաւեն ԱՄՆ, Իտալիա, Ճափոն եւ Գերմանիա:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՈԼԳՈԴՈՆՍԿԻ (Վոլգոգրադի եւ Դոնի Ռոստոֆի միջեւ, հարաւային Ռուսաստան) նոր պայթում մը պատահած է ությարկանի շէնքի մը մէջ, Հինգշաբթի, Սեպտ. 16, առաւօտեան 6–ին տեղական ժամով: Զորրորդ յարկը հրդեհ մը ծագած է: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն 11 մեռեալ կայ եւ 115 վիրաւոր: Արկածի մը վարկածն ալ նկատի կ'առնուէր, բայց Մոսկուայի ոճրափորձերէն ետք տիրող մթնոլորտը միշտ ահաբեկչական արարքի մասին մտածել կու տայ: Ցանուն Տաղստանի Ազատագրութեան Բանակին, մէկը հեռաձայնած է Իթար–Թաս գործակալութեան, ստանձնելու համար Մոսկուայի ոճրափորձերը: Կովկասեան շեշտով խօսակիցը ճշդած է որ կատարուածը «վրէժ մըն է ռուսական օդուժին ահաբեկչական գործողութիւններուն դէմ Տաղստանի եւ Չէչէնիոյ բնակչութեանց վրայ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ներկայացուց 2000–ի իր պիւտճէն որ հիմնուած է 2·6–էն 3% նախատեսուած աճի մը վրայ: Ծախսերը պիտի հասնին 1·685,5 միլիառ Ֆրանքի (աւելի՝ 15 միլիառ) բայց պիտի սահմանափակուի 215,4 միլիառի (1999–ին 236,6 միլիառ է): Հանրային բացը (Պետութիւն, ընկերային ապահովութիւն, տեղական վարչական կազմեր) 1,8% կը նախատեսուի 1999–ի 2,2%–ի փոխարէն: Տուրքերու գետնի վրայ, նախատեսուած է նուազումներ անուղղակի տուրքերու վրայ (Թէ–Վէ–Ա) բայց, ինչ կը վերաբերի ուղղակի տուրքերուն (եկամուտի, բնակութեան) հարկ է սպասել մինչեւ 2001 որպէսզի հարցը քննարկուի: Առայժմ Թէ–Վէ–Ա–ի նուազումը կը վերաբերի միայն բնակարաններու մէջ կատարուած նորոգութիւններու, այն ալ ոչ բոլոր ճիւղերու եւ բոլոր ապրանքներու: Նախագահ Շիրաք կը գտնէ որ հարկ է աւելի օգտուիլ աճէն, որպէսզի բոլոր Ֆրանսացիները վայելեն իրենց աշխատանքին եւ յաջողութեան պտուղները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ–արեւելեան շրջանը 10 քիւրտ անջատողականներ սպաննուած են Թուրք զինուորներու հետ բախումներու ընթացքին, յայտնեց Թուրք բանակը: ՓՔՔ–ն երկու շաբաթ առաջ յայտարարած էր թէ վերջ կը դնէ զինեալ պայքարին:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ» կազմակերպութիւնը, Սեպտեմբեր 14–ին, նամակ մը ղրկած է Իսրայէլի վարչապետ՝ Ե. Պարաքի, բողոքելու համար լիբանանցի լրագրողուհիի մը՝ Գոզէթ Իպրահիմի ձերբակալութեան դէմ, հարաւային Լիբանան իսրայէլեան բանակին կողմէ: 25–ամեայ լրագրողուհիին ձերբակալութեան պատճառները ծանօթ չեն: Արգելափակուած է Խիամի կայանը, ուր են նաեւ 140 Լիբանանցիներ, որոնք որեւէ դատի չեն քաշուած:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախկին վարչապետը՝ Նեթանիահու եւ կինը առանձին–առանձին ութ ժամ հարցաքննութեան ենթարկուած են Սեպտեմբեր 15–ին, կաշառակերութեան մեղադրանքով: Զինուորական ձայնասփիւռը յայտարարած է որ այր ու կին հակասական տարբերակներ ներկայացուցած են: Ի մօտոյ, կրկին պիտի հարցաքննուին:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ի բանբերը, փափաք յայտնեց որ «էլիզէն շատ չխառնուի ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ի ներքին հարցերուն», շեշտելով որ շարքայինները շատ չեն սիրեր «պաշտօնական թեկնածուները»: Աւելցուցած է նաեւ թէ վըտանգաւոր կ'ըլլայ Շիրաքի համար այս քուէարկութեան խառնուիլ:

ԼԻՆՍԻ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մարմարա Սեպտեմբեր 15–ի իր թիւով հետեւեալ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ նախ Լինսի Հիմնարկի օժանդակութեան մասին, ապա այն չարամիտ շշուկներուն որոնք կը տարածուին խուճապ ստեղծելու համար Պոլսոյ բնակչութեան մօտ:

***

ԼԻՆՍԻ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԿԸ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿԷ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԿԱՏԱՐԵԼԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական Միացեալ Հիմնադրամի վարչութենէն (Լոս–Անճըլըս) ստացանք հաղորդագրութիւն մը, ուր գոհունակութեամբ կը կարդանք որ Լինսի Հիմնարկը որոշած է կրկնապատկել այն նուիրահաւաքումը որ պիտի կատարուի Իսթանպուլահայ համայնքի ի նպաստ, երկրաշարժի վնասներու կապակցութեամբ: Կը կարդանք հետեւեալը. –

Լոս–Անճըլըսի Լինսի Հիմնարկը խոստացաւ կրկնապատկել Միացեալ Հայկական Ֆոնտին կողմէ ստացուած բոլոր նուիրատուութիւնները (մինչեւ 600·000 տոլար) անցեալ ամսուան Թուրքիոյ աղէտալի երկրաշարժէն վնասուած հայ համայնքի օգնութեան համար:

Օգոստոս 17–ին պատահած երկրաշարժը, որ 7,4 Ռիխթէր ուժգնութիւն ունէր, խլեց աւելի քան 15·000 կեանք եւ քանդեց հազարաւոր բնակարաններ Պոլսոյ շրջանին մէջ:

Ըստ Թուրքիոյ Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի, երկրաշարժը 1·2 միլիոն տոլար վնաս հասցուցած է բազմաթիւ հայկական եկեղեցիներու ու վարժարաններու, ինչպէս նաեւ Առաջնորդարանի շէնքին: Տասնեակներով Հայեր մահացած կամ վիրաւորուած են:

Հայց. Եկեղեցւոյ Միացեալ–Նահանգներու Արեւմտեան եւ Արեւելեան Առաջնորդարաններու հրաւէրով, Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Հոկտեմբերի սկիզբը պիտի այցելէ Նիւ–Եորք եւ Լոս–Անճըլըս՝ մասնակցելու համար դրամահաւաքի ձեռնարկներու շարքի մը: Երկրաշարժէն ի վեր, բազմաթիւ ամերիկահայ կազմակերպութիւններ եւս դրամահաւաքներու ձեռնարկեցին՝ օգնութեան փութալու համար Թուրքիոյ հայ համայնքին:

Լինսի Հիմնարկը թիկունք պիտի կանգնի դրամահաւաքի բոլոր ձեռնարկներուն՝ մինչեւ 600·000 տոլար կրկնապատկելով բոլոր նուիրատուութիւնները, որոնք Միացեալ Հայկական Ֆոնտին կը յղուին մինչեւ Դեկտ. 31: Ապա, Միացեալ Հայկական Ֆոնտը, յուսալով որ առնուազն 1·2 միլիոն տոլար կամ աւելի պիտի հաւաքուի, ընդհանուր գումարը պիտի փոխանցէ Թուրքիոյ Պատրիարքարանին, վնասուած հայկական կառոյցներու նորոգութեան ու վերաշինութեան համար:

Տուրքէ զերծ նուիրատուութիւններ կարելի է ուղարկել Թուրքիոյ Հայութեան համար դրամահաւաքի ձեռնարկած Ամերիկահայ զանազան կազմակերպութիւններէն որեւէ մէկուն:

«ՄԱՐՄԱՐԱ». – Աւելի յստակ դարձնելու համար, ըսենք որ Պատրիարքը Լոս–Անճըլըսի ու այլ քաղաքներու պոլսահայ միութիւններուն կողմէ հրաւիրուած է նախագահելու նուիրահաւաքման հաւաքոյթներուն: Պատրիարքը երկու Կիրակի պիտի պատարագէ Նիւ–Եորքի ու Լոս–Անճըլըսի եկեղեցիներուն մէջ եւ պիտի մասնակցի նուիրահաւաքման արշաւներուն: Պիտի սարքուի համերգ՝ Շահան Արծրունիի մասնակցութեամբ: Իսկ Լինսի Հիմնարկը, որ հաստատուած

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԵՐԸ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱԼ ՈՒՆԻՆ

«Իրաւունք» շաբաթաթերթին Սեպտ. 3–9-ի թիւին մէջ կայ էջ մը որ բոլորովին անսովոր, զարմացնող, նաեւ ուրախացնող պատկեր մը կու տայ Հայաստանէն որ թէ՛ մեր իրականութեան, թէ՛ օտարներու ընդհանրապէս կը ներկայանայ տնտեսական անձուկ պայմաններով: Այդ էջին ընթերցումով կը յայտնուի Հայաստանեան շերտ մը որուն գոյութեան եթէ նոյնիսկ շատեր տեղեակ են, շատ առիթ չի ներկայանար բացէ ի բաց այդ մասին կարդալու:

Խօսքը կը վերաբերի Հայաստանի «Միլիոնատէրերի Միութեան»: Վ. Յակոբեանի հարցումներուն պատասխանելով, անոր նախագահը Գեղարդ Դաւթեան կը ներկայացնէ այդ միութիւնը, իր անձը եւ երկրին տնտեսական վերելքին համար տեսակէտները: Միակ կէտը որ հետաքրքրութիւնները չի գոհացներ, այն է թէ չէ ըսուած այդ միութեան անդամներուն ի՛նչ դրամով միլիոնատէր ըլլալը: Թէեւ եթէ խօսքը վերաբերէր Հայաստանեան դրամանիշին, շատ ալ ուշագրաւ, կամ զգայացունց պիտի չըլլար նիւթը: Այսօր քիչ չեն այն Հայաստանցիները որոնց կառուցած ապարանքները, ապրելու ձեւը, մակարդակը, դիւրութեամբ կը մատնեն թէ Դրամին միլիոններէն շատ աւելի հեռուն կ՚երկարի իրենց գրպանին զօրութիւնը: Արդէն Գ. Դաւթեանի ունեցածին թիւմը, տարած գործունէութիւնն ալ գաղափար մը կու տան թէ միութեան անդամներուն միլիոնները ո՛ր կանգունով կը չափուին:

Միլիոնատէրերու միութիւնը 17 հոգիի կողմէ հիմնուած է 1992 Փետրուարին: Ինք իր միլիոնատիրութեան մեկնակէտին մասին հարցումին բաւական անուղղակի ձեւով կը պատասխանէ. կ՚ըսէ թէ համայնավարներու շրջանին շատ թաքուն միլիոնատէրեր կային. առոնք «ցեխավիկ»ներ, խանութի վարիչներ, տնօրէններ, կուսակցութեան քարտուղարներ, քաղաքազօրքի պետեր, գործադիր իշխանութեան ներկայացուցիչներ, եւլն. էին: Իրեն առջեւ այդ ճամբան կը բացուի Գորբաչովի շրջանին երբ եօթը ճարտարագէտներու հետ կը սկսին ամէնէն բարդ սարքաւորումներու կազմաւորումի եւ կարգաւորումի աշխատանքները ընել:

Երբ հիմնած են միութիւնը, իրենց նպատակը եղած է շահուած գումարներով օգնել իշխանութիւններուն որպէսզի պետութեան խնդիրները լուծուին: Գ. Դաւըթեան կ՚ըսէ թէ այդ թուականին անհրաժեշտ էր սնդեղէնի կեդրոնացած ներածում կազմակերպել, դեսպանատուներ բանալ, լրասփիւռներու միջոցով Հայաստանի, Ղարաբաղի ի նպաստ կարծիք ձեւաւորել, եւլն.: Եւ քանի որ մարդիկը, գումարները, բան մը ընելու փափաքը կար, բնական է որ արդիւնքն ալ ըլլայ: Բայց ինչպէս կը բացատրէ Գ. Դաւթեան, համապատասխան մարմինները խոչընդոտած են տրամաբանական այս շղթան: Կարդալով այդ մարմիններուն ըրածին մասին, մարդ կը հասկնայ թէ անոնց կեցուածքը շատ տարբեր չէ եղած Սփիւռքի տեղացի խօսակիցներու պարագայէն: Երբ Հայաստանցի միլիոնատէրերը դիմած են անոնց, հետեւեալ պատասխանը ստացած են. «Գումարը տուէք, մենք հարցերը կը լուծենք»: Գտնուած են տուողներ. արդիւնքը եղած է այն որ իրենց գրասենեակները այցելած են դատախազութենէն, քաղաքազօրքէն, «ստուգելու, ձերբակալելու նպատակով». ապա սպառնացած, հեռացած են: Այդ կացութիւնը Գ. Դաւթեան կը բացատրէ 1993-ի «ՀՀՇ-իզմ»ի շրջանով երբ «ձեւաւորում էին տընտեսական կլաններ իրենց բարձր սպասօնեայ–ղեկավարներով»: Այդ վիճակը պատճառ կ՚ըլլայ որ նոյն տարին միութիւնը փոխադրուի Ռուսաստան, ցանկութիւն չունենալով մասնակից ըլլալու քաղաքական որեւէ խաղի: Նոյն ատեն տնտեսական կապ կը պահուի 27 պետութիւններու կազմակերպութիւններու հետ:

Ճիշդ է Վ. Յակոբեանի նշումը թէ Ռուսաստանէն միլիոնատէրի միակ անունը որ լսուած է, Ս. Ջիլաւեանն է: Իր զրուցակիցը կ՚ըսէ թէ Ռուսաստանի մէջ հարիւրաւոր հայ միլիոնատէրեր կան որոնք ընդհանրապէս ծանօթ չեն Հայաստանի մէջ: Իրենց հաշուարկները ցոյց կու տան որ կարելի է մօտ 500 միլիոն տոլարի ներդրում ընել երեւանեան դրամատան մը մէջ, կամ նոր դրամատուն հիմնել: Բացի ատկէ, ապրեկան կէսէն մէկ միլիառ տոլար «կը պտտի» սեւ շուկային վրայ. գումար զոր կարելի է շրջանառութեան մէջ մտցնել, մշակուած յստակ ծրագիր պատրաստելու պարագային:

Որպէս միլիոնատէրերու միութեան նախագահ, ի՞նչ են Գ. Դաւթեանի նիւթական սահմանները. այս հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար ան կ՚ըսէ. «Ունեմ սեփական նաւ, որը բեռներ եւ ուղեւորներ է տեղափոխում Ճափոն – Սինկափուր – Ճափոն երթուղով: Երեւանում ունեմ մսամթերքների արտադրութիւն, ծանօթանում եմ ուժանիւթի համակարգին»: Որպէս այսքան լայն սահմաններով գործի մարդ ու նախաձեռնող, ան կ՚ըսէ թէ Հայաստանի մէջ գործունէութիւն տանելու համար օրէնքի դաշտը շատ բարենպաստ է. այդ դաշտին ժխտական ազդակը կու գայ «չինովնիկների քաշքշուկներից»:

Իշխանութիւնները ի՞նչպէս կրնան ներկայի տնտեսական ճգնաժամէն դուրս գալ. Գ. Դաւթեանի մեծագոյն յոյսը կապուած է վարչապետ Վ. Սարգսեանին. կ՚ըսէ թէ ինչպէս Ղարաբաղի ազատագրումին համար ան 500 մահապարտ պահանջեց որոնք փայլուն կերպով կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, այսօր ալ անհրաժեշտ է 500 հոգի որոնք պետական մտածելակերպ ունենան, հայրենասէր ըլլան ու լծուին տնտեսութեան փրկութեան ու վերելքին գործին:

Գ. Դաւթեան կ՚ըսէ թէ ինք կրնար աշխատիլ պետական համակարգին մէջ եթէ նման առաջարկ մը ըլլար: Կը նախընտրէ Երեւանի փոխ–քաղաքապետի պաշտօնը, կամ արտաքին տնտեսական յարաբերութիւններու փոխ–նախարարի: Առաջինը՝ որպէսզի Երեւանի բարեկարգումը, զարգացումը կամայական որոշումներով չըլլայ ու երախաներն ու մեծերը ինքնաշարժերուն չափ հոգածութիւն վայելեն, ունենալով խաղավայրեր ու հանգիստի անկիւններ: Իսկ արտաքին տնտեսութեամբ զբաղելու ցանկութեան պատճառը այն է որ ներկայիս մեծ ծախքերով պատուիրակութիւններ արտասահման ճամբորդութիւններ կ՚ընեն, տնտեսական պայմանագրեր կը ստորագրեն, բայց գործը հետեւողական ձեւով առաջ չի տարուիր ու վերջնական արդիւնքը անբաւարար կ՚ըլլայ միշտ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

«ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ»

Գրեց՝ ՎՐԷԺ–ԱՐՄԷՆ

Գանատայէն մեր վերադարձին, ընթերցումի առա՛ խորհրդածելի հատոր մը՝ «Հաղորդութիւն» խորագիրով: Այս մէկը՝ երրորդը «Ոստայն»ներու շարքին: Յետկոյս վերյիշումով կը մտաբերենք, թէ նախորդներուն մէջ երբեմնի եռեւեփ կեանքի մը (իմա՝ եգիպտահայ) մէկ անխարդախ երեսակը կը ներկայացուէր մեզի: Այնքա՛ն սրտայոյզ, այնքա՛ն սրբամօտ: Մեծ ու փոքր արարուածներու եւ վաստակեալ ու բեռնաւոր դէմքերու փայլփլուն տողանցքով: Եւ, միշտ գրչի մը (Վրէժ–Արմէն) կեանք–ապրում տըպաւորիչ հիւսքով(*):

Այս անգամ հեղինակը հայրենական մտորումներու, վկայութիւններու եւ, յայտնապէս, արմատ–հողէ բխող ապրումներու խուրձ մը կը փռէ առանց հաղորդ ընթերցողին առջեւ: Միջավայրը, արդէն հասկնալի «Երազներու երկիր Հայաստանը», իր ցոլքը կը շողացնէ տարափոխիկ տենդով: Արդարեւ, ջերմութիւն մը ցայտուն կը դառնայ սրտէ հոսուն գրչի մը տակ: Եւ պարզ է, թէ ինչո՛ւ: Որովհետեւ, օրին ցանցնուած լեցունկեկ սերմը՝ հողին եւ մտքի սերմնացանին հրացայտ եւ, միաժամանակ, հաստատակամ կամքին եւ անյողդողդ տեսլականին շնորհիւ կ՚ապահովէ ապագայի խոստումներով շռայլ իր ծիլը: (Այս կէտը մենք լաւ կը հասկնանք գաղափարներու զուգորդութեամբ ամբարուող հասարակաց միջավայրի հաստատումով):

Օրագրութեան սահմանները չափչըփող եւ լրագրութեան ու գրականութեան միջեւ տողանցող անոր տողերը, արդէն ըսինք, մտորումներու ճամբով կ՚առաջադրեն խոհեր, եռքի փրփուրով կը յուզեն սրտեր եւ, կենարար զով հով մը, – նոյնիսկ սրտաբեկ ու պատրանաթափ պահերու, – կու գայ, կը շոյէ թուշդ եւ, կը զովանաս, կը պաղշտկիս:

Ասոր կ՚ըսես հայրենիք:

Հեղինակին գրիչը սահուն է, պարզ է: Երկխօսութեանց յարմար: Չի սիրեր դարձդարձիկ տողեր: Հայերէնը ներկայանալի: Որով՝ ընթերցումը հաճելի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Չնմէ անտեսեր ճաեւ յայտնապէս առջինեկին մէջ ի յայտ եկող ալեկոծ հոգին, տագնապահար սիրտը տունէ – տեղէ հեռու նոր երկինքի տակ: Նոր հորիզոն, նոր հենուէ, նոր առաջադրութիւններ... Սփի՛ւռք, Սփի՛ւռք...

— Այս տողերը գլխաւորաբար կը հային հեղինակին Հայաստան փոյց այցելութիւններուն (1991 – 1994): Հաղորդական, անկասկած:

ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ՓԱՐՍԱԽ՝ ԴԷՊԻ ՖՐԷՕՅՏ

Կենսագրական հատորը, զոր Հէրպըրթ Ռ. Լօթմըն նուիրած է Ժիւլ Վերնի, հիմնուած է հոգեբանական վերլուծումի վրայ եւ նոր լոյս կը սփռէ Ֆրանսացի անուանի գրողին կեանքին եւ անձին վըրայ:

Այս հրատարակութեան մասին յօդուած մը հեղինակած է Ֆրանքօ Պրէզինի, որ կը գրէ թէ Ֆրանսայի Էօրոտիգնիի ուշադրութիւն գրաւող գլխաւոր յայտագիրներէն մէկը կը կոչուի Սփէյս Մառնթըն: Ասիկա օրինակ ունեցած է հոլլիվուտեան շարժարուեստի հնարքները եւ ամերիկեան ժամանցավայրի ձօներէն մէկն է Ֆրանսայի, հիւրընկալ երկրին: Ան հիմնուած է Վերնի ամէնէն համբաւաւոր վէպերէն «Երկիրէն լուսին»ին վրայ: Վերն, որ կը նկատուի արդիականութեան մարգարէ մը, նոր ուղեւորութիւններու եւ ճարտարագիտութիւններու նախակարապետ մը, դեռ մինչեւ երէկ պատանիներու յաջորդական սերունդներու համար պարտադիր ընթերցում մը, անձ մըն էր որ ամէն ինչ էր քան արկածախնդիր մը: Իր հատորին մէջ, «Ժիւլ Վերն. Հազարամեակի աւարտի երազող եւ մարգարէ մը» խորագրուած, ամերիկացի լրագրող Լօթմըն, որ Ֆրանսական ԺԹ. դարու մշակոյթի մասնագէտ մըն է, կ՚անսքօղէ, աւելի, Վերնի վերաբերող անվայել երեւոյթներ, մինչեւ օրս հազիւ նկատի առնուած՝ գինք ջատագովողներուն կողմէ:

Կրնայ զարմացնել իրողութիւնը թէ, գիտական եւ աշխարհագրական յայտնաբերումներու դարուն պատկերուած ամէնէն ապշեցուցիչ ուղեւորութիւններ յղացողը, հիմնովին նստակեաց ըլլար: Ինչպէս իտալացի ականաւոր բանաստեղծ Էուճենիօ Մոնթալէ ըսած է, «Կեանքի մասին կարելի է գրել առանց զայն լիովին ապրելու»: Վերն անխոնջ եւ մանրակրկիտ ցանկագրող մըն էր գիտական հրատարակութիւններու եւ «աշխարհագրական ընկերութիւններ»ու տեղեկագրութիւններուն, որոնք իրեն ներշնչման աղբիւր էին: Սակայն Լօթմըն աւելի հեռու կը մղէ իր հետաքննութիւնը եւ բազմաթիւ վաւերաթուղթերէ մեկնելով կը գծէ պատկերը մտմտացող անձի մը, իր երիտասարդական առաջին տարիներէն իսկ կարգ մը խանգարումներէ տառապող, զոր Զիկմունտ Ֆրէօյտ առանց այլեւայլի իր քննած պարագաներու շարքին պիտի դասէր: Նանթ քաղաքի զաւակ եւ հազիւ քանի մը անգամ Վերնի Փարիզէն իր մօրը ուղղած նամակները կը յայտնեն այն սարսափը զոր ան կ՚ապրէր՝ ամենաերեւակայական հիւանդութիւններէ վարակուելու ցնորքէն:

Իսկ դրամին հետ Վերնի ունեցած յարաբերութեան մասին, նուազագոյնը որ կարելի է ըսել, խնդրական է: Այսպէս, զարմանալի չի թուիր որ իր միակ զաւակը, Միշէլ, ոխակալ մոխումով կըլանուէր: Վերնի սիրուհիներուն հետ տարփային խնդիրներէն կամ իր ճնշըւած միասեռականութենէն, իր ցուցամոլ հակահրէութենէն եւ անզանցելի ունայնապաշտութենէն աւելի, իր զաւակն է որ իր կեանքի հանդոյցն էր: Պատանիներու կողմէ ամէնէն սիրուած գրողը չէր գիտցած իր տղուն հետ կայուն կապ մը հաստատել, որ իր ցրուած հօրմէն միշտ օգնութիւն կը պահանջէր: Բայց հրատարակիչ Հեցէլ, այն որ Հոնորէ տը Պալզաքի «Մարդկային կատակերգութիւն»ը հրատարակած էր, Վերնի գործերուն տպաքանակը կ՚աւելցնէր, իսկ թերթերը գրողէն միշտ նոր պատումներ կը պահանջէին: Այսպէս, քանի մը տասնամեակի ընթացքին, լաւ վարձատրուած Վերն հարիւրեակ մը գործերու ծնունդ կու տայ, որոնցմէ շատերուն թատերական տարբերակները մեծ յաջողութիւն գտան: Վերնի ողջութեան իսկ, իր գիրքերուն մեծ մասը հարիւր հազար օրինակը անցաւ:

Միշէլ սկիզբը «յիմարաբոյժ»ի մը խնամքին կը յանձնուի, յետոյ արգելարանի մը մէջ կը փակուի, իսկ վերջը երկու տարի նաւու մը վրայ կ՚անցընէ: Կը կարծուի որ ի՛նք է այն ճամբորդութիւնները կատարողը (զորս իր հայրը շատ անգամ սահմանուած էր նկարագրելու), բայց միայն փորձարկելու համար բան մը՝ որ պէտք էր փոխարինէր իր ընտանիքէն չստացուած դաստիարակութիւն մը:

Թերեւս Վերնի վարքին ամենախոր իմաստը մեզի կը յայտնուի խնդրական այն յարաբերութիւններուն ընդմէջէն, որոնք կ՚առընչուին մարդը պատող ամենամութ երեսակներուն, փորձարկուած՝ թէ՛ ենթակայական մակարդակի եւ թէ՛ պաւալին հետ իր կապին վրայ: Իր գիրքերը կը մնան ամէնէն զարմացնող վաւերագրութիւնները ժամանակաշրջանի մը, երբ անցեալ դարու քաղքենիութիւնը ինքզինքը կարող կը զգար բնութեան ուժերուն ինքնավստահօրէն տիրապետելու: Նէմօն, նաւապետը, որ «Քսան հազար փարսախ ծովերուն տակ»ին մէջ կը մաքառի այն հսկայ հրէշներուն հետ, որոնք անոնց մէջ կ՚ապրին, գուցէ վերջին հերոսն էր դիւցազներգութեան մը, որ իր աւարտին կը հասնէր:

ՍԵՐՄՆԱՅԵԱՆ
(Քաղուած՝ "Փանորամա"էն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Վերջին 10 տարիներու ընթացքին Հայաստանի տարածքին վրայ պատահած երթեւեկի 2076 արկածներու զոհ գացած են 16 տարեկանէն վար 469 երախաներ. 1819 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ամէնէն շատ պատահար արձանագրուած է 1989–90 թուականներուն, որմէ ետք նկատուած նուազումին հետեւած է դէպքերու թիւի նոր աճ: Ամէնէն յաճախ բեմ դարձած են Երեւան, Կոտայք, Էջմիածին, Գիւմրի: Իսկ 1998-ի վիճակագրութիւնը կու տայ սա պատկերը.– պատահած է 202 արկած, որոնց զոհ գացած են 35 երախաներ եւ վիրաւորուած՝ 194 ուրիշներ: Այս տարի որոշ նուազում արձանագրուած է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1999

● Յունիս 11 եւ 12-ին երկու օրերու վրայ տարածուած դասախօսութիւն ու հանդիսութիւններով Հայ – Գերմանական Ընկերակցութիւնը իր հիմնադրութեան 85-ամեայ յոբելեանը նշեց Հանոֆէր քաղաքին մէջ։։ Այս Ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1914-ին, Գերմանիոյ մէջ, հայ ժողովուրդի ճշմարիտ բարեկամ՝ բողոքական հոգեւորականներէն տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսի կողմէ։

Ընկերակցութեան վարչութեան ատենապետը Ժոզէֆ Եաշքը եւ փոխ – ատենապետ տոքթ. Րաֆֆի Քանդեանի նախաձեռնութեամբ ու «Կովկասի մէջ համագործակցութեան կարելիութիւններն ու սահմանները» անուան ներքեւ պատրաստուած դասախօսութեանց շարքին Յունիս 12-ին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան ընկերակցութեամբ Թեմական խորհուրդի զոյգ ներկայացուցիչներուն՝ տիկին Մելինէ փոման եւ տոքթ. Խաչիկ Թաթարեանի։

Դասախօսութեանց ներկայ եղան եւ ելոյթ ունեցան հայ եւ գերմանական բազմաթիւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս ՀՀ դեսպաններ՝ Պ. Աշոտ Ոսկանեան ու Վիգէն Ջիտեչեան, Գերմանիոյ Կեդր. Խորհուրդէն Րաֆֆի Պետիկեան, Վրաստանի դեսպան տոքթ. Կոստանդին Կալաշվիլի, Վրաստանի Խորհրդարանի անդամ Կիլլի Շուկարոֆ, Հայաստանի Հելսինքիի քաղաքացիական ժողովի փոխ-ատենապետուհի Անահիտ Բայանտուր, Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց յանձնաժողովէն Ալչէ Պալըրք, Հանոֆըրի քաղաքապետ՝ Պէրնտ Շթրասըի, Գերմանիոյ Խորհրդարանի գերման – կովկասեան յանձնաժողովի ատենապետուհի Քրիսթա Լէօրչէր, Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ միջեկեղեցական յանձնախումբի ատենապետ տոքթ. Հանս Եոախիմ Հէլտ Եպիսկ., փրոֆ. տոքթ. Ռայնէր Լեփսիուս եւ տակաւին բազմաթիւ գիտնականներ ու հիւրեր։

Յոբելեանին մշակութային բաժնին մասնակցեցան օփերայի երգիչ Գարեգին Յովսէփեան եւ դաշնակահարուհի Սուզաննա Դաւիթեան։

Առաջնորդը ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ եւ նշելով Ընկերակցութեան տարիներու հայօգուտ գործունէութիւնը, մաղթեց յաջողութիւն ապագայ գործունէութեան համար։

Ընկերակցութեան յաջորդ օր տեղի ունեցած ընդհանուր ժողովին վարչութեան ատենապետ ընտրուեցաւ տոքթ. Րաֆֆի Քանդեան, որ տարիներ շարունակ մեծ յաջողութեամբ կը հրատարակէ Ընկերակցութեան եռամսեայ թերթը։

● Շաբաթ, Յունիս 19-ին, Շթուտկարթի մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցւոյ 28-րդ Եկեղեցական Օրը։ Ամէն երկու տարի տեղի ունեցած այս օրը Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներէն բազմահազար հաւատացեալներ, գերմանական ու օտար դաւանանքներու ներկայացուցիչներ կը մասնակցին։ Քանի մը օր տեւող հանդիսութիւններուն կը տրուին քարոզներ, դասախօսութիւններ, կը ցրուին կրօնական հրատարակութիւններ, տեղի կ'ունենան հեռատեսիլի եւ թերթերու ասուլիսներ։

Այս տարի Յուլիս 17-20-ին զուգադիպող Եկեղեցական Օրուան գլխաւոր դասախօսն էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա., որ հրաւիրուած էր իբրեւ Համաշխարհային Եկեղեցիներու Խորհուրդի ատենապետ։ Արամ Ա., Կիրակի, Յունիս 20-ին միջեկեղցական արարողութեան եւս նախագահեց, որ տեղի ունեցաւ Շթութկարթի Փութպոլի դաշտին վրայ։

Թեմիս առաջնորդ Գարեգին Արք. իր հետ ունենալով Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեանը, կատարուած հանդիսութիւններէն պաշտօնական ընդունելութեան մասնակցեցաւ եւ բարի գալուստ մաղթելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին Թեմական Խորհուրդի ու հաւատացեալներուն ողջոյնները հաղորդեց իրեն։

● Յունիս 25-ին, Թեմիս առաջնորդը իր հետ ունենալով Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան եւ Արմաշու Ընծայարանի ռէքթէօր՝ տոքթ. Հայր Աբրահամ Թիրմաջէր, մեկնեցաւ Ս. Էջմիածին։ Այցելութեան նպատակն էր Ընծայարանի տնօրէնին ծանօթացնել Հայաստանի մեր հոգեւոր երեք ճեմարանները՝ Գէորգեան, Սեւանի եւ Գիւմրիի եւ անոնցմէ յաջող աշակերտները ընդունիլ Արմաշու ճեմարանը։

Գարեգին Արք.ի առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ գալ տարուան համար արդէն իսկ տասնէն աւելի աշակերտներ դիմեցին Արմաշու Ընծայարանը, Գերմանիոյ մէջ հինգ տարիներու տեւողութեամբ աստուածաբանական իրենց բարձր ուսումը առնելու։ Յիշեցնենք, որ 1999-ին արդէն երեք աշակերտներ առաջին ուսանողները կ'ըլլան յիշեալ Ընծայարանի։

● Առաջնորդին Էջմիածին գտնուած օրերուն ցաւօք սրտի Յունիս 29-ին վախճանեցաւ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը Գարեգին Ա.։ Գարեգին Արք. յաջորդական օրերուն մասնակցելով թաղման արարողութիւններուն, ինչպէս նաեւ գումարուած եպիսկոպոսաց ժողովներուն, Գերմանիա վերադարձաւ Յուլիս 13-ին։

Իսկ վախճանեալ Հայրապետի մահուան քառասունքին՝ Օգոստոս 8-ին, ինչպէս Գերմանիոյ բոլոր հայ համայնքներուն, նոյնպէս Քէօլնի Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգըստեան պաշտօն հայ եւ օտար հաւատացեալներու խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան։ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպան Պ. Աշոտ Ոսկանեան եւս ներկաներուն մէջ էր իր դիւանի անդամներով։

● Սեպտեմբեր 3-ին, Երեւան-Ֆրանքֆուրթ թռիչքով Գերմանիա ժամանեց ՀՀ Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւնը՝ նախագահ Կարէն Դեմիրճեանի գլխաւորութեամբ, մասնակցելու Գերմանիոյ Խորհրդարանի 50-ամեակի հանդիսութիւններուն։ Պատուիրակութեան կազմին մէջ էին Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու մշտական յանձնաժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան, նոյն յանձնաժողովի անդամ եւ «Կայունութիւն» խմբակցութեան ղեկավար Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Ազգ. Ժողովի արարողակարգի վարչութեան պետ Ռուբէն Սանոյեան, Արտաքին կապերու բաժնի առաջատար մասնագէտ Գէորգ Խաչատրեան եւ Պ. նախագահի կինը՝ Ռիմա Դեմիրճեան։ Օդակայանին մէջ հիւրերը դիմաւորուեցան Գերմանիոյ ՀՀ դեսպան Պ. Աշոտ Ոսկանեանի եւ Գերմանիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի կողմէ, ընկերակցութեամբ Ուրուկուայի Հայոց Թեմի առաջնորդ Յակոբ Եպիսկ. Գըլըճեանի, Մայր Աթոռի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու բաժնի վարիչ Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի, դեսպանատան աշխատակիցներու և գերմանահայ համայնքի ներկայացուցիչներու։ Կարճատեւ զրոյցէ ետք հիւրերը մեկնեցան Պոն, ուր կը սկսէին հանդիսութիւններ՝ աւարտելու համար Պէրլին։

● Սեպտեմբեր 5, ժամը 12.30-ին Հայաստանէն ժամանած պատուիրակութիւնը այցելեց Քէօլնի առաջնորդանիստ համայնք՝ ընկերակցութեամբ Գերմանիոյ մէջ ՀՀ դեսպան Աշոտ Ոսկանեանի։ Պատուիրակութիւնը համայնքի շէնքի մուտքին դիմաւորուեցաւ համայնքի հոգեւոր հովիւ Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեանի եւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ տոքթ. Սարգիս Քէհեաեանի կողմէ, որմէ ետք առաջնորդուեցան Առաջնորդանիստ Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր Եկեղեցի, ուր բացատրութիւններ տրուեցան հոգեւոր հովուի կողմէ։ Նոյն օրը հանդիպում մը տեղի ունեցաւ գերմանահայ միութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ՝ համայնքի սրահին մէջ։ Բարի գալստեան եւ բացման խօսքով հանդէս եկաւ Թեմական խորհուրդի ատենապետ Սարգիս Քէհեաեան, Գերմանիոյ հայութեան ուրախութիւնը յայտնելով այս առթիւ։ Ապա խօսեցաւ դեսպան Ա. Ոսկանեան, ներկայացնելով պատուիրակութեան անդամները։

Հանդիպումին ընթացքին Ազգ. Ժողովի նախագահը իր ուրախութիւնը յայտնեց Գերմանիոյ հայութեան հետ այս հանդիպումին համար, ներկայացուց Հայաստանի ներկայ կացութեան իր գնահատականը եւ ապագայ հեռանկարները։ Ան շնորհաւորեց Գերմանիոյ հայութիւնը՝ Պէրլինի մէջ նոր դեսպանատան շէնքի գնման առթիւ, որ իրականացաւ Առաջնորդարանի, Գործարարներու Միութեան եւ դեսպանատան միասնական ջանքերով եւ Գերմանիոյ հայութեան օժանդակութեամբ։

Վերջաւորութեան Պ. Դեմիրճեան պատասխանեց ներկաները հետաքրքրող հարցումներուն, տեղի ունեցաւ ջերմ զրոյց համայնքի անդամներու եւ պատուիրակութեան ներկայացուցիչներու միջեւ։

● Սեպտեմբեր 5-ին Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան հովուական այցելութիւն մը տուաւ Հալլէ քաղաքը, որ Գերմանիոյ ամենահին համալսարանական քաղաքներէն մէկն է։ Տեղւոյն համալսարանը ուսած են Կոմիտաս, Տէր-Մկրտչեան Եպիսկ. եւ բազմաթիւ անուանի Հայեր, եւ այդտեղ կը գտնուի հայ ժողովուրդի փաստաբան պատուելի Եոհաննէս Լեփսիուսի արխիւը։

Գերմանիոյ հոգեւորականներէն Անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեան, որ նոյնպէս երաժշտական իր ուսումը կը կատարելագործէ տեղւոյն բարձրագոյն վարժարանին մէջ, առենէ մը ի վեր 1700-ամեակի շրջագիծին մէջ տուած իր հոգեւոր համերգներու շնորհիւ ծանօթացած էր բազմաթիւ Հայերու, որոնք ի մի հաւաքուելով տեղւոյն մէջ ստեղծած են փոքր համայնք մը։ Ան երախաներու հետ նաեւ կազմած է փոքրերու երգչախումբ մըն ալ, որ առաջին անգամ յիշեալ պատարագին բերաւ իր մասնակցութիւնը։

Պատարագին ներկայ էին շրջանի հոգեւոր տեսուչը Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, Մայր Աթոռի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու բաժնի վարիչ Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան, Ս. Էջմիածնի ուսանողներէն Արմէն Մարգարեան, որ Գերմանիոյ թեմին կը ծանօթանայ ու հովուական իր փորձառութիւնը կ'աւելցնէ, ինչպէս նաեւ հայ եւ գերմանացի հաւատացեալներ։ Յետ պատարագի, համալսարանի սրահին մէջ կազմակերպուած էր ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին Գարեգին Արք. առիթը ունեցաւ մօտէն ծանօթանալու տեղւոյն Հայերուն եւ գերմանացի հիւրերուն, ինչպէս նաեւ ժողով մը գումարեց ուղղութիւններ տալով նորակազմ համայնքի աժամեայ վարչութեան։

● Առաջնորդը Սեպտեմբեր 6-ին անցաւ Պէրլին, շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի հրաւէրով, հոն տեղւոյն եկեղեցւոյ մէջ նախագահելու մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօնին՝ ի յիշատակ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի։ Առաջնորդին կ'ընկերանային Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան եւ Արմէն դպիր Մարգարեան։

Սերովբէ Վրդ. բծախնդրօրէն կազմակերպած էր արարողութիւնը, որուն ներկայ եղան Պէրլինի հայ համայնքը ամբողջութեամբ և միջեկեղեցական խորհուրդի ողջ կազմը, կաթողիկէ, աւետարանական, յոյն, ասորի, ղպտի Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները։ Արարողութեան ընթացքին քարոզեց Գարեգին Արք. եւ անդրադարձաւ հանգուցեալ Հայրապետի կեանքին ու գործունէութեան։ Խօսք առին նաեւ Պէրլինի Արք. Կարտինալ Գէորգ Շտերցինսքի, Պէրլինի աւետարանական եպիսկոպոսի փոխանորդ Հանս-Ուլրիհ Շուլց եւ Պէրլինի Սենաթի պետական քարտուղար փրոֆ. Լուց Ֆօն Փուֆընտոր-, որոնք վեր հանեցին Հայոց Հայրապետի նկարագիրը, որպէս բացառիկ դէմքերէն մէկը Ի. դարու եկեղեցականներու մէջ։ Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ։

Նոյն գիշերը Պէրլինի «Ամբերգ» հայկական ճաշարանին մէջ Պէրլինի Հայութեան կողմէ ընթրիք տրուեցաւ, ի պատիւ Հայաստանէն ժամանած պատուիրակութեան։ Պատուիրակութիւնը յաջորդ օրը կ'աւարտէր հանդիսութիւններու մասնակցութիւնը մայրաքաղաք Պէրլինի մէջ։ Ընթրիքին ներկայ էին պատուիրակութեան անդամներն ու դեսպանատան աշխատակազմը, Գերմանիոյ առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, Պէրլինի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, Մայր Աթոռի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու բաժնի վարիչ Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան, Պէրլինի հայ համայնքային վարչութիւններու անդամներ։ Ընթրիքի ընթացքին որ անցաւ ջերմ ու հաճելի մթնոլորտի մէջ, խօսք առին նախագահ Դեմիրճեան, դեսպան Ոսկանեան, Գարեգին Արք., Սերովբէ Վրդ. եւ այլք, շեշտելով Սփիւռք – Հայրենիք կապի ամրապնդման անհրաժեշտութիւնը եւ փոխադարձ վստահութեան զօրացումը։

Յաջորդ երեկոյեան, պատուիրակութիւնը վերադարձաւ Երեւան։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Թող իմ գործերուս չխառնուի ուրեմն։

– Ձե՞ս գիտեր, որ թեթեւսօլիկին մէկն է, շատախօս ու մէջինկան, պէտք չէ կարեւորութիւն տալ։

Բոլոր այս մեղմացուցիչ բացատրութիւնները չկրցան հանդարտեցնել Թաթուլը։

Մէյմէկ գաւաթ եւս պարպեց, յետոյ հաշիւը մաքրեց եւ Սեւ Կարոյին դառնալով ըսաւ.

– Ել երթանք, ալ շատ խմեցինք։

– Ես ալ միասին գա՞մ, – հարցուց Տրդատ՝ չարամտօրէն ժպտելով։

– Դուն տեղդ նստէ, – գոչեց Թաթուլ, ու Կարոյին թեւէն քաշելով՝ դուրս ելաւ սրճարանէն։

– Սանկ դէպի Մօշի կողմը երթանք...

– Երթանք, – հաւանեցաւ Կարօ։

Լուռ ու մունջ քալեցին բաւական ժամանակ, մինչեւ որ հասան Արմտիքի հրապարակը։ Թաթուլ գինետուն մը մտաւ, ուր սեղաններու շուրջ բազմած էին ռումէն գիւղացիներ ու գեղջկուհիներ եւ գինի կը խմէին։

– Հոս աղէկ է, – ըսաւ Թաթուլ, – Հայ չկայ, ու մենք մեզի ազատօրէն կրնանք տեսնուիլ։

Յետոյ, մէյմէկ գաւաթ ցուիքա ապըպրելէ ետքը, ըսաւ.

– Շատ նեղացայ քիչ մը առաջ ըրած խօսքերուդ։

– Բայց նեղանալիք բան մը չկար, – պատասխանեց Կարօ, – ես միամտօրէն բան մըն էր, ըսի եւ այն ալ Ծառունիէն լսած էր, որ կրկնեցի. ես իմ քովէս բան մը չհանեցի։

– Գիտեմ, որ այնպէս է, բայց ուրիշներու քով այդ տեսակ խօսքեր պէտք չէ ընել, անոնք կատակէ չեն հասկնար, ասկէ զատ տասը տեսակ մեկնութիւն կուտան... Այդ Մօլլային խօսքը ընաւ ընելու չէիր։

– Բայց ինծի Ծառունին բացէիբաց ըսաւ, որ դրամ առեր ես այս աղտու իրմէ... ես նորէն ծածուկ գացի։

– Էյ, եթէ առած ըլլամ նէ, ի՞նչ վընաս ունի։

– Ընաւ վնաս չունի. միայն թէ մենք ալ մարդ ենք, մենք ալ դրամի պէտք ունինք...

– Կ'ուզե՞ս, որ լրջօրէն խօսինք իրարու հետ։

– Հարկաւ կ'ուզեմ։

– Այո, մէկ քանի անգամ դրամ առի այդ Մօլլայէն, մեծ բան մը չէ, բայց ինչ որ է, իմ նպատակս մեծկակ բան մը զարնել է, առանց քանի մը հազար լէյին խօսքը չըլլար...

– Շատ իրաւունք ունիս, ըլլալէն ետքը մեծկակ բան մը ըլլալու է։

– Ես ալ աղոր ետեւէն եմ եւ կարծեմ պիտի կրնամ յաջողիլ, միայն թէ շատ խոհեմութեամբ վարուելու է... այսօր երկար-բարակ տեսնուեցայ հետը, գործը բաւական կարգին դրի... միայն թէ առանձին պիտի չըլլայ, օգնականի պէտք ունիմ։

– Ես հոս չե՞մ...

– Ճիշդ ատոր համար է, որ քեզի հոս բերի, որպէսզի գլուխ-գլխի խօսինք, իրարու հետ համաձայնինք ու միասին գործենք, միայն նորէն կը կրկնեմ, լրջօրէն պէտք է գործ տեսնենք։

(Շար. 104)

(Շար. Ա. էջէն)

է Գորգ Գրիգորեանի նախաձեռնութեամբ, խոստացած է իր կողմէ կրկնապատկել ինչ որ պիտի հաւաքուի ընդհանուր նուիրահաւաքումով: Այսինքն եթէ մերինները կարենան հաւաքել 600 հազար տոլար, Հիմնարկը այդ գումարը պիտի վերածէ 1 միլիոն 200 հազար տոլարի:

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՆՀԻՄՆ ՇՇՈՒԿՆԵՐ ԵՐԷԿ ԳԻՇԵՐ ԴԱՐՁԵԱԼ ԽԱՆԳԱՐԵՑԻՆ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱԲՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՔՈՒՆԸ

Սի–Էն–Էն–ի վերագրուած լուրով մը պնդուեցաւ որ գիշերը մեծ երկրաշարժ մը պիտի պատահի: Ժողովուրդը փողոց իջաւ:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14–ի գիշերը, Իսթանպուլի մէջ դարձեալ շրջիլ սկսաւ «փսփսուքի լրագիր»ը, Իսթանպուլի գրեթէ բոլոր թաղերուն մէջ գրեթէ նոյն ժամերուն սկսան շրջիլ պնդումներ, ըստ որոնց երէկ գիշեր ուժեղ երկրաշարժ մը պիտի պատահէր Իսթանպուլի մէջ: Իսթանպուլաբնակները, որոնք առաջին երկրաշարժէն ի վեր ամէն օր զանազան մեկնաբանութիւններ ու յուետես ենթադրութիւններ կը լսեն Իսթանպուլի մասին, այս անգամ ալ հաւատացին եւ շատեր գիշերեցին փողոցը: Թէեւ գիշերը Գանտիլլիի Դիտարանի տնօրէն փրոֆ. Ըշըքարա վճռաբար յայտարարեց թէ Դիտարանին կողմէ որեւէ վտանգ չէ տեսնուած եւ եթէ այդպիսի հաւանականութիւն մը ըլլայ, Դիտարանը ուղղակի տեղեակ կը պահէ ժողովուրդը:

Կը կարծուի որ այս շշուկները միակ կեդրոնէ մը արձակուած են, որովհետեւ ամէնուրեք նոյն խօսքերը կ՚արտասանուէին: Շրջող փսփսուքները հիմնըւած էին հետեւեալ սենարիոյին վրայ.

– Սի–Էն–Էն ամերիկեան հեռատեսիլը ենթագիր մը հրատարակելով հաղորդեր է որ ժամը 21–ի եւ 22–ի միջեւ մեծ երկրաշարժ մը պիտի պատահի:

– Բարեկամներէս մէկը, որուն մէկ ազգականը կ՚աշխատի Գանտիլլիի Դիտարանին մէջ, ըսաւ որ այս գիշեր երկրաշարժ պիտի պատահի:

– Իշխանութիւնները բոլորովին պարպեր են Ֆաթիհ թաղամասը, ժողովուրդը լեցուեր է Գարակիւմրիւքի մարզադաշտին մէջ:

– Ծովը 1,5 մեթր բարձրացեր է: Կ՚ըսուի որ ծովուն ջուրը տաքցած է եւ հսկայ ալիքներ տեսնուիլ սկսած են:

– Մեծ կղզիի ժողովուրդը զինուորականներու կողմէ տրամադրուած նաւերով կը հեռացուի կղզիէն:

– Սպայակոյտի Նախագահութեան հրահանգով զինուորական զօրանոցները սկսան պարպուիլ:

– Ամերիկայի ու Անգլիոյ հիւպատոսարանները իրենց երկիրներէն ազդարարութիւն ստացեր են որ երկրաշարժ պիտի պատահի, բայց յայտնի չէ թէ պաշտօնեաները Թուրքիան լքել սկսա՞ն թէ ոչ:

– Ավճըլարի քաղաքապետութիւնը բարձրախօսներով պահանջեց որ ժողովուրդը տուն չմտնէ:

Գանտիլլիի Դիտարանի տնօրէն Ըշըքարայի հերքումներէն վերջ խուճապը մասամբ մեղմացաւ: Առտուան դէմ Սի–Էն–Էն–ի տնօրէնութիւնն ալ ցաւ յայտնեց որ իրենց անունը գործածուած է այս շըշուկներուն մէջ, բայց հրապարակեց թէ կայանին կողմէ նմանօրինակ որեւէ հաղորդում չէ կատարուած:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ պնդըւեցաւ որ նմանօրինակ պնդումները հրապարակ կը քշուին գողերու կողմէ, որոնք դարանակալ կը սպասեն տուները կողոպտելու համար: Բայց ամբողջ քաղաքի մը մէջ մէկ թաղէն մինչեւ միւսը շրջող այսքան տարածուն շշուկ մը գողերու կողմէ հանուած չի կրնար ըլլալ:

Միւս կողմէ իշխանութիւններ կը գգուշացնեն թէ չարամիտներ մեծ շէնքերու կամ սիթէներու բնակիչներուն դռները կը զարնեն ու կ՚ըսեն թէ երկրաշարժի վախ կայ, ուստի պէտք է դուրս ելլեն: Այնուհետեւ անոնք կը մտնեն պարպըւած յարկաբաժնէն ներս ու գողութիւններ կ՚ընեն:

Մարմարայի ամբողջ տարածքին վըրայ, ժողովուրդին հոգեկան կացութիւնը մեծապէս խանգարուած է, ամէն մարդ գիշեր ու ցերեկ կ՚ապրի երկրաշարժի վախով: Գիտնականները ի զուր կը պնդեն թէ պաղարիւն պէտք է ըլլալ, գիտակցօրէն շարժելու մղումը կը մեղմացնէ վախը, թէ Թուրքիոյ մէջ մարդիկ այլեւս վարժուելու են երկրաշարժի գաղափարին հետ ապրելու:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21. Հայաստանի վերանկախ Հանրապետութեան հռչակման 8–րդ տարեդարձ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 18–ին, կը կատարուի երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին Գոհաբանական մաղթանք կ՚ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

***

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25. Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Soirée "MENTIES"

Organisée par la Croix 1Beue des Arméniens de France, Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne

LE SAMEDI 25 SEPTEMBRE
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Villeurbanne
68, avenue Marcel Cerdan —
69100 VILLEURBANNE

Prix du repas adulte : 100 F.
(Apéritif et vin compris)
et 80 F. pour le enfants jusqu'à 12 ans

Pour tous renseignements et réservations contactez :
La M.C.A.V. les après-midi de 14h à 18h
Tél : 04 78 26 28 71

INFORMATIONS

Pour un tourisme de proximité en ARMENIE

Présente en Arménie depuis 1997, **KASA** — Komitas Action Suisse-Arménie— agit sur le plan humanitaire, particulièrement à Erévan (orphelinats et personnes âgées) et à Gumri (jeunes et familles défavorisées). KASA souhaite également encourager des échanges personnels entre Arméniens et Européens par le biais d'un tourisme de proximité.

Dans cette perspective **nous avons sélectionné plusieurs familles à Erévan qui peuvent accueillir des voyageurs :** une occasion unique de découvrir la réalité arménienne dans des familles de confiance parlant français ou anglais et à des conditions financières très avantageuses (chambre et petit-déjeuner entre 9 et 14 dollars par personne selon la durée du séjour). Accueil possible à l'aéroport.

A but non lucratif, notre projet vise à améliorer quelque peu la situation financière de ces familles; mais surtout il s'inscrit dans une volonté de mieux faire connaître l'Arménie et ses habitants et de favoriser un développement à long terme, respectueux des gens et de l'environnement, comme alternative au tourisme de masse.

Sur place KASA-Arménie (tél. à Erévan : 58. 40. 32) peut vous conseiller (excursions, rencontres, problèmes pratiques, etc.).

Informations et inscriptions :
KASA, Monique Bondolfi,
Ch. de la Rosière 7, CH-1012 Lausanne
tél.: 021 (hors de Suisse 004121)
728. 50. 78, fax: 021. 728. 50. 84,
e-mail: famille. bondolfi@bluewin.ch

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR AYP FM (99.5)
Samedi 18 Septembre à 12 heures
EMISSION CONSACREE AU SEISME QUI A EU LIEU EN TURQUIE
Soyez à l'écoute.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

23ème RENTREE
le Mercredi 6 Octobre 1999

Portes ouvertes et inscriptions
Mardis 21 et 28 septembre de 17h à 19h
Mercredis 22 et 29 septembre de 14h30 à 19h

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au language - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 2000 et 2001
Conversations adultes
EVEIL à L'IDENTITE et à la CULTURE ARMENIENNES
Cours (enfants, adolescents)
Heure du conte
MUSIQUES
Eveil musical - Solfège
Piano - Violon
Guitaire (liste d'attente)
Musique d'ensemble
DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe de garçons
Académique (sur audition)
Danse d'ensemble
ARTS
Atelier dessin - Arts plastiques
ARTS MARTIAUX - Kung Fu
en association avec l'ABBA
LECTURES
Bibliothèque - Diffusion
REPRISE DES EMISSIONS SUR RADIO AYP FM
LE 29 SEPTEMBRE à 10h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VOYAGE A VENISE

DU 18 AU 21 NOVEMBRE

Voyage par avion : Paris / Venise / Paris (Nouvelles Frontières)
Hébergement en hôtel***, demi-pension

Programme prévu :

Visite de VENISE : Place St Marc, Palais des Doges, Basilique St Marc, Campanile, Anciennes prisons, «Pont des Soupirs».
Croisière dans les îles Murano, Burano, Torcello.
Visite de l'île San Lazzaro, des Pères Mekhitaristes.

Participation : **2.650 F** (Supplément ch. seule : **680 F.**)

INSCRIPTIONS :

Association Sainte-Croix de Paris : 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris; Tél. : 01 40 51 11 90;
ou *Paroisse de Paris*, 13, rue du Perche, 75003 Paris; Tél. : 01 44 59 23 50.

N.B.- Les inscriptions seront closes le 30 septembre.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22, ժամը 14–ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար կը խնդրուի դիմել եկեղեցիին՝
Հեռ. – 01 – 43 – 78 – 92 – 91
01 – 46 – 56 – 14 – 53:

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2. avenue de Stalingrad — Bagneux
Renseignements
Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

Association MACHTOTZ

Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio : 550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz: 01 47 50 97 51.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.732 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.732

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

Կ. ՎՈԼՊԷԿ՝ Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը-Ի ԳՈՐԾՕՂ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ի գործող նախագահ, Նորվեկիայի Արտաքին նախարար՝ Կնուտ Վոլպէկ շրջանի իր այցելութիւնը սկսած է Երեւանէն, ուր ժամանած է Սեպտ. 15-ին: Օդակայանը պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն: Առաջին առթիւ, բարձր գնահատած է Հայաստանի դերը Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ի կազմակերպութենէն ներս: Անդրադառնալով իր այցելութեան հիմնական նպատակին, նշած է թէ պէտք է փորձել Ղարաբաղի խնդրին լուծումը գտնել, ինչպէս նաեւ քննարկել Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ի Պոլիս գումարուելիք վեհաժողովին նախապատրաստական հարցերը: Գոհունակութիւն յայտնած է վերջերս տեղի ունեցած զարգացումներէն, Ազրբէյճանի եւ Հայաստանի նախագահներուն տեսակցութիւններէն, չեշտելով թէ. – «Կը խորհիմ որ այդ ձեւով կրնանք դիւրացնել Ղարաբաղի հարցի կարգաւորումը»: Աւելցուցած է որ իբր հայրենակից Հայոց մեծ բարեկամ Ֆ. Նանսէնի, յատուկ զգացումներ ունի հայ ժողովուրդի նկատմամբ:

Նոյն օրը այցելած է Ծիծեռնակաբերդ ու նաեւ հանդիպում ունեցած է Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեանի հետ, որմէ ետք Հայաստանի կառավարութեան եւ Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ի միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան յուշագիր մը ստորագրուած է Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ի ներկայացուցչութիւն մը հիմնելու համար Հայաստան: Իրիկունն ալ Թէքէեան կեդրոնի մէջ բացուած է Նանսէնի նուիրուած ցուցահանդէսը: Ելոյթ ունենալով, Կ. Վոլպէկ ըսած է թէ կը մեծարուի գաղափարական մարդ մը, գիտնական, բեւեռախոյզ, մարդիկ, դիւանագէտ, եւ քաղաքական գործիչ, սակայն ամէն բանէ առաջ՝ մեծ մարդասէր: Աւելցուցած է թէ երեք տարի առաջ ալ ներկայ եղած է Նանսէնի նուիրուած ցուցահանդէսի մը, այս անգամ՝ Նորվեկիա եւ որու բացումը կատարած է Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.:

Իր կարգին, Վարդան Օսկանեան յայտարարած է որ Նանսէն Հայաստանի համար շատ աւելին ըրած է քան ամբողջ հիմնարկ մը եւ շնորհակալութիւն յայտնած է կազմակերպողներուն:

Ցուցահանդէսին ներկայացուած են Նանսէնի գիրքերը, գրականութեան եւ կեանքին ու գործունէութեան մասին լուսանկարներ: Նաեւ բացառիկ ցուցանմոյշ մը՝ Հայ կնոջ «Նանսէնեան անցագիր»: Ցուցանմոյշները տրամադրուած են Նորվեկիոյ ազգագրական թանգարանին, Հայաստանի ազգ. պատկերասրահին եւ պատմութեան թանգարանին կողմէ: Ցուցահանդէսը կը փակուի Սեպտ. 25-ին:

***

Օգտակար գտնելով Վոլպէկի հետ հանդիպումը, Արտաքին նախարարը լրագրողներուն ըսած է՝ «անհրաժեշտ է որ Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ի նախագահողը ամբողջութեամբ տիրապետէ իրավիճակին, որպէսզի յանկարծ, ինչպէս եղած է Լիբանան, ոեւէ մէկը թիւրիմացութիւններու առջեւ չգտնուի»: Վ. Օսկանեան չէ բացառած մինչեւ Պոլսոյ ժողովը Մինսկի խումբի շրջանակներուն բանակցութիւնները վերսկսելու կարելիութիւնը:

***

Կ. ՎՈԼՊԷԿԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 16-ին, Հայաստանի կառավարութեան ընդունելութեան տան մէջ, Կ. Վոլպէկ հանդիպում ունեցած է Արցախի նախագահ Արկադի Ղուկասեանի եւ Արտաքին նախարար՝ Նայիրա Մելքումեանի հետ, ներկայ եղած են Հայաստանի եւ Ազրբէյճանի մօտ իր անձնական ներկայացուցիչը՝ Ա. Կասփրշիք եւ պատուիրակութեան այլ անդամներ: Լրագրողներուն խօսելով, Նորվեկիացի նախարարը ընդունած է որ որոշ հանգրուանի մը Արցախի ներկայացուցիչը պէտք է մասնակցի բանակցութիւններու գործընթացին: Ըստ իրեն այլեւս նոր առաջարկներ պէտք չեն, անոնք կան արդէն բանակցութիւններու սեղանին վրայ: Ամբողջովին կը պաշտպանէ երկկողմ յարաբերութիւնները, բայց, կ'ըսէ, Մինսկի խումբը եւ անոր նախագահը պատրաստ են միանալու գործընթացին, երբ կողմերը պատրաստ ըլլան: Կը խորհի որ երկու կողմերն ալ տրամադիր են փոխզիջումներու եւ հիմա յոյս ունի որ մինչեւ Պոլսոյ ժողովը, կ'ունենան շօշափելի արդիւնքներ:

***

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԼՂՀ-Ի ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

Հանդիպումէն յետոյ, ԼՂՀ նախագահը՝ Ա. Ղուկասեան յայտարարած է լրագրողներուն.– «Երբ խօսքը գնում է շրփումների մասին՝ Ալիեւ – Քոչարեան, ես մեր հանդիպման ժամանակ Պ. Վոլպէկին ասացի, որ դրանք կարեւոր են, բայց ինքնաբաւ չեն. մինչեւ ԼՂՀ-ն չմիանայ այդ բանակցութիւններին, ես չեմ հաւատում, որ հակամարտութիւնը կարելի է լուծել»: Շեշտած է որ ԼՂՀ-ի մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է բանակցութիւններուն եւ որքան շուտ, այնքան շուտ կը լուծուի խնդիրը:

Ինչ կը վերաբերի ԼՂՀ-ի մասնակցութեան որպէս լիարժէք կողմ, Ա. Ղուկասեան շեշտած է.– «Պ. Վոլպէկը ինձ այդ մասին հարցրեց, ես ասացի որ, իմ կարծիքով, արդէն ուշացել ենք, ԼՂՀ-ն առաջին օրուանից պէտք է միանար»:

Նկատի առնուած է Հայաստանի եւ Ազրբէյճանի Պաշտպանութեան նախարարներու հանդիպումին կարեւորութիւնը: Անոնք ի վիճակի են լուծելու Հայաստանի եւ Ազրբէյճանի միջեւ ռազմական գծի հարցը, բայց Ա. Ղուկասեան համոզուած է որ եթէ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարն ալ մասնակցէր, այդ հանդիպումը աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլար: Ինչ կը վերաբերի նոր առաջարկներու, Ա. Ղուկասեան համակարծիք է Վոլպէկի.– «Ես գտնում եմ որ կայ մէկ առաջարկ՝ ընդհանուր Պետութեան գաղափարը, մնացածները արդէն մերժուել են այս կամ այն կողմից: Ընդհանուր պետութիւնն ընդամէնը *տերմին* է, ինչ է դա նշանակում, պէտք է որոշուի բանակցութիւնների ընթացքում: Գտնում եմ, որ իրօք, կարիք չկայ նոր առաջարկի»: Ա. Ղուկասեան դեռ կը շեշտէ.– «ԼՂՀ-ն չի հրաժարուելու իր անկախութիւնից, մենք պայքարելու ենք մեր անկախութիւնը պաշտպանելու համար: ԼՂՀ դիրքորոշումը 1991-ից՝ անկախութեան հռչակումից, չի փոխուել եւ չի փոխուելու»: Իր խօսքով, անկախութեան հարցը քննարկման հարց չէ, այն շրջանի կայունութեան ճամբան է, եւ եթէ փորձեն ԼՂՀ-ն վերադարձնել 1988-ի սթաթուքուօ-ին, այդ պատերազմի ճամբայ կ'ըլլայ:

Հուսկ, զիջումներու մասին, Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ.– «Դա կարող է որոշուել միայն բանակցութիւնների ընթացքում: Մեր զիջումները կախուած են լինելու միայն Ադրբեջանի զիջումներից»:

***

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՄԱՐՄՆԻ ՄԱՍԻՆ(*)

Հիմնուելով Սոցիալ-Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան մամուլի սպասարկութեան ստացած տեղեկութեան վրայ, լուր տարածուած էր որ ՍԴՀԿ եւ Ցառաջդիմական Միացեալ Կոմունիստական Կուսակցութիւնը (ՀԱՄԿԿ) համաձայնութեան եկած են միջկուսակցական խորհրդակցական միացեալ մարմին մը ստեղծելու համար: Այս առընչութեամբ ՍԴՀԿ մամուլի սպասարկութիւնը հաղորդած է որ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներու հանդիպումին առեն ՀԱՄԿԿ-ի կողմէ եղած է նման առաջարկ, սակայն վերջնական եւ պաշտօնական համաձայնութիւն չէ գոյացած:

(*) Տե՛ս. «Յառաջ», Սեպտ. 17:

ՎԵՐՖԵԼԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»), Սեպտեմբեր 17. –

Երեւանի Ցեղասպանութեան Թանգարանին նախաձեռնութեամբ, Սեպտեմբեր 16-17-ին երկօրեայ գիտաժողով մը նըւիրուեցաւ «Մուսա լերան 40 օրեր»ու հեղինակ Ֆ. Վէրֆէլի յիշատակին: Ողջունելով քանի մը տասնեակ ներկաները որոնց մէջ էին Աւստրեւհայկական Միութեան նախագահը, Վէրֆէլի Կոմիտէի նախագահուհին, Վէրֆէլի վէպին Թուրք հրատարակիչը Ռ. Զարաքօլու, Ակադեմիայի փոխ-նախագահ Գ. Բրուտեան շեշտեց Վէրֆէլի անձին մէջ հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամը, ինչպէս Ֆ. Նանսէնը եւ ուրիշներ: Տուաւ գրողին կենսագրականէն ամփոփ տողեր ու բացուած հռչակեց գիտաժողովը:

Նիստին ղեկավարն էր Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Լ. Բարսեղեան: Էջմիածնէն երիտասարդ միաբանի մը կողմէ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Ներսէս Արք. Պոզապալեանի ողջոյնին փոխանցումէն ետք ղեկավարը խօսքը տուաւ Վէրֆէլի Կոմիտէի նախագահուհի Մարիան Կրուպէրի: Անոր գերմաներէն ելոյթը հասկնալու բախտին արժանացան զուգահեռ թարգմանութեան միայն քանի մը սարքաւորումներուն մօտ նստածներ, իսկ մնացեալ մեծամասնութեան մատչելի յաջորդ ելոյթը Ս. Կապուտիկեանի պարագայական – զգացական արտայայտութիւնները եղան: Ան յիշեց թէ 50-ական թուականներուն Երեւան այցի եկած Աւստրիացիներէ լսած էր Վէրֆէլի վէպին մասին ու «կարմրած» իր անգիտութեան համար. այս խոստովանութեան յաջորդեցին անցեալ կարգերու հասցէին քննադատութիւններ, ապա Վէրֆէլի յիշատակին ուղղուած մեծարանքի արտայայտութիւններով աւարտեցաւ երախտիքի խօսքը:

Գիտաժողովին հետաքրքրութեան մեծագոյն բաժինը կեդրոնացած էր Թուրք հրատարակիչին անձին վրայ. ան Թըրքերէն ելոյթին մէջ ծանրացաւ իր երկրին մէջ իրականութիւնները քօղարկելու յամառ ջանքին վրայ որ անկարելի կը դարձնէր բնականոն կեանքի ընթացքը: Ըսաւ որ Վէրֆէլի վէպին Թրքերէն հրատարակութիւնը կարեւոր ներգործութիւն ունեցած էր քօղարկումի այդ ջանքը խանգարելու մէջ: Մաղթեց որ անոր յաջորդեն նման այլ քայլեր ու Թուրքիոյ մէջ հզօրանայ հարցադրումի սովորութիւնը որպէսզի հոն վերջապէս ընդունուի Հայոց ցեղասպանութիւնը ու նոր ողբերգութիւններ չպատահին:

Ռ. Զարաքօլուի խօսքը թարգմանեց Ր. Արաքս որ ապա իր կարգին արտայայտուեցաւ հայ եւ թուրք մտաւորականներու շփումին կարեւորութեան մասին:

«Մուսա լերան 40 օրեր»ուն ժապաւէնին ցուցադրութեամբ ու զանազան ելոյթներով ձեռնարկը շարունակուեցաւ յաջորդ օրն ալ, յաճախ մտածել տալով «գիտաժողով» բառին քիչ մը դիւրին ընդհանրացումին ու «հայագէտ»ի, «մըտաւորական»ի նման պիտակներու աժան շռայլումին մասին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Սեպտ. 16-ի հանրաքուէն «Քաղաքացիական համերաշխութեան» շուրջ աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանագրեց: Մասնակցողներու համեմատութիւնը 85,06% եղած է եւ առաջարկուած օրէնքին այո՛ պատասխանած է քուէարկողներու 98,63%-ը: Այս օրէնքին համաձայն, ներում կը շնորհըւի խալամապաշտ այն զինեալներուն որոնք Յունուար 13-էն առաջ կը ներկայանան իշխանութիւններուն: Այս հանրաքուէն որ աւելի հանրավճիռի բնոյթ ունի, զգալապէս կ'ամրապնդէ նախագահ Պութեֆլիքայի դիրքը: Որքան ալ ցընծութեան մթնոլորտ մը տիրէ երկրին մէջ այս քուէարկութեան առթիւ, դեռ կան շատեր որոնց սիրտը կ'արիւնի: Մեռեալներու թիւը 100 հազար է: Վախ կայ նաեւ որ Պութեֆլիքայի իշխանութիւնը աւելի մենատիրական դառնայ: Քուէարկութեան համար արձանագրուածներու թիւը 17,5 միլիոն էր:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ է այս անգամ որ նոր ռմբափորձ մը գործուած է Հինգշաբթի (Սեպտ. 16) իրիկուն: Պայթումը պատահած է բնակութեան շէնքի մը 6-րդ յարկը: Առաջին տուեալներու համաձայն չորս մեռեալ կայ եւ երեք վիրաւոր: Նախորդ ռմբափորձին (Վոլգոդոնսկ) մեռեալներու թիւը 17-ի հասած էր եւ 70 վիրաւոր կար: Օգոստոս

(Շար.-ը Դ. էջ)

ԳԱՆԱՏԱՅԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՃԱՄԲՈՒ ՀԱՊՃԵՊ ՆՈԹԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Բարեդէպ առիթներ, ըստ երեւոյթին, պէտք է ստեղծուին, որպէսզի մարդ իր ընդարմացած մարմինը ընդոստ շարժելով մտածէ երկար ոստումով ցամաքամաս փոխել: Հոգեպէս վերանորոգուելու տրամադրութեամբ: Երկար, չա՛տ երկար տարիներէ ի վեր, –աւա՜ղ, բաժանումով, – այլեւս յուշ դարձած երբեմնի դէմքեր տեսնելու հաստատ մտադրութեամբ: Ի՛նչ փոյթ, թէ շատեր քեզի նման շատոնց ի վեր կորսնցուցած են իրենց վաղուան դէմքը, շատոնց ի վեր հրաժարած են, ակամայ, խելացնոր մազքերէ, խելայեղ ցատքոտուքներէ: Պահելով, այնուամենայնիւ, խանդ եւ հաւատք:

Այսպիսի առիթ մը ստեղծուեցաւ վերջերս, երբ բարեդէպ հրաւէր մը կը հաղորդէր, թէ Մոնրէալի մէջ, Գանատա, հաւաք մը կը կազմակերպուի եգիպտահայ վարժարաններու նախկին շրջանաւարտներու, սաներու:

Մտածումը այլապէս օրինակելի և, հետեւաբար, քաջալերելի էր, քանի կը միտէր անգամ մը եւս իրարու մօտ բերելով համախմբել գաղութի մը ազգային վարժարաններու երկու սեռէ ընթացաւարտներ: Որպէսզի ասոնք համախումբ վերյիշումի ճամբով վերակենդանացնեն իրենց երբեմնի վառ օրերը՝ հայատրոփ սիրտերու հոյլով շրջանակուած կրթական օճախներու մէջ: Իրօք, Եգիպտոսի մեր ազգային վարժարանները, իւրերայաջորդ հայածին սերունդներու հոգեմտաւոր դաստիարակութեան յայտնապէս նկատելի կեդրոններ եղած են: Դարբնոցներ, ուր ամէն բանէ առաջ կը թեւածէր շունչը Մաշտոցի: Դասարաններէ մինչեւ խաղադաշտ: Հպարտութիւն առթող մատնանշելի կէտ մը անպայման:

Իբրեւ մանրանկար «պատմութիւն» յիշեցնենք, թէ նախաքայլը կ'արձանագրուի Թորոնթօ, Գանատա, 1991-ին: Հոն կը մէկտեղուին Գահիրէի Գալուստեան եւ Հելիոպոլսոյ Նուպարեան ազգային վարժարաններու սան-սանուհիներ, առհասարակ շրջանաւարտ: Նոյնը 1993-ին, Լոս-Անճըլըս, Միացեալ-Նահանգներ, եւ, 1995-ին Սիտնէ, Աւստրալիա: Չորրորդ հաւաքին ի Գահիրէ, 1997-ին, նախորդներուն կը միանան Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան ազգային վարժարանի ընթացաւարտներ: Այս տարուանը, հինգերորդը, Յուլիս 29-էն Օգոստոս 3, տեղի կ'ունենար Մոնրէալ, ուր ստուար թիւ կը կազմեն նախկին Եգիպտահայերը, մեծաւ մասամբ հայկական վարժարաններու սան-սանուհիներ: Նախաձեռնութիւնը կը պարտինք քաղաքի Եգիպտահայերու Ընկերակցութեան նախագահութեամբ Եգիպտահայոց Առաջնորդ Զաւէն Արք. Չինչինեանի: Աւելցնենք, թէ ի տարբերութիւն նախորդներուն, այս անգամուանը առաջին անգամ ըլլալով նկատի կ'ունենայ բուրգերու երկրին բոլոր հայ վարժարանները՝ ազգային, յարանուանական թէ անհատական:

Շարունակելով ըսենք, թէ յապաղած այս նօթերը մտադրութիւն չունին թըղթակցութեան հայոց տողեր արձանագրելու: Ասով հանդերձ, պարտինք ըսել, թէ հաւաքը իր ընդհանուր գիծերով նախանձախնդիր մօտեցումի, բծախնդիր աշխատանքի եւ, ամէն ինչով կանոնաւոր ու կատարեալ ըլլալու կազմակերպիչ մարմնին փափաքը կը մատնէր: 1·400 մասնակիցներ այլազան երկիրներէ (Աւստրալիա, Միացեալ-Նահանգներ, Ֆրանսա եւ ուրիշ) եւ երկրի քաղաքներէն (Մոնրէալ, Թորոնթօ եւ ուրիշ) կը կարծենք, թէ ասոր վկայութիւնը կը բերեն: Կը հաստատեն մեր ըսածը:

Աւելցնենք, թէ ինչպէս արդէն յայտարարուած էր, հաւաքէն գոյացած հասոյթը կը յատկացուի Հայաստանի կրթական ծրագրին: (Հաշուետուութեամբ մը կ'իմանանք, անշուշտ):

***

Առանձնացնելով յայտագրին մէկ երեսը,սը, խօսինք Օթթաուայի մեր այցելութեան մասին: Զոյգ առումով նշանակալի կ'ըլլայ այս մէկը, քանի ընթացիկ շրջագայութեան մաս կը կազմեն բազմահարիւր մասնակիցներու այցը Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատուն եւ, այնուհետեւ, Խորհրդարանի շէնքը· առաջինը գոգորիկ, երկրորդը՝ արտակարգ տպաւորիչ, ինչպէս կ'ակընկալուէր:

Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան եռայարկ շէնքը, որու բակին, մուտքին, խրոխտ կը ծածանի մեր փայփլուն Եռագոյնը, հիմնովին վերանորոգուած գեղատեսիլ առանձնատուն մըն է: Կը գտնուի քաղաքի մէկ պերճ թաղամասին մէջ: Արձանագրութիւն մը կը մատնանշէ... շէնքը նուէրն է Տէր եւ Տիկին Սարգիս Յակոբեանի ... եւլն.: Կը նօթագրենք՝ «Մեր դեսպանատունն է Մարտ 1995-էն ասդին»:

Գահիրէի դեսպանատան մեր այցէն ետք, այս անգամ ալ, այս առիթով կը մտաբերեմ մեր ազգային առաջադրութիւններու ջատագով, պաշտպան, տրիբուն Վահան Նաւասարդեանի մեզի ջամբած հաւատամքներէն գլխաւորը. –

Տեսնել հայրենիքը ազատ:
Տեսնել զայն անկախ:

Այլ սակայն, դեռ կան իրագործելի այլ հաւատամքներ:

Կարդալով ձեւախախտումի ենթարկըւած սա այլանդակ Հանրապետութիւն գոյականը, յստակ կ'ըսեմ մտովի. առանց Մաշտոցեան ուղղագրութեան դարձի, առանց լեզուի արմատներուն եւ, հետեւաբար, հոգիի հետ հաղորդակցութեան կապին, վերահաստատումին, այլուր մեզի հրամցուած այսօրինակ գըրուած հայերէնը կը պարզէ հաշմանդամ պատկեր:

Բայց, անկասկած, այս եւ ուրիշ մեծ թէ փոքր վէրքեր կը դարմանուին, խոցեր կը բուժուին: Մէկ խօսքով՝ դարուփոսեր կը հարթուին, ընդմիշտ:

Խորհրդարանի շէնքի այցն ալ կը դառնայ նշանակալի: Ծերակուտական Մարսէլ Փրուտօ այցելուներուս ցոյց կու տայ Համայնքներու Պալատը, Ծերակոյտի սրահը, պատմական գրադարանը եւ յարակից բաժիններ: Յայտնապէս կը բացատրէ յետին մանրամասնութեամբ Սահմանադրութեան կարգն ու սարքը, իշխանութեանց աշխատանքի սկզբունքներն ու կանոնները, եւլն.:

Քիչ մը շեղագնաց՝ քանի մը նօթ յանձնենք մեր գրչին:

Գանատա Դաշնակցային բնոյթով լայնատարած Պետութիւն է ամերիկեան ցամաքամասին հիւսիսը: Անգամ Անգլիական Համարակապետութեան, երկիրը շրջապատուած է երեք ովկիանոսներով՝ Ատլանտեան, Խաղաղական եւ Հիւսիսային Սառուցեալ: Ցամաքամասով կ'անջատուի Միացեալ-Նահանգներէն եւ այս վերջինոյն հողամասը ներկայացնող եւ 1959-էն իբրեւ 49-րդ Նահանգը նկատուող Ալասքայէն, 8·850 քմ· սահմանագիծով:

Անուանական կարգով Պետութեան գըլուխը կը գտնուի Անգլիոյ վեհապետը (իմա՝ Թագուհին), ներկայացուած Ընդհանուր Կառավարիչով: Այս վերջինը ունի սահմանափակ իրաւասութիւններ: Արդէն նշանակումը կը կատարուի երկրին վարչապետին խորհրդակցութեամբ:

Դաշնակցային հիմունքով կազմուած երկիրը կը համախմբէ տասը նահանգ, – Ալպերթա, Բրիտանական Գոլումպիա, Մանիթօպա, Նիւ-Պրընզուիք, Նիւ-Ֆաունտլէնտ, Նոր Սկովտիա, Արքայոն Էտուարտի կղզի, Սասկաչեւան, Քէպէք, Օնթարիօ: Ունի երկրամասեր՝ Եուքոն, Հիւսիս-Արեւմուտք եւ, Ապրիլ 1-էն ասդին, այս վերջինոյն երկուքի բաժանումով, ընդարձակ առանձին վարչական շրջան մը՝ Նիւնավաթ: Տեղաբնիկ էսքիմոներու լեզուով կը նշանակէ «Մեր հողը»: Ի դէպ, վերջին յիսուն տարուան մէջ առաջին անգամ է, որ Գանատա կը վերագծէ իր ներքին սահմանները, ա՛յս ալ համախոհութեամբ:

Խորհրդարանական կարգը երկաստիճան է: Ծերակոյտ եւ Համայնքներու Պալատ (իմա՝ Երեսփոխանական Ժողով):

Ծերակոյտի անդամները, ներկայիս 104, խորհրդակցաբար վարչապետին, կը նշանակուին Ընդհ. Կառավարիչին կողմէ: Ասոնք իրենց պաշտօնը կը վարեն մինչեւ 75 տարեկան: (1965-էն առաջ՝ ցմահ էր):

Համայնքներու Պալատի երեսփոխանները կ'ընտրուին ընդհ. քուէարկութեամբ հինգ տարուան ժամանակամիջոցի համար: Այժմու, թիւն է՝ 282:

Ընդհ. Կառավարիչը կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը կը յանձնէ ընտրութեամբ մեծամասնութիւնը ապահոված կուսակցապետին: Այսպէս, ան կը դառնայ վարչապետ: Կազմուած դահլիճը լիովին պատասխանատու կը մնայ, եւ նաեւ համարատու՝ Երեսփոխանական Ժողովի:

Դաշնակցային հիմունքներով իրարու միացած նահանգներն ալ ունին իրենց ներքին, տեղական գործերը յանձնանձող ընտրովի իշխանութիւն, համապատասխան ժողովներով եւ, Օթթաուայի կողմէ նշանակուած փոխ-կառավարիչով:

***

«Օտար գաղութներու մէջ, շրջապատի այլասերող եւ ապազգայնացնող հազար ու մէկ վտանգներու մէջ, ինչպէ՞ս կրնայ նոր սերունդը հայ ըլլալ եւ հոգիով հայ մնալ: Ո՞վ պէտք է կատարէ այս դերը... Երկու միջոց կայ՝ դպրոց եւ գիրք, որոնք միայն կրնան փրկարար դեր կատարել, Հայ մնալու պայքարը մղել, հայ հոգիներուն մէջ ազգային մակարդակը պատրաստել»:

Լեւոն Շանթի այս սրտի եւ մտքի խօսուն տողերը կարդալով սիրայօժար կը հետեւինք մեր «առաջնորդ»ին՝ Վրէժ-Արմէնի եւ անոր կողակիցին՝ տիկին Նազիկի ցուցմունքներուն, կը հետեւինք ասոնց տուած մանրազնին բացատրութիւններուն Մոնրէալի Հայ Կեդրոնի եւ, յայտնապէս, տեղւոյն կրթական պատկերին մասին: Տպաւորիչ՝ դուրսով եւ ներսով, պատկառելի շէնք մըն է սա, կողքի եկեղեցիով եւ ընդարձակ շրջափակով: Ազգային եփուն եւ եռուն կեանքը հոս է կեդրոնացած, – Հ.Յ.Դ. Կոմիտէներ, Հայ Երիտ. Դաշնակցութիւն, Համազգային, ՀՕՄ, ՀՄԸՄ մարզիկներով, ոտնագնդակի, պասքէթի առանձին-առանձին խումբերով, մարզանքի, խաղերու յարմար մեծ խաղադաշտով, արիներով եւ արենոյշներով, անհրաժեշտ արդիական սարքերով օժտուած յարմարաւէտ խմբագրատուն «Հորիզոն» շաբաթաթերթի, յատուկ սրահ դասախօսութիւններու եւ հանդիսութեանց, լուսաւոր ճաշասրահ իր խոհանոցով, գրատուն եւ ժամանակակից այլ յարմարութիւններ: Այս բոլորը մէկտեղուած Հայ Կեդրոն անունով ծանօթ ընդարձակ եւ տաքուկ երդիքի տակ: Բայց մանաւանդ վարժարանը մեր, կրթարանը հայկական, խանդավառ տրամադրութիւններ ստեղծող վառարան մը անկասկած: Բացատրութիւնները կ'արձանագրենք:

Կրթական կեանքին հիմերը կը դըրուին 1959-ին, երբ կը հաստատուի շաբաթօրեան: Աւելի ետք ամառնային Արարատ ճամբարը եւ, վերջապէս, 1973-ին, երբ իր դուռները կը բանայ ՀՕՄ-ի ծաղկոցը 60 փոքրիկներու առջեւ: Շուտով, եւ այս կէտը հպարտութեամբ կը շեշտէ մեր «առաջնորդուհին»՝ տիկին Նազիկ, երկարամեայ բազմաշխատ տնօրէնուհին Ծաղկոցի, աշակերտութեան թիւը Ծիլ, Բողբոջ եւ Կոկոն դասարաններով կը բարձրանայ 160-ի: (Ներկայ պատկեր):

1974-ին, կ'աւելցնէ Վրէժ-Արմէն, հիմը կը դրուի Ամէնօրեայ վարժարանին, հազիւ 37 աշակերտով: Իսկ ա՞յժմ: Համեստ քայլերով ծայր տուած գործը արագ աճով կը հասնի այսօրուան 700-ին: Աստիճանական զարգացումով հաստատուած նախակրթարանը (Ը. կարգ) շարունակելով իր վերելքը, կ'ապահովէ լրիւ երկրորդական վարժարանի պատուաբեր անունը: 1989-ին կու տայ իր անդրանիկ շրջանաւարտները՝ ԺԱ. կարգի, 17-18 տարեկան:

Վարժարանը, ինչպէս կը մատնանշուի գրքոյկի մը մէջ, կը գործէ Քէպէքի Կրթական Նախարարութեան արտօնութեամբ եւ իբրեւ հանրօգուտ հաստատութիւն՝ կը ստանայ նիւթական յատկացում: Ասիկա մաս կը կազմէ նահանգի վարժարաններու ցանցին, մնալով միշտ հայ համայնքի կրթարան:

Իբրեւ մանրամասնութիւն յիշենք, թէ նախակրթարանի բաժինը, 1973-էն ի վեր, կը կոչուի «Վարդգէս եւ Աստղիկ Սարաֆեան» (իշխանական նուիրատուութիւն):

Ս. Յակոբ Ազգ. Երկրորդական Վարժարան – Վ. եւ Ա. Սարաֆեան նախակրթարանի այժմու տնօրէնն է Յակոբ Պուլկարեան: (Ի դէպ, իր այդ հանգամանքով կը մասնակցի Սփիւռքահայ Վարժարաններու Համաժողովին, Նիս, 1996 Յունիս 7, 8 եւ 9): Ուսուցչական կազմի ներկայ թիւը՝ 51 մնայուն, 1 այցելու:

— Կայ շաբաթօրեայ վարժարանը: Ունի երկու սեռէ 91 աշակերտ, բաժնուած 11 դասարաններու մէջ: Տնօրէնն է՝ Հայկ Գազանճեան:

«Հորիզոն»ի ճամբով կ'իմանանք, թէ կը բանի Ս. Յակոբ մայր եկեղեցւոյ կիրակնօրեան: Կը յիշուի տնօրէնին անունը միայն՝ Թորոս Պապիկեան:

— Պարզ է, թէ մենք միայն մեր լըսածն ու տեսածը կ'արձանագրենք: Կ'իմանանք, թէ կան այլ վարժարաններ: Մէկը Բարեգործականի «Արմէն – Քէպէք»ը, 600 աշակերտով եւ մինչեւ Ը. կարգ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵՐ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

Անցեալ օր խմբագրատան մէջ քիչ մնաց դարձեալ ահաւոր սխալ մը պիտի սպրդէր ծանուցումի մը մէջ: Բարեբախտաբար վերջին վայրկեանին անդրադարձանք ու սրբագրեցինք:

Հարսանեկան ծանուցում մըն էր այդ, ծանուցումի տեսակ մը, որ, դժբախտաբար, նուազած է այլեւս մեր սիւնակներուն մէջ: Որքա՜ն պիտի ուրախանայինք, եթէ ամուսնական ծանուցումներն ալ, կամ մկրտութեան ծանուցումներն ալ առաջուան չափ շատ ըլլային մեր սիւնակներուն մէջ, որովհետեւ անո՛նք են որ ապահովութեան տակ կ'առնեն մեր համայնքին ապագան:

Ուրեմն, ամուսնական ծանուցում մըն էր այդ, եւ քանի որ ամուսնացեալ զոյգին կողմերէն մէկը ծանօթ էր մեզի, ուզեցինք երկու տողով շնորհաւորել «նորապսակ ամոլ»ը: Բայց, համակարգիչի՞ն սխալով, թէ գրաշարողին անուշադրութեամբ, «Նորապսակ ամոլ»ը վերածուած էր «Նորապսակ ամուլ»ի:

Աստուա՛ծ իմ, ես մինչեւ այդ վայրկեանը բնաւ չէի մտածած թէ մեր այբուբենին ամենափոքրիկ տառը, սա պըզտիկ «ւ»ը, իր հասակէն որքան մեծ աւեր կրնար գործել մեր մամուլին ու մեր ապրումներուն մէջ, եթէ ներս սըպրդէր անտեղի կերպով: Ահա որ ան այդպիսի սպրդում մը ըրած էր եւ նորապսակ ամոլը դարձուցած էր «նորապսակ ամուլ»ի, կանխաւ այդ նորապսակ երիտասարդները դատապարտելով զաւակ չկարենալ ունենալու ողբերգութեան:

***

Մօտաւորապէս երկու ամիս առաջ մեր սիւնակներուն մէջ բաւական անսովոր ու ծանր սխալ մը սպրդած էր գրաշարական անուշադրութեան հետեւանքով: Բարձրաստիճան հոգեւորականի մը անուան տիտղոսին մէջ էր որ պատահած էր այդ սխալը: Թերթին սրբագրութենէն վերջ անշուշտ սխալը տեսնուեցաւ շատ շուտ: Եւ մեծ տառապանք զգացինք այդ սխալին համար: Գիտէինք որ ո՛չ մէկ կերպով ներելի կամ արդարանալի էր այդպիսի սխալ մը: Ո՛չ մէկուն ալ կրնայինք բացատրել թէ ընդհանրապէս այսպիսի սխալներ կրնային հետեւանքը ըլլալ մեզի ղրկուած ձեռագիրներուն դժուար ընթեռնլի ըլլալուն, կամ անբաւարար ձեւով գրուած ըլլալուն, եւլն.: Արդարացում չկար: Ընթերցողին ներողամտութեան ապաւինիլ ալ չկար: Ընթերցողներուն հեգնանքէն ու

ծագրական սլաքներէն խուսափիլ ալ չըկար: Մէկ բան միայն կար. հանդուրժել, սպասել, սպասել որ մոռցուի: Եւ ամէն ինչ ընել՝ որպէսզի այդպիսի սխալ մը անգամ մըն ալ չկրկնուի:

Բախտը այնպէս ուզեց որ այդ սխալին հրատարակութենէն ճիշդ շաբաթ մը վերջ Պէյրութ երթամ ու հոն տեսակցութիւններ ունենամ մեր խմբագիր պաշտօնակիցներուն ու հայատառ թերթերու ընթերցողներուն հետ: Մէկ մըն ալ ի՞նչ իմանամ: Պէյրութի թերթերէն մէկն ալ նոյն բարձրաստիճան հոգեւորականին մահազդին մէջ նոյն սխալը չէ՞ր գործած: Քանի մը բարեկամներ ինծի այդ սխալը կը պատմէին կուշտ ու կուռ խնդալով ու քաշքշելով թերթին խմբագիրը: Ես ալ խնդալ սկսայ: Եւ անշուշտ իրենցմէ շատ աւելի ուժեղ կերպով խնդալ ըսկսայ: Այնքան ուրախ կը խնդայի, որ խմբագիր բարեկամներէս մէկը հարցուց. – Շա՞տ սիրեցիր այս պատմութիւնը:

– Ո՛չ, պատասխանեցի: Բայց չէք գիտեր թէ որքան ուրախացայ որ այդ սխալը պատահած է հոս ալ: Որովհետեւ նոյն սխալը գործած էինք մենք ալ: Հիմա մխիթարուեցայ որ մենք միակը չէինք…:

Այս անգամ մեր բարեկամները չկրցան այնքան ուժեղ խնդալ, որքան կը խնդային քիչ առաջ քաշքշելով միւս թերթին խմբագիրը:

* * *

Ո՛չ մէկ խմբագիր կրնայ օձիքը ազատել սխալ մը գործելու ճակատագրէն, ոչ ալ իր գործակիցներէն մէկուն գործած սխալին պատասխանատուութենէն: Ո՛չ մէկ խմբագիր, ո՛չ մէկ գրող, ո՛չ մէկ հրատարակիչ կրնայ պնդել թէ ինք անսխալական է: Եւ ո՛չ մէկ ընթերցող կրնայ հաւնիլ թէ այսպիսի սխալներ ի՛նչպէս կրնան պատահիլ ու սպրդիլ հրատարակութենէ մը ներս, հակառակ որ մէկէ աւելի անձեր փորձերուն կը նային ու սրբագրութիւններ կ'ընեն: Եւ մամուլի պատմութեան մէջ, բանասէր մը, կրնայ շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը պատրաստել, եթէ կարենայ հաւաքել հայ մամուլի մէջ վերջին երեսուն, քառասուն տարիներու ընթացքին պատահած գրաշարական կամ տպագրական սխալները: Կը վստահեցնեմ որ այդ մէկը երգիծական գրականութեան գլուխ-գործոց մը կրնար ըլլալ: Որովհետեւ չար պատահարը, չար դիպուածը, երբեմն տառի մը փոփոխութեամբ, տառի մը մոռացումով կամ յաւելումով կրնայ ստեղծել այնպիսի իմաստի տարբերութիւններ, որոնց մասին չէին կրնար մտածել տասը երգիծաբաններ քով քովի գալով:

Մամուլի մեր աշխատանքին մէջ մենք արդէն կը պայքարինք մեզի յանձնուած ձեռագիրները հրատարակելի դարձնելու անհաւասար աշխատանքով մը: Ամէն օր պարտաւոր ենք սրբագրելու, թարգմանելու, խմբագրելու ինչ ու ինչեր: Անգամ մը գրած էի.

«Եթէ կարելի ըլլար որ հայերէն թերթի մը խմբագիրը արտօնէր որ թերթին մէջ գոնէ մէկ օր ամէն ինչ հրատարակուի ճիշդ ու ճիշդ խմբագրատուն ղրկուած ձեւով, այն ատեն մեր ընթերցողները այդ օր կ'ունենային ամէնէն գըւարթ երգիծաթերթը»:

Թերթին խմբագիրներուն համար ճակատագիր դարձած է սխալը: Ընթերցողներէն ո՛չ մէկը կը հետաձայնէ մատնանշելու համար «ճիշդ» մը, բայց շատեր կրնան իրարու հետ մրցիլ մատնանշելու համար «սխալ» մը: Է՛հ, ի՞նչ կրնանք ըսել եթէ ոչ այն՝ թէ սխալը ճիշդին երկուորեակն է:

Ռ. Հ.

Publications

Reçues

L'INTRANQUILLE

4 - 5

au sommaire : Dossier sur le génocide, l'affaire G. Veinstein, etc., etc.

par Philippe Bouchereau

Paris, 1999

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԷՇԸՆԸԼ 99»

ՖՐԱՆՍԱ

Կանխակալ կարծիքը որ ի յառաջագունէ քաղաքակրթութեան ու անոր՝ մարդկային իրաւունքներու յարգանքին ալ վերին ատեաններուն վրայ զետեղած է Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Շուէտի նման երկիրներ, զարմանք կը զգայ այս հատորին մէջ գտնելով անոնց լման շարքը: Մարդկային իրաւունքի թերացումներու տէրերու կարգին են այս երեքէն զատ Գերմանիան ալ, ԱՄՆ-ն ալ, Իտալիան, Մեծն-Բրիտանիան, եւլն. ալ: Ցանկէն բացականերէն երկուքն են Հոլանտա եւ Նորվեկիա:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, նշուած չեղումները նիւթ ունին քաղաքական ապաստանեալներու, կրօնական հաւատալիքներով զինուորական պարտականութիւնը մերժողներու հանդէպ պատկան իշխանութիւններու ընթացքը, բանտերու մէջ կամ հսկողութեան տակ գտնուողներու ուժի գործադրութեան պարագաներ, ոստիկաններու, ժանտարմներու վերագրուած օրինազանցումներ: Իւրաքանչիւր թերացումի տեսակին վերաբերող օրինակներ տրուած են որոնցմէ մէկն է միջազգային համբաւի տէր Գառլոսի պարագան: Սանթէի բանտին մէջ ան հացադուլի դիմած է բողոքելու համար իր բացարձակ մեկուսացման պայմաններուն դէմ: Ան սպանութեան մեղադրանքով 1997-ին ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր եւ այլ ոճիրներու համար դատական հետապնդումի ենթակայ է:

Հետաքրքրական նշում մը ունի Ֆրանսայի մասին տեղեկագիրը. հոն խօսելէ ետք ապօրինի կերպով արդելափակուածներու, բանտի հսկիչներու եւ ապահովութեան պաշտօնեաներու գէշ ընթացքին մասին, հեղինակները կ'ըսեն թէ այդ ընթացքին զոհերուն մեծ մասը ոչ եւրոպացի ծագումով մարդիկ են: Արդէն յետագայ տողերով ալ կ'ըսուի թէ գէշ վերաբերումի ենթակայ եղած են քաղաքական ապաստան խնդրողներ ու առանց կեցութեան թուղթի օտարականներ որոնցմէ ոմանք ղրկուած են երկիրներ ուր իրենց կը սպառնար լուրջ հալածանքի վտանգը:

Կազմակերպութիւնը Ֆրանսայի իշխանութիւններուն մօտ ալ զանազան միջամտութիւններ ունեցած է, պահանջելով նշուած թերացումներուն սրբագրութիւնը:

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 8ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Ինչպէս ծանուցուած էր, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը նշուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 8-րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ «Կայծ» Նոր Սերունդ մշակութային միութեան:

Երեկոյթին բացումը կատարեց յանուն «Կայծ»ի տիկին Վիքի Սվաճեան որ ներկայացուց օրուան բանախօսը՝ Պէպօ Սիմոնեան, լիբանահայ դաստիարակ, ուսուցիչ, գրագէտ, բանաստեղծ, հրապարակագիր: Հեղինակ է չորս արձակ եւ երկու չափածոյ հատորներու:

Պէպօ Սիմոնեան խնամուած բանախօսութիւն մը պատրաստած էր զոր ներկայացուց սրահին մէջ հաւաքուած կոկիկ բազմութեան: Շեշտելով թէ անկախութեան ձգտումը ամէնէն նուիրական արժէքներէն է ազգի մը, ան հակիրճ ակնարկ մը նետեց Հայոց պատմութեան վրայ, յիշելով անոր հերոսական դրուագները: Պատմութիւն մը որ կը սկսի դիւցազներգութեամբ ու կը շարունակուի օտար բռնապետութեանց դէմ պայքարներով, քանի հայ ժողովուրդը միշտ տենչացած է ազատութեան եւ անկախութեան: Յիշեց Պարոյր Սեւակի խօսքը՝ հողիդ վրայ գերութիւնդ իսկ ազատութիւն է, օտար հողի վրայ ազատութիւնդ գերութիւն է: Հայկը նկատեց նախահայրը եւ նահապետը որ խորհրդանիշն է ազատութեան, անոր ո՛չը ոչն է մեր Պատմութեան: Յաջողեցանք ստեղծել մշակութային անկախութիւն մը որ նուազ կարեւոր չէր պետութեան անկախութենէն եւ Պետութիւնը փոխարինող ուժը եղաւ մեր մշակոյթը: Բանախօսը անդրադարձաւ Սարդարապատով կերտուած Հայաստանի առաջին անկախ Հանրապետութեան: Մեր պատմութեան մէջ, ըսաւ, զարմանալի խորհուրդ մը կայ, այն է որ չենք կորսնցուցած մեր raison d'être-ը: 1918-էն ետք, ստեղծուեցաւ Բ. Հանրապետութիւն, կիսանկախ, իր նպաստաւոր թէ անպաստ պայմաններով. ան ապահովեց սակայն մեր գոյութիւնը, ամրացուց հայապահպանումը, արձանագրելով հանդերձ ազգային թէ մշակութային կորուստներ: Վերջին տասնամեակներուն թեւակոխեց գիտական եւ մշակութային վերելք: Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք, Գ. Հանրապետութիւնը նոր կառոյցներ հաստատեց, բայց նկատի պէտք է առնել որ իշխանութիւնները կու գան ու կ'երթան, ինչ որ կը մնայ խորն է, եւ այդ իսկ պատճառով զօրակցութիւն պէտք է ցուցաբերել հայ պետականութեան հանդէպ, անձնական թէ հատուածական շահերէ վեր: Այդ զօրակցութիւնը չի նշանակեր որ լքուին Սփիւռքի կառոյցները, եթէ հայրենիքը առաջնաթերթ է, Սփիւռքն ալ անոր լրացուցիչն է: Բանախօսը խօսեցաւ նաեւ Ղարաբաղի մասին որ Հայութեան միաձոյլ կամքին յաղթանակը նկատեց: Կարեւոր գտաւ որ Հայաստան, այսօր, իր խօսքը կարենայ ըսել ՄԱԿ-ի բեմէն եւ շեշտեց թէ պէտք է խուսափինք դիւանագիտական թէ քաղաքական վրիպումներէ, որովհետեւ Պատմութիւնը չի ներեր: Մերձաւոր խորհրդաժողովը փորձ մըն է Հայաստան – Սփիւռք մերձեցման եւ ծրագիրներու մշակման: Հարկ է որ վերահաստատուի Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ու եզրակացուց ամբողջական Հայաստանի մը իրականացման մաղթանքով:

Հայաստանի եւ Ֆրանսայի ազգ. փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, փոքր գեղարուեստական բաժին մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին լսեցինք Լենա Իշխանեան (երգ), Սեւակ Այնէճեան (դաշնակ) եւ Մարօ Ղազարեան (արտասանութիւն):

Երեկոյթը փակուեցաւ հիւրասիրութեամբ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 20-ին եւ 21-ին տեղի ունեցած է կրօնական դաստիարակութեան սեմինար, նախաձեռնութեամբ Գանատայի առաջնորդական փոխանորդութեան: Առաջին դասախօսը եղած է Թորոնթոյի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան, նիւթ ունենալով «Հայաստանեայց Եկեղեցի, Պատարագի բացատրութիւնը»: Երկրորդ բանախօսին՝ Բաբգէն Թօփճեանի նիւթը եղած է՝ «Նուիրապետական աթոռներու կազմութիւնը»: Ճաշի դադարէն ետք, Լաւալի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հովիւը՝ Հրայր Քհնյ. Նիկոլեան ներկայացուցած է վերջին նիւթը՝ «Շարականներու ծագումը, գործածութիւնը եւ ուսուցումը»:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Գիտես, որ ես գործի մարդ եմ, իմ առանկ կատակ ընելուս մի՛ նայիր, երբ գործ մը կայ տեսնելիք՝ ես բոլորովին տարբեր մարդ մը կ'ըլլամ, միայն թէ գործին ծայրը բան մը ըլլալու է, քովերնիս քիչ մը դրամ կար, ան ալ կերանք հատցուցինք, հիմա բերաննիս հովին բացած ենք… կը հասկնա՞ս ըսածս:

– Շատ աղէկ կը հասկնամ ու քեզ ալ շատ աղէկ կը ճանչնամ, – պատասխանեց Թաթուլ, – եւ ճիշդ ասոր համար ուզեցի, որ առանձին քեզի հետ տեսնուինք… գալով դրամին՝ անհոգ եղիր, առանց դրամի չես մնար, միայն թէ վարպետութեամբ եւ խոհեմութեամբ պէտք է որ աշխատիս:

– Բայց ընելիքնիս ի՞նչ է. ա՛ն բացատրէ, տեսնենք:

– Մեր ընելիքները շատ ծանրակշիռ բաներ են ու միանգամայն ոչինչ:

– Ձեմ հասկնար, – ըսաւ Սեւ Կարօ՝ գլուխը շարժելով:

– Կամաց-կամաց կը հասկնաս … հիմակ նախ եւ առաջ դուն պուլկար պիտի ըլլաս:

– Պուլկա՞ր պիտի ըլլամ, – գոչեց միւսը, – ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

– Այսինքն պուլկար պիտի ձեւանաս:

– Այդ տեսակ կցկտուր խօսքերով բան մը կարելի չէ հասկնալ, չէնք-չնորհք խնդիրը բացատրէ, որ ես ալ ընելիքս գիտնամ:

– Լաւ, ուրեմն, այս Սամի Մօլլան բաներ մը ընել կ'ուզէ կոր, այսինքն քաղաքական իրարանցում մը յառաջ բերել Թուրքիոյ մէջ… ինծի իր նպատակը բացատրեց, ես ալ ըսի, որ այդ գործին մէջ կրնամ իրեն օժանդակել…

– Ըսել է՝ Պոլի՞ս պիտի դառնաս, – հարցուց Սեւ Կարօ:

– Խե՞նթ եմ, որ Պոլիս երթամ, – գոչեց Սաքօ Թաթուլ, – պարզապէս մարդը կը խաղցնեմ կոր: Այս առտու նորէն այդ խնդիրներուն վրայ խօսք բացինք: «Ուր էր թէ պուլկար յեղափոխականներ մեզի օժանդակէին» ըսաւ: Ասոր վրայ յանկարծ գաղափար մը ծնաւ միտքս: Իրեն ըսի, որ ես Ռուսճուգի եւ Սոֆիայի մէջ պուլկար յեղափոխական բարեկամներ ունիմ, որոնք կրնան մեզի օգնել, ասոր վրայ մարդը խանդավառուեցաւ: «Աման, – ըսաւ, – անոնց գլխաւորներէն մէկը չե՞ս կրնար հոս բերել, որ միասին բանակցինք»: Ըսի, որ ատկէց դիւրին բան չկար, միայն թէ պէտք էր մինչեւ Սոֆիա երթալ, մարդը գտնել, համոզել եւ հոս բերել: Եւ թէ ասոր համար դրամ պէտք էր: Ձերկարեմ, վերջապէս համոզեցինք զինքը եւ վեց հազար լէյ փրցուցի…

– Քիչ ես առեր, – ընդմիջեց Կարօ:

– Եթէ մարդը բերեմ Սոֆիայէն, նոյնքան ալ պիտի վճարէ:

– Ըսել է՝ Պուլկարիա՞ պիտի երթաս:

– Տեղ մըն ալ երթալիք չունիմ, այդ պուլկար յեղափոխական պետը դուն կ'ըլլաս, լմնցաւ գնաց:

– Հիմա հասկցայ խնդիրը, – գոչեց Կարօ:

– Կարծեմ դժուար բան մը չէ ընելիքդ:

– Ընդհակառակն, շատ դիւրին է… միայն թէ հետս պուլկարերէն խօսելու փորձութիւնը չունենայ:

– Պուլկարերէն չի գիտեր, որ խօսի:

– Ե՞րբ պիտի երթանք զինքը տեսնելու:

– Հիմա անմիջապէս չենք կրնար երթալ, իրեն ըսի, որ առնուազն տասը օր պէտք է, որպէսզի երթամ ու վերադառնամ, հետեւաբար ես տասը օրի չափ երեսս պիտի ծածկեմ իրմէ:

– Բայց առհաշիւ բան մը պիտի չտա՞ս ինծի:

– Շատ շուտ սկսար դրամ ուզել:

– Ըսի, որ կացութիւնս շատ նեղն է:

– Քեզի 500 լէյ տամ, բայց մինչեւ տասը օր կրկին դրամ պիտի չուզես ինէ:

– Շատ աղէկ, – հաւանեցաւ Կարօ:

– Հիմա կայ Ծառուկին խնդիրը:

– Ի՞նչ խնդիր:

– Այդ տղան մեզի համար վտանգ մըն է թէ՛ իր շատախօսութեամբը եւ թէ՛ Մօլլային հետ ունեցած յարաբերութեամբը:

– Ի՞նչպէս կ'ուզես, որ լռեցնենք զինքը կամ արգիլենք Մօլլային հետ յարաբերութիւն ունենալ:

(Շար. 105)

(Շար. Ա. էջէն)

31–էն ի վեր 296 մեռեալ կայ այս տարածքներուն հետեւանքով եւ կը թուի որ իշխանութիւնները անզօր են: Մոսկուայի մէջ, երկու Չէչէն ձերբակալուած են, բայց, այլ վարկածներ ալ կան: Տարաձայնութիւններ կան որ Ռուսաստանի իշխանութեան մէկ հատուածը կապ ունի չէչէն ահաբեկչութեան հետ: Չէչէնիոյ Ռուսաստանի ներկայացուցիչը՝ Վաչագայեւ Մայրբեկ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է Լիպերասիոնի (Սեպտեմբեր 17): Չի հաւատար որ Տաղըստանի ազատագրութեան բանակ մը գոյութիւն ունենայ (որ ստանձնած էր ոճրափորձերը), ըստ իրեն ռուս գաղտնի սպասարկութիւնները մատ ունին: Երբ կ'առարկուի որ փաստ չունի, կը պատասխանէ թէ Ռուսերն ալ փաստ չունին որ Չէչէններու գործն է: Գաղտնիք չէ, կ'ըսէ, որ Բերեզովսկի տասնեակ միլիոն տոլարներ տրամադրած է Բասայեւի: Շահեր ունի քարիւղին եւ նաֆթուղիներուն մէջ: Ինչո՞ւ, հարց կը տրուի իրեն, եթէ Մասխադով տէրն է Չէչէնիոյ, այդքան առեւանգում կայ: Մայրբեկ կը պատասխանէ.– «Չէչէնիոյ թիւ 1 ողբերգութիւնն է: 17 հոգի որոնք պատանդներ բռնած էին գնդակահարեցինք: Ռուսերը կը պնդեն որ գործողութիւններու ընթացքին պատանդ կ'ազատագրեն, բայց կը մերժեն տեղեկութիւններ տալ: Իրականին մէջ երկուքէն երեք միլիոն տոլար կը վճարեն պատանդ գլուխ եւ այդ ձեւով զինեալ խմբակներու նիւթական կ'ապահովեն»:

ՉԵՐՔԵՍԻԱ իր ինքնավարութիւնը հռչակեց: Սեպտ. 16–ին Կարաչայեւօ–Չերքեսիա կովկասեան Հանրապետութեան չերքես երեսփոխանները յայտարարեցին որ Չերքեսիա ինքնավար հողամաս մը կը դառնար Ռուսաստանի ծոցը ինչպէս եղած էր 1928–ի եւ 1957–ի միջեւ: Հանրապետութիւնը խռովութեանց դաշտ է Վ. Սեմենովի նախագահ ընտրուելէն ի վեր (Մայիս), Կարաչայ մըն է եւ Չերքեսները չեն ընդունիր իր ընտրութիւնը: 14.100 քառ. քիլոմեթրնոց այս հողամասին վրայ կ'ապրին Ռուսեր (42%), Կարաչայներ (32%), Չերքեսներ (10%), Աբազաներ (7%), եւ Նողայներ (3%):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին մասնակցելու համար (Երեւան, Սեպտ. 22–23) Ֆրանսայի պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէ (ֆրանսական այբուբենի կարգով).–

Ժերար Աչձեան (Միջարհեստակցական Հայկ. Միջազգ. Խմբաւորում), Սերժ Աֆարեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Մարսէյլ), Գրիգոր Աժտերխանեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Նիս), Մարալ Ասատուրեան (Հայ Դատի Յանձնախումբ), Հրայր Այվազեան (Հայ Դատի Յանձնախումբ), Սիմոն Ազիլազեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Մարսէյլ), Հուրիկ Պաղտասարեան (Համազգային), Լեւոն Պաղտասարեան (ՀՄԸՄ–Ֆրանս), Յակոբ Պալեան (մտաւորական), Աշոտ Շմաւոնեան (նախկին ռազմիկ), Փօլ Շմտիկեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Լիոն) Ալէն Տարօնեան (անձնաւորութիւն), Մանուէլ Տէյիրմէնճեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Փարիզ), Միշէլ Տէրվիշեան (Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւն), Ժագ Տօնապետեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ – Մարսէյլ), Ներսէս Տիւրման (Ֆրանսայի Յառաջդիմական Հայկական Շարժում), Հերմինէ Անֆիսիօ (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Մարսէյլ), Վազգէն Էսքիճեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Լիոն), Սթեֆան Ֆօվ (մտաւորական), Ռոզ–Մարի Ֆրանկիւլեան (Հայ Փաստաբաններու եւ Իրաւագէտներու Միութիւն), Ալեքսի Կէօվճեան (Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն), Վարուժան Կիւրեղեան (ՌԱԿ), Վահէ Ճազմատարեան (Հ.Բ.Ը.Մ.), Միշէլ Քաչքաչեան (Ֆրանսայի Յառաջդիմական Հայկ. Շարժում), Հիլտա Գալֆայեան–Փանոսեան (Մաշտոց Միութիւն), Ժան–Գլօտ Քաթանճեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Լիոն), Լեւոն Քէպապճեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Փարիզ),

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՐՈՎԻՏԸՆՍ. – Խաչիկ Թէօլէօլեան 100 տոլար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան Աճարփաքի մահուան առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ եղած են հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Լօրիս Տիրատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մերուժան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Օնճեան 250 Ֆր., Տիկին Սեդա Զիչէք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տուման 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տրդատ Աֆանեան 500 Ֆր., Հայ Արարատ Հաստատութիւն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտա Զիչէք 200 Ֆր.:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական Երեկոյթ

ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ–ի

«Ո Ս Տ Ա Յ Ն 3 – Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն»

գիրքի հրատարակութեան առթիւ,

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ հեղինակն ու գիրքը:

ՎՐԷԺ–ԱՐՄԷՆ կը խօսի գրքի երկնումին մասին սահիկներու ցուցադրութեամբ:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 20.30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ալէն Քէպապճեան (Հ.Բ.Ը.Մ.), Ժան–Գլօտ Քէպապճեան (Հայկ. Սփիւռքի Հետազօտութեան Կեդրոն), Նուպար Քէշիշեան (ՌԱԿ), Ժոզէֆ Քելումճեան (Հայ Մշակոյթի Տուներու Դաշնակցութիւն), Արաքսի–Ալիս Քելումճեան («Ժառանգութիւն» Միութիւն), Ժորժ Քեփենէկեան (անձնաւորութիւն), Գեղամ Գեւոնեան (Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութիւն), Ռեմոն Գէորգեան (մտաւորական), Ժերար Խաչիկեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ – Փարիզ), Վահէ Խաչերեան (Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Ընկերակցութիւն), Յակոբ Քոմշուեան (Հ.Յ.Դ.), Ժիլպէր Լեւոնեան (Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Ընկերակցութիւն), Ժիւլ Մարտիրոսեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Լիոն), Միշէլ Մարեան (մտաւորական), Հելէն Մերճանեան (Կապոյտ Խաչ), Հիւկէթ Միրանեան – Թուզլաճեան (ԻՒՔՖԱՖ), Վահէ Մուրատեան (Ֆորում), Գլէր Մուրատեան (մտաւորական), Գլօտ Մութաֆեան (մտաւորական), Սերժ Նորայեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Մարսէյլ), Հանրի Փափազեան (Հ.Յ.Դ.), Ժորժ Սարեան (ԻՒՔՖԱՖ), Տիգրան Շիրվանեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Փարիզ), Գրիսթին Շիրվանեան (Կապոյտ Խաչ), Սամուէլ Շնորհօքեան (անձնաւորութիւն), Թալին Թաշճեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Փարիզ), Հիլտա Զոպեան (Հայ Դատի Յանձնախումբ–Եւրոպա), Արա Թորանեան (անձնաւորութիւն), Կրեկուար Թուզուեան (Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն), Վահէ Զաքեան (Ապրիլ 24–ի Կոմիտէ–Լիոն):

Հետեւեալ անձերը արհեստի կամ այլ պատճառներով պիտի չկարենան մաս կազմել պատուիրակութեան.–

Միշէլ Տէրվիշեան (Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւն), Ալեքսի Կէօվճեան (Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն), Միշէլ Մարեան (մտաւորական), Գլէր Մուրատեան (մտաւորական), Ռեմոն Գէորգեան (մտաւորական), Ռոզ–Մարի–Ֆրանկիւլեան (Հայ Փաստաբաններու եւ Իրաւագէտներու Միութիւն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐ

Կը խնդրուի ընիկ Պոլսեցիներէ, որոնք տեղւոյն բարբառին ծանօթ են եւ յուշեր ունին այդ շրջանէն, յարաբերութեան մէջ մտնել Տիկին Սամուէլեանի հետ. – 19, rue de Paradis — 75010 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)

en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE —
CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97

Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

Dîner dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT le 25 Septembre à 20 heures 30, animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre* à l'«Atrium» de Chaville, 3, Parvis Robert Schumann, Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21. Հայաստանի վերանկախ Հանրապետութեան հռչակման 8–րդ տարեդարձ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 18–ին, կը կատարուի երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

***

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25. Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Patrick Sève
Député-maire de L'Hay-les-Roses
Jean-Bernard Battesti
Maire adjoint
délégué aux affaires culturelles
ont le plaisir de vous inviter à découvrir

Figures de femmes

œuvres de ELLA MELIK

sculpture
terres cuites accompagnées de «Chansons de toile», poèmes de Rouben Melik

Exposition ouverte
du **15 septembre** au **6 octobre**
du lundi au jeudi de 14h à 18h
vendredi et samedi de 14h à 19h
dimanche de 15h à 19h

Galerie des expositions
Espace culturel Dispan de Floran
11, rue des Jardins, L'Hay-les-Roses

Soirée "MENTIES"

Organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France, Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne

LE SAMEDI 25 SEPTEMBRE
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Villeurbanne
68, avenue Marcel Cerdan —
69100 VILLEURBANNE

Prix du repas adulte : 100 F.
(Apéritif et vin compris)
et 80 F. pour le enfants jusqu'à 12 ans

Pour tous renseignements et réservations contactez :
La M.C.A.V. les après-midi de 14h à 18h
Tél : 04 78 26 28 71

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22, ժամը 14–ին:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար կը խնդրուի դիմել եկեղեցիին՝
Հեռ. – 01 – 43 – 78 – 92 – 91
01 – 46 – 56 – 14 – 53:

«CHANTS DE LA RENAISSANCE»
(Italie, Angleterre, France, Espagne)

Փարիզի 11–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ (փլաս Լէոն Պլում), Ուրբաթ, Սեպտ. 24, ժամը 19–ին կը ներկայացուի վերոնշեալ խորագիրը կրող յայտագիր մը որու կը մասնակցին Անտրէ Աթժէր (սոփրանօ) եւ Օհաննէս Տէմիրճեան (կիթառ):

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.733
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.733

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՎԱՂԸ ԼԱՒ ԿԸ ԼԻՆԻ»

Արդէն իսկ ութերորդ տարեդարձն է Հայաստանի նոր անկախութեան:

Եւ սակայն:

Կարելի չէ անխառն ուրախութեամբ տօնել զայն, երբ գիտակից ենք թէ Հայաստան չունի տակաւին ազատ ու անկախ երկրի մը ցանկալի դիմագիծը:

Ճիշդ է, երկրաշարժ պատահեցաւ:

Ճիշդ է, Ղարաբաղի պատերազմը կար:

Ճիշդ է, հարիւր հազարաւոր գաղթականներ Հայաստան խուժեցին:

Ճիշդ է, շրջափակում կայ:

Ճիշդ է, անկախ պետականութիւն մը չի կերտուիր մէկ օրէն միւսը:

Եւ դեռ կան բազմաթիւ ուրիշ խոչընդոտներ որոնք արգելք են երկրի մը բարօրութեան:

Կան մանաւանդ, ամէնէն ցաւալին, ի դերեւ ելած յոյսեր, եօթանասուն տարիներու բռնատիրական լուծէն ազատագրումէն ետք:

Տասը տարի ետք, աղէտեալ գօտին կը մնայ գրեթէ նոյնքան աղէտեալ: Ժողովուրդին մեծ մասը կը մնայ պատառ մը հացի կարօտ, մինչ անդին դասակարգ մը կը հարստանայ, խաղատուները կը բազմանան, ցուցափեղկերը ճոխ ապրանքներով կը լեցուին:

Կրնայ, եւ թերեւս իրաւացի կերպով, առարկուիլ որ երբ ժողովուրդ մը կը յաջողի պրծիլ դաժան վարչակարգէ մը, վերագտնել արտայայտութեան իր ազատութիւնը, իր խօսքն ունենալ միջազգային բեմերէ, դեսպանատուներով իր ներկայութիւնը հաստատել երկրէ երկիր, անտեղի կը դառնան մռայլ խորհրդածութիւնները ու սեւ պատկերով հայրենիք մը ներկայացնելու երեւոյթը:

Բայց եւ այնպէս իրականութիւնները քօղարկելով չէ որ անոնք կը դադրին գոյութիւն ունենալէ եւ ամէն ինչ կարելի չէ միշտ արդարացնել ղարաբաղեան հակամարտութեամբ կամ դեռ մնայուն շրջափակումով մը:

Եօթանասուն տարի, Սփիւռքի Հայն ալ անկախութիւն երազեց, բեմերէն, անվըհատ, հայրենիք վերադարձի յոյսը նեցուկ ըրաւ, անտանելի բազմութիւններուն...

Եօթանասուն տարի, Սփիւռքի Հայն ալ անկախութիւն երազեց, բեմերէն, անվըհատ, հայրենիք վերադարձի յոյսը նեբարկեց արմատախիլ բազմութիւններուն, վաղը՝ ազատ, անկախ ու միացեալ Հայաստան:

Եկաւ անկախութիւնը: Եւ պարզուեցաւ ամէնէն հակասական պատկերը: Սփիւռքի Հայը չներգաղթեց, Հայաստանի Հայը արտագաղթեց: Եւ այդ արտագաղթը հասաւ այնպիսի համեմատութեան մը, որ այսօր հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնն է որ աւելի քան երբեք ցրուած է ներքին թէ արտաքին սփիւռքներու մէջ:

***

Այս հաստատումները չեն միտիր նըսեմացնելու յաջորդող իշխանութիւններու ճիգերը՝ բարելաւելու համար կացութիւնը, վերականգնելու համար տնտեսութիւնը, նոյնիսկ եթէ այդ մարզին մէջ որոշ քայլեր քննադատութեան առարկայ են: Բայց, հարկ է շանտեսել, որ անկախ Հանրապետութեան երկու յաջորդական նախագահներն ալ շատ աւելի ջանք թափեցին արտաքին քան ներքին ճակատի վրայ: Կասկած չկայ որ կարեւոր էր Հայաստանը լաւագոյնս ներկայացնելու անհրաժեշտութիւնը միջազգային գետնի վրայ, դիւանագիտական յարաբերութիւններ զարգացնելով արտասահմանի հետ, եւ այդ մարզին մէջ, անուրանալի է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դրական քաղաքականութիւնը, բայց, այդ պատճառ չէր որ բարձի թողի ըլլայ ներքին ճակատը, այսինքն՝ ժողովուրդը: Անոր կեանքի պայմաններու բարելաւումը, նուազագոյն ապրուստի ապահովութիւնը, կաշառակերութեան դէմ պայքարը:

Պարզ է, Հայաստանի պարագան բացառիկ չէ. Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք, ոչ մէկ Հանրապետութիւն բարգաւաճ եւ նախանձելի իրավիճակ մը կրցաւ ստեղծել եւ ամէնէն ցայտուն օրինակը՝ մեծն Ռուսաստանն է: Բայց, բաղդատութիւնները չեն բաւեր արդարացնելու համար մեր մինուճարին ոչ-նախանձելի վիճակը:

Կայ, անշուշտ, կենսականը: Հայաստան կրցաւ զերծ մնալ ներքին խռովութիւններէ եւ Ղարաբաղի հրադադարէն ետք ալ խաղաղութիւն վայելել: Հարկ է որ քաղաքական այս անդորրութիւնը թոյլ տայ իշխանութեանց որ գիտակցին թէ իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ հայրենի ժողովուրդին կեանքի մակարդակը, այդ ժողովուրդին կենցաղը, որպէսզի հայրենիքէն ներս, ինչպէս հայրենիքէն դուրս, համոզուինք որ՝ «վաղը լաւ կը լինի»:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԵՄԼԻՆԸ հերքեց «Սեգոդնիա» օրաթերթի այն լուրը ըստ որուն Ելցին, շատ տկարացած առողջական պատճառներով, ամէն իրաւասութիւն տուած է իր շրջապատին որ «բան մը ընէ» կացութիւնը փրկելու համար եւ կը նախատեսէ Լեբէդը կանչել որ իշխանութեան օգնութեան հասնի, դէմ դնելու համար Լուժկով – Պրիմակով խմբակին: Լեբէդ, հարցազրոյցի մը մէջ զոր հրատարակեց գերմանական Շփիկըլ շաբաթաթերթը, կ'ըսէ թէ ոչ մէկ գործ ունի նման հարցերու հետ եւ թէ այլեւս երբեք չընդունիր որեւէ պաշտօն: Նախապէս սակայն, յայտարարած էր հեռատեսիլէն որ Ռուսաստան կրնայ իրեն պէտք ունենալ Չէչէնիոյ կացութեան կարգաւորման համար Կովկասի մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, Բերեզովսկիի մտերիմ մը որ չէ ուզած անունին հրապարակումը, ըսած է «Ֆիկարօ»յին (Սեպտ. 20). – «Կը խորհինք որ Լեբէդի գալը խէչալ բան մը չէ, բայց միակ ձեւն է ընտրութիւնները շահելու»:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐ հասաւ, Սեպտ. 20-ին, բազմազգեան ուժերու առաջին խումբը (2500), գլխաւորաբար Աւստրալիացիներէ բաղկացած: Նոյն օրը, Նիւ-Եորքի մէջ կը բացուէր ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովը, ուր առաջին ելոյթ ունեցողներէն էր Լ. Ժոսփէն:

ՊԱՊԸ տասը ժամ տեւող երթուղարձ մը ըրաւ, Սեպտ. 19-ին, Սլովենիա եւ Մարիպորի մէջ ուր պատարագեց 250 հազար հաւատացեալներու առջեւ կոչ ըրաւ որպէսզի «կարճատես կամ անձնասէր ընդդիմադիր զգացումներու տեղի չտան դրացի ժողովուրդներու տենչերուն դիմաց»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Սեպտ. 20-ին, բացուեցաւ Սիանթոլոժիի Եկեղեցւոյ դատավարութիւնը: Ծանօթ է որ քանի մը շաբաթ առաջ, այս դատավարութեան վերաբերեալ բոլոր թղթածրարները (երեք ու կէս թոն) անհետացած էին եւ պարզուեցաւ որ «սխալմամբ» կրակի տրուած են, կարծելով թէ կը վերաբերին արդէն տեղի ունեցած դատի մը: Տուժող կողմին փաստաբանին համաձայն չարագործութիւն կայ եւ կասկած՝ որ Սիանթոլոժիի անդամներ թափանցած են իրաւական թէ պետական մեքենայէն ներս: Սիանթոլոժին աղանդ մըն է որ վընասակար կը նկատուի իր քարոզչութեամբ եւ հետեւորդներուն վրայ գործած ազդեցութեամբ, թէ՛ հոգեբանական եւ թէ դրամական գետնի վրայ: Մարսէյլ կը դատուին աղանդէն եօթը անձեր: Ֆրանսայի մէջ, ան ունի հինգ «եկեղեցի», դպրատուն մը, հինգ ընկերակցութիւն, չորս «առաքելութիւն» եւ 114 ձեռնարկութիւններ: Հիմնադիրն է Ռոն Հըպարտ որ ըսած է առենին. – «Սիանթոլոժին լաւագոյն աշխարհի մը կամուրջները բացաւ: Ոչ հոգեզարմանում մըն է, ոչ ալ կրօնք մը»: Տարիներու երկայնքին շատ բան փոխուած է եւ այսօր պատկերը բոլորովին տարբեր է:

ՌԱՅՍԱ ԳՈՐԲԱՃՈՎ մեռաւ Սեպտ. 20-ին, զոհ արտի սուր տագնապի մը, Գերմանիոյ Միւնսթէր քաղաքի մէկ հիւանդանոցը: 67 տարեկան, Ռայսա Գորբաչով կը տառապէր արեան խլիրդէ: Խորհ. Միութեան ղեկավարի այն բացառիկ կինն էր որ խոր ազդեցութիւն ունեցած է իր ամուսնոյն քաղաքականութեան վրայ:

250 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ համախմբեց, Սեպտ. 18-ին, Փարիզի Թեքնօփարատը որ Ռեփըպլիքի հրապարակէն կ'երթար Ռէօյիի մարզադաշտը, մինչ 400 հազար մասնակցող կ'ակնկալուէր: Ծանր միջադէպեր չպատահեցան: Ժեք Լանկ, որ «Ժէքի պէյպի» մկրտուած է, ներկայ էր անշուշտ, քանի ինք է որ Ֆրանսա «ներածեց» այս թեքնօ տողանցքը: Գալ տարի տեղի պիտի ունենայ Շան զ'Էլիզէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ Է ՆԱԵՒ... ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Մարմարայի Սեպտ. 18-ի թիւէն կը տեղեկանանք որ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը, իր հիւրանոցին մէջ, հաւաքոյթ մը կազմակերպած է շնորհակալութեան յուշանուէրներ յանձնելու համար 87 երկիրներու դեսպաններուն եւ ներկայացուցիչներուն, առ ի երախտագիտութիւն այդ երկիրներու ցուցաբերած հետաքրքրութեան եւ օժանդակութեան Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին առեն: Իսմայիլ Ճէմ ողջունած է ներկայացուցիչները եւ չէշտած թէ երբեք պիտի չմոռնան այդ երկիրներու բարեկամական ընթացքը:

Մարմարա, ապա կը գրէ. –

«Սրահին մէջ ամէնէն մեծ խանդավառութիւնը ստեղծուեցաւ երբ յուշանուէրը ստանալու համար բեմ եկաւ Յունաստանի դեսպանը: Ներկաները շատ ուժեղ ծափահարեցին այդ տեսարանը, ցոյց տալով թէ միջազգային հանրային կարծիքը որքան ուրախ էր Յունաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ ստեղծուած բարեկամական մթնոլորտին համար:

Հայաստանի յատկացուած նուէրը, դիւանագիտական անմիջական կապերու չըգոյութեան պատճառաւ, Հայաստան պիտի ղրկուի Ռուսաստանի դեսպանատան միջնորդութեամբ՝ Մոսկուայի վրայով:

Շնորհակալութեան յուշանուէր չըրեցան միայն Լիբիոյ ու Եուկոսլաւիոյ, որոնք երկրաշարժէն հազիւ շաբաթ մը վերջ «անցեալ ըլլայ» մը ըսած էին պարզապէս: Հանդիսութեան ընթացքին խօսելու առիթ տրուեցաւ միայն Ազրպէյճանի դեսպանին, որ որպէս երիցագոյն դեսպան, բեմ եկաւ ու Թուրքիոյ մասին գովասանալից ելոյթ մը ունեցաւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 18/20)

Ի ՆՊԱՍՏ ԼՂՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովէն Պ. Մաք Գոլըմ Գոնկրեսին մէջ Սեպտ. 14-ին ԼՂՀ անկախութեան օրուան առթիւ յայտարարած է թէ իր երկիրը պէտք է ընդունի Ղարաբաղի Հայերուն ինքնորոշման վճռականութիւնը, երբ ԱՄՆ պաշտպանած են հալածուած փոքրամասնութիւններու այդ նոյն իրաւունքը: Ան ըսած է. «Իրենց անկախութեան օրը անոնք արժանի են մեր ճանաչման ու օգնութեան, որպէսզի այսուհետեւ եւս կարենան ապրիլ ու զարգանալ առանց իրենց գոյութեան սպառնացող վտանգի»:

***

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի երկու հրամանագրերով կառավարութեան աշխատակազմի քարտուղարութեան պետ նշանակուած է Արամ Բաղալեան: Իսկ Անդրանիկ Ցակոբեան նշանակուած է վարչապետի աւագ օգնական:

***

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՆԻՍՏԵՐ

Սեպտեմբեր 17-ին Էջմիածնի մէջ սկըսած է 1700-ամեակի եկեղեցական յանձնաժողովի նիստը որուն ներկայ գտնուած է նաեւ Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք.: Առաջին օրը կատարուած աշխատանքներու մասին հաշուետուութիւն կատարած են Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Նարեկ Ծ. Վրդ. Ալեէմէզեան, Շահան Արք. Սվաճեան, Յովնան Արք. Տէրտէրեան. իսկ 1700-ամեակի պետական յանձնաժողովի աշխատանքները ներկայացուցած է կրօնքի գործերու պետական խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Լ. Մկրտչեան:

Նոյն օրը գումարուած է 1700-ամեակի պետական յանձնաժողովն ալ, վարչապետ Վ. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ:

***

ԵՂՆԱՋՈՒՐԸ ԿՐԿԻՆ ԲՆԱԿԻՉ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

Ամասիայի շրջանի Եղնաջուր գիւղը (նախկին Ջիվիլի) Գիւմրիի «Մեղուիկ» կեդրոնի եւ «Շէն» միութեան ջանքերով կրկին բնակավայր կը դառնայ. ան դատարկուած էր 1988-էն ետք: Արդէն նորոգուած են գիւղին դպրոցը, տուները: Այսօր հոն կ'ապրի 10 ընտանիք:

***

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ջութակահարներու 5-րդ միջազգային մրցումին (Սպանիա) առաջին դըրտումներէն երկրորդ փուլ անցած են վեց երաժիշտներ որոնցմէ երկուքը Հայեր են. մէկը Մոսկուայէն Կարէն Շահգալդեանն է, միւսը՝ Հայաստանէն Սերգէյ Խաչատրեանը (14 տարեկան):

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Սեպտ. 18-ին, Լորիան իր դաշտին վրայ 3-1 յաղթեց Վալանսի Հայ Մարզականին: Վալանս այժմ 14-րդ է 10 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 28 կէտով, վերջին է Շաթօռու 7 կէտով:

ԳԱՆԱՏԱՅԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՃԱՄԲՈՒ ՀԱՊՃԵՊ ՆՈԹԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Լաւալ, լայնարձակ գետով անջատուած Մոնրէալէ, սոյն քաղաքէն ետք երկրորդ ամէնէն բազմամարդ կեդրոնը կը նկատուի Քէպէքի մէջ: Բնակչութիւն՝ գրեթէ 340.000: Մեծ է նաեւ օր աւուր արագ թափով բազմացող մեր ազգակիցներու թիւը: Այս պատճառով, հոն, այս տարեշրջանին, ձեռք ձգած են կաթողիկէ նախկին կուսանոց մը՝ շատ ընդարձակ համալիր մը, նոյնքան ընդարձակ պարտէզներով: Այնպէս, ինչպէս ցոյց տրուեցաւ մեզի, կաթողիկէ նախկին մատուռը որոշ ձեւափոխումի ենթարկուած է, համապատասխան մեր եկեղեցիներու ներքին յարդարումին: Կան նախատեսելի դասարաններ, կայ հոգեւոր հովիւին այժմու գրասենեակը եւ դեռ կան օգտագործելի սրահ, խոհանոց-ճաշարան եւայլն: ՀՕՄ-ի տեղեկագիրը կը ճշդէ, – այս տարեշրջանին Լաւալի շրջանը ունեցաւ իր ամբողջական համալիրը հսկայական նիւթական պարտաւորութեան առջեւ դնելով Լաւալաբնակ Հայութիւնը մասնաւորաբար եւ Գանատահայութիւնը ընդհանրապէս»: Կը յաջողինք, անպայման, կը վճռէ ուղեկիցս:

***

Նիակարայէ դարձի եւ այսպէս կոչուած «Հազար կղզիներ» այցի ճամբուն վրայ, չենք մոռնար Գանատայի երկրորդ հայաշատ քաղաքը՝ Թորոնթօ: Երկրին ամէնէն բազմամարդ նկատուող այս քաղաքի բնակչութեան թիւ ցոյց կը տրըւի 2,5 միլիոն, իսկ մօտակայ մերձ շրջաններով՝ գրեթէ կրկնապատիկը: Աւելցնենք փութով, թէ բնակչութեան դիմագիծով կը նկատուի նաեւ աշխարհի ամէնէն խայտաբղէտ ու խառնագոյն քաղաքը: Փոքր շրջագայութեամբ արդէն այս կը հաստատես, յատկապէս երբ դէմ յանդիման կու գաս Չայնաթաունի, այլ տեղ մը յունական թաղամասի (Տէնֆորթ), ուրիշ տեղ՝ Սէն-Գլէր, իտալականի: Մնաց որ պարզ անցուդարձն ալ ասոր վկայութիւնը կը բերէ: Բայց ինչ որ զարմանք-արմանք կ'առթէ, քաղաքին մաս-մաքուր դէմքն է, կարգ ու կանոնով հանդարտ շարժող բազմութիւնն է: Մարդոց համար անծանօթ կը թուի ըլլալ վազէվազ տեղ հասնելու, հեւ ի հեւ քալելու արդիւնք ջղացաւը: Նոյնիսկ քաղաքին կեդրոնը, հոն ո՛ւր մէկտեղուած կեդրոնացած են դրամատուներ, ապահովագրութեան մեծղի ընկերութիւններ, առհասարակ լայն գործառնութիւններու տէր հաստատութիւններ: Քիչ ժամանակ անց, յատկանշական կէտ մըն ալ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, – ծառախիտ զարաստաններու, անտառ-անտառակներու տարածուն գօտին է ասիկա. վտակ, գետ, ծառուտ ծաղկաւէտ մեծատարած կանաչութիւն, երբեմն իր բնական վայրի տեսքովը գրաւիչ, յաճախ աչք շոյող յարդարանքով յանկուցիչ:

Թորոնթոյի հայկական կեանքը, յատկապէս ասոր կրթական երեսը, իր հայեցի դաստիարակութեան նկարագրով եւ հայակերտումի ձգտումով, չէր կրնար աննկատ մնալ մեզի համար: Եւ, հետեւաբար, հեռաձայնը կը հնչէ ճիշդ հասցէին, – Մարգար Շարապխանեան, երկարամեայ վաստակաշատ տնօրէնը տեղւոյն ազգային վարժարանի: Ու քանի մը օր ան եւ իր կողակիցը՝ տիկին Էլիզ, կրթարանի հիմնադիրներէն մէկը, անկասկած, անհրաժեշտը կը տնօրինեն, որպէսզի լիուլի բաւարարեն, գոհացնեն նիւթին հայող մեր հարցասէր հետաքրքրութիւնը:

Հոս եւս կ'արձանագրենք ըսուածները: Միաժամանակ կ'օգտուինք Հայ Կեդրոնի կառուցման եւ ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադրութեան 20-ամեակին առիթով հրապարակ հանուած տեղեկատու գրքոյկէն:

Հայ Կեդրոնի ներկայ համալիրին բացումը կը կատարուի քսան տարի առաջ, 1979 Յունիսին, ձեռամբ Հիւս. Ամերիկայի Արեւելեան շրջանի եւ Գանատայի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, ի ներկայութիւն Օնթարիոյի օրուան վարչապետին: Համալիրը աստիճանական ընդարձակումներու ճամբով կը մեծնայ եւ, ահա՛ 1990-ին գաղութը կ'օժտուի, Հայ Կեդրոնի հողատարածքին վրայ, հոյակերտ եկեղեցիով՝ Ս. Աստուածածին:

Գալով ամէնօրեայ վարժարանին, Հայ Օգնութեան Միութեան անունով մկըրտուած նորաստեղծ վարժարանը քաղքի սակաւաթիւ աշակերտութեան առջեւ կը բանայ իր դուռները 1979-ին, Մարգար Շարապխանեանի տնօրէնութեամբ: Յետագային, Պապայեան հաստատութեան եւ Նուպարեան Ազգ. Վարժարանի (Հելիոպոլիս, Եգիպտոս) դասընկերոջս Գէորգ Գոլոլեանի կատարած մեծագումար յատկացումներուն համար, Մանկապարտէզի բաժինը կը կոչուի «ՀՕՄ-ի Պապայեան Մանկապարտէզ», իսկ նախակրթարանն ալ «ՀՕՄ-ի Գոլոլեան Նախակրթարան»:

Կարեւոր թուական կը մնայ 1982-ը, քանի այդ տարին վարժարանը կ'ունենայ իր սեփական ընդարձակ շէնքը, Հայ Կեդրոնի հողին վրայ: Մ. Շարապխանեան, որ ի դէպ տարիէ մը ի վեր հանգստեան կոչուած է, նկատել կու տայ, թէ առաջին ուսումնական տարեշրջանին (1979-80) աշակերտութեան թիւը կ'արձանագրէ 75, մանկապարտէզի երեք եւ նախակրթարանի երկու դասարաններու մէջ մէկտեղուած: Աստիճանական բարձրացումով, այս վերջին ուսումնական տարեշրջանին, դպրոցը կ'ունենայ 370 երկսեռ աշակերտ, բաժնուած 18 դասարաններու մէջ (մանկապարտէզ՝ 6, նախակրթարան՝ 10, միջնակարգ՝ 2): Տարեշրջանէ մը ի վեր տնօրէնի պատասխանատու պաշտօնը կը վարէ Րաֆֆի Տուտագլեան: Ուսուցչական կազմ՝ կը հաշուենք 24 հոգի: Տնօրէնէն զատ:

Հայ Կեդրոնի շրջանակին մէջ շօշափելի եւ գնահատելի գործունէութիւն ցոյց կու տան Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Գլաձոր մասնաճիւղը, ՀՄԸՄ-ի արիներով, արենոյշներով եւ աւելի քան իր 15 մարզական խումբերով, Հայ Օգնութեան Միութիւնը՝ Ռուբինա մասնաճիւղ, ՀՅԴ Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէութիւնը, ՀՅԴ Երիտասարդական Միութեան Սիմոն Զաւարեան մասնաճիւղը, Քրիստափոր Միքայէլեան եւ Ռոստոմ պատանեկան մասնաճիւղերը, Յարութիւն Մանուկեան գրադարանը գիրքերու իր ճոխ բաժինով եւ, գրատարածքով (կը ծախուին մեր դասական, հոգեւոր, ազատագրական, ժողովրդական, աշուղական երգ-երաժշտութեան հայող ՍԷ-ՏԷ-ներ, ձայներիզներ, յուշանուէրներ եւլն):

Մեր «առաջնորդը» ցոյց տալով Հայ Կեդրոնին կից նորոգ գնուած տարածութեամբ մեծ հողամասը (3,6 էյքըր, կ'ըսէ) հպարտութեամբ կ'աւելցնէ, – մօտ ապագային կ'ընդարձակենք Հայ Կեդրոնը եւ ՀՕՄ-ի վարժարանը: Որովհետեւ համոզուած ենք, թէ պէտք է աւելցնել դասարանները, որպէսզի չսահմանափակուի աշակերտութեան թիւին աճը»: Միաժամանակ համոզուած են, թէ այս դպրոցը թերի է առանց երկրորդականի կարգերուն: – Կը յուսանք, կ'ըսէ խանդավառ տրամադրութեամբ վարժարանին նախկին տնօրէնը՝ Մարգար Շարապխանեան, որ երկրորդականի 9-րդ կարգը կը սկսինք 2001-ին, վերամուտին, հասնելու համար 12-րդ կարգին, Սեպտեմբեր 2004-ին»:

Յաջողութիւն:

***

Կարօտ, կարօտանք եւ այլօրինակ հոգեխռով, խռովայոյզ տրամադրութիւններ, այսպիսի ըղձանքներ, մենք, ընդհանրապէս, մեր Երկրի մարդոց մէկ իւրայատուկ գիծը կը նկատենք: Եւ, հասկնալի է, թէ ինչո՞ւ: Չէ՞ որ տաքուկ հող են կորսնցուցած: Չէ՞ որ տունէ-տեղէ արմատախիլ՝ հոս-հոն են ցըրուած, ճիշդը՝ թօշնած տերեւներու նըման հովէ փչուած, հովով երերուն, այստեղ-այնտեղ են նետուած: Այո, Երկրին մարդիկը միշտ այրած, փառած սիրտեր պտըտցուցած են իրենց հետ...

Յիշելով, աւա՜ղ, իրենց անդարձ օրերը...:

Մենք բարեբախտ եղած ենք, տուն, տեղ, ամէն ինչ կարգին: Նաեւ դըպրոց, ակումբ եւ այլ: Բայց նորէն կը յիշենք մեր երանաւէտ օրերը. կը յիշենք, թէ տան, դպրոցի թէ ակումբի կամ հանդիսավայրի ճամբուն վրայ դուն միայն ու միայն բարեւ – բարեւլոյսով կը դիմաւորուէիր: Երբ փոքր թէ մեծ, տաք թէ պաղ երդիքներու տակ, նեղ թէ լայն շրջանակներու մէջ դուն կրկին անգամ միայն ու միայն կը լսէիր այնքա՛ն անոյշ, այնքա՛ն հարազատ, այնքա՜ն սրտամօտ քու... Մայրենիդ:

— Հաւաքին ընծայած պատեհ առիթէն օգտուինք եւ, անդարձ մեկնածը փորձենք վերադարձնել... գոնէ պահիկ մը միայն... կրկին լսենք բարեւ-բարեւլոյս մը, հարազատ հնչումով, անաղարտ հընչողութեամբ...:

Եւ, հիմա, Օգոստոսի սա կիսուն մենք դեռ Մոնրէալ ենք, Հայ Կեդրոնի շրջափակը, կից՝ հայաբոյր, հայադրոշմ վարժարանի: Բուրգերու եզրին երերացող ուղտերու կարաւանները յիշեցնող վրաններ են լարուած հոս: Շարք-շարք եւ սպիտակափայլ: Հարիւրներ, հազարներ են նստող-ելլողները: Այսպէս էր նաեւ երէկ, առջի օր:

— Ութ հազարը կ'անցնինք, կ'ըսէ քովինս:

Կրկին կը տեսնենք ճերմակ մազերով ալեւորներ՝ խորշոմած դէմքերով: Կրկին կը տեսնենք, – եւ այս ի՜նչ ուրախութիւն, – աջ եւ ահեակ աննպատակ վազող, ցատքող – ցատքռտող լամուկներ: Հոն ո՛ւր կը նստինք, հոն ո՛ւր կը քալենք, հոն ո՛ւր կը կենանք ոտքի, մենք միայն կը լսենք սա այնքան փնտըռուած հօրդ-մօրդ քացր լեզուն:

– Զագս, կը բաւէ վազես, քրտինքներուն մէջ կը լողաս կոր...:

Այսքանը լսելու համար չէ՞ր արժեր մինչեւ հոն երթալ... եւ մնալ...:

Անդին, բեմահարթակէն, երգիչ Յարութ (Փամպուքճեան) բարձախօսը ձեռքը, հրացայտ ձայնով կը ձայնէ, կը հրահրէ... հարազատը այս է, թէ ոչ, ի՜նչ փոյթ, կ'ոստոստեն պարմանի – պարմանուհի, օրօր-շորոր հարիւրներու, կոտրտուող շարժուն մարմիններու...

— Քոչարի կը պարեն, կ'ըսէ քովի յուշարարս: Կը հաւատանք:

Երգ ու պարով կը հեռանանք... Մենք անկեղծ գինուոր ենք... մրմնջելով:

— Աստուածածնայ տօնին առիթով խաղողօրհնէք եկեղեցւոյ շրջափակը: Այսօրինակ ծանուցումներու շատ ենք հանդիպած, յաճախ ենք կարդացած հոս ու հոն: Այլ սակայն այս մէկը կու գայ Մոնրէալի «Հորիզոն»ի ճամբով: Որ կը ճշդէ, – Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցի:

Կը մտաբերենք այսպիսի օրերու երէկը, երբ Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, շրջափակը, ժողովուրդ բառին իսկական, իրական իմաստը կ'ըմբռնէիր՝ հարիւրներու բազմապատկումով: Երբ բազմութիւն ըսուածը շարք կազմած անդէտ կը հետեւէր թէ՛ հոգեւոր օրհներգներուն, թէ՛ հոգեւորականներու, դպրաց դասին անվերջ աղօթքներուն:

Հիմա, մենք ալ երկար շարքին մաս կը կազմենք, կորսուածներէն մէկն ենք, հազարին մէջ գլուխ մըն ենք, բայց այս անգամ մղոններ, փարսախներ հեռու-հեռաւոր, նոր արեւածագեր, նոր արեւագալներ դիմաւորող երկինքի տակ: Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցի, ի Մոնրէալ:

Հոս ենք, որպէսզի սա ՀՄԸՄ-ի արի-արենոյշներու «ոստիկանական» գօտի հաստատած շրջագիծին մէջ մնալով, յամրաքայլ յառաջանալով վերապրինք, վերապրեցնենք մեր հին երանաւէ՜տ օրերէն մէկը, վերակենդանացնենք երկար ժամանակէն պահ մը: Եկած ենք անոյշ պահիկ մը որսալու համար... միայն եւ, այսքան:

***

Հայաբարբառ աղօթքով օրհնուած խաղողի ողկոյզը ձեռքին, Հայաստանի եւ Արցախի կողք-կողքի հպարտ ծածանող մեր եռագոյններուն փայլփլուն տեսքով խանդավառ, շէն ու զուարթ, անհոգ եւ անփոյթ երախայի մը նման կը հեռանանք դանդաղկոտ, տնտնացող քայլերով, յիշելով եւ կրկնելով, – Երանի նոցա որք արժանի եղեն տեսանել զօրս զայս լուսապայծառ...:

Նիս

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Ամառնային արձակուրդի օրերը երբ կը սկսին մօտենալ, ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ, մանաւանդ Վալանսի մեր գաղութէն ներս, ամիսներ առաջ կը սկսի պատրաստութեանց լուրերու եռուզեռ մը եւ գրեթէ ամէն մարդ լաւ տեղեակ կ'ըլլայ թէ՝ որոնք եւ ուր պիտի երթան արձակուրդի: Արձակուրդի երթալու այս «աղմկարարութիւնը եւ հրապարակայնութիւնը», Վալանսի Հայութեան յատուկ հայկական հաճելի սովորութիւն մըն է: Իսկ՝ եթէ պատահի որ ոմանք անաղմուկ եւ «գաղտնի» երթան, այդ մէկն ալ՝ այլ ձեւով նիւթ կ'ըլլայ եւ անպայման, անոնց արձակուրդին ետին «մութ բան» մը կը փընտռուի... Հաւատացէք, այս մէկն ալ՝ հայկական հաճելիութիւն ունի...

Վալանսի գաղութէն, ընդհանրապէս եւ մեծամասնութեամբ Լիբանան – Սուրիա կ'երթան: Ամիսներ ամբողջ սըրտառուչ պատրաստուելէ եւ երթալէ ետք՝ երեք-չորս շաբաթէն կը վերադառնան եւ երազէ մը արթնցածի պէս կը զգան իրենք զիրենք...

Եւ անշուշտ, «բարի եկաք»ի այցելութիւններու հայկական անոյշ սովորութեան շարանը կը սկսի եւ տեղատարափ հարցումները թէ՝ ի՞նչպէս են, ի՞նչ եւ ովքեր տեսան, ինչպէս է կացութիւնը եւ գործերը, եւլն. եւլն.: Ամէն մէկը, իր հասկցած ձեւով եւ կարողութեան մակարդակով զանազան լուրեր եւ բացատրութիւններ կու տայ իր այցելած քաղաքէն եւ շրջանակէն:

Վերջին երեք-չորս տարիներուն, իմ հարցումներուս կորիզը կը հանդիսանային երիտասարդներու կացութիւնը, ընկերային կեանքը, հոգեվիճակը եւ ամէն անգամին ալ կ'իմանայի թէ ընդհանրապէս երիտասարդները կը փափաքին արեւմտեան երկիրներ ճամբորդել...:

Այս ամառ եւս, արձակուրդի գացող-եկողներու խանդավառ սենարիօն կրկնուեցաւ:

«Բարի եկաք»ներու այցելութեանց շարքին, ամէն տեղ մտնող, հետաքրքրուող եւ բաւական բանէ հասկցող, Հալէպէն նոր վերադարձած ծանօթի մը երբ հարցուցի սուրիահայ երիտասարդութեան մասին, գլուխը շարժելով ըսաւ.

– ... Այդ մէկը մի՛ հարցներ, խղճալի եւ տխուր վիճակ մը կ'ապրին... Բոլորին «աչքը դուրսն է»... եւ ցաւալին այն է որ լաւ գործ, դիրք եւ մանաւանդ՝ հայկական անոյշ շրջանակ ունեցող երիտասարդներն ալ կ'ուզեն օր առաջ Ֆրանսա կամ Ամերիկա գաղթել, կարծելով ու երեւակայելով որ այս երկիրներուն մէջ առանց իսկ աշխատելու «Թաւադօրի» պէս կրնան ապրիլ... եւ լաւ հասկցայ որ իրենց տխուր այս վիճակին պատճառը, Ֆրանսայէն Սուրիա այցելող, բախտով՝ ալոքասիոն շօմաժ կամ նպաստ ստացող «պարապ» երիտասարդներու ուռուցիկ «նետել-բռնել»ներն են...:

Չեմ գիտեր որ, պահ մը ի՞նչպէս միամիտ գտնուեցայ եւ ըսի ընդվզած.

– Բայց չկա՞ն մարդիկ եւ ղեկավար-

ներ, որ այս երիտասարդներուն իրականութիւնը հասկցնեն եւ ուղղեն զիրենք...

Չետեւեալ կարուկ պատասխանը ստացայ.

– Օ՛, ի՛նչ կ'երգես Պ. Քէշիշեան, «ով որո՞ւ» եւ որո՞ւն հոգը, ամէն մարդ իր «աթոռը» եւ «ագարակը» պահելով զբաղած է...

Ճիշդ հոս է որ յանկարծ յիշեցի «Ցառաջ»ի Յուլիս ամսուան թիւերէն մէկուն մէջ «Նուարդ» ստորագրութեամբ յօդուած մը, որ ամբողջութեամբ դըրսեւորումը եւ մասամբ ալ՝ «լռելեայն» պատասխանն էր մեր գաղութներուն պարած անկայուն, անդեկ ու անտէր վիճակին...:

Մանաւանդ՝ իր յօդուածին վերջաւորութեան, տիկին Նուարդ «սրտաճմլիկ աղաղակով» մը երբ բարձրաձայն կը բողոքէր, ըսելով.– «Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ամբողջ ազգ մը դառնար անդաստական... թափառական, կ'ըսեմ ի խորոց սրտի խօսքս ընդ Աստուծոյ»:

Անշուշտ թէ, տիկին Նուարդը եւ բոլոր հայ տիկիններն ու պարոնները իրաւունք ունին բարձրաձայն բողոքելու թէ՝ ինչո՞ւ եւ մինչեւ ե՞րբ պիտի չարչարուի, թափառի եւ հալածանքներու ենթարկուի մեր խեղճ ժողովուրդը...:

Բազմաթիւ փորձութիւններէ եւ դառն փորձառութիւններէ ետք՝ ինչո՞ւ չենք զգաստանար եւ կամ «ուխտա՞ծ» ենք չզգաստանալ... ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով եւ ի չահ որո՞ւն...

Ո՞վ, ո՞ւր եւ որո՞նք էին այն պատասխանատու կազմակերպութիւնները, խմբակները կամ անձերը որոնք ազգային ղեկավարութեան պատուանդանը գրաւած էին եւ անոր շլացքէն կը սնանէին յոխորտանքով... Ե՛ւ կը բաւարարուէին միայն դիտելով խեղճ ժողովուրդին անստոյգ եւ չուարած վիճակը եւ անոնց գաղութէ գաղութ, «ոչխարի հոգեբանութեամբ» խուճապահար եւ ամէն ինչ մաշեցնող գաղթը...:

1885–էն մինչեւ Մեծ Եղեռն, «բանէ–բամպակէ» լուր չունեցող խեղճ ժողովուրդին չռայլուած յեղափոխական ըդգըլխիչ ճառախօսութիւններուն եւ հըրահանգներուն ահաւոր արդիւնքը... մէկուկէս միլիոնէ աւելի ջարդուելէ ետք՝ մեծ տոկոսով երբ հասանք Միջին Արեւելք –Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս– նոյն կազմակերպութիւնները եւ ղեկավարները ի՞նչու խեղճ մնացորդացին սիրոյն եւ ի սպաս վերատեսութեան չենթարկեցին իրենց վարքագիծն ու «քաղաքական հմտութիւնը»... այլ նոյնիսկ, խեղճ ու անօթեւան ժողովուրդին գլխուն «տեղացուցին» նոյնատեսակ ոճի ճառախօսութիւններ, բայց այս անգամ, այլեւայլ հաշիւներով, կազմակերպութիւնները իրարու դէմ եւ իրարատեաց պոռթկումներով խելագարեցին խեղճ մնացորդացը...:

Անշուշտ թէ՝ տիկին Նուարդ եւ բոլոր Նուարդները իրաւունք ունին բողոքելու եւ ինչո՞ւներու ովկէանոս հարցականներ աղաղակելու:

Այո, սիրելի տիկին Նուարդ, որքան ալ դառն ըլլայ, լաւ է ճշմարտութիւնը ընդունիլ եւ խոստովանիլ... ես ալ կուսակցական եղած եմ եւ վերջին քառասուն տարուան ընթացքին գտնուած եմ կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու, վանքերու եւ վեհարաններու չքեղ հաստատութիւններու գրասենեակներուն մէջ «առիւծի գլուխ»ով ղեկավարներու հետ... եւ այսօր, ցաւով կը խոստովանիմ, որ դժբախտաբար, ցեղասպանութենէն ետք՝ Սուրիա, Լիբանան, Պարսկաստան, Յորդանան, Եգիպտոս եւ Եթովպիա առանցքին վրայ հաստատուած եւ նոր կեանք ու յաջողութիւններ նուաճած վերապրողներուն կեցութեան եւ գանգուածային ապահովութեան հարցերով գրեթէ ոչ մէկ գրասենեակ եւ ոչ մէկ ղեկավար մտահոգութիւն եւ պարտականութիւն զգացած է... Ա՛յլ, նայած գաղութներու պետութեանց աջ կամ ձախ հակումին, միայն զիրար զրպարտելով զբաղեցանք եւ սնանեցանք...:

Այո, սիրելի տիկնայք ու պարոնայք, արդար ըլլալու համար, որքան ալ ըսենք թէ կողմերը այլեւայլ հաշիւներով եւ մրցակցութեամբ, մամուլ, մշակութային կեդրոններ եւ ընկերային կեանք իրագործեցին, բայց եւ դժբախտաբար, այդ բոլորը ընդհանրապէս, օգտագործուեցան Հայը Հայուն դէմ հանելու եւ ոխ ցանելու համար...:

Միջին Արեւելքի քաղաքականօրէն յաճախ փոթորկող երկիրներու ցաւալի շրջանին, երկար տարիներ, մեր չուառած գաղութները «երեսի վրայ լքած», զբաղեցանք ընդհանրապէս մե՛ծ եւ տոնքիշոթեան մակարդակի քաղաքականութեամբ եւ մեր «հասկցած» եւ մանաւանդ չհասկցած մեծամտութեամբ եւ դատումով, մեր մամուլով, մասնաճիւղերով եւ շրջանակներով, կողմերը, մէկը մէկ կողմէ եւ միւսը միւս կողմէ, «Ս. Պատերազմ» հռչակած էինք Խորհ. Միութեան եւ Ամերիկայի դէմ... Արդի՞ւնք. ի՛նչ ողբերգական կատակերգութիւն... ի՛նչ ցնորք եւ զանազան հաշիւներու տխուր գոհացում...: Վասնզի, թէ՛ Ամերիկայի թէ՛ Խորհ. Միութեան շուքին իսկ չհրցանք հասնիլ, բայց, 1948–էն 1965–ի միջեւ, «վասն Խորհ. Միութեան եւ վասն Ամերիկայի», ժողովրդային առածին հետեւողականութեամբ որ կ'ըսէ՝ «Ան որ իշուն չի կրնար զարնել, թամբին է որ կը զարնէ»ի հըզօր կարողականութեամբ, որքա՛ն զիրար անարգեցինք, խոշտանգեցինք եւ հարիւրաւոր Հայերու արիւնը թափեցաւ երկու կողմէն, նոյնիսկ մեզ հիւրընկալող Արաբ Պետութիւններուն եւ իր ժողովուրդին պժգանքը մեր վրայ հրաւիրելով...:

Գիտէ՞ք ինչ կը նշանակէ անտէր եւ անդեկ ըլլալ: Գոնէ մենք՝ Հայերս լաւ գիտենք այդ մէկը:

Հոս, միջանկեալ վկայութիւն մը պիտի ընեմ.–

Սաուտի Արաբիա աշխատած շրջանիս, 1980–ին, մեր մեծաւոր իշխանին մօտ խորհրդական յատուկ հրաւէրով կը գտնուէր նաեւ Նախագահ Նասէրի գըլխաւոր պաշտօնատարներէն՝ Պ. Մոհամմէտ Ապտէլ Մոնէյմը, որուն հետ յաճախ առիթ կ'ունենայի հանդիպելու: Օր մը, Հայերու մասին երբ խօսք եղաւ, Պ. Մոնէյմը յանկարծ ըսաւ.

– Եա՛, Քէշիշեան, Եգիպտոսի Հայերը հինէն ի վեր շատ սիրուած են մեր Պետութեան եւ ժողովուրդին կողմէ եւ ամէն տեսակ լաւ կեանք ալ ունէին երբ Նասէրը եկաւ եւ սեփականաշնորհումներ եղան, ձեզմէ հազիւ 25–30 գործատէրի հարուստ ընտանիքներ պիտի տուժէին եւ իրաւունք ալ ունէին վշտանալու եւ երկրէն հեռանալու... բայց, միւս մեծ զանգուածին ուղղուած ոչ մէկ տեսակ վտանգ ու դժուարութիւն եւ մինչեւ հիմա չեմ հասկցած թէ ինչո՞ւ ամէն բան ձգելով «ոչխարի պէս» իրարու ետեւէն փախան ու գացին...: Ինչո՞ւ Ղպտիներուն «ռայիսներուն» (առաջնորդ–ղեկավար) պէս, նախարարութիւններ եւ մինչեւ Նախագահ Նասէրի մօտ չգացին ձեր ռայիսներն ալ եւ չհասկցան ճիշդ եղածը եւ Ղպտիներուն պէս ապահովութիւն չառին ձեր համայնքին համար եւս:

Քսան տարիներ անցան Պ. Մոնէյմի այս խօսքերէն ասդին եւ Լիբանանի անողոք եւ երկարամեայ քաղաքացիական պատերազմին պատճառաւ երբ հաստատուեցայ Ֆրանսա եւ երբ մօտէն տեսայ ու ապրեցայ արեւմտեան սփիւռքը եւ իր անխուսափելի մաշեցումները, այսօր թէ՛ անցեալի թէ՛ ներկայի հայկականութեամբ, մեր բարգաւաճ գաղութներուն անդեկ կորուստին համար ովկէանոս ափսոսանք կ'ապրիմ:

Ի յուր անցեալի եւ մանաւանդ ի տես ստեղծուած ներկայ գողգոթաներու ալ՝

– երբ տակաւին «թարմ» լուրեր կը հասնին Միջին Արեւելքէն, ուր դարձեալ, անդեկ եւ չուարած վիճակ մը կ'ապրի մեր նոր մնացորդացը եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը,

– երբ կը կարդանք Մոնրէալի «Ապագայ» շաբաթաթերթէն, թէ 1999 Յուլիսի վերջաւորութեան, մօտիկ անցեալի «եգիպտահայ աշակերտներու համաշխարհային հաւաք» մը տեղի ունեցած է եւ... աշխարհի չորս ծագերը տարտղնուած, զանազան տարիքի 1500 Եգիպտահայեր կարօտներու եւ յիշատակներու ովկէանոս յոյզերով եւ յուզումներով զիրար ողջագուրած են Մոնրէալի մէջ: Ե՛ւ, այս 1500–էն միայն 20 հատը Եգիպտոսէն եկած են եւ մնացեալը, Աւստրալիայէն մինչեւ Ամերիկաներ եւ Գանատա, իրենց կամքով եւ անկեղութեան զոհ գաղթականներ են... Թափառական Հայու տխուր շարունակութեամբ,

– երբ նոյնիսկ ներկայ չէի այդ 1500 հոգիի հաւաքին, բայց վստահ եմ որ ընդհանրապէս յիսուն տարիքէն վեր այդ աշակերտ – ներկայացուցիչները, եգիպտահայ բարգաւաճ շրջանակէն սնած աւիշին եւ աւիւնին շնորհիւ է որ տակաւին քիչ մը Հայ են... բայց, դարձեալ վստահ եմ որ իրենց հազարաւոր զաւակները, «տաք հացի պէս» պատրաստ եւ դատապարտուած են ձուլումին կեր դառնալու...,

– երբ Հայաստա՞նն ալ իր 70 կուսակցութիւններով եւ...

– երբ օրերս, կը կարդանք «Ցառաջ»ի ճիշդ ժամանակին եւ տեղին ներկայացուած դաստիարակիչ թերթօնը՝ Ե. Օտեանի «Հայ Տիասփորան», որ անցեալի մեր ազգային խակութեանց եւ սխալներու հարազատ հայելիներէն մէկն է, որ լուսարձակի տակ կ'առնէ այսօրն ալ...:

Ահա թէ ինչու մեր անցեալի, նախքան Մեծ Եղեռնի, ապա՝ յետ Եղեռնի եւ մանաւանդ ներկայիս ալ դարձեալ Միջին Արեւելքի, Աւստրալիայի, համայն Արեւմուտքի եւ Հայաստանի՛ ալ դեռ շարունակուող տխուր կացութեան դէմ յանդիման, թէ՛ անցեալին թէ՛ ներկային պատկանող «ինչու»ներու եւ ցողքներու պոռթկումներ կը կուտակուին ամէն Հայու մտքին մէջ, այլազան եւ բազում հարցականներով թէ՝

– Ամէնուրեք, բոլոր կողմերու, ամէն մակարդակի, չքեղ գրասենեակներ գրաւած անվիճող մեր ղեկավարները ժողովուրդին սպառնացող իրականութեանց դիմաց ինչո՞ւ անհեռատես եւ անզգաստ գտնուեցան ու կը շարունակեն այդպէս... Ինչո՞ւ, ի՞նչ բանի եւ որո՞ւն համար այդքան անտարբերութիւն սնանուեցաւ: Ինչո՞ւ ազգային գերագոյն շահերէն վեր իսկ դասուեցաւ եւ կը դասուի «գանձապահութեանց» սիրահարութիւնը: Ինչո՞ւ կը յամառին չտեսնել, չգոհացնել եւ այլապէս չշարժիլ եւ կամ, անկարողնե՞ր են արդեօք...:

Եւ հուսկ, որքա՛ն արդարացի են տիկին Նուարդին, Պ. Մոնէյմին եւ բազմաց միտքը ողողող եւ չարարող «ինչու»ներու եւ հարցականներու փոթորկումը:

Սենեակէս դուրս ի՛նչ անոյշ եւ չքնաղ է Վալանսի բնութիւնը: Արեւ կայ եւ ջերմութիւն, բայց, սիրտս կը մսի ու կ'ալեկոծի եւ մտքիս մէջ, «Անլռելի Զանգակատան» պէս, կը հնչեն «ինչու»ները եւ մեծ հարցումը...:

Ա. ՔԻՇԻՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵԿՈՒՈՐ ՄԸ՝ ՓԻՂԸ

Մօտ օրէն Մոսկուայէն Երեւան կը փոխադրուի մայրաքաղաքի կենդանաբանական պարտէզի «մեծ» բացական՝ փիղը: Կենդանաբանական պարտէզը արդէն ունէր փիղ մը՝ «Վովա» կոչեցեալ, որ սակայն օր մը վանդակն ու բոլոր արգելքները ջարդուփշուր ընելով խոյս տըւած էր քաղաք հասնելով, Աւանի խճուղիին վրայ ոտնակոխելով ամէն ինչ: Աւելի ծանրակշիռ կացութեան մը առաջքը առնելու համար հարկ եղած էր սպաննել կենդանին: Կենդանաբական պարտէզը, որ 2000 թուականին պիտի նշէ 60–ամեակը, նաեւ ազնուացեղ եղջերուներու կը սպասէ Գերմանիայէն:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Չեմ գիտեր, բայց պէտք է միջոց մը գտնանք... եթէ քեզ իբրեւ պոլկար յեղափոխական ներկայացնեմ եւ յետոյ Ծառունին խնդիրը մէջտեղ հանէ, ի՞նչ կ'ըլլայ մեր վիճակը:

– Պարզապէս խաղք կ'ըլլանք, – պատասխանեց Կարօ խնդալով:

– Այդ կարեւորութիւն չունի, բայց դրամի աղբիւրը կը ցամքի:

– Ուրեմն Ծառունին ալ մեր մէջը առնենք, –ըսաւ Կարօ:

– Ճիշդ ես ալ այդ կը մտածեմ, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Միայն թէ կարելի՞ է վստահիլ իրեն:

– Ես իրեն պէտք եղածը կը խօսիմ ի հարկին, աչքն ալ կը վախցնեմ ... դուն զէնքը գտիր ու առ վաղը ինծի բեր ... իմ սենեակս առանձին:

– Գլխուս վրայ:

Այս որոշումը տալէ ետքը երկու բարեկամները գացին ուրիշ գինետուն մը իրենց խրախճանքը շարունակելու:

– Այդ մարդոց քով պէտք չէր, որ Սամի Մօլլային խօսքը ընէիր, – ըսաւ Սաքօ Թաթուլ յանդիմանական շեշտով մը, երբ սեղանի մը քով բազմեցան:

– Դուն ալ պէտք չէ որ ինէ գաղտուկ այս տեսակ գործեր ընես, – պատասխանեց միւսը:

– Եթէ մինչեւ այսօր քեզի բան մը չյայտնեցի, պատճառը այն էր, որ տակաւին մէջտեղը բան մը չկար...

– Իսկ հիմա՞:

– Հիմա ժամանակը եկած է, որպէսզի միասին գործենք, միայն թէ միշտ գաղտնապահութեամբ:

– Ատոր տարակոյս չկայ:

– Այդ Մօլլան մարդ մըն է, որմէ կարելի է օգտուիլ պայմանով, որ մեր վըրայ վստահի ու կասկածի չերթայ, թէ զէնքը կը խաբենք կոր:

– Գիտես որ այդ տեսակ գործերու մէջ ես շատ վարպետ եմ:

– Բայց քու վարպետութիւնդ բաւական չէ:

– Դեռ ի՛նչ կ'ուզես:

– Այդ Ծառունին կայ, որ ինծի մտատանջութիւն կը պատճառէ կոր:

– Չէ՞ մի, որ անոր հետ ալ վաղը գործը պիտի կարգադրենք:

Երկու բարեկամները երկարօրէն խորհըրդակցեցան, թէ ինչ ձեւով պիտի խօսէին Ծառունիին հետ եւ ուշ ատեն բաժնուեցան իրարմէ:

Հետեւեալ առտու Կարօ գտաւ Ծառունին:

Այս վերջինը հազիւ 27–28 տարեկան, կարճահասակ, գիրուկ, համակրելի դէմքով երիտասարդ մըն էր, բնիկ պոլսեցի, բաւական զարգացումի տէր: Հետաքրքիր, շատախօս, մէջիրնկան, յարաշարժ, միշտ ասդին–անդին կը վազվըզէր, խանութէ խանութ, սրճարանէ սրճարան՝ մարդ տեսնելու, խօսելու, լուր տալու կամ լուր առնելու համար: Միշտ զգայացուց բան մը ունէր ըսելիք ինքզինքը շահեկան ընծայելու համար. իրա՛ւ է, որ յաճախ իր ըսածները ոեւէ հիմ չունէին եւ հնարուած էին կատակասէրներու կողմէ զինքը խաբելու եւ իր հետ զուարճանալու համար: Ծառունի շատ ատեն Պուքրէշէն կը բացակայէր եւ կ'երթար Գօստանցա քանի մը օր մնալու եւ կրկին վերադառնալու համար: Այս երթեւեկութիւնները աննպատակ չէին: Պոլիս գտնուող իր մեծ եղբօրմէն ապրանքներ կը ստանար, զորս ստիպուած էր ինք անձամբ շոգենաւէն հանելու եւ մէկ մասը տեղւոյն վրայ վաճառելէ ետքը միւս մասը բերելու Պուքրէշ: Այս առեւտուրն էր իր ապրուստի միջոցը:

– Քալէ՛, քեզի հետ Սաքօ Թաթուլին պիտի երթանք, – ըսաւ Կարօ իր երիտասարդ բարեկամին թեւը մտնելով:

– Ի՞նչ գործ ունինք հոն, – հարցուց Ծառունի:

– Քեզի հետ տեսնուիլ կ'ուզէ կոր:

((Շար. 106)

LIVRES REÇUS

PETIT FUTE

Country guide

ARMENIE

Enquête et rédaction: Gary ULUBEYAN

photos: Gary Ulubeyan

Nouvelles éditions de l'Université, Paris 1999.

Communiqué de Presse

LE NOUVEAU VISAGE DE L'ADL

A l'issue de l'Assemblée Générale Ordinaire du 12 septembre 1999, qui s'est tenue à Lyon, Jean Varoujean SIRAPIAN a été élu Président de l'Organisation ARMENIENNE DEMOCRATE LIBERALE de France.

Dans le discours prononcé après son élection, Jean SIRAPIAN a mis l'accent sur la nécessaire réorganisation de l'ADL et l'ouverture vers l'extérieur à travers une campagne de communication qui sera mise en place rapidement.

Jean SIRAPIAN, consultant informatique, est Conseiller municipal d'Alfortville depuis juin 1995.

Le nouveau bureau central, rendant hommage au précédent, constitué des représentants de chaque région, s'est fixé comme priorité la coordination des activités au niveau national pour une meilleure synergie.

JEAN VAROUJEAN GUREGHIAN
Secrétaire Général

Repas à Bièvres

Le repas annuel organisé par la Section d'Issy-les-Moulineaux de la Croix Bleue, qui se déroule au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES, aura lieu

le Dimanche 3 Octobre

Un car partira à 12 heures 30 du 45, rue de la Défense avec arrêt à 12 heures 45 devant l'Eglise arménienne 6, avenue Bourgain.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire auprès des khatchouhies au plus tard le **27 Septembre.**

Tél : 01 46 42 90 68
01 40 95 81 33;
01 46 45 61 61
ou 01 46 48 62 87.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

23ème RENTREE
le Mercredi 6 Octobre 1999

Portes ouvertes et inscriptions
Mardis 21 et 28 septembre
de 17h à 19h
Mercredis 22 et 29 septembre
de 14h30 à 19h

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au language - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 2000 et 2001
Conversations adultes
EVEIL à L'IDENTITE et à la CULTURE ARMENIENNES
Cours (enfants, adolescents)
Heure du conte
MUSIQUES
Eveil musical - Solfège
Piano - Violon
Guitare (liste d'attente)
Musique d'ensemble
DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe de garçons
Académique (sur audition)
Danse d'ensemble
ARTS
Atelier dessin - Arts plastiques
ARTS MARTIAUX - Kung Fu
en association avec l'ABBA
LECTURES
Bibliothèque - Diffusion
REPRISE DES EMISSIONS
SUR RADIO AYP FM
LE 29 SEPTEMBRE à 10h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գնէլ Գեւոնեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին տոքթ. Արա Տանտիկեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Անգինէ եւ Անդրանիկ Պուտաքեանի եւ Հայկուհի եւ Վահագն Մուրատեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան (Մարսէյլ) 250 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Անժէլ Ամիրայեանի մահուան առթիւ. – Օր. Անոյշ Ատամեան, Տէր եւ Տիկին Ուեսքա 500–ական Ֆր., Տիկին Սոնա Պետրոսեան 500 Ֆր. ի նպաստ երկրաշարժի զոհ Պոլսոյ հայ համայնքին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին։

Soirée "MENTIES"

Organisée par la Croix lBeue des Arméniens de France. Section *«Araxe»* de Lyon-Villeurbanne

LE SAMEDI 25 SEPTEMBRE
à partir de 20 heures

à la M.C.A. de Villeurbanne
68, avenue Marcel Cerdan —
69100 VILLEURBANNE

Prix du repas adulte : 100 F.
(Apéritif et vin compris)
et 80 F. pour le enfants jusqu'à 12 ans

Pour tous renseignements et réservations contactez :
La M.C.A.V. les après-midi de 14h à 18h
Tél : 04 78 26 28 71

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25. Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին։

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական Երեկոյթ

ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ–ի
«Ո Ս Տ Ա Յ Ն 3 –
Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն»
գիրքի հրատարակութեան առթիւ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ հեղինակն ու գիրքը։

ՎՐԷԺ–ԱՐՄԷՆ կը խօսի գրքի երկնումին մասին սահիկներու ցուցադրութեամբ։

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28,
ժամը 20.30–ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE

կազմակերպութեամբ
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՍՐԲԱՏԵՂԻՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 4 — Նոյեմբեր 11

Ծախսերու մասնակցութիւն՝

5.800 Ֆրանք (հինգ հազար ութ հարիւր)

(*Երթեւեկ՝ Փարիզ / Թէլ Ավիվ / Փարիզ օդային ճամբով, պանդոկ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք, պտոյտներ օթօքարով եւ թարգմանիչի ընկերակցութեամբ*)։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել.–
— *Մայր Տաճարի քարտուղարութեան՝* 01 43 59 67 03,
— *Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըգեանին՝* 01 46 62 01 29
— *Տիկին Մարկօ Գոգորեանին՝* 01 47 43 12 66։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով՝ արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Հոկտեմբեր 10։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.– Պայման է որ անցագրերը (*փասփոր*) ի զօրու ըլլան գոնէ նուազագոյն վեց ամսուան նախատեսութեամբ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Լ Ի Վ Ր Ի – Կ Ա Ր Կ Ա Ն

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» *մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի Տան մէջ՝*
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30–էն սկսեալ։

Section *Naïri*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE —
CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

Dîner dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22

MERCREDI
22 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·734 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.735

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ
5-ՐԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ՝

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտ· 20-ին, ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի բանբերը՝ Փաթրիք Տէվէճեան յայտնեց իր թեկնածութիւնը կուսակցութեան նախագահութեան: Հինգերորդ անձնաւորութիւնն է, Ռընօ Միւզըլիէ (Պուշ-տիւ-Ռոնի երեսփոխան), Ֆրանսուա Ֆիյոնէ (Սարթի երեսփոխան), Ժան-Փոլ Տըլաւուայէ (Փա-տը-Գալէի ծերակուտական) եւ Միշէլ Պիւրթէէ (Փարիզի քաղաքապետի կցորդ) ետք, որ իր թեկնածութիւնը կը դնէ այդ աթոռին: Սեպտ· 21-էն ի վեր տիկին Միշէլ Ալիօ-Մարի եւս թեկնածու է, ինչ որ բաւական հետաքրքրական աթոռամարտի մը պատկերը կը պարզէ: Այս ամբողջը հետեւանք կը նկատուի Նիքոլա Սարքոզիի հրաժարումին, նոյն աթոռէն:

Փաթրիք Տէվէճեան յայտնած է նաեւ որ յաջողութեան պարագային, ընդհ· քարտուղար կը նշանակուի Ժան-Ֆրանսուա Գոփէ, որ տնտեսական ճիւղին ազգային քարտուղարն է: Պալատիւրաական մը (Տէվէճեան) որ նաեւ Շիրաքի փաստաբանը եղած է եւ ժիւփէական մը (Գոփէ) այս անսպասելի զինակցութիւնը կ'ուզէ արտայայտել «խմբակցային պայքարներու մերժումը»:

Տէվէճեան կը խորհի որ շարժումը պէտք է վերջնապէս գիծ քաշէ կուսակցական այն բաժանումին վրայ, որ ծագեցաւ նախագահական ընտրութեան ատեն շիրաքեաններու եւ պալատիւրեաններու միջեւ: Ըստ իրեն եւ Գոփէի, «Շիրաք բնական թեկնածուն է ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ»ի 2002-ի նախագահական ընտրութեան:

***

Ֆիկառօ (Սեպտ· 21) կը ներկայացնէր վեց (առայժմ...) թեկնածուները: Փաթրիք Տէվէճեանի համար կ'ըսէր թէ 55 տարեկան է եւ թէ ճակատ կը զրկուի, երբ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ը կ'ուզէ «խելացի» ընդդիմութիւն ընել: Օրինակ կը տրուի ՓԱՔՍ-ի վիճարկումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՅՈՒԱՆ ծանր երկրաշարժի մը ենթարկուած է Սեպտ· 20-էն 21 լուսնալիք գիշերը, տեղական ժամով 1·45-ին: Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ, ուժգնութիւնը 7,6 էր (ամերիկեան եւ եւրոպական կեդրոններու համաձայն՝ 8,1): Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն աւելի քան 1200 մեռեալ կար եւ 4000 վիրաւոր եւ անհետացած: Բազմաթիւ շէնքեր, պանդոկներ տապալած են: Ազգ· Ջինաստան դար մըն է նման երկրաշարժ չէր տեսած:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Պուտին վճռած է հաշիւը մաքրել Չէչէնիոյ: Շաբաթավերջէն ի վեր 30 հազար ռուս զինուորներ դիրք բռնած են Չէչէնիոյ եւ հիւսիսային Կովկասի սահմանին վրայ: Միշտ չշուկներ կան Մոսկուայի մէջ Բերեզովսկիի եւ չէչէն պատերազմիկին՝ Բասայեւի կապերուն մասին: Կ'ըսուի թէ այս ամառ հանդիպում մը ունեցած են Գոթ տ'Ազիւր: Բերեզովսկի կը հերքէ եւ դատի դիմած է «Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց» թերթին դէմ որ արձագանգած էր քանի մը անգամ նման լուրերու: Չէչէնիոյ Մոսկուայի ներկայացուցիչը կը յիշեցնէ որ Շ· Բասայեւ խոստովանած էր անցեալ Դեկտեմբերին չէչէն Շալիայի դատարանի մը առջեւ որ երկու միլիոն տոլար ստացած էր Բերեզովսկիէն:

ՍԱՔՍԻ շրջանային ընտրութիւններուն ալ, Շրէօտէր նոր պարտութիւն մը կրեց, ամէնէն ծանրը: Սեպտ· 19-ին, իր կուսակցութիւնը ձայներու միայն 10,7%ը ստացաւ: Յաղթողն է քրիստոնեայ-դեմոկրատ Պիտըրնքոփ, ձայներու 56,9%-ով:

Լ· ԺՈՍՓԷՆ, առաջին անգամ ըլլալով խօսք առաւ Նիւ-Եորքի ազգաժողովին բացման նիստի բեմէն: Շեշտեց թէ այս աշխարհը կանոններու պէտք ունի, այս աշխարհը ՄԱԿ-ին պէտք ունի: «Ազգերը, կ'ըսէ Ֆրանսայի վարչապետը, չծերացան, մեծցան աշխարհին հետ»: Ժոսփէն հանդիպում ունեցաւ Ալժերիոյ նախագահ Պուտեֆլիքայի հետ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Ֆրանսայի նախկին դեսպանը Քրիստոս Ռոքոֆիլոս (1983-87) Արտաքին նախարարին կցորդ նշանակուեցաւ: Կը յաջորդէ Եանոս Քրանիտիոթիսի որ օդանաւի արկածի մը զոհ գնաց անցեալ շաբթու, Պուքրէշ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏ· 22 առանց կառքի օր մըն է Ֆրանսայի 66 քաղաքներու մէջ, որոնց կարգին Փարիզ: Իլ-տը-Ֆրանսի խնդրոյ առարկայ քաղաքներն են.- Արժանթէօյլ, Գոլոմպ, Գլիշի, Փանթէն, Մոնթրէօյլ, Շէլ, Սէն-Ժերմէն-ան-Լէյ, Իսի-լէ-Մուլինօ, Փարիզ, Գրեթէյլ եւ Գորպէյլ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ազատագրութեան բանակը (Ու-Չէ-ՔԱ) «Քոսովոյի Պաշտպանութեան Մարմնի» վերածուեցաւ:

ՌԱՅԻՍԱ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ մարմինը Մոսկուա կը փոխադրուի ուր յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտ· 23-ին: Գորբաչովի կինը, որ երկրին առաջին փրրսթ լէյտին եղաւ, սիրուած չէր Ռուսերուն կողմէ, որոնք վրդոված էին իր շռայլութենէն գոհարեղէնի, լիւքս հագուստեղէնի համար, երբ իրենք ժամերով հերթի կը սպասէին հաց մը գնելու համար: Հիւանդութեան ատթիւ, սակայն, աւելի զգայուն դարձած էին:

ՓԱՐԻԶԻ պապական նոր նուիրակը՝ գերպ· Ֆորթունաթօ Պալտէլլի Փարիզ ժամանեց Սեպտ· 21-ին: Կը յաջորդէ գերպ· Մարիօ Թալիաֆէրիի որ իր մահկանացուն կնքած էր Մայիս 21-ին:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ միայն 3%-ը կողմնակից է Ողջակիզման այն հսկայ յուշարձան-համալիրին որ պիտի կառուցուի Պէրլինի սրտին վրայ: Խորհրդարանը վաւերացուցած էր ծրագիրը, որուն ճարտարապետն է ամերիկացի՝ Փիթըր Այզընման: Հարցախոյզի ենթարկուած 1.001 անձերէ 49%-ը դէմ է նոյնիսկ նման յուշարձանի մը սկզբունքին, իսկ 33%-ը չընդունիր որ ան միայն Հրեաներուն նուիրուած ըլլայ:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԽԱԲԵԲԱՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՒՍԸ...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Լրասփիւռները հաղորդեցին հաւաստալի-անհաւատալի լուրը· Պոսնիոյ ներքին պատերազմի ընթացքին՝ տեղւոյն սերպ զօրքերու ընդհանուր հրամանատար Զօր· Մոմիր Թալիչ ձերբակալուած է Վիէննայի մէջ, եւ յանձնուած Լա Հէյի ՄԱԿ-ի Պատերազմական Ոճիրներու Ատեանին:

Զօրավարը հրաւիրուած էր Աւստրիոյ Ազգային Պաշտպանութեան Կաճառին եւ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Կազմակերպութեան (ԵԱՀԿ-Հայերուս քաջածանօթ որպէս նաեւ OSCE) կողմէ, որուն մէկ յանձնախումբը տարիներէ ի վեր լծուած է լուծում մը գտնելու Արցախի հակամարտութեան:

Զօր· Թալիչ վերոյիշեալ ատեանին կողմէ ամբաստանուած է մարդկութեան դէմ ոճրագործութեամբ, պատերազմի ընթացքին Պոսնիացիներու դէմ գործադրուած անզգոյն խժդժութիւններու որպէս մէկ գլխաւոր պատասխանատու: Ժամանակին այդ ամբաստանութեան տեղեակ եղած էր ամբողջ աշխարհ:

Ձերբակալման առթիւ, սակայն, յայտարարուեցաւ թէ Դատարանին ամբաստանութիւնը եւ հետեւաբար՝ ձերբակալման հանրածանօթ վճիռը գերգաղտնի որոշում մըն էր, որմէ տեղեակ չէր նոյնիսկ ենթական:

Նաեւ յայտարարուեցաւ որ նմանապէս անկէ տեղեակ չէին հրաւիրող կողմերը, ո՛չ Աւստրիոյ Ազգային Պաշտպանութեան Կաճառը, ո՛չ ալ մանաւանդ՝ OSCE-ն, որ ձեռնասունն է Ուաշինկթընի:

Հիմա հարցը հետեւեալն է· սերպ զօրավար մը պաշտօնապէս համաժողովի կը հրաւիրուի եւրոպական յարգելի երկրի մը Ազգային Կաճառին եւ քառասունէ աւելի երկիրներ ներկայացնող մեծայարգ եւ ամենախրատեկ կազմակերպութեան մը կողմէ: Երկուքն ալ կը յայտարարեն, առանց անշուշտ խպնելու, թէ տեղեակ չէին հրաւիրեալին թղթածրարին: Իրենց այս նախաձեռնութեամբը, Աւստրիա եւ OSCE ստանձնած կ'ըլլան թակարդ լարող մասնաւոր խմբակցութեան մը նուաստագոյն առաքելութիւնը:

Թերեւս կարելի չըլլայ բացառել, որքան ալ կասկածելի ըլլայ վարկածը, որ ենթական ինքզինք միջազգային դատարանին յանձնելու նուազ անպատուաբեր եղանակ մը չէր գտած: Սակայն նոյնիսկ այս ենթադրութիւնը նուազ անյարգելի չի դարձներ մեծարգոյ եւ արժանապատիւ հրաւիրող կողմերը:

Ու դեռ՝ այս բոլորէն վեր, բարոյապէս դատապարտելի է ՄԱԿ-ը, երբ իր ստեղծած միջազգային դատարանին նախագահուհին, Տիկին Պարպուր, կը յայտարարէ թէ սերպ զօրավարին դէմ իր ատեանին որոշումը գաղտնիք մըն էր...:

Իրաւ է թէ այս տիկնոջ վերջին շրջանի յայտարարութիւնները աւելի կը նմանին քաղաքական ակումբի մը բանբերի արտայայտութիւններուն, քան թէ իր բարձր պաշտօնին եւ կոչումին գիտակից անձի մը արժանավայել խօսքերուն:

Պոսթըն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Սեպտ· 20-ին, Էջմիածնի մէջ Կաթողիկոսական Տեղապահ Ներսէս Արք·ի նախագահութեամբ եւ Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքի ատենապետութեամբ Հոգեւոր Խորհուրդի եւ եպիսկոպոսաց դասուն համատեղ խորհրդակցական ժողով գումարուած է: Քննարկուած են Հայց· Եկեղեցիի կանոնադրութեան, եպիսկոպոսաց ժողովի իրաւասութիւններուն եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի 132-րդ ընտրութեան վերաբերող հարցեր: Ժողովականները անդրադարձած են նաեւ 1700-ամեակի եւ քրիստոնէութեան 2000-ամեակի կազմակերպման հարցերուն:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ ՀԱՐԻՒՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՉՈՐՍԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ

ԱՏՈՆՑՄԷ ՄԷԿՆ Է ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

Համաշխարհային Յուշարձաններու Հիմնարկի կողմէ երկու տարին անգամ մը հրատարակուող ցանկին մէջ դիտել կը տրուի որ աշխարհի վրայ պաշտպանութեան կարօտ հարիւր յուշարձաններէն չորսը կը գտնուին Թուրքիոյ մէջ: Յիշեալ չորս յուշարձաններն են Նէմրութ լերան յուշարձանները, Չաթալհէօյիւքի ստորերկրեայ հնութիւնները, Իսթանպուլի Զէյրէքի մզկիթը եւ վերջապէս Անիի աւերակները:

«Հիւրրիյէթ» թերթը (Սեպտ· 19) արձագանգ կը հանդիսանայ այս լուրին ու բացատրութիւններ կու տայ Անիի աւերակներուն մասին, առանց լայն մանրամասնութիւններու: Թերթը կը նշէր որ Անի քաղաքը զոհ գնաց 1319 թուականին պատահած երկրաշարժի մը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ 350 հազար հոգի կը տառապի Ալցհայմըրի հիւանդութենէն եւ Սեպտ· 21-ը Ալցհայմըրի համաշխարհային օր հռչակուած էր: Հիւանդութեան ենթակայ են 65 տարեկանէն վեր անձերու 5%-ը, մեծամասնութեամբ կիներ: Հիւանդութիւնը հանրային առողջապահութեան կարեւոր մէկ հարցն է, կ'ըսէ մասնագէտ բժիշկ՝ փրոֆ· Պրիւնօ Տիպուա, որ օրէ օր կը ծաւալի մարդոց երկարակեցութեան պատճառով:

ԹՈՒՐՔԻԱ նոր հաշուեկշիռ մը հրապարակեց Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին: Մեռեալներու թիւը 15·614 է եւ 24·941 վիրաւոր կայ: Անհետացածներու մասին թիւ չկայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արդարադատութեան նախարարութիւնը ապօրինի նկատեց Չերքեզներու ինքնավարութեան յայտարարութիւնը: Չերքեզ երեսփոխաններ ինքնավար Հանրապետութիւն հռչակած էին Սեպտեմբեր 16-ին:

ՄԻԼԼԻՅԷԹԻ համաձայն, սաուտցի միլիառատէր Ուսամա պէն Լատէնի իսլամական խումբէն վեց զինուորեալներ Թուրքիա կը գտնուին եւ կը ծրագրեն ոճրափորձեր ամերիկեան եւ բրիտանական դեսպանատուներու դէմ:

ԵՐԱԽՏԱՒՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ՊԵՏՐՈՍ ԼԷՓԷՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երուսաղէմի հայկական գաղութը Յունիս 25-ին կորսնցուց կրթական, մանկավարժական եւ հանրային կեանքի ասպարէզներուն մէջ 65-ամեայ բեղուն վաստակ ունեցող իր ղեկավար դէմքերէն մին, յանձին Պետրոս Լէփէճեանի, որ իր մահկանացուն կնքեց 88 տարեկանին:

Ողբացեալը ծնած էր 1911-ին Զորք Մարզպան: Նախակրթութիւնը ստացած է Ալեքսանտրէթի Հ.Բ.Ը.Մ.-եան Նուպարեան ազգային վարժարանը, ապա հրջանաւարտ եղած տեղւոյն Ֆրէրներու Գոլէժէն: Ժամանակ մը ուսուցչական պաշտօն վարելէ ետք Պէյլանի ազգային վարժարանին մէջ (Անտիոք), Պետրոս Լէփէճեան հետեւած է Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան վարժապետանոցի դասընթացքներուն, աշակերտելով Վահան Թէքէեանին: Ուսման աւարտին, վերադառնալով Պաղեստին, ուսուցչական պաշտօն վարած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց եւ Թարգմանչաց վարժարաններուն մէջ, Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի օրով: 1940-48 եղած է նաեւ ուսուցիչ Եաֆայի Ս. Գիլխադիր վարժարանին:

1948-ին արաբ-իսրայէլեան պատերազմին հետեւանքով Պետրոս Լէփէճեան վերջնապէս հաստատուելով Երուսաղէմ, շուրջ կէս դար վարած է դաստիարակի եւ ուսուցչապետի պաշտօնները Սրբոց Յակոբեանց Ժառանգաւորաց եւ Թարգմանչաց վարժարաններուն մէջ, Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի, Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեանի եւ Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեանի օրով:

1960-ին մեկնած է Փարիզ եւ հետեւած Սեւրի Մանկավարժական Միջազգային Կեդրոնի դասընթացքներուն:

Պետրոս Լէփէճեան ուսուցչական ասպարէզին մէջ իր ունեցած 65 տարիներու ծառայութեան ընթացքին եղած է կրթական իրաւ մշակ մը, անսակարկ նուիրեալ մը, որմէ հեռու եղած է միշտ՝ նիւթականի ետեւէն վազելու ճիգը: Հոգիներ լուսաւորող, սերունդներ դաստիարակող նուիրական գործ մը կը նկատէր ան ուսուցչութիւնը: Առիթով մը կ'ըսէր ինծի. «Իմ կոչումս յայտնուած է ինծի: Եւ ուսուցիչ ծնած եմ»: Այո՛, ուսուցիչ ծնած էր Պետրոս Լէփէճեան, այս բառին իսկական եւ ամբողջական իմաստով: Նման չէր անձկութեամբ ամսագլուխի սպասող ուսուցիչներու: Մարդկերտող, Հայ կերտող, նկարագիր դարբնող եւ ազգին ու Հայրենիքին նկատմամբ սէր արթնցնող առաքելատիպ ուսուցիչն ու դաստիարակն էր ան: Այս ճշմարտութեան ամէնէն խօսուն վկաներն են Պետրոս Լէփէճեանի հասցուցած սերունդներու ներկայացուցիչները, սփռուած՝ աշխարհի չորս ծագերուն, որոնք այսօր ազգային, հայրենասիրական եւ մշակութային աշխատանքներու նուիրուած են, իրագործելով իրենց երախտաշատ ուսուցչի թելադրանքներն ու պատգամը:

Պետրոս Լէփէճեան եղած է նաեւ հաւատաւոր հանրային գործիչ մը: Երիտասարդ տարիքէն անդամագրուած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ եղած անոր գործօն ղեկավարներէն մին: 1944-ին հիմնած է Պաղեստինի Ռ. Ա. Կուսակցութիւնը: Իր ջանքերուն շնորհիւ Եաֆայի եւ Պաղեստինի մէջ վերականգնած է Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Հանրային եւ կուսակցական իր գործունէութեան ընթացքին Պետրոս Լէփէճեան միշտ հաւատարիմ եղած եւ կառչած է իր սկզբունքներուն: Հեռու եղած է ու պարսաւած խարդախութիւնը, պաշտպան մընալով արդարութեան, անսակարկ նուիրումի, ազգային ժառանգութեանց եւ մշակութային արժէքներու:

1995 Օգոստոսին, Երուսաղէմ տուած եռօրեայ այցելութեանս առիթով բախտը ունեցայ հանդիպելու ազնուական այս կրթական մշակին: Խօսեցանք երկար մեր ազգային, քաղաքական, կրօնական, մշակութային կեանքը յուզող այլազան հարցերու շուրջ: Հիացումով կ'ունկնդրէի զինք: Կը յիշէր անցեալի մեծութիւնները անհուն գոհունակութեամբ եւ կ'ափսոսար ներկայիս մեր շուրջ թափառող միջակութիւնները: Կը խոցուէր սիրտը այդ տարիներուն իր կուսակցական շարքերուն մէջ յառաջացած խլրտումներուն ի լուր, մաղթելով որ անոնք աւելի վըտանգաւոր հունի մէջ չմտնեն: Իր հաւատամքն էր չխառնուիլ ուրիշներու գործին, ըլլալ մաքուր նկարագրով, ծառայութեան մէջ ըլլալ անկեղծ, չխտակ եւ իրապաշտ, վերաբերումի մէջ չափաւոր եւ յատկապէս հաւատարմութիւն մեր նախնեաց ժառանգութեան՝ մեր եկեղեցւոյ, մեր լեզուին, Հայրենիքին եւ պատմութեան:

Մեր խօսակցութեան ընթացքին երբ կը հետաքրքրուէի իր գրական գործերով, Պետրոս Լէփէճեան կը նշէր թէ ունի տպագրուած բազմաթիւ գրութիւններ՝ լոյս տեսած զանազան թերթերու մէջ, ինչպէս նաեւ անտիպ գործեր: Աշխատակցած է Եգիպտոսի «Արեւ»ին եւ Լիբանանի «Զարթօնք»ին ու «Շիրակ» ամսագրին, «Ծաղիկ» շաբաթաթերթին եւ Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթին, ինչպէս նաեւ «Պայքար», «Նոր Օր» եւ «Ապագայ» թերթերուն: Վերջին տարիներն ալ մնայուն կերպով կ'աշխատակցէր Երուսաղէմի «ՀԵՄ» եռամսեային:

«Յուշատետրէս փրցուած էջեր» խորագրին տակ Պետրոս Լէփէճեան ունի արձակ եւ չափածոյ էջեր, յուշագրութիւններ, օրագրութիւններ, նամակներ եւ շահեկան անտիպ այլ ձեռագիրներ՝ թարգմանութիւններ, քրոնիկներ, պատմուածքներ, ուսումնասիրութիւններ, որոնք կըրնան քանի մը հատոր կազմել: Յատկապէս հետաքրքրական են «Պաղեստինահայ բըղ-թակցութիւն» անուան տակ իր գրի առած 1940-50 թուականներու դէպքերը, որոնք պատահած են Պաղեստինի մէջ, ներգաղթի շրջանին: Շահեկան են նաեւ «Սաղիմահայ թըղթակցութիւն» խորագրին տակ գրութիւնները, որոնք կը ներկայացնեն 40 տարուան (1950-90) կեանքը Երուսաղէմի մէջ, կարեւոր դէպքերը, ինչպէս նաեւ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի դերը, պատրիարքական պայքարները եւ ծանօթութիւններ Ս. Տեղեաց մասին: Ունի ուսումնասիրութիւններ Թոլսթոյի, Մոնթեսորիի, Արշակ Չօպանեանի եւ Վահան Թէքէեանի մասին:

Այս բոլորը լսելէ եւ լեռնակուտակ տըպագիր պատճէններն ու անտիպ ձեռագիրները տեսնելէ ետք հարցուցի Պետրոս Լէփէճեանին, թէ ե՛րբ մտադիր է այս բոլորը կարգի դնել եւ հրատարակութեան պատրաստել, ըսաւ. «Ես արդէն 84 տարեկան եմ, իմ ուժերէս վեր է այդ գործը: Եթէ զաւակներս օր մը մտածեն այդ մասին, այդ ալ իրենց գիտնալիքն է»: Ըսի. «Քեռի, -ի դէպ, Պետրոս Լէփէճեան կնոջս քեռին էր-, երանի կարենայի ամիս մը Երուսաղէմ մնալ եւ զբաղիլ այդ գործով: Սակայն, կը խոստանամ յաջորդիւ աւելի երկար մնալով կատարել սրտի պարտքս»:

Յաջորդիւը անշուշտ ուշացաւ եւ ան հեռացաւ այս աշխարհէն:

Պետրոս Լէփէճեան իր ողջութեան հոգեկան անհուն հրճուանքի պահեր ապրեցաւ մանաւանդ վերջին քսանամեակին, իր վաստակին արժեւորումը տեսնելով: Այսպէս, 1979-ին նշուեցաւ մանկավարժական իր գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը եւ այդ առթիւ Սրբոց Թարգմանչաց եւ Ժառանգաւորաց վարժարաններուն եւ Հ.Ե.Մ.-ի կողմէ պարգեւատրուեցաւ ոսկեայ շքանշանով: 1992-ին, դաստիարակչական իր գործունէութեան 60-ամեակին առթիւ, արժանացաւ երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակին: 1994-ին պարգեւատրուեցաւ Երուսաղէմի Ռ. Ա. Կ. «Խօժէն Բարազեան» ակումբի Ա. կարգի ոսկեայ շքանշանով, ի գնահատութիւն կուսակցութեան ընծայած տարիներու իր ծառայութեան: 1995-ին պարգեւատրուեցաւ «Արժանաւոր դաստիարակ» կոչումով, իբրեւ գնահատանք հայ դիրին ու գրականութեան երկարամեայ իր ծառայութեան:

Ահա մանկավարժական, դաստիարակչական, հանրային, ընկերային եւ գրական ասպարէզներու մէջ հարուստ վաստակ ունեցող այսպիսի մտաւորական մըն է որ կորսնցուց Երուսաղէմի հայկական գաղութը: Երախտաւոր դաստիարակ մը, որ հետեւեալ քառեակով բանաձեւած է իր հանգանակը.

Ոսկի, գոհար, հարստութիւն
Չեն տար մարդուս երջանկութիւն,
Ինչ որ տուի ուրիշներուն
Ան է միայն իմ գանձատուն:

Յարգանք իր յիշատակին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

2000 ՏԱՐՈՒԱՆ ՔԱՐՏԷՍԸ

Դարերու խորքերէն վերջերս ինկած կաթիլ մը եւս մտածել կու տայ այն հըրաշալիքներուն մասին, որոնք առյաւէտ կորած են: Պիտի իրականա՞յ, օր մը, ժամանակին մէջ դէպի անցեալ երթ՝ պատկերը ունենալու համար սփռուած գոյացութիւններուն...:

Այդ հրաշալիքներուն մաս կազմող պատառիկ մըն է նոր յայտնաբերուած պապիրուս մը, որուն վրայ գծուած է իպերիական (սպանական) թերակղզիին քարտէսը: Այս մասին Ծորճօ Իէրանօ կը գրէ թէ, ժամանակէ մը ի վեր, ուսումնասիրողներու եւ հնութիւններ որսացողներու մէջ կը դառնար խօսք մը թէ տեղ մը, անյայտ վայրի մը մէջ, պապիրուս մը գոյութիւն ունի, որուն վրայ աշխարհի հնագոյն քարտէսը գծուած է: Ասիկա առասպել կը թուէր: Սակայն, յունական պապիրուսներու երկու մասնագէտներ, իտալացի Գլաուտիօ Կալլացի եւ գերմանացի Պարպէլ Քրամըր, վերջապէս կրցած են պահուըտած գանձը «արտահանել»: Անակնկալը կրկնակի եղած էր: Նախ որ քարտէսը իսկապէս գոյութիւն ունէր ու կը ներկայացնէր իպերիական թերակղզին, այլազան գետերով, ուղիներով, քաղաքներով եւ կայաններով ու գծուած էր Ալեքսանդրիոյ մէջ, Կղէոպատրայի շրջանին, Ա. դար Ն. Ք.: Երեւան ելաւ նաեւ գծանկարներու շարք մը, տետրակի մը ձեւին տակ, որ տասնըհինգ դարով կը կանխէ Լէոնարտօ տա Վինչիի օրինագիրքերը: Գծագրութիւնները կ'ընդգրկեն բընապաշտական նախափորձեր, դիմանըկարներ եւ երեւակայական անասուններ:

Յայտնաբերուած պապիրուսը, որ երկու մեթր երկայնք ունի եւ երեսունհինգ սանթիմեթր լայնք, կը պատկանի հաւաքորդի մը որ թոյլ տուած է անոր ուսումնասիրութիւնը՝ վերոյիշեալ երկու մասնագէտներուն կողմէ: Ան հեռաւոր անցեալի անհաւատալիօրէն ապրող մէկ բեկորն է, Աղեքսանդրիայէն դուրս եկած, քաղաք մը որ հին դարերու մըշակութային ամէնէն կենսունակ վայրն էր, ուր աստղաբաշխներ եւ աշխարհագէտներ, քաղաքին առասպելական փըղոսկրեայ աշտարակին մէջ փակուած, տիեզերքի եւ երկրի քարտէսները կը գըծէին: Գիտնականներ՝ Հրատոսթենէսի նման, որ երկրային միջօրէական գիծին երկայնքը չափեց, միայն քանի մը քիլոմեթր սխալած ըլլալով, կամ Պտղոմէոսի նման, որ շուրջ ութ հազար վայրերու լայնքն ու երկայնքը ճշդորոշեց: Սակայն, անոնց քարտէսներէն գրեթէ ոչինչ վերապրած է: Ի բաց առեալ Պտղոմէոսի «Աշխարհագրութեան» քարտէսներուն միջնադարեան ընդօրինակութիւններէն, միայն մագաղաթի հատուած մը կը վերապրէր, Սուրիա գտնուած, որուն վըրայ ուրուագծուած էին Սեւ Ծովու ափերը:

Վերջերս գտնուած քարտէսը գրեթէ հինգ դարով աւելի հին է եւ մեծ ատաղձաչափով իրագործուած է, ի տարբերութիւն բաբելոնական տեղեկագրական այն փոքր քարտէսներուն որոնք ցեխի վրայ արձանագրուած էին: Ան Իպերիան կը ներկայացնէ, Հռովմէացիներու կողմէ նոր նուաճուած եւ որ պէտք էր եփեսոսցի հմտաբան Արտեմիտորոսի աշխարհագրական ճառագիրքը պատկերազարդէր: Հեղինակը հետագծած է գետեր եւ ճամբաներ. կայանները ցոյց տրուած են փոքր քառակուսիներով, մինչ պատեր եւ ոճականացած աշտարակներ քաղաքը կը յատկանշեն: Դիւրին չէ հին գծագրութեան մը մէջ տեղագրական ներկայի յատկանիշները գտնել. նախ հարկ է զայն հին պատմաբաններու տուած տեղեկութիւններուն եւ այդ ժամանակներու աշխարհագրական ըմբռնումներուն հետ բաղդատել: Քարտէսին վրայ կը պակսին նաեւ տեղանուններ, ինչ որ աւելի կը դժուարացնէ ճշգրիտ բնորոշումներու հարցը:

Իպերիայի այս քարտէսը կիսաւարտ կը թուի, թերեւս այն բանին համար որ զայն ապսպրողը վճարումը չէ կատարած: Սակայն պապիրուսի էջերը սուղ կ'արժէին, զորս հիները քանի մը անգամ կը գործածէին: Ուստի, քարտէսագիրին անաւարտ ձգելէն ետք, արուեստագէտ մը զայն վերստին գործածած է, անոր վրայ զանազան տեսակի գծանկարներ իրագործելով, որպէս պարզ նախափորձեր կամ նկարներու ու քանդակներու նախատիպեր, զանոնք յաճախորդներու ցոյց տալու միտումով: Մեզի համար բախտաւորութիւն մըն է որ այս քարտէսին հետ այժմ մեր ձեռքերուն մէջ ունինք, առաջին անգամ ըլլալով, վաղեմի արուեստագէտի մը գծանկարներու տետրը: Անոնցմէ մէկը կը ներկայացնէ Զեւսի գլուխը որ միքելանճելոյեան դիմանկար մը կը թուի ըլլալ: Կան նաեւ երեւակայական ու երկաբընոյթ անասուններ, ինչպէս ձուկ-վիշապներ, որպէս թէ պառօք շրջանի նըկարիչի մը տարօրինակութիւններ ըլլան: Ասոնք բնանիւթեր էին, որոնք թերեւս նկարներու կը վերածուէին: Իսկութեամբ, հիները միայն որմերու վրայ չէ որ կը նկարէին, ինչպէս կրնայ կարծըւիլ այլ՝ կտաւ եւ եռոտանի կը գործածէին, արդիներուն նման: Եւ երկու հազար տարի առաջ ապրող այդ Լէոնարտոն փաստաբար չէր երեւակայեր որ ժամանակը իր նկարները պիտի փճացընէր, մեզի թողլով միայն նախափորձերու իր տետրը:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

(Քաղուած՝ "Փանորամա"էն)

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ 99»

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մարդկային իրաւունքներու յարգանքի նիւթով շատ յաճախ քննադատուած այս երկիրը գլխաւորաբար կը յիշուի կամայական բանտարկութիւններով, բանտարկեալներու կիրարկուած չարչարանքներով: Անընդունելի նկատուած բանտարկութիւններու ենթականերէն կը յիշուին յատկապէս մարդկային իրաւունքներու յարգանքի ջատագովները, կառավարութեան քրտական քաղաքականութիւնը քննադատողները: Անոնցմէ են Մարդկային իրաւունքներու միութեան նախագահը Ա. Պիրտալ որ Խաղաղութեան միջազգային օրուան իր ելոյթին պատճառով տարուան մը բանտարկութեան դատապարտուած է. կայ քիւրտ կիներու զօրակցութեան շարժումի նախագահ Զ. Պարանի պարագան որ իր կազմակերպութիւնը ծանօթացնող գրքոյկի մը հրատարակութեան պատճառով երկու տարուան դատապարտուած է: Այդ պարբերութեան մէջ կը յիշուին ուրիշներ ալ, ինչպէս լրագրող Ռ. Տուրան որ տասը ամսուան պատիժը կրեց 1994-ին ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալանի հետ կատարուած հարցազրոյցին պատճառով:

Թուրքիոյ համար եւս կայ հաւատալիքի պատճառով զինուորական ծառայութիւնը մերժողներու պարագան:

Քիչ մը զարմանալի է կարդալ որ չարչարանքներու թիւը կը նուազի, երբ թուրք մամուլն իսկ ամէն օր սփնակներ ունի այդ մասին: Այսուհանդերձ, նըշուած պարագաները կը բաւեն այդ մարզի սարսափներուն մասին գաղափար մը տալու: Ոստիկանութիւնը անուղղակի կերպով կ'ամբաստանուի մարդոց անյայտացումին, մահացու աստիճանի խոշտանգումներու, առեւանգումներու պատճառով:

Մահապատիժը ջնջուած չըլլալով հանդերձ, 14 տարիէ ի վեր ոչ մէկ կիրարկում եղած է. բայց դատարանները կը շարունակեն մահավճիռ արձակել:

Նման հատորի մը մէջ կարդալով Թուրքիոյ վերաբերող էջերը, մարդ բնականաբար կը սպասէ հասնիլ քիւրտ բնակչութեան դէմ կիրարկուած ծաւալուն հալածանքին, տարագրուած բազմութիւններու, հրկիզուած հազարաւոր գիւղերու, եւլն.: Ատոնց փոխարէն Քիւրտերը եւ «ձախակողմեան անջատողական զինեալ կազմակերպութիւններ» կը նշուին իրենց գործած սպանութիւններով, առեւանգումներով:

Միջազգային ներումը պահանջած է որ գաղափարի բանտարկեալները ազատ արձակուին ու անկախ քննութիւն բացուի անյապաղ չարչարանքի, անհետացումի բոլոր պարագաներուն մասին: Կ'ըսուի թէ 1998-ի ընթացքին կազմակերպութիւնը բազմաթիւ տեղեկագիրներ հրատարակած է Թուրքիոյ մասին:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ 60-ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օգոստոս 28-ին եւ 29-ին սկսած են Այնճարի (Լիբանան) 60-ամեակի տօնակատարութիւնները: Շաբաթ, ժամը 17-ին, բացումը կատարած են գիւղին գլխաւոր հրապարակներուն վրայ տողանցող Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտական եւ մարզական խումբերը, նոյն ատեն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ֆութպոլի դաշտին վրայ տեղի ունեցած է մրցում մը տեղւոյն Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբին եւ «Մաժրա»ի միջեւ որ վերջ գտած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի 2-0 յաղթանակով: Հանդիսութիւնը սկսած է Լիբանանի եւ Հայաստանի քայլերգներով, ապա բացման խօսքով հանդէս եկած է 60-ամեակի մարմնի նախագահ՝ Պետրոս Շեմմէսեան: Նախ եւ առաջ շնորհակալութիւն յայտնած է տօնակատարութիւնները հովանաւորող Լիբանանի նախագահ զօր. է. Լահուտի եւ աւելի նկատած է պատմական որովհետեւ Այնճարի հիմնադրութեան 60-ամեակը նոյն ատեն 60-րդ տարին է Ալեքսանտրէթի Թուրքիոյ կցումին: Բացման հանդիսութիւնը աւարտած է մարզական զանազան խաղերու ներկայացումով: Կիրակի, Օգոստոս 29-ին, Մուսա լերան յուշարձան – համալիրին մէջ տեղի ունեցած է գոհաբանական աղօթք մասնակցութեամբ երեք յարանուանութեանց տեղւոյն հովուապետներուն: Ներկաները, ապա, ուղղուած են դէպի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ սրահը բացումը կատարելու 60-ամեակի ցուցահանդէսին: Մուտքին բարի գալուստի խօսք արտասանած է (արաբերէն) Վարդան Ադամեան: 60-ամեակի մարմնին անունով հայերէն արտայայտուած է արուեստագէտ Վարուժան Մարտիրեան: Բացման ժապաւէնը կտրած է Զբօսաշրջութեան նախարարին ներկայացուցիչը՝ ժորժ Քասարժի: Ցուցահանդէսը կը բաղկանայ հինգ բաժիններէ ուր ցուցադրուած են մուսալեռցի արուեստագէտներու եւ գրողներու ստեղծագործութիւններ, կերպարուեստ, նկարչութիւն, ձեռագործ եւլն. եւլն.: Աւելի ուշ, ամբողջ գիւղը խմբուած է Համազգայինի պարտէզը ուր հրամցուած են աւանդական ճաշեր: Միաժամանակ գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղին: Տոհմային ճաշերով եւ հայկական հարազատ երաժշտութեամբ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուած է: Խօսք առած է Զբօսաշրջութեան նախարարութեան ընդհանուր տնօրէն՝ Մոհամէտ Խաթիպ: Իրեն յաջորդած է Հայաստանի «Մուսա Լեռ» հայրենակցական բարեգործական վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Իգնատիոս Մարտիրեան: Տհոլ, զուռնայի եւ մեներգներու ստեղծած մթնոլորտին մէջ, բեմ հրաւիրուած են 1939-ին ծնած մուսալեռցիները՝ կտրելու հաւաքական տարեդարձի կարկանդակը: Պ. Շեմմէսեան շնորհաւորած է 60-ամեայ խումբ մը այնճարցիները, զանոնք կոչելով՝ բախտաւոր սերունդ:

Շարունակելով տօնակատարութիւնները, Սեպտ. 4-ին ալ, Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Համազգայինի ընդարձակ պարտէզին մէջ հաւաքուած է բազմութիւնը: Բացումը կատարած է 60-ամեակի մարմնի անդամներէն՝ Ծորճ Աբէլեան: Օրուան հանդիսավարը եղած է Ցոլեր Շխըրտմեան: Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պարգեւ Թասլագեանի, հրամցուցած է քայլերգներ եւ խմբերգներ: Մեներգներով ելոյթ ունեցած են Սեւան Հաճեան-Մէքթլեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Նեկտար Թիւմպէքեան-Փալազեանի, Գէորգ Հաճեան եւ Մարալ Ոսկանեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Արա Ոսկանեանի: Եղած են նաեւ ջութակի (Մարտիկ Փալազեան), դաշնակի (Դալար Փեթենեան), սրինգի եւ կիթառի (Ցոլեր Փանոսեան եւ Գալէ Փանոսեան) ունկնդրութիւններ: Գեղարուեստական բաժինը կ՚ընդգրկէր նաեւ արտասանութեան (միայն այնճարցի հեղինակներէ) յայտագիր մը: Մասնաճիւղին «Լուսարձակ» թատերախումբը նաեւ արտասանութիւններով իր մասնակցութիւնը բերած է: «Քնար» պարախումբը հրամցուցած է հայկական հինգ եւ մէկ արաբական պարեր: Փակման խօսքը արտասանած է 60-ամեակի մարմնի նախագահ՝ Պետրոս Շեմմէսեան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ժորժ Վանիէ գոլէժի մարզադաշտէն ներս, Օգոստոս 28-29 տեղի ունեցած են Գանատայի շրջանի ամառնային 30-րդ խաղերը: Այս խաղերը, այս տարի, աւելի փայլ ստացած են շնորհիւ ԱՄՆ-էն (Պոսթըն, Նիւ-Ճըրզի, Ֆիլատելֆիա) եկած մասնաճիւղերու մասնակցութեան: Գանատայի մարզիկներով, մասնակցողներու թիւը 250ի հասած է: Փակման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Կիրակի, Օգոստոս 29-ին, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Շանթ Թուլիի: Տողանցքը առաջնորդած է Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամքի շեփորախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Սաքօ Պօյաճեանի:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԱՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Վէրտուկօ» ակումբի ընդարձակ սրահին մէջ, Օգոստոս 26-ին, նշուած է Երուանդ Քոչարի ծննդեան 100-ամեակը, որուն ներկայ եղած են բազմաթիւ արուեստագէտներ: Հանդիսութիւնը վարած է նկարիչ Սամուէլ Սեւադա, նշելով նաեւ որ Քոչարի հարիւրամեակը այս տարի կը տօնուի Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ զանազան ձեռնարկներով: Ցոբելեանի նշումը ներգրաւուած է նաեւ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի միջոցառումներու ցանկին մէջ: Ցուցադրուած են Քոչարի գործերը, մօտքերը, գեղանկարչութեան եւ կեանքի յարաբերութեան վերաբերեալ անոր մտածումները ներկայացնող ժապաւէն մը, նկարահանուած արուեստագէտին ողջութեան: Երեկոյթի ընթացքին խօսք առած են փրոֆ. Գէորգ Խրլոպեան, տոքթ. Ցարութիւն Սազըրեան, նկարիչ Կ. Սմբատեան, Վլադիմիր Աթանեան արժեւորելով Երուանդ Քոչարի տեղը ազգային եւ համաշխարհային մշակոյթի պատմութեան մէջ: Կարդացուած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի ողջոյնի խօսքը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ երգչուհի Անահիտ Ներսիսեանի եւ ջութակահար Մերուժան Մարգարեանի:

***

«ՀԱՅ - ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ»Ի ՃԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի «Ռէտ Լայըն» պանդոկի ընդարձակ սրահին մէջ, Օգոստոս 27-ին, նշուած է «Հայ-ամերիկեան հանրապետական Խորհուրդ»ի հիմնադրութեան Բ. տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի՝ Հանրապետական կուսակցութեան պատկանող ամերիկացի եւ ամերիկահայ քաղաքական դէմքեր, Ս.Դ.Հ.Կ.ի եւ Ռ.Ա.Կ.-ի պատուիրակութիւնները, հայկական մամուլի եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Լոս-Անճըլըսի շրջանի նախկին դատախազ Ռոպըրթ Փիլիպոսեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Գոնկրէսի անդամ Ճէյմս Ռոկըն, որ շեշտած է այն իրողութիւնը թէ «Հայութեան իրաւունքներու հետապնդումը եւ ցեղասպանութեան ճանաչումը սահմանափակ քաղաքական հարցեր ըլլալէ առաջ և վեր, բարոյական հարցեր են, ամբողջ մարդկութիւնը հետաքրքրող»: Ապա խօսած է Հայաստան եւ Արցախ կատարելիք իր ճամբորդութեան մասին, որ կազմակերպուած է Ամերիկայի Հայկական Համագումարին կողմէ (յիշեալ ճամբորդութիւնը արդէն կատարուած է):

***

ԺԱՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հ.Բ.Ը.Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 27-ին տեղի ունեցած է ֆրանսահայ նկարիչ Ժան Գազանճեանի գործերուն ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղի վարչութեան: Հոծ թիւով արուեստասէրներու ներկայութեան խօսք առած են Վաչէ Սեմերճեան, Սիւզի Պահատրեան, Սիւզան Տէր-Սահակեան եւ երգիծանկարիչ Մասիս Արարատեան, անդրադառնալով Ժան Գազանճեանի արուեստին: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է նաեւ արուեստագէտը: Ցուցադրութեան դրուած են 58 գործեր, որոնց մէջ Մարդը տիրապետող է, Գոյնը՝ գերիշխող, Կինը՝ յաւիտենական ներկայութիւն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Եթէ ինք կ՚ուզէ հետս տեսնուիլ՝ այն ատեն պէտք է, որ ինք գայ գիս գտնէ, եւ ո՛չ թէ ես անոր ոտքը երթամ,– ըսաւ Ծառունի հպարտութեամբ:

– Տղայ մի՛ ըլլար, քալէ՛, – պատասխանեց միւսը երիտասարդին թեւէն քաշելով, – մեզի կը սպասէ կոր:

– Ո՞ր...

– Իր սենեակը:

– Բայց ի՞նչ կ՚ուզէ ինէ:

– Կարեւոր գործի մը մասին պիտի խօսի:

– Ես իրեն հետ գրեթէ ծանօթութիւն չունիմ, հազիւ քանի մը անգամ տեսած եմ... մէկ-երկու անգամ ալ Սամի Մօլլայի տունը հանդիպեցայ իրեն:

– Թերեւս ճիշդ այդ մասին է խօսելիքը:

– Ի՞նչ... Սամի Մօլլայի՞ մասին...

– Կ՚երեւայ որ այդ հանդիպումներու մասին աղէկ-անդէկ շատախօսութիւններ ըրեր ես, իր ականջը հասեր ու շատ բարկացեր է:

– Բարկացե՞ր է մի,– – գոչեց Ծառունի, – ի՞նչ իրաւունք ունի բարկանալու, սո՞ւտ խօսեր եմ, Մօլլային տունը չէ՞ գացած, հետը չէ՞ տեսնուած, դրամ չէ՞ առած...

– Տեսնուեր կամ ո՛չ, դրամ առեր կամ ո՛չ, քեզի ի՞նչ, ի՞նչ պէտք ունիս աղէկ-անդէկ երթալ պատմելու:

– Կ՚ուզեմ՝ կը պատմեմ, կ՚ուզեմ՝ չեմ պատմեր, մարդ չի խառնուիր, սուտ չեմ խօսած, զրպարտութիւն չեմ ըրած:

– Կ՚երեւայ թէ դուն մօտէն չես գիտեր Սաքօ Թաթուլին ինչ տեսակ մարդ ըլլալը:

– Ի՞նչ տեսակ մարդ է, որ...

– Մաուզերիստ է պարզապէս:

– Ի՞նչ կ՚ուզէ՝ թող ըլլայ, հոս անանկ բաներ չի քալեր, հոս Պոլիս Պոլերճ չենք, Ղարաբաղի լեռները չենք...

– Այդ Թաթուլը քանի մը հոգիի գլուխ կերած է:

– Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես:

– Ըսել կ՚ուզեմ, որ լաւագոյն է զինքը իբրեւ բարեկամ ունենալ, քան թէ թշնամի:

– Ես իրեն հետ թշնամութիւն մը չունիմ:

– Թշնամութիւն չունիս, բայց անդիտակցաբար իրեն գէշութիւն կ՚ընես կոր:

– Պարապ խօսքեր... սակէ զատ ես քեզի բացէ ի բաց ըսեմ՝ այդ տեսակ Թաթուլներէ վախցող մարդ չեմ, գիտցած ըլլաս:

– Փոխանակ այս տեսակ թշնամական ընթացք մը բռնելու՝ լաւագոյն չէ՞, որ իրարու խօսք հասկնաք, իրարու հետ համաձայնիք:

– Համաձայնի՞նք... ի՞նչ ընելու համար:

– Անգամ մը տեսնուեցէք իրարու հետ, ու այն ատեն կը հասկնաս ամէն բան:

– Տեսնուինք, ինչո՞ւ չէ, ես արդէն շատ համակրած եմ իրեն... ես այդ տեսակ մարդիկը կը սիրեմ... ազգասէր... անձնուէր... յեղափոխական: Ես ալ արդէն խառնուածքով յեղափոխական եմ, Պոլսոյ մէջ ֆութպոլի խումբ կազմած եմ...

Ծառունի, հակառակ իր պոռոտախօսութեան, սկսած էր վախ զգալ Սեւ Կարոյի սպառնալից խօսքերէն, այնպէս որ համաձայնելու առաջարկը շատ հաճոյ թուեցաւ իրեն:

Այսպէս խօսակցելով, հասան խոշոր բակ մը, որուն խորը կը գտնուէր Սաքօ Թաթուլի սենեակը՝ կորսուած ուրիշ շատ մը սենեակներու մէջ, որոնց ամէնուն ալ դուռը ուղղակի բակին վրայ կը բացուէր: Այսպէս ամէն սենեակ առանձին բնակարան մըն էր:

Թաթուլ սիրալիր ժպիտով ընդունեցաւ երկու հիւրերը, որոնց անհամբերութեամբ կը սպասէր, Ծառունիի որպիսութիւնը հարցուց, սիկառէթ հրամցուց, օրուան քաղաքական անցքերուն մասին պահ մը խօսակցեցաւ եւ ի վերջոյ ըսաւ.

– Պարո՛ն Ծառունի, ուզեցի քեզի հետ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալ, որովհետեւ կը տեսնամ, որ եռանդուն, գործունեայ, խելացի ու աշխատասէր երիտասարդ մըն ես եւ միեւնոյն ատեն ալ ունեւոր, լեզուագէտ ու ազգասէր:

– Այս որչա՛փ գովեստ, գիս կ՚ամչցնես կոր, – պատասխանեց երիտասարդը գոհունակ դէմքով մը:

– Ես շողոքորթութիւն չեմ ըներ, ճշմարտութիւնը կը խօսիմ:

– Շատ գոհ եմ, որ իմ մասիս այդչափ լաւ գաղափար մը կազմեր ես՝ առանց հետս մօտէն ծանօթութիւն ունենալու:

– Ես ճանչնալու մէջ մեծ փորձառութիւն ունիմ, բաւ է, որ մարդու մը հետ մէկ-երկու անգամ խօսակցիմ՝ իր ինչ ըլլալը, ինչ արժելը գիտնալու համար:

– Շնորհակալ եմ, – ըսաւ երիտասարդը՝ չկրնալով ուրիշ խօսք մը գտնել:

– Միայն թէ մեծ պակասութիւն մը ունիս, – շարունակեց Թաթուլ:

– Ե՞ս, – գոչեց Ծառունի զարմացած:

– Այո, դուն, մեծ, աններելի պակասութիւն մը... պակասութիւն մը, որ կրնայ գլխուդ փորձանքներ բերել:

– Ո՞րն է այդ պակասութիւնս:

– Քու լեզուդ... տեսածդ, լսածդ պատմելու դէշ սովորութիւնդ:

– Արդեօք մասնաւոր իրողութեա՞ն մը կ՚ակնարկէք:

– Ընդհանրապէս պէտք է ընդունիս, որ շատախօս ես:

– Կրնայ ըլլալ... բարեկամներու հետ խօսակցիլը կը սիրեմ:

– Արդ, գիտցած եղիր, որ շատախօս մարդ մը երբեք չի կրնար լուրջ գործ մը տեսնել:

– Ես իմ շատախօսութենէս վնաս մը տեսած չեմ, – գիտել տուաւ երիտասարդը:

– Եթէ վնաս տեսած չես, օգուտ ալ չես տեսած, – պատասխանեց Թաթուլ, – բայց խնդիրը այդ չէ... խնդիրն այն է, որ քու շատախօսութենէդ երբեմն ուրիշներ կրնան վնասուիլ: Ընդհակառակն, եթէ գաղտնապահ ըլլաս, ոչ թէ ուրիշները չեն վնասուիր ու պարապ տեղը քեզի թշնամիներ չես ստեղծեր, այլ նաեւ դուն կ՚օգտուիս:

(Շար. 107)

Սեպտեմբեր 20, Երկուշաբթի օր, յետին Թոշակիս, 83 տարեկանին ի Տէր հանգաւ, Սէն – Ժէրոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Շրջակայքի նախկին Հոգեւոր Հովիւ՝

ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Օծման եւ Յուղարկաւորութեան կարգը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 22, Չորեքշաբթի օրը, իրենց բնակութեան կից մատրան մէջ, ձեռամբ՝

ԳԵՐՇ. Տ. ՏԱՐՕՆ ԵՊՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ-ի
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Մեր շրջանի ողջ հաւատացեալներու, Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհրդի եւ Հոգեւոր Հովուի անունէն, կը յայտնենք մեր խորին ցաւակցութիւնները երէցկնոջը եւ զաւակներուն:

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Երէցկին Վարդուհի Փանոսեան,
Տէր եւ Տիկին Շահէ եւ Մարի Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարդան եւ Շաքէ Մանուկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ֆենա եւ Երջանիկ Ղազարեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Գայեանէ Փանոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Մելինէ Գոչանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս եւ Յասմիկ Հելվաճեան եւ զաւակները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

վախճանումը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 20-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22, ժամը 10-ին Gréasque-ի (Bouches-du-Rhône) իրենց բնակարանին Ս. Աստուածածին մատրան մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները երէցկինին, Տէր եւ Տիկին Վարդան եւ Շաքէ Մանուկեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԵՕԹԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտ. 26-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Արեւմտեան Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ նստարողաց յիշատակին:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հնազանդ Սարգիսեան-Լոմպարի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 100 Ֆր., Գնէլ Գեւոնեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Փրիէօրէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պրիւլէէ 200 Ֆր., Տիկին Մայտա Փափազեանէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեանէ 500 Ֆր., Ալֆորվիլի Հ.Յ.Դ. Սարգիս Մինասեան խումբէն 500 Ֆր., Հայ Արարատ Նպարավաճառատունէն 500 Ֆր., Մարի Մ. Քուաֆիւրէն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոսեանէն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աղաշեանէն 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեանէն 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Սարգիսեանէն 400 Ֆր.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲ ԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանայ իր դռները կը վերաբանայ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14.30-էն 17.30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche — Paris 3ème

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել 01 4 4 59 23 50 թիւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Կիէ, ինչպէս նաեւ 1.000 Ֆր. Տիկին Ազատի Շահինեանէ ի յիշատակ իր ամուսնոյն Արտաշէս Շահինեանի:

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT :
Ecole russe de violon avec option musique arménienne
Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé
du Conservatoire National Komitas d'Erevan

Cours
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème
Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h
Renseignements et inscriptions auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN :
Tél. : 01 47. 81. 57. 45.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարժարանիս 1999 – 2000 տարեշրջանի վերամուտի թուականն է Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն եւ կը շարունակուին: Բոլոր այն ծնողքները, որոնք տակաւին չեն արձանագրած իրենց զաւակները, կրնան դիմել Վարժարանի Քարտուղարութեան:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար կարելի է հեռաձայնել՝

04 78 60 47 18 թիւին:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

***

Nous vous informons que la rentrée scolaire de l'Ecole hebdomadaire HAYGAZIAN aura lieu le :

MERCREDI 29 SEPTEMBRE à 9h
295, rue André Philip — 69003 Lyon

Les cours auront lieu de 9h à 12h et de 14h à 16. Possibilité de cantine sur place.

Pour tous renseignements complémentaires et inscriptions prendre contact avec le secrétariat de l'Eglise en téléphonant au 04 78 60 47 18.

LA COMMISSION EDUCATIVE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զքաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական Երեկոյթ

ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ-ի
«Ո Ս Տ Ա Յ Ն Յ –
Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն»
գիրքի հրատարակութեան առթիւ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ հեղինակն ու գիրքը:

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆ կը խօսի
գրքի երկնումին մասին
սահիկներու ցուցադրութեամբ:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28,
ժամը 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Soirée "MENTIES"

Organisée par la Croix lBeue des Arméniens de France, Section *«Araxe»* de Lyon-Villeurbanne

LE SAMEDI 25 SEPTEMBRE
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Villeurbanne
68, avenue Marcel Cerdan —
69100 VILLEURBANNE

Prix du repas adulte : 100 F.
(Apéritif et vin compris)
et 80 F. pour le enfants jusqu'à 12 ans

Pour tous renseignements et réservations contactez :
La M.C.A.V. les après-midi de 14h à 18h
Tél : 04 78 26 28 71

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25. Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռումանոսի Երգեցողին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Լ Ի Վ Ր Ի – Կ Ա Ր Կ Ա Ն

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Կապոյտ Խաչի Տան մէջ՝
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30-էն սկսեալ:

Dîner dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT le 25 Septembre à 20 heures 30, animé par *MARTEN YORGANTZ* *et son orchestre* à l'«Atrium» de Chaville, 3, Parvis Robert Schumann, Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Repas à Bièvres

Le repas annuel organisé par la Section d'Issy-les-Moulineaux de la Croix Bleue, qui se déroule au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES, aura lieu

le Dimanche 3 Octobre

Un car partira à 12 heures 30 du 45, rue de la Défense avec arrêt à 12 heures 45 devant l'Eglise arménienne 6, avenue Bourgain.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire auprès des khatchouhies au plus tard le **27 Septembre**.

Tél : 01 46 42 90 68
01 40 95 81 33;
01 46 45 61 61
ou 01 46 48 62 87.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին:

VOYAGE A VENISE

DU 18 AU 21 NOVEMBRE

Voyage par avion : Paris / Venise / Paris (Nouvelles Frontières)
Hébergement en hôtel***, demi-pension

Programme prévu :

Visite de VENISE : Place St Marc, Palais des Doges, Basilique St Marc, Campanile, Anciennes prisons, «Pont des Soupirs».
Croisière dans les îles Murano, Burano, Torcello.
Visite de l'île San Lazzaro, des Pères Mekhitaristes.

Participation : **2.650 F** (Supplément ch. seule : **680 F.**).

INSCRIPTIONS :

Association Sainte-Croix de Paris : 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris;
Tél. : 01 40 51 11 90;
ou *Paroisse de Paris*, 13, rue du Perche, 75003 Paris; Tél. : 01 44 59 23 50.

N.B.- Les inscriptions seront closes le 30 septembre.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI 23 SEPTEMBRE 1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.735 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.736

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԶԵՐԻ ԵՒ ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐ ԱԶԱՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի գործող նախագահին Կ. Վոլլէկի այցելութեան առթիւ Հայաստան եւ Ազրպէյճան, կողմերը ուզած են բարիկամեցողութիւն ցոյց տալ եւ առաջին առթիւ, Հայաստան ազատ արձակած է պատերազմական երեք ազերի գերիներ, որոնք Վոլլէկի ընկերացան Բաքու: Երեւան կ'ըսէ թէ միայն տասնեակ մը գերիներ ունի, բայց Ազրպէյճան գտնուող հայ գերիներու թիւը ծանօթ չէ:

Ալիեւ յայտարարեց Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 18-ին, թէ ի պատասխան Հայաստանի բարիկամեցողութեան արարքին, Ազրպէյճան ալ չորս հայ գերիներ ազատ պիտի արձակէ այս օրերուն եւ յոյս յայտնած է միաժամանակ որ Հայաստան ալ ազատ կ'արձակէ ազերի 15 վերջին գերիները:

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

«Վանօ Սիրադեղեանի եւ միւսներու» դատավարութիւնը յետաձգուած է Հոկտեմբեր 25-ին: Ատեանը գոհացում տըւած է Սիրադեղեանին պաշտպան փաստաբան՝ Սերոժա Շահվերդեանի դիմումին: Ան ուզած էր որ ժամանակ տրուի ուսումնասիրելու համար 42 հատոր կազմող թղթածրարը: Միւս չորս փաստաբանները՝ Ռուբէն Ռշտունի, Նարինէ Ռշտունի, Տիգրան Ճանոյեան եւ Անահիտ Չիլինկիրեան տակաւին որեւէ պայմանագրութիւն չունին Վ. Սիրադեղեանի հետ:

⁂

Ատեանը հաստատած է նաեւ Վարդգէս Գէորգեանը որպէս չորրորդ դատախազ: Վերջին նիստին ատեանը լսած է նաեւ պաշտպանութեան դիմումը Արմէն Աշրաֆեանի թեկնածութեան մերժումին վերաբերեալ:

Ատեանը մերժած է փաստաբան Սօս Մկրտչեանի դիմումը՝ փոխելու համար ամբաստանեալ Հայկ Աղաճանեանի պարտադրուած կանխարգելիչ պատիժը, առողջական պատճառներով, առարկելով որ այդ առնչութեամբ հարկ եղած փաստաթուղթերը չէին ներկայացուած իրեն:

⁂

ՃԱՏՐԱԿ

Սեպտ. 20-ին Երեւանի մէջ սկսած է ճատրակի երիտասարդներու համաշխարհային ախոյենութիւնը: Այս առթիւ Հայաստան ժամանած են 20 տարեկանէն վար 100 մասնակիցներ, 50 տարբեր երկիրներէ: Հայաստանի ներկայացուցիչներն են Լեւոն Ահարոնեան, Կարէն Ասրեան, Լիլիթ Մկրտչեան եւ տաղանդաւոր այլ խաղացողներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ մէջ, մթնոլորտը շատ ծանր է եւ վրէժխնդրութեան պահանջ մը կայ բնակչութեան մօտ: Տիլիի բնակիչ կին մը չէ վարանած նոյնիսկ ըսելու «հականկախապաշտ քաղաքացորքերը արժանի չեն ապրելու»: Մարդասիրական միջազգային օգնութիւնը հասած է նաւերով: Յիսուն հազարի կը հասնի լեռները ապաստանած բազմութիւնը որ սնունդի կարօտ է: Լրագրողներու կացութիւնն ալ շատ փափուկ է եւ լուրջ դժուարութիւններ ունին իրենց աշխատանքին մէջ: Իրենց կեանքն իսկ վըտանգուած է: Լոնտոնի Սընտէյ Թայմզի մէկ լրագրողը եւ ՍԻՖԱ-յի նկարահան մը քաղաքացորքերու կողմէ կրակի բռնըւած են, իրենց վարորդը սպաննուած է եւ թարգմանն ալ առեւանգուած: Իրենք հազիւ յաջողած են խոյս տալ, բայց զիրենք փնտռող աւստրալիական հրասայլերը դեռ չէին գտած Սեպտ. 21-ին: Նոյն օրը, Սեպտ. 21-ին, անգլիական թերթի մը հոլանտացի երիտասարդ թղթակիցին ալ դիակը գտնուած է: Ինտոնեզիոյ նախագահը Պ. Հապիպիէ ելոյթ ունեցած է Խորհրդարանին առջեւ եւ հրաւիրած է երեսփոխաններն ու Ինտոնեզիայի ժողովուրդը որ ընդունին արեւելեան Թիմորի քուէարկութիւնը ի նպաստ անկախութեան, որպէսզի, շեշտած է «մեր ազգը միջազգային որեւէ ճնշումէ զերծ մնայ»:

ԹԱՅՈՒԱՆԻ երկրաշարժին հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ ինչպէս կը պատահի նման պարագաներու: Սեպտ. 22-ին մեռեալներու թիւը 1700 էր եւ աւելի քան 4000 վիրաւորներ կային և հարիւրաւորներ ալ փլատակներու տակ կը մնային: Չինաստան, անմիջապէս ձեռք երկարեց իր օգնութիւնը բերելու համար «թշնամի եղբօր»: Պարզ է որ Փէքին անշահախնդիր ձեւով չէ որ նման վերաբերում կը ցուցաբերէ, քանի երկար ատեն է որ կղզին կը պահանջէ: Չինաստանի նախագահը յայտարարեց այս առթիւ.-«Չինացի ժողովուրդը մէկ մարմին կը կազմէ Թայուանի նեղուցին երկու կողմերը»: Սեպտ. 20-ի գիշերուան երկրաշարժէն ետք, ցնցումները չդադրեցան, Սեպտ. 22-ի առաւօտեան ցնցումը նոյնիսկ եօթը աստիճանի ուժգնութիւն արձանագրած էր Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը 4 միլիառ ֆրանքի սահմանափակուեցաւ 1999-ին եւ 2000-ի համար կը նախատեսուի երկու միլիառի յաւելեալ գումար մը: Սնտուկին գլխաւոր բացը կը վերաբերի հիւանդութեան ճիւղին իսկ հասութաբեր են, այս տարի, միւս երեք ճիւղերը՝ աշխատանքի արկած, ծերութեան թոշակ եւ ընտանեկան նպաստ: Այս նոյն ճիւղերն են որ 2000-ին ալ յաւելեալ շահ կ'արձանագրեն, մինչ հիւանդութեան Սնտուկը կը շարունակէ դըլլի բաց արձանագրել, եթէ նոյնիսկ ան պէտք է նուազի 2000-ին: Այդ իսկ նպատակով հիւանդութեան ապահովագրութեան Սնտուկին իրաւասութիւնները պիտի ընդլայնուին: Ծախքերու հեռանկարն է 658 միլիառ Ֆր. 2000-ի համար: Բժիշկները պէտք է արդարացնեն աշխատանքի դադարները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը նոր մայրաքաղաքին՝ Պերլինի մէջ, իր առաջին հիւրը ընդունեցաւ յանձին Իսրայէլի վարչապետին՝ Եհուտ Պարաքի, որ յաջորդ օրն ալ (Սեպտ. 22-ին) Փարիզ անցաւ: Յաջորդական հարցազրոյցներու մէջ, զորս տուած է գերմանական մամուլին, Պարաք շեշտած է որ «Գերմանիա բարեկամ եւ լաւ տրամադրուած երկիր, Իսրայէլի լաւագոյն դեսպանն է Եւրոպայի մէջ»:

ՍԵՐՊԻՈՅ մէջ, ընդդիմութիւնը չի յաջողիր այլեւս հարկ եղած բազմութիւնը համախմբել Միլոսեւիչի դէմ ցոյցերու համար: Սեպտեմբեր 21-ին, «Փոփոխութեան համար Զինակցութիւն»ը հազիւ 20 հազար հոգի համախմբած էր, Պելկրատ: Զինակցութիւնը որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները կը համախմբէ, նպատակ ունի բազմաթիւ ցոյցերով եւ յուշագրերով ստիպել Միլոսեւիչի որ հրաժարի: 32 քաղաքներու մէջ աշխատանք կը տանի, բայց ցարդ արդիւնք մը չի տեսնուիր: Սեպտեմբեր 21-ին, Պելկրատի մէջ, երեք պարզ լոզունգներ կային, առաջինը՝ «Ելիր, գնա՛», ուղղուած էր նախագահ Միլոսեւիչի, երկու միւսները կ'ամփոփեն Զինակցութեան ծրագիրը՝ «Փոխանցման շրջանի կառավարութիւն» եւ «Ազատ եւ կանոնաւոր ընտրութիւններ»:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախագահը՝ Թոմաս Քլէսթիլ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Իրան, ճիշդ այն օրերուն երբ արդարատութիւնը մահուան դատապարտեց չորս ուսանողներ որոնք Յուլիսի ցոյցերուն դրդիչները կը նկատուին: Մարդկային իրաւանց լիկան շատ խիստ կերպով քննադատեց այս այցելութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երկրաշարժին (Օգոստոս 17) մեռեալներու թիւը հաւանաբար 30 հազար է, ըստ Ի. Պի. էՍ Մարքէթինկ Ռիզըրչ Սերվիսըզի կատարած ուսումնասիրութեան: Այս թիւը 99% հաւաստի է ըստ ուսումնասիրութեան հեղինակներուն: Այս գնահատումին հասնելու համար, հիմնարկը զոհ գացած 435 ընտանիք հարցապնդած է:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կը սպառնան Խրուաթիոյ պատժամիջոցներ պարտադրել, եթէ Զակրէպի իշխանութիւնները չյանձնեն Մլադէն Նալեթիլիչը, «Թութա» անուանուած, Միջազգային պատժական դատարանին, որ ամիսներէ ի վեր կը պահանջէ: Ան կը մեղադրուի «պատերազմական ոճիր»ի համար 1993 – 94-ի խըրուաթ-մահմետական կռիւներու ընթացքին:

ՈՒԹԱՄԵԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»), Սեպտ. 21. –

Երեւանի յատկապէս կեդրոնական մասը, սկսեալ Հանրապետութեան հրապարակէն, շաբաթէ մը ի վեր տենդոտ պատրաստութեան մը բեմն էր: «Արմենիա» պանդոկին դռներուն, հրապարակը եզերող նախարարութիւններու շէնքերուն, Աբովեան փողոցի ճաշարաններուն, վաճառատուներուն պատուհաններուն, ցուցափեղկերուն փակցուած շատ ճաշակաւոր որմազդներ արդէն կը ծանուցանէին Սփիւռք-Հայաստան Ա. խորհրդաժողով. ան ակներեւ եռուզեռի մը առիթ էր մանաւորաբար Արտաքին նախարարութեան շրջանակին մէջ ուր վերջին օրերուն Սփիւռքի զանազան կեդրոններէն հասածներ կը դիմէին արձանագրութեան, սա կամ նա տեղեկութեան խնդրանքով: Ասոր վրայ վերջին օրերուն աւելցաւ Անկախութեան տօնին պատրաստութիւնը երբ եռագոյն դրօշներով, երիզներով, բաւական ինքնատիպ յղացումներով սկըսան զարդարուիլ հրապարակն ու շրջակայ պողոտաները:

Անկախութեան տօնին նախօրեակին, սխալ չէ ըսել որ Երեւանի կեդրոնական այդ մասին մէջ գերակշիռ էր Սփիւռքցիներու ներկայութիւնը: Անոնցմէ բաղկացած մեծամասնութիւն մը լեցուցած էր բացօթեայ սրճարանները, նորաբաց ճաշարանները, մայթերը, անկիւնները, որոնք նոյն ատեն անակնկալ հանդիպումներու վայրեր կ'ըլլային: Ամէնէն սովորական երեւոյթներէն էր օրինակ Փարիզէն, Հալէպէն ու ԱՄՆ-էն հասած Սփիւռքցիներու անակնկալ հանդիպումը որուն շրջանակը քանի մը վայրկեան ետք կ'ընդլայնէր Պոլիսէն, Հոլանտայէն ժամանածներու մասնակցութեամբ:

Աշխարհի ամէն անկիւններէն հասած այս զանգուածին համար որուն մասին 1200-ի նման թիւեր կը տրուին, անկասկած զգացականին գագաթնակէտը եղաւ անկախութեան ութամեակի զօրահանդէսը. իսկ ընդհանուր առմամբ, կար զարմացնող երեւոյթ մըն ալ որ տեղացիներու քիչ մը չափաւոր հետաքրքրութիւնն էր օրուան նշումներուն այդ առաջին բաժնին մասին: Ժամը 11-ին երբ հասանք հրապարակը, նշմարեցինք որ տեղացիներու զգուշացումները, զօրահանդէսը հեռուստեսիլէն դիտելու խորհուրդները անտեղի էին: Հրապարակին շուրջ խըռնուած բազմութիւնը արգելք չէր զօրահանդէսին հետեւելու, յուզուելու, խանդավառուելու, հպարտանալու: Ոչ ոք կրնայ ժխտել որ անկախութեան ութ տարիներուն մեծագոյն ձեռքբերումներէն է հայկական բանակին կազմութիւնը:

Հոն ուր տակաւին ոչ իսկ տասնամեակ մը առաջ անխորտակելի կարծուած հեղինակութեամբ ու փառքով կանգնած էր Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան հայրը, ութերորդ անգամ ըլլալով զետեղուած էր պատուոյ ամպիոնը: Պետական աւագանիին տեղ գրաւելէն ետք զօրահանդէսի հրամանատար Մ. Գրիգորեանի զեկուցումը ընդունեցաւ Պաշտպանութեան նախարար զօր. Վ. Յարութիւնեան որ յետոյ ողջունեց մասնակից ստորաբաժանումները ու քանի մը խօսքով շնորհաւորեց անկախութեան տօնը: Ներկայ աւագանիէն զոր կը գլխաւորէր Հանրապետութեան նախագահը, ակներեւօրէն ամէնէն յուզուածն ու «անհանդարտ»ն էր վարչապետ Վ. Սարգսեան, որ այս անգամ զօրահանդէսին ներկայ կ'ըլլար ոչ որպէս Պաշտպանութեան նախարար:

Բանակային ստորաբաժանումներու, ապա թէքնիք հզօրութեան նմոյշներու –հրասայլեր, զրահակառքեր, սաւառնակներ, եւլն.– տողանցքը տեւեց ժամ մը. անոնց կ'ընկերանար բանակի փողերախումբը որ կը նուագէր յաջորդական քայլերգներ: Զօրահանդէսին մասնակցեցաւ Արցախի պաշտպանութեան բանակէն զօրախումբ մըն ալ, մինչ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ռ. Քոչարեանի, Վ. Սարգսեանի, Խորհրդարանի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի, Սահմանադրական Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի, նախարարներու հետ կ'ողջունէր մասնակից զօրաբաժինները:

Անկախութեան տօնին առթիւ շնորհաւորական ուղերձով մը հայ ժողովուրդին երջանկութիւն, խաղաղութիւն ու բարօրութիւն մաղթեց Ռ. Քոչարեան, իսկ Պաշտպանութեան նախարարը կը յայտարարէր թէ հայկական բանակը կայացած է ու ամէնէն մարտունակն է կովկասեան շրջանին:

Զօրահանդէսէն ետք պետական աւագանին բարձրացաւ Եռաբլուր, ծաղիկներ զետեղելու համար շիրիմներուն այն երիտասարդներուն, որոնք իրենց ամէնէն թանկագինը նուիրեցին անկախութեան կերտումին ու անոր յաւերժացման ճամբուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ, ԲԱՅՑ ՄՈՌԱՑՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆ

ԷԴՈՒԱՐԴ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

(Յապաւումներով)

ԱՅՆ ՀԵՌԱՒՈՐ 30–ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Այս ակնարկի նիւթն ու նպատակը բացատրելու համար ես պէտք է մի յետադարձ հայեացք նետեմ դէպի իմ մանկութեան տարիները:

Իմ դպրոցական կեանքն սկսուեց 1931 թուականին, երբ սեպտեմբերեան մի առաւօտ մայրս իմ ձեռքից բռնած տարաւ ցոյց տալու այն ճանապարհը, որով ես ամէն օր պէտք է գնայի դպրոց ու վերադառնայի: Այդ ճանապարհը՝ մի չորս-հինգ հարիւր մեթր, անցնում էր Կոնդի նեղ, ծուռումուռ, քարքարոտ փողոցներով (որոնց մի մասը, ի դէպ, այսօր էլ դեռ մնում է իր, այսպէս ասած, նախաստեղծ վիճակում):

Մեր դպրոցը գտնւում էր Կոնդի բարձունքին կանգնած Ս. Յովհաննէս եկեղեցու բակում: Դա միայարկանի ոչ մեծ շինութիւն էր՝ բաղկացած հազիւ 5 – 6 սենեակ–դասարանից, ուր տեղաւորւում էր մեր ամբողջ քառամեայ դպրոցը: Այստեղ չորս տարի սովորելուց յետոյ աշակերտները փոխադրւում էին քաղաքի կենտրոնի դպրոցներից մէկը՝ լրիւ միջնակարգ դասընթաց անցնելու համար: Այդպիսի ուղի անցան իմ աւագ եղբայրն ու քոյրը, իսկ 1935 թ. նոյն հեռանկարը կանգնեց նաեւ մեր դասարանի առջեւ. մեզ տեղափոխեցին Խանջեանի անուան դպրոց: Բայց ահա Սեպտեմբերի 1–ին տեղի ունեցաւ անսպասելին. մեզ ասացին, որ պէտք է վերադառնանք Կոնդի դպրոց, քանի որ այն դառնում է 7–ամեայ: Առաջ անցնելով դէպքերից՝ ասեմ նաեւ, որ 7–րդ դասարանն աւարտելուց յետոյ էլ մենք մնացինք նոյն դպրոցում. այդ ժամանակ՝ 1938 թ. արդէն չարք մտաւ դպրոցի նորակառոյց 3 յարկանի շէնքը: Մեր դպրոցը դարձաւ լրիւ միջնակարգ եւ «Ժողովրդի թշնամի» Ա. Ս. Բուբնովի փոխարէն (որը մինչեւ իր «մերկացումը» Ռուսաստանի լուսաւորութեան ժողկոմն էր) կոչուեց Շոթա Ռուսթավելու անունով: 1941 թուականին մեր դասարանն առաջինը աւարտեց այդ դպրոցը:

Այս բոլորը ես պատմում եմ, որպէսզի աւելացնեմ մի շատ կարեւոր բան. մեր դպրոցի կարգավիճակի փոփոխութիւնը, բնականաբար, մեզ մօտ բերեց նոր ուսուցիչների, որոնք միանգամից բարձրացրեցին ինչպէս դասաւանդման մակարդակը, այնպէս էլ ուսուցչի հեղինակութիւնը մեր՝ աշակերտներուս աչքում: Այստեղ կարելի է յիշել չատերին՝ սկսած դպրոցի նոր տնօրէն, մանկավարժութեան անխոնջ նուիրեալ Սիրանոյշ Դրամբեանից: Բայց պիտի առանձնացնեմ յատկապէս երկու անուն: 1935–ից մեր դպրոցում ֆիզիքա եւ մաթեմաթիքա էր դասաւանդում այն ժամանակ դեռ համալսարանի ուսանող, յետագայում նշանաւոր երկրաբան, Հայաստանի գիտութիւնների ակադեմիկոս Արշալոյս Գաբրիէլեանը: Նա աշակերտներիս համար անառարկելի հեղինակութիւն էր: Նոյն թուականից մեր դպրոցում երեւաց նաեւ մի պատկառելի ծերունի, որը Հայոց լեզու եւ գրականութիւն էր դասաւանդում 5 – 7–րդ դասարաններում: Դա Յակոբ Սառիկեանն էր, որին եւ նուիրուած է սոյն ակնարկը:

Ընդամէնը երկու – երեք տարի տեւեց նրա պաշտօնավարութիւնը մեր դպրոցում: Յետոյ նա դադարեց դասի գալ: Աշակերտների մէջ շրջում էր այն լուրը, թէ Սառիկեանին, իբրեւ նախկին հոգեւորականի, զրկել են «աճող սերնդին կրթելու» իրաւունքից: Զգիտեմ՝ դա՞ էր պատճառը, թէ՞ հիւանդութիւնը, որ գնալով աւելի դժուարացնում էր ամէն օր Կոնդ բարձրանալու–իջնելու գործը: Բայց նա այլեւս դպրոցում չերեւաց՝ մեծ վիշտ պատճառելով աշակերտներիս: Սակայն իմ բոլոր դասընկերների անունից (որոնց մեծ մասն, աւա՜ղ, այսօր այլեւս չկայ) կարող եմ ասել, որ Յակոբ Սառիկեանի նման ազդեցիկ, յարգարժան մարդու եւ մանկավարժի՝ թէպէտ կարճատեւ ներկայութիւնը մեր դպրոցում խոր եւ անջնջելի հետք թողեց մեր մանկական հոգիների մէջ: Նրա դասերը ոչ միայն մեզ օգնեցին աւելի լաւ հասկանալու մայրենի լեզուի ու գրականութեան հմայքը, այլեւ բարոյական դաստիարակութեան իսկական դպրոց եղան մեզ համար:

... Ուսուցչական աշխատանքից հեռանալուց յետոյ եւ մինչեւ պատերազմի սկսուելը ես մի քանի անգամ եղել եմ Սառիկեանի բնակարանում, որը գտնըւում էր Կոնդից դէպի քաղաքի կենտրոն տանող ճանապարհին՝ Սպանդարեան փողոցի թիւ 64 տանը (դա Եղիշէ Չարենցի տուն–թանգարանից մի քանի մեթրի վրայ է եւ այժմ էլ կանգուն՝ թէեւ հասած խարխլման վերջին աստիճանին): Ուսուցչին միշտ գտնում էի գրասեղանի մօտ աշխատելիս: Տպաւորուել է յատկապէս հետեւեալ գրուագը: Վերջին այցելութիւններից մէկի ժամանակ նրա գրասեղանին տեսայ իրար վրայ դրուած գրքերի մի բաւական բարձր բուրգ: Ասաց, որ իր թարգմանած գրքերն են եւ մաղթեց, որ կեանքում ես էլ կարողանամ նոյնքան գրել կամ թարգմանել...

Պատերազմից յետոյ Յակոբ Սառիկեանին այլեւս չհանդիպեցի, իսկ շուտով իմացայ, որ նա վախճանուել է (բայց ճշգրիտ ե՞րբ՝ ինձ յայտնի չէ, հաւանաբար՝ 1945 թուականին):

... Առանց չափազանցութեան մէջ ընկնելու, կարելի է ասել. այս մոռացուած գործչի մարդկային ճակատագրի եւ կենսագրութեան մէջ մենք տեսնում ենք մեր ազգային պատմութեան մի ամբողջ մեծ դարաշրջանի խորհրդանիշ եւ շատ հետաքրքիր անդրադարձ: Դա 19–րդ դարի վերջն ու 20–րդ դարի սկիզբն է՝ մեր պատմութեան ռոմանտիկ – հերոսական եւ ամենաողբերգական տասնամեակները: Հանգամանքների բերումով Յակոբ Սառիկեանը յաճախ եղել է այդ ժամանակի բախտորոշ դէպքերի ոչ միայն ականատեսը, այլեւ ակտիւ մասնակիցը, իսկ իր գրաւոր ժառանգութեան մէջ թողել է շատ փաստեր եւ վկայութիւններ, որոնք պատմագիտական լուրջ արժէք են ներկայացնում: Այս ամէնով նրա կենսագրութիւնը, նրա բուն մարդկային կերպարը չեն կարող չհետաքրքրել սերունդներին:

Յակոբ Սառիկեանը ծնուել է 1872 թ. Դեկտեմբերի 20–ին, Ղազախի շրջանի Վերին Աղդան (այժմ՝ Գանձաքար) գիւղում, հողագործ Արզումանի ընտանիքում: Ութ տարեկան հասակում տեղափոխուել է Երեւան, իր քեռու՝ թեմական դպրոցի տեսուչ Սարգիս բեգ Նազարեանի մօտ: Նա չորս տարի սովորել է այդ դպրոցում, բայց քեռու տանը շատ գրկանքներ եւ ստորացումներ է տեսել, որոնց մասին դառնութեամբ է նշել իր յիշողութիւնների մէջ: «Յետագայում, երբ Յովհաննէս Թումանեանի "Գիքոր"ը կարդացի, – գրել է նա, – ինձ այնպէս թուաց, թէ մէկն իմ կեանքը պատմել է բանաստեղծին»:

1884 թ. աշնանը մանուկ Յակոբը տեղափոխւում է Թիֆլիս, ուր քեռին աշխատանքի էր անցել իբրեւ Ներսիսեան դպրոցի Հայոց լեզուի դասատու: Այստեղ նա բազմիցս առիթ է ունեցել քեռու տանը տեսնելու Ղ. Աղայեանին եւ Պ. Պռոշեանին, Րաֆֆուն եւ Գ. Արծրունուն, լսելու նրանց վէճերն ու զրոյցները ընտանեկան սեղանի շուրջ: Նա յատկապէս սիրով է յիշում Րաֆֆուն, որի մասին յիշատակարանում գտնում ենք այսպիսի տողեր. «Մի օր էլ ձեռնափայտը տալիս Րաֆֆու ձեռքը համբուրեցի: Ակնոցների տակից վրաս նայեց, ժպտաց ու "ապրի՛ս" ասաց: Վէճերի ժամանակ նրա ձայնը համարեա չէր լսւում»: Բնորոշ է նաեւ, որ Րաֆֆու մահից յետոյ (այսինքն՝ 80–ական թթ. վերջին) պատանի Սառիկեանը մի որոշ ժամանակ եղել է գրողի երկու որդիների տնային ուսուցիչը: Իսկ Ներսիսեան դպրոցում նա աշակերտել է Յովհ. Սպենդիարեանին, Պ. Պռոշեանին, Գար. Ենգիբարեանին, Գ. Բարխուդարեանին եւ ուրիշների: Մի կարճ միջոց էլ սովորել է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում եւ սկսել է թղթակցել «Մշակ»ին՝ նիւթեր տպագրելով ինչպէս իր իսկական անունով, այնպէս էլ Հիսն, Արտաւազդ, Օտարական եւ այլ ստորագրութիւններով:

1891 թ. սկսւում է Յակոբ Սառիկեանի մանկավարժական գործունէութիւնը, որն առանձին ընդմիջումներով շարունակուել է մօտ կէս դար: Նրա ուսուցչական աշխատանքի «աշխարհագրութիւնը» շատ լայն է. սկսելով Երեւանի նահանգի Գեչրլու եւ Կողբ գիւղերից, նա յետոյ անցել է Թաւրիզի երկդասեան դպրոց, ապա հայրենի գիւղ, Վլադիկավկազ եւ Հիւսիսային Կովկասի ուրիշ քաղաքներ, վերջապէս՝ Երեւան: Նրա համար յատկապէս յիշարժան եղաւ 1895 թուականից Թաւրիզում, Սալմաստում եւ մերձակայ հայաբնակ գիւղերում անցկացրած ժամանակամիջոցը, որի մասին նա յետագայում գրել է. «Երկու տարի մնացի Պարսկաստանում. այդ երկու տարուայ կեանքն ինձ կատարելապէս վերածնեց, նոր մարդ դարձրեց... Ես աւելի ընկերական, աւելի հասարակական մարդ դարձայ: Ես այդ շրջանին շատ եմ պարտական»:

Բանն այն է, որ այդ տարիներին Պարսկաստանի հիւսիս–արեւմտեան՝ Օսմանեան կայսրութեանը սահմանակից շրջանները դարձել էին հայ ազգային – ազատագրական շարժման, նորաստեղծ ազգային–քաղաքական կուսակցութիւնների գործունէութեան հիմնական օճախներից մէկը: Այստեղից Արեւմտեան Հայաստան էր տեղափոխւում զէնք եւ զինամթերք, վրիժառութեան եւ հայրենակիցներին օգնելու անձնազոհ մղումով սահմանն անցնում եւ Թուրքիա էին թափանցում զինուած երիտասարդների ջոկատներ: 90–ական թթ. կէսերին Յ. Սառիկեանը այդ գործունէութեան ղեկավար դէմքերից մէկն է եղել:

Յատկապէս նշանակալից է եղել նրա մասնակցութիւնը Խանասորի արշաւանքին՝ հայ ազատագրական պայքարի ամենայանդուգն–հերոսական եւ յուսահատ–ողբերգական դրուագներից մէկին: 1896 թ. Յուլիսին Վանից դէպի Սալմաստ նահանջելու ճանապարհին Ս. Բարդուղիմէոսի վանքի մօտ դաւադրաբար նահատակուեցին 800 վանեցի փախստականներ, մեծ մասամբ՝ երիտասարդներ: Պարսկաստանի հիւսիսում տեղակայուած հայ զինուած ջոկատները մի ամբողջ տարի նախապատրաստում էին պատասխան գործողութիւն՝ նպատակ ունենալով վրէժ լուծել այդ ոճիրը կատարած քրդական մազրիկ ցեղից: Եւ ահա դէպքից ճիշդ մէկ տարի անց՝ 1897 թ. Յուլիսի 22–25–ին տեղի ունեցաւ Խանասորի յայտնի արշաւանքը, որին մասնակցում էր շուրջ 300 ֆիդայի: 25–ամեայ Յակոբ Սառիկեանը եղել է այդ գործողութեան կազմակերպիչ–ղեկավարներից մէկը՝ լիազօրի պաշտօնով: Իբրեւ դէպքերի անմիջական մասնակից, նա թողել է արշաւանքի նախապատրաստման եւ իրագործման բաւական հանգամանալի նկարագրութիւններ, որոնք պատմագիտական սկզբնաղբիւրի արժէք ունեն:

... Խանասորի արշաւանքից ընդամէնը մէկ տարի անց՝ 1898 թ. Սեպտեմբերին Յակոբ Սառիկեանը, որն արդէն ամուսնացած էր եւ երեխաների հայր, Թիֆլիսի մայր եկեղեցում ձեռնադրւում է քահանայ: Դժուար է ճշգրիտ բացատրել այս քայլի հոգեբանական եւ գործնական բոլոր դրդապատճառները, բայց, ըստ երեւոյթին, վճռական դեր է խաղացել նաեւ այն համոզմունքը, որ հոգեւորականի կոչումով ինքն աւելի յաջողութեամբ կարող է նպաստել մարդկանց ամէնօրեայ հոգսերի բաւարարմանը: Այսպէս, սկզբում մի կարճ ժամանակ լինելով հայրենի գիւղի քահանայ, նա հանրութեան համար ստեղծել է գրադարան, բաղնիք, մթերքների ամբար, կառուցել է քարէ կամուրջ:

1899 թուականից Սառիկեանը քահանայութիւն է անում Մոզդոկի եւ Աստրախանի հայ համայնքներում՝ միաժամանակ տեղի դպրոցներում դասաւանդելով կրօն եւ Հայոց լեզու: 1902 թ. վերջին նա տեղափոխւում է Վլադիկավկազ՝ դառնալով տեղի հայ համայնքի քահանայ: Այդ պաշտօնում նա մնաց մօտ երկու տասնամեակ՝ մինչեւ 1919 թ. կէսերը, երբ նա ընդհանրապէս հրաժարուեց հոգեւորական կոչումից: Վլադիկավկազում անցկացրած տարիները նա համարել է իր «կեանքի ամենալաւ շրջանը»: Նրա ղեկավարած եկեղեցին դարձաւ տեղի հայ համայնքի մշակութային կեանքի կենտրոն, բարձրացաւ նրա հեղինակութիւնն ու դերը բոլոր բնագաւառներում: Հայ եկեղեցին եւ անձամբ Յ. Սառիկեանը յաճախ հիւրընկալել են ազգային նշանաւոր գործիչների, որոնց թւում՝ Անդրանիկին, Ալ. Ահարոնեանին, Լ. Շանթին:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

«Գարուն», 1997 Սեպտ.

ՓՈՒՍԱՆ ԹՈՄՍԻ

ԵՐԲ «ԹՈՌՆԷՏՕ»Ն ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԷՔՆՈԼՈԺԻԻՆ ՔԹԻՆ ԿԸ ԽՆԴԱՅ...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Օգոստոս 11–ին, իր անունովն իսկ զարհուրելի թոռնէտոն զարկաւ եւ կտրեց հարաւային Եութա նահանգի մայրաքաղաք Սոլթ Լէյք Սիթին, իրարու վրայ դիզելով մայթերու եզրին կանգնած կամ ճամբաներէն ընթացող ինքնաշարժները, արմատախիլ ծառերով պատելով ճամբաները, խանգարելով ելեկտրական հոսանքը եւ փշրելով շէնքերու ապակիները: Մարզարանի մը տանիքը սարդենի տուփի մը նման բացուեցաւ եւ թռաւ հեռո՜ւ: Հարիւրէ աւելի վիրաւորներուն մէջ պատահեցաւ նաեւ մահ:

Այս առթիւ պատկան իշխանութիւնները, հիմնուած գիտահետազօտական կեդրոններու տուած լրջմիտ լուսաբանութիւններուն վրայ, տուին նաեւ բացատրութիւն մը՝ թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս կարելի չէ եղած կանխատեսել վաղահաս վտանգը, պատսպարուելու ահազանգը հնչեցնելու համար ժողովուրդին: Այդ լուսաբանութիւնը, որ ինքնին կ'արժէ իր ծանրութեամբ ոսկին, այնքան ողորմելի եւ ծիծաղաշարժ էր, որ մեր կողմէ կրկնումը կը վերապահենք գրութեան աւարտին՝ որպէս աղանդեր:

***

Թոռնէտօն –պտուտահողմը– ամերիկեան երկրամասին եւ երկնակամարին հարազատ մէկ երեւոյթն է: Աւերի եւ մահուան ազգային մանդաղը: Առանց մըտնելու գիտութեան բարդ բնագաւառէն ներս հոն արտադրելու համար երեւոյթին բացատրութիւնը՝ թէ ամպերու ո՛ր կարգի եւ սեւի բջիջներու ո՛ր աստիճանի եւ համեմատութեան բաղադրութենէն եւ դիրքէն, անոնց ո՛ր ուղղութեամբ տեղափոխութենէն կը յառաջանայ այս ոլորապտոյտ յորձանքը, այդ մասին նախընտրելի է խօսիլ պատկերաւոր ձեւով:

Թոռնէտօն Աստուծոյ –մեղա՜յ, ըսել կ'ուզուի սատանային– այն զօրշ ձեռքն է, որ երկինքէն յանկարծ երկիր կ'երկարի ամպրոպի նման, և իր ափին մէջ հանդիպածը կը ճզմէ, կը քամէ ու կը շպրտէ իր սատկաշունչ գայրոյթին համապատասխան հեռաւորութեամբ: Այլ պատկերով մը՝ կը նմանի օդ քաշող գործիքին, որուն խողովակը կը մաքրէ գետինը՝ ներծծելով իր անցքին վրայ գտնըւողները, – կենդանի թէ անկենդան,– ու ապա զանոնք կ'արձակէ միջոցին մէջ: Շինութիւններու պատերը գետին կը փըռուին ճմռթկուած եւ պատռտուած խաւաքարտի նման:

Միացեալ – Նահանգներու տարածքին տարեկան բազմահարիւր պտուտահողմեր կը սարքեն իրենց խօլ արշաւը, նըւազ կամ առաւել հեռագնացութեամբ, պատճառելով մարդկային զոհերու կող-

քին բազմահարիւր միլիոն տոլարի ինչքերու վնաս: 1974 թուականը կարելի է կոչել գարուս պտուտահողմերու տարին, երբ 148 թոռնէյտոներու շարասիւն մը՝ առանց տկարանալու՝ աղոցեց 12 նահանգներ, պատճառելով 325 մահ եւ 600 միլիոն տոլարի աւեր: Մահերու թիւով առաջնութիւնը կը խլէ 1925 թուականը, երբ երեք նահանգներէ իր անցքին՝ Թոռնէյտօն միանգամայն խլած էր 689 կեանքեր: Պատահած է որ փոխգիր մը գտնուի դրացի նահանգին մէջ:

Մտահոգիչ իրողութիւն մըն է երեւոյթին յաճախականացումը: 30-ական թըւականներուն տարեկան 1685 պտուտահողմերու, հողմամրրիկներու (հըրիքան) եւ աւերիչ թաթառներու դէմ 80-ականներուն անոնց թիւը բարձրացած էր աւելի քան ութ հազարի: Արեւելեան եւ Միջին Ամերիկան ենթարկուած են անոնց յուեզօններուն: Այս աճումը հաւանաբար բնութեան մէկ կոչն է մարդկութեան՝ քիչ մը գուրգուրանքով վարուելու իր հետ եւ յարգելու տիեզերքի կազմութեան բնական օրէնքները: Այլապէս, ինչպէս կը տեսնուի, բնութիւնն ալ մարդոց նըման կը փոխուի: Կը դառնայ չար: Սաստկանալով կը բազմանան նաեւ բնական աղէտները, ողողումները, հողմամրրիկները եւ զօրաւոր փոթորիկները, որոնց ժամական 100-185 մղոն արագութեամբ մինչադին հովերը չէն բնակավայրերը կը վերածեն աշխարհավերջի համայնապատկերի: 1992-ի «Էնտրու» եռօրեայ հողմամրրիկը վնաս պատճառեց միլիոնաւոր Ամերիկացիներու, յառաջացնելով 27 միլիառ տոլարի կորուստ եւ 26 մահ: Ու դեռեւս պէտք է նաեւ նշել տարեկան 100 հազար ամպրոպները, որոնք քսան միլիոն շանթերով կը հարուածեն ամերիկեան հողը:

Աշխարհի ամէնէն յառաջատար թէքնոլոժին ունեցող Միացեալ Նահանգները, որ ունին բնական աղէտի ահազանգային ազգային կեդրոն, բացատրելով հանդերձ չէն կրցած լուծել պտուտահողմերու առընչուող բոլոր հարցերը, ոչ ալ միշտ նախատեսել աղէտը, հակառակ արբանեակներէ ստացուած առօրեայ պատկերներուն, ռատարներու ցանցերուն, օդը տեւապէս գտնուող հարիւրաւոր օդապարիկներուն եւ նոր կարգի սարքի մը՝ որ կը կոչուի թոփլըր, որուն միջոցով կարելի է, օրինակ, արձանագրել բաց, գեղեցիկ օրով անտեսանելի խռովայոյզ մթնոլորտը եւ չափել նոյնպէս անտեսանելի հովերուն արագութիւնը: Սակայն դեռեւս կարելի չէ ճշգրիտ գիտնալ այն սկզբնական հոլովոյթը, որ կը կազմաւորէ պտուտահողմերու քանդիչ մեքենականութիւնը: Ասոր որպէս մէկ գըլխաւոր խոչընդոտ ցոյց կը տրուի երկրագունդին կորութիւնը, որ թոյլ չի տար բաւարար հեռաւորութենէ հետեւիլ ամպերու հոլովոյթին:

* * *

Հիմա կարգը եկաւ բացայայտելու թէ ինչո՛ւ կարելի չէ եղած նախատեսել՝ գոնէ այս պարագային նախատեսելի օգոստոսեան պտուտահողմը:

Բացատրութիւնը շատ պարզ է: Այն ռատարի արդիական սարքը, որ կոչուած էր այդ շրջանին մէջ մթնոլորտի աղէտները նախատեսելու եւ ահազանգելու՝ դրուած էր շատ բարձր լեռան մը գագաթը, կարելի հեռաւոր միջոցէ մը արձանագրելու համար հորիզոնէն յառաջացող վտանգը: Իսկ պտուհաս-պտուտահողմը կազմաւորուած էր ռատարէն ցած բարձրութեան վրայ գտնուող ամպերէ, որոնք տարանցիկ ներս թափանցած են, աննշմար՝ անոր ամենատես հսկողութենէն, գրեթէ քթին տակէն: Բնութեան ուժերը գործած էին սիու կարմրամորթներու խորամանկութիւնը, որոնք թշնամի գիծերուն կը մօտենային սողալով անաղմուկ, արձակելու համար իրենց թունաւոր նետերը:

Այս եղելութիւնը անշուշտ մեզի մտաբերել կու տայ ամերիկեան ռազմական գերարդիական թէքնոլոժիին երկու գոհարները: Անոնցմէ մէկը B-2 Stealth ռմբաձիգն է, որ իր կառոյցին համար գործածուած նոր մետաղով կը թռի ցածէն եւ կը հասնի թշնամի հողամասին ամէնէն հեռաւոր անկիւնները՝ առանց նշմարուելու ռատարներէ: Այս ռմբաձիգները, որոնց կառուցումը համարժէք է նոր գիւղաքաղաքի մը շինութեան, առաջին անգամ գործածուեցան այս տարի Եուկոսլաւիոյ դէմ, ուղղակի թռելով Միացեալ Նահանգներու իրենց խարիսխէն: Միւսը՝ Ափաշ ուղղաթիռն է: Այս մէկը նոյնպէս կառուցուած է թռելու համար շատ ցած՝ քերելով գետինը, ռատարի հսկողութենէ աննշմար անցնելու համար թշնամի հողը:

Օգոստոսի պտուտահողմը դիմած է «Ափաշ»ի նոյն խորամանկ միջոցին՝ հարուածելու համար Սոլթ Լէյք Սիթին: Խաբողին խաբող ու կէս:

Ամէն պարագայի մէջ, բնութիւնը զոր ամէն օր քիչ մը աւելի կը սանձենք, միշտ իր ծոցին մէջ պիտի պահէ իր գաղտնի եւ անթափանցելի խորհուրդները, մնայուն մարտահրաւէր կարդալով մարդոց գիտութեան, իր մասին մեր ծանօթութիւնը նաեւ ենթարկելով փորձի, որպէս հրաւէր խոնարհամտութեան, ինչպէս որ պատահեցաւ ամառնային տաք եւ խոնաւ օր մը՝ Եութա նահանգին մէջ:

Պուքըն

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԷՇԸՆԸԼ 99»

ՎՐԱՍՏԱՆ

Հայաստանի սահմանակից երկրորդ դրացին՝ Վրաստանը քիչ մը աւելի տեղ գրաւած է հատորին մէջ (էջ 181-184): Մօտ 70 հազար քառ. մեթր տարածքով երկիրը շուրջ 5,5 միլիոն բնակիչ ունի: Հոս եւս որպէս թերութիւն նշուած են արգելափակման դէշ պայմանները, բանտարկեալներու հանդէպ կամայական վարուելակերպը, իրենց կրօնական հաւատալիքին պատճառով զինուորական պարտականութիւն ընել մերժողներու ենթարկուած պատիժները: Նշուած է թէ Աբխազիոյ մէջ մեծ թիւով մարդիկ ըսպաննուած են աբխազ քաղաքազօրքին կողմէ որուն անդամները կը գործեն անպատիժ կերպով: 1995-ին նախագահ Շեւարնածէի դէմ մահափորձով ամբաստանուած անձեր յայտնած են թէ խոշտանգուած են նախաքննչական արգելափակման շրջանին, որպէսզի «խոստովանին»: Ոչ պաշտօնական աղբիւրներ հաղորդած են որ նման ընթացքներու տէր ոստիկաններու հանդէպ բացուած հետաքննութիւնը շատ քիչ անգամ կը յանգի պատասխանատու նկատուածներու մեղադրանքին կամ բանտարկութեան:

Այս էջերուն մէջ տրուած է նաեւ Հայու մը՝ Արսէն Թոփչեանի պարագան. ան աբխազական գիւղի մը բնակիչ իր ծնողքին այցելութեան ընթացքին ձերբակալուած է առանց մեղադրանքի ու բանտախուցին մէջ խոշտանգուած: Ծնողքը կարեւոր գումարի մը փոխարէն կրցած է ազատ արձակումը ձեռք ձգել:

Ինչ կը վերաբերի կրօնական հաւատալիքներու պատճառաբանութեամբ զինուորական ծառայութիւնը մերժողներու, անոնք ընդհանրապէս Եհովայի վկաներու աղանդին հետեւորդներ են: Կովկասեան երեք Հանրապետութիւններուն -Հայաստան, Վրաստան, Ազրպէյճան- յատկացուած էջերուն մէջ ուշագրաւ է որ միայն վերջինին էջերուն մէջ խօսք չէ եղած այս երեւոյթին մասին:

Մահապատիժը Վրաստանի մէջ ջնջըւած է, բայց կը պահուի Աբխազիոյ մէջ ուր պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 12 դատապարտուածներ կան:

«Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ»ի պատասխանատուները դիմած են պատկան իշխանութիւններու որպէսզի վերջ տրուի արգելափակման ընթացքին կիրարկուած չարչարանքներու եւ անոնց պատասխանատուները արդարութեան յանձնուին: Անոնք դիմած են նաեւ աբխազ իշխանութիւններու որ ազատ արձակեն իրենց հաւատքին պատճառով զինուորական ծառայութիւն ընել մերժող երիտասարդները եւ օրէնքով մը որոշուի քաղաքացիական այլ ծառայութեամբ անոնց համար փոխարինել զինուորականը: Աբխազներէն պահանջուած է տակաւին որ վերջ տան ցեղային խտրականութեան եւ երաշխաւորեն իրենց տարածքին ամբողջ բնակչութեան ապահովութիւնը:

Վրաստանի յատկացուած բաժինին մէջ մեծագոյն տեղը գրաւած է Աբխազիան. խօսք չկայ Օսէթիոյ, կամ այլ շրջաններու քաղաքական անհանդարտ կացութիւններուն մասին: Այս վերջիններուն կարգին՝ նաեւ Ջաւախքի որուն հայ մեծամասնութիւնը քաղաքական, մըշակութային ու այլ խնդիրներով պարբերաբար տեղ գտնէ ոչ միայն Հայաստանեան մամուլին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹ

Իրանահայ երաժիշտ եւ բանաստեղծ Յովիկ Եղգարեան, որ վերջերս իր միջոցներով Արցախ կառուցուած դպրոցի բացման արարողութեան ներկայ եղած է, պատրաստակամութիւն յայտնած է իր նպաստը բերել հայ մեծ վիպասան Րաֆֆիի այրիին՝ Աննայի եւ զաւկին Արշակի աճիւնները, որոնք զմռսուած վիճակի մէջ կը պահուին Լոնտոնի մէկ գերեզմանատունը, Հայաստան փոխադրելու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌԿԱՅԾՈՂ ՀԱՅԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԼՈՅՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Խմբագիր՝ Թորոս Թորանեան

Պէյրութ, 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Շատ գոհ եմ ձեր խրատներէն, բայց ի՞նչ առթիւ պէտք տեսաք զիս հոս կանչել ու իմ շատախօսութեանս մասին ճառել, արդեօք անգիտակցաբար ձեզի չարի՞ք մը հասցուցած եմ:

– Ոչ տակաւին, բայց ասկէ ետքը թերեւս կրնաս հասցնել:

– Ի՞նչ կերպով... բացատրեցէք, որպէսզի ես ալ զգուշանամ այդ չարիքը հասցնելէ:

– Ճիշդ այդ բացատրութիւնը տալու համար քեզ մինչեւ իմ սենեակս հրաւիրեցի,– պատասխանեց Թաթուլ: . Խնդիրը իմ ու Սամի Մօլլայի միջեւ եղած յարաբերութեան շուրջ կը դառնայ: Կ'երեւայ, որ աստին-անդին պատմեր ես, թէ զիս իր տունը տեսած ես քանի մը անգամ:

– Կարծեմ սուտ չէր ըսածս:

– Ես ալ չեմ ուրանար արդէն... միայն թէ գիտե՞ս մեր յարաբերութեան բնութիւնը, գիտե՞ս, թէ ինչու գացած եմ Սամի Մօլլային քով:

– Չեմ գիտեր, – խոստովանեցաւ Ծառունի:

– Եթէ չես գիտեր, ի՞նչ ենթադրութիւն կ'ընես:

– Ենթադրութիւն ալ չեմ ըներ:

– Չե՞ս հարցուցած Սամի Մօլլային, թէ ինչ գործ ունի ինծի հետ:

– Հարցուցած եմ,– պատասխանեց Ծառունի;

– Եւ ի՞նչ պատասխան ստացած ես:

– Ըսած է, որ ձեզ Պոլիս ճանչցած է, թէ հին ծանօթ մըն էք, թէ հոս իրար հանդիպած էք և թէ ձեր նիւթական անձկութիւնը գիտնալով՝ ձեզի դրամական օգնութիւններ ըրած է:

– Այսինքն բոլորովին ծածկած է ճըշմարտութիւնը:

– Չեմ գիտեր, կրնայ ըլլալ:

-- Եւ դուն ալ այդ սուտերը կրկնած ես աստին-անդին:

– Թերեւս մէկ-երկու տեղ ըսած ըլլամ... առանց չարամտութեան եւ առանց ձեզի վնաս հասցնելու դիտաւորութեան:

– Ի՞նչ նշանակութիւն ունի բարի դիտաւորութիւնը, երբ չարիք յառաջ կը բերէ:

– Եթէ իրաւցնէ իմ խօսքերէս չարիք մը հասած է ձեզի, շատ կը ցաւիմ:

– Եթէ չարիք մը հասած ըլլար, հիմա ընդունած կ'ըլլայիր քու արժանի պատիժդ, – ըսաւ Թաթուլ սպառնալից դէմքով մը՝ ձեռքը տափատին ետեւի գրպանը տանելով եւ ըէվոլվէրի մը բունը ցոյց տալով:

Այս անախորժ տեսարանը սարսուռ մը պատճառեց երիտասարդին:

– Բայց պարոն Թաթուլ, քանի որ չարիք մը չեմ պատճառած, – կմկմաց շըւարած դէմքով մը:

– Չես պատճառած, բայց ասկէ ետքը կրնաս պատճառել, եթէ շարունակես իմ կամ իմ ընկերներուս մասին այդ տեսակ զրոյցներ տարածել:

– Անգամ մըն ալ ձեր անունը բերանս չեմ առներ, վստահ եղէք...

– Այդ բաւական չէ, – գոչեց Թաթուլ:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընեմ:

– Կա՛մ պէտք է անգամ մըն ալ ոտք չդնես Սամի Մօլլայի տունը եւ իրեն հետ յարաբերութիւններդ խզես եւ կա՛մ միանաս մեզի ու մէկտեղ գործենք:

– Մէկտեղ գործենք, – գոչեց Ծառունի այս անակնկալ առաջարկութենէն զարմացած:

– Այո, – կրկնեց Թաթուլ, – կա՛մ բոլորովին մեզի հետ եւ կա՛մ մեր ճամբէն հեռու:

– Բայց ի՞նչ գործ է մեր տեսնելիք գործը:

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ըլլայ ինծի պէս մէկու մը եւ Սեւ Կարոյի պէս մարդու մը տեսնելիք գործը.. բնականաբար յեղափոխական գործունէութիւն:

Երիտասարդը պահ մը մտածեց ու յետոյ պատասխանեց.

– Բայց ես կռուող ուժ մը չեմ ու շատ ալ վտանգաւոր գործերու մէջ մտնալ չեմ ուզեր:

– Այդ մենք գիտենք... մենք ամէն մարդու իր կարողութեան եւ խառնուածքին համեմատ գործ կու տանք, միայն թէ բան մը կը պահանջենք, ամէնէն գըլխաւոր բանը:

– Ո՞րն է այդ...

– Բացարձակապէս գաղտնապահութիւն:

– Երբ որ պէտք ըլլայ, ես կարող եմ լեզուս բռնել, մանաւանդ երբ գիտեմ, որ խօսելովս ուրիշներուն վնաս պիտի հասցնեմ:

– Այս պարագային առաջին վնասը քեզի կը հասնի եւ ոչ թէ ուրիշներուն. մեր կազմակերպութեան մէջ ամենափոքր անգաղտնապահութիւնը մահուամբ կը պատժուի:

– Ուրիշ բան մը կայ, որ մոռցայ ըսելու, – դիտել տուաւ Ծառունի:

– Ի՞նչ բան:

– Անմիջապէս պիտի չկրնամ գործակցիլ ձեզի:

– Պատճա՞ռը...

– Որովհետեւ այս իրիկուն իսկ կը մեկնիմ Գոստանցա, ուր պիտի մնամ երկու շաբաթ:

– Լաւ ուրեմն, վերադարձիդ աւելի ընդարձակ կերպով կը խօսինք:

Պահ մը վարանելէ ետքը երիտասարդը հարցուց.

– Արդեօք նիւթական զոհողութի՞ւններ ալ պիտի ստիպուիմ ընել... որովհետեւ, անմիջապէս ըսեմ, կարողութիւն չունիմ:

Թաթուլ խնդաց:

– Ոչ թէ քենէ նիւթական զոհողութիւն չենք սպասեր, – ըսաւ, – այլ նոյնիսկ նիւթական օգուտներ կ'երաշխաւորենք:

– Այդ աղէկ, – գոչեց Ծառունի:

– Միայն թէ ասոր համար պէտք է ճարպիկութեամբ վարուիս եւ մեր հրահանգները կէտ առ կէտ գործադրես:

– Ատոր համար վստահ եղէք:

– Ուրեմն, այսպէս, երբ որ Գոստանցայէն վերադառնաս, եկուր զիս տես, որպէսզի մեր վերջնական կարգադրութիւնները ընենք:

– Գլխուս վրայ:

Ծառունի ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

– Հարկ կա՞յ ըսելու, որ մեր այս տեսակցութիւնը բոլորովին գաղտնի պիտի պահուի, – ըսաւ Թաթուլ:

(Շար. 108)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25. Տօն է Սբբ-բոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավա-րին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցո-ղին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ըն-կերուհի Ֆէրնանտ Բալոյեանին եւ զա-ւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գրիգոր Բալոյեանի *մահուան առթիւ:*

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Ց Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի
Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ»

կազմակերպութեամբ՝

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16-ին,

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապ-րումներով մասնակցելու Մշակոյթի Ա-ռաջին սատարողներուն՝ *«Թարգմանիչ Վարդապետներ»*ուն նուիրուած սոյն տօ-նախմբութեան:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԵՕԹԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտ. 26-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Արեւմտեան Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ սատարողաց յիշատակին:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ *ժամը* 9.30-*ին,*
Պատարագ՝ *ժամը* 10.45-*ին:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թագէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարժարանիս 1999 – 2000 *տարեշրջանի վերամուտի Թուականն է Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր* 29, *առաւօտեան ժամը* 9-*ին:*

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն եւ կը շարունակուին: Բոլոր այն ծնողքները, որոնք տակաւին չեն արձանագրած իրենց զաւակները, կրնան դիմել Վարժարանի Քարտուղարութեան:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-*էն* 12, *կէսօրէ վերջ* 14-*էն* 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար կարելի է հեռաձայնել՝

04 78 60 47 18 *թիւին:*
ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

⁂

Nous vous informons que la rentrée scolaire de l'Ecole hebdomadaire HAYGAZIAN aura lieu le :

MERCREDI 29 SEPTEMBRE à 9h
295, rue André Philip — 69003 Lyon

Les cours auront lieu de 9h à 12h et de 14h à 16. Possibilité de cantine sur place.

Pour tous renseignements complémentaires et inscriptions prendre contact avec le secrétariat de l'Eglise en téléphonant au 04 78 60 47 18.

LA COMMISSION EDUCATIVE

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սէն Լու Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ կը կատարուի աւանդական մատաղօրհնութիւն կիրակի, Սեպտեմբեր 26-ին:

Պատարագ՝ *ժամը* 10-*ին,*
Մատաղօրհնութիւն՝ *ժամը* 11.45-*ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

INFORMATIONS ARTISTIQUES

TATEOSSIAN
terres écrites

du 18 septembre 1999 au 23 janvier 2000
exposition ouverte tous les jours
de 14h à 18h, sauf le lundi
visite de groupe sur rendez-vous

Maison de la Terre du Pays de Dieulefit
Parc de la Baume 26220 Dieulefit
tél. 04 75 90 61 80 fax 04 75 90 63 04

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական Երեկոյ

ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ-ի
«Ո Ս Տ Ա Յ Ն 3 –
Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն»
գիրքի հրատարակութեան առթիւ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ հեղինակն ու գիրքը:

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆ կը խօսի
գրքի երկնումին մասին
սահիկներու ցուցադրութեամբ:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28,
ժամը 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dîner dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Repas à Bièvres

Le repas annuel organisé par la Section d'Issy-les-Moulineaux de la Croix Bleue, qui se déroule au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES, aura lieu

le Dimanche 3 Octobre

Un car partira à 12 heures 30 du 45, rue de la Défense avec arrêt à 12 heures 45 devant l'Eglise arménienne 6, avenue Bourgain.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire auprès des khatchouhies au plus tard le **27 Septembre.**

Tél : 01 46 42 90 68
01 40 95 81 33;
01 46 45 61 61
ou 01 46 48 62 87.

Soirée "MENTIES"

Organisée par la Croix 1Beue des Arméniens de France, Section *«Araxe»* de Lyon-Villeurbanne

LE SAMEDI 25 SEPTEMBRE
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Villeurbanne
68, avenue Marcel Cerdan —
69100 VILLEURBANNE

Prix du repas adulte : 100 F.
(Apéritif et vin compris)
et 80 F. pour le enfants jusqu'à 12 ans

Pour tous renseignements et réservations contactez :
La M.C.A.V. les après-midi de 14h à 18h
Tél : 04 78 26 28 71

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանայ իր դռները կը վերաբանայ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14.30-*էն* 17.30, *Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,*

13, rue du Perche — Paris 3ème

5-*էն* 12 *տարեկան աշակերտներու համար:*

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել 01 4 4 59 23 50 *թիւին:*

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT :
Ecole russe de violon avec option musique arménienne
Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé
du Conservatoire National Komitas d'Erevan

Cours
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème
Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h
Renseignements et inscriptions auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN
Tél. : 01 47. 81. 57. 45.

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
ST JEAN-BAPTISTE

կազմակերպութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՍՐԲԱՏԵՂԻՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 4 — Նոյեմբեր 11

Ծախքերու մասնակցութիւն՝

5.800 Ֆրանք (հինգ հազար ութ հարիւր)

(Երթեւեկ՝ Փարիզ / Թէլ Աւիվ / Փարիզ օդային ճամբով, պանդոկ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք, պտոյտներ օթօքարով եւ թարգմանիչի ընկերակցութեամբ):

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. –
— *Մայր Տաճարի քարտուղարութեան՝* 01 43 59 67 03,
— *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանին՝* 01 46 62 01 29
— *Տիկին Մարիօ Գոգորեանին՝* 01 47 43 12 66:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով՝ արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Հոկտեմբեր 10:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. – Պայման է որ անցագրերը (*փասփոր*) ի զօրու ըլլան գոնէ նուազագոյն վեց ամսուան նախատեսութեամբ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·736 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.737

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ

«Կրեմլինի Ռասփութինը»՝ Բորիս Բերեզովսկի հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառօ-ի (Սեպտ· 22), ուր ինքզինք կը պաշտպանէ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց առթիւ: Կը պնդէ որ երբեք զօրավիգ չէ եղած Չէչէնիոյ պատերազմական պետերուն, բայց, կ'ընդունի որ դրամ տուած է Չէչէնիոյ:

Բերեզովսկի, Ելցինի կողքին, շուքի մէջ գործող անձն է: Կ'ըսէ թէ զօրավիգ է վարչապետ Պուտինի եւ չընդունիր Լեբէդի զիմելու որեւէ ծրագիր:

Ֆիկառօ-ի թղթակիցը՝ Լօռ Մանտըվիլ ընդունուած է կառքի ցրուումի Լոգովազ ընկերութեան առանձնատան շքեղ հիւրասրահներուն մէջ: Լ· Մանտըվիլ նախ կու տայ իր տպաւորութիւնը· – Այս Երկուշաբթի իրիկունը (Սեպտ· 20) Բորիս Աբրամովիչ Բերեզովսկի կամ «Բար» ինչպէս զինք կ'անուանեն լրագրողները, յոգնած կը թուի: Այս տարօրինակ անձնաւորութիւնը, որու Մոսկուա Կրեմլինի Ռասփութինի դեր մը կու տայ եւ որ ինք ալ կ'ընդունի թէ «կը ներշնչէ» իշխանութեան քաղաքական գլխաւոր որոշումները, նոր ելած է հիւանդանոցէն ուր կը խնամուէր Հեփաթիթ Պէ-ի մը համար: Բայց, կը շարունակէ աշխուժօրէն գործել, շշուկներ կան որ կառավարական փոփոխութիւն մը կը նախատեսուի, նոյնիսկ Ելցինի հրաժարումը եւ ինչպէս միշտ Բերեզովսկի այս ամբողջին կեդրոնը կը գտնուի:

Ինչ կը վերաբերի ոճրափորձերուն, Բերեզովսկի կը խորհի որ Չէչէններու գործն է, թէեւ փաստ չունի: Տրամաբանական հետեւանքը կը նկատէ պատերազմին: Ռուսական իշխանութեան կրաւորական դերը կը բացատրէ աՀաբեկչական այս արարքները: Հարկ էր, կ'ըսէ օգնել Չէչէնիոյ Նախագահ՝ Մասխադովի, փոխանակ երեսի վրայ ձգելու, առանձին: Բասայեւ յայտարարած էր անցեալ Դեկտեմբերին որ Բերեզովսկի երկու միլիոն տոլար տուած էր, Բերեզովսկի կ'ըսէ թէ Չէչէնիոյ վերակառուցման համար էր, յատուկ կապ չունի Բասայեւի հետ, բայց յարաբերութիւնները երբեք չէ խզած Բասայեւի, Ուդուգովի, Զակայեւի, Մասխադովի, Մախաշեւի հետ:Այս շփումները պէտք է մնան, որովհետեւ, կ'ըսէ, առանց քաղաքական համաձայնութեան անոնց հետ որոնք տէրն են կացութեան, ոչ մէկ տեղ կարելի է հասնիլ: Այլեւս, Մասխադով ալ լուծում մը չէ: Հարցը հոն է որ Չէչէնները կորսնցուցին իրենց ինքնավարութիւնը: Արաբական երկիրները դրամ կու տան: Չէչէնները, առանձին, երբեք չէին քալեր Տաղստանի վրայ: Դուրսէն դրդեցին: Երբ, լրագրողուհին հարց կու տայ· – «Ո՞վ, Մոսկուա՞», պատասխանը կտրուկ է: 100% ո'չ: Անոնք որոնք նման բաներ կ'ըսեն, կ'ուզեն վարկաբեկել Ելցինը: Ելցինի մասին, կը խորհի որ անոր քաշուելուն վերաբերող շշուկները ընդդիմադիր շրջանակներէ կու գան: Չի կարծեր որ Լեբէդ կանչուի· ինք ծանօթ է Ելցինի զգացումներուն անոր նկատմամբ: Լեբէդ քաղաքական դէմք մըն է որ կ'ուզէ նախագահ ըլլալ եւ ինչ որ կրնայ պիտի ընէ այդ ուղղութեամբ: Իրեն վարչապետի պաշտօն չառաջարկուիր:

Լ· Մանտըվիլ հարց կու տայ՝ «Ինչո՞ւ չհամաձայնիլ Պրիմակովի եւ Լուժկովի հետ» ու Բերեզովսկի կ'առարկէ·– «Լուժկով վտանգաւոր մարդ մըն է, որովհետեւ, համոզուած է որ ամէն բան ամէն մարդէ աւելի լաւ կը հասկնայ: Ցետոյ, անպատասխանատու ամբոխավար մըն է, որ ձայն հաւաքելու համար՝ "Սեպաստոփոլ՝ ռուս քաղաք"ի թեման մէջտեղ կը դնէ: Եթէ նախագահ ըլլայ, կրնայ հոն պատերազմ մը մղել, ուշադրութիւնը ցրուելու համար»:

«Ո՞վ պիտի ըլլայ Ռուսաստանի յաջորդ նախագահը» վերջին հարցումն է լրագրողուհին: «Կրնամ ըսել, կը պատասխանէ Բերեզովսկի, ով պիտի չըլլայ՝ Լուժկով, Պրիմակով, Զիւգանով, Իաւլինսկի, Ժիրինովսկի»: Կը մնայ Լեբէդ, կ'ըսէ Լ· Մանտըվիլ,ու Բերեզովսկի կ'ընդունի որ փոքր կարելիութիւն մը կայ, բայց՝ կա՛յ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐԱՄ Ա. ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻՆ

Չորեքշաբթի, Սեպտ· 22-ին, Էջմիածնի մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը յայտարարած է թէ թեկնածու չէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Աթոռին եւ աւելցուցած է որ յաջորդ Կաթողիկոսը պէտք է ըլլայ Հայաստանցի ըլլայ, առանց ոեւէ եպիսկոպոսի անուն տալու: «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն եմ եւ այդպէս կը մնամ, որովհետեւ կը խորհիմ որ կարեւոր առաքելութիւն մըն է Սփիւռքի մէջ»: Արամ Կաթողիկոս հերքած է նաեւ այն տարաձայնութիւնները ըստ որոնց Հայաստանի կառավարութիւնը բուռն կերպով գործի լծուած է Գարեգին Արք· Ներսիսեանի ընտրութեան համար, «բնական» գտնելով սակայն, որ իշխանութիւնները իրենց կարծիքը արտայայտեն:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՒ Մ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ «ԱՐՑԱԽԻ ՀԵՐՈՍ»

Ղարաբաղի Նախագահը՝ Արկադի Ղուկասեան «Արցախի Հերոս»ի (ոսկէ արծիւ) շքանշան շնորհած է Ռոպէր Քոչարեանին ի գնահատութիւն Ղարաբաղի ազատագրական պայքարին, պետականութեան կառուցման եւ տնտեսական վերականգնումին բերած իր մասնակցութեան համար: Նոյն շքանշանը, յետ մահու, շնորհուած է Մոնթէ Մելքոնեանին եւս ու յանձնուած անոր այրիին՝ Սեդա Մելքոնեանի:

Հայաստանի Նախագահը խորապէս յուզուած է այս պարգեւատրումէն, զոր իր կարգին, նուիրուած է իր ողբացեալ եղբօր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Ե· Պարաք Գերմանիայէն Փարիզ եկաւ Սեպտ· 22-ին եւ յաջորդաբար տեսակցեցաւ Շիրաքի եւ Ժոսփէնի հետ: Յայտարարած է որ համոզումն ունի թէ Ֆրանսա դեր կրնայ խաղալ եւ բարեկամեցողութեան ազդեցութիւն ունենալ խաղաղութեան գործընթացի Սուրիա – Լիբանանեան ճակատին վրայ: Շիրաք ալ շատ տպաւորուած է ի տես Պարաքի յստակ փափաքին՝ դրական լուծումի մը յանգելու, որքան կարելի է շուտ, այլ խօսքով մինչեւ մէկ տարի:

ԹԱՅՈՒԱՆԻ երկրաշարժի զոհերու թիւը կրկին բարձրացաւ եւ Սեպտ· 23-ին

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ») .–

Երեւանի Մարզահամերգային համալիրին մեծ դահլիճին մէջ, Սեպտ· 21-ի երեկոյեան սարքուած ընդունելութիւն մը նշեց թէ՛ անկախութեան ութամեակը, թէ՛ Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին առաջին քայլը: Հանրապետութեան Նախագահ Ռ· Քոչարեանէ գլխաւորուած պետական աւագանին, ԼՂՀ ղեկավարներ, հոգեւոր իշխանութեանց բարձրագոյն դասը, կաթողիկէ եւ աւետարանական համայնքներու ներկայացուցիչներ, դեսպաններ, զինուորական իշխանութեան ներկայացուցիչներ ու խորհրդաժողովին մասնակից Սփիւռքահայերու, տեղացիներու աւելի քան 2000 հոգինոց բազմութիւն մը միմիայն հայաստանեան բարիքներով պատրաստուած պիւֆէի մը շուրջ բաժակ բարձրացուց, նշելով զոյգ առիթները:

Իսկ յաջորդ առաւօտուն նոյն համալիրին համերգներու դահլիճին մէջ աշխատանքի սկսաւ խորհրդաժողովը: Ներկայ էին Հայաստանի ու ԼՂՀ նախագահները, վարչապետները, նախարարներ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը, Կաթողիկոսական Տեղապահ Ներսէս Արք·, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք·, Ազգ· Ժողովի նախագահ Կ· Դեմիրճեան, Սահմանադրական Ատեանի նախագահ Գ· Յարութիւնեան ու աւելի քան յիսուն երկիրներու պատուիրակութիւններէն, մամուլի ներկայացուցիչներէ, անհատ մասնակիցներէ բաղկացած շուրջ 500 հոգինոց բազմութիւն մը:

Բացման ելոյթին մէջ Ռ· Քոչարեան արդէն յապաղած որակեց ձեռնարկը,շեշտելով նոր որակով գործակցելու անհրաժեշտութիւնը· նշում որ ամէնէն յաճախակի կրկնուածը եղաւ ամբողջ օրուան ընթացքին, «մայր հայրենիք» տարազին հետ: Արամ Ա·ի ու Կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք·ի խօսքին մէջ ուր յաճախ տեղ գտա՛ն «հզօր հայրենիք – հզօր Սփիւռք, միասնութիւն, ազգապահպանում»ի նման արտայայտութիւններ, ուշագրաւ էր առաջինին արդար հարցականը թէ «ինչ կ'արժէր եկեղեցի բարձացնել երբ եկեղեցին ժողովուրդին հոգեւոր կեանքին մէջ չէր», եւ երկրորդին «խոստովանութիւնը» աղանդներու ծաւալումին մասին:

ԼՂՀ Նախագահ Ա· Ղուկասեան ծանրացաւ այսօրուան բարդ իրավիճակին մէջ ժամանակակից մեր հերոսներուն արեան գնով ձեռք ձգուածը պահպանելու կարեւորութեան վրայ: Իրեն յաջորդեցին կաթողիկէ եւ աւետարանական համայնքներու ներկայացուցիչները: Մանուէլ Եպիսկ· Պաթաքեան խորհրդաժողովը հասունացումի նոր յատկանիշ նկատեց, իսկ Վեր· Մ· Ճամպազեան մնաց «մէկ ազգ – մէկ դրօշ»ի, «միասնութեան» նրման սահմանումներու շրջանակին մէջ: Գ· Յարութիւնեան որ նաեւ Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդին փոխնախագահն է, Հայութեան երկու հատուածներուն միասնութեան մէջ շեշտեց նուիրատուութեան դերը:

Օրուան մնացեալ աւելի քան երկու տասնեակ ելոյթներէն որոնք պատկանեցան սփիւռքեան կազմակերպութիւններու՝ Հ·Բ·Ը·Մ·, Հ·Օ·Մ·, ժողովը պատրաստող խումբերու, մասնակից գաղութներու ներկայացուցիչներուն, ուշագրաւ քիչերէն եղան Հ·Օ·Մ·–էն Մարօ Մինասեանի, Խաչիկ Թէօլէօլեանի (ԱՄՆ–էն), Հ· Զիլինկիրեանի, Տ· Տէր–Խաչատուրեանի զեկուցումները: Անոնց հասարակաց յատկանիշն էր խնամքով պատրաստութիւնը, հեզասահ արեւմտահայերէնը եւ մասնագիտական մօտեցումը: Առաջինը ներկայացուց ցանկալի գործակցութեան խոչընդոտները, աշխատանքը համադրելու յատուկ մարմին մը կազմելու անհրաժեշտութիւնը: Հ· Զիլինկիրեանի եւ Տ· Տէր–Խաչատուրեանի ելոյթները նիւթ ունեցան տեղեկատուութեան փոխանցումի, հաղորդակցութեան թէքնիք կարելիութիւններու ոլորտը որ Սփիւռք – Հայաստան միասնութեան առանցքային յատկանիշը նկատուեցաւ արդարօրէն, արդի աշխարհին չափանիշներով: Իսկ Խ· Թէօլէօլեան շեշտելէ ետք կապերը իրապաշտօրէն նորոգի մշակելու հրամայականը, թելադրեց անկեղծօրէն նկատի ունենալ մեր տարակարծութիւնները որպէսզի կարելի ըլլար գտնել միացնող գիծը: Իրեն համար կարեւոր էր օգտուիլ այլ սփիւռքներու փորձառութենէն: Հակասելով երկքաղաքացիութեան քանիցս կրկնուած պահանջին, «բարդ ու փափուկ» այդ նիւթին մասին ըսաւ յստակօրէն թէ իրենց յանձնախումբը «ոչ կենսական,ոչ օգտակար, նոյնիսկ հակաարդիւնաբեր» կը նկատէր առիկա: Թելադրեց որ խորհրդաժողովը ընդունի սկզբունքներ եւ խթաններ որոնք կառավարեն Սփիւռք – Հայաստան յետագայ կապերը:

Նոյն նիստին որոշ հատուածի մը ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Ռուսաստանի Դումայէն Ա· Չիլինկարովի ելոյթը (ռուսերէն) որ ընդգծեց Հայաստանի համար Ռուսաստանի կարեւորութիւնը:

Ամէնէն մեղմ որակումով՝ զարմացնող ելոյթ մըն էր ԱՄՆ–ու հայագիտական շրջանակէն Գ· Պարտաքճեանի ունեցածը· անգլերէն պատրաստուած, վերջին պահուն արեւելահայերէնով ներկայացուած զեկուցումը որ արեւելահայ – արեւմտահայ հատուածներու ինքնութեան եւ մշակութային յարաբերութիւններու ժամանակագրութեան միայն գլուխները նըշեց, չեշտելով որ դասական ուղղագրութեան վերադարձը առ այժմ մտածելու նիւթ չէ···:

Ինչ կը վերաբերի գաղութներու ներկայացուցիչներուն ելոյթներուն, անոնք մեծ մասով տեղեկատուական էին, յաճախ ծանրացած միասնութեան, միութեան լոզունգներով: Առաջին օրուան յայտագրին մէջ առնուած էին Մերձաւոր Արեւելքի, նախկին խորհ· շրջանի երկիրներ, նաեւ Արժանթինը, Գանատան, Աւրուկուայը:

Զգացական չեշտով ուշադրութիւն գըրաւեց Պոլիսէն Ռ· Հատտէճեանի ելոյթը, ուր ան ըսաւ թէ Թուրքիա Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած չըլլալով, հայ համայնքը զրկուած էր հայրենի մտաւոր ներուժէն օգտուելու կարելիութենէն· մաղթեց որ հարթուի այդ պատուարը ու Պոլսահայութիւնը ունենայ իր մշակութային կառոյցներուն մէջ գործող Հայաստանցիներ եւս եւ ոչ միայն «ամէնէն անփառունակ գործերով աշխատողներ»:

Խորհրդաժողովին առաջին օրուան ելոյթներէն պարզուած գլխաւոր տուեալը դիտելու մօտեցումի, մտածումի, վերլուծումի մակարդակներու լուրջ տարբերութիւնը եղաւ նշուած շրջաններու ներկայացուցիչներուն միջեւ· պարագայ մը որ թերեւս լրջագոյն պատուարը պիտի հանդիսանայ ազգային համագործակցութեան ճամբուն վրայ: Արտայայտութիւններու լեզուական որակը անգամ այդ պարագան կը մատնէր· կէտ մը որ ամէնէն դժուար շրջանցելին կրնայ ըլլալ միասնութեան հոլովոյթին մէջ, եթէ յայտնուի խօսքէն ետք նաեւ գործի ձեռնարկելու կամքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ, ԲԱՅՑ ՄՈՌԱՑՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆ

ԷԴՈՒԱՐԴ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

(Յապաւումներով)

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

1910 թթ. Յ. Սաւրիկեանի կեանքում կատարուած կարեւոր իրադարձութիւններից անհրաժեշտ է առանձնացնել երկուսը, որոնք նաեւ հասարակական յուրը կշիռ ունեն: Դրանցից մէկը մասնակցութիւնն է 1912 թ. սկզբին Ս. Պետերբուրգում կայացած Դաշնակցութեան յայտնի դատավարութեանը: Թէեւ դեռ 1908 թ. Սաւրիկեանը պաշտօնապէս հեռացել էր Դաշնակցութիւնից, սակայն ցարական դատարանը նրան եւս ներկայ մեղադրեալների ցուցակի մէջ, եւ այդ պատճառով նա յատուկ հսկողութեամբ մայրաքաղաք ... ճիշդ է, Սաւրիկեանը այսպէս կոչուած «ազատ բանտարկեալի» կարգավիճակ ունէր, այսինքն՝ համարւում էր «մեղադրեալ», բայց ոչ կալանքի տակ: Նա պարտաւոր էր մասնակցել դատական նիստերին, բայց մնացած ժամանակ ազատ էր: Իրօք, նա ներկայ էր եղել դատավարութեան ամբողջ ընթացքին, որը տեւել է 1912 թ. Յունուարի 17-ից մինչեւ Մարտի 22-ը աւելի քան երկու ամիս: Դատական նիստերի ժամանակ նա ծածուկ գրառումներ է կատարել եւ նոյն օրը տանը մաքրագրել է իր տեսածն ու լսածը: Այդպէս է գոյացել արդէն յիշատակուած խիստ արժէքաւոր այն տետրը, որը «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան 1912 Թուի մեծ դատը» վերնագիրն է կրում: Դա դատավարութեան հաւաստի օրագրութիւնն է, որին մեր պատմաբանները, կարծում ենք, յառաջիկայում դեռ կ՚անդրադառնան:

Ինչպէս յայտնի է, դաշնակցութեան դատի ժամանակ 150 մեղադրեալների կէսից աւելին (94 հոգի) դատարանի կողմից արդարացուեց եւ ազատ արձակուեց: Դրանց Թւում էր նաեւ Յ. Սաւրիկեանը, որը դատավարութիւնից յետոյ վերադարձաւ Վլադիկավկազ՝ իր պարտականութիւնների կատարմանը:

Աւելի երկարատեւ եղաւ մի ուրիշ բացակայութիւն, որը կապւում է արդէն առաջին համաշխարհային պատերազմի հետ: Էջմիածնի սինոդի որոշմամբ Յ. Սաւրիկեանը գործուղւում է Արեւմտեան ռազմաճակատ, ուր մնում է ամբողջ ութ ամիս՝ 1914 թ. Հոկտեմբերից մինչեւ 1915 թ. Յունիս: Նրա վրայ պարտաւորութիւն էր դրուած ըստ հնարաւորութեան բաւարարել այդ ռազմաճակատում գտնուող հայազգի զինուորների հոգեւոր պէտքերը: Այդ մասին նա օրէցօր պատմել է «Ութ ամիս մեծ պատերազմի արեւմտեան ռազմավայրերում» ընդարձակ օրագրութեան մէջ: Այստեղ բազմաթիւ դրուագներ կան Լեհաստանի եւ Ուկրանիայի բնակավայրերում ու ճանապարհներին տեսածների եւ հանդիպումների մասին, որոնք կենդանի կերպով ցուցադրում են պատերազմի սարսափներն ու ծանր առօրեան, նրանց հակամարդկային էութիւնը: Ահա այս երկխօսութիւնը մի ռուս զինուորի հետ.

«– Ինչո՞ւ ես մենակ եւ ո՞ւր ես գնում:
– Գնում եմ մեռնելու. այդպէս է հրամայուած:
– Ինչպէ՞ս:
– Հէնց այնպէս: Վիրաւորուած էի, մի ամիս պառկեցի. իբր թէ լաւացայ, հիմա հրամայել են, որ գնամ, մեռնեմ: Ես էլ գնում եմ, որ մեռնեմ, ազատուեմ»:

Կամ՝ այսպիսի մի սրտակեղեք տեսարան.

«Առաւօտեան ժամը 7-ին վագոնի դուռը բաց եմ անում թէ չէ, ինձ շրջապատում են մի խումբ Ռուսին կանայք. երեխեներ ու օրիորդներ, – նիհար, գունատ, մարած աչքերով: Կարծես ինքը մահն է նայում նրանց աչքերի միջից: Ձեռները դողդողալով ու վախկոտ կերպով պարզած հաց են խնդրում.
– Հաց չունենք. սովից մեռնում ենք, հաց տուէք:
Փողից հրաժարւում են»:

Թէ ինչքան լարուած ու դժուարին է եղել հայ հոգեւորականի աշխատանքը ռազմաճակատում եւ Թիկունքում, երեւում է այն զեկուցագրից, որ 1915 թ. Յունուարի 30-ին նա ուղարկել է Էջմիածնի սինոդին՝ առաջին երեք ամիսների գործունէութեան մասին: Այստեղ, մասնաւորապէս, կարդում ենք. «Նըշանակուած լինելով հիւսիս հարաւ-արեւմըտեան ճակատի հայ զինուորների, մինչեւ օրս այցելել եմ աւելի քան 300 զինուորական, քաղաքային ու Կարմիր Խաչի հիւանդանոցներ եւ Կիլեցի նահանգում ու Գալիցիայում ընկած բոլոր զօրամասերը՝ կատարելու հայ վիրաւորների, զինուորների ու սպաների հոգեւոր պէտքերը եւ կարեցածիս չափ մխիթարելու նրանց»:

Յ. Սաւրիկեանի գործունէութիւնը բարձր է գնահատուել հրամանատարութեան կողմից. 1915 թ. մարտին նրան շնորհուել է Ստանիսլաւի 3-րդ աստիճանի, իսկ մի քանի ամիս անց՝ Աննայի 3-րդ աստիճանի շքանշան: Առողջական վիճակի վատացման պատճառով նա 1915 թ. Յունիսի վերջին ընկնում է հիւանդանոց եւ ապա Էջմիածնի սինոդի միջոցով արձակւում է իր պաշտօնից ու վերադառնում Վլադիկավկազ:

1919 թ. հոգեւոր կոչումից հրաժարուելուց յետոյ Յ. Սաւրիկեանը որոշում է վերջնականապէս վերադառնալ Հայաստան, ծառայել Հայրենիքում: Սակայն Երեւանում Ալ. Խատիսեանը եւ Էջմիածնում կաթողիկոսը նրան համոզում են դեռ մի որոշ ժամանակ էլ մնալ Վլադիկավկազում՝ հայ գաղթականների գործերով զբաղուելու համար: Եւ նա այնտեղ մնաց եւս հինգ տարի: 1921 թ. նա նշանակւում է Հիւսիսային Կովկասում Խորհրդային Հայաստանի ներկայացուցչութեան պատասխանատու քարտուղար՝ նախագահին փոխարինելու իրաւունքով:

Սաւրիկեանը Երեւան է տեղափոխւում 1924 թուականին: Սկզբում նա նշանակւում է մայրաքաղաքի բոլոր ինը մանկատների ընդհանուր կառավարիչ՝ տնօրինելով 1250 սաների խնամելու անհամար հոգսերը: Միաժամանակ նա եղել է լուսժողկոմ Ա. Մռաւեանի դիւանի վարիչ: Բայց դա երկար չի տեւում: Կենտկոմի առաջին քարտուղար Աշոտ Յովհաննիսեանը նրան առաջարկում է դառնալ «Ազատ եկեղեցի» ամսագրի խմբագիր: Այդ պարբերականը նախատեսւում էր հրապարակել իբրեւ Էջմիածնի նկատմամբ ընդդիմադիր օրգան: Բայց Սաւրիկեանը կտրուկ բացասական պատասխան է տալիս այդ առաջարկին՝ ասելով.

«– Ընկ. Յովհաննիսեան, շատ զգածուած եմ դէպի ինձ տածած հաւատի համար, բայց ես քահանայութիւնը չեմ թողել նրա համար, որ նորից զբաղուեմ կրօնական խնդիրներով: Այդ գործի համար ես անպէտք եմ»:

«Ազատ Եկեղեցի» պարբերականը լոյս էր տեսնում 1924 – 1928 թթ. Մեսրոպ Քհնյ. Մելեանի խմբագրութեամբ, իսկ Յակոբ Սաւրիկեանն իր պատասխանի համար, որի մէջ լաւ է երեւում նրա սկըզբունքային եւ անկախ նկարագիրը, չէր կարող նոր հարուածներ չստանալ: Դրանից յետոյ, իրօք, նա ազատւում է լուսժողկոմի դիւանի վարիչի պաշտօնից, իբրեւ նախկին քահանայ, զրկւում է ուսուցչութեան իրաւունքից: Նոյնիսկ «Խորհրդային Հայաստան» թերթի սրբագրիչի համեստ աշխատանքից նա հեռացւում է՝ մի յօդուածի մէջ «քաղաքական կոպիտ սխալ» թոյլ տալու համար: Ստիպուած է լինում պաշտօնավարել հողժողկոմատի գրասենեակում, եւ այսպէս շարունակ... Այս պայմաններում բնական է, որ 20-ական թուականներից Սաւրիկեանի յիշատակարանում աւելի ու աւելի յաճախ տխուր – յուսահատ տրամադրութիւններ են երեւան գալիս, ինչպէս. «Անձնական կեանքս շարունակ ծանրանում է, բարոյական տառապանքներս՝ մեծանում: Ի՞նչ արժէք ունի այսպիսի կեանքը»: Բերենք նաեւ 1935 թ. Դեկտեմբերի 6-ին գրած սրտաճմլիկ տողերը. «Այս օրն իմ կեանքի ծանր ու դառնագոյն օրերից մինը դարձաւ՝ շնորհիւ իմ նիւթական ծանր դրութեան (ծախեցի գրադարանիս մի մասը)»:

... Վերջապէս, դառնանք այն հարցին, որը եղաւ այս ակնարկ-հետազօտութեանը ձեռնարկելու սկզբնապատճառը, այսինքն՝ Յովհաննէս Թումանեանի հետ Յակոբ Սաւրիկեանի անձնական յարաբերութիւնների պատմութեանը: Նրանց ծանօթութիւնն ու կապերը երկար ճանապարհ են անցել եւ արժանի են մանրամասն քննութեան:

Յ. Սաւրիկեանը բանաստեղծի հետ ծանօթացել է 90-ական թթ. կէսերին, երբ ուսուցիչ էր Երեւանի նահանգի գիւղերում: Դեռ նախքան անձամբ հանդիպելը նրանց միջեւ մի բանավէճ է եղել, որի մասին Սաւրիկեանը պատմել է իր յուշերում: Անհրաժեշտ ենք գտնում անդրադառնալ այդ վէճին, մանաւանդ որ յուշագրութեան այդ մասը կրճատուել ու հանուել է «Թումանեանը ժամանակակիցների յուշերում» (1969, այսուհետեւ՝ ԹԺՀ) ժողովածուից: Բանավէճի առիթը եղել է 1894 թ. «Հորիզոն» գրական հանդէսում Թումանեանի հրապարակած «Աղքատի պատիւը» պատմուածքը: Կարդալով այդ երկը, գիւղական ուսուցիչն այն ընկալել է իբրեւ վիրաւորանք հայ գիւղացու հասցէին: Սաւրիկեանը նկատի ունէր այն, որ պատմուածքի վերջում վարպետ Սիմոնը փաստօրէն համակերպւում է կատարուած ծանր խրողութեան՝ կնոջ բռնաբարութեան հետ եւ, որպէս «հատուցում» ստանալով հինգ ռուբլի, համաձայնում է լռել ու հրաժարուել դատավարութիւնից: Նարոդնիկական գաղափարներով դաստիարակուած եւ մարդկային բոլոր առաքինութիւնները գիւղաշխարհում որոնող հայ ուսուցիչը դա համարել է զրպարտութիւն նահապետական գիւղացու հասցէին եւ որոշել է գրել այդ մասին իրեն՝ Թումանեանին: «Նստեցի ու կոթըգով լի մի նամակ ուղարկեցի հեղինակին ու դրանով սիրտս հովացրի», – վկայում է Սաւրիկեանն իր յուշերում: Շուտով նրանք երես առ երես հանդիպել են Թիֆլիսում, եւ վէճը շարունակուել է: Թումանեանը պաշտպանել է իր պատմուածքում արտայայտած մտքերը, այն, որ բարոյական ախտերը լայնօրէն թափանցել են նաեւ հայ գիւղաշխարհ, խարխըլել նրա վաղեմի բարոյական հիմքերը, եւ աղքատ մարդու պատիւն այնտեղ էլ յաճախ դառնում է առուծախի առարկայ: Ինչպէս վկայում է Սաւրիկեանը, այդ վէճի ժամանակ ներկայ Ղ. Աղայեանը Թումանեանի կողմն է պահել:

... Այս դրուագից յետոյ Թումանեանն ու Սաւրիկեանը աւելի քան 15 տարի իրարից հեռու են եղել, գուցէ եւ չեն հանդիպել առհասարակ: Պատճառն այն է, որ 1895-ից յետոյ Սաւրիկեանը, ինչպէս արդէն գիտենք, ապրում եւ գործում էր Թիֆլիսից հեռու (նախ Պարսկաստան, ապա՝ Հիւսիսային Կովկաս): Նորից հանդիպելու առիթ եղաւ միայն 1912 թ. սկզբին Պետերբուրգում՝ Դաշնակցութեան յայտնի դատավարութեան օրերին: Այդ ժամանակ Թումանեանը գտնւում էր բանտում եւ այնտեղից էր բերւում դատարան, իսկ Սաւրիկեանը, ինչպէս նըշուեց նախընթաց շարադրանքի մէջ, գործին մասնակցում էր «ազատ կալանաւոր»ի կարգավիճակով: Տուեալ դէպքում մեզ հետաքրքրում է յատկապէս այն, որ օրէցօր գրի առած իր նօթերում նա բաւական մեծ տեղ է յատկացրել Թումանեանի հարցաքննութեանը, որը տեղի է ունեցել Փետրուարի 8-9-ին, մեղադրեալների 10-րդ խմբի (ընդամէնը 10 հոգի) կազմում: Անձամբ տեսածի ու լսածի հիման վրայ Սաւրիկեանն արձանագրել է ինչպէս Թումանեանի դէմ յարուցուած մեղադրանքները (օրինակ, այն որ իբր թէ, նրա «նպատակը եղել է Հայոց թագաւորութեան վերականգնումը»), այնպէս էլ նրան պաշտպանողների, նրա գործողութիւնները մարդասիրական բարձր մղումներով բացատրողների (Շահվերդով, Վեքիլով, Ա. Խատիսեան) փաստարկները:

Մէջբերենք Թումանեանի վերջին խօսքից մի հատուած՝ Յ. Սաւրիկեանի գրառմամբ. «Ես բանտումն եմ, – ասել է բանաստեղծը, – բայց անմեղ լինելու պատճառով այնքան եմ հանգիստ, որ քնում եմ շա՛տ խաղաղ կերպով, հաւատացած, թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակի, եւ ինձ պիտի արդարացնէք»:

Այս խօսքերն իրենց տրամադրութեամբ շատ ներդաշնակ են բանտում գրած «Երկու հոգի» բանաստեղծութեանը: Իսկ թէ ինչքան հաւաստի ու վստահելի է Սաւրիկեանն իր գրառումների մէջ, երեւում է Աշխէն Թումանեանի օրագրից, որը նոյնպէս ներկայ է եղել դատարանի դահլիճում եւ հօր խօսքերը շարադրել է այսպէս. «Ես գտնւում եմ բանտում, բայց լաւ գիտակցելով իմ անմեղութիւնը, շատ հանգիստ եմ: Հանգիստ քնում եմ, համոզուած, որ արդարութիւնը կը յաղթանակի, եւ ինձ կ՚արդարացնեն» (ԹԺՀ, 643):

... Դատավարութեան ժամանակ (իսկ դրանից առաջ նաեւ հարցաքննութիւնների ընթացքում) Թումանեանը հետեւողականօրէն ժխտել է իր կապերը Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան եւ առհասարակ որեւէ քաղաքական կուսակցութեան հետ եւ իր բոլոր արարքները 1905 – 07 թթ. բացատրել է միմիայն ազգամիջեան կռիւները կանխելու մարդասիրական մղումներով: Բայց այդ «վերկուսակցական» դիրքորոշումը չէր կարող դժգոհութիւն չառաջացնել դաշնակցական ղեկավարութեան մէջ, որը կ՚ուզէր մեծ բանաստեղծին բոլոր հանգամանքներում իր շարքերի մէջ տեսնել: Այս դէպքից քանի տարի անց, դաշնակցական յայտնի գործիչ Արշակ Ջամալեանը վկայել է, որ Պետերբուրգի դատավարութիւնից յետոյ «Թումանեանը, մի քանի ուրիշ ընկերների հետ միասին, հեռացուեց Դաշնակցութիւնից: Պատճառն այն էր, որ նա դատավարութեան ժամանակ ուրացել էր իր դաշնակցական լինելը», իսկ «կուսակցական ինքնութիւնը չխոստովանելը ծանր յանցանք էր համարւում յեղափոխականների աչքում» (տե՛ս. «Վէմ» հանդէս, Փարիզ, 1933, Ա. գիրք, էջ 23):

... Թումանեանին ու Սաւրիկեանին նորից հանդիպելու առիթ ներկայացաւ Պետերբուրգի դատավարութիւնից հինգ տարի անց՝ 1917 թ. ամրանը: Համաշխարհային պատերազմի եւ հայկական ջարդերի շրջանում ֆիզիքական եւ հոգեւոր ուժերի սպառնալի քայքայումից յետոյ Թումանեանը, անսալով բժիշկների խորհրդին, այդ ժամանակ վերջապէս համաձայնեց բուժուելու համար մեկնել Հիւսիսային Կովկաս՝ Պեատիգորսկ: Նրան ուղեկցում էին իր վեց դուստրերից հինգը (բոլորը, բացի աւագ դստր Աշխէնից): Ռազմավարական ճանապարհով հասնելով Վլադիկավկազ Թումանեանը հանդիպում է իր վաղեմի ծանօթին, որն արդէն 15 տարի տեղի հայկական եկեղեցու քահանան էր: Թումանեանների հետ Պեատիգորսկ է մեկնում նաեւ Սաւրիկեանը իր աւագ դստեր՝ Սաթենիկի հետ: Մի որոշ ժամանակ նրանք անցկացնում են միասին՝ ունենալով ամէնօրեայ հանդիպումներ ու զրոյցներ:

... Թումանեանի եւ Սաւրիկեանի ճակատագրերը մի անգամ էլ զարմանալիօրէն զուգադիպեցին մէկ տարի անց: 1918 թ. Դեկտեմբերին բանաստեղծին հասաւ այն ողբերգական բոթը, թէ Վանից նահանջելիս զոհուել է իր Արտաւազդ որդին՝ բազմակողմանի գրական – գեղարուեստական շնորհներով օժտուած մի երիտասարդ, որը դեռ չէր բոլորել կեանքի 25 տարին: Նոյն թուականին Հոկտեմբերին Կիսլովոդսկում 20-ամեայ հասակում թոքախտից մահացաւ Սաւրիկեանի Խորէն որդին՝ գրական եւ հասարակական լայն հետաքրքրութիւններով ապրող մի պատանի: Այսպէս, գրեթէ միաժամանակ բարեկամների գլխին իջնում էր նոյն անողոք հարուածը, բաժին էր ընկնում մի անփարատ վիշտ, որը նրանց պէտք է ուղեկցէր մինչեւ մահ:

... Թումանեանի 50-ամեակի շուրջ ստեղծուած «աղմուկ»ին իր գործուն մասնակցութիւնը բերեց նաեւ Վլադիկավկազում ապրող նրա բարեկամը:

... Նոյն առիթով Յ. Սաւրիկեանի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուել է Վլադիկավկազի հայ հասարակութեան երեկոյթ, որի ժամանակ արտասանուել են բացառապէս Թումանեանի գրուածքներից: Բայց այդ, ինչպէս վկայում է Սաւրիկեանն իր յուշերում, այդ երեկոյթի ժամանակ նրա կրտսեր դուստրը Սիրանոյշը արտասանել է իր հօր բանաստեղծութիւնը՝ ձօնուած Թումանեանին:

... Բանաստեղծութեան երկրորդ կէսը փորագրուել է արծաթի մեծ բաժակի վրայ եւ յանձնուել Թումանեանին: Դա եղել է արդէն 1919 թ. Յունիս ամսին, երբ Սաւրիկեանը հնարաւորութիւն ունեցաւ ժամանելու Թիֆլիս եւ հանդիպելու բանաստեղծին: Այդ ժամանակ էլ նա Վլադիկավկազի հայ համայնքի անունից Թումանեանին հինգ հազար ռուբլի է տրամադրել (տե՛ս. «Իմ յիշատակարանը», թերթ 122):

Թումանեանն ու Յակոբ Սաւրիկեանը վերջին անգամ հանդիպել են 1920 թ. Թիֆլիսում: Դրանով էլ աւարտուեց նրանց անձնական ծանօթութեան եւ հանդիպումների պատմութիւնը, որն ընդհատումներով տեւեց ճիշդ քառորդ դար:

«Գարուն», 1997 Սեպտեմբեր

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

Տասնամեակէ մը ի վեր, Հայաստանի ցաւոտ հարցերէն մէկն է եւ ամէնէն մըտահոգիչը՝ արտագաղթը: Ցայսօր ոչ մէկ ճշգրիտ թիւ կարելի եղած է ունենալ եւ ընդհանրապէս 500 հազարէն մինչեւ 1 միլիոնի խօսք կայ:

Այս հարցին կապակցութեամբ, Երեւանի «Հայոց Աշխարհ» օրաթերթը Սեպտեմբեր 7-ի եւ 11-ի թիւերուն մէջ երկու հարցազրոյց հրատարակած է որոնք հետաքրքրական տուեալներ կը ներկայացնեն:

Սեպտեմբեր 7-ին, թերթին աշխատակից՝ Վահան Վարդանեանի խօսակիցն է Վահրամ Պաղտասարեան որ այս հարցով վերջերս հանդէս եկած է միջազգային քանի մը գիտաժողովներու մէջ: Ան, նախ կը բացատրէ որ առաջին մեծ հոսանքը տեղի ունեցած է 1988 – 91-ի շրջանին, երկրաշարժին հետեւանքով: Աղէտի գօտիէն արտագաղթած է բնակչութեան մօտ 40%-ը: Երկրորդ հոսանքը, կ'ըսէ, պատերազմի հետեւանքով արտագաղթող ընտանիքներ եղած են, եւ հոս նկատի պէտք է առնել մանաւանդ զինուորական ծառայութեան տարիք ունեցող երիտասարդները: Հուսկ, երրորդ հոսանքը տնտեսական պատճառներով լըքած է երկիրը: Ճիշդ է, որ Ազրպէյճանէն եկած գաղթականներ ալ արտագաղթած են, բայց, անոնք հազիւ 7–8 տոկոս կը ներկայացնեն: Ամէնէն ծաւալուն արտագաղթը տեղի ունեցած է 1993–98 շրջանին, երբ արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւնները դադրած են աշխատելէ եւ գործազրկութիւնը հասած է մեծ համեմատութեան եւ արտագաղթած են մասնաւորաբար մասնագիտական կարողութիւն ունեցողներ:

Որակի եւ քանակի համեմատութեան վերաբերող հարցումին, Վ. Պաղտասարեան կ'ըսէ թէ 1988–98 թուականներուն արտագաղթողներուն մէջ այր մարդիկ 59,5 տոկոս կը կազմեն եւ կիները՝ 40,5 եւ ուրեմն կիներու թիւը աւելցած է երկրին մէջ: Մեկնողներու 69 տոկոսը 18–39 տարեկան այրեր են: Բոլոր արտագաղթողներու 35,3 տոկոսը ունի բարձրագոյն եւ թերի բարձրագոյն կրթութիւն: Այս մեկնողներու 84,2 տոկոսը գացած է Ռուսաստան, 8,8 տոկոսը Ուկրանիա, ԱՄՆ եւ Եւրոպա մեկնածներու թիւը գրեթէ 1,9 տոկոս է, որու գլխաւոր մասը՝ Ամերիկա:

Միացեալ-Նահանգներու իշխանութիւններու յայտարարութեամբ, հոն կ'ապրին շուրջ մէկ միլիոն 400 հազար Հայեր, ուրեմն, հարց կու տայ լրագրողը, այդ ընդամէնը 1,9 տոկոս կը կազմէ՞: Վ. Պաղտասարեան կը խորհի որ այդ թիւը չափազանցուած է: Ինք ճշդած է որ Գալիֆորնիոյ Հայերու թիւը 750 հազարի կը հասնի եւ այլ շրջաններ ապրողներու հետ եթէ գումարուի կարելի է մէկ միլիոնի հասնիլ: Բայց, հարկ է նշել որ մեծ մասը Հայաստանէն արտագաղթած չեն: Միջին-Արեւելքէն ալ կայ: Ի վերջոյ, այն հարցումին թէ տասը տարուան ընթացքին ի՞նչ է արտագաղթողներու թիւը, Վ. Պաղտասարեան կը պատասխանէ. – «Քանի որ մարդահամար չի եղել, այդ հարցի պատասխանելը միանշանակ դժուար է: Բայց թիւը հաստատ անցնում է կէս միլիոնից, մօտենում 7–8 հարիւր հազարի»:

Սեպտեմբեր 11-ին, Վահան Վարդանեանի խօսակիցն է ակադեմիկոս Վլադիմիր Խոջաբեկեան, որու համար կ'ըսէ թերթը «արտագաղթի խնդիրներով զբաղուող ամենալուրջ մասնագէտներից մէկն է»: Ան ալ կը նկատէ որ արտահոսքի առաջին կտրուկ փոփոխութիւնները տեղի ունեցած են 1988–91 շրջանին, ծանօթ պատճառներով: Ազրպէյճանէն Հայաստան գաղթած են 381 հազար 500 հոգի: Աբխազիոյ եւ Միջին Ասիայի իրադարձութիւններու հետեւանքով Հայաստան ապաստանած են 12 հազար հոգի եւս: 1988–90 տարիներուն, Հայաստանէն հեռացած են 180 հազար Ազրպէյճանցի: Արդիւնքը այն եղած է որ գաղթողներու մօտ կէսը արտագաղթած է եւ Հայաստան մնացած է կէսը, 218.000 անձ:

1989-ի մարդահամարի տուեալներով, Հայաստանի բնակչութեան թիւը երեք միլիոն 380 հազար էր, հոս նկատի չեն առնուած երկրաշարժի հետեւանքով հեռացածները: Մեծ հոսքը, կ'ըսէ, Խոջաբեկեան, սկսաւ 1990-ին, տնտեսութեան քայքայումին հետ, բայց, կը գտնէ որ առարկայական պատճառներէն զատ, կար նաեւ ՀՀՇ-ի վարած քաղաքականութիւնը:

Նոյն վերջին հարցումին, թիւերու վերաբերեալ, Վ. Խոջաբեկեան կ'ըսէ.– «Իմ հաշուարկներով մօտ մէկ միլիոն 300 հազար: Ճիշդ է, դրան զուգահեռ արձանագրուել է 300 հազարից աւելի փախստականների մուտք: Բացի այդ, վերջին ռուսական ճգնաժամի հետեւանքով ներգաղթի որոշ միտում նկատուեց: Ընդհանուր առմամբ, երկրի բնակչութիւնը պակասել է մէկ միլիոնով»:

Հայաստանի ներկայ բնակչութիւնը, ըստ Խոջաբեկեանի, 2 միլիոն 700 կամ 800 հազար է: Բայց, արտագաղթի միտումն ալ չէ պակսած:

ՄԱՄԼՈՅ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՄԷԿ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Զօրեան Ինստիտուտը հաճոյքով կը յայտարարէ, որ հրատարակութեան տըրուած է փրոֆ. Վահագն Տատրեանի նոր մէկ աշխատանքը, որ լոյս կը տեսնէ այս շաբաթ:

92 էջնոց այս երկասիրութիւնը կը կրէ հետեւեալ մակդիրը՝

The Key Elements of the Turkish Denial of the Armenian Genocide: A Case Study of Distortion and Falsification

(Հայկական Ցեղասպանութեան Թրքական Ուրացումի Գլխաւոր Տարրերը. Նենգափոխութեան եւ Կեղծիքի Ուշադրութեան Արժանի Յատուկ Պարագայ մը):

Սա ուսումնասիրութիւն մըն է ուր կը մերկացուին եւ կը ջրուին այն պնդումները, որոնց ապաւինած՝ Թուրքերը եւ գիրենք չքմեղացնողները Հայկական Ցեղասպանութիւնը կը շարունակեն ուրանալ: Այս ձեռնարկին նախաքայլը առնողը Նիւ-Ճըրզի նահանգէն՝ երեսփոխան Սթիվըն Ռոթմանն է, որ փրոֆ. Տատըրեանին դիմեց որպէսզի քննարկէ Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին կողմէ Ամերիկեան Երեսփոխանական Ժողովին բոլոր անդամներուն Մայիս ամսուան մէջ գրկուած նամակ մը եւ հարկ եղած պատասխանը պատրաստէ: Դեսպանը այդ նամակով կը զանգատի, որ Երեսփոխանական Ժողովին յղուած 155 թուակիր բանաձեւով մը շուրջ 60 երեսփոխաններ կը պահանջեն, որ ի մի հաւաքուին այն բոլոր ամերիկեան վաւերագիրները, որոնք «կ'առընչուին Հայկական Ցեղասպանութեան, ինչպէս եւ հետեւանքներուն այն ձախողութեան որով Թրքական դատարաններուն այդ ոճիրին պատասխանատուներուն դէմ արձակած դատավճիռները չգործադրուեցան: Այսպէսով ստեղծուած հաւաքածոյէն օրինակ մը յանձնելի է Ամերիկայի Ողջակիզումի Թանգարանին, որպէսզի ատիկա ներմուծուի այդ թանգարանին ունեցած պաշտօնական վաւերագիրներու ժողովածոյին մէջ եւ հանրային գիտակցութեան եւ կրթութեան նպաստէ. նոյնպէս, օրինակ մըն ալ յանձնելի է Երեւանի Հայկ. Ցեղասպանութեան Թանգարանին: Վերջապէս, օրինակ մըն ալ պիտի տրամադրուի Ամերիկեան Գոնկրէսի Միջազգային Յարաբերութիւններու Յանձնախումբին»: Այդ յանձնախումբին կ'անդամակցի ինքը՝ երեսփոխան Ռոթման: Թուրք դեսպանին նամակին կցուած է 11 էջնոց յուշագիր մը (Memorandum) որ, յենած սըտայօդ վկայութիւններու վրայ, կը ժխտէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Առ ի կտրուկ պատասխան, 23 էջնոց վերլուծական ուսումնասիրութիւն մը պատրաստեց փրոֆ. Տատրեան Յունիս ամսուան մէջ, որ ղրկուեցաւ Երեսփոխանական Ժողովի 560-ի մօտ անդամներուն. անոր խորագիրն է՝

The Key Distortions and Falsehoods in the Denial of the Armenian Genocide: A Response to the Memorandum of the Turkish Ambassador

(Հայկական Ցեղասպանութեան Ուրացութեան Դէմ Գործադրուած Գլխաւոր Կեղծիքները եւ Նենգափոխութիւնները. Պատասխան մը Թուրք Դեսպանին Ցղած Յուշագրին): Հրատարակութեան տրուած գիրքը աւելի ընդլայնուած եւ որակաւորուած մէկ տարբերակն է այս ուսումնասիրութեան:

Իր նախաբանին մէջ փրոֆ. Տատրեան կը շեշտէ հետեւեալը՝ «Հայկական Ցեղասպանութեան փաստարկումը անխըզելի կերպով կապուած է այդ ցեղասպանութեան՝ ոճրագործներուն կողմէ ուրացումին հետ: Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը փաստելու որեւէ ջանադրութիւն պիտի դիմագրաւէ այսպէս կոչուած "ուրացումի Թրքական սենտրոմը": Ես պիտի ըսէի, որ այդ սենտրոմը այլափոխուելով եւ ծաւալելով այսօր դարձած է "ուրացումի ճարտարարուեստ մը": Արդարեւ, Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը այնքան ընդհանրացած է, որ այսօր մենք դէմ յանդիման կը գտնուինք ուսումնասիրութեան նորաբոյս բնագաւառի մը հետ ուր այս ժըխտումի տեսակները կը մշակուին: Այս գիրքը յատկանշական է այն իմաստով, որ իր կարեւորութեամբ կը գլէ ու կ'անցնի ներկայի յատուկ մէկ պահանջքը եւ կրնայ կիրարկում գտնել ապագայի Թըրքական նոր ուրացումներու դէմ»:

Բծախնդիր գիտականի մը ձեռք ձըգած տպաւորիչ արգասիքն է այս գործը ուր կը փայլին ներհուն եւ կուռ տրամաբանութեամբ շաղախուած վերլուծում եւ փաստարկում՝ հիմնուած յատկապէս Թրքական եւ գերմանական սկզբնաղբիւրներու վրայ: Այս իմաստով փրոֆ. Տատրեան վիճարկումի կ'ենթարկէ եւ պատմական իրականութիւններով կը ջրէ Թրքական պնդումներու հետեւեալ հանգոյցները.

1. Համայնքային Բախումներ եւ Փոխադարձ Ջարդեր,
2. Ցերիւրածոյ Հայկական Ապստամբութիւն մը,
3. Տեղահան Հայերը Վերատեղաւորելու Արտառոց Առասպելը,
4. Ցեղասպանութեան Հայ Զոհերու Թիւի Անհեթեթ Բաղդատական Զուգակշիռը Թուրքերու Պատերազմական Զոհերու Թիւին հետ,
5. Հիթլէր, Հրէական Ողջակիզումը, Նիւրըմպէրկեան Դատաստանը եւ Հայկ. Ցեղասպանութիւնը,
6. Ռաֆայէլ Լէմքին, Միջազգային Օրէնք եւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը,
7. Ամերիկեան Արխիւներու Պատշաճութիւնը եւ Կարեւորութիւնը,
8. Ամերիկեան Դեսպան Մորկընթաուի դէմ Սանձազերծուած Խաչակրութիւնը:

Այս գործին էական նպատակն է խըտացեալ ձեւով դիմագրաւել եւ մերկացնել Թրքական ժխտումներու բոլոր գլխաւոր տարրերը. իբրեւ այդպիսին ան երկար առենի համար կոչուած է մնալու հուժկու պէնք մը յանուն ճըշմարտութեան եւ արդարութեան համար տարուող պայքարին:

ZORYAN INSTITUTE
4211 Yonge Street, Suite 230
Toronto, Ontario, Canada. M2P 2A9
Tel. : (416) 512-8600 Ext. 113
Mr. George Shirinian
Fax : (416) 512.8600

Առաքման ծախքն ալ մէջը՝ գինն է՝ $15:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Բնականաբար:

– Նոյնիսկ ամէնէն մտերիմ, ամէնէն վստահելի բարեկամիդ պէտք չէ, որ բան մը ըսես, ո՛չ հոս, ո՛չ ալ Պոստանճըյի մէջ:

– Ձիս տղու տեղ մի՛ դնէք, պարոն Թաթուլ:

– Այս վայրկեանէս սկսած մեր գաղտնի կազմակերպութեան անդամ կը նըկատուիս եւ ըստ այնմ պէտք է վարուիս:

– Կը հասկնամ... մնաք բարով, ցտեսութիւն:

Ծառունի առանձին մեկնեցաւ Թաթուլի սենեակէն: Ուրախ էր եւ իր մտահոգութիւնները փարատած:

– Այս Թաթուլին հետ մտերմանալը աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ ինծի, քան վնասակար, – կը մտածէր, – իսկ իրեն հետ թշնամանալ բնաւ աղէկ չէ... տաքգլուխ մարդիկ են ասոնք, կրնան խենթութիւն մը ընել... ինչ որ է, գոհ եմ, որ խնդիրը անոյշ տեղը կապեցինք...

Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ գաղտնի կազմակերպութիւնը, որուն խօսքը ըրաւ, ճշմարտապէս գոյութիւն ունի՞, թէ երեւակայական բան մըն է... կազմակերպութիւն մը, որուն մէջ Սամի Մօլլան ալ մասնակցութիւն ունենայ, ինծի քիչ մը տարօրինակ կը թուի... բայց ինչո՞ւ չէ, ամէն բան կարելի է, անիկա դրամ ունի, ասոնք ալ դրամի պէտք ունին, ասկէ կրնայ կազմակերպութիւն մը ծընիլ... քիչ-քիչ կը հասկնամ կոր անցածդարձածը, բերանս ոսկոր մը նետել կ'ուզեն, որպէսզի ձայն չհանեմ: Էհ, գէշ չէ, կրնանք յարմարիլ:

Այսպէս խորհրդածելով՝ Ծառունի իր ճամբան շարունակեց ու միտքը դրաւ ծայրայեղօրէն գաղտնապահ ըլլալ՝ թէ՛ գլխուն փորձանք մը չբերելու եւ թէ՛ նիւթապէս օգտուելու համար:

Ինչպէս ըսած էր Թաթուլին՝ նոյն իրիկունն իսկ մեկնեցաւ Պոստանճը:

Հետեւեալ առտու Թաթուլ, որ իր ծըրագիրը պատրաստած էր, կ'երթար տեսնել Սամի Մօլլան:

Հազիւ թէ տունին մօտեցած էր՝ Մօլլան իր դէմը ելաւ:

– Ես ալ ձեզի կու գայի տեսակցութեան, – ըսաւ Թաթուլ:

– Կարեւոր բան մը կա՞յ, – հարցուց Մօլլան հետաքրքիր:

– Այո... խիստ կարեւոր բաներ ունիմ հաղորդելիք:

– Խօսակցելով կ'երթանք:

– Փողոցի՞ն մէջ, – գոչեց Թաթուլ՝ շուրջը կասկածոտ նայուածք մը ուղղելով:

– Կ'ուզես, որ տուն դառնանք:

– Նոյնիսկ տունը բաւական ապահով չէ, ձեր այցելուները շատ են եւ կարելի չէ վայրկեան մը առանձին տեսակցիլ... ասկէ զատ բան մը իմացայ:

– Ի՞նչ բան:

– Ձեր ետեւէն լրտես կայ, գիտցած եղէք:

– Լրտե՞ս մի... որո՞ւ կողմէ, ոստիկանական կառավարութեա՞ն:

– Չէ Ընկլիզներէն կամ Պոլսէն յատկապէս մարդ եկած է ձեզի լրտեսելու համար եւ շատ հաւանական է, որ ձեր տան շուրջը պտըտի հոս մտնող-ելլողները հասկնալու համար:

– Ես առանկ բան մը չնշմարեցի:

– Շատ անճարակ լրտես մը ըլլալու է, որ ինքզինք նշմարել տայ եւ անճարակ լրտես մը Ընկլիզներէն մինչեւ հոս չեն ղրկեր:

– Թող լրտեսեն, ի՞նչ կրնան ընել... հոս Պոլիս չէ:

– Ի՛նչ կ'ըսէք, մեր բոլոր ծրագիրները ջուրը կրնան ձգել:

– Էյ ո՞ւր կ'ուզես, որ տեսնուինք իրարու հետ:

– Սանկ առանձին տեղ մը, աչքէ հեռու:

Նոյն միջոցին պարապ օթօ մը կ'անցնէր փողոցէն, Մօլլան նշան ըրաւ ու կեցուց եւ հրաւիրեց Թաթուլը, որ մէջը մտնէ: Յետոյ շօֆէօրին հրամայեց.

– Շօւէ...

Շօւէն քաղաքէն դուրս երկար ծառուղի մըն էր պուրակներով շրջապատուած եւ ուր բազմաթիւ գարեջրատուներ ու ճաշարաններ կային:

Թաթուլ, միշտ զգուշաւոր, կառքին մէջէն կրկին փողոցին ամէն կողմը ակնարկ մը պտըտցուց եւ գոհունակութեամբ ըսաւ.

– Բարեբախտաբար կասկածելի բան մը չկայ:

Ցայտնի է թէ իր այս բոլոր զգուշաւորութիւնները կեղծիք էին, տպաւորութիւն գործելու համար դիմացինին վրայ:

Իրաւ ալ, Մօլլան սկսած էր մտմտուքի մէջ իյնալ: Պահ մը լուռ ու մտածկոտ փչալէ ետքը ըսաւ.

– Այս լրտեսին խնդիրը լո՞ւրջ է:

– Եթէ լուրջ չըլլար, չէի ըսեր ձեզի, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Դուն ուրկէ՞ իմացար:

(Շար. 109)

(Շար. Ա. էջէն)

աւելի քան 2000 կը նկատուէր մեռեալներու թիւը, 4000 վիրաւորներէն զատ 2500 հոգի ալ փլատակներու տակ կը մնային: Աշխարհի ամէն կողմէ կը շարունակեն օգնութեան հասնիլ եւ կառավարութիւնն ալ որոշած է անմիջապէս 100 հազար ֆրանք յատկացնել անոնց որոնք ընտանիքի անդամ մը կորսնցուցած են: Անապաստան մնացած աղէտեալներն ալ 20-էն 40 հազարի անմիջական օգնութիւն կը ստանան:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը պայքարի ձեռնարկած է Համաս-ի դէմ եւ առջի օր, Ամմանի մէջ, ձերբակալուած են իսլամապաշտ այդ կազմակերպութեան երեք ղեկավարներ որոնք Թեհրանէն կը հասնէին: «Մահմետական եղբայրները» վախ ունին որ նման գործողութիւն մը խնդրոյ առարկայ ընէ իրենց օրինակելի գործակցութիւնը հաշեմի միապետութեան հետ, որովհետեւ Եղբայրութիւնը իսկական Պետութիւն մըն է Պետութեան մէջ: Երիտասարդ Թագաւորին առաջին լուրջ հարցն է, որու դէմ յանդիման կը գտնուի:

Ա. ԷՕՃԱԼԱՆ, բանտին խուցէն նոր կոչ ըրած է ՓՔՔ-ի մէկ խումբին որ «զէնքերով յանձնուի» Թրքական իշխանութեանց: Կ'ուզէ անպայման փաստել թէ զինեալ կռիւներու վերջ դնելու իր որոշումը անկեղծ է: Այս կոչը ըրած է ընկոյցի մը միջոցաւ զոր ցրուած են իր փաստաբանները: Կ'ըսէ թէ ՓՔՔ-ի այս ճիգը պէտք է խորհրդանշական քայլ մը ըլլայ խաղաղութեան եւ քրտական հարցի ժողովրդավար լուծումին համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ կովկասցիներու եւ մասնաւորաբար Չէչէններու հալածանքը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Չէչէն համայնքը շուրջ 100 հազար է մայրաքաղաքին մէջ եւ ասոնցմէ ոչ մէկը հանդիստ քուն ունի այլեւս: Վերջին շաբաթներուն, շուրջ 600 Չէչէն ձերբակալուած է արդէն:

«ԱՌԱՆՑ ԿԱՌՔԻ ՕՐ»Ը (Սեպտ. 22) Փարիզի մէջ բաւական ձախող պատկեր մը պարզեց, խճողումներով, իրարանցումներով եւ շատ յստակ ալ չէր թէ ի՞նչ նպատակի ծառայեց, բացի ընդհանուր դժգոհութիւն պատճառելէ: Ֆրանսայի այս գաղափարին որ կը պատկանէր տիկին Տոմինիք Վուանէի (Շրջապատի նախարարուհի) հետեւեցաւ նաեւ Իտալիա եւ կը թուի որ Հռոմի մէջ ալ փորձը շատ համոզիչ չէ եղած:

ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ - ԳՈՓԷ թեկնածութիւնը ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի նախագահական եւ քարտուղարութեան աթոռներուն, բոլորովին նոր դիմագիծ մը տուաւ աթոռամարտին: Սեպտ. 22-ին, անոնք ներկայացուցած են իրենց թեկնածութիւնը որպէս «հակազդեցութիւն մը Ժան-Փօլ Տըլավուայի պաշտօնական թեկնածութեան»: Ֆիկառօ կը գրէ որ (Սեպտ. 23) այս երկու քաղաքապետները այս ձեւով կ'ընդդիմանան Էլիզէի կամքին՝ Տըլավուան տեղաւորելու կուսակցութեան գլուխը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ, HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական Երեկոյթ

ՎՐԷԺ - ԱՐՄԷՆ-ի

«Ո Ս Տ Ա Ց Ն 3 -

Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն»

գիրքի հրատարակութեան առթիւ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ հեղինակն ու գիրքը:

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆ կը խօսի

գրքի երկնումին մասին

սահիկներու ցուցադրութեամբ:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28,

ժամը 20·30-ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԵՕԹԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտ. 26-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Արեւմտեան Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ սատարողաց յիշատակին:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սէն Լու Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ կը կատարուի աւանդական մատաղօրհնութիւն Կիրակի, Սեպտեմբեր 26-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Գնէլ Գեւոնեանի յիշատակին. - Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Ագաչեան, Պ. Պետրոս Նատիրեան 500ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թորիկեան 300 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

70e ANNIVERSAIRE

GALA EXCEPTIONNEL

des Section Rhône-Alpes de la Croix Bleue des Arméniens de France

«LES BALLETS GAYANE»

Dimanche 3 Octobre à 15 heures 30

Salle Rameau

29, rue de la Martinière — 69001 LYON

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին:

LEGS et DONATIONS au Fonds Arménien de France

Les enfants d'Arménie sont vos enfants. Donnez-leur un meilleur avenir

Le Fonds Arménien de France est une institution de bienfaisance qui regroupe l'ensemble des composantes de notre communauté, notamment les églises arméniennes Apostolique, Catholique et Évangélique. L'aide aux enfants d'Arménie et du Karabagh est au centre de son action humanitaire: construction d'écoles, création de cliniques (maternités, maladies infantiles,...), pensions mensuelles versées aux orphelins de la guerre, Bourses d'études, etc. Ces enfants souffrent des difficultés nées du blocus économique, des conséquences de la guerre et du séisme. Votre don peut améliorer sensiblement leurs conditions de vie. Ensemble, nous pouvons leur donner un meilleur avenir.

Inscrivez votre nom sur la terre d'Arménie.

Particuliers récupérez 50 % de vos dons au Fonds Arménien de France

Notre statut fiscal permet à un particulier de déduire de ses impôts 50 % des dons effectués au profit du Fonds au cours d'une année fiscale, dans la limite de 6 % de ses revenus nets imposables. Ainsi une famille disposant de 100 000 F de revenus nets annuels imposables peut déduire du montant de son impôt jusqu'à 3 000 F pour un don de 6 000 F sur présentation d'un reçu cerfa délivré par nos soins. On peut allier ainsi une avantage fiscal non négligeable à une action de solidarité envers l'Arménie qui a tant besoin de se sentir soutenue en ces moments cruciaux pour son avenir.

Les legs et donations au Fonds Arménien de France sont exempts de droits

Vous pouvez aussi désigner le Fonds Arménien de France comme bénéficiaire de dons ou de legs qui sont alors exonérés en totalité des droits de mutation.

Il peut s'agir d'argent, mais aussi de biens mobiliers et immobiliers.

Le legs est inclus dans un testament et ne prend effet qu'après le décès de son auteur, alors que la donation est faite du vivant de ce dernier. Dans ces deux cas, il est recommandé de se faire conseiller et assister par votre notaire.

Pour toute demande d'informations complémentaires relatives à ces questions, vous pouvez contacter le Fonds Arménien de France, qui peut également, si vous le souhaitez, vous mettre en relation avec son notaire.

Entreprises déduisez de vos bénéfices la totalité de vos dons

Les entreprises peuvent également profiter de déductions fiscales. Elles peuvent déduire de leurs bénéfices la totalité de la somme donnée, jusqu'à 3,25 pour mille de leur chiffre d'affaires.

On ne saurait donc trop encourager les chefs d'entreprises qui génèrent des bénéfices à faire preuve de générosité sans que cela grève les résultats de leurs sociétés.

Ainsi une entreprise qui génère un chiffre d'affaires de 5 Millions de Francs peut déduire de ses bénéfices imposables quelque 16 000 F de don à une association de bienfaisance comme la nôtre.

Tél. : 01 43 68 29 29 - Fax : 01 43 68 15 91
Fonds Arménien de France,
BP 12 - 75660 Paris - Cedex 14

50 F par mois, 100 F par mois, plus...

Il n'y a pas de petits dons

La constance est le plus précieux des dons et le prélèvement mensuel en est la meilleure expression. Cette forme de don convient particulièrement aux salariés et pensionnés et elle assure au Fonds des ressources stables qui lui permettent de mieux planifier ses actions. Souscrivez et faites souscrire un prélèvement mensuel selon vos moyens. Vous serez sûr, ainsi de ne pas oublier ceux qui ont tant besoin de nous.

Merci de renvoyer dès aujourd'hui l'autorisation ci-dessous accompagnée d'un RIB, RIP ou RICE

AUTORISATION DE PRELEVEMENT J'autorise l'établissement teneur de mon compte à effectuer sur ce dernier, si sa situation le permet, tous les prélèvements ordonnés par le Fonds Arménien de France. En cas de litige sur un prélèvement, je pourrai en faire suspendre l'exécution, par simple demande à l'établissement teneur de mon compte. Je réglerai directement le différent avec le Fonds Arménien de France.

NUMERO NATIONAL D'EMETTEUR

406553

Nom, prénom et adresse du débiteur

N° DE TELEPHONE (falcultatif) :

DESIGNATION DU COMPTE A DEBITER

Code Banque	Code Guichet	Numéro de compte	Clé RIB

Date

Signature

Nom et adresse du créancier :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75 660 PARIS CEDEX 14

Nom et adresse de l'établissement teneur du compte à débiter (votre banque, ou CCP, ou Caisse d'Epargne)

Prière de renvoyer les deux parties de cet imprimé au créancier sans les séparer, en y joignant obligatoirement un relevé d'identité bancaire (RIB), postal (RIP) ou de Caisse d'Epargne (RICE).

DEMANDE DE PRELEVEMENT.

Valable jusqu'à annulation de ma part

Je soussigné(e) ....

....

autorise le Fonds Arménien de France à prélever le 10 de chaque mois sur mon compte la somme de :

☐ 50 F (cinquante francs)

☐ 100 F (cent francs)

☐ 150 F (cent cinquante francs)

☐ 200 F (deux cents francs)

☐ ... F (.............. francs)

(Cochez la case de votre choix)

Date :

Signature :

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·737 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.734

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՑ ՀԱՅ 4 ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդուած էր արդէն, Հայաստանի ազերի գերիներ ազատ արձակելէն ետք, Բաքու իր կարգին ազատ արձակեց չորս հայ գերիներ, որոնք Երեւան ժամանեցին Սեպտ. 23-ին: Ասոնք են՝ Հայկէթ Դանոյեան, Արամ Բարայեան, Թուրէն Մաթոսեան եւ Էտկար Գրիգորեան: Չորսն ալ օդակայանէն հիւանդանոց փոխադրուեցան: Բժիշկը հաւաստած է որ անոնց առողջութիւնը գոհացուցիչ է:

* * *

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏ»ԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

«Ազգ. Միասնութեան Ուխտ» Հանրային-քաղաքական կազմակերպութեան նախագահը՝ Ռաֆայէլ Համբարձումեան, կազմակերպութեան խորհուրդի անունով դիմած է Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովի սփիւռքահայ պատուիրակներուն առաջարկելով՝ հիմնել «Սփիւռքահայերու (Արեւմտահայերու) քաղաքական միայուն մարմին» որպէս ամբողջ Սփիւռքը ներկայացնող միասնական լիազօր կառոյց:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ՝ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ ԱՅՑԵԼԱԾ

Սեպտ. 23-ին, Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողովին մասնակցողները գլխաւորութեամբ Ռ. Քոչարեանի, Վ. Սարգսեանի, Կ. Դեմիրճեանի, Ա. Ղուկասեանի այցելած են Ծիծեռնակաբերդ եւ ծաղկեպսակ դրած 1915-ի նահատակներու յուշարձանին: Ապա, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած են Կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պօզապալեան եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.:

* * *

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Սեպտ. 23-ին տեղի ունեցած է կառավարութեան հերթական նիստը Վ. Սարգսեանի նախագահութեան ներքեւ: Կառավարութիւնը իր հաւանութիւնը տուած է 1999-ի աշնանային զօրակոչի կազմակերպման մասին որոշումին նախագիծին: «Զէնքի մասին» օրէնքի առընչութեամբ կառավարութիւնը որոշում ընդունած է Հանրապետութեան տարածքին վրայ քաղաքացիական ծառայողական զէնքի, անոնց փամփուշտներու շրջանառութեան կարգաւորման մասին:

Կառավարութեան որոշումով Միացեալ – Նահանգներու «Միաւորուած Մեթոտիստներու Օգնութեան Կոմիտէ» շահ չհետապնդող կազմակերպութեան Հայաստանի մասնաճիւղի ծրագիրը որակուած է մարդասիրական:

Վազգէն Սարգսեան նախարարներու ուշադրութիւնը հրաւիրած է 2000-ի պետական պիւտճէի նախագիծի քննարկման վրայ: Այդ նախագիծը Նոյեմբեր 1-էն պէտք է քննուի Ազգ. Ժողովին մէջ: Վարչապետը շնորհաւորած է Պաշտպանութեան նախարարը, Երեւանի քաղաքապետը եւ բոլոր այն նախարարները որոնք մասնակցութիւն ունեցած են Սեպտ. 21-ի զօրահանդէսին կազմակերպութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ՅՈՐԴԱՆԱՆԸ

ՌՈՒՄԲԵՐ ԳՐՈԶՆԻԻ ՎՐԱՅ

Ալ-Հայաթ արաբական օրաթերթը կը հաղորդէ իր առաջին էջին վրայ, որ Մոսկուա խստօրէն ամբաստանած է Թուրքիան եւ Յորդանանը որոնք թիկունք կը կանգնին Չէչէնիոյ եւ Տաղստանի ահաբեկիչներուն: Նոյն ատեն շնորհակալութիւն յայտնած է Սաուտի Արաբիոյ որ մերժած է օգնել անոնց: Ռուսաստանի Ներքին փոխ-նախարարը այդ ամբաստանութիւնն ընելով, կ'ըսէ թէ փաստեր ունին որոնք ցոյց կու տան թէ մեծ թիւով Թուրք վարձկան զինուորներ կը մասնակցին Տաղստանի կռիւներուն, ջոկատներ կը պատրաստուին Թուրքիա որոնք Չէչէնիա կ'երթան Ազրպէյճանի ճամբով: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Պէն Լատէն արդէն 30 միլիոն տոլար տուած է Բասայեւի եւ 20 միլիոն տոլար ալ Յորդանան հաւաքուած է:

* * *

Այս պնդումներուն անմիջապէս հակազդած է Թուրքիա եւ վարչապետ Պ. Էճէվիթ Սեպտ. 23-ին բացարձակապէս հերքած է իր երկրին որեւէ առնչութիւն նշեալ պնդումներուն:

* * *

Մոսկուա զանգուածային յարձակման կը պատրաստուի Չէչէնիոյ վրայ: Արդէն իսկ, առաջին անգամ ըլլալով, ռմբակոծած է մայրաքաղաքին՝ Գրոզնիի օդակայանը եւ թաղամաս մը: Ռուսաստան վճռած է «մաքրագործել չէչէն աւազակները»: Գրոզնիի համաձայն ռումբեր ինկած են օդակայանի մերձաւոր երկու գիւղերու վրայ: Իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն Մոսկուան որ Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր, իր ռումբերով 200 բնակիչ սպաննած է:

Անկարելի չի նկատուիր որ վարչապետ Պուտին հանդիպում մը ունենայ Մասխադովի հետ, Չէչէնիոյ նախագահը, որ չափաւոր մը կը նկատուի, նոյնիսկ ցարդ՝

(Շար.ը Դ. էջ)

* * *

ՍԻՒՆԻՔԻ ՉՈՐՍ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագիրը եւ «Ամկոր» միջազգային կազմակերպութիւնը համատեղ Սիւնիքի մարզին մէջ իրականացուցած են առողջապահական զարգացման ծրագրեր, որոնց շրջանակներուն նախատեսուած է վերանորոգել եւ վերազինել եօթը գիւղերու բժշկական հիմնարկները: Արդէն չորս գիւղերու մէջ՝ Խնածախ, Շուռնուխ, Ծաւ եւ Արծուանիկ աշխատանքները վերջ գտած են: Այդ գիւղերուն կը տրուի նաեւ 10 հազար տոլար արժողութեամբ դեղօրայք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԱՒԱՐՏԵՑԱՒ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»), Սեպտ. 24. –

Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին Բ. օրուան առաջին նիստը որուն կը նախագահէր Գ. Յարութիւնեան, բացուեցաւ վարչապետ Վ. Սարգսեանի ելոյթով(*): Ան ձեռնարկը կոչեց «դարաշրջիկ համաժողով», ապա ծանրացաւ տնտեսական պայքարի հրամայականին վրայ որ փոխարինած էր երէկուան մարտական պայքարը: Սփիւռքին յուսախաբութիւնները դարմանելու ակներեւ միտումով ան շեշտեց Սփիւռքը լման գործընկեր դարձնելու, գործարքներու թափանցիկ յատկանիշին, վստահութիւն ներշնչելու, կաշառակերութեան դէմ պայքարի կարեւորութիւնը: Խոստացաւ վարչարարութիւնը գործնականացնել, Սփիւռքի երիտասարդութիւնը Հայաստան բերելու միջոցներ գտնել ու տնտեսական զարգացումի յանձնաժողով մը կազմել, Հայաստանցիներէ եւ սփիւռքցիներէ հաւասար մասնակիցներով: Իրեն յաջորդեց Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, ժողովուրդին կեանքին մէջ հոգեւորին կարեւորութեան եւ եկեղեցւոյ անշրջանցելի դերին նուիրուած զեկուցումով մը:

Կուսակցութիւններու յատկացուած բաժինին մէջ խօսք առին Վ. Մանուկեան, Ս. Բաղալեան, Կ. Արմէնեան, Ա. Մարգարեան, Վ. Յովհաննիսեան, Ս. Երիցեան, նաեւ Ս. Կապուտիկեան: Հոս եւս հակառակ քաղաքական հաստարակացին, ելոյթները չյաջողեցան ամբողջովին շրջանցել զգացականը: Նոյն ազդակը տեղ-տեղ յայտնուեցաւ Վ. Օշականի ուժական արտայայտութեան մէջ ալ որ կարգ մը իրողութիւններ շեշտողի գրեթէ հազուադէպ բնոյթը ունէր. ան ըսաւ առանց այլեւայլի թէ Հայաստան քիչ բան գիտէ Սփիւռքին մասին եւ անհրաժեշտ է որ հոնկէ մտաւորականներ, անհատներ ըՍփիւռք մեկնին, ճանչնալու Հայութեան երկրորդ կէսը: Ապա ծանրացաւ «Ո՞վ է Հայը» հարցականին վրայ որ ըստ իրեն Սփիւռքի Հայուն տագնապի պատճառն էր: Ատոր աւելցուց արեւմտահայ մշակոյթի շարունակականութեան տագնապը: Ծափերով ընդմիջուեցաւ անոր խօսքը երբ յայտնեց թէ կը հաւատայ դասական ուղղագրութեան վերջնական յաղթանակին, մինչ աջ ու ձախ դժգոհութեան, հեգնանքի արտայայտութիւններ կ'ուրուագծուէին դէմքերու վրայ...: Վ. Օշական իրեն բնորոշ լաւատեսութեամբ վստահեցուց թէ առողջ էին Սփիւռքի գրականութեան բնագդները, երբ նոյնիսկ քիչ էին գրողները եւ լեզուն երբեմն կը տատանէր:

Յաջորդ բաժինը շարունակեց պատուիրակութիւններու ներկայացուցիչներուն ելոյթներուն շարքը. ԱՄՆ-ու Հայկ. Համագումարի, Հայ Դատի գործունէութեան հիմնական մարզերուն մասին զեկուցումէն ետք Տնտեսութեան նախարար Ա. Դարբինեան ներկայացուց բազմաթիւ կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը որուն իրագործումը ըսաւ թէ անկարելի էր առանց Սփիւռքի մասնակցութեան: Յաջորդական ելոյթներով յայտնուեցաւ Հայաստանի մէջ օրէնքներու թափանցկութեան պահանջ, որպէս գործակցութեան մղող ազդակ: Նոյն նպատակին համար շեշտուեցաւ զեղծարարութեան, կաշառակերութեան երեւոյթներուն եւս սրբագրութեան հրամայականը: ԱՄՆ-էն պատուիրակներ յաճախ անդրադարձան իրենց գործունէութեան մէջ հայ դատի աշխատանքին կարեւոր տեղին:

Այս խումբին զեկուցումները եւս յաճախ տեղ տուին տեղեկատուութեան, ինչպէս Լեհաստանի պարագային. տըխուր էր լսել որ կորուստներու ծանօթ պատմութենէն ետք, այսօր այդ գաղութին անդամները մեծ մասով զիրենք աւելի լեհ կը նկատէին, քան հայկական ծագումի տէր անհատներ: Եւրոպայի երկիրներու պատուիրակները ընդհ. առմամբ ներկայացուցին կազմակերպչական իրենց ձեռքբերումները, համայնքներու վերջին տարիներուն մեծցող թիւերը, հարցերը, ի հաշիւ յաճախ Հայաստանէն արտագաղթողներու:

Ֆրանսայի բազմանդամ պատուիրակութեան բանբեր Տ. Շիրվանեան եւս ներկայացուց շուրջ կէս միլիոն նկատուած գաղութին կազմակերպութիւնները, աւելցնելով որ աշխատանքի կարեւոր մարզերէն էին Հայ Դատի հետապնդումը, Հայաստանը Եւրոպային օդակելու գործը: Սփիւռքի մէջ ներկայացուցչական հարցին լուծումը ան նկատեց ժողովրդավար ընտրութեամբ կազմելի մարմին մը:

Նոյն գիծերով ընթացան Գերմանիոյ, Հոլանտայի, Անգլիոյ, Սկանտինավեան, Պալթեան երկիրներու մասին երբեմն արեւելահայերէնով տրուած զեկուցումները:

Յայտագրին յաջորդ բաժինով նախատեսուած էր աշխատանքի վեց խումբերու կազմութիւնը Սփիւռք – Հայաստան հաղորդակցութեան, քարոզչութեան, Արեւելահայ ու Արեւմտահայերու միջեւ ինքնութեան, յարաբերութիւններու, վերջին տասնամեակին Սփիւռքէն կատարուած օժանդակութեան, տեղեկատուական եւ հաղորդակցութեան թէքնիքներու, տնտեսութեան զարգացման մէջ Սփիւռքի դերին նիւթերով:

Վերջին նիստով խորհրդաժողովը ընդունեցաւ երկու յայտարարութիւն. մէկը խորհրդաժողովինն էր, միւսը Ղարաբաղի հարցին մասին: Որպէս հետանկար որոշուեցաւ ստեղծել վերոնշեալ մարզերուն յատուկ վեց յանձնաժողովներ: Ինչպէս նախորդ օրը, այս անգամ եւս աւարտի փուլէն առաջ խօսք տրուեցաւ ներկաներէ փափաքողներու. կատարուած տեղին դիտողութիւն մը թէ երկու օրուան ընթացքին երբեք չէր խօսուած պիւտճէի հարցին մասին, նկատառումի չարժանացաւ քիչ մը զարմանալի կերպով:

Վերջին միջամտութեամբ մը վարչապետ Վ. Սարգսեան անդրադարձաւ քանիցս շեշտուած արտագաղթի նիւթին, խոստովանելով որ մեծ ողբերգութիւն է, սակայն նաեւ պէտք չէ չափազանցել:

Գոհունակութեան ու շնորհակալութեան խօսքով փակումը կատարեց նախագահ Ռ. Քոչարեան, իր կարգին անդրադառնալով արտագաղթի նիւթին: Բայց լաւատեսութեան շեշտ մը կար իր արտայայտութեան մէջ որ ըսել կու տար թէ արտագաղթողներու որոշ տոկոս մը պիտի վերադառնար վաղը, հետը բերելով դրամագլուխ, նոր կապեր, ինչ որ դժբախտութիւնը կը վերածէր հարստութեան:

Օրուան ու թերեւս ամբողջ խորհրդաժողովին յուզումի ապրումներու գագաթնակէտը եղաւ կէսօրուան ընդմիջումին Եղեռնի յուշարձանին տրուած խմբական այցը, կրօնաւոր դասուն աղօթքն ու միաբերան երգուած «Հայր Մեր»ը, կարմիր ու սպիտակ մեխակներու զետեղումէն ետք. աշնան բացառիկ կերպով պայծառ երկնքին ենթախորքին թիկնած պըսպղուն ու վեհափառ Արարատը ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ վկան կ'ըլլար լուռ խռովքներու, անմար կարօտներու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի. – Որպէս նիւթ մեր ժամանակակից պատմութեան, առանձին եւ ամբողջութեամբ կը հրատարակենք վարչապետ Վ. Սարգսեանի ելոյթը, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 29-ի մեր թիւով:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԵՐԵՔ ԳՐՈՂՆԵՐ ԵՒ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ» ՀԱՐՑԵՐ

Հին թէ նոր բազմաթիւ համբաւաւոր ու ոչ-համբաւաւոր գրողներ ու արուեստագէտներ Հայաստանի կամ հայութեան հետ կապեր ունեցած են: Այդ կապերէն ոմանք եղած են նշանակալից, ուրիշներ՝ դրուագային, բայց յաճախ եղած են ուշադրութեան առարկայ: Այդ ուշադրութիւնը երբեմն չափազանցուած է՝ մեր համեմատաբար երկրորդական դիրքն ու դերը յառաջ քշելու, մեծցնելու, առաջնակարգ նշանակութիւն տալու, բայց այսուհանդերձ այդ կապերը չեն դադրած ու չեն դադրիր հետաքրքրական ըլլալէ:

Հոս պիտի ներկայացնենք երեք պարագաներ, որոնց շուրջ կարելի է յաւելեալ պրպտումներ կատարել:

ՊԼԷԶ ՍԱՆՏՐԱՐ

Վերջերս, օրուան թերթին մէջ տեսակցութիւն մը կար արժանթինցի բեմադիրի մը հետ, որ կը խոստովանէր, թէ իր սեղանի գիրքն է ֆրանսացի (ծննդավայրով՝ զուիցերացի) բանաստեղծ Պլէզ Սանտրարի (Blaise Cendrars, 1887–1961) «Ամբողջական գործեր»ու սպաներէն թարգմանութիւնը: Աւելի մօտէն ուզելով ճանչնալ բանաստեղծը, գիմեցինք մեր ձեռքը եղած աղբիւրի մը՝ Bernard Delvaille, Mille et cent ans de poésie française (Robert Laffont, Paris, 1992), ուր կարդացինք երկու նշանաւոր գործեր՝ «Զատիկը Նիւ-Եորքի մէջ» եւ «Անդրսիպիրեանի ու պզտիկ Ժանն Ֆրանսացիի արձակը»: Յետոյ՝ կենսագրական բաժինը հետաքրքրական մանրամասնութիւններ տուաւ (էջ 1752)· –

«Զաւակ՝ զուիցերացի հօր եւ սկովտիացի մօր, շատ երիտասարդ ընկերացած է իր ծնողներուն Նափոլի, Եգիպտոս, Անգլիա եւ 1902-ին փախաւ տունէն, ճամբորդեց Գերմանիոյ մէջ ու Ռոկովին անունով արտառոց կերպարի մը հանդիպելով, մեկնեցաւ Ռուսաստան: 1904-ին հաստատուեցաւ Ս. Պետերսբուրգ, այցելեց Հայաստանն ու Պարսկաստանը եւ 1905-ի ձմեռը Փէքին անցուց»:

Շարունակութիւնը նոյնքան հետաքրքրական թափառումներու եւ գրացումներու շարան մը կը մատնանշէ, ու կայ մինչեւ իսկ Արժանթին կատարած այցելութիւն մը, 1929-ին:

Տասնըհինգ տարեկանին աշխարհաշրջիկ դարձած այս բանաստեղծը, որուն առաջին գործը հրատարակուած է 22 տարեկանին... Մոսկուա, ինչպէս կը տեսնուի, 17 տարեկանին այցելած է Կովկաս՝ Հայաստան ու Պարսկաստան: 1940ական թուականներուն, արդէն Ֆրանսա կայք հաստատած, լոյս ընծայած է չորս ինքնակենսագրական մեծ քրոնիկներ: Արդեօք անոնց մէջ, թէ այլուր, գրա՞ծ է իր հայաստանեան ուղեւորութեան մասին:

ՈՒՄՊԷՐԹՕ ԷՔՕ

Իտալացի ծանօթ նշանագէտը հաւանաբար միայն մասնագէտներու ծանօթ անուն մը մնար, եթէ 1980-ին չմտնէր վիպագրութեան ասպարէզը, լոյս ընծայելով «Վարդին անունը» վէպը, որ չընդգալից յաջողութիւն ապահովեց իրեն, վերածուելով նաեւ յաջող ժապաւէնի մը: Իր յաջորդ երկու վէպերը՝ «Ֆուքոյի ճօճանակը» եւ «Յաջորդ օրուան կղզին», նոյնքան համբաւ չունեցան, բայց առաջինին վայելած ժողովրդականութիւնը արդէն բաւարար էր: Միջնադարուն ընթացող այս գործը, ուր ընդելուզուած են ոստիկանական վէպը, ժամանակաշրջանի փիլիսոփայական ու քաղաքական վերիվայրումները, վանական կեանքի նկարագրութիւնները, եկեղեցական վէճերն ու մատենագրական պրպտումները, կը կարդացուի մեծ հետաքրքրութեամբ: Հոն կը հանդիպինք Հայաստանի մասին քանի մը յիշատակումներու:

Առաջինը կապ ունի պաւղիկեաններու աղանդին հետ: Ինչպէս յայտնի է, է· դարուն հայ-բիւզանդական սահմանագլխին վրայ ծնունդ առած այս աղանդը մեծ տարողութիւն ունեցաւ ժամանակին, մինչեւ որ ջարդուեցաւ Բիւզանդացիներէն եւ իր մնացորդները Պալքանները փախան, ուր ծնունդ տուին պոկոմիլ աղանդին, ու թերեւս՝ միջնադարեան այլ աղանդներու, ինչպէս գաթարները: Վէպին մէջ, կը խօսուի իտալական Մոնթեֆալքօ քաղաքի իբրեւ թէ աղանդաւորական խմբակի մը մասին, ու գիրենք դատողներէն մէկը կ'ըսէ·–

«– (...) Գիշերները նկուղի մը մէջ կը հաւաքուէին, նորածին մանուկ մը կը բռնէին եւ իրարու կը նետէին մինչեւ որ կը մեռնէր հարուածներէն... կամ այլ բաներէ... Եւ վերջին անգամ զայն ողջ ստացողը՝ իր ձեռքերուն մէջ մեռնելու համար, աղանդապետ կը դառնար... Եւ մանուկին մարմինը կը փշրէի՞ն, ու ալիւրով կը խառնէին՝ պիղծ նշխարներ պատրաստելու համա՞ր:

– Ումպերթինօ – յայտնեց Ուիլիըմ առանց յանձնուելու–, այդ նոյն բաները ըսուեցան շատ դարեր առաջ՝ հայ եպիսկոպոսներու մասին, պաւղիկեան աղանդին մասին· Ու նաեւ պոկոմիլներու մասին»:

Մէկ խօսքով՝ պատմութիւնը կը կրկնուի, եւ տարբեր ժամանակներու նոյն մեղադրանքները կարելի է կրկնել, երբ պէտք է տարբեր մտածողը դատապարտել:

Հեղինակը իր վէպը կառուցած է դըրական յայտնի հնարքով մը· իբրեւ թէ անյայտ ձեռագրի մը թարգմանութիւնն է, եւ պատումը գլխաւոր կերպարին յուշագրութիւնն է դէպքերուն մասին: Պատմողը՝ Ատսօ, պահ մը կը մտնէ աբբայարանի գլխաւոր շէնքը ու հոն կը տեսնէ աւեր եղեկեցիին թմբուկը, ուր քանդակուած է Քրիստոսը՝ Իր գահը բազմած, եւ վերն ու վարը, քրիստոնէութիւնը ընդունելու կոչուած ժողովուրդները· – «Իրենց տարազներով ճանչցայ եբրայեցիները, կապադովկիացիները, արաբները, հնդիկները, փռիւգիացիները, բիւզանդացիները, հայերը, սկիւթացիները եւ հռոմէացիները»: Ու անոնց վերեւը՝ անյայտ աշխարհներու բնակիչները, որոնց շարքին՝ սիրենները, կիկլոպները, «Հայաստանի մօրուաւոր կիները» եւ շատ ուրիշներ:

Պէտք արժէր իմանալ, եթէ այս «մօրուաւոր կիները» իտալացի վիպասանին երեւակայութեան արդի՞ւնքն են, թէ գոյութիւն ունի մատենագրական որեւէ հիմք:

Վերջապէս, քարոզի մը ընթացքին, աբբայարանի ամենածեր վանականներէն մէկը՝ Խորխէ Պուրկոսցի, կ'անդրադառնայ Նեռի՝ Դերաքրիստոսի յաջորդ գալուստին, եւ կը նկարագրէ բոլոր աղէտները·

«Ամէնուր մէջտեղ պիտի գան բարբարոսներու բանակատեղիներ եւ ռազմակառքեր՝ երկիրները գրաւելու համար: Հայաստանի, Պոնտոսի եւ Բիւթանիոյ մէջ պատանիները սուրով պիտի մեռնին, աղջիկները գերի պիտի բռնուին, ուստրեր ու դուստրեր ազգապղծութիւն պիտի գործեն (...)»:

Հոս ալ կրնանք յիշել, որ համաձայն Նոստրատամուսի մարգարէութեան աջ ու ձախ ծաղկող «մեկնաբաններ»ու, երրորդ ու աշխարհակործան ընդհանուր պատերազմը, որ Ցայտնութեան պիտի նըմանի, որպէս իր գլխաւոր թատերաբեմերէն մէկը պիտի ունենայ –ըստ ոմանց– Հայաստանը: Տասնըհինգ տարի առաջ, մօտաւորապէս, այս մասին բացայայտ կերպով յիշուած էր «Փարի Մաչ»ի առաջին էջի յօդուածի մը մէջ...

ԽՈՐԽԷ ԼՈՒԻՍ ՊՈՐԽԷՍ

Էքոյի վէպը, ինչպէս ցոյց տուած է արժանթինցի միջնադարագէտ մը՝ Նիլտա Կուլիելմի, լայնօրէն օգտուած է, որպէս միջգրութենական աղբիւր, արժանթինցի մեծանուն արձակագիր ու բանաստեղծ Խորխէ Լուիս Պորխէսի (1899–1986) կերպարէն ու գործէն: Վերոյիշեալ վանական Խորխէ Պուրկոսցիի անունը արդէն տեսակ մը մեծարանք է Պորխէսին· ութսունամեայ, քառասուն տարիէ ի վեր կոյր, լաբիւրինթոսային Գրադարանին պաշտպանիքները պաշտպանող:

Պորխէս եւս անգոյ գիրքերու, ինչպէս եւ անգոյ աշխարհներու ու լաբիւրինթոսներու մասին փորձագրութիւններ ու մանաւանդ՝ պատմուածքներ գրած է: Անոնցմէ մէկուն մէջ՝ «Թլօն, Ուքպար, Թերթիւս», որ կը պատկանի իր ամէնէն նըշանաւորներու շարքին (եւ որ Էքոյի վէպի յառաջաբանին նախատիպարը կը սեպուի), Հայաստանի մասին կատարած իր միակ գրական յիշատակումը ունի·

«Աշխարհագրական բաժնին մէջ նըշուած տասնըչորս անուններէն միայն կըրցանք ճանչնալ երեքը –Խորասան, Հայաստան, Էրզրում–, բնագրին մէջ բըդմիջարկուած՝ երկդիմի ձեւով»:

Պորխէսի եւ Հայերու յարաբերութիւնը ունի քիչ մը աւելի լայն տարողութիւն, որուն մասին թերեւս կ'արժէ անդրադառնալ այլ առիթով, մանաւանդ՝ ծննդեան 100-ամեակին առիթով:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՉ ՄԸ ՓՈՂ ՂՐԿԵՑԷՔ...

Հայաստանում իշխանութեան փոփոխանը զուգահեռ փոխւում է նաեւ Սփիւռքի հանդէպ ունեցած վերաբերմունքը: Եթէ ուշադիր հետեւենք վերջին տասը տարիների ընթացքին, ակնյայտ կը դառնայ, որ այդպէս էլ չյաջողուեց ճշդել՝ ինչ է Սփիւռքը: Ամէն անգամ նրա որակումը փոխւում է ազգային ողբերգութիւնից մինչեւ ազգային հարստութիւն:

Որքան էլ փորձենք վեհացնել մեր ըդգացմունքները հանդէպ Սփիւռքը, այնուամենայնիւ մեր հիմնական նպատակը շատ պարզ է· մենք Սփիւռքից փող ենք ուզում: Որքան էլ տարօրինակ է, Սփիւռքը այդ փողերը չի տալիս: Խօսքն, ի հարկէ, չի վերաբերում 1–2 ֆինանսաւորւող թերթերին կամ նախընտրական շըրջանում յայտնի 1–2 կուսակցութիւնների ֆինանսաւորմանը:

Փող ուզելու եւ չտալու անվերջ ճանապարհին յօրինւում էին տարբեր կառոյցներ, մեխանիզմներ, որով փորձ էր արւում ֆինանսական հոսք ապահովել դէպի Հայաստան, որն այս պարագայում միշտ կոչւում է ընդհանուր հայրենիք: Պետութեան առաջին դէմքերի, ամէն տեսակ նախարարների լոս-անճըլըսեան ճաշկերոյթները վճարովի հրաւիրատոմսերով թէեւ պարբերական բնոյթ են կըրում, այնուամենայնիւ, աւելի շատ յարմար են վարիէթէի ժանրին, քան տնտեսական զարգացման:

Թերեւս, միակ լուրջ եւ տեսանելի արդիւնքը Հայաստան – Սփիւռք գործնական համագործակցութեան Լաչինի ճանապարհի կառուցումն է: Ինչպէս նաեւ հակադաշնակցական հիստերիայի տարիներին ստեղծուած անվստահութիւնը:

Վերջին 1–2 տարիների ընթացքում որդեգրուեց նոր քաղաքականութիւն. հըռնարաւորին չափ սերտացնել յարաբերութիւնները Սփիւռքի բոլոր կառոյցների հետ: Որպէս նպատակ, սա իրօք անհրաժեշտ է, բայց մեխանիզմների ոչ ճիշդ ընտրութեան դէպքում այն կարող է մընալ դեկլարատիւ ցանկութեան մակարդակին:

Համահայկական խաղերն անշուշտ հետաքրքիր միջոցառում էր, բայց վստահ եմ, որ գաղափարի հեղինակները այլ պըլաններ ունէին: Առայժմ համահայկական խաղերից ամենամեծ օգուտը ստացան մայրաքաղաքի պիցերիաները, որտեղ ճաշում էին սփիւռքահայ պատուիրակութիւնները: Պարզ է, որ նման ծաւալի միջոցառումների միակ օգուտը չպէտք է պիցայի առեւտուրը լինի: Նոյնիսկ ամենաչէզոք հանդիսատեան այն կարծիքն է, թէ մարզական միջոցառումները չուքով չանցան: Չկար այն հետաքրքրութիւնը որի հիմքի վրայ պիտի կառուցուէր «սերտ փոխյարաբերութիւնների» համակարգը:

Յետագայում մենք, ի հարկէ, կարող ենք այլ համազգային միջոցառումներ անցկացնել, ասենք, համահայկական վեհաժողով, գործարարների համաժողով, Արցախում կռուած Սփիւռքահայերի պարգեւատրում, սփիւռքահայ արուեստագէտների կոնֆերանս եւ այլն: Ինչ ուզէք: Ինչ ծաւալի եւ բովանդակութեան միջոցառում ասես կարելի է յօրինել: Բայց ամէն անգամ արձանագրելու ենք, որ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները առայժմ կարգաւորման կարիք ունեն:

Փոխադարձ անվստահութեան յաղթահարման միակ միջոցը փողն է: Միայն ուղղակի ինվեստիցիաների շնորհիւ է հըռնարաւոր համահայկական կոչուող միասնութիւնը: Սփիւռքահայը որպէս գործնական հայրենիք կը ճանաչի Հայաստանը միայն այն դէպքում, եթէ այստեղ ներդրած փող ունենայ: Ներդրած եւ ոչ թէ նուիրաբերած: Հակառակ դէպքում, այս կամ այն ֆոնդին 500 տոլար նուիրած Արժանթինահայը էլի 3–4 հազար ծախսելու է, որ ընտանիքով գայ Հայաստան ու հեռուստացոյցով ազդարարի իր նուէրը:

Այստեղ ամենակարեւոր հարցն այն է, որ չահաւէտ պիզնէսի ստեղծման, փող դնելու պայմանների միակ պատասխանատուն Հայաստանի իշխանութիւններն են: Ամէն տեսակ միջոցառումներ կազմակերպելու, չհիմնաւորուած ֆինանսներ վատնելու փոխարէն պէտք է կարգի բերել օրէնքները, զսպել ռեգիոնալ կլանների յաւակնութիւնները, չխրախուսել ախպարին քցելու պրակտիկան: Կ'արժուի այս ամէնը, կը լինի նաեւ խոր ու փոխադարձ զգացմունքը միմեանց հանդէպ: Իսկ առայժմ Հայաստանը Սփիւռքի համար մնալու է որպէս «անտիպլիդ»* ծրագրի շրջանակներում կին տանելու երկիր:

ՀԱՅԿ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

«Հայկական Ժամանակ», Սեպտ. 14

(*) "Անթի-սիտա":

ՌԱՖԱՅԷԼԼՈՅԻ ԴՐՈՇՄԸ՝ ԳԾԱՆԿԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՒԱՐՏԱԾ ԵՐԿԸ

Կարճատեւ բայց արգասաւոր կերպով բեղուն կեանք: Ռաֆայէլլօ Սանցիօ այն քիչերէն է որոնց վաղակամ հանճարը գիրենք կը վերածէ կուռքերու, որոնց տիպարն ու հսկայական ազդեցութիւնը արուեստին կը շնորհեն այն խորհուրդն ու կախարդանքը, որոնք սահմաններ չեն ճանչնար:

Այս տարուան ընթացքին, դասական արուեստին նուիրուած կարեւոր ցուցահանդէսներէն մէկը կը վերաբերէր Ռաֆայէլլոյի եւ իր հետեւորդներուն: Ձեռնարկը, «Հռոմ եւ Ռաֆայէլլոյի դասական ոճը· 1515–1527» խորագրուած, յաջորդաբար երկու քաղաքներու մէջ տեղի ունեցաւ· Նախ Մանթովա (Իտալիա), թէ Պալատին մէջ, ապա Վիէննա (Աւստրիա), Ալպերթինայի մէջ:

Ռաֆայէլլօ, Լէոնարտօ տա Վինչի, Միքէլանճելօ Պուօնարոթի· երեք առասպելական անուններ, որոնք Բարձր Վերածնունդը կերտեցին: Առասպել դարձաւ նաեւ իրենց կեանքը: Ռաֆայէլլօ մահացաւ երիտասարդ, երեսունեօթը տարեկանին, Աւագ Ուրբաթի գիշերը, 1520-ին: Հռոմի մէջ, նոյն ժամերուն, Պապին պալատին մէջ լայն ճեղքեր բացուեցան եւ քահանայապետը պարտաւորուեցաւ իր սենեակները լքել: Մարքօ Ֆապիօ Ափոլլոնի կը գրէ թէ իր ժամանակակիցները, բնականաբար, տեղի ունեցած երկու եղելութիւնները իրարու կապեցին: Այսպէս, Պապին նկարիչին, նոր Ս. Պետրոսի եւ Ս. Պաւղ-

ներու ճարտարապետին մահով, առոր երկերը ցաւէն կը պատռուէին: Իսկ մարգարէ մը, եղածին մէջ պիտի նախատեսէր ապագայ դժնդակ իրադարձութիւններ. Լեւոն Ժ. Պապին մահը եւ քահանայապետութեան անանկութիւնը, քրիստոնեաներու միութեան քանդումը, Հռոմի աւարկու գրաւումը 1527-ին, որ Ռաֆայէլլոյի հետեւորդները ցրուեց:

Ասոնցմէ, Ճուլիօ Ռոմանօ, նախընտրելին, արդէն չորս տարի առաջ ապահովութիւն գտած էր Մանթովայի արքունիքը, ուր ան դարձած էր նոր Ռաֆայէլլօ մը, որուն նկարչական եւ ճարտարապետական արուեստին շնորհիւ, կոնծականերու Մանթովան նոր փոքր Հռոմի մը վերածուած էր: Հետեւաբար, պատահական չէ որ ցուցահանդէսը նախ տեղի ունենար Մանթովայի Թէ Պալատին մէջ, որ որպէս կառոյց, Ռոմանոյի յղացքն էր:

Ձեռնարկէն նոյնիսկ եթէ չեն բացակայած կարգ մը իւղանկարներ (ինչպէս «Սփինոլա Աստուածամայր»ը, զոր Ռոմանօ նկարած է ուղղակի հիմնուելով Ռաֆայէլլոյի մէկ գծանկարին վրայ, կամ փոքր չափի «Հերց Աստուածամայր»ը, որ այս առթիւ առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած է որպէս Ռաֆայէլլոյի գործը), անոր առիծի բաժինը կը կազմէին գծանկարները: Եւ այլ կերպ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Ռաֆայէլլոյի կեանքի վերջին շրջանին, իրեն եղած պատուէրները, քահանայապետութեան եւ ժամանակուան ամէնէն կարեւոր գնորդներուն կողմէ, այնքան առատ էին որ յաճախ նկարիչ Ռաֆայէլլոյի գործը կը նմանէր ճարտարապետի մը ըրածին, որ բոլոր մանրամասնութիւններով նախագիծ մը կը յանձնէ կատարողներու, որոնք յետոյ աւարտական աշխատանքը կ'իրագործեն:

Տակաւին, Ռաֆայէլլոյի միայն նկարներ, խորանի պրչակներ, որմնանկարներ չէին որ կը պատուիրուէին, այլ նաեւ՝ կճակներու եւ քանդակներու գծանկարներ, գործերու եւ արծաթեղէններու նախագիծեր, որոնք բոլորը չէին կրնար միայն իր ձեռքերով իրագործուիլ: Այնքան որ քանի մը տարի Ռաֆայէլլոյի աշակերտները կրցան վարպետին յետ մահու գործը շարունակել, իրենց որպէս ժառանգ ձգուած գծանկարներու եւ նախագիծերու վրայ հիմնուելով, թէ՛ որպէս իտէալ եւ թէ՛ որպէս առանդ: Իսկ երբ ուղղակի գործելու առիթը պակսէր, Ռաֆայէլլօ իր նկարը վերարտադրելու գործը կը յանձնէր փորագրիչի մը, որպէսզի առիկա գէթ աշխատանքին կրկնօրինակը կատարէր եւ գայն տպէր, աշխարհին մէջ տարածելու համար:

Ցուցադրուած երեք հարիւր գործերուն մեծ մասը կը պատկանի Ալպերթինա Թանգարանին, իսկ մնացեալը այլազան հաւաքածոներէ եւ հաստատութիւններէ եկած էին: Ասոնք ընտրուած էին՝ առաւելագոյն չափով բաղդատականներ եւ զուգահեռներ պարզելու համար, ինչպէս եւ ներկայացնելու Ռաֆայէլլոյի արուեստին իւրաքանչիւր երեսակը եւ այլազան այն ձեռքերուն աշխատանքը՝ որոնք իրեն օգնած էին:

Այս ցուցահանդէսը նաեւ անսպասելի եւ բացառիկ իրադարձութեան մը պատճառ դարձաւ: Երբ առոր պատրաստութեան ընթացքին Ռաֆայէլլոյէն գծանկար մը փրձուած էր իր հին յատակէն, երեւան եկած էր անոր ետին գտնուող այլ գծանկար մը, որ Ս. Պետրոս Կաթողիկէի յատակագիծին մէկ մասը կը պարզէ: Այս ծրագիրը թուղթին վրայ մնացած էր, Ռաֆայէլլոյի մահուան պատճառով:

Շուրջ հինգ դար ետք, Ռաֆայէլլոյի կողմէ «փոքր» նուէր մը, տեղի ունեցած ձեռնարկին առթիւ...:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

(Քաղուած՝ "Փանորամա"էն)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 12-ին, ըստ աւանդութեան, Խաչվերացի տօնակատարութեան հանդիսութիւնը կատարուած է պայծառ կերպով: Պատարագին նախագահած է Պատրիարքը, պատարագած է Շահան Արք.: Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեան սիրոյ սեղան մը սարքուած է ի նպաստ Ներսէսեան - Երմոնեան վարժարանին, եկեղեցւոյ կից Կիւլպէնկեան սրահին մէջ: Նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղային խորհուրդի ատենապետ՝ Արէտ Կիւլթաչեան կարդացած է կարճ տեղեկագիր մը, բացատրութիւն տալով կատարուած նորոգութիւններուն մասին: Ցաւով դիտել տըւած է որ Թաղային խորհուրդը եւ Պատրիարքարանը, յետ երկար խորհրդակցութիւններու, որոշած են որ Ներսէսեան - Երմոնեան վարժարանն ալ միացընեն միւսներուն եւ գայն չարունակեն պահել միայն որպէս մանկավարժարան: Այս պատճառով վերջ տրուած է քանի մը ուսուցիչներու պաշտօններուն: Գեղարուեստական փոքր բաժինէ մը ետք, ելոյթ ունեցած է Պատրիարքը, ողջունելով յաջորդ օրուան վերամուտը: Եղած են նըւիրատուութիւններ եւ հաւաքուած է գոհացուցիչ գումար մը: Սիրոյ սեղանի աւարտէն ետք, Շահան Արք.ի նախագահութեամբ կատարուած է ռեհանի օրհնութիւն:

ՏԱՐՈՒԻ՞ՆԸ ԹԷ ԳԻՐՔ ԾՆՆԴՈՑԸ

Մաքրակրօն Ամերիկացիներուն համար միշտ վէճի նիւթ եղած է մարդկային եղափոխութեան մասին տարուինեան տեսութեան եւ կրօնական բացատրութեան հակադրութիւնը: Այս վէճը այնքան սուր բնոյթ առած է որ Գանսասի նահանգին մէջ վերջերս որոշուած է դպրոցներու աշակերտութեան քննութիւններուն մէջ տեղ չտալ նիւթին: Կ'ըսուի թէ Ամերիկացիներու միայն 10%-ը կը հաւատայ մարդարարածին համար տարուինեան տեսութեամբ բացատրուած եղափոխութեան ընթացքի մը: Աւոր փոխարէն 44% է տոկոսը անոնց որոնք կը հաւատան Գիրք Ծննդոցով տրուած տարբերակին: Այլ խօսքով՝ աւելի ընդունելի է ստեղծագործութիւնը աստուածային կամքի մը արդիւնք նկատելու հակումը, քան՝ կապիկներէ սերած ըլլալու վարկածը:

Վէճը հասած է մինչեւ նախագահական թեկնածուներու շրջանակին: Զարմանալի է որ այդ շրջանակին մէջ ալ գիտութիւնը կը գիջի հաւատքին: Փոխ-Նախագահ Ալ Կոր անգամ որ գիտական ուսուցումի ջատագով կը նկատուի, մերժած է հարցին մասին յստակ ձառ մը խօսիլ: Ակնարկելով Գանսասի որոշումին, ան ըսած է թէ ինք կը նախընտրէ որ եղափոխութեան նիւթը աւանդուի տըղոց, բայց եւ այնպէս պէտք է ըլլայ արարչագործական տեսակէտին ալ դասաւանդութիւնը: Երբ իրեն դիտել տրուած է որ նման վիճակ հակասահմանադրական է, Կորի խմբակը սրբագրութիւն մը բերած է յայտնուած տեսակէտին. արարչագործութեան դասաւանդութիւնը յարմար դատած է կրօնքի դասաժամերուն եւ ոչ գիտութեան: Բաներ մըն ալ աւելցուցած է թէ թեկնածուն Գանսասի որոշումը սխալ կը նկատէ եւ տարակարծիք է:

Այս ձեւով անգամ Կորի ընթացքը նախընտրելի կը նկատուի քան հանրապետական իր երկու մրցակիցներունը: Անոնցմէ Պուշ զօրավիգ է երկու տեսակէտներուն միաժամանակ ուսուցման, իսկ Էլիզապէթ Տոլ եւ Մաք Գէն կ'ըսեն թէ ամէն նահանգ ինք պէտք է որոշէ:

«Ուաշինկթըն Փոսթ» անդրադառնալով երեւոյթին, կը գրէ թէ ԱՄՆ-ու յաջորդ Նախագահը չէ որ պիտի որոշէ դպրոցականներու սորվելիքը. բայց հետաքրքրականը տեսնելն է թէ թեկնածուները ո՛ր աստիճանի կը խուսափին ոչ ժողովրդական նկատուած իրականութեան մը պաշտպան կանգնելէ: «Նման խիզախ ղեկավարներով կարելի է գոհ ըլլալ որ թուաբանութիւնը եւ տրամաբանութիւնը Ամերիկացուն համար կը շարունակեն դասաւանդուելու արժանի նիւթեր ըլլալ»...:

ՔԱՂՀԱՆ

PETIT FUTE

COUNTRY GUIDE

Arménie (*)

Իսկապէս շահեկան ուղեցոյց մըն է զոր խմբագրած է Կարօ Իւլիւպէեան, ճոխ եւ մանաւանդ ընթացիկ տեղեկութիւններէ տարբեր: Հոն կարելի է գտնել անծանօթ կամ քիչ ծանօթ Հայաստան մը իր տեսարժան վայրերով, համբաւի չարժանացած պանդոկներու եւ ճաշարաններու ցանկով, կորսուած անկիւններու յայտնաբերմամբ:

250 էջնոց հատորը, պատկերազարդ, կ'ընդգրկէ հետեւեալ գլուխները. - Երեւան (պատմութիւն, փոխադրական միջոցներ, կեցութիւն, գործնական տեղեկութիւններ, ճաշարան, պտոյտ, յուշարձան եւ թանգարան, գնում, զուարճութիւն), Երեւանի շուրջ (Արարատեան դաշտ, Զուարթնոց, Էջմիածին, Սարդարապատ, Գառնի, Գեղարդ, Խոսրովի անտառ, Դուին, Խոր Վիրապ, Ծաղկաձոր), կեդրոնական Հայաստան (Աշտարակ, Ապարան, Գիւմրի, Անի, Թալին, եւլն.), Սեւանայ լիճ (լիճը, շրջանը, Սեւան), հիւսիսը (Դիլիջան, Հաղարծին, Իջեւան եւլն.), հարաւը (Զանգեզուր եւ Ղարաբաղ): Հատորը կը բացուի ներկայացումով մը եւ գործնական տեղեկութիւններով, Հայաստան երթալու ձեւակերպութեանց մասին:

Ով որ մանրամասնօրէն թղթատէ հատորը, մանաւանդ օտարը, կրնայ բաւական լրիւ գաղափար մը ունենալ Հայաստանի եւ Հայոց մասին: Հայ ընթերցողը, գոնէ ան որ քիչ շատ ծանօթ է իր հարցերուն, մշակոյթին, գրականութեան, կրօնքին, պատմութեան, թերեւս վրիպումներ կամ թերիներ եւ ոչ անհրաժեշտ անկողմնակալ մօտեցում մը գտնէ մանրազնին քննարկումէ մը ետք, բայց այդ երկրորդական է, երբ կրնանք հաստատել թէ Կարօ Իւլիւպէեան լուրջ եւ բծախնդիր աշխատանք մը տարած է, որ այլապէս գնահատելի է:

(*) Le Petit Futé, Country Guide, Arménie, Nouvelles Editions de l'Université, Paris, 1999.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ
Ա. Գիրք

Խմբագրական կազմ՝
ԳԱՌՆ, ՄԱՐՈՒՇ, ԻՇԽԱՆ

Հալէպ, 1999

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

- Ես իմ մասնաւոր աղբիւրներս ունիմ... տեղն ի տեղօք իմացայ ամէն բան... եկողները երեք հոգի են:

- Երե՞ք հոգի, - գոչեց Մօլլան:

- Այո, - երեք հոգի, - շեշտեց Թաթուլ:

- Երեքն ալ ինծի՞ համար եկած են:

- Չեմ գիտեր, բայց սա իմացայ, որ դուք իրենց գլխաւոր նպատակն էք:

- Պէտք է, որ ռումանական ոստիկանութեան դիմեմ ու այդ մարդիկը հեռացընել տամ հոսկէ:

- Ռումանական ոստիկանութիւնը չի կրնար միջամտել առոր, պարապ տեղը պէտք չկայ խնդիր յարուցանելու:

- Բայց ես չեմ ուզեր, որ այսպէս լըրտեսներով շրջապատուիմ:

- Հարկաւ ճարը կը գտնենք այդ մարդիկը հեռացնելու: Միայն թէ հարկ է, որ նախ անոնց բնակած տեղը իմանամ:

- Անուննին իմացա՞ր գոնէ:

- Այս իրիկուն լուր պիտի բերեն ինծի, բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունի անունը... կրնան կեղծ անունով եկած ըլլալ հոս... բուն խնդիրը իրենց անձը ճանչնալուն վրայ է:

- Այդ մարդիկը չելլան ինծի դէմ, մահափորձ մը չընե՞ն, - ըսաւ Մօլլան, որուն մտատանջութիւնը կ'աւելնար:

- Չեմ կարծեր, - պատասխանեց Թաթուլ տարտամ կերպով մը:

- Զըլլալիք բան չէ... այդ էնկիւրիի մարդիկը ամէն բանի կարող են:

- Այդչափ առաջ չեն կրնար երթալ:

- Ինծի ալ այնպէս կու գայ, բայց...

- Ես մէկ մը այդ մարդոց հետքը գըտնամ, անկէ ետքը դիւրին է:

- Ի՞նչպէս պիտի կրնաս գտնել:

- Դժուար չէ... հիմակուընէ արդէն մարդ դրած եմ, խուզարկութիւն կը կատարեն կոր:

Այսպէս խօսակցելով՝ հասան Շօսէ, ուր օթօն կեցնել տուին ու վար իջան:

- Հիմա ո՞ւր պիտի երթաք, - հարցուց Թաթուլ:

- Դուն ետեւէս եկուր, - պատասխանեց Մօլլան:

Ու ծառազարդ պարտէզ մը մտաւ, որուն խորը գարեջրատուն մը կար:

Առտուան այդ ժամուն ոչ մէկ յաճախորդ կար ներսը: Միայն երկու ծառաներ սեղանները մաքրելով եւ աթոռները շարելով զբաղած էին:

- Հոս ազատօրէն կրնանք խօսակցիլ, - ըսաւ Մօլլան, - ո՛չ բարեկամներ կու գան մեզի անհանգիստ ընելու եւ ո՛չ ալ լըրտեսներ՝ մեզի դիտելու:

- Այո, այստեղը լաւ է, - հաստատեց Թաթուլ:

Եւ սեղանի մը քով բազմեցան:

- Ես սուրճ պիտի խմեմ, իսկ դո՞ւն, - հարցուց Մօլլան, երբ ծառան եկաւ տըրնկուեցաւ իրենց առջեւ:

- Ես ալ քոնեակ մը, - պատասխանեց միւսը:

Ապսպրանքը ընելէ ետքը Մօլլան դարձաւ Թաթուլին:

- Հիմա խօսէ տեսնենք, - ըսաւ:

- Երէկ իրիկուն Ռուսճուգի մեր ընկերներէն նամակ առի, - պատասխանեց Թաթուլ ցած ձայնով ու խորհրդաւոր ձեւով մը:

- Էյ, ի՞նչ կար այդ նամակին մէջ:

- Խիստ կարեւոր տեղեկութիւն մը... Իվան Խարուֆօվը հոն է եղեր:

- Իվան Խարուֆօվը ո՞վ է, - հարցուց միւսը անտարբեր:

- Ի՞նչպէս, չէ՞ք լսած, չէ՞ք իմացած նշանաւոր պուլկար յեղափոխական Իվան Խարուֆօվի անունը:

- Ես Պոլիս այդ տեսակ բաներով չէի զբաղեր:

- Աշխարհի մէջ չկայ յեղափոխական մը, որ Իվան Խարուֆօվը չճանչնայ կամ գոնէ անունը լսած չըլլայ:

- Բեզի ծանօ՞թ է:

Թաթուլ ժպտեցաւ եւ ըսաւ.

- Իրարու հետ աղբօր պէս ենք... ես անոր համար կեանքս կը զոհեմ, ան՝ ինծի համար:

- Ի՞նչ ըրած է մինչեւ հիմա:

- Ի՞նչ չէ ըրած... բոլոր կարեւոր մահափորձերուն մէջ մասնակցութիւն ունի... մակեդոնացի խմբապետները կը խնճենան վրան, բոլշեւիկներուն հետ ալ յարաբերութեան մէջ է... առկէ զատ պայթուցիկ ռումբեր շինելու մէջ մէկ հատիկ է... ինք մասնաւոր գիտեր ըրած է այդ մասին, որուն գաղտնիքը մարդու չի հաղորդեր:

- Այդքան վտանգաւոր յեղափոխական մը ի՞նչպէս ազատօրէն կը պտըտի Ռուսճուգի մէջ:

- Ո՞վ պիտի համարձակի դպչիլ իրեն:

- Ոստիկանութիւնը գինքը չի՞ ձերբակալեր:

- Ոստիկանութիւնը կը սարսափի իրմէ:

- Զարմանալի բան:

- Այդ Իվանը բուն մեզի պէտք եղած մարդն է: Իվանին հետ ամէն բան ընելու կարող ենք:

- Ո՞ւր...

- Ուր որ ալ ըլլայ, Պոլիս կամ Էնկիւրի:

- Բայց ի՞նչպէս կրնաք Թուրքիա մըտնել:

- Եթէ պէտք ըլլայ, մենք ամէն տեղ կը մտնենք - կ'ելլենք, մեզի համար արգելք չկայ:

- Ասկէ զատ այդ Պուլկարը ի՞նչպէս մեր դատին համար պիտի աշխատի:

(Շար. 110)

(Շար. Ա. էջէն)

Ռուսերուն մարդը, բայց, վերջերս Մոսկուա դոհ չէր եւ կ'ըսէր որ ազատ ձգած է ահաբեկիչները, որ իր հողամասին վրայ գործեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՔՔ–ն յայտարարեց Սեպտ. 23–ին որ խումբ մը զինուորեալներ պիտի ղրկէ Անգարա խաղաղութեան ուղերձով մը Թուրքիոյ իշխանութեանց, իբրեւ հետեւանք Էօճալանի կոչին: Էճէվիթ ողջունած այդ կոչը, ճշդելով թէ ապստամբները ներում կը ստանան պայմանաւ որ մասնակցած չըլլան Թուրք զիօրքերուն դէմ զինեալ գործողութեան մը:

ՌԱՅԻՍԱ ԳՈՐԲԱՉՈՎԱՅԻ թաղումը կատարուեցաւ Սեպտ. 23–ին, Մոսկուայի պատմական Նովոդիեվիչիէ գերեզմանատան մէջ: Ներկայ եղան բազմաթիւ օտար անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Մարկարէթ Թաչէր, Հ. Քոհլ, Հ. Տ. Կէնչէն, նաեւ Ելցինի կինը եւ բազմաթիւ դեսպաններ:

ՓԱՐԻԶԻ 5–րդ եւ 3–րդ թաղամասերու ընտրական խարդախութիւններուն մասին ամբողջ թղթածրար մը հրատարակած է Լիպերասիոն (Սեպտ. 24) ուր երեւան կը հանուին Թիպերիի (5–րդ թաղամաս) եւ Ժ. Տոմինաթիի (3–րդ) մեթոտները: Թղթածրարին կ'ընկերանայ սրամիտ խմբագրական մը ուղղուած Պալին, ուր Ժան–Միշէլ Հելվիկ Վատիկանի ուշադրութեան կը յանձնէ այդ գործելակերպը, քանի որ ծրագիր կայ սրբացնելու Ժան Թիպէրին (կինը ըսած էր Հարցագրոյցի մը ընթացքին):

ՍԵՐՊԻՈՅ ընդդիմութիւնը նոր պարտութիւն մը կրեց Սեպտ. 23–ին, հազիւ 2000 հոգի համախմբելով Պելկրատ: Երկու օր առաջ ցուցարարներու թիւը արդէն 20 հազար էր միայն, յաջորդ օրն ալ 5000–ի իջած էր: Օգոստոս 19–ին 150 հազար եղած էր անոնց թիւը:

ԱՐԵՒԻ խաւարումէն (Օգոստոս 11) 7 հոգի կուրցած են Ֆրանսայի մէջ: Ընդհանուր ձեւով 122 հոգիի ցանցենին (ռեթինն) վնասուած է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անթուան Հէքիմեանի թարմ յիշատակին «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն Տիկին Ոսկանեան 200 Ֆր., Տիկին Հէքիմեան 300 Ֆր.:

***

Տիկին Արշալոյս Պալեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր զաւկին՝ Հայկ Պալեանի մահուան 36–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16–ին,

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարժարանիս 1999 – 2000 տարեշրջանի վերամուտի թուականն է Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն եւ կը շարունակուին: Բոլոր այն ծնողքները, որոնք տակաւին չեն արձանագրած իրենց զաւակները, կրնան դիմել Վարժարանի Քարտուղարութեան:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ 14–էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար կարելի է հեռաձայնել՝
04 78 60 47 18 թիւին:
ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԵՕԹԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտ. 26–ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Արեւմտեան Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ սատարողաց յիշատակին:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45–ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանայ իր դռները կը վերաբանայ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14.30–էն 17.30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche — Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել 01 4 4 59 23 50 թիւին:

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT : Ecole russe de violon avec option musique arménienne

Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé du Conservatoire National Komitas d'Erevan

Cours au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème
Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h
Renseignements et inscriptions auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN :
Tél. : 01 47.81.57.45.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70e ANNIVERSAIRE

GALA EXCEPTIONNEL

des Section Rhône-Alpes de la Croix Bleue des Arméniens de France

«LES BALLETS GAYANE»

Dimanche 3 Octobre à 15 heures 30

Salle Rameau
29, rue de la Martinière — 69001 LYON

Repas à Bièvres

Le repas annuel organisé par la Section d'Issy-les-Moulineaux de la Croix Bleue, qui se déroule au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES, aura lieu

le Dimanche 3 Octobre

Un car partira à 12 heures 30 du 45, rue de la Défense avec arrêt à 12 heures 45 devant l'Eglise arménienne 6, avenue Bourgain.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire auprès des khatchouhies au plus tard le **27 Septembre**.

Tél : 01 46 42 90 68
01 40 95 81 33;
01 46 45 61 61
ou 01 46 48 62 87.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թագէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական Երեկոյթ

ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ–ի
«ՈՍՏԱՅՆ 3–ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ»
գիրքի հրատարակութեան առթիւ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ հեղինակն ու գիրքը:

ՎՐԷԺ–ԱՐՄԷՆ կը խօսի գրքի երկնումին մասին սահիկներու ցուցադրութեամբ:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28,
ժամը 20.30–ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

23ème RENTREE
le Mercredi 6 Octobre 1999

Portes ouvertes et inscriptions
Mardis 21 et 28 septembre de 17h à 19h
Mercredis 22 et 29 septembre de 14h30 à 19h

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au language - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 2000 et 2001
Conversations adultes
EVEIL à L'IDENTITE et à la CULTURE ARMENIENNES
Cours (enfants, adolescents)
Heure du conte
MUSIQUES
Eveil musical - Solfège
Piano - Violon
Guitare (liste d'attente)
Musique d'ensemble
DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe de garçons
Académique (sur audition)
Danse d'ensemble
ARTS
Atelier dessin - Arts plastiques
ARTS MARTIAUX - Kung Fu
en association avec l'ABBA
LECTURES
Bibliothèque - Diffusion

REPRISE DES EMISSIONS
SUR RADIO AYP FM
LE 29 SEPTEMBRE à 10h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

VOYAGE A VENISE

DU 18 AU 21 NOVEMBRE

Voyage par avion : Paris / Venise / Paris (Nouvelles Frontières)
Hébergement en hôtel***, demi-pension

Programme prévu :

Visite de VENISE : Place St Marc, Palais des Doges, Basilique St Marc, Campanile, Anciennes prisons, «Pont des Soupirs».
Croisière dans les îles Murano, Burano, Torcello.
Visite de l'île San Lazzaro, des Pères Mekhitaristes.

Participation : **2.650 F** (Supplément ch. seule : **680 F.**).

INSCRIPTIONS :
Association Sainte-Croix de Paris : 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris; Tél. : 01 40 51 11 90;
ou *Paroisse de Paris*, 13, rue du Perche, 75003 Paris; Tél. : 01 44 59 23 50.
N.B.- Les inscriptions seront closes le 30 septembre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.738 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.738

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 24/27)

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԳՆԱՑ

Սեպտ. 26-ին, վարչապետ Վ. Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմեն Ելմտական նախարար՝ Լ. Բարխուդարեան, տնտեսական նախարար՝ Ա. Դարբինեան, Գիւղատնտեսութեան նախարար՝ Գ. Շահպազեան, Կեդրոնական Դրամատան նախագահ՝ Տ. Սարգսեան, նախագահ Քոչարեանի խորհրդական Վ. Ներսիսեանց եւ պաշտօնական այլ անձեր, ԱՄՆ մեկնեցաւ:

Պատուիրակութիւնը պիտի մասնակցի Համաշխարհային Դրամատան կառավարիչներու տարեկան ժողովին:

Վարչապետը զանազան հանդիպումներ պիտ ունենայ, Ուաշինկթըն պիտի տեսնուի նաեւ փոխ-նախագահ՝ Ալ Կորի հետ:

***

«ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ» ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սեպտ. 24-ին, Հայաստանի Գրողներու Միութեան «Կլոր սեղան»ը ձեւով մը շարունակութիւնը հանդիսացած է նախորդ օրուան Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողովի մշակութային յանձնախումբի բարձրացուցած միասնական ուղղագրութեան անցնելու հարցին: Միութեան քարտուղարը՝ Արգար Ափինեան հրաւիրած է մասնակցողները դերծ մնալ կիրքերէ եւ զգոյշ մօտեցում ցուցաբերել: Գրեթէ բոլոր ելոյթները շեշտած են Հայաստանի եւ Սփիւռքի լեզուաբաններէն համատեղ յանձնախումբ մը ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը: Անոր պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել դասական ուղղագրութիւնը սկիզբէն իր տրամաբանական կառոյցներով եւ զարգացումներով, հիմնելով «առանց յաղթելու եւ յաղթուելու» սկզբունքին վրայ: Այս ուսումնասիրութիւններու հիման վրայ կը ստեղծուի մէկ ուղղագրութիւն երկու հատուածներու համար: Նոր ուղղագրութեան անցնումը կ'ըլլայ հանգրուան առ հանգրուան:

Խնդրին շուրջ արտայայտուած են Հ. Լեւոն Զէքիեան, Միշա Հայրապետեան (Թեհրան հայերէնագիտական դասընթացքներու տնօրէն), Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեան («Մաշտոց» հայ լեզուի պաշտպանութեան միութիւն), Ջանի Միրզաբէկեան (Հայաստանի ճարտարագիտական համալսարանի լեզուներու բաժնի վարիչ), փրոֆ. Վահէ Վահեան, Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան արբահայրը՝ Հ. Պօղոս Գոճայեան:

***

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Սեպտ. 24-ին, Երեւանի մարզա-համերգային համալիրին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի, Արցախի եւ ըՍփիւռքի լրագրողներու հանդիպում: Մասնակցողները ողջունեց Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Արա Պապեան:

Ելոյթներ ունեցան Նարինէ Մկրտչեան (Հայաստանի Մամուլի Ազգ. Ակումբ), Արա Գոչունեան («Ժամանակ», Պոլիս), Սասուն Պասկեւիչեան («Հայաստան» հեռատեսիլ, ԱՄՆ), Մհեր Շահգալդեան (Հայաստանի Ազգ. Ձայնասփիւռի արտասահմանի համար արուող հաղորդումներու գլխաւոր խմբագիր), Կարինէ Քոչարեան («Արձագանգ» հեռատեսիլ, ԱՄՆ), Յակոբ Աւետիքեան («Ազգ»), Տիգրան Յարութիւնեան («Նոյեան Տապան» գործակալութիւն): Անոնք արտայայտուեցան լրատուական միջոցներու առջեւ ներկայացած հարցերուն: Սփիւռքը ժամանակին եւ անհրաժեշտ լուրեր չի ստանար Հայաստանի ներքին առօրեային մասին, Հայաստանի մամուլն ալ պատշաճօրէն չի լուսաբաներ Սփիւռքի հայկական համայնքներու առօրեային մասին:

Ամփոփումը ընելով Ա. Պապեան նշած է որ լայն լրատուութեան փոխանակում կ'ըլլայ համացանցով որ մեր ապագայ «տեխնոլոգիա»ն է:

***

Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼ

Նախագահ Քոչարեանի Սեպտ. 24-ի հրամանագրով Արտաշէս Թումանեանը Արտաքին նախարարութեան Ա. տեղակալ նշանակուած է: Ծնած է Դերեթաշէն գիւղը, աւարտած է Երեւանի Կ. Մարքս Բազմարուեստից Հիմնարկը: 1997 – 98 եղած է Հարկային տեսչութեան պետ, 1998-ին ալ նախագահի խորհրդական. նոյն օրը, Ռ. Քոչարեան այլ հրամանագրով մըն ալ վերջ տուած է Ա. Թումանեանի խորհրդականի պաշտօնին:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ղեկավարները բարձր գնահատելով վարչապետին ելոյթը Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովին, առաջարկած են ստեղծել «Երկրի հիմնադրամ» մը որ շօշափելի ծրագրերու փինանսաւորումը կ'ապահովէ:

Վ. Սարգսեան շնորհակալութիւն յայտնած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի աջակցութեան համար անկախութենէն ի վեր:

Նոյն օրը, Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Կ. Դեմիրճեանն ալ ընդունած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ղեկավարները գլխաւորութեամբ՝ փոխ-նախագահ Պերճ Սեդրակեանի: Ողջունելով հիւրերը, Ազգ. Ժողովի նախագահը գոհունակութեամբ ընդգծած է որ Հայաստան – Սփիւռք համաժողովը մեծ արձագանգ գտած է Սփիւռքահայերու մօտ: Նշած է որ այս նախաձեռնութիւնը առաջին քայլ մըն էր բարեփոխումներու կարիք ունեցող հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւններու աւելի սերտացման ուղղութեամբ:

***

ԱՏԱՆԱՅԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒ 90-ԱՄԵԱԿ

Սեպտ. 25-ին, Երեւանի Կիլիկիա Թաղամասը, նախաձեռնութեամբ Ատանա Հայրենակցական Միութեան եւ ՀՀ-ի Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու նախարարութեան ոգեկոչուած է Ատանայի Ջարդերու 90-ամեակը: Ելոյթներ ունեցած են Հայրենակցական Միութեան նախագահ Միհրան Էքիզլարեան, երեսփոխան Նափոլէոն Ալլէզեան, կենտրոն համայնքի Թաղապետ Արարատ Զուրաբեան, Վան – Վասպուրական Հայրենակցական Միութեան նախագահ՝ Ռոպէր Միրզոյեան:

Յայտարարուած է որ Կիլիկիա Թաղամասի Կորեական փողոցը վերանուանուած է Ատանա, ուր եւ բացումը կատարուած է յուշաքարի մը՝ «Ի յիշատակ նահատակների փողոցն անուանուեց Ատանա» մակագրութեամբ:

***

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Սեպտ. 24 Թուակիր հրամանագրով Ռ. Քոչարեան Յովհ. Յունանեանի Ազգ. Ապահովութեան նախարարի տեղակալի պաշտօնին վերջ տուած է եւ զայն նշանակած է Ներքին գործերու նախարարի տեղակալ: Այլ հրամանագրով մը վերջ տրուած է Յովհ. Վարեանի Ներքին գործերու եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարարի տեղակալի պաշտօնին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ կը շարունակէ անխնայ ռմբակոծել Չէչէնիան եւ ըստ Չէչէնիոյ աղբիւրներու, Սեպտ. 5-էն ի վեր 400 մեռեալ կայ բնակչութեան մէջ: Ռուսական ռմբակոծութեանց սաստկացումը մտածել կու տայ թէ ցամաքային զանգուածային յարձակում մը անմիջական է: Մոսկուա կ'ամբաստանէ Շամիլ Բասայեւը եւ յորդանանցի Խաթթապը որ դրդիչներն են Ռուսաստանի ռճրափորձերուն, որոնց հետեւանքով 293 մեռեալ կար: Ըստ նախկին այլախոհ՝ Սերգէյ Կովալեւի, Դումայի երեսփոխան եւ Մեմորիալ միութեան հանամախագահ, Ռուսաստան չի կրնար պատերազմ շահիլ Կովկասի մէջ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Խորհուրդի խորհրդականներ Թուրքիա կը մեկնին հետեւելու համար Խօճալանի բեկանիչ ատեանի դիմումին գործընթացին: Եւրոպայի Խորհուրդը քանիցս զգուշացուցած է Թուրքիան Խօճալանի մահապատիժին գործադրութեան առնչութեամբ:

ԱՐԱՖԱԹ Փարիզէն անցաւ շաբաթավերջին եւ տեսակցեցաւ Շիրաքի հետ: Այս վերջինը յայտնեց թէ տակաւին շատ դժուար հարցեր կան կարգադրելիք:

Հ. ՄՈՒՊԱՐԱՔ, 71 տարեկան, չորրորդ անգամ ըլլալով եւ վեց տարուան համար Եգիպտոսի նախագահ վերընտրուեցաւ: Միակ թեկնածուն էր: Առաջին արդիւնքներու համաձայն 23,9 միլիոն քուէարկողներու ձայներու 85-էն 90%-ը ստացած է:

Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ Ֆորում ԷՌ – ԷՄ – ՍԷ *Ֆիկառօ-էն յայտարարեց Սեպտ. 26-ին, թէ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի ճակատագիրը տարբեր է Շիրաքի ճակատագրէն:*

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, հինգ գիւղացիներ մորթուած են իսլամական զինեալ խմբակի մը կողմէ:

ԹԱՅՈՒԱՆԻ մէջ նոր երկրաշարժ մըն ալ պատահած է Սեպտ. 26-ին, 6,1 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց սանդղաչափին վրայ: Չորս մեռեալ կար: Ցնցումներն ալ չեն դադրիր:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, այս անգամ 50 հազարի մօտեցած էր Սեպտ. 26-ի ցուցարարներու թիւը: Անոնք միշտ կը պահանջեն Միլոսեւիչի մեկնումը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ անգամ մը եւս ռմբակոծած է Իրաքը, Թիրախ առնելով, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, հրթիռները:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 1 պարտուեցաւ Կէօնեոնէ: Այժմ դասաւորման մէջ 14-րդ դիրքի վրայ է 10 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 28 կէտով, վերջին է Ուասքեհալ 8 կէտով:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգինները *կանխիկ* վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տարացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակընկալենք որ գիտակցութիւն ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ 2 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

74 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած ինքնաբուխ նուէրները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա'լ աւելի չդժուարացնեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն -մեծամասնութիւն կազմող, բարեբախտաբար- բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Անցածները Գեղամ խօսելով Ազատամարտի մէջ՝ կ'անուանէր զայն «Տարօնի Սոխակ»ը. Թո՛ղ ներէ ինծի, եթէ ես ալ զինքը կոչեմ «Տարօնի Բու»ն:

Արդարեւ բուն, աւերակներու եւ գիշերուան այդ լալկան Թռչունը, գերազանցօրէն կը խորհրդանշէ մեր Մուշի Գեղամը:

Մեպուսական ժողովին մէջ ըլլայ թէ Ազգային ժողովին մէջ, Գեղամ ամէն անգամ որ խօսք ուզէ, իր բնագաւառին կացութիւնը ողբալու համար է: Տարօնէն դուրս բան մը գոյութիւն չունի իրեն համար:

Առաջին անգամ զինքը տեսած եմ Արեւելքի խմբագրատունը, ուր եկած էր քաղաքավարական այցելութիւն մը տալու. որովհետեւ զինքը անձամբ չէինք ճանչնար, ինքզինքը ներկայացուց սա բառերով.

– Ես Մուշի Գեղամն եմ:

Աղու, յանկուցիչ աչքերով, տխուր ու խոնարհ, դարաւոր տառապանքի դրոշմը դէմքին վրայ, վեհերոտ մարդ մըն էր: Տարօնը եթէ երբեք մարդկանար, տարբեր կերպարանք մը պիտի չառնէր ապահովաբար:

– Հրամմեցէ՛ք, Գեղամ էֆէնտի:

– Կ'աղաչեմ, անհանգիստ մի՛ ըլլաք:

– Քաւ լիցի:

– Եթէ զբաղած էք, ուրիշ ատեն մը կու գամ:

– Բայց այս միջոցիս բնաւ գործ մը չունինք:

Վերջապէս նստաւ եւ սկսաւ խօսիլ:

Իր խօսակցութեան միակ, անվերջանալի առարկան Մուշն էր, գիւղացիներուն վիճակը, Էշրաֆներու(1) բռնութիւնները, կառավարութեան ընթացքը, տնտեսական խեղճութիւն, կրթական խեղճութիւն, հողային յափշտակութիւն, հարստահարութիւն, զուլում...:

Եւ անկէ ետքը, հինգ տարիէ ի վեր, ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենամ իրեն հանդիպելու եւ հետը խօսակցութեան բռնուելու, միշտ միեւնոյն խօսքերն են որ կը լսուին իր բերնէն: Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, որ հինգ տարիէ ի վեր ալ Մուշի վիճակը միշտ միեւնոյնն է:

Այն օրն ուր այդ վիճակը հրաշքով մը բարեփոխուի՝ կարծեմ Գեղամ յանկարծ համրութեան պիտի մատնուի:

Ազգային ժողովին մէջ երբ ո՛րեւէ խնդրի կամ, մանաւանդ՝ Երուսաղէմի խնդրին առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան, երեսփոխանները կը պոռան, կը կանչեն, զիրար կը նախատեն կամ իրարու վրայ կը յարձակին, Գեղամ իր թիկնաթոռին մէջ կծկտած, գլուխը աջ ու ձախ կը դարձնէ, զարմացկան ակնարկը ժուռ ածելով ամէն կողմ եւ կարծես ինքնիրեն կ'ըսէ.

– Խե՞նթ են, այս մարդիկը, որ այս տեսակ վիճաբանութիւններով ժամավաճառ կ'ըլլան, մինթէ ժողովը զբաղեցնելու ուրիշ խնդիր չէ՞ մնացած, ինչո՞ւ Մուշի կացութեան վրայ չեն խորհրդակցիր, ինչո՞ւ Տարօնի գեղացիներուն վիճակովը չեն շահագրգռուիր ... այս մարդիկը Հայ չե՞ն:

Ու երբեմն ալ անհամբեր՝ խօսք կ'ուզէ եւ կը փորձէ ժողովը բո՛ւն խնդրին տանիլ, այսինքն՝ մինչեւ... Մուշ:

– Տեա՛րք երեսփոխանք, փոխանակ ամսական յիսուն ոսկիով պատուիրակ ղրկելու Երուսաղէմ եւ 3–400 ոսկի ծախսելու, ըստ իս լաւագոյն է այդ գումարին մէկ մասովը սերմնացու առնել Մշոյ դաշտին խեղճ գիւղացիներուն եւ մնացածովն ալ Տարօնի մէջ մէկ քանի նախակրթարաններ բանալ... ութսուն գիւղերու մէջ հազիւ երեք նախակրթարան կայ, Միացեալ Ընկերութիւնը թէեւ խոստացած էր մէկ քանի դպրոցներ բանալ, բայց չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառաւ մինչեւ այսօր իր խոստումը չյարգեց:

Ատենապետը – Գեղամ էֆէնտի, խնդրէն կը շեղիք:

– Հիմա պիտի գամ բուն խնդրին:

– Այո՛, այո՛ բուն խնդրին վրայ խօսեցէ՛ք:

– Բո՛ւն խնդիրը այն է, որ կացութիւնը բոլորովին անտանելի դարձած է Մշոյ եւ իր շրջանակներուն մէջ: Քիւրտ պէյերը կը շարունակեն խեղճ գիւղացիներու ինչքը բռնի գրաւել, առաջնորդարանը կարող չէ բան մը ընել, ի զո՛ւր Խարախանեան Սրբազան(2) Պատրիարքարանի դիմում կ'ընէ: Կեդրոնական կառավարութիւնը թէեւ խոստացաւ...

– Երուսաղէմի խնդրին դարձէ՛ք...

– Դեռ երեք շաբաթ առաջ Մրցօնք գիւղէն կրկին երեք հարիւր ոչխար յափշտակած են...

– Խնդիրը Երուսաղէմ ղրկուելիք պատուիրակին մասին է, Գեղա՛մ էֆէնտի:

– Տարօնի վիճակը անտանելի է...

Ու այսպէս Գեղամ մինչեւ որ Տարօնի վիճակը չներկայացնէ ժողովին, իր տեղը չի նստիր:

Տարօնը այն է Գեղամին համար, ինչ որ է Հիւանդանոցն ու Որբանոցը Ներսէս Օհանեանի համար:

Եւ ատեանը փակուելէն ետքը, երբ երկուքը միասին կը հեռանան ժողովասրահէն, սա խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ իրենց միջեւ:

– Եղբա՛յր, ժամերով պարապ բաներու վրայ կը վիճաբանին, անդին կարեւոր խնդիրներ երեսի վրայ կը թողուն:

– Այնպէս է, ես խօսք ուզեցի Մուշէն եկած տեղեկագիր մը կարդալու համար, եւ խօսք չտուին:

– Աստուած չընէ՝ եթէ հարաւային հով մը ելլէ, ամբողջ չէնքը ծովը պիտի թափի, մէջի որբերովը միասին:

– Ռէս Մկոյի հարսը առեւանգած, տղան սպաննած են, ոճրագործները ազատ համարձակ կը պտըտին, առաջնորդը քննութիւն կը պահանջէ...

– Եղբա՛յր, քննութեան պէտք չկայ, ես ճարտարապետ բերել քննել տուած եմ, անպատճառ նորոգութիւն կ'ուզէ եւ, ասոր համար 150 ոսկիի պէտք կայ...

– Հարիւր յիսուն ոսկիով ի՞նչ կարելի է ընել... սերմնացանի ժամանակը կը մօտենայ, եւ գիւղացիները սերմնացու չունին, եթէ ժամանակին օգնութիւն չըլլայ, ամբողջ դաշտի բնակիչները անօթի պիտի մնան:

– Ես հիչ անօթի կը ձգե՞մ անոնք, նորէն կանոնաւորապէս ամէն օր տաք կերակուր մը, շաբաթը երկու անգամ ալ միս կերցնել կու տամ:

– Խեղճերուն միս ի՞նչպէս կարելի է կերցնել, չոր հաց անգամ դժուար կը գտնեն կոր...

– Աֆ(3) կ'ընես, Գեղա՛մ էֆէնտի, օր մը միասին երթանք, ու աչքովդ տես...

– Օհանեան էֆէնտի, ինչ որ կ'ըսեմ՝ աչքովս տեսած եմ, դեռ ամիս մը առաջ հոն էի...

– Անկարելի բան, էֆէնտիմ, ո՞ր օր գացիր, թերեւս չորեքշաբթի կամ ուրբաթ էր, բայց այդ օրերն ալ անպատճառ փասուլեա բիյազի, ձիթապտուղ եւ անուշեղէն մը կ'ունենան:

– Անուշեղէ՛ն կ'ունենա՞ն... չա՛տ կը սխալիս: Մե՛ղք որ կացութեան մասին տեղեկութիւն չունիս:

– Ես չունի՞մ, շաբաթը երեք անգամ հոն եմ... դեռ առջի օր գացի, գիշերն ալ հոն մնացի:

– Ո՞ւր գացիր:

– Հիւանդանոց:

– Ո՞ր հիւանդանոցը:

– Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, ո՞ր հիւանդանոցը կ'ուզես որ ըլլայ:

– Դուն հիւանդանոցի մա՞ն կը խօսիս կոր մինչեւ հիմա:

– Բնականաբար, իսկ դո՞ւն:

– Ես Մշոյ ու Տարօնի կացութեան մասին կը խօսէի:

– Հա՛, սանկ ըսէ...

Գեղամ, բացի ազգային գործիչ մը ըլլալէ, գրագէտ մըն ալ է ու առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ գաւառացի գրողներուն մէջ: Երկար տարիներ աշխատակցած է Մուշէն Պոլսոյ թերթերուն եւ գրական գողտրիկ էջեր արտադրած, գաւառի ցաւերովը առլցուն: Այդ գրութիւններն ալ Մուշ ու Տարօն կը հոտին:

Դժբախտաբար այժմ շատ քիչ անգամ կ'երեւի գրական հրապարակին վրայ. եւ եթէ երբեք իր ստորագրութիւնը տեսնէք յօդուածի մը տակ՝ վստահ եղէ՛ք որ Գեղամ կա՛մ խնդրանք մը կամ առաջարկ մը ունի Տարօնի մասին:

Գեղամ իր անոյշ, բարի ու անմնաս բնաւորութեամբը ամէնուն համակրելի եղած է, եւ բոլոր երեսփոխաններուն մէջ չեմ կարծեր մէկը գտնուի՝ որ իրեն հակառակորդ ըլլայ:

Հինգ տարուան շրջանին կրցած է վիրաւորիչ բառ մը չարտասանել ո՛եւէ մէկուն հասցէին եւ ամէնուն հետ հաւասար յարգանքով վարուիլ:

Ո՛չ թէ այն պատճառաւ, որ ամէնուն նկատմամբ ալ համարում ունի, այլ պարզապէս անոր համար, որ եւ ո՛չ մէկը կը շահագրգռէ զինքը:

Անձերուն չափ կարծեմ Պոլսոյ միջավայրն ալ զինքը անտարբեր կը թողու, ինչպէս նաեւ մեզ զբաղեցնող ու հետաքրքրող խնդիրները:

Գեղամ կրցած է իրեն հետ Մուշն ու Տարօնը այստեղ փոխադրել եւ շարունակել հոն ապրիլ. եւ թերեւս կը պատահի որ առտուն Խարախանեան Սրբազանը տեսնելու համար տունէն ճամբայ ելլէ ու Շիշլի ճամբան հասնելէ ետքը, նշմարէ թէ Մուշը բաւական հեռու կը գտնուի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

«Մանանայ», 1913

(1) Ազնուական:
(2) Մշոյ թեմակալ առաջնորդ:
(3) Կը ներես:

ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԱՐԴԱԼՈՎ

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

Դեռ վերջերս, մրմնջելով կը փորձենք մեր անմահական աշուղին մէկ շատ ծանօթ տաղը երգել: Արմանք-զարմանք, երբ ըսենք, թէ առջինեկ տողը կը յամառի փախչուն մեղրի նման կպչիլ մեր շըրթունքին: Ձենք յաջողիր, հակառակ մեր պինդ գլուխին, կպչուն տողին հետեւող միւս նախադասութիւնը գոնէ արտասանել: Այսպէս է, որ ճարահատ կը բանանք մեծ աշուղին ձեռքի տակ ունեցած տաղարանը եւ, – «Մէ խօսք ունիմ իլթիմազով, անգաճ արա՛, ո՛վ աչքի լուս»ին կը յաջորդեն նոյնքան ծանօթ այս ճենճերուն կցորդ տողերը, – Սըրտումըս ինթիզար ունիմ, քու տիսըն բարով, ա՛չքի լուս. – Աչաբ քիզ ի՞նչ գէթ իմ արի՝ կենում ես խըռով, ա՛չքի լուս. – Աշխարս աշխարով կըշտացաւ, յիս քիզանից սով, ա՛չքի լուս»:

Ու տաղին ամբողջը ըմբոշխնելով կը յիշենք, թէ խստապահանջ քննադատը Յ. Օշական, այս քերթուածը իբրեւ օրինակ մէջբերելով, մօտաւորապէս սա միտքը կը յայտնէր, – ահաւասիկ, իրական, ժողովրդական, հաղորդական մեծ բանաստեղծութիւնը:

Արդարեւ, այս լման գիրք (բառը առնել իր խորունկ իմաստով) արժող սա տաղը կը բաւէ, որպէսզի քանիերորդ անգամ ըլլալով, վերընթերցումի ճամբով, յամենանք աշուղին առջինեկ «Դաւթար»ին էջերուն վրայ: Փորձենք մէկ անգամ եւս վայելել համն ու հոտը սա՛ սիրտ այրող, սա՛ սիրտ վառող աւազանի անունով Արութին սիրակէզ, սիրատոչոր տաղերուն:

Հիմա ընթերցումի հաճոյքը կը տանի հեռուն, քանի ձեռքի տակ ունեցածդ «Սայաթ-Նովա» խմբագրուած «Պետհրատ, յԵրեւան 1932» հրատարակութիւնն է, Ա. Հատորը հայերէն խաղերու լիակատար հաւաքածոյին:

Աշուղին կեանքով եւ արուեստով հետաքրքրուողները գիտեն, անշուշտ, թէ Սայաթ-Նովայի երգերուն յայտնաբերողը, հրատարակիչը եւ անդրանիկ մեկնաբանը կ'ըլլայ բանասէր Բժ. Գէորգ Ախվերդեան (ծնած եւ մեռած Թիֆլիս, 1818–1861): Լազարեան ճեմարանի եւ Մոսկուայի համալսարանի բժշկական ճիւղի շրջանաւարտ ու հանրային-պետական պաշտօններ վարած բանասէրը, մեծ աշուղին «Դաւթար»ը գտնելով Բժ. Յովհ. Փանդալեանի մօտ, զայն վերլուծումի եւ քննարկումի ենթարկելով, 1852-ին լոյս կ'ընծայէ ի Մոսկուա:

Սոյն հատորին 76-րդ էջը ցոյց կու տայ գիրքին երեսը:

Զայն կ'արտադրենք եղածին պէս, իբրեւ պատմագիտական էջ. –

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱՅ

Լոյս գցած աշխատասիրութէնով

ԳԷՈՐԳԵԱՅ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Ինչով չ'էլաւ, չը ռաստ է՞կար մէ լաւ եարին, Սայեաթ-Նօվայ

Խաղ ԺԳ:

ՄՈՍԿՎԱ

'Ի տպարանի Վլադիմիրայ Գոտիէ

1852

Աշուղին խաղերը ժողովրդականացնող երկրորդ ակնառու դէմքը կը նըկատուի բանաստեղծ Յովհ. Թումանեան: Կովկասահայ Գրողներու Միութեան շըջանակին մէջ, կը նախագահէ մէկէ աւելի ձեռնարկներու: Նկատելի կը դառնայ անոր ջանքը՝ հանրութեան, յատկապէս Թիֆլիսի հայութեան ներկայացնելու աշուղը ի՛ր դէմքով, ի՛ր արուեստով: Բայց չմոռնանք զալէք օրերու վաստակաշատ բանասէրը, կշռադատ քննադատը Նիկոլ Աղբալեան: Դեռ այդ օրերուն կը հաստատէ, թէ Սայաթ-Նովայի երգերը խորագգած տրամադրութիւն կը ստեղծեն, խորազդեցիկ ապրումներու դուռ կը բանան: Մարդ կ'ազդուի, թէեւ դժուար կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ: Կը պարզէ պատճառները, այդ շարքին՝ պարսկերէն, վրացերէն, արաբերէն ու թրքերէն բառերով խճողուած լեզուն՝ հաւլաբարի բարբառը, տեղոյն հայերէնը, զուտ Թիֆլիսի այդ թաղին յատուկ: Նաեւ այլ, ինչպէս բանաստեղծական կառոյցի հին եղանակները: Ըստ զրադատին, աշուղը գրել-յօրինել կը սկսի 1742-ին: Քառասնամեայ հասուն տարիքին (1752) է միայն որ աշուղը կը մտածէ ստեղծագործել հայերէն, – Հիմի զուզիմ թէ հայեվար ասիմ:

Աղբալեան նկատի կ'ունենայ նաեւ Թիֆլիսի միջավայրը, սոր ազդեցութիւնը կազմաւորուող աշուղին երգարուեստին, խօսքին, մտածումին վրայ: Կ'ընդգծէ, թէ եթէ վրաց միջավայրը կենցաղը, մտածումի եղանակը զուարճութիւն, ցնծութիւն, անհոգ մարդու անփոյթ կեցուածք կը մատնէ (գրադատին խօսքերն են. – Վրացին ուրախ եւ անհոգ ժողովուրդ էր. երկրի հին տէրերն էին: Հայերը նրանց մէջ ապրելով նրանց պէս դարձած էին ուրախ եւ սրտաբաց), անդին պարսկականը կը թելադրէ արուեստի գեղեցկագիտական նրբութիւն, իմաստասիրութիւն, – չմոռնանք պարսիկ բանաստեղծներու եւ անոնց քերթողական արուեստին ձգած խոր հետքը ժամանակի եւ շրջապատի վրայ: Այնուհետեւ անիկա երեւան կը բերէ նուրբ հիւսուածեղէնի, թանկարժէք քարերու, կերպասեղէնի փարթամ գոյներու զգայնութիւն, նիստ ու կացի նուրբ ճաշակ: Սայաթ-Նովայի սիրային երգերը, – այնքա՛ն շատ, – կը համեմուին իմաստասիրական եւ խոհ-խրատական առողջ տարրերով: Աշուղին սէրը կը բուրէ անկեղծութիւն, կը շնչէ ազնուութիւն: Զուսպ է անիկա: Վիշտը խոր, կը տառապի մաքառելով եւ, միշտ իրաւ արուեստագէտի արժանաւորութեամբ:

*
**

Ընթերցում, վերընթերցում, գրեթէ միշտ մեծղի դուռներ կը բանան, չքեղ դարպասներ կը ցուցին առաջդ՝ պայծառ, պաղպաջուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ. – Բանասէր-արուեստաբանին սէրը հանդէպ աշուղին, կը շարունակուի ցմահ ու կը պսակադրուի բանասիրական – արուեստագիտական հիմունքներով: Ասոր վկայութիւնը կու գայ Սայաթ-Նովայի անձին եւ արուեստին հայող անոր այլապէս խորաթափանց էջերէն, հրապարակ ելած «Սայաթ-Նովայի հետ» խորագրուած մեծադիր առանձին հատորով, իբրեւ ամբողջական երկերու երկրորդը, Պէյրութ, 1966:

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՏԵՂԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ

Գերմանիոյ մէջ ապրած են մեր պատմութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած անձեր՝ ինչպէս Իսրայէլ Օրին, մեր երաժշտութեան հայրը՝ Կոմիտաս Վարդապետը, Աւետիք Իսահակեանը, Ստեփան Շահումեանը, Արշակ Ջամալեանը:

Այսօրուան Գերմանահայութեան մասին յստակ յուշագրութիւն մը չկայ. թիւը կը գնահատուի երեսուն հազարի մօտ: Ներկայի Գերմանահայութիւնը կազմուած է. –

ա – վաթսունական թուականներուն Թուրքիայէն եկած բանուորներէ եւ քաղաքական ապաստանեալներէ: Արդէն այս սերունդին զաւակները ծնած են Գերմանիոյ մէջ,

բ – 1979–ին պարսկական յեղափոխութենէն ետք եկած Պարսկահայերէ, որոնք մեծ մասամբ մտադրած էին մեկնիլ Ամերիկա: Այս խումբէն մաս մը որոշեց հաստատուիլ Գերմանիա,

գ – 1988–էն ետք Հայաստանէն եկած հայրենակիցներ որոնք տնտեսական պատճառներով քաղաքական ապաստանեալի դիմում կատարած են Գերմանիոյ:

Գերմանահայ միութիւններն ու կազմակերպութիւնները կարելի է բաժնել հետեւեալ խումբերու. –

– Գլխաւորաբար եկեղեցական բնոյթով միութիւններ եւ համայնքներ որոնք համախմբուած են Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին ներքեւ: Գերմանիա որպէս թեմ կը պատկանի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի: Գերմանահայոց առաջնորդն է Գարեգին Արք. Պեքճեան:

– Մշակութային, ուսանողական միութիւններ եւ համայնքներ որոնց տասը հատը համախմբուած են Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդէն ներս: Այս կազմակերպութիւնը կը բոլորէ իր գործունէութեան 30–րդ տարին: Ունի հետեւեալ աշխատանքային խումբերը կամ ենթակազմակերպութիւններ. –

ա – Հայ Երիտասարդաց Խորհուրդը (ՀԵԽ),

բ – «Արցախը թող ապրի» աշխատանքային խումբ,

գ – Ցեղասպանութեան ճանաչման աշխատանքային խումբ, ղեկավարութեամբ Ժիրայր Քոչարեանի եւ Թեսա Հոֆմանի,

– Արհեստակցական միութիւններ. –

ա – Գերմանահայ բժիշկներու եւ բուժաշխատողներու Միութիւնը, որ ղեկավարութեամբ տոքթ. Ռաֆայէլ Բաբամեանի շատ մեծ աշխատանք կը տանի Հայաստանի եւ Արցախի մէջ,

բ – Հայ գործարարներու Միութիւնը:

– Կազմակերպութիւններ եւ հաստատութիւններ որոնք մտաւորական աշխատանք կը տանին. –

ա – Պէրլինի Հայաստանի տեղեկատուութեան եւ փաստագրութեան կեդրոնը, ղեկավարութեամբ տոքթ. Ժիրայր Քոչարեանի եւ Թեսա Հոֆմանի,

բ – Հայկական Հարցերու Հաստատութիւնը, Միւնիխ, ղեկավարութեամբ՝ տոքթ. Էտիկ Ցովհաննէսեանի եւ Ալիս Մարուխեանի: Կը հրատարակէ երկլեզու պարբերաթերթ մը՝ «Տեսակէտ»:

գ – Հայ–Գերմանական Ընկերակցութիւն, հիմնուած Եոհաննէս Լեփսիուսի կողմէ 1914–ին, կը հրատարակէ գերմաներէն լեզուով եռամսեայ թերթ մը՝ «Հայ–Գերմանական Նամակագրութիւն»: Ընկերակցութեան նախագահն է տոքթ. Րաֆֆի Քանդեան,

դ – Հայկական Ուսմանց Հիմնադրամ եւ Պոխումի Համալսարանին կից «Սփիւռքի – Ցեղասպանութեան հետազօտութեան Հիմնարկ». ղեկավարն է տոքթ. Միհրան Տապաղ:

– Այլ կազմակերպութիւններ. – «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ»ի Գերմանիոյ մասնաճիւղ, Տորթմունտի մէջ Հայ Ազգ.–Մշակ. Կեդրոն եւ վերջերս Գերմանիոյ մէջ հիմնուած Հայ Օգնութեան Միութեան մասնաճիւղը:

Մամուլ՝

– Հայ – Գերմանական Նամակագրութիւն (գերմաներէն):

– Գարուն Ամսաթերթ (հայերէն, գերմաներէն, թրքերէն):

– Մենք –երկամսաթերթ– (Զուիցերիայէն, գերմաներէն):

Գերմանահայութեան իւրայատկութիւնները

– Հայախօսներու տոկոսային ցած համեմատութիւնը –շատ մը միութիւններու «պաշտօնական» լեզուն թրքերէնն է:

– Կրթական համակարգի գրեթէ բացակայութիւնը (ամէնօրեայ հայկ. դըպրոցներ գոյութիւն չունին):

– Երկրին ապակեդրոնացած բնոյթը (հայահոծ կեդրոններ գոյութիւն չունին. ամէնէն հայաշատ քաղաքն է Քէօլնը՝ 3000 հոգիով: Մնացած Հայութիւնը ցրուած է Համպուրկէն Միւնիխ, հըսկայ երկրի մը մէջ):

Գերմանիոյ Պետութեան ոչ մասնաւոր հայանպաստ կեցուածքը եւ երկու միլիոն Թուրքերու ներկայութիւնը, որոնց դիմաց Հայերուս քաղաքական կշիռքը գրեթէ ոչինչի հաւասար է:

Ր. Պ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋԱՀՐԱՏ 75 ՏԱՐԵԿԱՆ

Հրատարակութիւն Սահակեան Սանուց Միութեան, թիւ 3

Պոլիս, 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ – ՎԱՃԱՌՔ

Էնսինոյի Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 12–ին, տեղի ունեցած է նըկարչական ցուցահանդէս – վաճառք մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէին, Համազգայինի Հովիտի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ «Հայ Գիր» հաստատութեան: Ցուցադրըւած են Արցախէն բերուած զանազան գորգեր, իւղաներկեր, գծագրութիւններ, գիրքեր, սեղաններու զարդեր եւ առարկաներ, կաւէ դիմանկարներ, ծաղիկներու թերթիկներով պատրաստուած նըկարներ, կաւէ փոքր սրուակներ եւ աղամաններ եւայլն:

***

«ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՇՐԻԳԵԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յիշատակը յաւերժացնելու նպատակով, Նարեկ Ա. Քհնյ. եւ երէցկին Շըրիգեան եւ զաւակները 19 հազար տոլարի նոր գումար մը աւելցուցած են 1983–ին իրենց հաստատած՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի «Նարեկ Ա. Քհնյ. Շրիգեան» հիմնադրամին վրայ: Շրիգեան ընտանիքին փափաքով, այսուհետեւ հիմնադրամը պիտի կոչուի «Նարեկ Ա. Քհնյ. Շրիգեան քահանայից պատրաստութեան ֆոնտ՝ ի յիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին»: Ֆոնտին (60 հազար տոլար) տարեկան եկամուտը կը յատկացուի Դպրեվանքին մէջ քահանաներու պատրաստութեան ծրագրին:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԹԵԼԵԹՈՆԻ ՄԱՍԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէքշըն» սրահին մէջ, Սեպտ. 8–ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի Լոս–Անճըլըսի վարչութեան մամուլի ասուլիսը, բացատրութիւններ տալու համար Նոյեմբեր 25–ին, Գոհաբանութեան Օրը տեղի ունենալիք թելեթոնի մասին, ի նըպաստ Արցախի հիւսիս–հարաւ ճանապարհաշինութեան: Բացումը կատարած է Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Վարչութեան ատենապետը՝ Ջաւէն Խանճեան, բացատրութիւններ տուած է ցարդ տարուած աշխատանքներու մասին: Նշած է թէ յիշեալ ճանապարհի երկարութիւնը 169 քմ. է, որուն շինարարութիւնը պիտի արժէ 25 միլիոն տոլար: Թելեթոնի ընդհանուր ծրագրին պատասխանատուն է Թալին Եագուպեան, իսկ արտադրիչը՝ Արա Մածունեան: Ծրագիրը բաժնուած է 15–ական վայրկեաններու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը պիտի հովանաւորուի 10 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ: Փակման խօսքը արտասանած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, կոչ ընելով զօրավիգ կենալ այս կարեւոր գործին:

***

ՔԱՐՈԼԱՆ ԱՄՈԼԻ 69 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ՆՈՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային բարերարներ տէր եւ տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Քարոլան 60 հազար տոլար նուիրած են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մէջ ծննդաբերութեան 13 կեդրոններ հիմնելու նպատակով: Այս կեդրոնները հիմնելու աշխատանքը պիտի կատարուի Արցախ ֆոնտի միջոցով: Յիշենք որ բարերար ամոլը անցեալ Օգոստոսին Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդրոնատեղիին կէս միլիոն տոլար նուիրած էր եւ կեդրոնը՝ Թինա Քարոլանի ծնողքին՝ Քերոբ եւ Լուսիկ Փէչէքերեանի անունով կոչուած էր:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ՝ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ՈՒՆԵՆԱԼԻՔ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հայաստանի Սենեկային Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արամ Ղարաբէկեանի, ելոյթներ կ'ունենայ Գալիֆորնիոյ Կլէնտէյլ, Սան Ֆրանսիսքօ եւ Ֆրեզնօ քաղաքներուն մէջ, Հոկտ. 21 – 27: Այդ մասին, Սեպտ. 14–ին, Կլէնտէյլի «Ալեքս» հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ընթացքին հեռաձայնային ուղղակի կապ հաստատուած է խումբին ղեկավարին հետ: Նշուած է թէ «Ալեքս» թատերասրահին մէջ Հոկտ. 21–ի նուագահանդէսին առաջին անգամ ըլլալով պիտի մեկնաբանուի Հայաստանի Սենեկային Նըւագախումբին համար տարի մը առաջ Եդուարդ Հայրապետեանի յօրինած գործը՝ «Կորսուած օդապարիկը», ինչպէս նաեւ գործեր՝ Մոցարթէն, Ալեքսանդր Յարութիւնեանէն եւ Ալֆրէտ Շնիթքէն: Նուագախումբը կը վայելէ աջակցութիւնը Վաչէ եւ Թամար Մանուկեանի, Հ.Օ.Մ.ի եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ (ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Բաւ է, որ ես մէյ մը Ռուսճուգ երթամ, գինքը տեսնեմ, հետը խօսիմ... իմ խօսքէս դուրս չելլեր: Վաղը եթէ ճամբայ ելլեմ, երեք օրէն կ'առնեմ, հետս կը բերեմ:

– Վստա՞հ ես որ կու գայ:

– Բնաւ տարակոյս չկայ: Արդէն այս միջոցիս գործունէութեան մէջ չէ եւ իրեն պէս մարդ մը անգործ չի կրնար մընալ:

– Քանի՞ տարեկան մարդ է այդ Իվանը:

– Հասուն տարիք ունի... Գարա Իվան կ'ըսեն իրեն, որովհետեւ շատ թուխ է:

– Կարելի՞ է իրեն վստահիլ:

– Ես ինծի չեմ վստահիր, անոր կը վըստահիմ:

– Մէյ մը նամակով հարցուր, թէ մեզի հետ գործելու տրամադրութիւն ունի՞:

– Պիտի ըսե՞նք, թէ ինչ գործի համար պէտք ունինք իրեն:

– Սանկ քիչ մը բացուէ՛:

Թաթուլ առանց պատասխանելու սկսաւ խոկալ:

– Ինչո՞ւ կը խոկաս, – հարցուց Մօլլան:

– Կը տեսնեմ, որ դուք այս տեսակ գործերու վրայ բնաւ գաղափար չունիք, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Մէկ կողմէ ծայրայեղ խոհեմութիւն կը քարոզէք, միւս կողմէ կ'ուզէք, որ աստնկ ծանրակշիռ խնդրի մը մասին նամակով բանակցութիւն կատարենք... Հապա եթէ նամակը ուրիշի մը ձեռքը անցնի՞:

– Իրաւունք ունիս, նամակով չըլլար:

– Պէտք է անպատճառ անձամբ ես երթամ, խնդիրը բացատրեմ, գինքը համոզեմ ու առնեմ, բերեմ:

– Այդ ըսածդ դրամի կը նայի:

– Ռուսճուգ հոս քիթերնուս տակն է, երկու ժամէն հոսկէ շոգեկառքով Ճուրճէվօ պիտի երթամ, հոնկէ շոգենաւով ժամէ մը Ռուսճուգ եմ... երկու գիշեր կենամ՝ բաւական է:

– Որչափո՞վ կ'ըլլայ:

– Էյ, նորէն տասը հազար լէյ մը պէտք է:

– Տասը հազար լէ՜յ, – գոչեց Մօլլան, այդ որչափ դրամ է...

– Տասը հազար լէյը փարա՞ է, – դիտել տուաւ Թաթուլ, – հարիւր ոսկի թրքական թղթադրամ ըսել է... այսինքն տասը անգլիական ոսկի, եւ այդ գումարով մինչեւ Ռուսճուգ պիտի երթամ, քանի մը օր մնամ, Իվանը գտնեմ... հաւանօրէն անոր ալ քիչ մը դրամ տալիք պիտի ըլլամ... յետոյ միասին պիտի ճամբորդենք, մինչեւ հոս գանք... հոս ալ ինծի հիւր պիտի ըլլայ, ես գինքը պիտի կերակրեմ:

– Կը վախնամ որ դրամը պարապ պիտի երթայ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Հետը գործ մը պիտի չկրնանք տեսնել:

– Կարելի՞ է միթէ Իվանին հետ գործ չկարենալ տեսնել:

– Կամ շատ պահանջկոտ պիտի ըլլայ:

– Իվանը ճշմարիտ յեղափոխական մըն է, դրամի համար չի գործեր, դրամը իրեն համար նշանակութիւն չունի, իր փնտռածը յանդուգն ու վտանգաւոր գործեր են ,մեծ արկածախնդրութիւններ...

Պահ մը լռելէ ետք Մօլլան ըսաւ.

– Խնդիրը շատ ծանրակշիռ է. պէտք է աղէկ մը մտածեմ ու անանկ որոշումս տամ, հիմակուհիմա թող մնայ, քանի մը օրէն կ'ըսեմ, թէ ինչ պիտի ընենք... Պոլսէն լուրերու կը սպասեմ կոր, թերեւս քիչ օրէն ամէն բան կարգին մտնէ ու նորէն հոն դառնանք:

– Դեռ յոյս ունի՞ք որ ձեզ Պոլիս կ'ընդունին, քանի այդ մարդիկը իշխանութեան գլուխ են:

– Ո՞վ գիտէ՝ ինչ կ'ըլլայ:

– Եթէ այսպէս թեւերնիս ծալած նըստինք, բան մըն ալ չըլլար:

– Ինչ որ է, նորէն կը մտածենք այս մասին, պատասխանեց Մօլլան, – քանի մը օր սպասէ, քեզի վերջնական որոշումս կը հաղորդեմ... այդ Իվանը հաւանական է, որ մեր գործին գայ, բայց հապճեպով բան չընենք:

– Աղէկ, սակայն կը վախնամ, որ մարդը Ռուսճուգ չի մնար, եւ երբ իրեն պէտք ունենանք, ինք արդէն մեկնած կ'ըլլայ, Իվանին պէս մարդիկը տեղ մը շատ չեն մնար:

Վայրկեան մը երկու խօսակիցներուն միջեւ լռութիւն տիրեց: Թաթուլի գործին բնաւ չէր գար գործը ձգձգել, կ'ուզէր միշտ երկաթը տաք–տաք ծեծել... քանի մը օրէն, ով գիտէ, ինչ կրնար պատահիլ:

Ու միջոց մը կը խորհէր Մօլլան համոզել, որ խկոյն դրամները վճարէ:

Յանկարծ դէմքին վրայ ուրախութեան նշոյլ մը շողաց: Գաղափար մը յղացած էր:

– Իվան Խարուֆօվի անմիջապէս հոս գալը ուրիշ մեծ օգուտ մըն ալ կրնայ ունենալ, – ըսաւ:

– Ի՞նչ օգուտ, հարցուց միւսը:

– Օգուտ մը ձեր անձնական ապահովութեան համար:

– Չեմ հասկնար, թէ ինչ ըսել կ'ուզես:

(Շար. 111)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 3,
Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ օծման

95ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ, ժամը 10·30-ին, Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող Բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեան, Մանթաշեան եւ Մայր Տաճարի հանգուցեալ Բարերարներուն համար:

Կը հրաւիրուին բոլորը, այդ օր, մասնակցիլ Մայր Տաճարի 95-ամեակի այս տօնախմբութեան եւ չարունակել արտայայտել իրենց հոգածութիւնը իրենց հոգեւոր Տան պայծառութեան հանդէպ:

Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ.-

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աքուլեակ Աղաբեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակոնայեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակոնայեան, Հայկ Աղապէկեան, Հրանդ Աղապէկեան, Վերթհայմ Աղապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան-Փիէռ Անուանեան, Լէոնդին Անուանեան, Լիւսի Աշճեան, Եփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Յովհաննէս Բարսեղեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւուշեան, Մայրանոյշ Գործունեան, Արմենակ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Սրբուհի Զատիկեան, Նշան եւ Հայկանոյշ Զէյվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանագինէ Իգնայեան, Օննիկ Էթմէքճեան, Իրեն Էնկէլ-Գույումճեան, Յովհաննէս Ըշըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Աստրա Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Յարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալացեան, Վահագն Իչքալացեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Խըտըրշահ, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիրվարդ Խուկանեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակաղեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլըեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գաբրիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Անիձա Ծիհանեան, Սարգիս-Մինաս Ծիհանեան, Յովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամէզ, Եսթեր Մամէզ-Գարամանեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք-Գալէնտէրեան, Միհրանոյշ Մեսրոպեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր և Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յովնանեան, Վանուհի Յովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Մարգրիտ Շմաւոնեան, Յարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Յոլինէ Չիլինկիրեան, Ռոզա Պագըրճեան, Գաբրիէլ Պալապանեան, Արա Պարթեւեան, Եդուարդ Պապեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Թամար Պարպիրօթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վեհանոյշ Ջրբաշեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Յարութիւն Սետիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թադէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոնն Տակառեան, Օհան Տակառեան, Մարտիկ Տակառեան, Բարսեղ եւ Ագնիւ Տամլամեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարդուհի Տէմիրճեան, Մարի Ա. Տէտէյեան, Արաքսի Տէր-Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր-Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Տէր-Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փերուզ Տէր-Մեսրոպեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Սիմոնի Տէր-Ներսէսեան, Բաբգէն Տէր-Սարգիսեան, Ձաւէն Տէր-Սարգիսեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Ալէն Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Ստեփան Քոչարեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյշ Ա. Ֆրէնկեան, Մօրիս Օպէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Արամ Մարտիրոսեան, Անդրէ Յարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Յովսէփեան, Արա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակառեան, Միհրան Եփրեմեան, Գառզուհի Զաքարեան, Վարդավառ Կէօվչէնեան, Փերուզ Յակոբեան, Մարի Պէկեան, Յոլինէ Պէրպէրեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Սիրարփի Սանթուրճեան-Հալէպլեան, Յարութիւն Ֆիրէնկիւլեան, Ահարոն Հիշիշեան, Արեգնազ Հիւրէ, Գոհար Միլօֆ, Սարգիս Միլօֆ, Լուսիա Մխիլեան, Յարէթ Յարութիւնեան, Ժեռմէն Անուանեան-Աւանեան, Ժիրայր Գարաճեան, Գրիգոր եւ Սաթենիկ Եաղքարտաշեան, Յարութիւն Մութէվէլեան, Սելմա Պաքմաչեան, Արմենուհի Աղաճանեանց եւ բժ. Նիկոլա Աղաճանեանց, Մարիամ Գաւուննեան, Օննիկ Թորոսեան, Քրիսթոֆ-Խաչիկ Խաչիկօֆ, Համազասպ-Կապրիէլ Մոմճեան, Յովհաննէս Միտիլեան, Միշէլ Սահակեան, Անահիտ Փաստըրմաճեան:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ.-

Անանուն բարերար մը, Աննիձա Ալեքսանեան, Մարի Ժամկոչեան, Միշէլ Ժամկոչեան, Նշան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խոտիկեան, Պատրիկ Կէնճեան, Սոնիա Կէնճեան, Արշալոյս Միւթէվէլեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Յարութիւնեան, Վահէ Չիլինկիրեան, Գէորգ Պագըրճեան, Անահիտ Ռաֆայէլ Պետոյեան, Գարօլ-Անոյշ Պետոյեան, Էմմանուէլ-Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ-Սէսիլ Պետոյեան, Միշէլ Պետոյեան-Քրէթիէն, Սարգիս Պետոյեան, Վարդգէս Տակառեան, Էտմոն Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, Արա եւ Հուրի Երեւանեան, Պարպարա Միլօֆ, Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան, Սիլվա Սերոբեան, Սուրէն եւ Սոնիա Սարգիսեան, Միքայէլ եւ Մատլէն Յակոբեան, Անուանեան-Աւանեան ընտանիք, Ալիս Խարայէլեան, Ալիս Մոմճեան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿՈՉ ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17-ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ-ցնցումները տակաւին կը շարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ հայ համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն: Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն: Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝
CBAF — *Séisme Turquie*
17, rue Bleue — 75009 Paris
որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ընտացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.- Խաղաղօրհնութեան առթիւ՝ Պաչըպէօյիւքեան ընտանիք երկու սնտուկ խաղող, Օսկեան ընտանիք երկու սնտուկ խաղող, Պօզուքլեան ընտանիք երեք սնտուկ խաղող, Տէր եւ Տիկին Սերժ Միքայէլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարի Հէրփոյեան 100 Ֆր.: Տիկին Մարիլուեան 250 Ֆր., Տիկին Ալաժի 500 Ֆր., Տիկին Ծովինար Գեւոնեան (Ալֆորվիլ) 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գասպարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գույումճեան (Քուէյթ) 500 Ֆրանք: Մարգարեան - Փափազեան Վարժարանին.- Արաքսի Ֆէլլահեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պերճ Մասլաք 500 Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Միշէլ Շամբալոն 500 Ֆր., Քորպուսէ «Փոխի» ուսուցչական կազմը 600 Ֆր., Տիկին Յասմիկ Ներսէսեան 100 Ֆր.:

FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
24 Septembre — 4 Octobre

PAVILLON DE L'ARMENIE

Hall 6

Organisateur : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
Accueil : Conseil Général des Bouches du Rhône

JOURNEE OFFICIELLE DE L'ARMENIE

Vendredi 1er Octobre

En présence de : **Jean-Noël GUERINI**, Président du Conseil Général des Bouches du Rhône, **Michel KESTER** Président-Directeur Général de la SAFIM, **Edward NALBANDIAN**, Ambassadeur de la République d'Arménie en France, **Michel DARY**, Député Européen - Conseiller Général Délégué aux Relations Internationales, des représentants du monde économique de la République d'Arménie, de la Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne.

PROGRAMME DE LA JOURNEE

11h Point de Presse, à la Salle de Presse;
12h Accueil de la délégation suivi de la visite du Pavillon de l'Arménie. Apéritif au Palais des Arts;
12h30 Allocutions;
13h Déjeuner sur réservation seulement au Palais des Arts, Salle Gyptys Tél. : 04 91 66 18 80;
15h Conférence-Débat - Palais des Arts, Salle Pythéus, Thème : «Arménie: Horizon 2000»;
18h30 Animation artistique - Pavillon Arménie, Hall 6.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Մարի Պալինեան որ կը բնակի՝
195, Rue Caneterie, 84000 AVIGNON
Tél. : 04 90 14 60 85
կը փնտռէ իր մայրը՝ Տիկին Մարկրիթ Պալինեան, ծնեալ Թորանեան:

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4/5

ՇԷՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեվրի Մխիթարեան Վարժարանը

— • —

Reservez votre week-end du 4/5 Décembre pour la GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE »
au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

70e ANNIVERSAIRE

GALA EXCEPTIONNEL

des Section Rhône-Alpes de la Croix Bleue des Arméniens de France

«LES BALLETS GAYANE»

Dimanche 3 Octobre à 15 heures 30

Salle Rameau
29, rue de la Martinière — 69001 LYON

Repas à Bièvres

Le repas annuel organisé par la Section d'Issy-les-Moulineaux de la Croix Bleue, qui se déroule au Chalet de Vaupéreux à BIEVRES, aura lieu

le Dimanche 3 Octobre

Un car partira à 12 heures 30 du 45, rue de la Défense avec arrêt à 12 heures 45 devant l'Eglise arménienne 6, avenue Bourgain.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire auprès des khatchouhies au plus tard le **27 Septembre**.

Tél : 01 46 42 90 68
01 40 95 81 33;
01 46 45 61 61
ou 01 46 48 62 87.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանայ իր դռները կը վերաբանայ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14·30-էն 17·30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche — Paris 3ème

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել 01 4 4 59 23 50 թիւին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI 29 SEPTEMBRE 1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·739 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.739

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Սեպտեմբեր 27/28)

Մ· ՕԼՊՐԱՅԹ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Արմէնփրէս» արձագանգելով Իթար-Թաս-ի լրատուութեան, կը հաղորդէ թէ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարար տիկին Մ· Օլպրայթ Հ· Ալիեւի ղրկուած ուղերձով մը յայտնած է թէ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներուն միջեւ հաստատուած ուղղակի երկխօսութիւնը Ուաշինկթընի եւ միջազգային հանրութեան յոյսեր կը ներշնչէ Արցախի հարցին հարթումին ուղղութեամբ: Ան նշած է նաեւ թէ յատուկ ուշադրութիւն կ'ընծայէ Սեպտ· 29-ին Նիւ-Եորք կայանալիք Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարներու հանդիպումին, որուն նախաձեռնողն են Միացեալ-Նահանգները: Մ· Օլպրայթ աւելցուցած է նաեւ թէ սխալ է ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Լեռնային Ղարաբաղի ապագայ կարգավիճակին վրայ, այլեւ պէտք է յարիլ գործնական մանրամասնութիւններու եւ կողմերէն իւրաքանչիւրին պատասխանատուութեան բաժանման: Իր կարծիքով անհրաժեշտ է բանակցութիւններուն ներգրաւել նաեւ Ղարաբաղի Հայերը:

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԳ· ԱԿՈՒՄԲԻ ՀԻՒՐԵՐԸ՝ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ

Մամուլի Ազգ· Ակումբի «Սփիւռք» ծրագրի շրջանակին, Սեպտ· 27-ին «Հոլսթէն» սրահարանը սփիւռքահայ կարգ մը լրագրողներ՝ Պարպարա Մերկուրեան (Արմինիըն Միրըր Սփէքթէյթըր), Արա Գոչունեան (Ժամանակ), Գրիգոր Անիտոնեան (Նոյեւ Կովչէք, ռուսերէն), հանդիպում ունեցած են Երեւանի լրատուական միջոցներու ներկայացուցիչներուն հետ:

Ելոյթ ունեցողները ներկայացուցած են իրենց թերթերը: Պարպարա Մերկուրեան ըսած է թէ ինք անգլերէն կ'արտայայտուի, որովհետեւ երրորդ սերունդը արդէն մոռցած է մայրենին եւ իր 16 էջնոց շաբաթաթերթը կը ջանայ լուսաբանել աշխարհի տարբեր երկիրներու համայնքներու կեանքը:

***

ԵՐԵԿՈՅԹ Յ· ՊԱՐՈՆԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Սեպտ· 25-ին, Յ· Պարոնեան պետական թատրոնը երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Մշակոյթի Հայկ· Ֆոնտի եւ «Հայրենիք-Սփիւռք» կուսակցութեան կազմակերպութեամբ: Ելոյթ ունեցած են թատրոնի տնօրէն, թատերական գործիչներու Միութեան նախագահ՝ Երուանդ Ղազանչեան, Մշակոյթի Հայկ· Ֆոնտի նախագահ՝ Արեւշատ Աւագեան, կուսակցութեան նախագահ՝ Հրաչ Տէր-Եսայեան, սփիւռքահայ գրող՝ Թորոս Թորանեան:

Գեղարուեստական բաժինը ապահոված են «Բարեկամութիւն» պարի մանկական համոյթը, երաժիշտներ, արտասանողներ, բանաստեղծներ:

Վերջաւորութեան պարոնեանցիները ներկայացուցած են Ֆիկէյրոյի «Եզոպոս»ը:

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ԾՐԱԳԻՐ

Յառաջիկայ մէկ-երկու տարիներու ընթացքին կը նախատեսուի լրագրողներու համահայկական խորհրդաժողով կազմակերպել, Երեւան: Նման ծրագրի մը շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է, Սեպտ· 24-ին, Հայաստանի եւ ըՍփիւռքի լրագրողներու միջեւ տեղի ունեցած հանդիպումի ընթացքին:

***

Ժ· ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ԴԷՄ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ղարաբաղի նախկին վարչապետ՝ Ժիրայր Պօղոսեանի դէմ յարուցուած քրէական գործի նախաքննութիւնը կը շարունակուի: Իր պաշտպան փաստաբանը՝ Տիգրան Սահակեան յայտնած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին որ անոր դէմ եղած մեղադրանքները ինչ կը վերաբերին ապօրինի զէնք կրելու, պետական փաստաթուղթեր կորսնցնելու մասին, անհիմն են: Ըստ փաստաբանին, Ժ· Պօղոսեան ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր, իսկ դատախազութիւնը մերժած է Պօղոսեանի դիմումը՝ վերցնելու երկու մեղադրանքները (նախագահի աշխատասենեակը ունկնդրող սարքի զետեղում եւ պետական գումարներու իւրացում) եւ քրէական գործը չերկարելու դիմումը:

***

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՐԱՄ Ա· ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

Սեպտ· 25-ին, նախագահ Ռ· Քոչարեան հանդիպում ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսին հետ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են Հայաստան – Սփիւռք փոխյարաբերութիւնները, 1700-ամեակի նուիրուած տօնակատարութիւնները եւ կաթողիկոսական մօտակայ ընտրութիւնը:

***

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է Վ· ՕՇԱԿԱՆԸ

Նախագահ Քոչարեան Սեպտ· 25-ին ընդունած է նաեւ գրագէտ, բանաստեղծ, մշակութային եւ հանրային գործիչ՝ Վ· Օշականը: Տեսակցութեան ընթացքին նախագահը Վ· Օշականի յանձնած է Մովսէս Խորենացի մետալը զոր շնորհած էր 1998 Մայիսին: Խօսած են Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու, պետութիւն – մտաւորականութիւն փոխյարաբերութիւններու եւ սփիւռքահայ մշակոյթի պահպանման հարցերուն մասին:

***

«ՎԱՆ» ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Սեպտ· 25-ին, Երեւանի կամերային երաժշտութեան տան մէջ, ոգեկոչուած է Փարիզի «Վան» գործողութեան (գրաւում Թրքական հիւպատոսարանի) 18-րդ տարեդարձը որու ներկայ եղած են երեք մասնակցողներ՝ Յակոբ Ջուլֆայեան, Վազգէն Սիսլեան, Գէորգ Գիւզելեան (չորրորդը՝ Արամ Պասմաճեան անձնասպան եղած էր բանտի իր խուցին մէջ):

Երեկոյթի ընթացքին ելոյթ ունեցած են սփիւռքահայ լրագրողներ՝ Արաքս հանդէսի խմբագիր՝ Յովսէփ Արթինեան, «Սփիւռք»ի խմբագիր՝ Մովսէս Քէշիշեան, Ս·Դ·Հ·Կ· ներկայացուցիչ՝ Վլադիմիր Պօղոսեան, որոնք արարքը գնահատած են որպէս ազգային ազատագրական պայքարի դրսեւորում:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՏԱՍԸ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՊԱՏԱՆԴ ԲԱՆՏԱՊԱՀԵՐ

Սեպտ· 28-ին, դեռ 72 բանտապահեր պատանդ էին բանտարկեալներու ձեռքը: Ծանր խռովութիւնները ծագած են Կիրակի, Սեպտ· 26-ին եւ արագօրէն տարածուած Անգարայի բանտերէն Պոլսոյ բանտերը: Անգարայի Ուլուճանլար բանտին մէջ է որ ամէնէն ծանր դէպքերը պատահած են, երբ ապահովութեան ուժերը միջամտած են, ըստ իշխանութեանց 10 մեռեալ կար (ծայրայեղ ձախ բանտարկեալներ) եւ 18 վիրաւոր որոնց եօթը՝ ոստիկաններ են: Խնդրոյ առարկայ բանտերն են (ուր ապստամբութիւն ծագած է)․ Իւմրանիյէ, Պայրամփաշա (Պոլիս), Պարթըն (հիւսիս), Զանգըրը (կեդրոն), Զոնաքքալէ, Կեպզէ (հիւսիս-արեւմուտք) եւ Պերկամա (արեւմուտք): Առաջին ըմբոստութիւնները պատահած են Անգարայի բանտը: Քանի մը օր առաջ ալ, ծանր միջադէպեր տեղի ունեցած էին Պոլսոյ Պայրամփաշայի բանտը մաֆիական խմբակներու միջեւ եւ որոնց ընթացքին վեց ոճրագործներ սպաննուած էին: Ապստամբները ընդհանրապէս ծայրայեղ ձախ խմբակներու կը պատկանին եւ կ'ընդդիմանային իրենց տեղափոխութեան եւ մերժած էին որ զիրենք հաշուեն: Նման դէպքեր յաճախակի են թրքական բանտերու մէջ, ուր բանտարկեալներու պայմանները վատառողջ են, ննջարանները խճողուած: Տէմիրէլ վերջերս, ժողովուրդին ճնշումին տակ, վէթոյի իր իրաւունքը գործածեց արգելք հանդիսանալու համար Խորհրդարանին մէկ օրինագծին որ կրնար 26000 բանտարկեալներու ազատ արձակումը թոյլ տալ: Օրինագիծը ազատ արձակումը կը նախատեսէր քրէական յանցագործներու եւ մաֆիայի անդամներու եւ պիտի առկախէր նաեւ կաշառակեր ոստիկաններու դէմ բացուած քննութիւնները:

Ոստիկանական աղբիւրներու համաձայն, ապստամբ բանտարկեալները, որոնք ծայրայեղ ձախ զինեալ խումբերու հետ կապ ունին, պահանջած են որ կառավարական ծրագիրներու վերջ տրուի (տեղափոխութիւն եւ առանձնացեալ խուցի դրութիւն՝ հաւաքականի տեղ):

Այս դէպքերուն առթիւ Պ· Էճէվիթ յայտարարած է որ Պետութիւնը պէտք է պարտադրէ իր հեղինակութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ անոր գինը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Սթրազպուրկի «խորհրդարանական օրեր»էն օգտուելով, Լ· Ժոսփէն ջանաց սրբագրել Սեպտ· 13-ի հեռատեսիլային ձախող ելոյթը, ընկերային հարցերով զբաղելով: Նախորդ արտայայտութիւնները պատճառ եղած էին որ «ազատական» նկատուի, այս անգամ ուզեց համոզել իր բազմատարր ձախը, որ ինք ալ ձախ է: Այսպէս, յայտարարեց թէ օրինագիծ մը կը նախատեսուի որ պատժամիջոցներու ձեռնարկուի այն հաստատութիւններուն նկատմամբ որոնք յաճախ կ'օգտագործեն ժամանակաւոր աշխատանքի դրութիւնը: Միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին պայքարելու համար գործազրկումներու դէմ, երբ անոնք կը կատարուին մեծ շահեր իրագործած ձեռնարկութիւններու կողմէ (Միշըլէնի հարցըն է): Կառավարութիւնը որոշած է նաեւ հրաժարիլ թոշակներու պահեստի ֆոնտէն 2000-ի ընկ· ապահովութեան օրինագիծին մէջ մինչեւ 15 միլիառ Ֆր·: Այս եւ կարգ մը նման միջոցներ գոհացում տուին իր կուսակիցներուն եւ կանաչներուն, վերապահ թողուցին համայնավարները եւ դժգոհ՝ աջն ու գործատիրութիւնը:

ԱՔԸՆ ԲԻՐՍԱԼ, Թուրքիոյ Մարդկային Իրաւանց Միութեան նախկին նախագահը, ազատ արձակուեցաւ Սեպտ· 25-ին, առողջական պատճառներով, մինչ բանտ էր տարուան մը համար «ցեղապաշտ գրգռութեան» ամբաստանութեամբ: Ըստ օրինական բժշկութեան հիմնարկին իր արգելափակումը կը վտանգէր իր կեանքը: Բիրսալ ծանրօրէն վիրաւորուած էր 1998 Մայիսին ծայրայեղ աջերու գործած ոճրափորձի մը ատեն:

ՄՈՍԿՈՒԱ անխնայ ռումբեր կը տեղացնէ Գրոզնիի վրայ, ուր 50 բնակիչ եւս մեռած է, մինչ Չէչէնները կը փախին դէպի սահմանակից Հանրապետութիւնները (Ինգուշիա, հիւսիսային Օսէթիա) որոնք կը մերժեն բոլորը ընդունիլ: Կրեմլին մերժած է Չէչէնիոյ նախագահին՝ Մասխադովի դիմումը: Ան կ'առաջարկէր Ելցինի հանդիպիլ առաջքն առնելու համար «նոր պատերազմի» մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երկրաշարժին հաշուեկշիռը կը շարունակէ աւելի ծանր բնոյթ ստանալ: Նոր տուեալներու համաձայն (Սեպտ· 27) մեռեալներու թիւը 15·795 է եւ 43·873 վիրաւոր կայ, 250-էն 600 հազար ալ անապաստան:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ պարզած պատկերը ողբալի է, քանի գրեթէ պարպըւած է բնակիչներէն: Ինտոնեզիացի զօրավար մը նախատեսած էր․— հողամասը անկախ կ'ըլլայ բայց այլեւս շատ բնակիչ չունենար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Սեպտեմբեր 26-ի արդիւնքներն են․—

Փարիզեան Շրջան

Հ·Մ·Ը·Մ· Ֆրանս – Շաթիյոն	0 – 1
էՖ·Սէ ԱՒԱԿՍ (Առնուվիլ) – Վիարմ	6 – 3
էՖ·Սէ Մանթուա – Ա·Ս·Օ· Արմէնիէն (Իսի)	1 – 1
Իւ·Ժի· Արմէնիէն (Ալփորվիլ) – Պրեթինեի	1 – 0

Լիոնի Շրջան

Սէն Մ· էկզիլ Ա·Փէ· – Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն Տէսին	2 – 2

Իզէրի Շրջան

Գոմիւնէ Ա·էՍ· – Հ·Մ·Ը·Մ· Վիէն	1 – 2

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Շոմըրաֆ – Հ·Մ·Ը·Մ· Վալանս	2 – 0

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

Հ·Մ·Ը·Մ· Արծիւ (Մարսէյլ) – Փէն Միրապօ	3 – 3

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի Սեպտ· 28-ի թուականը կրող թերթին թիւը պէտք է ըլլայ 19·738:
Le numéro de «Haratch» à la date du 28 Septembre doit être 19.738 (et non 19.735).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵԼՈՅԹԸ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ» ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի. – Ինչպէս յայտնած էինք Սեպտ. 25/26–ի մեր թիւով, ստորեւ կը ներկայացնենք վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի Սեպտեմբեր 23–ին արտասանած ելոյթը, որ իր ծրագիրներով, յանձնառութիւններով, ապագայ գործունէութեան լայն դաշտ մը կը բանայ: Կը մնայ մաղթել որ անոնք խօսքէն անդին դրական հետեւանք ունենան:

***

Սիրելի Հայեր,
Յարգարժան հիւրեր,
Տիկնայք եւ պարոնայք:

Ողջունում եւ շնորհաւորում եմ ամէնքիս դարաշրջիկ այս համաժողովի կապակցութեամբ: Պիտի խոստովանեմ, որ լսելով երէկուայ ձեր ելոյթները, ես ամբողջապէս փոխեցի զեկոյցիս կառուցուածքը՝ մեծ ուրախութեամբ հասկանալով, որ մենք իրար պատմական, բարոյական, առաւել եւս հայրենասիրական յղումներ անելու կարիք չունենք: Ամէն բան չափից աւելի ակնյայտ է, դարն սկսել ենք ողբերգութեամբ, շարունակել ենք ձեռքբերումներով ու կորուստներով, պարտաւոր ենք աւարտել յաղթանակով:

Ուզում ենք, որ 21–րդ դարը լինի մերը՝ Հայերիս միասնութեան եւ պետականութեան ամրապնդման ու բարգաւաճման ժամանակը: Ելնելով սրանից՝ ուզում եմ արձանագրել մի շարք ակնյայտ իրողութիւններ եւ ՀՀ կառավարութեան անունից տալ դրանցից բխող հարցերի պատասխաններ ու առաջարկութիւններ:

Իրողութիւն N 1 – Հայաստանն այլեւս վերացական, մշուշապատ հայրենիք չէ, որ պէտք է նոր յայտնուի: Այն ռէալ, անկախ երկիր է: Այսօր դա Հայաստանի երրորդ Հանրապետութիւնն է՝ իր մնայուն ձեռքբերումներով, իր անթիւ դժուարութիւններով ու անորոշութիւններով:

Իրողութիւն N 2 – Հայաստանի Հանրապետութիւնը պատմական այս ժամանակահատուածի համար լուծել է իր առջեւ կանգնած պայմանական երեք գերխնդիրներից երկուսը.

ա) յաղթել է իրեն պարտադրուած պատերազմում՝ նուաճելով փաստական խաղաղութիւն.

բ) ժողովրդի, իշխանութիւնների եւ քաղաքական ուժերի հաւաքական շըրջահայեացութեամբ հաստատել է ներքաղաքական անշրջելի կայունութիւն, որը լրջագոյն գրաւականն է յետագայ կենսական քայլերի լուծման համար:

***

Ընդամէնը երկու օր առաջ մենք նշեցինք Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան տարեդարձը, հպարտութեամբ ողջունեցինք յաղթական բանակի զօրահանդէսը եւ, համոզուած եմ, գիտակցեցինք, որ միայն համազգային միակամութիւնը եւ ուժերի միասնական լարումն էր, որ Հայաստանին բերեց անկախութիւն եւ փրկեց Արցախը կործանումից...

Հաւատացէք, այսօր Հայաստանի տնտեսական վերելքը կարեւոր է այնքան, որքան երէկ՝ յաղթանակը պատերազմում:

Մեր պայքարը պատերազմի, արեան եւ հերոսութեան դաշտից տեղափոխուել է տնտեսական դաշտ: Ուստի պիտի փոխուի նաեւ մեր ռազմավարութիւնը. օգնութիւնից, ինչի համար շնորհակալութիւն չենք յայտնում, համոզուած լինելով, որ կը վիրաւորենք ձեր արժանապատուութիւնը, մենք պիտի անցնենք լիարժէք համագործակցութեան: Բուռն, էմոցիոնալ եւ տարերային մեր յարաբերութիւններին մենք պարտաւոր ենք տալ շատ աւելի արդիւնաւէտ, կազմակերպչական ձեւ:

Պատմութիւնը ցոյց է տալիս, որ յաղթում են այն ժողովուրդները, որոնք աւելի կազմակերպուած են եւ ռացիոնալ: Ահա մեր երրորդ գերխնդիրը եւ N 3 իրողութիւնը միաժամանակ:

Դառնանք խնդրից ծնուող հարցերին, կազմակերպչական նոր ձեւերի կայացման համար անհրաժեշտ են բազմաթիւ նախադրեալներ, սակայն կարեւորագոյնը բարոյահոգեբանական նախադրեալն է: Թէ՛ հայրենիքում, թէ՛ Սփիւռքում պառակտումների եւ ջլատող բախումների օրինակները, ցաւօք, շատ են:

Մեզ ամենաառաջին հերթին անհրաժեշտ է փոխադարձ վստահութիւն եւ հանդուրժողականութիւն: Եւ այս ազդակներն առաջին հերթին պիտի գան հայրենիքից: Պիտի սկսենք բարեփոխումները երկրի ներսից, կառավարութիւնից, վարչապետից:

Որպէս սկիզբ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան անունից յայտարարում եմ.

1. Կառավարութիւնը ոչ միայն կարող է, այլ պարտաւոր եւ պատրաստ է Սփիւռքն ընկալել որպէս հաւասար գործընկեր:

2. Կառավարութիւնը պատրաստ է, հարկ եղածին, անդրադառնալ իրաւական, ֆինանսական, հարկային համակարգերի բարեփոխումներին, ապահովել պայմանագրերի շուրջ ծագող բանավէճերի դատական եւ վարչական կարգաւորումը:

3. Կառավարութիւնն իրատեսօրէն ընդունում է, որ ներդրուող կապիտալն ազգային հաւատարմութեան զգացում չունի, անգամ եթէ գտնւում է հայկական ծագում ունեցող ներդրողների ձեռքերում: Համագործակցութիւնը հայրենիքի հետ պիտի լինի տնտեսապէս շահաւէտ: Ներդրումները Հայաստանում պիտի լինեն ձեռնտու:

4. Կառավարութիւնը շատ լաւ հասկանում է, որ որեւէ կարգի դրամական միջոց չի տրամադրուի, եթէ չմշակուեն ու չիրականացուեն այն ճիշդ եւ արդար օգտագործելու եւ դրա մասին հանրութեանը տեղեակ պահելու կանոնները: Ընդորում, բոլոր վարկերի եւ ներդրումների մասին տեղեկատուութիւնը պէտք է լուսաբանուի ՀՀ Նախագահի կողմից մատնանշուած համազգային եւ պետական հեռուստաալիքներով:

Վստահութիւնը վերականգնելու, ֆինանսատնտեսական գործընթացները թափանցիկ դարձնելու ուղղութեամբ ՀՀ կառավարութիւնն արդէն իսկ ձեռնարկել է մի շարք կոնկրետ միջոցառումներ:

1. Վարչապետի գլխաւորութեամբ ստեղծուած է վարկերի, դրամաշնորհների եւ հումանիտար օգնութեան ստացման եւ օգտագործումը վերահսկող կառավարական յանձնաժողով: Աւել է թէ, ֆիքսուել է նաեւ պատասխանատուն: Այսուհետ ցանկացած ոչ նպատակային կամ փոշիացած վարկի, դրամաշնորհի, օգնութեան համար պատասխանատու է կառավարութիւնը եւ վարչապետն անձամբ:

Հայաստանի բոլոր կառավարութիւններին թւում էր, թէ բաւական է տալ անձնական երաշխիքներ արտասահմանեան ներդրողներին, եւ նրանք վստահաբար մուտք կը գործեն մեր շուկայ, կը ծաւալեն լայն գործունէութիւն:

Միամիտ չենք, հասկանում ենք, որ ներդրողները պահանջում են առաջին հերթին ոչ անհատական, այլ կառուցուածքային երաշխաւորութիւններ, յըստակ եւ անփոփոխ խաղի կանոններ: Ընդունենք սակայն, որ նման կառոյցների եւ աւանդոյթների ձեւաւորումը ժամանակ պահանջող հսկայական գործ է, որը ձեզ հետ միասին պիտի իրականացնենք: Իսկ մինչ այդ, ներդրումների համար բարենպաստ միջավայր ձեւաւորելու ճանապարհին առաջին քայլը քաղաքական կամքն է:

Ես ամենայն պատասխանատուութեամբ յայտարարում եմ. ՀՀ կառավարութիւնն ունի այդ կամքը եւ պատրաստ է ստանձնել պատասխանատուութիւնը:

Փորձէք եւ կը համոզէք:

2. ՀՀ Ազգային Ժողովի հետ օրերս ստեղծելու ենք համատեղ յանձնաժողով, որը կ'ուսումնասիրի աղմուկ հանած մի շարք վարկային ծրագրեր, ի յայտ կը բերի մեղաւորներին, կը բացառի ապագայում նման երեւոյթների կրկնութիւնը:

3. Համաշխարհային Բանկի եւ ԱՄՆ դեսպանութեան հետ համատեղ մշակւում է կոռուպցիայի դէմ պայքարի համապարփակ ծրագիր, որն անկասկած իրականացնելու ենք...

Կոռուպցիայի մասին մի փոքր աւելի մանրամասն:

Հայաստանի Հանրապետութիւնում, ցաւօք, կոռուպցիան լուրջ չափերի է հասնում: Բայց ոչ այնքան լուրջ, որքան մենք ինքներս ներկայացնում ենք, մադը չինում ենք գերան: Յաճախ նա ինքնարդարացման նման է հնչում. «Այս երկրում ապրել չի լինի, այս երկրում գործ դնել չի լինի»... Ինչո՞ւ, ո՞ւմն է այս երկիրը, ովքե՞ր են այս երկրի բնակիչները...

Վերջերս նաեւ անչափ վտանգաւոր մի փիլիսոփայութիւն է ձեւաւորուել, եւ ոմանք այս պատճառաբանութիւններով արդարացնում են նաեւ Հայաստանից հեռանալը:

Սիրելի Հայեր, քոյրեր եւ եղբայրներ, հաւատացէք, ոչ ոք այնպէս անհանդուրժողականօրէն, ինքնամերժման աստիճան չի քննադատում Հայերիս, որքան ինքներս մեզ, դարձնելով նաեւ օտարների աչքում արգահատելի: Ստեղծում ենք այնպիսի բարոյահոգեբանական մթնոլորտ, որի ներքոյ իսկապէս հնարաւոր չէ աճեցնել վաղուայ սերմերը:

Այս երկիրը մեր դժուարին, բայց թանկագին հայրենիքն է:

Միթէ՞ կարելի է հայրենիքից նեղանալ...

Ովքե՞ր են ձեզ նեղացնում: Իւրաքանչիւր ամսուայ 15–16–ին յայտարարում եմ տնտեսական հարցերով ընդունելութեան օր: Պատրաստ եմ ընդունել բոլորին՝ Հայաստանից, թէ Սփիւռքից, տեսնենք, թէ ովքեր են ձեզ խանգարում:

Սա, ի հարկէ, դարձեալ անհատականացուած, ոչ լիարժէք լուծում է:

Առաջարկում ենք նաեւ կառուցուածքային լուծում. ներքին եւ արտաքին ներդրողներին օժանդակ, համալիր ծառայութիւններ մատուցելու համար ստեղծուել է եւ յառաջիկայ 5–6 ամիսների ընթացքում լիարժէք կը գործի Զարգացման Հայկական Գործակալութիւնը (ԶՀԳ): Այն հանդիսանալու է իւրօրինակ պատուհան Հայաստանի եւ աշխարհի միջեւ: Մէկ կանգառի կենտրոն, ուր իւրաքանչիւր պոտենցիալ ներդրող կարող է ստանալ իրեն յուզող բոլոր հարցերի լուծումները՝ օդանաւակայանում դիմաւորման պահից մինչեւ իրաւաբանական, ադմինիստրատիւ, տեխնիկական եւ այլ ծառայութիւններ:

– Գործակալութեան միջոցով հնարաւորութիւն կ'ընձեռուի առանց բիւրոկրատական քաշքշուքի գրանցել որեւէ ընկերութիւն եւ ստանալ դրա գործունէութեան համար անհրաժեշտ բոլոր արտօնագրերն ու վկայականները:

– Գործակալութիւնը իրական կամուրջ է հանդիսանալու օտարերկրեայ գործարարների եւ ՀՀ իշխանութիւնների միջեւ՝ հնարաւորութիւն տալով նաեւ ՀՀ իշխանութիւններին առաւելապէս իրազեկ լինելու գործարարներին յուզող հարցերին ու ծրագրերին:

– Կառավարութիւնը երաշխաւորում է գործակալութեան գործունէութեան առաւելագոյն թափանցիկութիւն:

– Գործակալութիւնն ուղղակիօրէն ենթարկւում է ՀՀ վարչապետին, ուղղակիօրէն աշխատելու հնարաւորութիւն ունի ՀՀ Նախագահի, Ազգ. Ժողովի Նախագահի եւ իշխանութեան միւս մարմինների հետ:

– Գործակալութեան ղեկավար մարմիններն են Հոգաբարձուների Խորհուրդը, որի կազմում ընդգրկուելու համաձայնութիւն են տուել միջազգային ճանաչում ունեցող գործարարներ եւ բարերարներ, միջազգային հեղինակաւոր կազմակերպութիւնների ղեկավարներ, ինչպէս նաեւ Տնօրէնների Խորհուրդը, որի կազմում ընդգրկուած են ՀՀ կառավարութեան տնտեսական բլոկի նախարարներ եւ ներկայացուցիչներ Սփիւռքից:

– Ընդհանրապէս, գործակալութեան 4 վարչութիւններում Սփիւռքը ներկայացուած կը լինի Հայաստանաբնակների հետ հաւասարաչափ, ցանկալի է, որ Տնօրէնների Խորհրդի համանախագահը նմանապէս լինի սփիւռքահայ:

Եւ վերջապէս՝ գործակալութիւնը պիտի ղեկավարեն բանիմաց եւ ազնուագոյն մարդիկ, պիտի աշխատեն լաւագոյն գրասենեակներում, որ այսօր կառուցւում են, եւ պատրաստ ենք ցոյց տալ, պիտի ստանան բարձր աշխատավարձ՝ կախման մէջ չլինելով ոչ ոքից:

Այս եւ այլ բոլոր ծախսերը կառավարութիւնը վերցնում է իր վրայ: Նախատեսւում է գործակալութեան գրասենեակների ստեղծում արտերկրում, մասնաւորապէս, Լոնտոնում, Նիւ–Եորքում եւ Լոս–Անճըլըսում, Պէյրութում եւ Մոսկուայում:

Այսօրուանից մտածէք, խնդրում եմ, լաւագոյն սփիւռքահայ կադրերի տրամադրման մասին: Այստեղ, իրենց արձակուրդների ժամանակ, կարող են աշխատել նաեւ սփիւռքահայ լաւագոյն երիտասարդներն ու ուսանողները:

Առհասարակ, անկախացումից ի վեր ՀՀ իշխանութիւնները կապեր հաստատեցին առաւելաբար Սփիւռքի յայտնի կազմակերպութիւնների եւ երեւելի անհատների հետ: Ասպարէզից դուրս են մնացել բազմաթիւ յաջողած անհատներ, առաւելապէս երիտասարդներ, որոնք հեռու են համայնքային կառոյցներից եւ կազմակերպութիւններից, կուսակցական ելեւէջներից:

Այս «լուռ մեծամասնութեան» մէջ անկասկած կը գտնուեն մարդիկ, որոնց պիտի կարողանանք կապել հայրենիքի տնտեսական ձեռնարկներին: Մօտ անցեալի փորձը մեզ նաեւ յուշում է, որ տնտեսական համագործակցութեան նոր ծրագրերը, ցանկալի է որ, հեռու մնան քաղաքական ոլորտից:

Ի՞նչ ենք առաջարկում.

– Այս եւ այլ կարգի հարցերի համակարգման համար Խորհրդաժողովին առաջարկում ենք ստեղծել տնտեսական զարգացման մշտական յանձնաժողով, որի անդամների առնուազն կէսը եւ ղեկավարը, ցանկալի է, որ լինեն սփիւռքահայեր:

Յանձնաժողովի համար, որպէս աշխատանքային մարմին, կարող է հանդէս գալ նոյն Զարգացման Հայկական Գործակալութիւնը: Յանձնաժողովի եւ սփիւռքահայ գործարարների, ընկերութիւնների, քաղաքական եւ տնտեսական գործիչների միջեւ ցանկալի է անցկացնել լաւ նախապատրաստուած փոքր խորհրդաժողովներ, որոնց հնարաւոր ֆինանսական ծախսերը կառավարութիւնը կարող է վերցնել իր վրայ: Արդիւնքում, համոզուած եմ, կը ծնուեն իրական եւ փոխշահաւէտ ծրագրեր:

Ձնայած ծանր պայմաններին, ՀՀ տնտեսութիւնը մեծ պոտենցիալ ունի: Դրանում մենք ձեզ կը փորձենք համոզել վաղուայ պիգնէս Ֆորումի և ՀՀ արտադրանքի ցուցահանդէսի ժամանակ: Խօսքս վերաբերում է, յատկապէս, լեռնամետալուրգիական, քիմիական, ջրային ռեսուրսների, գիւղմթերքների վերամշակման եւ էներգետիկ ոլորտներին, էլ չեմ խօսում ինտելեկտուալ լուրջ պոտենցիալի մասին:

Այս իրողութիւնների մասին է խօսում նաեւ այն հանգամանքը, որ Համաշխարհային Բանկի նախագահ Վոլֆենսոնի կողմից կայ առաջարկ՝ 2000 թ. ընթացքում ՀՀ կառավարութեան եւ Համաշխարհային Բանկի համատեղ նախաձեռնութեամբ կազմակերպել հայ գործարարների համաշխարհային Ֆորում, ինչին մենք սիրով համաձայնել ենք:

Խնդրում եմ լրջօրէն մտածել այս առաջարկի մասին:

Ձեզանից ոմանք շուտով հրաւէրներ կը ստանան պարոն Վոլֆենսոնի եւ իմ կողմից: Հաւատացէք, սփիւռքահայ գործարարների պասիւութիւնը Հայաստանում լուրջ կասկածներ է յառաջացնում նաեւ օտարների մէջ:

Եւս մէկ կարեւոր հարց, որին կ'ուզէի անդրադառնալ: Խօսքս ՀՀ դեսպանատների տնտեսական գործունէութեան մասին է: Նրանք կարող են եւ դառնալու են տարածաշրջանային հաղորդակցութեան կարեւոր հանգոյց, հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ հաղորդակցման պատշաճ միջնորդ:

Շնորհակալութիւն այն նիւթական օժանդակութեան համար որ համայնքները ցուցաբերել են դեսպանատներին, յատկապէս նրանց գործունէութեան առաջին փուլի ժամանակ:

2000 թ. ՀՀ կառավարութիւնը միանշանակ պարտաւորութիւն է վերցրել հոգալու իր դեսպանատների բոլոր կոմունալ – կենցաղային, ներկայացուցչական ծախսերը: Մենք պարտաւոր ենք ապահովել դեսպանատների եւ դեսպանների պատշաճ կենցաղն ու անկախութիւնը: Միաժամանակ կը մեծանան նրանց պարտականութիւններն ու պատասխանատուութիւնը, նաեւ (եւ յատկապէս) տնտեսական համագործակցութեան շրջանակները: Ձեր օգնութիւնը դեսպանատներին պիտի կենտրոնացնել առաւել գլոբալ՝ քաղաքական, լոբբինգի, ներդրումների, որոշ տեղերում դեռեւս չէնքային խնդիրների լուծման ուղղութեամբ:

– Առաջարկում ենք նաեւ՝ համաժողովի արդիւնքում ստեղծել մշտական գործող որեւէ խումբ, աշխատանքային - համակարգող մարմին, որը կը համակարգի բոլոր առաջարկութիւնները, կը պատրաստի քննարկման ենթակայ փաստաթղթեր:

Վատագոյն դէպքում յաջորդ խորհրդաժողովների համատեղ նախապատրաստմամբ վը վերացնի սփիւռքահայ կազմակերպութիւնների կասկածները միմեանց եւ մեր նկատմամբ:

Լաւագոյն դէպքում՝ կ'օգնի ստեղծելու համազգային, համակարգող որեւէ մարմին, որը բազում խնդիրներից կը զանազանի առաւել կարեւորները եւ կ'ուղղորդի դրանց լուծումը:

Այնքան զգուշաւոր ենք դարձել, որ միտքս բարձրաձայնում եւ մտածում եմ՝ արդեօք յոնքը շինելու փոխարէն՝ աչքը չե՞նք հանի... Ամէն դէպքում ըն-

ՕՎԷՐ-ՍԻՒՐ-ՈՒԱԶ, ԱՌԱՆՑ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ

Փարիզէն ոչ շատ հեռու, Օվէր-սիւր-Ուազ գիւղը այն վայրերէն է, որոնք նշանաւոր դարձած են շրջան մը կամ տեւապէս հոն գործող մեծ արուեստագէտներու շնորհիւ: Երկար ատենէ ի վեր, այս գիւղին անունը կապուած է Վէնսան վան Կոկի, ինչպէս Սէնթ-Վիքթուար Լեռանը՝ Փօլ Սէզանի, Ժիվերնիին՝ Կլօտ Մոնէի:

1890, Մայիս 20: Վէնսան վան Կոկ շոգեկառքով կը հասնի այն վայրը ուր իր վերջին կայանը պիտի ըլլայ: Այն ատեն Օվէր-սիւր-Ուազ երկու հազար բնակիչ հաշուող գիւղ մըն էր, ուր երբեմն կայք հաստատած էին նաեւ նկարիչներ Տոպինեի, Գորօ, Սէզան եւ ուրիշներ: Վան Կոկ Ռավու կոչուող օթեւանին ամէնէն աժան սենեակը կը վարձէ, գիւղապետութեան շէնքին դիմացը: Գիւղը կ'որակէ որպէս «լրջօրէն գեղեցիկ» վայր մը, ուր եկած էր Փօլ Կաշէի բժշկական խնամքին ենթարկուելու: Ինքզինք նկատելիօրէն ներշնչուած կը զգայ եւ երկու ամսուան ընթացքին գիւղը եւ իր բնակիչները ներկայացնող քանի մը տասնեակ գործեր կը նկարէ: Յուլիս 27-ին խորհրդաւոր «անձնասպանութիւն» մը կը գործէ:

Նիքոլա Լըքէն «Թայմ»ի մէջ կը գրէ թէ ներկայիս, աւելի քան դար մը ետք, անցորդները որոնք Օվէր-սիւր-Ուազ կը ժամանեն, զբօսաշրջիկներ են քան թէ գրպանը ծակ նկարիչներ: Ամէն տարի, աշխարհի չորս ծագերէն եկող 400.000 այցելուներ, գիւղի ԺԱ. դարու եկեղեցիին առջեւէն կ'անցնին, նախքան զառիվերէն բարձրանալը դէպի քիչ մը անդին գտնուող գերեզմանատունը, ուր Վէնսան կը հանգչի, իր նուիրեալ եղբօրը, Թէոյի կողքին, բաղեղի թաւ ծածկոցի մը տակ: Դուրսը, սաղին անդին ցուցատախտակներ կան, որոնք Նոր ժամանակներու ուխտաւորներուն կը պարզեն այն կէտերը՝ ուր վան Կոկ եւ այլ արուեստագէտներ իրենց եռոտանիները կը հաստատէին, նկարելու համար: Բայց եւ այնպէս, տարբերութիւնը Փարիզի Օրսէ Թանգարանը այցելող տարեկան երկու միլիոն անձերուն եւ այս զբօսաշրջիկներուն միջեւ այն է թէ, այս վերջինները տեղւոյն վրայ ոչ մէկ նմոյշ կը տեսնեն տպաւորապաշտներու գործերէն:

Օվէրի դղեակին տնօրէնը, Ժան-Ֆրանսուա Սրոզաս, կը բացատրէ թէ «Հոյակապ պիտի ըլլար քանի մը նկար ցուցադրել, սակայն իսկապէս շատ սուղ են: Ուստի, մենք այցելուները կը քաջալերենք երթալ եւ այն տեսարանները վայելել, որոնք ներշնչած են նկարիչները»: Շրջանային Խորհուրդին պատկանելով, դղեակը իր դռները բացաւ 1994-ին եւ կը միտի հրճուեցնել ու նոյնքան դաստիարակել: Փոխանցական կերպի ցուցահանդէս մը այցելուներուն կարելիութիւնը կու տայ այլազան տեղայարդարանքներու միջեւ շրջելու, որոնք տպաւորապաշտ շրջանէն տեսարաններ կը պարզեն: Այս ծրագիրը իրականացնողը, Փաթրիս Գրօ, ՆԱՍԱ-ի ԻԱ. դարու ճարտարագիտութիւնը ի սպաս դրած է ԺԹ. դարու նկարիչներուն, անոնց պատկերները եռատարածական ձեւով ներկայացնելով, այցելուներուն կարելիութիւնը տալու վան Կոկի կարգ մը ամէնէն համբաւաւոր երկերէն ներս մուտք գործելու: Արդիւնքը զգայացունց է եւ... բացայայտօրէն տնտեսական: «Ես նկարիչի յիշատակին պահապանը չեմ» կը յարէ Սրոզաս, ու ինքզինքը կ'արդարացնէ թէ «իմ աշխատանքս Օվէրին ծանուցումը ընել է»:

Բլուրի լանջին գտնուող Ռավու օթեւանը ուշագրաւ հակադրում մը կը պարզէ անոր վրայ կառուցուած դղեակին հետ: Երբ պելժ գործարար Տոմինիք-Շարլ Ժանսէնս 1985-ին օթեւանը կը գնէ, Շրջանային Խորհուրդը տակաւին չէր հասկցած տնտեսական այն կարողականութիւնը զոր վան Կոկի հոն կեցութիւնը կը ներկայացնէր: Ժանսէնս կ'ըսէ թէ ինք «Պահապանն է նկարիչին բնակած այն միակ վայրին որ անփոփոխ մնացած էր»: Ան, նուիրեալը, կիրքով կը պահպանէ վայրին մտերմիկ բնոյթը, գնելով նաեւ շուրջի բնակավայրերը, առաջքը առնելու համար որ անոնք վաճառատուներու եւ փիցցայի ճաշարաններու վերածուին: Ասոր բերումով ան ընտրանիութեամբ ամբաստանուեցաւ: Ինք կ'ընդունի ամբաստանութիւնները, բայց միայն մինչեւ որոշ կէտ մը: Կը բացատրէ, թէ «Իր ըրած գտումը նիւթականի մըտահոգութեամբ չէ այլ՝ դաստիարակութեան եւ զգայնութեան», աւելցնելով որ տեսնելէ աւելի «ամէն ինչ պէտք է ըզգալ»:

Կապը որ Ժանսէնս օթեւանին հետ ունի, գրեթէ կրօնական նուիրումի կը նմանի: Նախապէս, ան առեւտրական տնօրէն էր պելժիական բազմազգեան ընկերութեան մը մէջ: 1985-ին, թանձր գիշեր մը, երբ Օվէրի մէջ ազդալոյսի մը նշանին կը սպասէ, գինով վարորդ մը իր ինքնաշարժը ետեւէն կը հարուածէ: Աւելի ուշ, երբ հիւանդանոցի իր անկողնին մէջ ոստիկանութեան տեղեկագրութիւնը կը կարդայ, կը տեսնէ որ արկածը տեղի ունեցած էր վան Կոկի բնակած օթեւանէն քիչ մը անդին: Ապաքինելէն ետք, Ժանսէնս իրեն պարտականութիւն կը համարի օթեւանը գնել եւ զայն ուխտատեղիի վերածել, նկարիչի յիշատակին: Աւելի քան եօթանասուն միլիոն ֆրանսական ֆրանք կը ծախսէ, իր ըրած խնայողութիւններով եւ դրամատնային փոխառութիւններ կատարելով, որպէսզի վայրը վերանորոգէ եւ զայն իր ըսկզբնական վիճակին բերէ, մինչեւ իսկ այդ ատենուան ճաշատեսակներով, որոնք կը մատուցուէին այն սրահին մէջ, ուր վան Կոկ կը ճաշէր:

Նորոգութեան աշխատանքներուն մէկ մասը Ժանսէնս կը յանձնէ մասնագէտներու որոնք նախապէս գործած էին Լասգոյի նախապատմական քարայրներուն մէջ, որպէսզի վերստեղծէին խոնաւութեան սրճագոյն արատներով պատը այն նեղ սանդուխի երկայնքին՝ որ դէպի վան Կոկի բնակած սենեակը կ'առաջնորդէ: Անկէ ետք, վեց հոգինոց խումբեր կազմող այցելուները, սանդուխը բարձրանալէն յետոյ, փոքր խուցի մը դուռը կը բանան, որ ձեղունին գտնուող միակ լուսամուտով լուսաւորուած է: Լերկ պատերով սենեակը պարապ է: Ժանսէնս կը բացատրէ թէ «Ասոր գաղափարը այն է որ այցելուները զայն իրենց երեւակայութեամբ եւ մտածմամբ կը լեցնեն»: Բայց եթէ իր ծրագիրը յաջողի, պատերը յարատեւօրէն լերկ պիտի չմնան: 1890, Յունիս 10-ին, վան Կոկ իր եղբօրը՝ Թէոյի կը գրէ. «Օր մը չէ օր մը, կը խորհիմ որ միջոցը պիտի գտնեմ սրճարանի մը մէջ ցուցադրելու»: Պելժը մարտահրաւէրը ընդունած է եւ կը փորձէ անհրաժեշտ 180 միլիոն ֆրանսական ֆրանքը ի մի բերել, գնելու համար ցորենի դաշտեր պատկերող այն պաստառներէն մէկը, զորս վան Կոկ Օվէրի մէջ նկարած էր: Ժանսէնս ժպտելով կ'ըսէ. «Այս վայրը գնելէս ի վեր, մարդիկ կը խորհին որ խենթ մըն եմ»: Եթէ գաղափարը իրականանայ, «Պիտի ըլլանք միակ սրճարանը աշխարհի վրայ որ վան Կոկէն իւղանկար մը ունենայ»: Մինչ այդ, մինչեւ որ Վէնսանի երազը իրականութիւն դառնայ, լրիւ Օվէրը պիտի մնայ թանգարան մը՝ ամենադոյզն նկարէ զուրկ:

Սակայն զբօսաշրջիկները որոնք գիւղին ծուռումուռ թաղերուն մէջ կը շըրջին, մէկ բանէ տարուած են: Անոնցմէ մէկը, նկարիչին շիրիմին դէմ կանգնած, կ'ըսէ. «Այն տպաւորութիւնը ունինք որ ոչինչ փոխուած է»: Անոնք գտնուին նոյն կէտերուն ուր վան Կոկ իր եռոտանին հաստատած էր, տեսարանին վրայ լոյսի խաղերը ըմբոշխնեն կամ անոր սենեակը առաջնորդող սանդուխներէն վեր բարձրանան, վարպետին հետքերուն վրայ է որ կը քալեն: Անոնք որոնք կեանքէն բաւական յուսախաբութիւններ ունեցած են, այս ձեւով կրնան երեւակայել, օրուան մը ընթացքին, թէ իրենք եւս անծանօթ մնացած արուեստագէտներ են...:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

«L'AMANTE ANGLAISE»

Եթէ ոչ անպայման Մարկրիթ Տիւրասի թատերգութեան համար, կ'արժէ սակայն տեսնել այս գործը Սիւզան Ֆլոնի խաղարկութիւնը վայելելու հաճոյքէն չզրկուելու համար:

Գործը, զուտ տիւրասեան է, այսինքն երբեմն այնքան անիրական, որ հանդիսատեսը կը շփոթեցնէ, երբեմն ողբերգական կացութիւններ ծիծաղ կը պատճառեն, բայց եւ այնպէս կարելի չէ չըտարուիլ նիւթով, որքան ալ անհեթեթի սահմանը հասնի ան:

Տարեց կին մը (Սիւզան Ֆլոն) սպաննած է խուլ-համր իր զարմուհին որ կը բնակէր իր եւ իր ամուսնոյն տունը և տանբուն տանտիկինն էր: Ինչո՞ւ սպաննած է, ոչ մէկ տրամաբանական պատճառ կայ:

Մարկրիթ Տիւրաս միշտ յափշտակուած է ոճիր – արկածներով եւ հոս ալ ներշնչուած է ոճիրէ մը, տեղի ունեցած Սավինեի-սիւր-Օրժ (էսոն), ուր տը լա Փէ, 1949-ին: Ռապիյու ամոլին պատմութիւնն է: Իրիկուն մը, երբ ամուսինը, հանգստեան կոչուած զինուորական մը թերթը կը կարդար, կինը ջախջախած էր գանկը, մուրճով մը, յետոյ յօշոտած դիակը եւ կտորները նետած բեռնատար կառախումբերու մէջ, ամէն գիշեր՝ մէկ կտոր: Ոստիկանութիւնը կը նկատէ որ Ֆրանսա երթեւեկող այդ կառախումբերը հասարակաց մէկ գիծ ունին, բոլորն ալ Սավինեյի-սիւր-Օրժէ կ'անցնին եւ ուրեմն տիկին Ռապիյու կը խոստովանի ձերբակալուած պահէն իսկ: Տիւրաս փոխած է անունները, զոհը: Հոս, մարդասպանը Գլէր Լանն է, հետաքրքրական հերոսուհի մը որ թերեւս քիչ մը խենթ է, յաճախ սակայն իմաստուն, իրական եւ երազի միջեւ անձ մը, խիստ համակրելի:

Ներկայացումը երկու արարէ կը բաղկանայ եւ պէտք է խոստովանիլ թէ առաջին արարը բաւական ձանձրացուցիչ, կրնայ հանդիսատեսը մեկնումի մղել: Այս տեսարանը հարցաքննութիւնն է Գլէր Լանի ամուսնոյն: Ո՞վ է հարցաքննողը, դատաւո՞ր, փաստաբա՞ն, լրագրո՞ղ, յայտնի չէ, միակ յստակ կէտն այն է որ մարմնաւորող դերասանը (Հիւպէր Կոտոն) շատ ձախող է, չէ կրցած իւրացնել դերը: Տարբեր է իր խօսակիցը –ամուսինը– Ժան-Փօլ Ռուսիյոն, բայց չէր բաւեր ամբողջ արարին համար: Ան կը պատասխանէր հարցումներուն, անկարելի չէր նկատեր որ ինք սպաննած ըլլայ զարմուհին: Երազէն իրականութիւն ճամբան անորոշ է:

Երկրորդ արարը ամբողջ թատերգութիւնը կ'արժէ շնորհիւ Սիւզան Ֆլոնի, նուրբ, զգայուն, դիւրաբեկ եւ, ի՜նչ հակասութիւն, այնքան անմեղ: Ի՞նչ ըրած է, գացած է իր երազին մինչեւ ծայրը՝ սպաննած է:

Ա. Մ.

դունէք խօսքս որպէս նախկին Պաշտպանութեան նախարարի ուղղամտութիւն. ո՛չ, ոչ մէկի աչքը չենք հանի: Դիպլոմատիկ լեզուով ասած՝ մեր միասնութիւնը ոչ ոքի դէմ ուղղուած չէ: Այն գործելու է յանուն եւ ո՛չ ընդդէմ:

Աշխարհի ուժեղները, տեսէք, թէ ուր են հասել, իսկ մենք դեռ մտածում ենք՝ տապել, թէ չտապել, «ըսե՞լ, թէ չըսել՝ Հայաստան-Սփիւռք, Սփիւռք-Հայաստան»...

Ինչի՞ն սպասել՝ Հայաստանի տնտեսութեան վերջնական կանգառի՞ն... Հայաստանի հայաթափմա՞նը, թէ՝ մինչեւ արտագաղթողները առաքելականներից աւելի մեծ թիւ կը կազմեն...

Ինչո՞ւ չըսել... Կան հարցեր, որ Հայաստանը պիտի Սփիւռքին ըսէ, կան հարցեր, որ Սփիւռքը պիտի առանց կաշկանդուելու Հայաստանին ըսէ: Եւ որպէսզի ըսել-չըսելը համակարգուի, համազգային վստահութեան որեւէ մարմին անպայման պիտի ծնուի: Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ:

Երբ մենք միասին ենք, պիտի զգուշանանք միայն մեր ցանկութիւններից, քանզի նրանք իրականանում են: Սարդարապատից սկսած մինչեւ Արցախի հերոսամարտը մեզ օրինակ, Գորիս-Լաչին մայրուղին, 907 բանաձեւի էպոսիան մեզ օրինակ... Ցաւօք, շատ աւելի շատ են հակառակ օրինակները...

***

... Խոստացայ էմոցիոնալ չլինել, ու չստացուեց: Եւ չի ստացուելու, քանի դեռ ձեր խոնարհ ծառան բարգաւաճ երկրի վարչապետ չէ, քանի դեռ հայ ժողովուրդը չի ապրում իր տառապանքին ու տաղանդին արժանի կեանքով...

Ինչեւիցէ, յոյսով եմ, որ 2001 թուականին, երբ 1700-ամեակի կապակցութեամբ մենք նորից կը հաւաքուենք, իրավիճակն անհամեմատ շատ աւելի լաւ կը լինի:

Սա մեր շանսն է, մենք համատեղ եւ դեղեցիկ պիտի շուռ տանք պատմութեան 20-րդ էջը:

Ես լաւատես եմ:

Խոր Վիրապի խորանի դիմահար բլրի լանջին ես տեսնում եմ նաեւ Նոյ Նահապետի պատկերը Արարատին դէմ յանդիման: Տեսնում եմ մարդկութեան եւ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան վերածնունդ հանդիսացած այս փոքրիկ հովիտի ու լեռնաշխարհի մշակների, այս փոքրիկ ածուի արժանապատիւ, մաքրակենցաղ ու բարգաւաճ ապագան:

Դրա համար միայն մի բան է պէտք.

օգտագործել շանսը, չապաւինել Հայոց վերջին խելքին, գործադրել այն այսօր, այս պահից, եւ հաւատացէք, 21-րդ դարը մե՛րն է լինելու:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ (ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

– Թուրքիայէն եկող երեք լրտեսներու ներկայութեան կ'ակնարկեմ... դուք որ կը վախնաք, թէ կրնան ձեզի դէմ մահափորձ մը ընել անոնք, ինչ որ անկարելի չէ:

– Էյ, Իվանը ի՞նչ կապ ունի անոնց հետ:

– Կրնաք վստահ ըլլալ, որ հոս հասնելուն հետեւեալ օրը երեք լրտեսներն ալ փուրդ ու բապուճ պիտի փախցնէ այս տեղէն:

– Ի՞նչ կերպով:

– Ան կերպը կը գտնէ... ատանկ բաներ շատ ըրած է: Արդէն բոլոր լըրտեսները կը դողան իրմէ... շատերուն գլուխը կերած է:

– Նայինք հոս եկող լրտեսները կը ճանչնա՞ն զինքը:

– Կարելի՞ բան է, որ մարդ լրտես ըլլայ ու Իվան Խրուֆօվը չճանչնայ... աշխարհի բոլոր ոստիկանատուններուն մէջ իր պատկերը կը գտնուի:

Թաթուլի այս խօսքերը իրենց անմիջական ազդեցութիւնը ըրին:

– Այնչափ խօսեցար այդ Պուլկարին վրայ, այնչափ գովեստը ըրիր, որ անգամ մը տեսնելու փափաքս կու գայ կոր, – ըսաւ Մօլլան:

– Իրաւցնէ կ'արժէ, որ զինքը տեսնէք:

– Դժբախտաբար պուլկարերէն չեմ գիտեր, որ հետը տեսնուիմ:

– Ինք ջուրի պէս թրքերէն գիտէ:

– Աս աղէկ ուրեմն:

– Ըսել է՝ որոշումնիդ տուիք, Իվանը պիտի բերենք:

– Միայն թէ տասը հազար լէյը չափազանց գումար մըն է... ելուր հինգ հազարի կապենք:

– Շատ քիչ է:

– Եթէ հոս գալէն ետքը հետը համաձայնինք, այն ատեն կրկին բան մը կու տամ... իսկ առայժմ հինգ հազարէն աւելի չեմ տար, այդ գումարը լի ու լի կը բաւէ ձեր երկուքին ճամբորդութեան եւ հոս ըլլալիք ծախքերուն:

Թաթուլ վայրկեան մը ճակատը շփեց, իբրեւ թէ խոր մտածումի մէջ ընկղմեցաւ եւ ինքնիրեն, մատներով հաշիւներ ըրաւ: Ի վերջոյ ըսաւ.

– Հազիւ թէ ծայրը ծայրին պիտի կըրնամ բաւեցնել այդ գումարով:

– Խնայողութեամբ գործ տեսնենք, չըռայլութեան ժամանակը չէ. հոս մեր պատրաստ դրամն է, որ կ'ուտենք կոր: Ե՞րբ պիտի երթաս:

– Այսօր իսկ ճամբայ կ'ելլեմ ժամը տասնըմէկին ճեպընթացով եւ իրիկուն չեղած կը հասնիմ Ռուսճուք:

– Բայց նախ անցագիրի գործողութիւնը կայ, վիզէի գործողութիւնը կայ... Ռուսճուք մօտ է, բայց ռումանական հող չէ, – դիտել տուաւ Մօլլան:

– Անցագիր, վիզէ, եւայլն, այդ տեսակ բաները մեզի համար չեն, – պատասխանեց Թաթուլ հեգնական ժպիտով մը:

– Ի՞նչպէս ձեզի համար չեն:

– Մենք ամէն տեղ կ'երթանք-կու գանք առանց անցագրի:

– Կարելի՞ բան է ատիկա հիմակուան խստութեան ժամանակ:

– Մեզի համար կարելի է:

– Բացատրէ՛ ինծի, թէ ի՞նչպէս:

– Նախ մինչեւ Ռուսճուք ազատօրէն կրնամ երթալ, հոն ցամաք ելած ատեն, նաւամատոյցին վրայ անցագիր պիտի փնտռեն, չէ՞ մի:

– Անշուշտ...

– Լաւ, ուրեմն ճամբորդներու վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող ոստիկանական քօմիսէրը հայ մըն է ու իմ ալ շատ ծանօթ բարեկամս... առաջին անգամ չէ, որ առանց անցագրի Ռուսճուք պիտի երթամ գամ:

– Այդ տարբեր, – ըսաւ Մօլլան Թաթուլի խօսքերէն համոզուած:

(Շար. 112)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 3,
Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ օծման

95ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ, ժամը 10·30–ին, Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի Հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք *կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող* Բարերարներուն *եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար։*

Յաւարտ պատարագի, Հոգեհանգիստ *կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար* Աղեքսանդր Մանթաշեան, Մանթաշեան *եւ Մայր Տաճարի հանգուցեալ* Բարերարներուն *համար։*

Կը հրաւիրուին բոլորը, այդ օր, մասնակցիլ Մայր Տաճարի 95–ամեակի այս տօնախմբութեան եւ չարունակել արտայայտել իրենց հոգածութիւնը իրենց հոգեւոր Տան պայծառութեան հանդէպ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ չաբաթօրեայ վարժարանայ իր դռները կը վերաբանայ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2–ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14·30–էն 17·30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche — Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։

Կը դասաւանդուին Հայերէն լեզու, կրօնք, Հայկական երգեր ու պարեր։

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել 01 4 4 59 23 50 *թիւին։*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

23ème **RENTREE**
le Mercredi 6 Octobre 1999

Portes ouvertes et inscriptions
Mardis 21 et 28 septembre
de 17h à 19h
Mercredis 22 et 29 septembre
de 14h30 à 19h

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au language - Cours d'arménien (enfants, collège, adolescents, adultes)
Préparation aux BAC 2000 et 2001
Conversations adultes
EVEIL à L'IDENTITE et à la CULTURE ARMENIENNES
Cours (enfants, adolescents)
Heure du conte
MUSIQUES
Eveil musical - Solfège
Piano - Violon
Guitare (liste d'attente)
Musique d'ensemble
DANSE ARMENIENNE
Initiation - Cours - Classe de garçons
Académique (sur audition)
Danse d'ensemble
ARTS
Atelier dessin - Arts plastiques
ARTS MARTIAUX - Kung Fu
en association avec l'ABBA
LECTURES
Bibliothèque - Diffusion

REPRISE DES EMISSIONS
SUR RADIO AYP FM
LE 29 SEPTEMBRE à 10h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի
Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, *ժամը* 16–*ին,*

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը հրախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ *«Թարգմանիչ Վարդապետներ»*ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան։

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա Հ Ա Յ
Կ Ա Պ Ո Յ Տ Խ Ա Չ

ԿՈՉ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17–ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ–ցնցումները տակաւին կը շարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ Հայ Համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն։ Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն։ Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն։

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝

CBAF — *Séisme Turquie*
17, rue Bleue — 75009 PARIS

որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ընտացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ *Փարիզի «Արշալոյս Թագէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին։*

FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

24 Septembre — 4 Octobre

PAVILLON DE L'ARMENIE

Hall 6

Organisateur : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
Accueil : Conseil Général des Bouches du Rhône

JOURNEE OFFICIELLE DE L'ARMENIE

Vendredi 1er Octobre

En présence de : **Jean-Noël GUERINI,** Président du Conseil Général des Bouches du Rhône, **Michel KESTER** Président-Directeur Général de la SAFIM, **Edward NALBANDIAN,** Ambassadeur de la République d'Arménie en France, **Michel DARY,** Député Européen - Conseiller Général Délégué aux Relations Internationales, des représentants du monde économique de la République d'Arménie, de la Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne.

PROGRAMME DE LA JOURNEE

11h Point de Presse, à la Salle de Presse;
12h Accueil de la délégation suivi de la visite du Pavillon de l'Arménie. Apéritif au Palais des Arts;
12h30 Allocutions;
13h Déjeuner sur réservation seulement au Palais des Arts, Salle Gyptys Tél. : 04 91 66 18 80;
15h Conférence-Débat - Palais des Arts, Salle Pythéus, Thème : «Arménie: Horizon 2000»;
18h30 Animation artistique - Pavillon Arménie, Hall 6.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1999 – 2000 *ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին։*

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10–*ին*
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն․– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–*ին*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70e ANNIVERSAIRE

GALA EXCEPTIONNEL

des Section Rhône-Alpes de la Croix Bleue des Arméniens de France
«LES BALLETS GAYANE»
Dimanche 3 Octobre à 15 heures 30
Salle Rameau
29, rue de la Martinière — 69001 LYON

MUSARM PRODUCTIONS

présentent

Liz Sarian

AU CASINO DE PARIS
LE 13 MAI 2000

Réservations:
01 49 95 99 99

Association MACHTOTZ

Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz : 01 47 50 97 51.

Union Générale Arménienne de Bienfaisance
U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT :
Ecole russe de violon avec option musique arménienne
Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé du Conservatoire National Komitas d'Erevan

Cours
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème
Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h
Renseignements et inscriptions auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN :
Tél. : 01 47. 81. 57. 45.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 SEPTEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.740 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.740

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Չ Ե Չ Ե Ն Ի Ա

ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼԵԲԷԴ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԿՐԵՄԼԻՆԸ

Ռուսաստան կը շարունակէ ռումբ տեղացնել Գրոզնիի վրայ, ուր զոհերը գլխաւորաբար անմեղ բնակիչներն են եւ հիւանդապահուհի մը կը նկարագրէ ժողովուրդին խառնաշփոթութիւնը: Ան հեռացած է Չէչէնիոյ մայրաքաղաքէն եւ Մոսկուա հասած, ուր կը խօսի պատրաստուող աղէտին մասին: Ամէն մարդ կը փախի, հեռացած են նաեւ Ոչ Կառավարական Կազմակերպութիւններ (Օ – էն – Ժէ) առեւանգումի վախի եւ անապահովութեան պատճառով:

Որքան ալ ռուսական ռումբերը տեղան, ակնյայտ է որ խաղաղապաշտութիւնը հող կը շահի Կովկասի մէջ: Մոսկուա կ'ըսէ թէ, առայժմ ցամաքային որեւէ գործողութիւն բացառուած է, բայց, կացութիւնը շատ ծանր է: Կ'ըսուի թէ 15 հազար Չէչէն արդէն Ինգուշիա անցած են: Ինգուշիոյ Նախագահին համաձայն գաղթականներու թիւը 60 հազար է եւ միջազգային Կարմիր Խաչի օգնութիւնը կ'ուզէ:

Լիպերասիոն երեք էջ նուիրած է շրջանի կացութեան (Սեպտ. 29) եւ առանձին կը ներկայացնէ ռուսական Կովկասի եօթը Հանրապետութիւնները.

1.) Ատիկէներու Հանրապետութիւն. 430 հազար բնակիչ, սիւննի մահմետական:

2) Կարաչայեւօ-Չերքես. 370 հազար բնակիչ, Կարաչայ (32%) թրքական արմատով, Չերքես (10%):

3) Կաբարդինօ-Բալկարի. բնակչութիւնը՝ Կաբարդ եւ բալկար, թրքական արմատով, մեծամասնութեամբ սիւննի մահմետական:

4) Հիւսիսային Օսէթիա. 634 հազար բնակիչ, քրիստոնեայ օրթոտոքս, հնդեւրոպական արմատով:

5) Ինգուշիա. ստեղծուած 1992 Յունիս 4-ին, չէչէն-ինգուշ Հանրապետութեան քայքայումէն ետք:

6) Չէչէնիա. 1,1 միլիոն բնակիչ, 20%-ը՝ ռուս 1994-ի պատերազմէն առաջ: Սիւննի մահմետական են:

7) Տաղստան. 1,8 միլիոն բնակիչ, 30 տարբեր ցեղերէ բաղկացած, մեծ մասով կովկասեան:

Թերթը առանձին կը ներկայացնէ Կովկասի երեք անկախ Հանրապետութիւնները՝ Վրաստան, Հայաստան, Ազրպէյճան եւ շրջանի հակամարտութիւնները. – Չէչէնիա, Տաղստան, Աբխազիա, Հարաւային Օսէթիա, Հիւսիսային Օսէթիա – Ինգուշիա եւ Լ. Ղարաբաղ:

Ղարաբաղի համար կը գրէ. – Հայերը, բնակիչները այս ինքնավար շրջանին՝ Ազրպէյճանի հողամասին մէջ, 1988-էն կռուեցան իրենց կցումին համար Հայաստանի: 1989-ին, ազերի զօրքերը փորձեցին, առանց յաջողելու, վերագրաւել իրենց հողամասը: Երկու տարի յետոյ, Լ. Ղարաբաղի ինքնակոչ Հանրապետութեան մարտիկները հողային յարակցութիւն մը կը ստեղծէին Հայաստանի հետ (Խմբ՝ Լաչին): Հակամարտութենէն աւելի քան 20 հազար հոգի մեռան: Տասնեակ հազարաւոր Ազերիներ փախան: Հրադադար մը ստորագրուեցաւ 1994-ին, բայց, դիւանագիտական ոչ մէկ լուծում գտնուած է:

ԼԵԲԷԴԻ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆիկառօ-ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Սեպտ. 29) Լեբէդ բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Կրեմլինը Մոսկուայի ոճրափորձերուն համար: «Նախագահն ու իր "ընտանիքը", կ'ըսէ, ամէն բանի պատրաստ են իշխանութեան գլուխ մնալու համար: Քաղաքական ոչ մէկ ուժ ունին ընտրութիւնները շահելու համար: Իրենց նպատակն է անկայունացնել երկիրը եւ զանգուածային սարսափ ստեղծել արդելք հանդիսանալու համար երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւններուն, որոնք նախատեսուած են Դեկտեմբերին և գալ տարի»:

Դեռ կ'ամբաստանէ չէչէն պատերազմիկը՝ Բասայեւ որ մեղսակիցն է Մոսկուայի իշխանութեան: «Ան, կ'ըսէ, կ'ուզէ բացուիլ դէպի Կասպից ծով եւ Կովկասի մէջ հաստատել "խլամական արմատականութիւնը"»: Իր կարծիքով, ոչ մէկ բանի կը ծառայէ Չէչէնիան ռմբակոծել, Կրեմլինը ոչինչ սորվեցաւ եւ ի՞նչ ընելը չի գիտեր: «Մեր զօրքերը, կ'աւելցնէ Կրասնոյարսկի կառավարիչը, ոչ զէնք ունին, ոչ դրամ, միայն 18 տարեկան երախաներ՝ ճակատ ղրկելու»:

Երբ Ֆիկառօ-ի աշխատակիցը հարց կու տայ թէ ըստ ոմանց զինակցութիւն մը կայ ոճրափորձերու ռուս կազմակերպիչներուն եւ չէչէն գործադրողներու միջեւ, Լեբէդ կը ճշդէ. – «Զգոյշ պէտք է ըլլալ եւ չէչէն բառը չգործածել ամէն տեղ: Չէչէն աւազակներ կան ինչպէս ռուսեր կամ Ֆրանսացիներ, բայց բոլոր Չէչէնները աւազակներ չեն: Բայց կը խորհիմ որ համաձայնութիւն մը կայ Բասայեւի հետ»:

Այն հարցումին ըստ որուն ըսած էր Ֆրանսացի լրագրողներու որ ի մօտոյ իրեն պիտի իյնայ Չէչէնիայով զբաղիլ, Լեբէդ կը պատասխանէ. – «Երբ 1996-ին ինծի դիմեցին որ Չէչէնիայով զբաղիմ, կառավարութիւնը եւ նախագահը նեղ կացութեան մատնուած էին: Այսօր՝ նոյնն է: Չեն գիտեր ի՞նչ ընել: Եւ ապուշ բաներ կ'ընեն, ուժ օգտագործելով հոն ուր հարկ է իմաստութեամբ գործել: Կրնանք մեր անցեալի փորձառութիւնը օգտագործել: Օրինակ, անցեալ դարու փորձառութիւնը, երբ 49 տարիներու պատերազմէ մը ետք, Ռուսերը ընդունեցան Իմամ Շամիլը, կալուգա տարին եւ հարէմ մը առաջարկեցին: Ցարական բանակի սպայի փառաշուք աստիճանը շնորհեցին եւ իրեն համար "զօրաբաժին մը" ստեղծեցինք, այդ ձեւով հարցը լուծեցինք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃԱՄԲՈՂՋԻՆ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Սեպտեմբեր 28/29)

ՇԵՎԱՐՆԱՁԷ ԵՐԵՒԱՆ ԺԱՄԱՆԵՑ

Վրաստանի նախագահը՝ Է. Շեվարնաձէ երկօրեայ այցելութեամբ Երեւան ժամանած է Սեպտ. 29-ին: Իր պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Վրաստանի Արտաքին նախարարը՝ Հերակլի Մենաղարիշվիլի, Ուժանիւթի նախարար՝ Թ. Գիորգաձէ, Փոխադրամիջոցներու նախարար՝ Մ. Ադեաշվիլի, Խորհրդարանի անդամ՝ Գ. Շուգարով, Ախալցխայի եւ Նինոծմինդայի շրջաններու ղեկավարները եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Ժամանումէն անմիջապէս ետք, նախագահական պալատին մէջ, Շեվարնաձէ գլուխ գլուխի տեսակցութիւն կ'ունենար Ռ. Քոչարեանի հետ, մինչ պատուիրակութեան անդամներն ալ հանդիպում կ'ունենային իրենց պաշտօնակիցներուն հետ:

Այս այցելութեան առթիւ Վրաստանի նախագահին կը շնորհուի Երեւանի պատուոյ քաղաքացիի կոչում: Շեվարնաձէ եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը կ'այցելեն Մատենադարան, Ծիծեռնակաբերդ ուր Շեվարնաձէ ծաղկեպսակ կը դնէ:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԳԱՆԱՏԱ

Գանատա կատարած իր պաշտօնական այցելութեան ընթացքին, Սեպտ. 27-ին, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուած են Արտաքին նախարար՝ Լոյտ Աքսուորթի կողմէ: Խօսակցութեան նիւթը եղած են փոխյարաբերութիւններու ստուգումը, տնտեսական գործակցութեան զարգացումը:

Վ. Օսկանեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի հարցին վերջին զարգացումները եւ յստակացուցած շրջանի կարգ մը հիմնական հարցերու նկատմամբ Հայաստանի դիրքորոշումը:

Նոյն օրը, Վ. Օսկանեան հանդիպած է փոխ-վարչապետին. արծարծուած է տնտեսական փոխշահաւէտ ծրագրերու համատեղ իրականացման հնարաւորութիւնը:

Այլ հանդիպումներ տեղի ունեցած են Ծերակոյտի նախագահին, Գանատայի Միջազգային Զարգացման Գործակալութեան նախագահին հետ:

Նախապէս, Սեպտ. 25-ին, Վ. Օսկանեան Թորոնթոյի մէջ հանդիպում ունեցած էր Օնթարիօ նահանգի պաշտօնատարներու հետ, իսկ Սեպտ. 26-ին, Մոնրէալի մէջ Քէպէքի պաշտօնատարներու: Նախարարը եւ իր պատուիրակութիւնը Մոնրէալ թէ Թորոնթօ մասնակցած են Հայաստանի անկախութեան 8-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւններուն:

Սեպտ. 28-ին, Վ. Օսկանեան անցած է Նիւ-Եորք, ուր կը մասնակցի ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովի աշխատանքներուն:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ 11 ՍԱՆԹԻՄԵԹՐ ԻՋԱԾ Է

Սեպտեմբեր 27-ի կացութեամբ, Սեւանայ լճի հորիզոնական նիշը 1996,7 մեթր է, անցեալ տարուան բաղդատմամբ, նոյն օրը, 1996,81 մեթրի դիմաց:

Ընթացիկ տարուան Ապրիլէն Սեւանէն բաց ձգուած է 185,14 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր, որմէ ոռոգման նպատակով օգտագործուած է 180,5 միլիոնը: Ըստ գիւղատնտեսութեան ջրատնտեսական ենթակառուցուածքի զարգացման վարչութեան պետ՝ Ռազմիկ Գրիգորեանի, անցեալ տարուան 256,77 միլիոն խորանարդ մեթրի դիմաց, 1998 Սեպտեմբերէն մինչեւ 1999 Սեպտ. 27, Արփա-Սեւան փապուղիով լիճ մտած է 267,37 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր:

***

ՄԵՏԱԼՆԵՐ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԷՆ

Ս. Պետերսբուրգ տեղի ունեցած սամպօ ըմբշամարտի աշխարհի ախոյենութեան Հայաստանի մարզիկները ընդհանրապէս յաջող ելոյթներ ունեցած են: Պատանիներու մրցաշարքին ախոյեանի կոչում նուաճած է գիւմրեցի Սերգէյ Գազարեան (48 քկ.), Բ. տեղը գրաւած է վանաձորցի Էդիկ Սարգսեան (65 քկ.), իսկ 52 քկ. դասակարգին մէջ երեւանցի Ալեքսանդր Գրիգորեան երրորդ հանդիսացած է: Երիտասարդներու մրցումին ալ համապատասխանաբար Բ. եւ Գ. դիրքերը գրաւած են երեւանցի Քաջիկ Պօղոսեան (68 քկ.) եւ արովեանցի Կարէն Սահակեան (62 քկ.), երեւանցի Անդրանիկ Քարհանեան (74 քկ.): Աղջիկներէն արովեանցի Ալլա Աւագեան (52 քկ.) Բ. տեղը գրաւած է, Երեւանէն Քրիստինէ Նաճարեան (56 քկ.)՝ Գ. տեղը. իսկ կրտսերներու մրցաշարքին պրոնզէ մետալի արժանացած է արովեանցի Շողիկ Գէորգեան (40 քկ.): Լաւագոյն երեք մրցավարներու շարքին դասուած է նաեւ Հաայաստանցի մը՝ երեւանցի Եդ. Ասլանեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վերջին տասնամեակին, Հայաստան տեղի ունեցած իրադարձութիւններու եւ մշակութային կեանքին նուիրուած փաստանկարներ պատրաստելու համար, Նոյեմբերեան այցելած են Մարսէյլի եւ Թորինոյի համալսարաններու դասախօսներ՝ Պերնար Ռիտէն, Ռոպէր Ռոսին, Էլկէ Ռիկանոի եւ Ճանգարլօ Պորոկօ:

***

«ԱՐՄԷՆԹԷԼ»Ի ԿԱՐԳ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԱՆԳՈՐԾ

«Արմէնթէլ»ի համակարգը գտնուող չորս մը վարչութիւններ, տնօրէններու խորհուրդի Մարտ 1-ի որոշումով, դադրեցուցած են իրենց աշխատանքը: Որոշումին մէջ ոչ մէկ խօսք կայ թէ ի՞նչ պիտի ընեն այս գործազուրկերը մինչեւ նոր կառուցուածքի ստեղծումը:

Լրագրողներու հետ հանդիպման մը ընթացքին, համակարգի վարչութեան գլխաւոր մասնագէտ Օննիկ Եղիազարեան ըսած է թէ իրենց վարչութիւնը ստեղծուած է 1996-97-ին, ձեռնարկութեան ամբողջ համակարգի ուժանիւթային տնտեսութիւնները սպասարկելու համար: Օ. Եղիազարեան նշած է թէ Երեւան մնացած է միայն թիւ 47 հեռաձայնային կայանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ նոր երկրաշարժ մը եղած է Սեպտ. 28-էն 29 լուսնալիք գիշերը տեղական ժամով՝ 3.12-ին: Ուժգնութիւնը 4,8 էր Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ եւ վերնակեդրոնը՝ Եալովա: Վիրաւոր չկար:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ բազմաթիւ գնդակահարութիւններ իրարու կը յաջորդեն Ժողովրդական Հանրապետութեան 50-ամեակի նախօրեակին: Չինաստան միշտ այսպէս կը գործէ մեծ տօներէն առաջ «ընկերութիւնը բիւրեղացնելու» համար:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մօտ գիւղի մը մէջ, երկու Սերպեր սպաննուած են և 39 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, շուկային մէջ պայթած երկու ձեռնառումբերու հետեւանքով:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ երեք Փորթուկալցիներ առեւանգուած են թմրեցուցիչի շահատակութեամբ զբաղողներու կողմէ, Սեպտ. 27-ին: Երեք լրագրողներ են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ խորապէս վրդոված է, երբ Իսրայէլեան գինեգործական ընկերութիւն մը հրապարակ հանած է «Երուսաղէմ 2000» գինի մը: Պաղեստինեան Տեղեկատուութեան նախարարը յայտարարած է.– «Կը պահանջենք որ դադրի այդ գինիին առեւտրականացումը, որու պիտակին վրայ Ս. մզկիթներու պատկերը կայ»:

ԾՆՆԴԵԱՆ 130–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻ ԼՈՒՍԱՏԵՍԻԼ ՀԱՆՃԱՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ իր երաժշտական հարուստ աւանդով հռչակաւոր Գողթն գաւառէն դէպի Կուտինա (Արաքսի ափին) գաղթող Սողոմոնեան ընտանիքին մէջ 1869–ի Սեպտ. 26–ին կը ծնի մանուկ մը՝ Սողոմոն անունով, որ Արաքսի մշտնջենական երաժշտութիւնը խառնելով իր ժողովուրդի հառաչին ու խանդավառութեան, լացին ու ծիծաղին, քրտինքին ու հոգին, գեղեցիկ օր մը պիտի վերադարձնէր զայն նոյն այդ ժողովուրդին, աւելի բիւրեղացած եւ աւելի սրբացած վիճակով:

Տակաւին մանուկ, հազիւ մէկ տարեկան, Սողոմոնի հոգիին վրայ պիտի դրոշմուէր որբութեան դաժան կնիքը, կորսնցնելով իր մայրը: Եօթը տարեկանին կը մտնէ Կուտինայի քառամեայ դպրոցը, զոր 1880–ին աւարտելէ ետք կը ղրկուի Պրուսա, ուսումը շարունակելու համար: Տարին չբոլորած, հօր մահուան պատճառով, Սողոմոն կը վերադառնայ Կուտինա:

1881–ին, Պրուսայի առաջնորդ Գէորգ Վրդ. Դերձակեան Էջմիածին պիտի երթար եպիսկոպոսական օծում ստանալու համար: Գէորգեան Ճեմարանի տեսչութիւնը կը խնդրէ վարդապետէն իրեն հետ բերել ձայնեղ եւ ընդունակ աշակերտ մը: Քսան որբերու մէջէն կ'ընտրուի Սողոմոն Սողոմոնեան, 12 տարեկան որբը: Հակառակ Թրքախօս ըլլալուն, Սողոմոն Ճեմարան կ'ընդունուի շնորհիւ իր բացառիկ ձայնին եւ ընդունակութեան:

Սողոմոն, երբ կը ներկայանայ Գէորգ Դ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, անոր վտիտ եւ ոչ տպաւորիչ արտաքինէն բացասաբար տրամադրուած Հայրապետը կը հարցնէ.

– Հայերէն գիտե՞ս: Սողոմոնի ժխտական պատասխանին վրայ, կաթողիկոսը կը շարունակէ.

– Եթէ հայերէն չգիտէիր, ապա ինչո՞ւ եկար հոս:

– Հայերէն սորվելու համար ալ եկայ հոս, Վեհափառ, կը պատասխանէ Սողոմոն:

Երբ ձայնական տուեալներու եւ երաժշտական ընդունակութիւններու մասին կարծիք ունենալու համար կ'առաջարկուի Սողոմոնին բան մը երգել, ան կ'երգէ «Լոյս Զուարթ»ը, զոր լսած էր իր հօրմէն՝ Կուտինայի եկեղեցւոյ կամարներուն տակ: Մինչ Սողոմոն կ'երգէր, Վեհափառին աչքերը կը լեցուէին արտասուքով եւ Սողոմոն կ'ընդունուէր Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը, ուր անմահանուն որբին միտքն ու հոգին պիտի պայծառանար, գիտական ու երաժշտական ծանօթութիւններով պիտի հարստանար եւ հետզհետէ պիտի սկսէր երեւան բերել իր բնածին եւ աստուածապարգեւ տաղանդը, ժողովրդական երգի պատառիկներ հաւաքելով եւ դաշնաւորելով:

Կարճ ժամանակի ընթացքին Սողոմոն ո՛չ միայն կ'իւրացնէ հայերէն լեզուն, կը հմտանայ ու կը կապուի հայ մշակոյթին եւ ազգային երաժշտութեան, այլեւ շնորհիւ իր բացառիկ ընդունակութեանց եւ երաժշտական արտակարգ տաղանդին, ուշադրութեան եւ գուրգուրանքի առարկան կը դառնայ ուսանողներուն եւ պաշտօնէութեան: Տակաւին ուսանող, ան մասնաւոր սէր կ'ունենայ նաեւ գեղջկական երգերու նկատմամբ: Կը սկսի մօտէն շփում ունենալ Արարատեան դաշտավայրի շինական կեանքին հետ, ծանօթանալու համար ժողովրդական երգի մասունքներուն: Կը հաւաքէ եւ կ'ուսումնասիրէ ժողովրդական – գաւառական երգեր՝ Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի խորերէն եկած պատանիներու բերաններէն:

Ճեմարանին մէջ հայկական ձայնագրութեան ծանօթանալէ ետք, Սողոմոն կը հետաքրքրուի եւրոպական երաժշտութեամբ: Իր ուսուցիչներէն՝ բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Ռուսաստանէն բերել կու տայ եւրոպական երաժշտութեան վերաբերեալ դասագիրքեր, որոնց շնորհիւ Սողոմոն կ'իւրացնէ նաեւ եւրոպական ձայնագրութիւնը եւ մօտէն կը ծանօթանայ նաեւ Արեւելքի այլ ժողովուրդներու երաժշտական արուեստին:

1893–ին, նորընտիր կաթողիկոս Խրիմեան Հայրիկի ձեռամբ Սողոմոն կը ձեռնադրուի աբեղայ եւ Է. դարու հռչակաւոր բանաստեղծ ու երաժիշտ Կոմիտաս Կաթողիկոսի անունով կը վերակոչուի Կոմիտաս, դառնալով Ճեմարանի երաժշտութեան ուսուցիչ:

1895–ին Կոմիտաս կը ստանայ վարդապետական աստիճան: Երաժշտական արուեստին մէջ նոր բարձունքներ նուաճելու նպատակով Կոմիտաս Վարդապետ կը մեկնի Թիֆլիս, Ներսիսեան դպրոց, աշակերտելու համար հռչակաւոր երաժշտագէտ Մակար Եկմալեանին: Սակայն, ո՛չ Եկմալեան եւ ոչ ալ Թիֆլիսը կը գոհացնեն Կոմիտասի երաժշտածարաւ հոգին եւ հետաքրքրութիւններու աշխարհը: Անոր աչքերը սեւեռած էին Պախի ու Պէթհովէնի հայրենիքին:

Սակայն, ի՞նչպէս հայթայթել նիւթական միջոցները: Խրիմեան Հայրիկի միջամտութեամբ օգնութեան կը հասնի մեծահարուստ Ալեքսանդր Մանթաշեան, որուն բարերարութեամբ Կոմիտաս Վրդ. 1896–ին կը մեկնի Գերմանիա, երեք տարի հետեւելու համար Ռիխարտ Շմիթի երաժշտանոցի դասընթացքներուն: 1899–ին Կոմիտաս փայլուն կերպով կ'աւարտէ Ռիխարտ Շմիթի երաժշտանոցն ու Պէրլինի համալսարանի դասընթացքը, ուսանելով տեսական երաժշտութիւն, փիլիսոփայութեան պատմութիւն, դաշնակահարութիւն, ընդհանուր գիտութիւն, ձայնամարզութիւն: Իր աւարտաճառին նիւթը կ'ըլլայ քրտական երաժշտութիւնը, զոր կը ներկայացնէ հարազատ մանրամասնութեամբ եւ մանրայատուկ եռանդաւորումով, իբրեւ այդ ժողովուրդի բարքերուն եւ առանձնայատկութեանց քաջատեղեակ մէկը:

Աւարտական հանդէսին, երաժշտանոցին դասախօսը՝ Ռիխարտ Շմիթ, հանդիսականներուն ներկայացնելով տաղանդաւոր իր աշակերտը, հպարտօրէն կ'ըսէ. «Կոմիտասը արդէն վարպետ մըն է, ես հպարտ եմ իրմով: Կը զգամ որ կ'ապրիմ եւ ապրելու եմ Կոմիտասին մէջ: Անիկա մոլեռանդ արեւելքցի է, պատրաստ՝ ամէն մէկ նօթայի համար արիւն թափելու»:

Եւրոպայի կեանքը Կոմիտասի համար չեղաւ միայն ամբարումի շրջան մը, այլ ան՝ գիտակից իր ժողովուրդի արժանիքներուն, իր ժողովուրդը բարձրացնելու եւ զայն օտարներուն ծանօթացնելու նախանձախնդրութեամբ, իր ուսանողական շրջանէն իսկ, կազմակերպեց երգահանդէսներ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ եւ ամէնուրեք թունդ հանեց երաժշտանոցներն ու սրահները, փոթորկելով բազմահազար ունկնդիրներու հոգիները:

Ահա այսպիսի փառապսակով Կոմիտաս վերադարձաւ Էջմիածին, շարունակելու համար իր բեղուն եւ օգտաշատ գործունէութիւնը: Երաժշտական գիտելիքներով հարստացած Կոմիտաս մեծ խանդավառութեամբ նուիրուեցաւ իր իտէալը իրականացնելու գործին: Կազմեց խումբեր, ունեցաւ համերգներ, իրեն յանձնուեցաւ Էջմիածնի Ճեմարանի երաժշտական բաժինը եւ Կոմիտաս ապրումով նուիրուեցաւ իր աշխատանքին, վերամշակեց հայ երաժշտութիւնը՝ եկեղեցական թէ աշխարհիկ մարզերուն մէջ:

1901–ին Կոմիտաս պաշտօնական հրաւէրով կը մեկնի Պէրլին, դասախօսելու համար հայ երաժշտութեան մասին: Ան այնպիսի հմտութեամբ եւ մասնագիտական մօտեցումով կը ներկայացնէ իր նիւթը, որ Եւրոպացիները կը հմայուին եւ վերջնապէս կը համոզուին, թէ հայ ժողովուրդը ինքնուրոյն եւ ինքնատիպ երաժշտութեան տէր ժողովուրդ մըն է: Տարի մը ամբողջ շրջելէ ետք Եւրոպայի կարգ մը քաղաքները, ամէնուրեք տարածելէ ետք հայ երգի հմայքը, Կոմիտաս յաղթական կը վերադառնայ Էջմիածին:

Այս ամբողջը բնականաբար, պիտի գրգռէր իր շրջապատին, կարգ մը եկեղեցականներու նախանձը: Պահպանողական եւ նեղմիտ եկեղեցականներ դէմ էին քառաձայն պատարագին: Անոնք, դիմելով Խրիմեան Հայրիկին, կ'ըսեն. «Քանի որ Աստուած մէկ է, պատարագն ալ միաձայն պէտք է ըլլայ»: Լուսամիտ Հայրապետը, լռեցնելու համար չարախօսները, կը պատասխանէ. «Ճիշդ է, Աստուած մէկ է, բայց ունի երեք ստորոգելիներ՝ Հայր, Որդի եւ Հոգի, այնպէս որ պատարագն ալ կրնայ չորս ձայն ունենալ»:

Անշուշտ կացութենէն բան չի փոխուիր եւ շրջապատի նախանձը աւելի պիտի զօրանար, մանաւանդ այն շրջանին, երբ Կոմիտաս ընտրուեցաւ արեւմտեան աշխարհի միջազգային երաժշտական համագումարի պատգամաւոր, իբրեւ ներկայացուցիչ արեւելքի: Այդ հանգամանքէն օգտուելով, Կոմիտաս իր դասախօսութիւններով ու համերգներով առաւել եւս բարձրացուց իր վարկը, ինչ որ նախանձի գրպարտութիւնները ծով դարձուց իր շուրջ: Կոմիտաս յանդուգն նաւաստիի մը պէս լողաց այդ ծովուն մէջ մինչեւ այն պահը, երբ այլեւս զգաց որ իր լողալը թէեւ կրնար փրկել իր գոյութիւնը, բայց եւ այնպէս կորստեան կրնային մատնուիլ հայ հոգիի երաժշտական ծով գանձերը:

(Շար. 1)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ

(ԱՅՆՃԱՐԻ 60–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Անյայտ թուականներէ սկսեալ վեց հայկական գիւղեր թառած են Մուսա Լերան լանջերուն. պատմաբաններէն ոմանք կ'ըսեն, թէ անոնք Մեծն Տիգրանի ժամանակներէն են, իսկ ուրիշներ կը հաստատեն, թէ անոնք Կիլիկիոյ շրջանէն են:

Վերոյիշեալ վեց գիւղերն են. Հաճի – Հապիպլի, Պիթիաս, Խըտըրպէկ, Եօղուն–Օլուք, Վագըֆ եւ Քեպուսիէ:

Մուսալեռցիները ունին իւրայատուկ բարբառ մը, որ մինչեւ օրս կը գործածուի եւ լեզուաբաններու համաձայն, անոր մէջ կը գտնուի գրաբարի հետքեր, ինչպէս նաեւ՝ օտար լեզուներու բառեր:

1915–ին, երբ Արեւմտեան Հայաստանի ժողովուրդը գաղթի ճամբան բռնած կը քշուէր դէպի արաբական կիզիչ անապատները, սահմռկեցուցիչ լուրերուն հետ Մուսա Տաղ կը հասնի նաեւ Թուրք պետութեան պաշտօնական հրահանգը, թէ Մուսա Լերան վեց գիւղերու բնակչութիւնը պէտք է հնազանդի պետութեան կոչին եւ գաղթի ճամբան բռնէ:

Վեց գիւղերու հոգեւորական դասն ու երեւելիները անմիջապէս կը հաւաքուին Եօղուն–Օլուք գիւղը, ժողով կը գումարեն ու կ'որոշեն Մուսա Լեռ բարձրանալ եւ չենթարկուիլ պետութեան հրահանգին: Յաջորդ օրն իսկ ժողովուրդը կը դիմէ դէպի լեռ, եւ երբ Թուրք բանակն ու խուժանը Մուսա Տաղ կը հասնին, դատարկ գիւղեր իրենց դիմաց կը տեսնեն եւ ամայութիւնը կը դիմաւորէ զիրենք: Մուսա Լերան լանջերուն տեղի կ'ունենան բախումներ մուսալեռցի մարտիկներուն եւ Թուրք կանոնաւոր բանակին միջեւ, որոնք անծանօթ անտառախիտ Մուսա Լերան, մոլորած, կը նահանջեն եւ կամ ալ հայ մարտիկներուն լարած ծուղակը իյնալով կը սպաննուին:

Մուսա Լերան Զինուորական Մարմինը արթուն կը հսկէ եւ միջոցներ կ'որոնէ ժողովուրդը փրկելու, որովհետեւ զինուորական եւ տնտեսական պահեստները օրէ օր կը նուազին, նահատակներու թիւը կը բազմանայ եւ ապագայի սովի ուրուականը կը մտահոգէ:

Մուսա Լերան արեւելեան լանջերուն եւ ստորոտը կը տարածուին վեց գիւղերը, իսկ արեւմտեան կողմը եւ դէպի հիւսիս՝ Միջերկրականը կ'երկարի՝ հորիզոնին վրայ ստեղծելով երկու կապոյտներու ներդաշնակ համոյթ մը, որ երբեմն կը խանգարուի Ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւերու երթեւեկութեամբ:

Կը ծրագրուի պատրաստել պաստառ մը, վրան՝ կարմիր խաչով եւ զայն պարզել Տամլաճըգի բարձունքին, տեսանելի՝ երթեւեկող մարտանաւերուն, ինչպէս նաեւ խարոյկներ վառել՝ անոնց ուշադրութիւնը գրաւելու համար, եւ իրաւ, պաշարումին 35–րդ օրը, երբ Ֆրանսական «Կիշէն» մարտանաւը Միջերկրականի բացերը կը շրջէր, Պրիսոն՝ «Կիշէն»ի հրամանատարը, կը նշմարէ պարզուած կարմիր խաչով պաստառը, անմիջապէս ցամաք կը մօտենայ եւ փոքրիկ մակոյկով ծովեզերք կը դիմէ, ուր իրեն կը յանձնուի աղերսագիր մը, որուն մէջ գրուած էր. «Մեզի զէնք տուէք, շարունակելու մեր կռիւը, փոխադրեցէք կիները, մանուկներն ու ծերերը»: Սակայն կռիւը շարունակելու առաջարկը կը մերժուի Ֆրանսական Բարձրագոյն Հրամանատարութեան կողմէ, հինգ մարտանաւեր Մուսա Լեռ ապաստանած ժողովուրդը կը փոխադրեն Սուէզի ջրանցքին ափին գտնուող Լազարէթ քէմփը: Երբ ժողովուրդը նաւ կը բարձրանայ, իրեն հետ կը տանի նաեւ փրկարար դրօշակը, որ յետագային դրուեցաւ Եգիպտոսի Թանգարանին մէջ:

Հոս կ'ուզեմ հետեւեալը ըսել. Այնճարի 40–ամեակի (1979) հանդիսութեան Կեդրոնական Յանձնախումբը այցելութիւն մը տուաւ երջանկայիշատակ Խորէն Ա. Կաթողիկոսին. Վեհափառը մեզ անակնկալի բերաւ, երբ պահարանէն հանեց Մուսա Լերան վրայ պարզուած դրօշակը եւ ինծի դառնալով ըսաւ. «Տղաս, դուն ամէնէն երիտասարդը կ'երեւիս, քեզի կը յանձնեմ այս պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող դրօշակը, որ Մուսա Լերան ժողովուրդին ազատարարը եղաւ, լաւ պահէ զայն»:

Ներկայիս, ազատարար դրօշակը կը գտնուի Այնճար աւանին մէջ, հերոս ժողովուրդին թոռներուն հսկողութեան տակ:

Մուսատաղցի մեր պապերը, չորս տարիներ ապրելէ ետք Փոր Սայիտի վրանաքաղաքին մէջ, վայելելով եգիպտահայ միութիւններուն, հաստատութիւններուն, ինչպէս նաեւ անձնական բոլոր օժանդակութիւնները, 1919 Թուականին տեղաշարժի ենթարկուելով, կը դիմեն դէպի Մուսա Տաղ, քար ու քանդ հայրենի տունը վերաշինելու: Անոնք Տամլաճըգի բարձունքին, 1932–ին, ի պատիւ իրենց 18 նահատակներուն, յուշարձան մը կը բարձրացնեն, երկաթեայ ձողերով կը շրջապատեն նահատակներուն շիրիմները եւ ամէն տարի Սեպտեմբերին վեց գիւղերու ժողովուրդը վեր կը բարձրանայ եւ կ'ոգեկոչէ յիշատակը հերոսներուն:

Սակայն դեռ թարմ էին Մուսա Լերան մարտնչումներուն յիշատակները, Փոր Սայիտի տաք աւազները դեռ կ'այրէին շինականի ոտքերը, երբ 1939–ին երրորդ անգամ կը հնչէ տեղաշարժի զանգը:

1938–ին, երբ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կը դրուի Թուրքիոյ հովանաւորութեան տակ, մուսալեռցիները չեն ենթարկուիր Թրքական իշխանութեան եւ ձգելով ամէն ինչ, 1939–ին կը դիմեն դէպի օտար երկիրներ, դէպի Պասիթ, ապա՝ Այնճար, ուր կ'ապրին ու կը գործեն 60 տարիներէ ի վեր:

Պասիթ կեցութեան 40 օրերու ընթացքին գաղթական ժողովուրդը կը դիմագրաւէ եւ կը ճաշակէ կեանքի բոլոր դժուարութիւնները, ան զոհ կը դառնայ համաճարակներու եւ զրկանքներու: Ծնողքներէս լսած էի Պասիթի իրենց կրած դժուարութիւններուն մասին. վերջերս այցելեցի եւ տեսայ այն վայրը, ուր 40 օրեր ծնողքս եւ մեր հայրենակիցները իջեւանած էին: Գերեզմանները քանդուած եւ տեղը շէնքեր բարձրացած են. միայն մէկ յիշատակ կանգուն կը մնայ, ջուրի աւազանը, որուն վրայ հայերէն տառերով փորագրուած է, թէ «ասիկա մուսալեռցիները շինած են»: Հանդիպեցայ ծերունիի մը՝ Ապու Եուսէֆ, որ այն շրջանին հոն եղած է. ան գաղթականներուն մասին կը պատմէ եւ անուններով կը յիշէ զանոնք: Ապու Եուսէֆ պատմեց, թէ ինչպէս գիշեր մը տեղատարափ անձրեւ տեղաց, ժողովուրդը մեծով պզտիկով, դհոլ–զուռնայի ընկերակցութեամբ, ամբողջ գիշերը պարեց, որ չսառի, իսկ ա-

ռաւօտեան երբ արեւը բարձրացաւ, ժողովուրդը ցեխերուն մէջ քնացաւ, Ապուեուսէֆ ըսաւ. «Ես ալ հետերնին պարեցի»: Այս դէպքը նկարագրած է բանաստեղծ Պ. Սնապեան, «Պարը» յօդուածով:

Գաղթէն ժողովուրդը նաւերով կը փոխադրուի Թրիփոլիի նաւահանգիստը (Լիբանան), ուրկէ շոգեկառքով Ռայաք գիւղաքաղաքը, անկէ բեռնակառքերով Այնճար եւ կը հաստատուի Օսմանեան ժամանակաշրջանին աւերակներուն մէջ:

Այնճար աւանը կը գտնուի Սուրիոյ սահմանին վրայ, ան ունի չոր կլիմայ: Տուներու շինութիւնը անմիջապէս կը սկսի, սակայն կը հասնի Պեքաայի խոնաւ ձմեռը, ձիւնը կը ծածկէ ամէն կողմ, վրաններուն տակ ապաստանած ժողովուրդը կը դիմէ մօտակայ գիւղերն ու քաղաքները. հիւանդութիւնները աւեր կը սփռեն. ցուրտէն պաշտպանուելու համար ժողովուրդը դիմացի լեռը բարձրանալով ծառերը կը կտրէ եւ կը տաքնայ՝ տհաճոր կացութիւն մը ստեղծելով: Յաջորդ տարին տուներու շինութիւնը կը վերջանայ, կը բացուին դպրոցներն ու եկեղեցիները, պարտէզներուն բաժանումները կը կատարուին, գիւղացիները կը սկսին երկրագործական աշխատանքի: 1946 – 47 թուականներուն տեղի կ'ունենայ ներգաղթը, մօտաւորապէս ժողովուրդին կէսը Հայաստան կը ներգաղթէ, անոնց տուներն ու պարտէզները տեղացիները կը փորձեն գրաւել, սակայն այնճարցին կ'ընդդիմանայ:

1948-ին պաղեստինցի գաղթականներ կը հաստատուին հոն, Այնճարի երկու ծայրերը գրաւելով եւ նեղ կացութիւն ստեղծելով գիւղին մէջ, սակայն 1956-ին դուրս կը դրուին անոնք:

Մինչեւ 1950 թուականը այնճարցին կ'երազէր վերադառնալ Մուսա Տաղ, ճիշդ այս պատճառով որեւէ գործի չէր ձեռնարկեր. Ծառամշակութիւնը կը սկսի 50-ական թուականներէն ետք, երբ ան կ'անդրադառնայ, թէ Մուսա Տաղ վերադառնալը անկարելի է:

Երկրագործութեան կողքին, կը կազմուին միութիւնները՝ Հ.Մ.Ը.Մ., Հայ Օգնութեան Խաչ, Շրջանաւարտից Միութիւն: Այնճարի պատմութեան մէջ իր յատուկ տեղը կը գրաւէ Գարակէօզեան Հաստատութիւնը, իր բժիշկներով եւ դարմանատուներով, որոնք մեծապէս օգտակար հանդիսացան մանուկներուն եւ ժողովուրդին: Այնճարի նոր սերունդին մտային դաստիարակութեան մէջ իր կարեւոր ներդրումը ունի Քոյր Հեդուիկը:

Այնճար աւանի մշակութային վերելքին լաւագոյն տարիները կարելի է նկատել 1960–1975 տարեշրջանները, որովհետեւ ուսման ծարաւ պատանիներ, 1947–1948 թուականներէն սկսեալ, սկսան յաճախել Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վարժարանը, Անթիլիասի դպրեվանք, Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեաններու վարժարանները, անոնք, ինչպէս նաեւ Լիբանանի համալսարաններէն վկայեալ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ գիւղ վերադառնալով պաշտօններ կը ստանձնեն:

Այնճարի մէջ է որ կը կազմուի Լիբանանի առաջին մանկապատանեկան երգչախումբը, որուն կողքին՝ մեծերու երգչախումբ մը, պարախումբ մը եւ թատերախումբ մը, որոնք տարիներ շարունակ իրենց ձեռնարկներով կը սատարեն հայ մշակոյթի զարգացման:

Գիւղի բարեզարդման համար շինարարական աշխատանքներ կը սկսին, երկյարկանի շէնքեր կը բարձրանան, ծառաստաններու շուրջ եւ գիւղին մէջ ճաշարաններ, սրճարաններ եւ գրօսավայր կը բացուին, այսպէսով Այնճար կը դառնայ երիտասարդութեան շնորհքները արժեւորելու թատերաբեմ:

Այս ընթացքը կը սկսի դանդաղիլ 1975-ին, երբ կը սկսի Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը: Սուրիական բանակը իր կեդրոնը կը հաստատէ Այնճար աւանին մէջ, ժողովուրդը բարիդրացնութեան քաղաքականութիւն կը վարէ շրջակայ գիւղերուն հետ: 1978-ի ռմբակոծումին մեծ թիւով հայ ընտանիքներ, Պէյրութի զանազան շրջաններէն, կ'ապաստանին Այնճար եւ կը վայելեն այնճարցիներու անսակարկ հիւրասիրութիւնն ու գուրգուրանքը:

Սփիւռքի տարածքին հայկական միակ միատարր կեդրոնն է Այնճարը, որ կը պահէ իր տոհմիկ աւանդութիւններն ու հայկական դիմագիծը: Ծնողները իրենց զաւակներուն հետ հայերէն կը խօսին, սակայն, երբ անոնք 12–15 տարիքը կը բոլորեն, Մուսա Լերան բարբառը կը գործածեն, երբ իրարու քով գան, կը սկսին բարբառով խօսակցիլ իրարու հետ:

60-ամեայ Այնճարը այսօր զբօսաշրջութեան եւ ամառնային արձակուրդի փնտռուած վայր մըն է, երէկուան փշոտ անապատը, շնորհիւ Մուսատաղցիին տքնաջան աշխատանքին վերածուած է ծաղկաստանի մը, ուր ամէն Հայ ինքզինք հարազատ կը զգայ:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

«Ազդակ»

LIVRES REÇUS

LES PROUST
Adrien et Marcel
ET L'ARMENIE

PENNY ATMADJIAN

Collection «Destins du monde»
Les dossiers d'Aquitaine, Paris 1999

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 17, Ուրբաթ իրիկուն, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից, Սահակ-Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոնի «Ա. Ջրբաշեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայաստանցի երգչուհի, սոփրանօ՝ Արմենուհի Սէյրանեանի համերգը, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցի ուսուցչուհի՝ Ժիլլիէթ Ելմազեանի:

Այս վերջին օրերուն, Մարսէյլ կը գտնուէին Հայաստանի պետական օփերայի երգչուհիներէն՝ Նայիրա Ղազարեան եւ Արմենուհի Սէյրանեան: Անոնք եկած էին մասնակցելու միջազգային մրցահանդէսի մը, որ դժբախտաբար վերջին պահուն ջնջուեցաւ:

Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնը պարտք համարեցաւ, շուտափոյթ կազմակերպել երգահանդէս մը, բերելու համար իր նիւթական թէ բարոյական աջակցութիւնը անոնցմէ Արմենուհի Սէյրանեանի, որ քանի մը օրուան համար երկարած էր իր կայքը քաղաքիս մէջ: Միաժամանակ երաժշտասէրներուս ալ առիթը ընծայուեցաւ ծանօթանալու այս քնարերգակ երգչուհիին, որ Երեւանի թատերասրահի մէջ, բեմ եկած է՝ Թրավիաթայի, Օթէլլոյի, Պոհէմի, Անոյշի մէջ առաջին դերով:

Երեկոյթի յայտագիրը կը բաղկանար, Կոմիտասէն՝ «Երկինքն ամպել է», «Շողեր ջան», «Զինար ես», «Կռունկ», Յարութիւնեանէ՝ «Տըլէ Եաման», Չուհաճեանէ՝ «Կարինէ» (օփերայէն), Տիգրանեանէ՝ «Ասում են ուռին (Անոյշ օփերայէն)», Կանաչեանէն՝ «Օրօր» եւ «Ծիծեռնակ», Սայաթ-Նովայէն՝ «Ղարիպ պըլպուլ» եւ «Քանի որ ջան», Տոլուխանեանէ՝ «Տուն արի», նաեւ Փուչինիի «Լա Պոհէմ»էն:

Ունկնդրեցինք բարձրորակ երգահանդէս մը, շնորհիւ Արմենուհի Սէյրանեանի եւ Ժիլլիէթ Ելմազեանի: Մին՝ իր լաւ մարզուած եւ հաղորդական ձայնով, որու մէջ կար զգալիօրէն թախիծ մը, դառնալով առաւելութիւն կարգ մը երգերու համար, իսկ միւսը՝ իր զօրաւոր թեքնիքով եւ երաժշտական զգայնութեամբ ստեղծեցին միաձայն եւ միահամուռ ելոյթ մը:

Երեկոյթի փակման խօսքը արտասանեց Մշակոյթի Կեդրոնի տնօրէն՝ Խաչիկ Ելմազեան: Ան նախ շնորհաւորեց երկու արուեստագիտուհիները եւ ապա շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք ընթացք տալով կեդրոնի հրաւէրին այսքան մեծ թիւով եկած էին շատ կարճ ժամանակի մէջ կազմակերպուած այս համերգին:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Երեւանի Ազգ. Գրադարանին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին բացումը կատարուած է «Մէկ ազգ, մէկ գրականութիւն» խորագիրը կրող ցուցահանդէսին, ուր ցուցադրուած են դարասկիզբէն մինչեւ մեր օրերը աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ հրատարակուած ստեղծագործութիւններ, ուսումնասիրութիւններ եւ ակնարկներ:

Արեւմտահայ գրողներու կարգին են.– Ե. Օտեանի, Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Պ. Դուրեանի, իսկ սփիւռքահայ՝ Համաստեղի, Վահրամ Հաճեանի, Վահէ Օշականի, Շահան Շահնուրի, Անրի Վէրնէօյի գործերը, կը հաղորդէ «Նոյեան Տապան» գործակալութիւնը:

***

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով Լեհաստանի դեսպան նշանակուած է Աշոտ Յովակիմեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՍԵՄԻՆ

ԽԱԺԱԿ ԱՐՔ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Առաջնորդ
Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի

Նիւ-Եորք, 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Այս խօսակցութեան միջոցին Մօլլան սուրճ մը խմած էր, իսկ Թաթուլ 5–6 գաւաթ քոնեակ: Հաշիւը մաքրեցին ու օթօյով վերադարձան Մօլլային բնակարանը, ուր այս վերջինը մեր բախտախնդիրին յանձնեց հինգ հազար լէյ:

– Սա երեք լրտեսներուն անունը եւ բնակած տեղը հասկցի՛ր, – յանձնարարեց Մօլլան:

– Անհոգ եղի՛ր, մինչեւ երթալ-գալս հասկցած կ'ըլլանք, – պատասխանեց Թաթուլ, – այդ գործին անանկ մէկը յատկացուցած եմ որ:

– Ե՞րբ կը վերադառնաս, ընդմիջեց միւսը:

– Առ առաւելն երեք օրէն հոս եմ:

– Զգոյշ, որ այդ Իվանը հոս ուրիշներուն հետ յարաբերութեան մէջ մտնէ կամ տեսակցի:

– Մենէ զատ մարդ պիտի չտեսնէ... վստահ եղի՛ր:

– Պէտք է շատ մեծ գաղտնապահութեամբ գործ տեսնենք:

– Բնականաբար... եթէ ոչ՝ բան մը կարելի չէ ըլլալ:

– Երբ որ գաք, Իվանը իմ տունս ալ մի՛ բերեր... դուրս տեղ մը կ'երթանք, կը տեսնուինք:

– Ես ալ արդէն նոյնը պիտի ըսէի ձեզի:

– Երթաս բարով... յաջողութիւն:

– Շնորհակալ եմ, Աստուծմով ամէն բան յաջող կ'երթայ:

Եւ Թաթուլ բաժնուեցաւ Մօլլայէն շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ:

Փողոցը ինքնիրեն կը խորհրդածէր.

– Ի՛նչ գանձ է, որ ձեռք անցուցինք, միայն թէ կարենամ շարունակել այսպէս, գոնէ քիչ մը ժամանակ, որովհետեւ յայտնի է, որ ի վերջոյ Մօլլան ամէն բան պիտի հասկնայ... բայց սա երեք լրտեսներուն եւ պուլկար Իվանին գիւտը հիանալի եղաւ... կարծեմ քանի մը շաբաթ կը տեւէ սակայն, միայն թէ վարպետութեամբ գործելու է... բարեբախտութիւն մը եղաւ Ծառուկին ալ Գօստանցա երթալը... այդ տղան միշտ վըտանգ մըն է, նոյնիսկ մեզի հետ ըլլալով:

Այսպէս խորհրդածելով՝ հասաւ այն գինետունը, ուր Սեւ Կարօ իրեն կը սպասէր:

Այս վերջինը իր բարեկամին դէմքը տեսնելուն պէս հասկցաւ, թէ յաջողութիւն մը ունեցած էր.

– Բարեւ Իվան Խարուֆօվ, – գոչեց Թաթուլ՝ իր բարեկամին ուսը ծեծելով ու անոր քով բազմելով:

– Ատ ի՞նչ պիտի ըլլայ, հարցուց Կարօ:

– Չե՞ս գիտեր, որ դուն պուլկար նըշանաւոր յեղափոխական մըն ես ու անունդ ալ Իվան Խարուֆօվ է... ոստիկաններու ահ ու սարսափը, սարսափելի պայթուցիկներ շինող քոմիթէճի մը, որ 8–10 լրտեսներու գլուխը կերած է, մահափորձեր կատարած է...

– Ըսել է այդ ամէնը կլլեցուցի՞ր մեր մարդուն:

– Նախ չուզեց կլլել, բայց ի վերջոյ կլլեց:

– Ի՞նչ փրցուցիր տեսնենք:

– Մեծ բան մը չէ փրցուցածս, բայց յոյս ունիմ, որ մեծկակ բաներ մը պիտի ըլլան:

– Ամէն պարագայի այսօր ինծի հազար լէյ պէտք է, սենեակի վարձք պիտի տամ... եթէ մինչեւ կէսօր այդ վճարումները չընեմ՝ սենեակէս ալ դուրս կը նետեն զիս, ճաշարանէն ալ:

– Հոգ մի՛ ըներ, ո՛չ սենեակէդ դուրս կ'ըլլեն քեզ, ո՛չ ալ անօթի կը մնաս... կու տանք քու հազար լէյդ:

– Այդչափով չի լմննար:

– Դեռ ի՛նչ կ'ուզես:

– Քիչ մըն ալ դրամ գրպանս պէտք չէ՞, որ գտնուի:

– Ան ալ եղաւ... երբ որ քեզի Մօլլային ներկայացնեմ:

– Ե՞րբ պիտի ներկայացնես, – հարցուց Կարօ հետաքրքիր ու անհամբեր:

– Երեք օրէն...

– Երեք օր... ինչո՞ւ համար այսօր կամ վաղը չերթանք:

– Բայց չե՞ս մտածեր, որ դուն, այսինքն Իվան Խարուֆօվ, Ռուսճուգ կը գտնուիս, եւ ես ստիպուած եմ հոն երթալ, զինքը փնտռել, գտնել, համոզել ու առնել, հոս բերել: Երեք օրէն առաջ կարելի՞ է այդ գործը տեսնել:

– Իրաւունք ունիս, ես ատիկա չմտածեցի, – խոստովանեցաւ Սեւ Կարօ: – Ըսել է երեք օր մէջտեղ պիտի չերեւաս:

– Քիչ մը հեռուները կը պտըտիմ: Հիմակուհիմա մեր ցուիքան խմենք Սամի Մօլլային կենացը:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Թողունք առայժմ մեր երկու բարեկամները, որ իրենց քէյֆը ընեն ու դառնանք նոր հարս ու փեսին մօտ, որոնք Արքէնէ փալաս առաջնորդելէ ետք, աչքէ հեռացուցինք:

Զապէլ ինքզինք շատ երջանիկ կը զգար Պուքրէշ հասնելէն ի վեր: Իր ամուսինը՝ Ժօրժ Քանտար, ամէն ջանք կը թափէր զուարճալի ժամանցներ ստեղծելու համար: Ինք ծանօթ ըլլալով տեղացի բոլոր հայ ընտանիքներուն՝ ամէն օր ճաշի ու երեկոյթի հրաւէրներ կ'ընդունէին, այնպէս որ ստիպուեցան փոխանակ շաբաթի մը՝ երկու շաբաթէն աւելի մնալ Պուքրէշ: Տիկին Մաննիկ ինք ալ գոհ մնացած էր այս ուղեւորութենէն: Պուքրէշի մէջ գտած էր պոլսեցի մէկ քանի բարեկամ ընտանիքներ, որոնց հետ ժամանակ կ'անցընէր:

Ասոնց մէջ ամէնէն մտերիմն էր տիկին Նոյեմի Բալասանեանը, որուն ամուսինը՝ Թոմաս էֆէնտի, արմտիքի վաճառականութեամբ կը զբաղէր Պոլսոյ մէջ ու այս պատճառաւ արդէն յարաբերութիւն հաստատած էր Պուքրէշի ու Կալացի մէկ քանի վաճառականներուն հետ ու այժմ ալ դիտաւորութիւն ունէր նոյն գործը շարունակելու Ռումանիոյ մէջ:

(Շար. 113)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30–ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգինները *կանխիկ* վըճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնը ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վըճասները ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակընկալենք որ գիտակցութիւն ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ 2 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

74 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած ինքնաբուխ նուէրները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա'լ աւելի չդժուարացընեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն –մեծամասնութիւն կազմող, բարեխտաբար– բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վերամուտի առաջին անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

PARADJANOV; Le Dernier Collage

KISSANI FILMS a l'immense plaisir de vous annoncer la sortie de son film **Documentaire de Création**, sur la vie et l'œuvre du grand cinéaste Sergueï PARADJANOV, intitulé :

PARADJANOV
Le Dernier Collage
A partir du 29 Septembre
au GRAND PAVOIS,
364, rue Lecourbe — 75015 Paris
Tél. : 01 45 54 46 85

Il s'agit de la première coproduction franco-arménienne avec la participation du **Ministère de la Culture, du Centre National de la Cinématographie** et de la **Cinémathèque Nationale.**

Ne manquez pas cet événement cinématographique exceptionnel.

Venez nombreux afin de permettre à un film arménien de rester le plus longtemps possible à l'affiche des cinémas parisiens.

[illegible]

ՏԻԳՐԱՆ ՏԱՏՐԵԱՆ

Կալըրի Մետիան (Սերժ Պալեան) Տիգրան Տատրեանի փորագրութիւնները կը ներկայացնէ Սեպտեմբեր 28–էն Հոկտեմբեր 30, Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 14·30էն 19·30:

GALERIE MEDIANE
27, rue de l'Abbé Grégoire
75006 PARIS

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանայ իր դռները կը վերաբանայ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14·30–էն 17·30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche — Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել 01 4 4 59 23 50 *թիւին:*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 3,
Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ օծման

95ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ, ժամը 10·30–ին, Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք *կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող Բարերարներուն և անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:*

Յաւարտ պատարագի, Հոգեհանգիստ *կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար* Աղեքսանդր Մանթաշեան, Մանթաշեան եւ *Մայր Տաճարի հանգուցեալ* Բարերար*ներուն համար:*

Կը հրաւիրուին բոլորը, այդ օր, մասնակցիլ Մայր Տաճարի 95–ամեակի այս տօնախմբութեան եւ շարունակել արտայայտել իրենց հոգածութիւնը իրենց հոգեւոր Տան պայծառութեան հանդէպ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան–Լիվրիի «Տիրուհի Մխաքեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արսինէ Իւլավսիին, ընտանիքին եւ հարազատներուն, իրենց մօր՝ Վարդուհի Փանոսեանի *մահուան առիթով:*

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի
Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16–ին,

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ *«Թարգմանիչ Վարդապետներ»*ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան:

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

70e ANNIVERSAIRE

GALA EXCEPTIONNEL

des Section Rhône-Alpes de la Croix Bleue des Arméniens de France
«LES BALLETS GAYANE»
Dimanche 3 Octobre à 15 heures 30
Salle Rameau
29, rue de la Martinière — 69001 LYON

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա Հ Ա Յ
Կ Ա Պ Ո Յ Տ Խ Ա Չ

ԿՈՉ ՁՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17–ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ–ցնցումները տակաւին կը շարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ հայ համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն: Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն: Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝
CBAF — *Séisme Turquie*
17, rue Bleue — 75009 PARIS
որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ընտացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի):

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT :
Ecole russe de violon avec option
musique arménienne
Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé
du Conservatoire National Komitas
d'Erevan

Cours
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème
Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h
Renseignements et inscriptions
auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN :
Tél. : 01 47. 81. 57. 45.

FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

24 Septembre — 4 Octobre

PAVILLON DE L'ARMENIE

Hall 6

Organisateur : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
Accueil : Conseil Général des Bouches du Rhône

JOURNEE OFFICIELLE DE L'ARMENIE

Vendredi 1er Octobre

En présence de : **Jean-Noël GUERINI**, Président du Conseil Général des Bouches du Rhône, **Michel KESTER** Président-Directeur Général de la SAFIM, **Edward NALBANDIAN**, Ambassadeur de la République d'Arménie en France, **Michel DARY**, Député Européen - Conseiller Général Délégué aux Relations Internationales, des représentants du monde économique de la République d'Arménie, de la Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne.

PROGRAMME DE LA JOURNEE

11h Point de Presse, à la Salle de Presse;
12h Accueil de la délégation suivi de la visite du Pavillon de l'Arménie - Apéritif au Palais des Arts;
12h30 Allocutions;
13h Déjeuner sur réservation seulement au Palais des Arts, Salle Gyptys
Tél. : 04 91 66 18 80;
15h Conférence-Débat - Palais des Arts, Salle Pythéus,
Thème : «Arménie: Horizon 2000»;
16h30 Animation artistique - Pavillon Arménie, Hall 6.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz : 01 47 50 97 51.